I 8086
SIBIU
Biblioteca Centrală
str. Bălcescu 5

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL II
IANUARIE – FEBRUARIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

1990

0 JUL. 2005

i 8086

-- UCL 2014

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

LIMBA ROMÂNĂ

U IAȘI 2022

Biblioteca Centrală Regională
SIBIU

1

ANUL II
IANUARIE – FEBRUARIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

15550
138/953

1964

COMITETUL DE REDACŢIE

DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ — BUCUREŞTI, Raion Stalin, Calea Victoriei 194.
Institutul de Lingvistică Academia R.P.R. Telefon 3.15.45

SUMAR

Pag.

*** Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi sarcinile noastre. Articolul editorial din Ruschii Iazîc v şcole, Nr. 6/1952 . 5

DIMITRIE MACREA, Din problemele lingvisticii sovietice. După o vizită în Uniunea Sovietică 12

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

EMIL PETROVICI, Fondul principal de cuvinte al limbii române 21

Din «Proiectul de gramatică a limbii române». Procedee Morfologice 28

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

TUDOR VIANU, Nicolae Bălcescu, artist al cuvântului 31

I. VITNER, Probleme ale limbii literare în opera lui I. L. Caragiale 45

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

M. CROTOV, Primele lucrări scrise pentru desvoltarea limbii elevilor de clasa a V-a 57

B. CHELMER, Pentru folosirea metodei comparative la predarea gramaticii limbii ruse în şcolile noastre 66

GAVRIL SCRIDON, Pentru cunoaşterea specificului limbilor română şi maghiară la predarea limbii române în şcolile maghiare 72

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

BARBU LĂZĂREANU, Ioan Urban Jarnik şi Andrei Bârseanu 79

MATEI CRISTESCU, Institutul de limbi străine din Bucureşti 81

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

Pag.

V. CHERESTEŞIU. Împotriva unor noi manifestări de cosmopolitism în lingvistică 85

Studii şi Cercetări Lingvistice, Tom. II, 1952 (I. S.) 92

V. P. CVASNIN, Critica orânduirii capitaliste la lecţiile de literatură. Ruschii Iazîc v şcole, Nr. 6/1952 (Constantin Otobâcu). G. V. STEPANOV, Despre stilul operelor literare. Voprosî Iazîcoznaniia, Nr. 5/1925 (Gheorghe Bulgăr). A. V. FIODOROV, Probleme de bază ale teoriei traducerii. Voprosî Iazîcoznaniia, Nr. 5, 1952 (I. Rizescu) 94

CONGRESUL AL XIX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE ŞI SARCINILE NOASTRE

ARTICOLUL EDITORIAL DIN RUSCHII IAZÎC V ŞCOLE, Nr. 6/1952

Congresul al XIX-lea al măreţului Partid Comunist este un eveniment deosebit în istoria Partidului şi a Statului Sovietic. Hotărîrile Congresului au o însemnătate imensă pentru desvoltarea mai departe a vieţii ţării noastre.

Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului, cu privire la planul cincinal de desvoltare a U.R.S.S. în anii 1951—1955, sunt o mărturie convingătoare a faptului că al cincilea plan cincinal de desvoltare a U.R.S.S. este planul poporului-constructor, planul poporului-creator, planul construcţiei paşnice economice şi culturale, care arată lumii întregi măreaţa forţă creatoare a socialismului şi superioritatea sistemului economic socialist faţă de cel capitalist.

In perioada dintre Congresul al XVIII-lea şi al XIX-lea, Partidul Comunist al lui Lenin şi Stalin a înregistrat succese imense pe tărâm economic, politic şi cultural, a obţinut victoria istorică mondială asupra fasciştilor nemţi şi a imperialiştilor japonezi, a unit mai puternic popoarele Uniunii Sovietice într'o familie unică sub conducerea înţeleaptă a marelui nostru învăţător şi conducător, Iosif Vissarionovici Stalin.

Partidul Comunist a fost conducătorul şi organizatorul oamenilor sovietici, atât în anii războiului, cât şi în anii construcţiei paşnice.

Partidul lui Lenin şi Stalin, după sfârşitul victorios al Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a inspirat poporului un asemenea elan creator, încât, într'un termen scurt a fost realizată reconstrucţia ţării şi s'a trecut la înfăptuirea grandioaselor planuri staliniste de trecere treptată dela socialism la comunism. Perspectivele arătate în directivele Congresului al XIX-lea al Partidului vorbesc despre desvoltarea rapidă a economiei naţionale a U.R.S.S. ca despre un pas uriaş al ţării noastre în drum spre comunism şi ca o consolidare a forţelor Uniunii Sovietice — sprijin puternic al păcii. Nu încape îndoială că popoarele Uniunii Sovietice vor depune toate eforturile pentru înfăptuirea noului plan cincinal.

Directivele cu privire la desvoltarea industriei, agriculturii, căilor de transport, ştiinţei şi culturii sunt realizări ale acelor sarcini ce au fost trasate încă la 9 Februarie 1946, în cuvântarea istorică a lui I. V. Stalin la întâlnirea cu alegătorii.

Popoarele Uniunii Sovietice au îndeplinit primul plan cincinal postbelic înainte de termen. Desvoltarea ştiinţei şi tehnicii sovietice, la care se adaugă eforturile eroice ale masselor, asigură creşterea productivităţii muncii şi a capacităţii tehnice de producţie a industriei socialiste.

Odată cu desvoltarea economiei naţionale, creşte şi bună starea materială a masselor. In directivele privitoare la planul cincinal, se vede clar grija Partidului pentru creşterea bunei stări materiale a oamenilor muncii, ceea ce provoacă întregului popor sovietic un sentiment de adâncă recunoştinţă faţă de Partidul Comunist şi Guvernul Sovietic.

Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului au o mare însemnătate mondială. Ele arată că Partidul şi Guvernul acordă o atenţie deosebită desvoltării economice şi culturale a tinerelor republici sovietice, eliberate recent de sub jugul capitalist — Letonia, Estonia şi Lituania — care şi acum sunt obiectivele planurilor agresive ale imperialiştilor. In timp ce imperialiştii americani nutresc planuri criminale de a le transforma în colonii, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice şi Guvernul Sovietic se preocupă de înflorirea acestor republici sovietice socialiste libere şi independente, ale căror popoare au cunoscut toată bucuria muncii libere, după înlăturarea capitalismului.

In timp ce în Uniunea Sovietică, Partidul şi Guvernul se îngrijesc de bunăstarea oamenilor muncii, îşi pun ca sarcină asigurarea învăţământului mediu general (de 10 ani), ridică pe oamenii muncii la un înalt nivel cultural, în ţările capitaliste toate eforturile sunt îndreptate spre întărirea exploatării ce duce massele la mizerie.

O urmare inevitabilă a politicii antipopulare a vârfurilor exploatatoare este nivelul cultural deosebit de scăzut al popoarelor ce au ajuns sub influenţa aşa zisului « mod de viaţă american », a pseudo-culturii americane.

« Cultura » americană înseamnă discriminare rasială, depravare, călcare a conştiinţei şi onoarei, în goană după dolar.

« Cultura » americană înseamnă militarism în universităţi, restrângere a fondurilor alocate pentru şcoli, transformarea şcolilor americane în cazărmi. Poate fi oare comparat acest militarism turbat, această psihoză războinică, cu planurile măreţe de desvoltare a ştiinţei şi culturii sovietice pentru binele întregului popor muncitor? Şi de această dată se vede clar superioritatea regimului socialist faţă de cel capitalist.

Sarcinile grandioase de desvoltare a învăţământului public din ţara noastră, trasate în directivele Congresului al XIX-lea al Partidului, mărturie a desvoltării noastre economice, ştiinţifice şi culturale, ne-au bucurat şi mişcat profund, pe noi, profesorii din şcoala medie şi superioară.

In capitolul al IV-lea al directivelor cu privire la al cincilea plan cincinal, se spune: « Să se desăvârşească până la sfârşitul cincinalului trecerea dela învăţământul de 7 ani la învăţământul mediu general (de 10 ani) în capitalele republicilor, în oraşele de subordonare republicană, în centrele regionale, de ţinut şi în cele mai mari centre industriale. Să se pregătească condiţiile pentru deplina înfăptuire în decursul cincinalului următor a învăţământului mediu general (de 10 ani) în celelalte oraşe şi în localităţile rurale »[1].

Acest program măreţ de înfăptuire a învăţământului mediu general în decursul cincinalului următor prevede, după cum se arată în Directive, o serie de măsuri: astfel pentru a da reţelei de şcoli, numărul necesar de învăţători, se prevede sporirea numărului celor admişi în Institutele pedagogice în anii 1951—1955 cu 45% faţă de anii 1946—1950; se prevede sporirea numărului celor admişi în Institutele Pedagogice din R. S. S. Lituaniană de 2,3 de ori, în R. S. S. Letonă cu 90% şi în R. S. S. Estonă cu 60%. Se prevede mărirea construcţiilor de şcoli în oraşe şi sate, în comparaţie cu cincinalul precedent, cu aproximativ 70%.

In Directive se prevăd o serie de măsuri uimitoare prin bogăţia conţinutului lor, referitoare la desvoltarea continuă a economiei naţionale şi a construcţiei culturale: este necesar să se mărească în cursul cincinalului cu 30%—35% numărul absolvenţilor şcolilor superioare şi medii. Faţă de 1950, numărul specialiştilor absolvenţi ai şcolilor superioare pentru principalele ramuri ale industriei, construcţiei şi agriculturii, va creşte în 1955 aproximativ de 2 ori. Pregătirea cadrelor ştiinţifice şi ştiinţifico-pedagogice prin aspirantură la institutele de învăţământ superior şi institutele de cercetări ştiinţifice va creşte aproximativ de 2 ori în comparaţie cu cincinalul precedent.

Institutele de cercetări ştiinţifice şi institutele de învăţământ superior vor trebui să-şi îmbunătăţească activitatea ştiinţifică, să folosească mai complet forţele ştiinţifice pentru rezolvarea problemelor deosebit de importante ale desvoltării economiei naţionale şi larga aplicare practică a descoperirilor ştiinţifice. « Oamenii de ştiinţă să fie sprijiniţi prin toate mijloacele în elaborarea problemelor teoretice în toate domeniile ştiinţei şi să se întărească legătura dintre ştiinţă şi producţie »[2].

Există în lume măcar o singură ţară capitalistă al cărei guvern să-şi propună asemenea sarcini? Aceasta este incompatibil cu întreg sistemul capitalist. In lumea capitalistă, învăţământul general este incompatibil cu alocaţiile imense pentru cheltuielile de război şi cu linia politică a statelor imperialiste de a ţine poporul în mizerie şi obscurantism, deoarece învăţătura deschide ochii poporului, arătându-i putreziciunea regimului capitalist. Numai Uniunea Sovietică, ducând ferm politica păcii şi a luptei pentru pace, poate să îndeplinească sarcini atât de

---

[1] Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului cu privire la cel de al 5-lea plan cincinal de desvoltare a U.R.S.S. pe anii 1951—1955. Ed. P.M.R., 1952, p. 39.

[2] Ibidem, p. 41.

grandioase cu privire la învăţământ şi la progresul general, prevăzute în Directivele Congresului al XIX-lea.

Partidul acordă o deosebită atenţie desvoltării şi editării literaturii beletristice şi ştiinţifice, manualelor şcolare, revistelor şi ziarelor, şi de aceea prevede lărgirea industriei poligrafice şi îmbunătăţirea calităţii tiparului şi a aspectului cărţilor.

Sarcinile grandioase trasate în Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului, cu privire la desvoltarea culturii, pun în faţa noastră, a profesorilor, obligaţii imense şi răspundere pentru învăţământ, pentru reuşita introducerii învăţământului mediu şi politehnic.

Şcoala medie pregăteşte cadre pentru şcoli superioare şi şcoli tehnice superioare, şi în special, pentru universităţi, şcoli şi institute pedagogice. Nevoia mereu crescândă de specialişti pentru toate ramurile economiei naţionale poate fi satisfăcută prin creşterea considerabilă a numărului elevilor din şcoala medie şi prin ridicarea nivelului lecţiilor. De calitatea muncii instructiv-educative din şcoli depinde pregătirea elevilor şi, prin urmare, a studenţilor, dintre care mulţi vor deveni la rândul lor profesori. Rolul învăţătorului devine cu atât mai mare, cu cât numărul elevilor din şcolile medii va creşte în decursul cincinalului, de 4 ori la oraşe şi de 5 ori la sate.

V. I. Lenin ne-a învăţat că la baza educaţiei şi instrucţiei tineretului trebue să stea educaţia în spiritul moralei comuniste. Acesta este lucrul cel mai însemnat, cel mai necesar şcolii. In elevii noştri trebue să se desvolte conştiinţa că întreaga atitudine a omului în şcoală, în muncă, în viaţă, trebue să fie pătrunsă de spiritul moralei comuniste.

Dreptatea şi sinceritatea sunt elemente de bază ale moralei comuniste. Participarea activă la viaţa socială este înţelegerea justă şi manifestarea moralei comuniste. Păstrarea disciplinei în muncă, ajutorul acordat tovarăşilor, atitudinea justă faţă de critică, toate acestea sunt aspecte ale moralei comuniste. Dragostea faţă de patrie, faţă de popor, faţă de obiceiurile sale, de limba sa — toate acestea trebuesc sădite în tineret «... şcoala noastră trebue să dea tineretului bazele ştiinţei, priceperea de a prelucra creator principiile comuniste trebue să facă din ei nişte oameni culţi. Ea trebue să-i facă pe toţi cei care învaţă să devină participanţi activi la lupta pentru eliberarea de sub exploatare »[1].

« Limba este o armă de desvoltare şi de luptă » — a spus I. V. Stalin aproape cu jumătate de secol în urmă. Cu această armă ascuţită de luptă, şcoala trebue să înarmeze tineretul nostru. Nicicând n'a fost atât de evidentă uriaşa importanţă instructiv-educativă a limbii ruse printre obiectele de predare, ca după apariţia genialelor lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică. Profesorii de literatură trebue să folosească toate posibilităţile de a educa prin obiectul predat, ei trebue să întărească munca educativă la lecţiile de limbă.

---

[1] Lenin, Opere. vol. 31, pag. 270.

Limba literară rusă este o puternică armă a culturii, factorul cel mai important pentru luminarea poporului, o formă activă, expresivă a conştiinţei şi creaţiei naţionale. Prin predarea limbii ruse, trebue inspirată o asemenea dragoste şi un asemenea interes faţă de ea, precum merită marea limbă rusă.

Metodiştii, autorii manualelor, şi profesorii au sarcina grea de a înlătura rămăşiţele marriste din manualele, din materialele de metodică şi din practica predării. Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist a insuflat o puternică energie creatoare profesorilor din şcoala medie şi superioară, îndemnându-i la noi succese în muncă.

Trebue să se revadă programa de limba rusă, manualele şi materialele didactice pentru şcolile medii. Până în prezent a existat o ruptură între predarea limbii ruse în clasele primare şi clasa a cincea, cu toate că învăţământul de şapte ani s'a înfăptuit pretutindeni. Problema sistemului de predare a limbii ruse în clasele a VIII — X-a n'a fost încă rezolvată; ora prevăzută în planul de învăţământ e folosită mai ales pentru repetarea morfologiei şi sintaxei, fără a se mări orizontul lingvistic al elevilor. Această problemă este cu atât mai importantă, cu cât, în decursul cincinalului, este prevăzută înfăptuirea trecerii la învăţământul mediu (10 ani) general, în aproape 100 de localităţi, în afară de oraşele de subordonare regională.

Până în prezent, şcoala acordă aproape întreaga sa atenţie problemelor limbii scrise, ortografiei şi punctuaţiei. Ortoepiei, pronunţării juste a cuvintelor, i se acordă de obicei prea puţină importanţă. Prea puţină atenţie se acordă de asemenea problemelor stilului, deşi limba este « o armă de desvoltare şi de luptă ».

In perioada dominării concepţiei « noii teorii a limbii », lingviştii nu acordau atenţia necesară problemelor gramaticii, gramaticii istorice şi istoriei limbii literare ruse. Declarând în vorbă unitatea dintre limbă şi gândire, marriştii au rupt în fapt limba de gândire, au ignorat latura formală a limbii, au exclus orice legătură dintre logică şi gramatică. Considerarea limbii ca « suprastructură » şi ca fenomen cu caracter de clasă de către Marr şi adepţii săi a avut ca urmare studierea greşită a limbii scriitorilor.

Lingviştii au căutat, înainte de toate, în limba operelor literare ,« caracterul de clasă al limbii ». Este deci clar că limba scriitorilor trebue studiată din perspectivele noi, arătate de corifeul ştiinţei, marele Stalin.

Sarcina cea mai importantă a instituţiilor ştiinţifice şi ştiinţifico-metodice, legate de problemele studierii şi predării limbii este generalizarea şi desvoltarea experienţei înaintate, introducerea marxismului în ştiinţa limbii şi în practica predării ei, ridicarea nivelului ideologic şi teoretic al muncii în şcoli.

Profesorii şcolilor superioare, lingviştii noştri trebue să întocmească manuale, materiale didactice, monografii în legătură cu problemele lingvisticii, în lumina operelor lui I. V. Stalin, folosind moştenirea oamenilor de ştiinţă progresişti din trecut.

Ideile fecunde ale învăţăturii staliniste despre limbă, care îmbogăţesc lingvistica mondială, trebue să capete o ilustrare concretă, bazată pe un bogat material de fapte.

Obiectul sintaxei, principiul delimitării părţilor de vorbire, înţelegerea nouă a formei şi a fondului limbii, legătura dintre limbă şi gândire, logică şi gramatică, înţelegerea justă a subiectivului şi obiectivului, a individualului şi naţionalului din limba scriitorului, asemănarea şi deosebirea dintre exprimarea care se adresează gândirii şi sentimentului — toate aceste probleme aşteaptă deslegarea în lumina operelor lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii».

Este necesară lărgirea cunoştinţelor învăţătorilor în domeniul limbii ruse şi a metodicii predării ei, trebue să-i ajutăm să cunoască realizările lingvisticii şi metodicii înaintate sovietice, să-şi însuşească ceea ce e preţios şi folositor din moştenirea lingvistică şi metodică a trecutului.

Profesorul de literatură aşteaptă cărţi, broşuri şi articole dela Academia de Ştiinţe Pedagogice a R.S.F.S.R., dela Editura pedagogică a Ministerului Învăţământului din R.S.F.S.R., dela Revista «Ruschii iazîc v şcole».

Trebue ridicat nivelul ideologic şi teoretic al lucrărilor publicate, înlesnind astfel rezolvarea sarcinilor trasate de către tovarăşul Stalin lingvisticii sovietice. Redacţia revistei «Ruschii iazîc v şcole» trebue să facă din revista susnumită o tribună de răspândire a experienţei pedagogice înaintate în domeniul limbii ruse.

Editura Pedagogică de Stat va ajuta pe profesorul de literatură cu o serie de lucrări referitoare la limba rusă şi metodica ei, scrise de cei mai buni şi renumiţi metodişti şi lingvişti.

Este prevăzută editarea lucrărilor lingviştilor din trecut: A. A. Potebnia — «Din însemnările gramaticii ruse», F. I. Buslaev — «Gramatica istorică a limbii ruse», V. A. Bogorodiţchi — «Studii asupra limbii ruse şi lingvisticii generale», A. M. Peşcovschi — «Sintaxa rusă din punct de vedere ştiinţific».

Broşurile de popularizare vor cuprinde concepţiile despre lingvistică ale unor învăţaţi ruşi dinainte de revoluţie — Vostocov, Potebnia, Buslaev, Fortunatov, Bogorodiţchi şi Peşcovschi.

In seria «Biblioteca Populară cu privire la lingvistică» se vor trata cele mai importante probleme de morfologie, sintaxă, lexic, ortografie şi punctuaţie.

O atenţie deosebită se acordă întocmirii materialelor metodice pentru predarea în şcoli a limbii ruse.

După apariţia lucrării lui I. V. Stalin, oamenii de ştiinţă ai Uniunii Sovietice lucrează cu râvnă şi dragoste la manuale, monografii, referitoare la diferite probleme de lingvistică. Şcoala a obţinut deja succese importante în ceea ce priveşte reorganizarea predării limbii ruse pe baza lingvisticii staliniste şi are toate condiţiile necesare pentru rezolvarea sarcinii de a pregăti oameni instruiţi şi culţi care să cunoască bazele ştiinţelor.

Profesorii trebue să-şi ridice nivelul lor ideologic-politic şi cultural studiind Hotărîrile Congresului al XIX-lea al Partidului Comunist, opera genială a lui I. V. Stalin « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. » şi istorica sa cuvântare la Congres.

Activitatea creatoare a lingviştilor, metodiştilor şi profesorilor, trezită de operele lui I. V. Stalin, unitatea dintre teorie şi practică în domeniul predării, munca încordată a tuturor profesorilor, dragostea faţă de limba marelui popor rus, vor ajuta la învingerea tuturor greutăţilor şi la obţinerea unor succese serioase în studierea şi predarea limbii ruse, vor da posibilitatea de a îndeplini cu succes Hotărîrile Congresului al XIX-lea al marelui Partid al lui Lenin şi Stalin.

DIN PROBLEMELE LINGVISTICII SOVIETICE
— DUPĂ O VIZITĂ IN UNIUNEA SOVIETICĂ —

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

Sunt convins că oricine a avut fericita ocazie de a pleca în Uniunea Sovietică a pornit cu gândul de a vedea acolo cât mai multe lucruri. Despre Uniunea Sovietică a citit fiecare numeroase cărţi şi reviste înfăţişând marile ei realizări tehnice sau de transformare a naturii, a văzut fotografii şi filme despre viaţa şi victoriile omului sovietic, a asistat la reprezentaţii caracteristice pentru arta ei şi a urmărit cu interes şi încredere acţiunea de apărare a păcii, dusă de ea pe plan internaţional. Gânduri şi imagini pline de viaţă trăiesc în sufletul celui ce pleacă spre marea ţară a socialismului, însoţite de dorinţa arzătoare de a vedea la faţa locului tot ce şi-a imaginat despre ea. Aceste gânduri m'au stăpânit şi pe mine cu prilejul vizitei pe care am făcut-o în luna Noembrie, în Uniunea Sovietică, în cadrul delegaţiei învăţământului superior, condusă de Acad. Ilie Murgulescu, ministrul învăţământului superior.

Nu este desigur uşor de satisfăcut dorinţa de a cunoaşte şi vedea totul, dată fiind imensitatea ţării şi a creaţiilor ei. Ţi-ar trebui ani de zile să cunoşti vastele ei întinderi şi bogăţii, infinita varietate a regiunilor ei şi munca creatoare, de proporţii uriaşe, a celor 200 de milioane de pionieri ai socialismului mondial. Dar, de un timp atât de îndelungat este greu să dispună o delegaţie, care, în general, pleacă cu scopurile ei limitate.

Impresia care te stăpâneşte de cum treci graniţa Uniunii Sovietice, şi pe care o ai tot timpul cât stai acolo, este aceea de imensitate, de grandoare, de monumental. Numai drumul până la Moscova ţine trei zile: spaţiu nesfârşit, şi, după cum a arătat istoria, de nepătruns pentru duşmanii ţării.

Impresionante şi copleşitoare, prin stilul lor monumental, sunt marile oraşe Moscova şi Leningrad. Totul este construit aici în proporţii mari, pentru a da o expresie plastică creaţiilor unui mare popor plin de vitalitate creatoare, aşezat pe un teritoriu imens şi conştient de rolul lui în istoria lumii.

De proporţii uriaşe este tot ce au făcut oamenii sovietici sub conducerea P.C.U.S. şi a marilor lor dascăli, Lenin şi Stalin: Marea Revoluţie din Octombrie de importanţă istorică mondială, construirea socialismului pentru întâia oară în istorie, patriotismul arătat de oamenii sovietici în Marele Război pentru Apărarea Patriei, care au salvat omenirea de barbaria nazistă. Dar nu numai clădirile şi bulevardele sunt aici mari, ci nota de monumentalitate aparţine şi altor feluri de construcţii mai « mici ». Este destul să amintesc biblioteca universităţii din Leningrad care numără 3 milioane de volume sau Teatrul Mare din Moscova cu cele 1800 de locuri, unde totuşi, cu greu, se poate găsi un bilet.

Ce să vezi mai întâi în Uniunea Sovietică? Unde să ţi se oprească ochii, o clipă, pe acest vast şantier al lumii noi?

Ceva te atrage, în mod irezistibil, la Moscova. Este noua clădire a Universităţii « Lomonosov ». Aşezată pe dealurile Lenin de unde domină toată capitala, ea nu este numai cea mai înaltă clădire din Moscova, ci mai ales simbolul muncii creatoare şi paşnice a ţării sovietice. Cea mai nouă şi mai mare clădire a ţării este o cetate a culturii şi luminii. Ea arată direcţia de desvoltare paşnică a ţării şi concretizează politica de pace şi creaţie culturală a Uniunii Sovietice. Începută în 1949, ea va fi inaugurată oficial în anul şcolar viitor. Se întinde pe un spaţiu de 164 hectare, cuprinzând zeci de clădiri uriaşe, parcuri şi grădini botanice. Intreg ansamblul construcţiei este luminos şi plin de viaţă. Aici vor locui cei 10.000 studenţi, toţi bursieri, ai celor 11 facultăţi ale universităţii, personalul didactic şi ştiinţific al celor 177 catedre, plus 800 de aspiranţi. Clădirile învelite în interior în plăci de marmoră cuprind aule mari, muzee, săli de spectacole, cluburi, biblioteci.

Nu mai puţin impresionant este Institutul de cercetări agrobiologice « Timiriazev », altă creaţie a regimului sovietic. Chiar pentru un nespecialist, laboratoarele, muzeele, centrele experimentale şi biblioteca acestui vast institut constitue, dela prima vedere, nu numai un excelent model de organizare, dar mai ales explicaţia progresului ştiinţei sovietice care se desvoltă în asemenea condiţii de lucru.

Condiţiile pentru desvoltarea ştiinţei sovietice le-am văzut ilustrate apoi în vizita pe care am făcut-o la Universitatea « A. A. Jdanov » din Leningrad.

Infiinţată sub Petru cel Mare, această universitate a fost, în trecut, un puternic centru al culturii ruse. De aici au iradiat, în toată lumea, între altele, ideile marelui I. P. Pavlov. Dar adevărata ei strălucire, universitatea din Leningrad a cunoscut-o sub regimul sovietic. Ea are astăzi 130 de catedre, dintre titularii cărora 30 sunt academicieni; are 13 facultăţi cu 10.000 de studenţi şi 8 institute de cercetări ştiinţifice. Aceste institute sunt legate de fabrici şi uzine prin contracte de colaborare, iar studenţii îşi fac practica direct pe şantiere sau în uzine. Universitatea face parte integrantă din viaţa şi nevoile ţării, susţinând printr'un bogat ajutor tehnic avântul construcţiilor de tot felul.

Universităţile din Moscova şi Leningrad, pe care le-am vizitat, sunt princi-

palele centre în care îşi fac educaţia nouă, socialistă, miile de studenţi români care studiază în Uniunea Sovietică. Nu mică mi-a fost emoţia când printre ei am întâlnit câţiva foşti elevi de-ai mei dela Universitatea din Cluj. Mulţumirea lor este completă pentru felul cum sunt trataţi, pentru înţelegerea nevoilor lor materiale şi de învăţătură.

La Moscova, am vizitat în de aproape Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.

Instalat într'o clădire impunătoare cu trei etaje, Institutul este un important centru de creaţie şi răspândire a ştiinţei sovietice despre limbă. El este condus de marele lingvist Acad. V. V. Vinogradov, ajutat de trei directori adjuncţi, şi în el lucrează câteva sute de colaboratori. Institutul are astăzi o bogată activitate în urma impulsului dat cercetărilor lingvistice prin apariţia genialei lucrări a lui I. V. Stalin, « Marxismul şi problemele lingvisticii ».

Activitatea Institutului se împarte în două mari grupe: 1. sectorul limbii ruse şi 2. sectorul limbilor străine.

Sectorul limbii ruse are 6 secţii: 1. Secţia de istorie a limbii ruse; 2. Secţia de dialectologie; 3. Secţia limbii ruse literare; 4. Secţia de ortoepie şi ortografie a limbii ruse; 5. Secţia de gramatică şi 6. Secţia de dicţionare.

Sectorul de limbi străine al Institutului cuprinde secţii după familiile de limbi: germanice, romanice, ugrofinice, limbile din Orientul Mijlociu, Extremul Orient, limbi clasice, limbi nordice etc.

Tot în clădirea Institutului este instalată redacţia importantei reviste « Voprosî Iazîcoznaniia », înfiinţată ca organ ştiinţific călăuzitor, care serveşte ca tribună pentru aplicarea creatoare a învăţăturii staliniste în lingvistică.

La Leningrad am vizitat în deosebi Institutul de fonetică, renumit pentru activitatea foneticienilor ruşi şi sovietici al căror centru a fost şi este Leningradul. Numeroasele aparate moderne de înregistrare şi de analiză a sunetelor sunt o dovadă că nici în acest domeniu statul sovietic nu înţelege să precupeţească nimic, atunci când este vorba de progresul ştiinţei.

La Moscova şi Leningrad am cunoscut numeroşi lingvişti sovietici care sunt un model viu de urmat în practica pedagogică şi ştiinţifică şi a căror operă constitue pentru noi o sursă de inepuizabile învăţăminte. Profesorii Borcovschi, Budagov, Mihalci, Cuzneţov, Alexeev, Sişmariov, Efimov şi alţii, cu care am stat îndelung de vorbă, mi-au îngăduit să iau contact direct cu experienţa ştiinţifică şi pedagogică a lingvisticii sovietice. Inainte de a înfăţişa câteva din problemele ei cele mai actuale, trebue să subliniez atenţia şi prietenia care mi s'a arătat pretutindeni unde am solicitat lămuriri sau material documentar asupra problemelor ce mă interesau. In deosebi Acad. V. F. Sişmariov, profesor de romanistică la Leningrad, savant pe cât de consacrat pe atât de modest, m'a impresionat prin simpatia cu care mi-a vorbit de limba noastră. Discutând unele teze din recentul său studiu: « Limbile romanice din Sud-Estul Europei şi limba naţională a R. S. S. Moldoveneşti » (« Voprosî Iazîcoznaniia », I), profesorul Sişmariov şi-a

manifestat interesul nu numai pentru problemele de bază ale istoriei şi structurii limbii române, ci şi pentru lucrările dela noi, din acest domeniu, pe care le cunoaşte aprofundat şi a arătat o mare pasiune pentru detalii caracteristice cunoaşterii esenţei problemelor. Mi-a cerut, de exemplu, să-i lămuresc unele chestiuni în legătură cu limba lui Eminescu, măsura în care ea constitue limba noastră literară şi măsura în care foloseşte elemente dialectale moldoveneşti.

★

Lingvistica sovietică se găseşte astăzi într'o etapă de mare înflorire.

Eliberând-o de denaturările antimarxiste ale şcolii lui N. I. Marr, I. V. Stalin a deschis lingvisticii perspectivele cele mai largi pentru o îndelungată perioadă istorică.

In lucrarea sa genială: « Marxismul şi problemele lingvisticii », I. V. Stalin a fixat lingviştilor sovietici următoarele sarcini: 1. lichidarea regimului araccevist; 2. renunţarea la greşelile idealiste şi neştiinţifice ale şcolii lui Marr; 3. introducerea marxismului în lingvistică.

Lingviştii sovietici au răspuns cu multă însufleţire şi patriotism acestor sarcini complexe şi de mare răspundere. Ei au văzut în sarcinile trasate un izvor de noi forţe pentru o calitate înaltă a muncii ştiinţifice.

In cursul înfăptuirii acestor sarcini a fost realizată în ultimii 2 ani şi jumătate, o restructurare fundamentală a întregii activităţi lingvistice, au fost consolidate sau create noi publicaţii şi au fost înfiinţate catedre de lingvistică în toate institutele de învăţământ superior, asigurându-se prin aceasta baza organizatorică pentru desvoltarea lingvisticii sovietice.

In faţa lingviştilor sovietici s'au ridicat în primul rând o serie întreagă de probleme teoretice şi practice de uriaşă importanţă ştiinţifică, probleme care nici nu puteau să se ivească în trecut.

Pe plan teoretic, lingviştii sovietici duc astăzi lupta pentru combaterea rămăşiţelor idealiste ale marrismului şi a demascării teoriilor neştiinţifice şi idealiste ale lingvisticii din ţările capitaliste. Ei studiază şi adâncesc cu ardoare tezele de bază cuprinse în lucrările lui I. V. Stalin despre limbă. Problema legilor interne de desvoltare a limbii a fost desbătută în Februarie 1952 într'o şedinţă lărgită a Institutului de lingvistică la care au luat parte 900 de oameni de ştiinţă. Problema legăturii dintre legile interne de desvoltare a limbii şi legile desvoltării societăţii, a legăturii dintre limbă şi gândire, a esenţei specificului limbii, a valorii metodei istorico-comparative şi altele sunt desbătute în fiecare număr al revistelor sovietice de lingvistică. Această muncă de lămurire teoretică a problemelor de bază, se remarcă prin profunzimea analizei şi o mare putere de creaţie. Printre contribuţiile substanţiale de natură teoretică se remarcă cele ale lui V. V. Vinogradov, A. S. Cicobava, V. N. Iarţeva, V. Zveghinţev, A. S. Serebrennicov, R. A. Avanesov, Nichiforov, Pospelov şi alţii, ale căror studii sunt cea mai valoroasă călăuză pentru lingvistica marxistă din întreaga lume.

Revista « Voprosî Iazîcoznaniia», creată acum doi ani, este una din cele mai pozitive realizări ale lingvisticii sovietice, ea fiind principalul ei organ teoretic. Celelalte publicaţii de lingvistică: « Ruschii iazîc v şcole » şi « Inostrannîe Iazîchi v şcole » aduc de asemenea o bogată contribuţie metodologică şi practică la studiul limbilor şi al predării lor în şcoli.

Odată cu procesul de clarificare teoretică în lingvistică, s'a început opera de aplicare practică a învăţăturii staliniste despre limbă.

La Institutul de lingvistică al Academiei U.R.S.S. se elaborează în prezent, pe temeiuri noi, lucrările de bază pentru studiul limbii ruse.

Lingviştii sovietici au desfăşurat o muncă uriaşă în vederea culegerii de materiale dialectologice, muncă al cărei rezultat este Atlasul Dialectologic, din care au apărut până în prezent două mari volume (graiurile dela răsărit de Moscova şi graiurile nord-vestice). Acest Atlas constitue un preţios material ajutător pentru studiul limbii ruse în legătură cu istoria poporului rus.

Gramatica, considerată de adepţii teoriei lui Marr ca un studiu formal, a fost restabilită în toată valoarea ei de esenţă a specificului limbii prin lucrările lui I. V. Stalin. Institutul de lingvistică din Moscova elaborează în prezent, sub îndrumarea lui V. V. Vinogradov, « Gramatica limbii ruse », din care s'a publicat în 1952 volumul I (fonetica şi morfologia), iar în anul acesta va apărea sintaxa. Tradiţia ştiinţei ruse despre gramatică, ilustrată în trecut de Lomonosov, Vostocov, Buslaev, Fortunatov, Şahmatov şi alţii, a fost reluată şi condusă pe drumul unor mari realizări prin intervenţia genială a lui I. V. Stalin. Gramatica publicată în 1952 de Academia de Ştiinţe a U.R.S.S., prin marea ei valoare ştiinţifică, a servit ca îndrumare şi lingviştilor români la alcătuirea gramaticii limbii române care va apărea anul acesta.

Marea importanţă culturală şi politică a lexicografiei este tradusă în viaţă prin alcătuirea a numeroase dicţionare ştiinţifice. Secţia de dicţionare a Institutului de lingvistică are, în prezent, sarcina întocmirii unui « Dicţionar al limbii ruse literare moderne », prevăzut în 16 volume. In 1952 au apărut 2 volume, iar în 1953 vor apărea încă 3 volume. Totodată se lucrează la un dicţionar normativ de uz curent în 3 volume, care va apărea în cursul anului 1953.

In 1952 a fost reeditat, în urma unei prelucrări esenţiale, « Dicţionarul limbii ruse », într'un volum, de S. I. Ojegov. De asemenea se lucrează la un dicţionar ortoepic şi ortografic.

Interesul ştiinţei sovietice şi al poporului sovietic pentru monumentele lui de limbă din trecut a determinat nu numai studiul istoriei limbii ruse vechi, ci şi al celor mai importante opere creatoare de limbă şi anume studiul limbii marilor scriitori. Institutul de lingvistică din Moscova alcătueşte în prezent un mare dicţionar al limbii lui Puşchin. In acest dicţionar este stabilită frecvenţa fiecărui cuvânt, ca şi frecvenţa sensurilor în care l-a întrebuinţat marele poet. Dicţionarul cuprinde 80.000 de cuvinte.

Institutul mai întreprinde, de asemenea, studii asupra limbii a numeroşi alţi mari scriitori ruşi şi sovietici: Saltâcov-Şcedrin, Gogol, Cehov, Gorchi, Şolohov, Maiacovschi şi alţii. In locul vagilor consideraţii ale esteticii burgheze, stilul scriitorului este privit astăzi de cercetătorii sovietici din punctul de vedere al forţei lui realiste, al imaginilor vii care dinamizează pe cititor.

O altă preocupare de bază a lingvisticii sovietice este studiul limbii popoarelor din U.R.S.S.

In anii puterii sovietice s'a lucrat enorm în această direcţie. Cultivarea acestor limbi, asuprite sub ţarism, constitue o trăsătură firească a regimului socialist. Limbile fino-ugrice, turce, mongole, tunguzo-manciuriene, iraniene, ale popoarelor din ţările baltice, din Caucaz, din Siberia şi din Nord au cunoscut o mare înflorire dela Revoluţia din Octombrie încoace. Pentru unele din aceste limbi a intervenit chiar problema alcătuirii alfabetului, iar pentru cele mai multe din ele a constituit o sarcină de bază alcătuirea de gramatici, dicţionare şi ortografii. Cultivarea şi desvoltarea acestor limbi, mai ales a celor cu scriere recentă, este larg sprijinită de ştiinţa sovietică. Această muncă vastă, în care s'au strecurat multe greşeli marriste, este, în largă măsură, revizuită azi în lumina învăţăturii staliniste. La Moscova şi în Republicile Unionale se desfăşoară o intensă operă de studiere a acestor limbi, de refacere a studiului gramaticii şi de alcătuire a dicţionarelor lor. Cu totul altul este acum caracterul acestei munci pentru care gramatica este în centrul preocupărilor şi pentru care limba nu mai este considerată ca un produs de clasă cu evoluţii stadiale, cum o credea N. I. Marr.

O altă ramură de măreţe realizări pentru lingvistica sovietică este orientalistica. Studierea ştiinţifică a variatelor limbi ale popoarelor Orientului a fost pusă de către savanţii sovietici pe un făgaş cu totul nou. Interesul pentru aceste limbi a devenit mai puternic prin atenţia deosebită pe care popoarele sovietice o acordă culturii bogate şi originale a popoarelor Orientului şi faţă de marea luptă pe care aceste popoare au dus-o şi o duc împotriva imperialismului.

Lingviştii sovietici nu studiază aceste limbi din pasiunea pentru exotism care-i caracterizează pe savanţii burghezi. Ei sunt pătrunşi de principiile internaţionalismului proletar care-i face să se apropie cu dragoste de aceste limbi şi să le analizeze în mod ştiinţific structura. La rândul lor, popoarele Orientului privesc cu admiraţie şi încredere Uniunea Sovietică, deoarece prin forţa ei şi importanţa ei mondială, ţara care construeşte azi comunismul este sprijinul lor cel mai de preţ pentru dobândirea şi apărarea independenţei lor şi pentru desvoltarea culturii lor naţionale.

Orientalistica sovietică studiază astăzi într'un spirit nou, ştiinţific limbile chineză, mongolă, japoneză, afgană, malaeză, coreeană etc.

Prima sarcină practică în legătură cu limbile orientale, adică întocmirea de dicţionare ruso-orientale, este îndeplinită în prezent cu multă asiduitate de către lingviştii sovietici.

Concepţia stalinistă despre limbă a mai îndreptat interesul şi preocupările lingviştilor spre încă un nou domeniu de cercetări, şi anume, acela al metodei de predare a limbii în şcoli.

In spiritul învăţăturii staliniste despre cultivarea limbii, lingviştii sovietici acordă un mare sprijin ştiinţific şi metodologic Academiei de Ştiinţe Pedagogice şi profesorilor de discipline lingvistice din învăţământul mediu. Revistele « Ruschii iazîc v şcole » sau « Inostrannîe Iazîchi v şcole » desbat în fiecare număr problemele practice ale învăţării limbii şi gramaticii în şcoli. Anul trecut a avut loc o conferinţă, pe întreaga Uniune Sovietică, a profesorilor de limba rusă, ale cărei desbateri sunt de cea mai mare valoare teoretică şi practică. Manualele de predare a limbilor rusă şi străine apar astăzi în mare număr, ca şi îndreptare ortografice şi numeroase dicţionare de uz curent, model Ojegov.

Regimul aracceevist al şcolii lui N. I. Marr împiedecase timp relativ îndelungat ridicarea de cadre ştiinţifice.

Lingviştii sovietici de astăzi dau acestei probleme o extrem de mare importanţă.

In discuţiile care au avut loc în Uniunea Sovietică, curând după apariţia genialei lucrări a lui I. V. Stalin, în legătură cu problema ridicării noilor cadre de lingvişti, s'a subliniat însemnătatea deosebită a pregătirii teoretice a lingviştilor, pentru ca munca lor să depăşească tehnicismul îngust din trecut. Un lingvist trebue mai întâi să cunoască bazele marxism-leninismului, tezele materialismului dialectic şi istoric, pentru ca să aibă o concepţie materialistă, ştiinţifică despre limbă, despre particularităţile specifice ale limbii ca « realitatea nemijlocită a gândirii » (Marx), pentru ca să ştie să descopere şi să sdrobească manifestarea, în lingvistică, a diferitelor teorii idealiste, reacţionare. Aceste cunoştinţe de bază se completează cu cele de lingvistică generală: obiectul lingvisticii, metodele ei, locul ei în sistemul ştiinţelor, curentele ei principale etc. Progresul în domeniul unei cât mai temeinice pregătiri teoretice a lingviştilor se manifestă concret, între altele prin apariţia a numeroase lucrări de acest gen. Chiar în timpul şederii mele la Moscova a apărut lucrarea « Introducere în lingvistică » a lui A. S. Cicobava, unul dintre susţinătorii de seamă ai ideii de a înarma pe lingvişti cu un bagaj teoretic corespunzător.

Dar această pregătire teoretică nu trebue să aibă un caracter abstract. Lingviştii sovietici sunt unanimi în a sublinia că pregătirea în lingvistica generală este indisolubil legată de studiul ştiinţific al unei limbi concrete. Nu pot exista specialişti în lingvistica generală fără cunoaşterea aprofundată a unei limbi anumite şi a desvoltării ei istorice strâns legată de istoria poporului care a creat-o şi o vorbeşte.

Pe primul plan însă trebue să stea cunoaşterea formei contemporane a limbii. In învăţământul superior sovietic se acordă o deosebită importanţă studiului limbii ruse contemporane. Acest studiu era neglijat înainte, ca şi studiul limbii române contemporane în facultăţile noastre, interesul lingviştilor din trecut fiind mai ales îndreptat spre limba veche. Studiul limbii ruse contemporane este

considerat ca necesar chiar la începutul învăţământului filologic deoarece el serveşte ca bază naturală şi solidă pentru o însuşire aprofundată şi activă a celorlalte discipline din ciclul de studii ale lingvisticii ruse. Studiul limbii vechi, dialectele, fonetica şi gramatica istorică sunt mult mai bine înţelese după ce cunoşti temeinic limba contemporană. De asemenea, studiul limbii contemporane mai înseamnă cunoaşterea formei superioare de expresie a culturii naţionale.

Luminoasa experienţă a lingvisticii sovietice a început să călăuzească cu mare folos atât activitatea din facultăţile noastre de filologie cât şi cea a institutelor de lingvistică ale Academiei R.P.R. din Bucureşti şi Cluj în formarea cadrelor ca şi în lucrările ce se efectuează în prezent de către cele două institute: Indreptarul ortografic, Dicţionarul limbii române contemporane, Gramatica limbii române, Atlasul lingvistic român, Dicţionarul ruso-român, româno-rus, româno-maghiar ş. a.

★

Ceea ce am văzut în Uniunea Sovietică a fost permanent legat în mintea mea de imaginea omului sovietic disciplinat şi muncitor, ospitalier şi foarte prietenos. Increzător în muncă şi creaţie paşnică, omul sovietic vorbeşte lumii prin faptele lui, convingând, cu fiecare zi, întreaga lume, de măreţia şi viitorul luminos al Uniunii Sovietice, ţară pe care o simţi străbătută de o voinţă hotărîtă de pace şi de dorinţa de colaborare cu toate popoarele lumii. Din Uniunea Sovietică te întorci întărit în convingerea că numai calea păcii este garanţia progresului culturii şi numai luptând pentru pace şi pentru socialism asiguri poporului tău stima şi încrederea celorlalte popoare.

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

FONDUL PRINCIPAL DE CUVINTE AL LIMBII ROMÂNE

DE

ACADEMICIAN EMIL PETROVICI

In epocala sa lucrare « Marxismul şi problemele lingvisticii », genialul teoretician al ştiinţei marxiste, I. V. Stalin, a lămurit cu o claritate şi o justeţe neîntrecute o serie de probleme fundamentale ale lingvisticii, punând prin aceasta temelii solide studiului marxist al limbilor. Una dintre fundamentalele învăţături staliniste privitoare la fenomenele lingvistice este aceea despre fondul principal de cuvinte, de care se ocupă în diferite părţi ale lucrării amintite, dar mai ales în capitolul tratând despre trăsăturile caracteristice ale limbii. Aici dă definiţia fondului principal de cuvinte şi arată raportul acestuia faţă de restul vocabularului limbii. « După cum se ştie, toate cuvintele cuprinse într'o limbă formează laolaltă aşa numitul vocabular. Esenţialul în vocabular este fondul principal de cuvinte în care intră ca nucleu toate rădăcinile. El este cu mult mai puţin cuprinzător decât vocabularul, dar trăieşte multă vreme, de-a-lungul veacurilor, şi dă limbii o bază pentru formarea de noi cuvinte »[1].

Una din trăsăturile caracteristice esenţiale ale fondului principal de cuvinte este prin urmare stabilitatea lui: « ... limba este legată nemijlocit de activitatea de producţie a omului la fel ca şi de oricare altă activitate, în toate sferele muncii sale, fără nicio excepţie. Deaceea vocabularul, fiind cel mai sensibil la schimbări, se află într'o stare de schimbare aproape neîntreruptă ... » [2]. « Vocabularul nu se schimbă în acelaşi fel ca suprastructura, nu se schimbă prin anularea vechiului şi construirea noului, ci pe calea completării vocabularului existent cu cuvinte noi, apărute în legătură cu schimbările orânduirii sociale, cu desvoltarea producţiei, cu desvoltarea culturii, a ştiinţei etc. Deşi din vocabular dispare de obicei un anumit număr de cuvinte învechite, i se

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 49.

[2] Ibidem, p. 52.

adaugă un număr mult mai mare de cuvinte noi. Dar, în ceeace priveşte fondul principal de cuvinte,el se păstrează în tot ce are esenţial şi este folosit ca temelie a vocabularului limbii »[1].

De altfel, fondul principal de cuvinte nici n'ar putea să se modifice într'un timp scurt. Societatea nu simte necesitatea de a-l schimba, de a-l distruge şi a-l înlocui cu unul nou — după cum ne învaţă I. V. Stalin —, « . . . nefiind posibil să se creeze un nou fond principal de cuvinte într'o perioadă scurtă de timp, distrugerea fondului principal de cuvinte acumulat în decursul secolelor ar duce la paralizarea limbii, la o totală desorganizare a comunicării între oameni »[2].

Fondul principal de cuvinte este deci prin forţa lucrurilor foarte stabil. El rămâne aproape neschimbat în decursul unor lungi perioade istorice. Insăşi marea stabilitate a limbii de-a-lungul veacurilor se explică — precum ne învaţă I. V. Stalin — « prin stabilitatea structurii sale gramaticale şi a fondului ei principal de cuvinte »[3].

Vocabularul unei limbi conţine un mare număr de cuvinte cu totul noi, apărute în legătură cu desvoltarea producţiei, a tehnicii, a ştiinţelor, a culturii în general, în legătură cu prefacerile revoluţionare care au loc în bază şi în suprastructură. Fondul principal de cuvinte însă se păstrează în cursul unui lung şir de veacuri în esenţă acelaşi; el este — împreună cu structura gramaticală a limbii — « produsul unui şir de epoci », iar elementele lui — ca şi elementele structurii gramaticale — « datează încă din timpuri străvechi, dinainte de epoca sclavagistă »[4].

Stabilitatea limbii şi rezistenţa ei la asimilarea forţată se explică prin stabilitatea structurii sale gramaticale şi a fondului ei principal de cuvinte. I. V. Stalin a arătat cum au rezistat asimilării limbile balcanice, supravieţuind jugului turcesc de mai multe veacuri. « Dece ? Pentrucă structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte al acestor limbi s'au păstrat în esenţă »[5].

Trăsăturile caracteristice ale fondului principal de cuvinte, care îl deosebesc de restul vocabularului, sunt aşa dar următoarele:

1. Fondul principal de cuvinte e mai puţin cuprinzător decât vocabularul unei limbi.

2. El are o stabilitate mai mare de-a-lungul veacurilor.

3. El are o vechime foarte mare, elementele lui — ca şi ale structurii gramaticale — datând dinainte de epoca sclavagistă.

4. El este produsul unui lung şir de epoci.

5. In fondul principal de cuvinte intră ca nucleu toate cuvintele rădăcină. El constitue baza care serveşte la formarea cuvintelor noi.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 52—53.
[2] Ibidem, p. 53.
[3] Ibidem, p. 55.
[4] Ibidem p. 55—56.
[5] Ibidem p. 55.

6. Impreună cu structura gramaticală el alcătuește « temelia limbii, esența specificului ei »[1].

Care cuvinte aparțin fondului principal lexical ? I. V. Stalin dă câteva exemple de cuvinte, care nu pot fi înlocuite fără a produce turburări în comunicarea dintre oameni și pentru înlocuirea cărora nu există nicio necesitate. « Cine are nevoie ca « apă », « pământ », « munte », « pădure », « peşte », « om », « a merge », « a face », « a produce », « a face negoț » etc. să nu se numească apă, pământ, munte etc., ci altfel ? . . . Istoria nu face în general nimic esențial fără să aibă neapărată nevoie » — ne învață I. V. Stalin.[2]

Din exemplele date de I. V. Stalin reiese că fondul principal de cuvinte cuprinde acele elemente lexicale ale unei limbi « fără de care ea nu poate exista ca limba unui popor, a unei națiuni »[3]. Aceste elemente lexicale, aceste cuvinte exprimă noțiunile care au o importanță vitală, sunt cunoscute de toată lumea, pe când cuvintele aparținând restului vocabularului exprimă noțiuni speciale, mai puțin cunoscute în masele largi ale celor ce vorbesc limba respectivă[4].

Acestea sunt noțiuni cu care fiecare om, în decursul întregii sale vieți, are necontenit de a face, și nu numai oamenii din generația actuală, ci aparținând unei serii întregi de generații de-a-lungul veacurilor. Fără cuvintele care exprimă aceste noțiuni nu poate fi imaginată nicio comunicare între oameni, nici comunicarea celei mai simple gândiri[5].

Cuvintele fondului principal lexical exprimă prin urmare noțiunile cele mai simple și mai importante (în lingvistica sovietică se întrebuințează pentru aceasta expresiile « de o importanță vitală » sau « indispensabile pentru viață »[6]), relative la corpul omenesc și părțile lui, la acțiunile cele mai simple și mai obișnuite, la familie, gradele de rudenie, la obiectele și fenomenele naturii înconjurătoare, la ființele vii, animale și plante, la diferitele ocupații ale oamenilor, agricultură, creșterea vitelor, la diferitele meserii, la diferite noțiuni abstracte etc.

Fondul principal lexical mai conține și cuvintele care nu exprimă noțiuni reale, ci servesc de unelte gramaticale, ca de pildă pronumele personale, pronumele posesive, pronumele demonstrative și relative, pronumele nehotărîte, diferite adverbe de loc, de timp, de mod, prepozițiile, articolele, conjuncțiile. Prin aceste cuvinte-unelte gramaticale fondul principal de cuvinte se leagă strâns de structura gramaticală a limbii. De altfel, fondul principal de cuvinte e în raporturi strânse cu structura gramaticală și datorită sistemului de derivație prin afixe sau alte

---

[1] I. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 54.

[2] Ibidem, p. 22.

[3] P. I. Cernîh, I. V. Stalin ob osnovnom slovarnom fonde iazîca, în «Voprosî iazîcoznaniia v svete trudov I. V. Stalina », izd. Moscovscogo universiteta, 1952, p. 133.

[4] M. Gurîceva, Cvoprosu o vzaimootnoșenii osnovnogo slovarnogo fonda i slovarnogo sostava v franțuscom iazîche, în « Inostranie iazîchi v școle », Nr. 5, 1952, p. 10.

[5] P. I. Cernîh, op. cit., p. 135.

[6] Cernîh, op. cit., p. 135., « jiznenno vajnîe », « jiznenno neobhodimîe ».

mijloace. Iată câteva exemple de cuvinte luate din limba română, aparţinând fondului principal lexical, înşirate în ordinea categoriilor amintite mai sus.

1. Corpul omenesc şi părţile lui: *cap, frunte, ochi, buză, limbă, gâtlej, obraz, gât, piept, burtă, picior, gleznă, deget, unghie, talpă* etc.

2. Acţiuni: *a face, a merge, a lucra, a munci, a vorbi, a mânca, a bea, a cânta, a azvârli, a sări, a fugi, a produce* etc.

3. Familia: *tată, mamă, frate, soră, bunic, nepot, unchi, mătuşă, văr, rudenie, a se însura, a se mărita, bărbat, nevastă, copil* etc.

4. Casa, curtea, satul, oraşul: *casă, acoperiş, streaşină, odaie, pod, podele, tavan, uşă, prag, fereastră, geam, pat, masă, scaun, dulap, cuptor, sobă, vas, blid, lingură, cratiţă, scară, curte, grădină, gard, grajd, pivniţă, sat, uliţă, oraş, stradă, piaţă* etc.

5. Natura şi fenomenele ei: *pământ, munte, deal, pădure, apă, râu, lac, cer, soare, lună, stea, nori, ploaie, a ploua, a ninge, zăpadă, noapte, dimineaţă, zi, seară, zori, amurg, primăvară, vară, toamnă, iarnă, furtună, viscol, fulger, trăznet, ger, brumă, rouă, zăduf, secetă, e cald, e frig, e răcoare, bate vântul* etc., etc.

6. Fiinţe vii: *cal, vacă, porc, oaie, capră, miel, ied, mânz, câine, pisică, iepure, vulpe, lup, urs, gândac, vierme, fluture, pasăre, vrabie, găină, cocoş, a paşte, a rumega, a rage, a lătra, a mieuna, a urla, a muşca* etc.

7. Plante: *iarbă, buruiană, floare, frunză, trunchi, rădăcină, creangă, veşted, a înverzi, a se veşteji, a se usca, tufiş, stejar, fag, mesteacăn, ulm, brad* etc.

8. Agricultura: *a ara, a semăna, plug, brazdă, ogor, grâu, secară, orz, ovăs, porumb, fân, stog, claie, spic, pai, pleavă, a plivi, a prăşi, a secera, a treiera, a săpa, coasă, secere, tractor, sapă, hârleţ, casma* etc.

9. Creşterea vitelor: *păstor, cioban, turmă, păşune, imaş, izlaz, cireadă, herghelie, stână, gălbează, a mulge, a mâna* etc.

10. Meserii: *fierar, tâmplar, cojocar, dulgher, muncitor, ciocan, nicovală, cleşte, pilă, fierăstrău, secure, topor, sfredel, daltă, ac, sulă, aţă, sfoară, blană, scândură, bârnă, rândea* etc., etc.

11. Noţiuni abstracte ca *dreptate, adevăr, minciună, putere, slăbiciune, greutate, învăţătură* etc.

12. Calităţi sufleteşti: *bun, bunătate, rău, răutate, milă, milos, blând, blândeţe, curaj* etc.

Numărul categoriilor semantice ar mai putea fi înmulţit. Astfel pot fi deosebite categorii de cuvinte care se referă la hrană, îmbrăcăminte, colori, calendar, căi şi mijloace de comunicaţie, la diferite stări sufleteşti, la diferite obiceiuri (naştere, căsătorie, înmormântare), la relaţiile sociale etc. Ne oprim însă aici.

In ce priveşte cuvintele-unelte gramaticale, iată de asemenea câteva exemple din limba română.

Pronume: *eu, tu, el, noi, voi, ei, mie, pe tine, ne, al meu, al vostru, acesta, acela, celălalt, cine, ce, care, pe care, cineva, ceva, oricine, cât, oricât* etc.

Adverbe: *când, unde, de unde, încotro, atunci, acum, apoi, niciodată, nicăieri, ieri, mâine, alaltăieri, departe, aproape, demult, târziu, degrabă, devreme, încet, repede, iute, lesne, alene, anevoie* etc.

Prepoziţii: *de, în, pe, sub, cu, la, spre, deasupra, împrejurul, împotriva, de-a-lungul, peste* etc.

Articol: *al, ai, cel.*

Verbe auxiliare: *am* (făcut), *aş* (face), *va* (veni), *aş fi* (făcut), *e* (scris), *trebue.*

Conjuncţii: *şi, iar, însă, dacă, dar, să* etc.

Numerale: *unu, doi, trei, cincisprezece, douăzeci, o sută, o mie, o cincime, al patrulea, al zecelea* etc.

Din înşirarea foarte sumară de mai sus reies totuşi o seamă de concluzii privitoare la fondul principal de cuvinte al limbii române. Şi în ceea ce priveşte fondul principal lexical românesc se verifică teza stalinistă că elementele lexicale aparţinând fondului principal de cuvinte sunt foarte vechi. Intr'adevăr, cele mai multe cuvinte înşirate mai sus au existat şi în faza cea mai veche cunoscută a limbii române, anume în secolul al XVI-lea. Dar vechimea acestor cuvinte, aplicând metoda comparativ-istorică, poate fi urmărită cu multe secole şi chiar milenii înainte. Ele au existat, în marea lor majoritate, şi în limba latină şi în texte latineşti dinaintea erei noastre. Studiul comparativ-istoric a stabilit înrudirea celor mai multe din aceste cuvinte cu cuvintele altor limbi înrudite cu limba latină, aparţinând familiei limbilor indo-europene, ca de exemplu limba greacă, limbile germanice, limbile slave (între care şi limba rusă), limbile baltice (de exemplu limba lituană), limba albaneză, limbile Indiei şi ale Iranului etc. Toate aceste limbi, după cum a fost stabilit de studiul lor comparativ-istoric, s'au desvoltat prin diferenţiere dintr'o limbă unică pe care lingviştii au numit-o cu un termen convenţional limba de bază indo-europeană. Majoritatea cuvintelor înşirate mai sus îşi trag originea din această limbă de bază indo-europeană care a fost vorbită acum 3—4 milenii, deci înaintea epocii sclavagiste. Aşa se şi explică dece multe din cuvintele aparţinând fondului principal lexical al limbii române, derivate din limba latină, au o asemănare căteodată isbitoare cu cuvinte slave, de pildă ruseşti. Astfel, cuvântul *ochi* de origine latină se aseamănă cu cuvântul slav (rusesc) *oko* având acelaşi sens ca cel românesc. Iată încă vreo câteva cuvinte din această categorie: rom. *a vedea* — rus. *videt'*, rom. *este* — rus. *est'*, rom. *sunt* — rus. *sut'*, rom. *nou* — rus. *novîi*; rom. *vechi* — rus. *vethii*, rom. *lună* — rus. *luna*, rom. *oaie* — rus. *ovţa*, rom. *doi* — rus. *dva*, rom. *trei* — rus. *tri*, rom. *şase* — rus. *şest'*, rom. *meu, tău, nostru, vostru* — rus. *moi, tvoi, naş, vaş* etc., etc. Astfel de cuvinte sunt foarte multe, dar din cauza evoluţiei fonetice deosebite, în latină şi română, pe de o parte şi în slavă şi rusă, pe de altă parte, asemănarea, înrudirea dintre cuvântul românesc şi cel rusesc nu poate fi recunoscută decât de specialişti în studiul comparativ-istoric al limbilor indo-europene. Astfel, chiar cuvintele *oaie* şi

ovţa sunt destul de greu de recunoscut ca fiind înrudite. (In limba latină *oaie* se zicea *ovis*, deci era mai aproape de forma slavă de pe vremea când nu primise încă sufixul diminutiv-*ţa*. *Ovţa* a însemnat la început *oiţă*). Şi cuvinte ca rom. *lup* — rus. *volk*, rom. *porc*, *purcel* — rus. *porosënok*, rom. *grăunţe* — rus. *zerno*, rom. *patru* — rus. *cetîre*, rom. *zece* — rus. *desiat'*, rom. *a cunoaşte*, — rus. *znat'*, rom. *îngust* — rus. *uzkii*, rom. *unde* — rus. *kuda*, rom. *eu* — rus. *ia*, rom. *ce* — rus. *cito*, rom. *soare* — rus. *solnţe*, rom. *a ţese* — rus. *tkat'*, rom. *a coace* — rus. *peci* etc., etc. sunt înrudite între ele şi au fost fără întrerupere întrebuinţate, din epoca comunei primitive până astăzi, atât în limbile italice, latină şi română pe de o parte, cât şi în limba de bază slavă comună, slava răsăriteană şi rusă, pe de altă parte.

I. V. Stalin, constatând stabilitatea fondului principal de cuvinte de-a-lungul veacurilor, relevă în acelaşi timp schimbările care se produc în fondul principal de cuvinte, e adevărat, mult mai lente ca în restul vocabularului. Printre cuvintele înşirate mai sus, se găsesc elemente despre care se presupune că au intrat în latina orientală cu prilejul « încrucişării » limbii latine cu limbile tracice, autohtone pe cursul inferior al Dunării (daco-geta şi limba tracică din Moesia şi Scythia Mică, adică Bulgaria de Nord şi Dobrogea). Astfel de cuvinte sunt *buză*, *ceafă*, *grumaz*, *mal*, *mânz*, *mazăre*, *vizuină*, *sâmbure*, *gard*, *brad* etc. Un strat relativ mai nou, dar foarte important, care cuprinde un mare număr de cuvinte, este acela al elementelor slave care au intrat în fondul principal lexical al limbii române în urma « încrucişării » care s'a petrecut în cursul mai multor secole între romanica sud-est europeană, adică româna, şi slava. Fondul principal lexical al limbii române cuprinde un număr considerabil de cuvinte de origine slavă, ca de exemplu: *obraz*, *gâtlej*, *gât*, *gleznă*, *burtă*, *a munci*, *a vorbi*, *a azvârli*, *rudenie*, *nevastă*, *streaşină*, *pod*, *podele*, *prag*, *blid*, *cratiţă*, *grădină*, *grajd*, *pivniţă*, *uliţă*, *deal*, *zăpadă*, *zori*, *viscol*, *a trăzni*, *zăduf*, *gândac*, *vrabie*, *cocoş*, *buruiană*, *creangă*, *stejar*, *plug*, *brazdă*, *ogor*, *ovăs*, *stog*, *claie*, *pleavă*, *a prăşi*, *coasă*, *hârleţ*, *izlaz*, *cireadă*, *cojocar*, *ciocan*, *nicovală*, *cleşte*, *pilă*, *topor*, *daltă*, *sfredel*, *sfoară*, *bârnă*, *împotriva*, *degrabă*, *devreme*, *lesne*, *alene*, *anevoie*, *dar*, *o sută*, *trebue*, *vesel*, *drag*, *a iubi*, *milă*, *slab*, *slăbiciune*, *dârz* etc., etc.

Procentajul lor este cu siguranţă foarte ridicat. După cum era de aşteptat, numărul lor este însă foarte mic în categoria cuvintelor-unelte gramaticale. « Structura gramaticală se schimbă şi mai încet decât fondul principal de cuvinte » — ne învaţă I. V. Stalin[1]; ea este prin urmare cel mai puţin supusă influenţelor limbilor străine. Caracterul romanic al limbii române se datoreşte în primul rând structurii sale gramaticale şi cuvintelor-unelte, în mai mică măsură restului fondului principal de cuvinte, care conţine foarte multe elemente slave. In ce priveşte restul vocabularului, el este în mare măsură de origine străină.

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 53.

In fondul principal lexical al limbii române au intrat cuvinte şi mai noi, de exemplu maghiare ca: *talpă, a alcătui, gând, a gândi, oraş, sobă, imaş, lacăt, lăcătuş, meşter, meşteşug*, etc. sau turceşti, ca de exemplu, *tavan, odaie, geam, dulap, rândea, dulgher, herghelie* etc.

Numărul acestora este însă mult mai mic decât acela al elementelor slave.

Fondul principal de cuvinte, ca şi întreg vocabularul unei limbi, nu se schimbă numai în sensul că unele cuvinte mai vechi sunt înlocuite cu altele mai noi, de exemplu cuvântul mai vechi *nea* — cum se mai zice în Banat şi Crişana — cu cuvântul relativ mai nou de origine slavă *zăpadă*. (La început, cele două cuvinte vor fi fost sinonime. Cu timpul, unul dintre sinonime a ieşit din întrebuinţare). Inlocuirea unui cuvânt mai vechi cu unul nou se face adeseori din cauză că termenul cel nou desemnează un obiect nou, o unealtă sau o varietate mai perfecţionată a unei unelte mai vechi. Astfel cuvântul de origine slavă *plug* a înlocuit pe mai vechiul *arat* (aşa se numeşte şi astăzi plugul la Românii Macedoneni), pentrucă a desemnat un plug mai perfecţionat, răspândit la noi de Slavi, pe când *aratul* desemna plugul primitiv, dispărut cu totul mai târziu. Fondul principal lexical se schimbă şi prin aceea că el se îmbogăţeşte, cuprinde un număr tot mai mare de cuvinte, deoarece şi gândirea umană se desvoltă în procesul istoric al vieţii sociale în urma progresului producţiei, al tehnicii, al ştiinţei, al culturii în general. Astăzi multe din cuvintele noi ca *tren, gară, vagon, şină, şosea, maşină, tractor, batoză, secerătoare, motor, armată, militar, societate, social, socialism, activist, patrie, fabrică, uzină, a produce, producţie* etc., etc., cuvinte apărute în limba română abia în secolul al XIX-lea şi al XX-lea, trebue considerate ca intrate în fondul principal lexical al limbii române. Fondul principal de cuvinte e în continuă desvoltare şi îmbogăţire, întocmai ca şi celelalte părţi ale limbii. Desvoltarea lui este însă mult mai înceată decât aceea a restului vocabularului, şi mai repede decât aceea a structurii gramaticale.

Unii cercetători în domeniul lingvisticii vor considera poate că unele din cuvintele înşirate mai sus nu aparţin fondului principal lexical. E posibil într'adevăr ca unele din aceste cuvinte să aparţină vocabularului. Lingviştii însă nu au stabilit criterii precise, sigure cu ajutorul cărora să se poată deosebi fără greş, dintr'o privire, cuvintele fondului principal lexical de acelea ale restului vocabularului. Aceste criterii nu vor putea fi valabile pentru toate limbile şi pentru toate epocile. Ele vor trebui să fie stabilite pentru fiecare limbă aparte, ţinându-se seamă de istoria limbii respective, de nivelul social şi cultural al poporului care o vorbeşte.

Din cele expuse rezultă că una din sarcinile lingviştilor români este de a studia — în lumina învăţăturii staliniste despre limbă — fondul principal al lexicului românesc, fixând criteriile care să permită stabilirea limitei care desparte cuvintele fondului principal de acelea ale restului vocabularului, ţinând seama de istoria limbii române şi a poporului român, creatorul ei în cursul unui lung şir de veacuri.

PROCEDEE MORFOLOGICE

RĂDĂCINĂ, TEMĂ, SUFIX, DESINENȚĂ

Din «Proiectul de gramatică a limbii române»

Dacă examinăm cuvintele: *muncă, munci, muncitor, munceam, muncişi, muncise, muncí* etc., constatăm pe de o parte că între ele există un element comun *munc-*, pe de altă parte că terminaţia lor diferă dela unul la altul şi de această diferenţă de formă sunt legate diferenţe de sens.

Elementul comun mai multor cuvinte, care pot face parte din categorii gramaticale diferite, se numeşte r ă d ă c i n ă. Astfel substantivul *muncă*, verbul *muncì*, adjectivul *muncitor* (care poate fi şi substantiv) au aceeaşi rădăcină, *munc-*. Rădăcina nu se foloseşte în general singură, ea nu are nicio întrebuinţare fără anumite adaose. Inaintea rădăcinii se poate pune un prefix (de exemplu *ne-* în *nemuncit*). Mai importante sunt elementele care se adaugă la sfârşit, şi aici trebue să distingem mai multe categorii.

Se vorbeşte de multe ori de t e r m i n a ţ i a cuvintelor ca de un element de formare a lor. Această denumire este nerecomandabilă, pentrucă dă naştere la confuzii: terminaţie poate fi şi *-tor* din *gânditor* şi *-eam* din *gândeam* şi *-d* din *gând*, deşi acest *-d* face parte din rădăcină. De aceea vorbim de terminaţie numai pentru elementele pe care nu le privim din punctul de vedere al formării cuvintelor.

Din punct de vedere morfologic, elementele care se adaugă la sfârşitul rădăcinii pot fi *sufixe* şi *desinenţe*. Sufixele, la rândul lor, se despart în sufixe care formează cuvinte şi sufixe care formează forme gramaticale. Dacă examinăm cuvintele *muncă, munci, muncitor* vedem că primul este substantiv, format cu sufixul *-ă*, al doilea verb, format cu sufixul *-i*, al treilea adjectiv, format cu sufixul *-itor*. Acestea sunt sufixe care formează cuvinte, căci *muncă, munci, muncitor* sunt cuvinte deosebite unul de altul. Dacă însă examinăm formele *munc-im, munc-iţi, munc-eai, munc-ră, munc-ise* etc., vedem că nu mai e vorba de cuvinte diferite, cu sens lexical deosebit, ci avem de a face cu acelaşi cuvânt, cu acelaşi sens lexical, dar cu diferenţe morfologice: de persoană, de număr,

de timp etc. Aici trebue să distingem sufixele care formează forme gramaticale şi *desinenţele.*

Se numesc sufixe care formează forme gramaticale acele elemente cu ajutorul cărora se formează modurile şi timpurile la verbe. De exemplu, din rădăcina *munc-*, cu ajutorul sufixului *-i*, se formează infinitivul verbului *munci*; cu sufixul *-ind*, se formează gerunziul *muncind*; cu sufixul *-ea* se formează imperfectul *muncea.* Tot cu un astfel de sufix se formează gradele de comparaţie ale adjectivelor şi adverbelor în unele limbi ca rusa sau latina, de exemplu rus. *cistîi* « curat », *cist-eişii* « mai curat »; lat. *purus* « curat », *pur-ior* « mai curat ». O formă gramaticală se poate forma şi cu două sufixe, de exemplu mai mult ca perfectul *muncise*, în afară de rădăcina *munc-*, comportă sufixul perfectului, *-i*, la care se adaugă sufixul mai mult ca perfectului, *-se.* Sufixele care formează forme gramaticale se pot adăuga la sufixe care formează cuvinte, de exemplu în mai mult ca perfectul *călătorise* găsim rădăcina *căl-* (din *cale*), sufixul *-ător*, cu care se formează cuvântul *călător*, apoi sufixul *-i*, al perfectului şi sufixul *-se* al mai mult ca perfectului.

Rădăcina împreună cu unul sau mai multe sufixe formează o t e m ă. Vorbim deci de tema perfectului *munci-*, de tema imperfectului *muncea-*, de tema mai mult ca perfectului *muncise* etc. De asemenea, vorbim de tema superlativului rus *cisteiş-*. In general, tema nu se foloseşte însă singură. La temă, trebue adăugate desinenţele.

Se numesc *desinenţe* elementele care se adaugă la temă pentru a arăta persoanele la verbe şi cazurile la substantive, adjective etc. Astfel, la tema mai mult ca perfectului, *muncise*, adăugăm desinenţele personale de persoana I-a, a II-a, *-m*, *-şi*, şi formăm persoana I-a *muncisêm*, a II-a *muncişeşi* etc. La fel, la tema substantivului *scaun*, adăugând desinenţa nominativului plural, *-e*, obţinem nominativul plural, *scaune.* La tema superlativului rus *cisteiş-*, se adaugă desinenţele cauzale: *-ii* pentru nominativul singular, *-ego* pentru genetivul singular etc. O formă gramaticală nu poate avea decât o singură desinenţă.

S'a spus mai sus că rădăcina nu se întrebuinţează de obicei izolată; de asemenea, nici tema. Există totuşi forme gramaticale compuse din rădăcină sau temă, la care nu se adaugă nimic. Vorbim atunci de lipsa sufixului sau a desinenţei pentru a diferenţia o formă de altele care au sufix sau desinenţă. Pentru a deosebi persoana a III-a singulară a perfectului *munci* de celelalte persoane ale acestui timp, ne servim de faptul că persoana a III-a nu are nicio desinenţă, în timp ce celelalte au desinenţe formate din sunete: *munci* se opune lui *munci* + *-i*, lui *munci* + *-şi* etc. Rădăcina prezentului în româneşte n'are sufix, de exemplu în *munc-im* putem despărţi desinenţa persoanei I-a plural, iar ceea ce rămâne, adică tema, este identic cu rădăcina. De asemenea, la substantivul *gând*, rădăcina este *gând*, iar tema substantivului este această rădăcină, în opoziţie cu infinitivul *gândi* (la rădăcină, pentru a forma infinitivul, s'a adăugat sufixul *-i*).

MORFEME

Inafară de sufixele care formează forme gramaticale şi de desinenţe, se mai folosesc, pentru a diferenţia între ele diversele forme gramaticale, alternanţele fonetice şi elemente auxiliare, în compunere cu cuvintele flexibile pe care vrem să le declinăm sau conjugăm. Toate aceste elemente formale care conferă valoare gramaticală formelor unui cuvânt, indicând funcţia lui gramaticală, se numesc m o r f e m e.

ALTERNANŢELE FONETICE

In limba noastră alternanţele fonetice au un mare rol în crearea formelor cuvintelor. Alternanţa fonetică este variaţia suferită de un fonem într'un sistem morfologic pentru a indica rolul gramatical al unei forme. In *masă — mese* schimbarea vocalei arată că *masă* faţă de *mese* e la numărul singular sau la nominativ faţă de (unei) *mese*. In *tânăr — tineri* alternanţele vocalice *â/i* — şi *ă/e* deosebesc singularul de plural. In *port — poartă — purtăm*, alternanţa *o/oa/u* deosebeşte persoanele între ele. Alternanţele vocalice au loc mai ales în rădăcina cuvintelor. Alternanţe consonantice apar aproape numai în desinenţe: *c — č*: *joc — joci*; *t — ţ*: *frate — fraţi*, *bate — baţi* etc. Alternanţa fonetică, ca indicator gramatical, nu apare în limba noastră literară decât împreună cu desinenţa sau cu sufixul. O caracteristică a limbii române este tendinţa de a folosi mai multe semne pentru a desemna o singură funcţie gramaticală: *carte* — pl. *cărţi* (alternanţa *a/ă*, *t/ţ* muiat şi *e/zero*); *mască — măşti* (*a/ă*, *s/ş*, *c/t* muiat şi *ă/zero*).

Accentul are şi el valoare morfologică: după locul accentului într'un cuvânt putem deosebi funcţii gramaticale deosebite: *adúnă* (prez. ind.) — *adunắ* (perf. simplu), *cántă* — *cântắ*.

Are valoare morfologică, în unele cazuri, şi disocierea unui diftong (însoţită de transformarea în vocală a elementului lui final *sui* (prez. ind. I sing.) — *su-i* (perf. simpl. 3 sing.); *leu* (sing. neart.) — *le-u* (*l*) (nominativ sing. art.).

Formele compuse se formează prin îmbinarea a două sau mai multe cuvinte. Limba română foloseşte formele compuse mai ales la verb, în alcătuirea unor forme temporale: *voi citi*, *voi fi citit*, *aş fi citit*, *am citit* ; se formează de asemenea prin compunere formele de optativ prezent: *aş mânca*. Mai amintim formele compuse cu *particule* (prepoziţii şi conjuncţii).

Astfel, în formele de conjunctiv prezent: *să lucrezi*, *să lucrăm*, compuse la origine cu conjuncţia *să*, această particulă a devenit un instrument gramatical pentru a deosebi forma conjunctivului de forma indicativului: *lucrezi*, *lucrăm*. Dar *să* nu şi-a pierdut cu totul valoarea de conjuncţie. Acuzativul se formează adesea prin compunere cu morfemul *pe (pe mine)*.

Prin mijloace asemănătoare se realizează, în limba română, c o m p a r a ţ i a. Comparaţia este procedeul prin care se indică gradul însuşirii unui obiect faţă de aceeaşi însuşire a altui obiect. Pot avea grade de comparaţie adjectivele (şi substantivele cu valoare de adjectiv) şi adverbele: gradul comparativ şi gradul superlativ se opun pozitivului cu ajutorul morfemelor *mai*, *cel mai*, *foarte* etc.

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

NICOLAE BĂLCESCU, ARTIST AL CUVÂNTULUI *

DE

TUDOR VIANU

Aniversarea lui Nicolae Bălcescu, de la a cărui moarte de martir al cauzei democratice şi naţionale a Românilor s'a scurs un secol, a produs un şir întreg de manifestări scrise şi vorbite, articole şi studii, conferinţe şi comunicări, menite să limpezească atât rolul său în luptele politice, cât şi contribuţia sa în mişcarea de idei a epocii pe care a străbătut-o cu o misiune dintre cele mai însemnate. S'au analizat faptele şi ideile gânditorului democrat şi ale luptătorului revoluţionar, acţiunea lui politică şi ideologică împotriva iobăgiei şi pentru independenţa naţională, împotriva boierimii exploatatoare, antipatriotice, cosmopolite şi în favoarea apropierii popoarelor în lupta lor comună pentru libertate şi neatârnare. S'au pus în lumină elementele materialiste ale concepţiei sale asupra istoriei, în care a recunoscut însemnătatea claselor sociale şi a antagonismului dintre ele, ca şi rolul pe care îl joacă massele populare în făurirea evenimentelor istorice. S'a arătat de asemenea însemnătatea lui Bălcescu ca editor de izvoare, ca istoric şi ca economist.

Prin toate aceste contribuţii, cunoaşterea operei şi personalităţii lui N. Bălcescu a ieşit mult îmbogăţită. Un aspect a rămas totuşi mai puţin studiat, deşi el întregeşte în chipul cel mai fericit imaginea scriitorului şi a operei sale şi merită în toate privinţele să fie cercetat. Este vorba de aspectul artistic al operei lui Bălcescu, nu mai puţin important decât aspectul ei ştiinţific şi social, dar stând într'o strânsă legătură cu acestea. Meritele literare ale lui Bălcescu nu stau cu nimic mai prejos de acelea care-i întregesc figura de cugetător şi luptător şi-i sprijină însemnătatea şi faima. Printre bărbaţii care au pregătit

* Citatele din acest articol sunt luate din N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea I-a şi a II-a, şi Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908.

N. R.— *Publicăm articolul tov. Prof. T. Vianu şi deschidem coloanele revistei noastre pentru discutarea problemelor ridicate de d-sa în legătură cu limba operei lui N. Bălcescu.*

şi au condus mişcarea revoluţionară dela 1848, Bălcescu este unul dintre acei care au legat acţiunea lui de o operă literară, iar această operă şi-a păstrat întreaga prospeţime şi întregul relief. Motivele acestei tinereţi a operei, ca şi a desfătării artistice cu care o parcurgem încă, stau mai întâi în adâncimea şi vigoarea simţirii ce a inspirat-o, în generozitatea şi avântul acestei simţiri. Frumuseţea artistică a operei lui Bălcescu se sprijină pe valoarea morală a omului. Nu este pagină a lui pe care, citind-o, să n'o însoţim cu sentimentul unei aprobări totale, aşa cum o facem cu toate mărturiile inspirate de sinceritatea gravă. Ne cucereşte şi ne mişcă, în paginile lui Bălcescu, adevărul expresiei, desfăşurarea ei, uneori vehementă, alteori largă şi măreaţă, întotdeauna însufleţită de o emoţie sinceră şi adâncă. Scrierile lui Bălcescu au nu numai un conţinut de o rară densitate de idei, dar şi un cuprins emotiv neobişnuit de cald şi vibrant. Inregistrăm în mai toate operele acestui scriitor revărsarea unei plinătăţi sufleteşti care ne subjugă. Admirăm atunci pe artist pentrucă ajungem să respectăm şi să iubim omul şi personalitatea lui morală.

Impresia generală, trezită de opera lui Bălcescu, poate fi legitimată prin analiza mijloacelor şi procedeelor sale, prin cunoaşterea limbii, a stilului şi a formelor de artă utilizate de ea. Lingvistica şi critica literară îşi pot deci aduce contribuţia lor în direcţia întemeierii ştiinţifice a unei impresii pe care cititorul o câştigă, de altfel singur, şi încă dela prima atingere a operei. Desigur, cercetarea mijloacelor lingvistice şi artistice ale unui scriitor nu se poate face decât în legătură cu ideile şi tendinţele lui. In «Marxismul şi problemele lingvisticii» I. V. Stalin a arătat că: «Fiind nemijlocit legată de gândire, limba înregistrează şi fixează în cuvinte şi în combinaţii de cuvinte, în propoziţii, rezultatele activităţii gândirii»[1]. Ceea ce este adevărat pentru orice fapt de limbă, este adevărat şi pentru formele ei artistice, legate şi ele în mod «nemijlocit» de activitatea gândirii. Adevărul acestei aserţiuni se vădeşte încă odată în cazul lui Bălcescu, ale cărui mijloace stau într'o strânsă legătură cu poziţiile lui de istoric, cugetător şi revoluţionar. Luptând pentru apropierea zilei în care, cum spunea el, «nu va mai fi niciun om rob, nici naţie roabă, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnia dreptăţii şi frăţiei», luptând adică pentru independenţa şi libertatea Românilor, Bălcescu a folosit argumentele istorice menite să probeze legitimitatea drepturilor şi năzuinţelor care însufleţeau păturile oprimate ale poporului român, dar în acelaşi timp să le şi mobilizeze în lupta lor, prin evocarea trecutului plin de măreţie. Istoricul a susţinut astfel pe revoluţionarul Bălcescu şi ideile, ca şi tendinţele lui practice şi active ce şi-au găsit forma lor adecvată în limbă şi în procedeele lui artistice.

Autorizându-se dela trecut pentru a susţine năzuinţe actuale, evocând luptele şi libertăţile trecutului pe care dorea să întemeieze aspiraţiile noi ale poporului, Bălcescu reflectă această poziţie în limbă prin acea îmbinare a termenilor moderni cu termeni şi construcţii vechi, mai ales cronicăreşti, care dă stilului

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 48.

său una din caracteristicele lui cele mai isbitoare. Bălcescu a primit, odată cu ideile noi, cuvintele care le exprimau. Neologisme din izvor francez sau italian sunt destule în operele lui Bălcescu, ca de pildă *concuistă*, *concherant*, *coopera*, *confienţă*, *conciliaţie*, *a dirige*, *desperanţă*, *a expia*, *favorul*, *a mepriza*, *monarşic*, *privat*, *a suscrie*, *sujet*, *suvenir*, *solemnel*, *seanţă*, *serf* etc., la care se adaugă cuvintele transmise prin influenţa rusă sau formate după modelul neologismelor ruse, cu derivaţia lor în *-ie* şi cu accentul pe silaba antepenultimă, precum *armie*, *misie* (pentru *misiune*), *naţie*, *colonizaţie*, *asoţiaţie*, *emanţipaţie* etc. Cu toată prezenţa neologismelor destul de numeroase, Bălcescu n'a căzut nici în eroarea eliadistă, nici în cea latinistă, atât de răspândită în epoca lui şi mai târziu. Pentru a nu corupe caracterul naţional al limbii, Bălcescu a preferat, atunci când a avut nevoie de o expresie nouă, să folosească procedeul decalcului lingvistic sau al traducerii, întrebuinţând: *atârnare* (pentru *dependenţă*), *omenire* (pentru *umanitate*), *orăşenie* (pentru *burghezie*), *simţiment* (pentru *sentiment*), *simţibilitate* (pentru *sensibilitate*), *a inima* şi *inimat* (pentru *a anima* şi *animat*) etc. Prezenţa acestor formaţiuni în limba lui Bălcescu alcătueşte un interesant document al luptei pe care o da scriitorul pentru a-şi lărgi sfera de exprimare, fără să înmulţească peste măsură numărul cuvintelor de provenienţă străină şi să se îndepărteze astfel de limba poporului.

Mult mai numeroase sunt elementele lexicale, formele şi construcţiile pe care le împrumută Bălcescu limbii vechi — elemente, forme şi construcţii păstrate în parte şi în limba populară — şi care corespund întru totul poziţiei sale de istoric revoluţionar. Vorbind în numele trecutului, bogat în lupte pentru libertate, evocându-l adesea, el vorbeşte şi în limba lui. Elementele vechi, mai cu seamă cronicăreşti, ale vocabularului, morfologiei şi sintaxei lui Bălcescu, sunt foarte numeroase şi ele ar merita un studiu special. Ne vom mulţumi însă cu câteva exemple.

Ceea ce te isbeşte când străbaţi lista cuvintelor arhaice spicuite în textele lui Bălcescu, nu este faptul că ele ar fi dispărute din vocabularul actual, cât împrejurarea că sunt luate în accepţiuni mai vechi, dar uneori păstrate în limba poporului. Să considerăm, de pildă, chiar termenul « cuvânt ». Cine-l întrebuinţează astăzi îi dă de obicei înţelesul de « sunet sau asociere de sunete care exprimă o idee; sinonimul lui este « vorbă ». In limba veche, termenul este luat şi în accepţiunea de « raţiune », « motiv ». In acest înţeles, o veche legiuire scrie: *Pentru ca să nu aibă cuvânt de îndreptare...* Accepţiunea acesta s'a păstrat şi în limba poporului, încât aceasta o înţelege când o întâmpină în versurile lui Eminescu: *Dacă tu ştiai problema acestei vieţi cu care lupt, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.* Bălcescu îi dă acelaşi sens, când scrie *El* (Sigismund Báthory) *îi învinovăţia* (pe Poloni), *cu mare cuvânt că au intrat în această ţară* (în Moldova), *fără nici un drept* [1]. Acelaşi este cazul pentru *asupra*, cu înţelesul de *deasupra*, după cum rezultă din comparaţia lui Gr. Ureche: *le*

[1] N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea a II-a, p. 135.

trimise osândă asupra, iar la Bălcescu: *furtuna era să se spargă asupra capului său*[1]. *A îndatora* înseamnă astăzi « a aduce servicii cuiva, care din această pricină contractează obligaţii faţă de cel ce i le-a adus ». Există însă şi accepţiunea mai veche: « a obliga, a sili (pe cineva) de a face ceva ». Bălcescu dă acest din urmă sens cuvântului, când scrie: *Proprietarul putea să-l îndatoreze* (pe rob) *a-i munci cât va voi*[2]. *A robi*, în sensul actual al cuvântului, înseamnă « a face (pe cineva) rob », « a aduce (pe cineva) în robie ». Limba mai veche, folosea însă acest cuvânt cu înţelesul de « a face muncă de rob ». Un vechi text juridic notează: *Până la sfârşitul vieţii lui să robească cu nevoinţă*, tot astfel şi Bălceascu: *o ţeară întreagă să robească la câţiva particulari*[3]. *Scump* = *avar*, şi *scumpete* = *avariţie* se găseşte în textele vechi. Cronicarul Muste scrie: *Duca-Vodă pentru scumpetea lui . . . n'au primit sfatul lui Racoţi*. Poporul păstrează acest înţeles în proverbul *scumpul mai mult păgubeşte*, dar şi Bălcescu, vorbind despre învinuirile aduse lui Ferhad-Paşa, cum că *opreşte pe seamă-i banii cu cari trebue să plătească oştile*, (astfel că) *e de temut ca . . . scumpetea lui să nu pricinuiască nenorociri . . .*[4]. *Strâmbătate* = *nedreptate* nu surprinde pe nimeni când îl întâmpină la Neculce: *Viind Duca-Vodă în scaunul domniei . . . nu se plângea nimeni de nici o strâmbătate*, dar nici la Bălcescu: *i-au silit cu strâmbătate să primească jugul supunerii*[5]. Prezente în vechile texte, dar apropiate de înţelegerea actuală sunt şi alte expresii ale vocabularului lui Bălcescu, precum: *a se oşti* = *a se războ*i, *price* = *ceartă*, *neînţelegere*, *scădere* = *pagubă*, *decadenţă* etc. Exemplele s'ar putea înmulţi, dar toate ar dovedi că, deşi Bălcescu foloseşte adeseori elementele vechiului lexic, el le alege întotdeauna printre acele păstrate în vorbirea poporului sau care, cel puţin, nu ridică nici o dificultate în faţa înţelegerii comune a limbii.

Acelaşi este cazul şi pentru unele procedee de formare a cuvintelor, pentru formele şi construcţiile lui Bălcescu, împrumutate adesea limbii vechi, dar fără nici o lezare a simţului actual al limbii. Aşa, de pildă, compunerea negativelor cu prefixul *ne-* este generală în limba veche, după cum o dovedesc formele spicuite de lingvişti încă din textele secolului al XVI-lea, precum: *neavut*, *nebătrânit*, *nebeţit*, *necăit* etc. Compunerea cu *in-* este modernă. Bălcescu va proceda în felul limbii vechi, scriind *neexperiinţă*[6] şi nu *inexperenţă*, cum s'ar putea scrie astăzi. S'a discutat mult chestiunea acuzativului cu prepoziţia *pe*. S'a observat că, apărut de timpuriu în limbă, acuzativul prepoziţional, în funcţiune de complement drept, manifestă tendinţa de a dispărea, prin înlocuirea lui cu substantivul articulat. Bălcescu se apropie de formele vechi când scrie: *Ei*

---

[1] N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea I-a, p. 197.
[2] Ibidem, p. 192.
[3] Ibidem.
[4] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 77.
[5] N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea I-a, p. 192.
[6] Ibidem, p. 194.

înşelară lesne pe popor sau chiar: *Vom vedea pe naţia română ieşind abia din vijelia năvălirii barbarilor* etc.[1]. Perfectul subjonctivului la verbele active compus cu *fie* este destul de des în vechile texte. Lingviştii l-au remarcat în Coresi: *să fie auzit, să fie dat, să fie născut, să fie zis.* Il întrebuinţează şi Bălcescu: *Câmpia . . . pustie, trebuie să fie rămas pe seama statului, formând ceea ce la Romani se numea ager publicus* [2]. Gerunziul derivat, nu dela infinitiv, cum se face în deobşte, ci dela persoana a II-a, singular a prezentului indicativului, este adeseori observat în limba veche, de pildă la Coresi: *ţiind, puind, viind.* Aceste forme le întâlnim şi la Bălcescu, care mai scrie *rămâind, propuind* etc. S'a observat de asemenea tendinţa limbii vechi de a înlocui formele reflexive ale verbului cu forme nereflexive şi dimpotrivă. Particularitatea aceasta ne întâmpină şi la Bălcescu, care substitue reflexivul pasivului, când scrie: *locurile . . . nu se stăpâneau de nimeni — Constituţia politică . . . se sdrobeşte — Fanarioţii şi ciocoii prădaseră un veac ţara, poporul cerea ca puterea să se ia din mâinile lor* [3] etc. Intrebuinţarea formei lungi a infinitivului în locul celei scurte, este o caracteristică dintre cele mai des observate la cronicari. Gr. Ureche scrie: *Până a se strângere oastea toată*, şi Miron Costin: *S'au gătit a starea cu războiu . . . perduse şi el nădejdea de a-i dobândirea* etc. Bălcescu utilizează şi el forma lungă a infinitivului: *fraţii lui Baltazar, cari apucaseră de-a fugire în Polonia.* Infinitivul în locul subjonctivului ne întâmpină încă dela Coresi: *nu le poate omul nici cu inima gândi, nici cu limba a le spune.* Găsim această construcţie şi la Bălcescu: *caută a păstra pe Român în drepturile sale de naţie puternică*[4]. Inversiunea, foarte obişnuită la cronicari, este obţinută acum prin antepunerea complementului de diferite categorii: *către care mai cu deosebire el adresase plângerea sa — întunerecul ce din mulţimea fabulelor acoperă începutul istoriei noastre — istoria lămurit ne spune — anevoe s'ar putea princepe* [5] etc. Construcţiile cu verbul la sfârşitul frazelor sunt şi ele cronicăreşti: *Horia moarte cumplită pe roată suferă*[6].

Din toate aceste particularităţi de limbă rezultă atmosfera arhaizantă a scrierilor lui Bălcescu, dar şi sucul lor popular, deoarece multe din vechile expresii, forme şi construcţii s'au păstrat în graiul poporului.

Inzestrat cu acest instrument lingvistic, Bălcescu îl pune în serviciul operei sale de istoric şi de scriitor revoluţionar. Toate operele sale se leagă de una sau de alta din aceste direcţii ale activităţii lui. Ca istoric, Bălcescu a scris *naraţiuni*, menite să restabilească faptele trecutului şi figurile oamenilor de altă dată. Ca scriitor revoluţionar, a scris *discursuri*, compuneri capabile să mişte şi să

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 99, 100.
[2] N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea I-a, p. 188.
[3] Ibidem, p. 188; partea a II-a, p. 100; cp. p. 102, 119.
[4] Ibidem, partea a II-a, p. 99; cp. partea I-a, p. 192.
[5] Ibidem, partea I-a, p. 189, 192.
[6] Ibidem, partea a II-a, p. 105.

înflăcăreze. Naraţiunea şi discursul sunt principalele forme de artă ale lui Bălcescu. Evident, deosebirea dintre acestea nu este absolută, deoarece în naraţiunile amintite apar unele din mijloacele discursului, unele procedee oratorice, după cum în discursuri se ivesc şi pasaje narative. Păstrând totuşi deosebirea făcută, care, în linii generale, rămâne valabilă, să încercăm a desprinde, mai întâi, formele compoziţiei narative la Bălcescu, categoriile şi procedeele ei, adică chipul în care se înlănţuesc evenimentele în povestire, unităţile în care ele se constitue şi mijloacele lor de limbă şi stil.

Dacă luăm în considerare cea mai întinsă şi mai însemnată din operele istorice şi narative ale lui Bălcescu, « Românii sub Mihai-Vodă-Viteazul », ne isbeşte compoziţia ei complexă. Lucrarea este compusă din cinci cărţi care duc povestirea domniei lui Mihai până la bătălia dela Mirăslău. In interiorul celor cinci cărţi, care urmează linia dreaptă a timpului, dela 1593 la 1601, diferitele capitole nu se înşiră în simpla ordine temporală, ci într'o ordine complicată prin reveniri în durată şi prin deplasări în spaţiu. Astfel, în prima carte, după evocarea împrejurărilor Ţării Româneşti şi ale Moldovei sub Alexandru Ilieş şi Aron-Vodă şi după povestirea începuturilor lui Mihai până la urcarea lui pe tron, naraţiunea se deplasează în Turcia lui Murat al III-lea şi pe scena războiului cu Ungaria, apoi la curtea împăratului Germaniei—Rudolf al II-lea şi la dieta dela Ratisbona, apoi în Polonia, apoi în Transilvania pentru a înfăţişa acţiunea lui Sigismund Bathory. Mihai revine în povestire abia după toate aceste episoade intermediare, dar faptele lui se vor lumina prin complexul politic european care le cuprinde. Necontenit, acesta este procedeul de compoziţie al lui Bălcescu.

In tot cursul expunerii sale, naraţiunea ajunsă la un anumit punct al înaintării ei se desvoltă într'o multiplicitate de direcţii şi, oarecum, în forma razelor unei stele, pentru a lumina situaţia la care expunerea liniară ajunsese sau pentru a ajuta înţelegerea situaţiilor următoare. Simpla compoziţie liniară este forma cea mai primitivă a povestirii istorice; ea este în general aceea a cronicilor. Bălcescu este însă un istoric şi un gânditor, atent la complexitatea şi interdependenţa faptelor. Orizontul său este dintre cele mai largi. El ştie că orice fapt istoric particular aparţine unei totalităţi şi că îşi primeşte întreaga semnificaţie numai din legăturile lui. Această înţelegere a istoriei determină forma compoziţiei narative a lui Bălcescu.

Scriitorul nu urmăreşte, de altfel, numai să ne înfăţişeze oamenii trecutului şi faptele lor, aşa cum ele s'au petrecut, dar să ne şi facă a le vedea. In intermediile naraţiunii liniare se introduc deci, înafară de vastele perspective de totalitate şi conjunctură pe care le-am amintit, *portretele*, *tablourile* şi *episoadele* menite să învie povestirea sa. Arta portretistică a lui Bălcescu alcătueşte unul din aspectele cele mai fericite ale talentului său. Iată portretul lui Mihai Viteazul: *In acel timp de chin şi jale strălucia peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit şi lăudat prin frumuseţea trupului său, prin virtuţile lui alese şi felurite, prin*

credința către Dumnezeu, dragostea către Patrie, îngăduiala către cei asemeni, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobiau mult lăudatul său caracter. Acesta era Mihai, Banul Craiovei, fiu al lui Pătrașcu Voevod, care pentru blândețea cu care cârmui țara dela 1554 se numește cel Bun [1]. Descrierea portretistică înaintează deci dela aparența exterioară la calitățile sufletești ale modelului său, pe care îl recompune din însușiri morale generale: credință, patriotism, omenie, dreptate, sinceritate, statornicie. In același fel procedau maeștrii portretului clasic. Intr'un fel deosebit este prezentat sultanul Murat al II-lea: *Murat al II-lea, care domnia la 1575, era un duh slab și superstițios; dulce la trai, dar iute la mânie și adesea atunci și la cruzime; dedat cu totul la misticism, la poezie și la voluptate, amator de danț și muzică, de vorbe cu duh, ba încă și de mucalitlâcuri, el iubea mecanica, ciasornicăria și actele de reprezentație. El trăia înconjurat de tălmăcitori de vise, astrologi, șeici, poeți, femei, pitici și nebuni, lăsând domnia în mâna femeilor Seraiului. Sub o mână așa slabă, corupția intră în toate ramurile administrației Impărăției* [2]. Modelul este înfățișat prin dispozițiile lui morale și prin ușuraticile lui îndeletniciri, apoi în mediul lui de lucruri și oameni care dau impresia unor concretizări a acelor dispoziții și stau în legătură cu acele îndeletniciri. Procedeul a reușit atât de bine, încât scriitorul îl aplică încă odată în portretul împăratului Rudolf al II-lea, la numai o pagină depărtare: *Pe scaunul Cesarilor Germaniei ședea în acea vreme Rudolf al II-lea. Cu un caracter și cu virtuți ce ar fi fost de lăudat într'o poziție mai puțin înaltă, acest prinț era un domnitor nevrednic. El lăsă d'o parte trebile statului, spre a se ocupa de științele naturale și de antichități, pentru care își sleise finanțele; iar mai cu seamă de scrieri astrologice, cari umplură duhul său, din natură posomorît și sfiicios, de o mulțime de superstiții de râs și funeste. Preocupat de aceste lucrări, nevrednice de poziția lui și neîncetat spăimântat de proorociri absurde, el se făcu cu totul neapropiat supușilor săi. Inconjurat de minerale, de fosile, de medalii, de lunete, d'alambicuri, de furnuri, el sta închis în laboratoriul său, în timp ce zavistia în lăuntru și războiul în afară amenințau zdrobirea împărăției lui*[3]. Câteși trei portretele citate sunt subliniate de atitudinea autorului față de oamenii pe care-i reprezintă; judecățile de valoare ocupă un loc destul de întins în ele și, prin urmare, termenii aprobării și desaprobării. Metoda alcătuirii lor este însă deosebită. In ultimele două portrete, foarte asemănătoare între ele dintr'un anumit punct de vedere, modelul este înconjurat de ființele sau lucrurile lor familiare, prezentate cu o mare animație sau abundență. Aceste înfățișări ale mediului consună cu omul pe care-l împrejmuesc și-l exprimă. Prin aceste detalii expresive, în perspectiva portretelor lui Bălcescu se întruchipează adevărate tablouri de gen, amintind în unele privințe pe ale maeștrilor flamanzi și olandezi ai veacului al XVII-lea.

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihai-Vodă-Viteazul, București, 1908, p. 20.
[2] Ibidem, p. 25.
[3] Ibidem, p. 26.

Tablourile lui Bălcescu nu sunt mai puțin expresive. Foarte renumit, pentrucă a fost adeseori reprodus în antologii, este acel al lui Mihai și al gâdei. *Sosind* (Mihai) *în locul unde trebuia a primi moartea, gâdea, cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochii sângeroși, se apropie de osândit. Dar, când aținti ochii asupra jertfei sale, când văzu acel trup măreț, acea căutătură sălbatică și îngrozitoare, un tremur groaznic îl apucă; ridică satârul, voește a izbi, dar mâna-i cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpânește și trântind la pământ satârul fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om*[1]. Tabloul cu verbele la perfectul simplu, până în momentul scenei însăși, cu numeroasele-i verbe menținute la prezentul istoric, are o mare concentrare și vigoare. Când Bălcescu zugrăvește un tablou în mișcare, ca acela care reprezintă convoiul Ungurilor căzuți prizonieri la Turci, în fața cetății asediate a Sissekului, narațiunea se face la imperfect, timpul care redă mai bine mișcarea. Și de unde tabloul Mihai și gâdea este construit prin coordonare de propoziții principale, adică printr'o juxtapunere în ritm rapid, de data aceasta propozițiile sunt legate prin prepoziții care încetinesc mișcarea frazei și sugerează încetineala însăși a jalnicului convoi: *Trei sute din acei nenorociți fură duși în triumf înaintea locuinței ambasadorului împărătesc; înaintea lor niște muzicanți, care făceau să se audă muzicele cele mai barbare; apoi o trupă cu armele câștigate, pe urmă veneau carele încărcate cu pradă și, în sfârșit, nenorocitele jertfe ale robiei, oameni, femei, copii și bătrâni erau împinși înainte cu izbiri de bice sau de toiege, ca niște turme de vite proaste, în mijlocul chihotelor de bucurie sălbatecă ale Turcilor, spre a fi vânduți în târg* [2]. Aceste tablouri și altele, destul de numeroase în « Românii sub Mihai Vodă Viteazul », vădesc talentul vizionar al lui Bălcescu, darul său de a întocmi imagini și de a le însufleți. Nu este de mirare deci că pictorii s'au putut inspira uneori din paginile lui Bălcescu. Au devenit populare compozițiile lui Theodor Aman și G. D. Mirea pe tema aducerii capului lui Andrei Bathory. Intr'o recentă comunicare academică s'a făcut chiar ipoteza că Th. Aman pregătea o serie de ilustrații pentru « Românii sub Mihai Vodă Viteazul », după cum o dovedesc còpiile lui de pe stampe reprezentând ostași turci și costumele epocii lui Mihai, còpii intrate de curând în colecțiile Academiei R.P.R. Valorile plastice ale narațiunii lui Bălcescu n'au întârziat astfel să atragă atenția pictorilor și să le inspire opere, care au contribuit la întemeierea genului picturii istorice în mișcarea noastră plastică.

Bălcescu n'a fost un pictor al naturii. Talentul peisagistic, atât de desvoltat la urmașul său Al. Odobescu, este mult mai puțin însemnat la el. Omul, și nu natura, alcătuește obiectul interesului său de moralist și al viziunii sale de scriitor descriptiv. Când ajunge a descrie valea Călugărenilor, locul marii bătălii a lui Mihai, autorul nu găsește decât indicații oarecum topografice: *Drumul*

---

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, București, 1908, p. 22.
[2] Ibidem, p. 26.

care merge dela Giurgiu spre Bucureşti trece printr'o câmpie seasă şi deschisă afară numai dintr'un loc, două poşti departe de această Capitală, unde el se află strâns şi închis între nişte dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale largă numai de un pătrar de mil, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovului ce o îneacă şi pâraele ce se curg din dealuri o prefac într'o baltă plină de noroi şi mocirlă [1]. Altfel, pentru determinarea scenei naturale a luptei, nu ni se dau decât sumarele indicaţii: *In sfârşit soarele veni să lumineze această mare zi* sau *Sta să apună soarele după orizon* sau *Când începu a se face ziuă* etc. O singură dată ne-a oferit Bălcescu o mare pagină descriptivă, la începutul cărţii a IV-a a « Românilor sub Mihai Vodă Viteazul »: descrierea Ardealului. Totuşi, nici pagina aceasta, pe drept cuvânt renumită, nu este a unui ochi peisagistic. Pagina este mai mult a unui geograf, prin sistema cu care porneşte dela descrierea reliefului natural, pentru a trece la aceea a florei, la unele detalii ale faunei şi la enumerarea bogăţiilor subsolului. Podişul Transilvaniei este văzut din perspectivă de pasăre: *Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară, şi dintr'însul, ici-colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase, măreţe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci.* Văzut mai de aproape, peisajul Ardealului este prezentat prin alăturarea tipurilor lui: *stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle, a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stânci de piatră care plac vederii şi o spăimântează tot de odată* [2]. Este un peisaj generalizator şi compus, care nu pictează un singur aspect particular, ci întruneşte impresii tipice, graţioase şi sublime. Scriitorul nu întrebuinţează epitetul care pictează, ci pe acela general şi ornant: *munţi uriaşi, lunci înverzite, văi răcoroase*, ca autorii clasici.

Bălcescu revine la naraţiunea împrejurărilor omeneşti în multele episoade care dau varietate şi mişcare povestirii sale. Anecdota cu Ali-Gian şi omul său de încredere, Românul, care îl previne printr'o indiscreţie « cinstită şi măsurată », de masacrul ce se pregătea în oraşele ţării; episodul morţii lui Murat al III-lea, minat de melancolia şi superstiţiile lui, uciderea fraţilor lui Mohamed al III-lea, episodul Mariei Putoiana, războinica în haine bărbăteşti, vulturul căzut în tabăra lui Sigismund Bathory, întregul episod al lui Răzvan, viteazul domnitor de origine ţigană, care află moarte nevrednică de sine în ţeapa ce-i pregătise crudul Ieremia Movilă, multele descrieri de luptă, în care sunt arătaţi eroi în acţiunile lor individuale, ca în « Iliada », dar şi mişcările colective ale armatelor întregi, toate aceste episoade şi nenumărate altele fac ca « Românii sub Mihai Vodă Viteazul » să fie citită ca un poem eroic.

---

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 84.

[2] Ibidem, p. 221—222.

Portretul, tabloul şi episodul fiind principalele categorii narative ale lui Bălcescu, este necesar să vedem procedeele întrebuinţate în genere în acestea. Bălcescu povesteşte mai ales la perfectul simplu. Am întâmpinat însă, într'unul din tablourile analizate mai sus, prezentul istoric, adică acel timp care are virtutea de a ne aduce în faţă şi cu o vioiciune mai mare faptele pe care le exprimă. Exemplele de prezent istoric în scrierile lui Bălcescu sunt nenumărate. Vom cita numai: *Turcii, la lumina flacărilor, care ardeau conacele lor, se deşteaptă îngroziţi şi pe jumătate îmbrăcaţi, aleargă şi se adună la palatul emirului, cu hotărîre de a se apăra până la moarte.*». Un efect special obţine Bălcescu atunci când alternează prezentul istoric cu forme ale trecutului, întrebuinţând prezentul pentru a exprima acţiunea eroului preferat şi pe care doreşte s'o pună într'o lumină mai vie, folosind trecutul pentru a exprima faptele personajelor a căror acţiune doreşte s'o comprime într'un plan de importanţă secundară. Naraţiunea dobândeşte astfel o structură făcută din două planuri, dintre care unul mai reliefat şi altul mai adânc. Am numit altă dată acest efect de stil tehnica basso-reliefului. Iată câteva exemple de basso-relief în: « Românii sub Mihai Vodă Viteazul »: *Turcii din acest oraş aflând de sosirea Românilor, se grăbiră a trece Dunărea şi le ieşiră în întâmpinare, dar Românii îi bat şi îi trec Dunărea, tăindu-i în goană foarte rău până la Hârşova, pe care o dau pradă focului.* Altul: *Sinan-Paşa, văzând retragerea Românilor, luase inimă şi vrea a-i desface şi a-i reschira de tot. Spre acest sfârşit, în capul rezervei sale, el umbla a trece podul spre a izbi pe ai noştri în frunte . . . în vreme ce Hasan-Paşa şi Mihnea-Vodă . . . alergau prin pădure să-i lovească pe la spate. Mihai atunci . . . trimite pe căpitanul Cocea . . . Albert Kiraly aşează cele două tunuri ce redobândise dela Turci . . . şi stă gata a trăzni pe duşmani . . .* [1] etc.

Cum scriitorul a dat nu numai naraţiuni, dar şi descrieri, adică portrete şi tablouri, este interesant de văzut care sunt procedeele lui cele mai obişnuite şi în aceste împrejurări. Trebue observat că, deşi trăind în romantism, adică într'o epocă în care paleta scriitorilor s'a încărcat de coloare şi modurile figurative ale exprimării au luat o mare desvoltare, Bălcescu rămâne un scriitor sobru. Niciodată Bălcescu nu notează vreo coloare, cum face cu atâta plăcere Alecsandri, care în « Călătoriile » sale revarsă pe paleta lui toate bogăţiile curcubeului. Comparaţiile lui sunt mai de grabă sărace: în cursul unei lupte, Tătarii sunt *ca nişte mistreţi izbiţi;* altădată Românii sunt *ca nişte uriaşi;* altă dată *ca nişte zmei;* trupele lui Mihai sunt *ca un zid de piatră tare.* Cântăreţul gloriei trecute, Vasile Cârlova, a strălucit *ca o cometă trecătoare* etc. Nici metaforele lui Bălcescu nu sunt mai surprinzătoare: *licoare de pace, torţa vechilor uri, briliantul cel mai strălucit al cununii gloriei române.* Metonimiile clasice sunt

[1] Pentru prezentul istoric şi basso-relief, vezi N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 22, 40, 41, 45, 46, 47, 48, 50, 65, 74, 75, 92; Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea a II-a, p. 100 ş.a.m.d.

prezente: *a se bate cu ferul, a scrie cu sabie şi sânge* o pagină a analelor etc. Epitetele lui Bălcescu sunt şi ele destul de generale: *neînspăimântatul Voevod, mărinimosul Domn, dar şi posomorîtul şi crudul Filip, meşteşugitul vizir, îndărătnicul voinic Albert Kiraly, bănuitorul tiran Alexandru* etc.[1] Cu aceste din urmă epitete, atingem unul din procedeele cele mai isbitoare ale lui Bălcescu: caracterizarea psihologică. Scriitorul nu povesteşte niciun fapt, fără a nu-l pune în legătură cu psihologia omului care îl execută: *Ţipetele jertfelor Turcilor pătrunseră până în cabinetul lui Rudolf II şi deşteptară indolenţa sa.* Sau: *Posomorît şi tăcut,* (Mihai) *se depărta de toţi cei ce erau pe lângă dânsul, spre a se gândi zi şi noapte la mijloacele de a mântui naţia sa.* Sau: *Bathory . . . nu se prileji a răspunde cererii şi dorinţei Domnilor români, căci ocupaţia viitoarei sale nunţi ocupa atunci cu totul duhul său atât de uşurel.* Sau: *Noul sultan* (Mohamed al III-lea) *era un prinţ crud, afemeiat şi înmuiat de tot prin plăceri, cari îl făcură de pierdu înfocarea ce avea mai întâiu spre războiu* [2]. Un alt procedeu care dă coloare stilului, în lipsa imaginilor propriu zise, sunt comparaţiile căutate în istoria veche, procedeu umanistic păstrat în tot timpul clasicismului. Scena desarmării gâdelui aduce următoarea comparaţie: *Astfel, în acele mari timpuri bătrâne, un Cimbru barbar se înfioară de vederea măreaţă a lui Marius şi nu îndrăzni a ucide pe acel ce zdrobise tot neamul lui.* Călugărenii sunt *Termopile* (al) *Românilor.* Mihai, *precum odinioară semi-zeii cântaţi de nemuritorul Homer, alerga într'o parte şi alta prin tabăra turcească.*

Bălcescu a introdus discursul în istorie, adică a pus în gura personajelor sale, prin vorbirea directă sau indirectă, discursuri fictive, menite să rezume o situaţie sau să arate ideile acestor personaje. Discursul lui Sigismund către nobilii care se opuneau acţiunii contra Turcilor este redat prin vorbire directă: *Sigismund zicea: La ce-a slujit până aci pacea cu Turcul? A obicinuit pe nesimţite popoarele noastre nenorocite a se îngreuia cu un jug greu şi nesuferit. Mai bine dar să-l scuture şi a se uni cu Impăratul şi ceilalţi prinţi creştini, şi a se lepăda de alianţa cu Turcii, pe atât de ruşinoasă pe cât e şi de primejdioasă* [3] . . . Tot în vorbire directă e şi discursul lui Sigismund care justifică abdicarea lui. Dar discursul lui Mihai către armatele sale, pentru a le convinge de necesitatea acţiunii ce trebuia începută şi pentru a le înflăcăra, este redat prin vorbire indirectă: *Apoi îndreptându-se către dânşii, le zise: să-şi aducă aminte de vechea lor vitejie, căci ocazia de acum este frumoasă şi de o vor pierde, anevoe o vor mai căpăta. Turcii, le zicea el, sunt uimiţi de atâtea pierderi; cetăţile lor din toate părţile sunt cuprinse; din câte capete au avut armatele lor, numai unul a rămas care mai îndrăzneşte a ţine frunte creştinilor; că cu dânsul au a se lupta, şi*

---

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 66, 77, 80, 90, 92.

[2] Ibidem, p. 26, 35, 51, 59.

[3] Ibidem, p. 31; cp. p. 218-219.

gloria d'a-l birui va fi foarte mare [1] etc. Ideile se înşirue astfel în ordine, argumentele se grupează după însemnătatea lor şi scriitorul, atribuindu-le eroilor, le topeşte în naraţiunea sa, în loc de a le produce în forma teoretică a unei analize a situaţiei. Prin discursurile lui fictive, Bălcescu doreşte să rămână povestitor, chiar atunci când ne oferă rezultatele cercetării sale de istoric.

Am spus mai sus că tablourile lui Bălcescu sunt subliniate de atitudinea autorului faţă de modelele lui. Afirmaţia poate fi repetată pentru toate celelalte categorii narative ale operei sale. Bălcescu nu este un scriitor indiferent faţă de temele pe care le tratează. El este un scriitor partizan, un istoric care — după cum am văzut — pune cercetarea sa în serviciul luptei pe care o duce pentru independenţa şi libertatea Românilor. Această poziţie îşi află echivalentul lingvistic în mulţimea frazelor exclamative din operele lui. Inceputul « Românilor sub Mihai Vodă Viteazul » are caracterul unei invocaţii: *Timpuri de aducere aminte glorioasă!* exclamă scriitorul. In descrierea luptei dela Călugăreni, scriitorul se opreşte pentru a exclama: *Această faptă eroică înfioară pe Turci de spaimă, iar pe creştini îi însufleţeşte şi îi aprinde de acel eroic entuziasm, isvor bogat de fapte minunate. Şi cum n'ar fi crezut ei că pot face minuni cu un astfel de general şi cu asemenea pilde ce le da!* Marele număr de fraze exclamative, întrebuinţate de altfel şi de cronicari, împrumută scrierilor lui Bălcescu coloratura lor oratorică şi ne conduc către cealaltă categorie mai de seamă a operelor sale, către discurs, către disertaţia oratorică, ale cărei procedee urmează să le vedem acum.

Inţelegerea celor mai multe dintre studiile lui Bălcescu, precum « Despre starea soţială a muncitorilor plugari », « Drepturile Românilor către Inalta Poartă », « Despre împroprietărirea ţăranilor », « Mersul revoluţiei în istoria Românilor », « Trecutul şi Prezentul » etc., înţelegerea tuturor acestora ca pledoarii pentru cauze sociale şi politice, nu poate fi contrazisă, dacă luăm seama la stilul şi compoziţia lor. Bălcescu dă paginilor sale temelia puternică a izvoarelor şi faptelor pe care le cercetează cu metoda unui istoric, dar le animă prin pasiunea şi înflăcărarea sa. Chiar într'un studiu cu aparente scopuri pur documentare, precum « Puterea armată şi arta militară la Români », după ce stabileşte existenţa armatei naţionale, « ridicarea gloatelor », în trecutul principatului Valahiei şi marele număr al trupelor pe care domnii munteni le puteau ridica încă din veacul al XIV-lea, scriitorul izbucneşte pentru a scoate îndemnuri adresate vremii lui: *Ce materie dureroasă de gândire! Românii încă din veacul al XIV-lea pe când toată Europa era cufundată în barbarie, aveau nişte instituţii cu cari în acele vremi ar fi ajuns o naţie puternică în Europa, dacă unirea ar fi domnit între dânşii! Fie ca rătăcirile părinţilor noştrii să ne slujească de pildă precum virtuţile lor de îndemn!* Către sfârşitul studiului « Despre starea soţială a muncitorilor plugari », scriitorul făgădueşte a reveni asupra subiectului: *vom judeca* (atunci) *fără patimă şi părtinire.* Formula este a lui Tacit: *sine ira et studio.* Dar lipsa

[1] N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 88—89.

patimii şi a părtinirii nu este pentru Bălcescu atitudinea nepăsării, a abstragerii din temă, ci dreapta împărţire a blamului şi aprobării, inspirate de tendinţele lui. *Vom plăti tributul nostru de laudă sau de hulă la cei ce le-ar fi meritat.* Desvoltarea ideilor în disertaţiile oratorice ale lui Bălcescu tinde deci totdeauna să dovedească legitimitatea unei cauze. Scriitorul nu expune, ci demonstrează. Ideile nu se înşiră la el, pentru a reconstitui numai unele stări ale trecutului, ci şi pentru a scoate din ele o linie de desvoltare, care se prelungeşte în cauza pe care o reprezintă şi pentru care luptă el acum.

Prezenţa luptătorului în fiecare pagină a acestor scrieri explică marele număr al exclamaţiilor sale. Acestea sunt uneori invocaţii: *Călugăreni! Termopile ale Românilor! Câte inimi nu tresar la suvenirea ta! Câte suflete nu aprinzi! Câte braţe nu armezi!* Alteori, exclamaţiile apar ca apeluri sau ca îndemnuri la luare aminte: *A crea o naţie! O naţie de fraţi! de cetăţeni liberi... In zadar veţi îngenunchia şi vă veţi ruga pe la porţile împăraţilor, pe la uşile miniştrilor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiţi gata, dar, a o lua voi, fiindcă împăraţii, domnii şi boerii pământului nu dau fără numai aceia ce le smulg popoarele.* Alte exclamaţii aduc expresia aprecierii sale istorice. Ce a fost vechea orânduire de stat a boierilor ? *Mare şi monstruoasă clădire de tiranii, puse una supra alteia şi toate rezemate şi apăsând pe popor, pe ţăranul muncitor!* [1].

Frazelor exclamative li se asociază cele interogative. Acestea din urmă sunt menite să introducă o temă nouă. După ce arată tirania clasei boiereşti, disputând puterea vechilor domnitori, oratorul se întreabă: *Cine va sdrobi această tiranie? Cine va nimici această clasă de apostaţi care ieşind din sânul poporului, robii pe fraţii şi părinţii lor şi batjocori omenirea?* Răspunsul este dat numaidecât şi, odată cu el, o nouă temă şi o nouă etapă a discursului se impune: *Iată că izbânditorii poporului sosesc: sânt şi ei nişte robi şi pentruca pedeapsa şi ruşinea să fie mai mare, sânt nişte robi străini.* Alteori frazele interogative sunt întrebări retorice, adică acele care impun răspunsul pe care oratorul îl aşteaptă dela ascultătorii săi: *Cine nu s'a entuziasmat cetind bătăliile lui Mihai? Cine n'a admirat geniul şi bărbăţia lui?* Alteori, în fine, întrebările sunt forme ale exclamaţiei, îndemnuri la examinarea propriei conştiinţe: *Cine privind starea prezentă a Românilor, nu s'a simţit pătruns de durere?...* [2].

Fraza lui Bălcescu este fraza oratorică. Ampla construcţie sintactică pe care o întâlnim la tot pasul în scrierile lui alcătueşte o structură de determinări ale propoziţiei principale, care la rândul lor primesc alte determinări, întruchipând o adevărată cascadă a debitului oratoric: *Istoria omenirii ne înfăţişează lupta necontenită a dreptului în contra tiraniei, a unei clase desmoştenite de dreptul*

---

[1] Pentru fraze exclamative, cp. N. Bălcescu, Românii sub Mihaiu-Vodă-Viteazul, Bucureşti, 1908, p. 18, 92; Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea a II-a, p. 100, 104, 107, 120, 121.

[2] Pentru fraze interogative, N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea a II-a, p. 100, 101, 118, 120.

său contra uzurpatorilor ei, luptă arzătoare care adesea are caracterul unei răzbunări, luptă fără sfârşit, căci se urmează încă în timpurile de azi, şi se va urma până când nu va mai fi umbră de tiranie, până când popoarele nu vor fi întregite în drepturile lor şi egalitatea nu va domni în lume [1]. Subordonarea este obţinută în această vastă construcţie prin repetare *(luptă necontenită, luptă arzătoare, luptă fără sfârşit — se urmează, se va urma — până când, până când)*. Procedeul este oratoric. Repetiţia este şi mijlocul coordonării frazelor într'un context: *Sânt adevăruri de acelea, cari dau pe faţă toate rănile unei naţii . . . adevăruri cari nu sunt nici odată destul de repetate . . . Sânt suveniri cari trebuesc neîncetat chemate în memoria poporului . . .Suvenire sublime, cari de multe ori îl luminează asupra soartei sale . . . Sânt triste aceste întrebări pentru un Român — Sânt triste căci îi dau starea pe faţă* etc. [2].

Bălcescu a fost un scriitor militant. Istoric şi publicist politic, el a scris în favoarea poporului oprimat şi pentru el. Insuşindu-şi ştiinţa cronicilor şi ideologia revoluţionară a timpului său, pe care a desvoltat-o şi aplicat-o la împrejurările şi nevoile societăţii noastre de atunci, el a dat o operă în care măreţia trecutului şi cunoaşterea liniilor lui de desvoltare devin o putere a revendicărilor şi luptelor prezente. Folosind limba cronicilor şi a poporului, el a excelat în naraţiunea istorică şi în disertaţia oratorică, găsind necontenit mijloacele de limbă, de stil şi de comparaţie care puteau sluji mai bine ideile şi acţiunea sa. Aici aflăm condiţia hotărîtoare pentru înţelegerea artei lui Bălcescu. Intotdeauna scriitorul luptă, atacă sau se apără, se rândueşte de partea poporului şi se îndepărtează de cei ce oprimă, îşi exprimă sentimentul său aprins, durerea, decepţia sau entuziasmul său, caută să convingă, să îndemne şi să obţină o faptă. Aceste atitudini au găsit mijloacele de artă pe care am încerca a le pune în lumină. Opera lui Bălcescu alcătueşte astfel unul din monumentele cele mai de seamă ale prozei româneşti în secolul al XIX-lea. Istoria literară recunoaşte în N. Bălcescu pe unul din cei mai desăvârşiţi artişti ai cuvântului din epoca sa.

[1] N. Bălcescu, Opere, Bucureşti, 1940, t. I, partea a II-a, p. 119.
[2] Ibidem, p. 117-128.

PROBLEME ALE LIMBII LITERARE IN OPERA LUI I. L. CARAGIALE

DE

PROFESOR I. VITNER

Cu cea mai valoroasă parte a operei lui I. L. Caragiale ne aflăm în faţa unui fenomen care, fără să fie unic în literatura noastră, este totuşi destul de rar. Poţi vedea la teatru, sau poţi citi piesele lui Caragiale de zeci şi zeci de ori cu interesul şi emoţia nealterată a primei lecturi, descoperind de fiecare dată textului noi frumuseţi şi noi adâncimi. Acelaşi lucru îl poţi constata la lectura repetată a momentelor şi schiţelor sale. Există deci un « mister » al veşnicei prospeţimi a operei marelui scriitor care a ştiut să găsească izvorul miraculoasei ape dătătoare de tinereţe fără bătrâneţe şi de viaţă fără de moarte. Cufundat în paginile nemuritoarei opere a lui I. L. Caragiale, interesul cititorului este stârnit într'un mod atât de categoric, pentrucă scriitorul a reuşit să închidă în scrisul său însuşi fiorul vieţii, agitaţia şi diversitatea ei extraordinară, mişcarea-i neîntreruptă. Aşa cum nu te poţi plictisi în faţa uriaşului spectacol al vieţii sociale, pentrucă aceasta te obligă să nu fii un simplu spectator, ci şi un participant activ, tot astfel opera lui Caragiale este grandioasă pentrucă cuprinde în ea autenticitatea vieţii şi pentrucă autorul ei nu te lasă să priveşti placid la desfăşurarea evenimentelor, ci te îndeamnă ca, alături de dânsul, să fii împotriva duşmanilor vieţii milioanelor de oameni.

De nedespărţit de întreaga luptă a scritorului împotriva orânduirii burghezo-moşiereşti este şi lupta sa pentru apărarea frumoasei limbi vorbită şi scrisă de poporul nostru.

I. L. Caragiale este un mare maestru al limbii literare. El trăeşte într'o epocă în care limba poporului era ameninţată în existenţa ei, ca şi viaţa însăşi a maselor de duşmani înverşunaţi. Cu câtă forţă de exprimare a unei iubiri şi admiraţii fără margini vorbeşte Caragiale de limba poporului: « Sărmană limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! A ajuns o

buruiană sălbatecă! . . . Multe vânturi au bătut-o! odată o bătea vântul franţuzesc, acu o bate vântul nemţesc. Noroc că mai are rădăcini adânci — aminteri, i s'ar stârpi soiul! şi ar fi păcat de ea fiindcă (nu ca s'o laud eu!) îngrijită, ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voinică buruiană de veacuri dispreţuită, cu care veacuri s'a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni ». (Peste 50 de ani).

Caragiale a fost unul dintre acei grădinari cu o atât de mare grijă şi dragoste pentru grădina de cuvinte a poporului, încât nu numai că a apărat-o de invazia buruienilor ucigătoare, dar i-a dat o mare strălucire prin sădirea în pământul ei bun a unor soiuri noi de vorbe, purtătoare ale marei înţelepciuni a poporului.

I. L. Caragiale era renumit pentru temeinicele cunoştinţe pe care le avea în domeniul lingvisticii.

Slavici, evocând figura lui Caragiale şi strânsa prietenie dintre acesta şi Eminescu, în redacţia ziarului Timpul — subliniază marea sa capacitate de pătrundere în tainiţele graiului popular şi arată că în problemele de gramatică autorul « Scrisorii pierdute » era superior lui Eminescu, marele său prieten. « In redacţiune cestiunile de gramatică erau cu toate acestea discutate în toată liniştea, căci în materie de limbă românească Caragiali era deasupra — spune Slavici. Eminescu avea cunoştinţe uimitoare în cea ce priveşte literatura universală, cunoştea dar cu atât mai vârtos literatura românească, şi cărţile bisericeşti, şi cronicarii, şi scriitorii epocei de renaştere. Caragiale avea mult simţimânt de limbă şi cunoştea mai bine decât Eminescu limba aşa numită viuă, care era vorbită în toate zilele . . . Deoarece nici una dintre gramaticele, care existau atunci, nu se potrivia cu aceste principii, ni-am pus de gând să ne croim noi o gramatică — aşa numai pentru noi.

Eminescu a luat asupra sa etimologia, Caragiali s'a pornit să stabilească sintaxa, dară eu îmi dădeam silinţa să mă dumiresc în ceeace priveşte alegerea, întrebuinţarea şi aşezarea vorbelor potrivit cu firea limbii româneşti ».

In opera lui I. L. Caragiale noi găsim astăzi un adevărat tezaur al prelucrării artistice a limbii vorbite de popor. Frumuseţea graiului popular, este opusă în opera sa schimonoselilor lingvistice, ridicole, ale duşmanilor poporului, care căutau nu numai să-i înăbuşe protestul şi idealurile, dar încercau să-i distrugă — pentru a-l slăbi — şi limba vorbită de străbuni.

Este necesar de remarcat faptul că critica burgheză în tentativa ei de a denatura fondul profund social, de necruţătoare denunţare a orânduirii burghezo-moşiereşti al operei lui Caragiale, a aruncat oprobiul şi asupra limbii sale literare declarând-o « periferică » « mahalagească ». Logica simplistă şi obiectivistă a criticii burgheze era următoarea: personagiile lui Caragiale fiind — în bloc — mahalagii (neavând nimic comun cu « lumea bună » a saloanelor şi « incintelor » parlamentare) şi limba preferată a sciitorului este cea culeasă pe uliţele murdare ale mahalalelor. Mai adăugau criticii burghezi că această limbă a lui Cara-

giale nu poate constitui un model de urmat. Anatema aruncată asupra artei superioare a cuvântului, atât de caracteristică operei lui Caragiale, încerca să anihileze forţa redutabilă a acestei arme, cu ajutorul căreia Caragiale a dus o atât de strălucită luptă împotriva duşmanilor poporului. Caragiale citează într'unul din articolele sale aforismul admirabil prin care Eminescu a arătat legătura de nedesfăcut dintre expresia artistică desăvârşită şi un conţinut înalt de idei, « cuvântul care exprimă adevărul ». Caragiale a fost unul din acei oameni cinstiţi şi curajoşi ai timpului său, care şi-au asumat misiunea măreaţă de a spune adevărul şi numai adevărul cu privire la societatea burghezo-moşierească. Limba literară a fost pentru Caragiale unealtă indispensabilă pentru proclamarea acestui adevăr. Şi tocmai pentru aceasta arta cuvântului a luat la Caragiale o mare desvoltare şi a atins mari înălţimi.

★

Studiul limbii literare este de o însemnătate considerabilă pentru critica literară, estetică şi istoria literaturii. Prin acest studiu al modului în care un scriitor valorifică cuvântul, pentru a înfăţişa realitatea, noi intrăm în plin miez al problemei atât de importante a specificului literaturii. Justa înţelegere a acestei probleme constitue o bună armă de apărare împotriva tendinţelor vulgarizatoare, care pun în primejdie studiul cu adevărat ştiinţific al literaturii.

I. V. Stalin este acela care, în studiile sale cu privire la « Marxismul şi problemele lingvisticii », a deschis în mod genial căi noi cercetătorilor ştiinţifici ai literaturii.

In studiile sale, I. V. Stalin, denunţând poziţia greşită a concepţiei marriste cu privire la caracterul de clasă al limbii, arată că: « Limba nu este generată de cutare sau cutare bază veche sau nouă în sânul unei societăţi date, ci de întreg mersul istoriei societăţii şi al istoriei bazelor de-a-lungul veacurilor. Limba nu este creată de o singură clasă, oricare ar fi ea, ci de întreaga societate, de toate clasele societăţii, prin eforturile a sute de generaţii. Ea n'a fost creată pentru satisfacerea nevoilor unei singure clase, oricare ar fi ea, ci ale întregii societăţi, ale tuturor claselor societăţii. Tocmai deaceea ea a fost creată ca limbă a întregului popor, unică pentru societate şi comună pentru toţi membrii societăţii »[1].

Dar I. V. Stalin arată că, dacă limba este indiferentă faţă de clase, ca limbă a întregii societăţi, clasele nu sunt indiferente faţă de limbă, ci caută să-i imprime specificul mentalităţii lor, să o folosească în interesul lor: « Dar oamenii, diferitele grupuri sociale, clasele, sunt departe de a fi indiferente faţă de limbă. Ele se străduesc să folosească limba în interesul lor, să-i impună vocabularul lor specific, termenii lor specifici, expresiile lor specifice. In această privinţă se disting mai ales păturile de sus ale claselor avute, care s'au rupt de popor şi care îl urăsc: aristocraţia nobiliară, păturile superioare ale burgheziei. Se

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 16-17.

crează dialecte „de clasă", jargoane, „limbi de salon" »[1]. I. V. Stalin arată că acestea sunt: « o adunătură de cuvinte specifice care oglindesc gusturile specifice ale aristocraţiei sau ale vârfurilor burgheziei; un anumit număr de expresii şi întorsături de frază care se deosebesc prin preţiozitate şi galanterie şi sunt libere de expresiile « grosolane » şi de întorsăturile limbii naţionale; în sfârşit un număr oarecare de cuvinte străine »[2].

I. V. Stalin arată că aceste jargoane au o circulaţie restrânsă în cadrul clasei respective, şi sunt improprii ca mijloc de comunicare pentru întreaga societate.

O altă problemă deosebit de importantă ridicată de studiile tovarăşului I. V. Stalin cu privire la lingvistică este legătura nemijlocită dintre limbă şi gândire. Pornind dela celebra teză a lui Marx: « Limba este realitatea nemijlocită a gândirii », I. V. Stalin arată că: « Orice gânduri ar lua naştere în capul omului şi oricând ar lua naştere, ele pot să se nască şi să existe numai pe baza materialului limbii, pe baza termenilor şi frazelor limbii »[3].

« Realitatea gândirii se manifestă în limbă »[4] — spune I. V. Stalin, şi în altă parte a studiilor sale adaugă: « Fiind nemijlocit legată de gândire, limba înregistrează şi fixează în cuvinte şi în combinaţii de cuvinte, în propoziţii, rezultatele activităţii gândirii, succesele omului în munca lui de cunoaştere şi face posibil, în acest fel, schimbul de idei în societatea omenească . . . Limba fiind un mijloc de comunicare, este în acelaş timp şi un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii »[5].

In lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, problema limbii literare devine una din cele mai însemnate probleme ale creaţiei literare.

Arta cuvântului de care dă dovadă un scriitor ne arată nu numai cât şi cum a cunoscut acel scriitor limba vorbită şi scrisă a poporului, dar şi idealurile de care el a fost înflăcărat, atitudinea lui în faţa marilor probleme sociale ale poporului căruia îi aparţine, tocmai prin faptul că limba este un reflex nemijlocit al gândirii umane.

Studiul limbii literare nu poate fi făcut deci în sine, aşa cum se obişnuia în critica literară şi în lingvistica burgheză, ci numai în lumina conţinutului de idei al operei literare, în lumina a ceea ce a vrut să comunice scriitorul lumii contemporane, în mijlocul căreia a trăit.

Lucrările tovarăşului Stalin despre lingvistică ne ajută să vedem măreţia concepţiei, cu privire la limba literară, a marilor noştri clasici, actualitatea extraordinară a luptei lor pentru o limbă literară expresivă şi limpede, isvorîtă din limba vie a poporului, nealterată de jargonul cosmopolit al claselor exploatatoare.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 29—30.
[2] Ibidem, p. 31.
[3] Ibidem, p. 84—85.
[4] Ibidem, p. 85.
[5] Ibidem, p. 48—49.

Intr'un mod deosebit de plastic Caragiale revine asupra acestei idei în lucrarea neterminată, intitulată « Poveste ». Scriitorul spune limpede că nu « de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire... Nu de hatârul povestirii caut într'adins cuvinte, cu care să v'o spun cum mi-o închipuiesc eu, cât mai degrabă şi mai limpede pot ».

I. L. Caragiale era împotriva « limbii frumoase » în sine, plină de artificialitate, ascunzând idei înapoiate sau mascând o uscăciune şi sărăcie deplină de idei. El a satirizat o asemenea tendinţă de artificializare a limbii poporului în repetate rânduri. In nota care însoţeşte nuvela « Noaptea Invierii » — parodie antixenofobă după « O făclie de paşti », Caragiale scrie cu vădit năduf împotriva moftangiilor şovini care-şi spun români, cu trei de « r »: « în fine ori ce puteţi zice de novela mea; un lucru rămâne netăgăduit; ce stil! ce limbă! ce limbă românească! Ei? Apoi, dacă e limba frumoasă, ce mai poftiţi?... ».

Numeroase sunt manifestările satirice ale lui I. L. Caragiale împotriva formalismului simbolist, semănătorist, naţionalist-mistic şi şovin, după cum cu mult sarcasm a biciuit el tendinţele de latinizare, franţuzire, anglicizare sau germanizare a limbii.

Marele scriitor ura în aceste manifestări desfigurarea neasemuitei frumuseţi a graiului popular, ca urmare a ideologiei, duşmănoasă poporului, a diferitelor curente ale burgheziei.

Caragiale, apărând integritatea graiului popular, apără în acelaşi timp posibilitatea dăruită scriitorului înaintat de a arăta poporului adevărul asupra problemelor sociale, de a-l îmbărbăta în lupta lui împotriva exploatatorilor.

Această poziţie în problema limbii literare era caracteristică atât lui Caragiale, cât şi lui Eminescu şi amândoi ajunseseră la aceleaşi concluzii deosebit de însemnate pentru noi, cei de astăzi, în urma unor îndelungi desbateri şi frământări. Slavici, în amintirile sale atât de preţioase despre Caragiale şi Eminescu, arată că amândoi stabiliseră principiul după care: « nu scriem numai pentru ca să ne dăm pe faţă cugetările, ci pentru ca să le reproducem în mintea acelora la care ne adresăm, adecă să-i facem pe aceştia să gândească ceeace voim noi. Urmează că avem să alegem totdeauna vorbele de care în mintea lor se leagă gândul ce avem în vedere şi să întrebuinţăm şi să aşezăm toate vorbele astfel alese potrivit cu deprinderile lor. Când ne adresăm dar la toţi Românii, bune sunt numai vorbele şi formele gramaticale cu care sunt deprinşi toţi Românii ori cel puţin cei mai mulţi dintre dânşii ».

★

Cu ajutorul cuvântului, Caragiale a reuşit să ne ofere o vastă panoramă a societăţii timpului său. Cuvântul — în opera lui Caragiale — are de cele mai multe ori efecte de un umor neegalat, pentrucă limbajul literar era pentru Caragiale unealta primordială a intenţiilor sale de satirizare a moravurilor burgheziei şi moşierimii. Este uimitoare la Caragiale nu numai forţa de plasticitate a limbii

sale, dar şi forţa ei de adaptare la diferite medii şi mentalităţi ale societăţii timpului său. Este absurd şi duşmănos să spui că în opera sa prevalează limbajul mahalagiilor. Limba lui literară este de o bogăţie considerabilă, pentrucă autorul « Scrisorii pierdute », în calitatea lui de cercetător pasionat al vieţii sociale, luată în întregul ei, a desvăluit adevărul, denunţând josnicia şi mişelia împopoţonate în haina ridicolului ori de câte ori şi ori unde le-a găsit.

In opera lui Caragiale găseşti limbajul burgheziei stâlcit de semidocţie şi cosmopolitism, ca în « O noapte furtunoasă », « High-Life », « Five-o'clock » şi atâtea multe alte schiţe şi momente, alături de reconstituirea istorică a limbajului negustoresc grecizat şi turcit din epoca lui Dinu Păturică, ca în Kir Ianulea, şi, alături de ele, minunatul grai al poporului, în cea mai deplină puritate şi frumuseţe a lui, în nuvelele şi basmele sale, în singura-i dramă « Năpasta ».

A fost subliniat de critica şi istoria literară faptul evident că în opera lui Caragiale întreaga forţă satirică este îndreptată împotriva claselor exploatatoare, massa poporului exploatat fiind privită de scriitor cu dragoste şi cu durere.

Această atitudine atât de limpede a lui Caragiale în faţa claselor sociale antagoniste se reflectă în mod puternic în limba scriitorului. Limba încărcată de sonorităţi sarcastice o găsim numai în acele opere care se ocupă cu hidoşenia şi ridicolul duşmanilor poporului, rămânând pentru descrierea tipurilor de oameni sărmani din popor, sau pentru basm, limba armonioasă, aromitoare a doinelor, baladelor şi cronicilor poporului nostru.

O altă caracteristică a limbajului literar al lui I. L. Caragiale constă în prelucrarea artistică a limbii vorbite. Caragiale este un mare maestru a ceea ce se cheamă « stilul vorbit » sau « stilul oral ». Datorită acestui fapt proza sa are o mare intensitate dramatică, scriitorul folosind de cele mai multe ori dialogul în locul naraţiunii.

Limba lui Caragiale este de o mare complexitate tocmai din cauza caracterului vorbit. Scriitorul a reuşit să ne ofere la un înalt nivel artistic întreaga bogăţie de fenomene fonetice, morfologice, sintactice şi lexicale a limbii vorbite. Dacă mai adăugăm la aceasta şi întregul bagaj de deformări ale limbii vorbite de popor, proprii claselor exploatatoare, acel « jargon » al lumii bune, pe care Caragiale îl mânueşte cu o măestrie fără seamăn, ne dăm seama de realul tezaur de cercetări, pe care limba literară a lui Caragiale o oferă criticii literare şi lingvisticii. Trebue să spunem că până astăzi un studiu serios asupra limbii literare a lui Caragiale nu a fost întreprins, ca urmare a prejudecăţii reacţionare că întregul limbaj al operei lui Caragiale s'ar reduce la cel mahalagesc, care nu merită nici a fi studiat şi nici a fi dat ca model.

Faptul că limba lui Caragiale este un mijloc de exprimare a atitudinii scriitorului faţă de clasele sociale, reiese lămurit din compararea câtorva dialoguri din două piese diferite, de exemplu, din « O noapte furtunoasă » şi « Năpasta ».

Una din scenele de intensă satiră şi umor inegalabil este lectura cu glas tare pe care Ipingescu, ipistatul, o face unui articol al lui Rică Venturiano din

« Vocea patriotului Naţionale » şi comentariile pe care ipistatul şi jupân Dumitrache le fac pe marginea textului citit.

Articolul este scris în stilul bombastic şi ridicol al presei liberale din jurul anilor 1879, şi de mai târziu, ascunzându-şi în acea epocă demagogia sub fraze sforăitoare, redactate într'un limbaj jumătate franţuzit, jumătate latinizat.

« Democraţiunea română, sau mai bine zis ţinta Democraţiunii române este de a persuada pe cetăţeni că nimeni nu trebue a manca dela datoriile ce ne impun solemn aminte pactul nostru fundamentale, sfânta Constituţiune... »

Acest limbaj este de nepătruns atât pentru ipistat, cât şi pentru cherestigiu, dar amândoi sunt foarte sensibili la demagogia patriotardă a articolului, care face parte integrantă din fiinţa lor, şi încordaţi peste măsură de limba inaccesibilă a textului, ei o traduc, cu aprobări sgomotoase, pe limba lor. Cu multă fineţe Caragiale a arătat în acest dialog că, în ultimă instanţă, între cele două feluri de a vorbi nu este nici o deosebire. Ipingescu, de pildă, traduce *a manca*, adică a lipsi, pe limba lui şi citeşte cu convingere *a mânca*:

Ipingescu (căutând şirul unde a rămas):
« ...A mânca... sfânta Constituţiune... »
Jupân Dumitrache (cam nedumerit):
« Adică cum s'o mănânce? »
Ipingescu:
« Stai să vezi... că spune el... « Sfânta Constituţiune, şi mai ales cei din masa poporului... »
Jupân Dumitrache (nedumerit):
« E scris adânc »
Ipingescu:
« Ba nu-i adânc deloc. Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine şi ca dumneata, care suntem din popor; adică să şază numai poporul la masă, că el e stăpân ».
Jupân Dumitrache (lămurit):
« Ei! aşa mai vii de-acasă. Bravos! Zi-i înainte ».
Ipingescu:
« Stai să vezi: acum vine un ce şi mai tare ».
Jupân Dumitrache:
« Ei? »
Ipingescu (urmând citirea):
« ... A mânca poporul mai ales, este o greşeală neiertată, ba putem zice chiar o crimă...
Jupân Dumitrache (cu deplină aprobare):
« Ştii că şi aici loveşte bine! Da! cine mănâncă poporul să meargă la cremenal! ».

Critica burgheză a interpretat asemenea dialoguri ale teatrului lui Caragiale ca simple şi nevinovate jocuri de cuvinte ale unor mahalagii inculţi.

Incultura ipistatului şi cherestegiului este evidentă, dar Caragiale nu numai aceasta a vrut să sublinieze, redând chinul la care este supusă limba vorbită de popor în gura unor asemenea eroi, ci emfaza cu care oameni rupţi de popor, prin însăşi situaţia lor în societate se declară a fi poporul însuşi. Acest

Biblioteca Centrală Regională SIBIU

aşa zis nevinovat joc de cuvinte este o minunată frântură din istoria liberalismului românesc care timp de decenii a aruncat praful demagogiei în ochii milioanelor de cetăţeni, pentru a-i împiedeca să vadă adevărata faţă a exploatatorilor.

Cu totul diferit este tonul şi cuvântul folosit în « Năpasta ». Sfâşietoare, în această dramă, este istoria bietului Ion, pedepsit la ocnă pentru crima altuia şi înnebunit în cele din urmă din pricina suferinţelor îndurate. Dialogul dintre Anca şi Ion, fugit din ocnă, şi care povesteşte cum a evadat, este de o mare măestrie, în tragismul lui simplu şi adânc:

Anca:

« Cum e la ocnă, Ioane ? »

Ion:

« Bodaproste ... e bine ».

Anca:

« Şi cum ai fugit de acolo ? »

Ion (ca iluminat):

« Vezi că s'a pogorât Maica Domnului la mine şi zice: peecum că, Ioane, când ăi ajunge la fântâna de sub deal, o să-ţi iasă înainte cine să te aducă la mine, şi să vii negreşit... să vii, că eu te scap de toţi duşmanii tăi, şi o să-ţi fie bine, că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine şi rele: relele să nu mai poată trece la tine, şi nici tu să nu mai poţi trece la ele ... (simplu) Aşa ... ».

Capacitatea remarcabilă a lui I. L. Caragiale, de a folosi cuvântul, apare în toată plinătatea ei în construirea eroilor din piesele şi proza sa. Un pictor, cu ajutorul desenului realist, redă chipul unui om cu toate particularităţile sale. Fără îndoială lucrul nu este chiar atât de simplu şi portretul nu este cel mai uşor gen al picturii. Totuşi, cu ajutorul ştiinţei formelor şi proporţiilor, al ştiinţei desenului, umbrelor şi culorilor, artistul poate oferi expresia artistică, materială, a unui om. Dela model, la realizarea practică, munca pictorului este permanent ajutată de o serie întreagă de factori materiali, concreţi.

Să ne gândim însă puţin la scriitor, care nu are decât un singur mijloc de exprimare a figurii şi caracterului uman: cuvântul. Pentru a realiza omul, el trebue să fie condus de o astfel de metodă de creaţie şi de o atare cunoaştere a multiplelor funcţiuni şi valori ale cuvântului, încât să transforme acest mijloc într'o puternică forţă materială, în stare să redea concret personalitatea umană şi să-l emoţioneze pe cititor. Dacă procesul de creaţie, în acest caz, este foarte laborios şi complex, este drept să arătăm că scriitorul, spre deosebire de pictor, se bucură în cuvânt de un mijloc de creaţie care este însăşi expresia directă a gândului uman şi întocmai ca acesta, sfera lui de cuprindere a realităţii este vastă şi cu mari posibilităţi de mişcare, de circulaţie şi deplasare.

Dar redarea personalităţii umane, în literatură, rămâne una din problemele de creaţie cele mai grele. Nu este vorba de a scrie despre oameni, orice şi oricum. Ci de a crea oameni vii, perfect individualizaţi, care să nu semene cu alţi oameni din aceeaşi operă, oameni care, în imaginaţia cititorului, să poată

oricând părăsi scara literaturii şi să coboare în realitate, să prindă viaţă şi să înceapă să trăiască în mijlocul celorlalţi oameni.

Lucrul acesta l-a realizat cu o măestrie extraordinară I. L. Caragiale. Tocmai în aceasta constă caracterul nepieritor al operei sale. Spijinindu-se pe acest instrument simplu şi atât de complex totodată—cuvântul—în a cărui mânuire a atins marile culmi ale desăvârşirii, Caragiale a creat personaje care au supravieţuit făuritorului lor şi vor vieţui deapururi.

Nu putem intra aci, în amănunt, în descrierea laboratorului de creaţie al lui Caragiale. Analiza aspectelor concrete pe care le ia aplicarea metodei realiste de creaţie în opera lui Caragiale, constitue însă neîndoelnic unul din obiectivele cele mai pasionante şi rodnice — în ceea ce priveşte experienţa înaltă pe care ar putea-o împărtăşi creatorilor de astăzi — ale criticii şi istoriei literare.

Vom insista numai asupra uneia din observaţiile realiste, din cele mai adânci, făcute de Caragiale şi transpuse în creaţia sa.

Caragiale — ca şi toţi marii realişti — a observat că în graiul uman se află o foarte mare capacitate de diferenţiere a trăsăturilor umane, a tipurilor omeneşti. Cu greu poţi găsi doi oameni care să vorbească la fel, care să folosească cuvintele în acelaşi mod, care să le pronunţe asemănător. Aidoma amprentelor digitale, modul de exprimare a gândurilor prin grai este de un mare ajutor în a deosebi oamenii între ei. Balzac scria că: « geniul constă tocmai în aceea că la fiecare situaţie să se ivească şi cuvintele prin care se manifestă caracterul personajelor ».

Marii realişti ruşi au subliniat în repetate rânduri însemnătatea acestui fapt pentru creaţia realistă desăvârşită. Saltâcov-Scedrin spunea că în limbajul unui om stă închisă istoria unei vieţi întregi: «Din gura unui om— scria dânsul— nu iese nici o frază care nu ar putea fi urmărită până în împrejurările în care s'a născut... în viaţă nu există fapte, nu există fraze, care să nu aibe istoria lor ».

Iar Ostrovschi — marele dramaturg rus — scria astfel: « Noi socotim ca primă condiţie a artei zugrăvirea chipului dat, redarea justă a felului lui de a se exprima, adică redarea limbii şi chiar a sintaxei ».

Am insistat asupra acestui fapt şi am chemat ca martori mari creatori ai literaturii universale, pentrucă reuşita acestei caracteristici a artei realiste, în care Caragiale a excelat, i-a fost contestată de critica burgheză.

Lăsăm la o parte faptul că criticii burgheze nu i-au plăcut eroii lui Caragiale pentrucă sunt dela « mahala » şi sunt « vulgari ». Recunoscându-şi propriul chip în oglinda atât de limpede a operei lui Caragiale, ei au vrut s'o sfărâme în bucăţi.

Majoritatea criticilor burgheziei au contestat forţa extraordinară a măestriei lui Caragiale în a crea oameni; unii afirmând că toţi eroii săi sunt din extrac-

ţia inferioară a mahalagiilor — de aci monotonia, lipsa de diferenţiere şi individualizare a personagiilor sale — alţii afirmând că autorul « Scrisorii pierdute» nu a creat oameni ci fantoşe, desemnate prin diferite ticuri. Lovinescu, de pildă, susţine că: « prin generalizarea procedeului simplificării psihologice nu există, aşa dar, oameni cu pasiuni contradictorii, cu o viaţă complexă, ci păpuşi reduse la o singură formulă energică... Atât. Poţi învârti manivela, dar e fără rezultat ». Tendinţa aceasta, cu totul reacţionară, de a tăgădui valoarea teatrului şi prozei lui Caragiale, prin negarea caracterului profund veridic şi autentic al personagiilor sale, a dat greş. De decenii, publicul aleargă la spectacolele lui Caragiale pentrucă teatrul său este o galerie de oameni vii, în care josnicia şi ridicolul « lumii bune » este desvăluit limpede în faţa întregului popor.

Trebue spus că I. L. Caragiale este un maestru al individualizării personalităţii umane, cu ajutorul cuvântului. Modul de a vorbi al fiecăruia dintre personajele sale închide întreaga istorie a unei existenţe umane, are specificul ei de clasă, cu reacţiile psihologice şi trăsăturile morale determinate de acest specific, cu gradul respectiv de cultură sau incultură ş.a.m.d.

Limbajul lui Trahanache, de pildă, creează personalitatea unui ins care posedă un mare echilibru interior, ca rezultat al unei existenţe din totdeauna îmbelşugate, ceea ce i-a creat sentimentul unei superiorităţi care nu poate fi primejduită. Trahanache este dintr'o viţă mai veche de exploatatori, neatinsă, niciodată până la el, în privilegiile sale. Pe el nu-l turbură nimic. Nici legătura soţiei sale cu prefectul Tipătescu, din care pentru el personal rezultă numai beneficii, nici uneltirile lui Caţavencu pe care-l are în mână cu o dovadă a excrocheriilor sale, nici spaima acoliţilor săi politici, Brânzovenescu şi Farfuridi, care tremură la gândul că sunt trădaţi şi nu se vor putea înfrupta din bugetul statului. Formula verbală în care Caragiale a sintetizat aceste caracteristici ale personajului său: « Aveţi puţintică răbdare » este sinteza însăşi a conservatorismului, dar nu a unui conservatorism absurd, anacronic, ca la Sandu Napoilă al lui V. Alecsandri, ci a unui conservatorism de tip junimist, care s'a adaptat perfect desvoltării capitalismului şi participă la coaliţia burghezo-moşierească.

Ridicolul « venerabilului » Trahanache rezultă din contrastul subtil între masca moralizatoare pe care o afişează şi banditismul, josnicia, corupţia, pe care le patronează cu calm şi demnitate.

Fiecare personaj vorbeşte o limbă proprie lui, care este şi istoria propriei lui vieţi, iar elementul satiric este atât de subtil realizat, încât, deşi scriitorul a luat o atitudine răspicată faţă de fiecare erou pe care l-a creat, intervenţia sa nu strică nimic, ci, dimpotrivă, creează, concretizează, redă adevărul vieţii.

Pristanda, slugarnicul, măruntul escroc, servil, gata să treacă de partea altui stăpân care l-ar plăti mai bine, este prins cu întreaga lui personalitate în acel « curat » aprobativ şi servil, pe care-l adaugă oricărei afirmaţii a superiorilor săi şi în fraza « famelie mare, renumeraţie mică, după buget » care-i justifică toate potlogăriile, « Eu, familia mea, dela patuzop » al lui Agamiţă Dan-

danache, « nu mă îmbrânci, că ameţesc » al cetăţeanului turmentat, « Rezon » al ipistatului Ipingescu, « Onoarea de familist » a lui jupân Dumitrache şi atâtea alte caracteristici verbale ale personajelor lui Caragiale nu sunt resorturi de fantoşe, ci admirabile mijloace de concretizare şi individualizare a eroilor, cu ajutorul cuvântului. Forţa de concretizare a realităţii, a unor asemenea invenţii verbale, este recunoscută de faptul că ele au trecut în patrimoniul limbii vorbite a întregului popor şi-i servesc la satirizarea apucăturilor josnice întâlnite în viaţa socială.

Marx şi Engels, vorbind despre modul în care Eugène Sue a folosit în romanele sale limbajul criminalilor, scriau în « Sfânta familie »: « In ascunzătorile criminalilor şi în limbajul lor se oglindeşte caracterul criminalului; ele reprezintă o parte inalienabilă a fiinţei lui, zugrăvirea lor face parte din zugrăvirea criminalului ».

In lumina acestui citat din Marx şi Engels ne dăm seama mai bine de orientarea justă, înaintată, a lui Caragiale în aceste probleme complexe ale folosirii graiului uman în vederea redării concrete a realităţii.

Folosirea strălucită a cuvântului pentru realizarea artistică a omului este o dovadă a consecvenţei lui Caragiale în lupta lui pentru realism şi în fidelitatea sa faţă de principiul de bază al artei realiste, care este: unitatea organică, desăvârşită, dintre conţinut şi formă. Estetica materialistă ne arată că această unitate trebue înţeleasă sub aspectul trecerii conţinutului în formă şi a formei în conţinut. Limbajul eroilor lui Caragiale constitue o parte integrantă a lor, acea parte care, cu ajutorul cuvântului, capătă un conţinut şi un sens bine definit.

L. Timofeev, lămurind în manualul său de « Teoria literaturii » acest aspect al metodei de creaţie realiste, scrie: « In opera literară limba oamenilor înfăţişaţi în ea este aşa dar motivată mai ales de personajele de care este legată, de însuşirile pe care ea le individualizează. Este o limbă caracteristică. Personajul trece în limbă, adică datorită ei îşi manifestă într'o formă desvoltată însuşirile şi caracteristicile. Şi invers, limba trece în personaj, adică după limbă judecăm anumite însuşiri ale personajului, după cum dela personaj ajungem şi la baza tematică şi de idei a operei ».

In lumina esteticii materialiste, orientarea şi practica artistică a lui I. L. Caragiale capătă acea aureolă pe care nu a avut-o niciodată în trecut şi pe care o merită întru totul.

★

I. L. Caragiale a muncit enorm la desăvârşirea artei exprimării cuvântului. Manuscrisele sale, muncite şi chinuite de ştersături şi refaceri, mărturiile contemporanilor ne vorbesc de sbuciumul artistului în căutarea acelui cuvânt care să exprime cel mai bine adevărul. Respectul lui Caragiale pentru limba poporului străbate din unul din frumoasele lui aforisme. Necunoaşterea limbii româneşti « este un testimoniu de lipsă de cultură naţională », spunea el.

Atunci când vorbeşte de limba poporului, exprimarea lui uită nota satirică, obişnuită, şi se umple de duioşie:

« Să nu uităm niciodată că semnele scrisului sunt roabele gândirii noastre, cu multe necazuri şi răbdare cucerite de străvechii noştri părinţi. Să fim cu ele stăpâni severi, dar şi cuminţi şi omenoşi ! să nu le cruţăm când trebue omenie să le slujească, dar nici să le punem cu d'asila la slujbe nepotrivite cu puterea lor — căci în amândouă cazurile trădăm egal interesul nostru propriu, păgubind intenţiei gândirii noastre » — scria Caragiale în 1907 unui prieten.

Munca pentru desăvârşirea expresiei artistice îl făcea pe Caragiale să stăruie îndelung asupra textului, să se despartă cu greu de el în vederea tiparului. « Numai Dumnezeu şi Compania luminatului ştiu cât costă o pagină scrisă în sfârşit pe curat — scrie el. Grea muncă, adevărat !... ».

Iar atunci când pregătea pentru tipar volumul său de « Poveşti » (1909), scria dela Berlin unui prieten din ţară: « tot îl mai îngrijesc, ca să se prezinte mititelul, cât se poate mai spălat şi mai pieptănat în faţa lumii. In privinţa asta sunt mai mult Mama decât Tata operelor mele, al căror « fiu » sunt. Dacă n'au avut noroc să fie destul de frumoase, încai să s'arate curat şi dichisite — să n'ajungă de ocara duşmanilor ».

Această grijă a lui Caragiale cu privire la « curăţenia » şi « dichiseala » textelor sale nu pornea câtuşi de puţin dintr'o sterilă pasiune formalistă.

In faţa fiecărui rând scris al marei şi bogatei lui opere, Caragiale a avut reprezentarea concretă a poporului pentru care scria. Este profund emoţionant la Caragiale respectul său faţă de cititori. In « Domnul X » el scria cu privire la cei care vor fi meniţi să-i citească operele: « Te rog să crezi, prea stimate Domnule X... cititorule, că dându-ţi dumitale mult respect — mi-am oprit puţintel şi pentru mine. Astfel, n'aş îndrăsni vreodată să te uit când pun mâna pe condei... ». Şi, adresându-se scriitorilor, el le spunea: « de câte ori scoateţi din călimări condeiul plin de cerneală şi vreţi cu vârfu-i să mânjiţi foaia curată, gândiţi-vă la Domnul X... ».

Sunt cuvinte care răsună şi astăzi cu aceeaşi vigoare ca şi cu decenii în urmă, când au fost scrise. Noi vedem în opera lui Caragiale o nepieritoare armă de luptă în construirea unei culturi noi, pentrucă la el pasiunea militantului pentru cauza poporului s'a manifestat în forme artistice de o mare frumuseţe.

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

PRIMELE LUCRĂRI SCRISE PENTRU DESVOLTAREA LIMBII ELEVILOR DE CLASA A V-a.

DE

M. CROTOV

INVĂŢĂTOR LA ŞCOALA NR. 51, STAŢIA TOGUCIN, CALEA FERATĂ TOMSC [1]

Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la problemele de lingvistică, i-au făcut pe profesorii de limbă rusă să ia o nouă atitudine faţă de munca lor, să privească cu alţi ochi rezultatele ei. Dar unii profesori nu au înţeles just necesitatea de a lichida primatul sintaxei asupra morfologiei; ei şi-au redus toată activitatea lor la transmiterea de cunoştinţe elevilor, neglijând prin aceasta posibilităţile lor creatoare. Pregătind elevii de clasa a IV-a pentru dictarea de control, în cursul anului şcolar ei n'au dat nicio compoziţie cu caracter creator şi nicio compoziţie după tablou, ci numai două, trei expuneri, şi, în schimb, câteva zeci de dictări. Această metodă a avut rezultate proaste; elevii nu şi-au însuşit legătura cuvintelor în propoziţie, nu li s'a desvoltat gândirea logică, reuşind doar în dictări de greutate mijlocie şi dovedindu-se slabi la prima lucrare independentă cu caracter creator.

A trebuit să reflectăm serios asupra problemelor de desvoltare a limbii, şi în decursul primului trimestru eu am făcut cu elevii de clasa a V-a două expuneri instructive, o compoziţie după tablou, o compoziţie cu caracter creator pe tema « Toamna » şi numai două dictări.

Pentru prima lucrare scrisă alesesem tabloul « În pădure ». Planul lecţiei a fost schiţat în modul următor:

1. Povestiri ale elevilor despre furtună (pentru a le arăta sărăcia limbii lor, li s'a citit descrierea furtunii făcută de scriitori clasici).

2. Descrierea furtunii făcută de scriitori clasici (lectura unor fragmente, însoţită de sublinierea expresiilor celor mai bogate în imagini). În acest scop

[1] Din Ruschii iazîc v şcole, 1952, Nr. 5.

s'a folosit: *a)* un fragment din nuvela lui Cehov «Stepa»; *b)* un fragment din «Copilăria, adolescenţa şi tinereţea» lui L. Tolstoi; *c)* poezia lui Maicov «Sub ploaie».

3. Conversaţie asupra tabloului:

a) ce înfăţişează tabloul?
b) daţi nume copiilor
c) din ce pricină copii se aflau în pădure?
d) cum era dimineaţa în care au plecat după ciuperci?
e) ce le-a atras atenţia când au intrat în pădure?
f) după care semne au cunoscut apropierea furtunii?
g) de ce nu au plecat acasă? unde s'au adăpostit de ploaie?
h) cum s'au simţit în timpul furtunii? ce arată emoţiile copiilor?
i) după ce se putea deduce că furtuna se va termina curând?
j) cum s'a schimbat pădurea după furtună?
k) ce au făcut băieţii după aceea?

4. Studierea mijloacelor stilistice ale limbii:

a) extragerea substantivelor întâlnite în compoziţie
b) alegerea atributelor-epitete legate de aceste substantive
c) întorsături de frază.

5. Studierea materialului gramatical:

a) folosirea părţilor de propoziţie de acelaşi fel
b) folosirea propoziţilor compuse.

6. Alcătuirea în colectiv a planului.
7. Povestire orală după plan.
8. Expunere scrisă pe tema dată.

Pentru munca de pregătire a fost nevoie de o lecţie întreagă. Povestirile orale despre furtună făcute de elevi la începutul lecţiei s'au dovedit a fi într'adevăr foarte sărace! Toţi se reduceau aproximativ la următoarele: «Vara am mers cu fratele meu la cosit. Pe drum ne-a apucat furtuna. Nu aveam unde să ne ascundem. Şi ne-a udat». Sau: «Odată am fost la râu. A început furtuna. M'am ascuns sub un mal abrupt. După furtună am plecat acasă».

Descrierea furtunii făcută de scriitori clasici a produs asupra elevilor o puternică impresie, le-a dovedit sărăcia povestirilor lor şi posibilitatea de a descrie furtuna mult mai plastic, viu şi colorat. Deosebit de apropiată de conţinutul tabloului era cunoscuta poezie a lui Maicov «Sub ploaie».

«Ţi-aminteşti: nu aşteptam nici ploaie, nici trăsnet
Deodată o ploaie torenţială ne-a prins departe de casă;
Ne-am grăbit să ne ascundem sub un brad bogat.
Fără de margini ne era teama şi veselia!
Ploaia curgea printre razele soarelui, şi sub bradul acoperit de muşchi
Stăteam ca într'o colivie aurită;
In jurul nostru, pe pământ, ca mărgăritarul care sare
Se scurgeau picăturile de ploaie depe acele bradului...»

Lucrând în cadrul celui de al 4-lea punct din plan elevii au scos substantivele şi au ales pentru ele următoarele epitete-atribute, care au fost notate pe tablă:

dimineaţa — de vară, caldă . . .
soare — strălucitor, de aur, mângâietor . . .
cer — senin, albastru, fără nori . . .
pădure — depărtată, bătrână, umbroasă
copaci — svelţi, înalţi, puternici . . .
flori — frumos mirositoare, frumoase . . .
vânt — uşor, puternic, răcoros, umed . . .
fulger — strălucitor, orbitor . . .
loviturile trăsnetului — depărtate, surde, asurzitoare . . .
brad — des, rămuros . . .

Pentru a le forma un limbaj bogat în imagini, li s'au pus elevilor următoarele întrebări:

a) cum se mai poate spune altfel decât « au început să foşnească frunzele copacilor ?» (Au fost alese o serie de sinonime ale expresiei *au început să foşnească*).

b) cu ce altă expresie mai plastică poate fi înlocuită propoziţia « Ploua »? (In concluzie s'au oprit la expresia: *Adevărate torente).*

c) Cu ce expresie poate fi înlocuită fraza: « Copiii s'au speriat », folosind o indicaţie privitoare la expresia ochilor copiilor ? (« La lumina fulgerului se vedea cum strălucesc sub brad ochişorii speriaţi ai copiilor »). Trăsnetul a fost comparat cu o fiară turbată de mânie etc.

Asupra materialului gramatical s'au pus următoarele întrebări:

a) In ce parte a compoziţiei pot fi întrebuinţate părţi de propoziţie de acelaşi fel ? (Elevii singuri au arătat că aceasta se poate face la enumerarea numelor copiilor a soiurilor de copaci, a denumirilor de ciuperci; un elev a dat un exemplu din « Tăierea pădurii »: *Pădurea a început să foşnească, să geamă, să trosnească*).

b) Ce propoziţii compuse pot fi întrebuinţate în compoziţie. (Copiii au început să propună: « Dimineaţa era caldă, însorită, şi copiii au plecat la pădure după ciuperci »; « Bătea un vânt puternic şi frunzele plopilor au început să murmure alarmate »; « Străluci un fulger luminos, orbitor, şi deasupra capetelor copiilor răsună lovitura asurzitoare a trăsnetului » etc.).

A fost întocmit în colectiv următorul plan:

1. Spre pădure după ciuperci.
2. In pădure.
3. Apropierea furtunii.
4. Sub brad.
5. Sfârşitul furtunii.
6. Pădurea după furtună.
7. Intoarcerea acasă.

După povestirea orală făcută după plan, s'au mai dat ultimele indicaţii, după care copii s'au apucat de lucru.

La verificare a fost întocmită o clasificare a greşelilor stilistice şi de compoziţie, clasificare ce se prezenta astfel:

Caracterul greşelilor	Numele elevilor care au făcut greşelile	Exemple
1. Incălcarea nejustificată a ordinei cuvintelor	Caleeva, Semencicova şi alţii.	« In pădure sunt multe ierburi mirositoare flori». « Nori au început să se apropie aducători de ploaie ».
2. Despărţirea părţilor de propoziţie de acelaşi fel prin punct.	Caleeva, Borisenco, Curlaev.	« Străluceau picături pe iarbă. Pe frunzele verde deschis ale copacilor ».
3. Alăturarea unor noţiuni contradictorii.	Crivocorâtov şi alţii.	« In depărtare s'a auzit un trăsnet asurzitor . . ».
4. Propoziţii care încep în acelaşi fel.	Crivocorâtov, Cocornicov.	« Copii au luat . . . ». « Copii au fugit . . . ». « Copii au intrat . . . »,
5. Lipsă de continuitate în expunere.	Veselova şi alţii.	La început: « plcua » iar mai pe urmă: « Trăsnetul şi ploaia se apropiau ».
6. Folosirea greşită a lexicului.	Veselova, Ogurţova şi alţii.	« A rupe ciuperci ». « Inainte ploua ».

La lecţia de analiză şi corectură a greşelilor, a fost făcută analiza greşelilor de stil conform cu indicaţiile din clasificare, greşelile au fost corectate în colectiv şi li s'au înmânat elevilor fişe cu exerciţii de stil, pe care trebuiau să le facă acasă. Iată exemple de astfel de fişe:

Fişa Nr. 1

Tema 1. Să se refacă propoziţiile astfel, ca fiecare din ele să înceapă în altfel:

« Copiii s'au trezit devreme. Copiii s'au pregătit să meargă după ciuperci. Copiii au plecat pe drumul de câmp către pădure. Copiii au mers prin pădure. Copiii au văzut multe ciuperci şi mure ».

Tema 2. Să se refacă în aşa fel propoziţiile încât să se înlăture repetarea monotonă a auxiliarului *a început*:

« A venit toamna. Zilele au început să fie mai scurte, iar nopţile mai lungi. Pe stradă a început să fie frig. Râurile şi lacurile au început să îngheţe. Pe câmpii a început să fie pustiu. Frunzele din copaci au început să îngălbenească şi să cadă » *.

* In textul rusesc este verbul *stalo*, care are mai multe sensuri între altele şi « a începe », « a deveni ». *(Nota trad.)*.

Fişa Nr. 2

Tema 1. Să se explice oral deosebirea de sens dintre propoziţiile înserate în coloana din stânga şi cele din coloana din dreapta:

1. El numai ce a sosit — Numai el a sosit.
2. El a făcut lucrarea singur — Singur el a făcut lucrarea.

Tema 2. Să se copieze propoziţiile aşezând cuvintele în ordinea obişnuită: « Un trăsnet s'a auzit departe asurzitor. O carte eu interesantă am citit. Un mic de cai de mare cârd a trecut pe alături. In faţa uimiţilor ochi ai băiatului lumea minunată apăru a împărăţiei de sub ape ».

Peste trei săptămâni, s'a predat la lecţie felul în care se face un rezumat. M'am oprit la textul « Scăldatul lui Petia » (cu unele prescurtări). Iată acest text:

Scăldatul lui Petia

Petia s'a hotărît să facă repede o baie de adio. Dar din clipa în care făcându-şi vânt, se aruncă în mare şi înnotă pe o parte împingând apa rece cu umărul lui mic de atlas cafeniu, băiatul uită de toate.

După ce trecu înnot adâncimea dela ţărm, Petia ajunse la primul banc de nisip. Se urcă şi începu să se plimbe prin apa care îi ajungea până la genunchi, privind prin grosimea transparentă la solzii care se distingeau pe fundul de nisip.

Acolo se mişcau, când apărând, când înfundându-se în nisip, raci mititei. Apoi, băiatul observă în apă o meduză şi alergă după ea. O ajunse, o prinse cu băgare de seamă cu amândouă mâinile, o scoase din apă şi o aruncă cu putere pe ţărm. Lăsând să-i cadă în sbor tentaculele ce i se desprindeau, meduza căzu greu pe nisipul umed. Soarele se aprinse de îndată pe suprafaţa ei vâscoasă ca o stea argintie.

Petia scoase un strigăt de entuziasm şi, aruncându-se de pe bancul de nisip în adânc începu jocul lui preferat — să se cufunde cu ochii deschişi! Cât era de îmbătător!

In adânc, apăru în faţa ochilor băiatului deschişi cu uimire, lumea minunată a împărăţiei de sub ape.

Prin grosimea apei se vedeau desluşit pietricele multicolore. Ele îi acopereau fundul ca un pavaj. Lujerele plantelor submarine formau o pădure de basm, prin care pătrundeau de sus razele de un verde-turbure ale soarelui palid, ca luna.

Un crab mare, bătrân, care îşi desfăcea cleştii înfricoşători se strecura cu agilitate printre rădăcini. Petia nu se sperie deloc de el. El ştia bine cum trebue să se poarte cu crabii. Trebuie să-i apuci curajos cu două degete de spate. Atunci crabul nu mai poate ciupi. De altfel, pe băiat nu-l interesa crabul. Lasă-l să se târască! Nu-i cine ştie ce raritate!

Mult mai interesanţi i se păreau caii de mare *. Un cârd mic tocmai apăru printre alge. Cu botişorul ascuţit ei pluteau în picioare drept spre Petia, desfăcându-şi înotătoarele. După cum se vede, nici nu bănuiau că la această oră pot să dea de un vânător. Inima băiatului palpită de bucurie. Avea în colecţie numai un singur cal de mare, şi acela sbârcit, gata să se prefacă în praf. Iar aceştia erau mari, frumoşi, tot unul şi unul. Ar fi fost o prostie să scape o asemenea ocazie.

Petia ieşi la suprafaţă, ca să ia mai mult aer şi să înceapă mai repede vânătoarea. Dar deodată, pe râpă, îl văzu pe tata.

Petia îşi îmbracă costumul cu repeziciune de-a-dreptul pe corpul ud şi începu să se caţăre în sus. (După Cataev).

---

* Lipocampus *(Nota trad.)*.

Pentru acest text am întocmit următorul plan de lucru:

I. Conversaţie introductivă înainte de lectura textului. In conversaţie s'au folosit cuvintele necunoscute sau puţin cunoscute *(meduză, crab, cleşte, cal de mare, colecţie, entuziasm, încântare)*.

II. Lectura textului.

III. Analiza cuprinsului textului prin următoarele întrebări.

1. Despre ce întâmplare se vorbeşte în fragmentul citit?
2. Ce a văzut Petia pe bancul de nisip?
3. Unde a început să se scalde Petia după ce a prins meduza?
4. Ce a văzut în adâncul mării?
5. In ce ordine i s'a desvăluit lumea submarină?
6. Dece nu s'a speriat Petia de crab?
7. Pentru ce avea nevoie Petia de calul de mare?
8. Ce l-a împiedecat pe Petia să-şi realizeze intenţia?

IV. Analiza anumitor expresii din text.

V. O a doua lectură a textului.

VI. Intocmirea în colectiv a planului.

VII. Indicaţii referitoare la scrierea anumitor cuvinte.

VIII. Scrierea rezumatului.

Lecţia s'a ţinut conform planului.

Au fost luate următoarele expresii pentru analiză: « umărul mic de atlas cafeniu »; « grosimea transparentă a apei »; « solzii de pe fundul de nisip »; « soarele se aprinse de îndată pe suprafaţa ei vâscoasă, ca o stea argintie »; « strigăt de entuziasm »; « aruncându-se în adânc »; « ochii deschişi cu uimire »; « lumea minunată a împărăţiei de sub apă »; « razele de un verde-tulbure ale soarelui palid ca luna »; « botişorul şi pieptul ascuţit al cailor de mare »; « gata să se prefacă în praf ».

A fost întocmit un plan care aproape îl repetă pe cel dat în « Culegere de rezumate »:

1. Inceputul scăldatului.
2. Pe bancul de nisip.
3. Lumea minunată a împărăţiei de sub ape:
   a) pietricele multicolore,
   b) pădurea de basm a algelor,
   c) întâlnirea cu crabul,
   d) caii de mare.
4. Intenţia lui Petia.
5. Sfârşitul scăldatului.

S'au dat indicaţii în legătură cu ortografia adverbelor: repede, imediat, de sus, deasupra, în sus şi a adjectivelor nisipos şi argintiu. Ştiind că în limba elevilor este răspândită forma dialectală va ciupi, eu i-am avertizat cum trebue să spună şi să scrie.

In genere elevii au făcut faţă destul de bine lucrărilor.

După verificare, s'au analizat greşelile, procedându-se la fel ca la compoziţia după tablou.

Următoarea lucrare cu caracter creator a fost compoziţia « Toamna ». Ea a fost fixată pentru perioada în care se studia poezia lui Puşchin, « Toamna ». In vederea alcătuirii acestei compoziţii, au fost alese modele de descrieri ale toamnei din scriitori şi poeţi; ele au fost analizate în prealabil.

Planul lecţiei:

1. Povestiri ale elevilor despre toamnă. Observaţii în legătură cu calitatea acestor povestiri.
2. Analiza caracteristicilor toamnei.
3. Lectura şi analiza modelelor.
   a) « Toamna în pădure » de M. Şolohov.
   b) « Toamna » de C. Uşinschi.
   c) Inceputul din « Gât cenuşiu »[1] de Mamin-Sibiriac.
   d) « Sboară — au sburat », poezie de Blaghinina.
   e) « Toamna », poezie de Maicov.
   f) « Semne de toamnă », poezie de Grecov.
   g) « Cerul arată a toamnă » şi « Toamna » de Puşchin.
4. Intocmirea planului compoziţiei.
5. Expunerea orală după plan.
6. Reguli elementare de citare.
7. Scrierea compoziţiei în caiete.

Lecţia a început cu povestiri ale copiilor despre toamnă. După cum mă şi aşteptam, povestirile nu au fost nici pe departe complete şi au fost foarte sărace ca stil, dar mai bune decât primele povestiri — despre furtună (la începutul anului).

Am discutat în colectiv povestirile orale ale elevilor, am făcut observaţii asupra lipsurilor: *a)* un conţinut necomplet; *b)* lipsă de continuitate în enumerarea caracteristicilor toamnei; *c)* nu s'a arătat toamna în ţara noastră sovietică; *d)* sărăcie în expunere, valoare artistică redusă.

Elevii s'au găsit în faţa următoarei sarcini: să înveţe să-şi expună gândurile nu numai complet şi corect, ci şi expresiv, urmând modelele scriitorilor noştri.

Am citit « Toamna în pădure » de M. Şolohov şi am atras atenţia asupra expresiilor care le-au plăcut în deosebi copiilor: « s'a cuibărit toamna liniştită, mângâioasă »; « frunzele uscate cădeau cu foşnet din plopi »; « tufişurile de măceş stăteau ca îmbrăţişate de o văpaie şi fructele roşii ardeau în frunzişul lor rar ca nişte limbi de foc »; « pe iarba moartă găseai la umbră rouă până în miezul zilei »; « crângurile depărtate, aurite de toamnă ». Am scos în evidenţă din textul lui Uşinschi: « un plop tremurător stă, scăldat în roşu, purpuriu, auriu »;

[1] Numele iepuraşului *(Nota trad.)*.

« un vânt violent smulge şi această ultimă podoabă »; « învârtind în aer frunzele uşoare, uscate, le aşterne pe pământul umed »; « iarba îngălbenită se pleacă spre pământ şi parcă cere zăpadă »; « semănăturile de toamnă se înalţă ca o catifea verde, uniformă». In «Gât cenuşiu», am atras atenţia asupra felului în care Mamin-Sibiriac descrie plecarea păsărilor.

Descrierile în versuri ale toamnei au dat un material deosebit de bogat. In poezia lui Blaghinina am atras deasemenea atenţia asupra descrierii sborului păsărilor şi asupra expresiei « o frunză brodată se leagănă pe balta albastră». In poezia lui Grecov, apreciind în mod critic ceea ce nu este caracteristic pentru realitatea noastră sovietică (secerişul cu secerea şi treeratul cu îmblaciul), am atras atenţia asupra imaginilor: « peste gard sorbul atârna ca nişte ciorchini roşii »; « semănăturile luminoase de toamnă străluceau ca un smaragd »; « diminetile, ceaţa ca o pânză albă stă vreme îndelungată deasupra iazului albastru ». Din poezia lui Maicov am scos în relief fraza iniţială: « Frunzele aurii acoperă deja pământul umed din pădure ».

Elevii au spus pe dinafară poezia lui Puşchin. In fragmentul « Cerul arată a toamnă » am notat laconismul, perfecţiunea şi expresivitatea construcţiei propoziţiilor, am atras atenţia asupra frazei: « Umbra tainică a pădurilor dispare cu un foşnet trist ». Am pus-o în contrast cu o frază anoloagă din poezia «Toamna »: « Crângul îşi scutură ultimele frunze depe ramurile sale goale ». In poezia « Toamna » am scos în evidenţă de asemenea expresia: « pădurile sunt îmbrăcate în purpură şi'n aur ». In acest chip li s'au dat elevilor modele de frumuseţe şi expresivitate a limbii ruse.

După analiză am trecut la întocmirea în colectiv a planului:

1. Toamna în aer (frigul, primul ger, cerul înnorat).
2. Râurile şi lacurile toamna (coloarea apei, ghiaţa, ceaţa).
3. Câmpia în timpul toamnei (pustietate, iarba uscată, clăile de paie, semănăturile de toamnă).
4. Toamna în pădure (căderea frunzelor, miresmele pădurii).
5. Lumea animală (păsările, aricii, urşii etc.).
6. Munca de toamnă (în grădina de zarzavat, în colhoz, la transport, la construcţii).

Am ascultat expunerea unui elev făcută după planul întocmit, am corectat-o şi am dat apoi indicaţii în legătură cu epigraful şi citatele. Am explicat ce înseamnă epigraf şi i-am întrebat pe elevi ce epigraf consideră ei mai potrivit pentru exprimarea ideii principale a compoziţiei. Elevii au fost de acord: « Anotimp trist ! Incântare a ochilor ! Mi-e dragă frumuseţea ta de adio ! » Am spus că fiecare elev îşi poate alege epigraful său. Li s'a dat noţiunea necesară asupra citatului şi li s'au indicat pe bază de exemple două procedee principale de citare:

1. « Frunzele au îngălbenit pe copaci şi cad învârtindu-se în vânt ». Despre aceasta a scris foarte frumos Maicov:

Frunzele aurii acoperă deja
Pământul umed din pădure . . .

2. « Frunzele au îngălbenit pe copaci » şi « acoperă deja pământul umed din pădure ».

Dăm ca exemplu compoziţia unuia dintre elevii buni:

Toamna (compoziţie)

« Anotimp trist! Incântare a ochilor
Mi-e dragă frumuseţea ta de adio ».

(A. S. Puşchin).

Planul:

1. Toamna în aer.
2. Apele şi lacurile toamna.
3. Toamna pe câmpie.
4. Pădurea toamna.
5. Lumea animalelor.
6. Muncile de toamnă.

A sosit toamna târzie. Soarele palid e jos, deasupra orizontului, luminând slab pământul. Norii plutesc trist pe cer. Dimineţile e tot mai des ger, cerul ca de plumb, atârnă jos deasupra capetelor.

Panglica sinuoasă a râului şi covoarele albastre ale lacurilor încep să se acopere pe lângă mal cu un strat uşor de ghiaţă ca de cristal. Coloarea apelor lor devine verde-albăstruie şi luceşte rece. O ceaţă albă, uşoară, atârnă peste lacuri şi râuri.

Câmpiile colhoznice sunt pustii. « Pe lanuri s'a stins sgomotul muncii ». Iarba s'a uscat şi a îngălbenit. Florile au pălit de parcă mâna moartă a toamnei le-a strâns în pumn şi le-a mototolit. Ici şi colo se văd clăi de paie sau stoguri de fân parfumat. Pe drumurile prăfuite gonesc către staţii şi elevatoare convoaiele roşii ale autocamioanelor încărcate cu grâne pentru stat.

Copacii « scutură ultimele frunze depe ramurile lor goale ». Numai brazii şi pinii mai stau în haina lor verde pe fondul frunzelor multicolore ale celorlalţi copaci. Pădurea se face mai luminoasă, printre crengile ei goale se vede cerul.

Dimineaţa, păstorul nu mai scoate vacile din grajd. Ele rămân în staule şi mestecă fânul parfumat strâns pentru ele, din vreme, de gospodari. Urşii au intrat în bârloguri pentru somnul lung de iarnă. Păsările călătoare au sburat spre miazăzi « să caute vara care a plecat ». Aricii, înşirând pe ţepi frunze frumoase, au pornit către locuinţele lor de iarnă.

Colhoznicii pregătesc pentru iarnă săniile, încălzesc grajdurile cailor, fermele şi locuinţele. La S.M.T. au sosit pentru reparaţia de iarnă tractoare, semănători, combine. Lucrătorii de cale ferată se ocupă cu aşezarea plugurilor şi cu pregătirea reţelei de cale ferată pentru munca de iarnă. Şi maşiniştii îşi pregătesc locomotivele pentru iarnă. Numai la măreţele construcţii ale comunismului răsună şi zi şi noapte, toamna şi iarna vuietul neîncetat al muncii socialiste.

Iată deci cum am ajuns la primele lucrări cu caracter creator; compoziţie după tablou, rezumat şi compoziţie de creaţie. In felul acesta, munca independentă a elevilor s'a desvoltat treptat şi rolul instructiv al profesorului a scăzut deşi într'o măsură neînsemnată.

PENTRU FOLOSIREA METODEI COMPARATIVE LA PREDAREA GRAMATICII LIMBII RUSE ÎN ŞCOLILE NOASTRE

DE

B. CHELMER

LECTOR LA INSTITUTUL PEDAGOGIC DE LIMBĂ ŞI LITERATURĂ RUSĂ «MAXIM GORKI»

Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin despre problemele de bază ale lingvisticii conţin un nesecat izvor de învăţăminte pentru metodica predării limbilor. Incă în Noembrie 1950, câteva luni după apariţia lucrărilor lui I. V. Stalin, a avut loc Sesiunea Unită a Secţiunii de Literatură şi Limbă a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. şi a Academiei de Ştiinţe Pedagogice a R.S.F.S.R., la care s'au discutat de către savanţii sovietici problemele predării limbilor în şcoala sovietică în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică şi s'au tras o serie de concluzii de cea mai mare însemnătate pentru metodica predării limbii ruse. Unele din aceste concluzii privesc predarea limbii ruse în şcolile neruse şi de aceea ele prezintă un deosebit interes pentru noi.

In articolul de faţă, ne vom strădui să prezentăm şi să ilustrăm una din aceste concluzii, formulată în Hotărîrea Sesiunii Unite în felul următor:

«Studierea limbii ruse în şcolile neruse trebue să se sprijine pe cunoaşterea limbii materne de către elevi şi să fie însoţită de compararea necesară a fenomenelor gramaticale ale ambelor limbi. Trebue să se acorde o deosebită atenţie studierii faptelor care sunt proprii numai limbii ruse şi lipsesc în limba maternă. De aceea, profesorul de limba rusă din şcoala nerusă trebue să cunoască bine bazele teoretice ale gramaticii limbii materne».

In cele ce urmează vom arăta pe scurt importanţa pe care o prezintă această concluzie pentru predarea gramaticii limbii ruse în şcolile româneşti.

★

Metodica predării limbii ruse în şcolile neruse, după cum arată Prof. V. M. Cistiacov în referatul[1] pe care l-a expus la Sesiunea Unită, trebue să urmă-

[1] V. M. Cistiacov, Problemele metodicii predării limbii ruse în şccala naţională.

rească în primul rând însuşirea de către elevi a deprinderilor practice. Latura practică a studierii limbii ruse trebue să fie în centrul atenţiei profesorului; elevii trebue să ajungă nu numai să înţeleagă, dar şi să vorbească şi să scrie corect şi cu uşurinţă în limba rusă.

Dar vorbirea curentă şi corectă în limba rusă nu este posibilă fără cunoaşterea cât mai completă şi mai precisă a structurii gramaticale a limbii ruse.

« Tocmai datorită gramaticii » — ne învaţă I. V. Stalin — « limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelişul material al limbii »[1].

« Vocabularul » — arată tovarăşul Stalin — « luat ca atare, nu este suficient pentru a forma o limbă; el este mai degrabă material de construcţie pentru limbă. După cum materialele de construcţie în opera de construcţie nu formează clădirea, deşi fără ele este imposibil să se construiască o clădire, la fel şi vocabularul nu formează limba însăşi, deşi fără el nu este de conceput nicio limbă. Dar vocabularul capătă cea mai mare însemnătate când este pus la dispoziţia gramaticii, care stabileşte regulile de modificare a cuvintelor, regulile de combinare a cuvintelor în propoziţii şi astfel dă limbii armonie şi înţeles »[2].

Este deci clar că, fără stăpânirea gramaticii limbii ruse, elevii şi studenţii noştri nu vor putea vorbi corect această limbă, căci nu vor putea cunoaşte « regulile de modificare a cuvintelor, regulile de combinare a cuvintelor în propoziţii ».

De aici reiese şi importanţa deosebită care trebue acordată studiului gramaticii în predarea limbii ruse.

Există o diferenţă între felul de însuşire de către elevi a gramaticii limbii române şi a gramaticii limbii ruse. Insuşirea structurii gramaticale a limbii române are loc treptat, în mod practic, în perioada preşcolară; în şcoală elevii capătă o serie de cunoştinţe de gramatică, care-i ajută să se exprime mai corect, mai precis, mai nuanţat. Insuşirea structurii gramaticale a limbii ruse nu precede însă la elevii noştri studiul gramaticii, ci are loc paralel cu acesta şi paralel cu însuşirea gramaticii limbii materne, româna. De aici şi necesitatea (şi totodată posibilitatea) de a folosi datele gramaticii limbii române la însuşirea gramaticii limbii ruse. Bineînţeles că, la rândul lor, cunoştinţele de gramatică rusă vor putea contribui la adâncirea cunoaşterii faptelor structurii gramaticale a limbii române.

Se naşte întrebarea: în ce fel trebue comparate faptele limbii ruse şi ale limbii române în cadrul studierii gramaticii ruse? I. V. Stalin ne învaţă că « structura gramaticală a limbii şi fondul ei principal de cuvinte alcătuesc temelia limbii, esenţa specificului ei »[3].

Fiecare limbă îşi are structura ei gramaticală.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 50.

[2] Ibidem, p. 49—50.

[3] Ibidem, p. 54.

Tocmai în acest spirit trebue să comparăm gramatica limbii ruse şi române, ca esenţa specificului acestor limbi. Deci trebue să atragem atenţia elevilor nu numai asupra asemănărilor dar şi asupra deosebirilor dintre limba rusă şi limba română pe care le vom întâlni în cursul studierii gramaticii limbii ruse. Deosebirile care există între structurile gramaticale ale limbilor rusă şi română stau la baza multor greşeli gramaticale ale elevilor noştri, care împrumută limbii ruse construcţii gramaticale ale limbii române, ceea ce duce la o vorbire necorectă. Iată câteva exemple:

Elevii noştri folosesc deseori în mod greşit cazul nominativ plural pe lângă numeralele cardinale: восемь ученики, în loc de восемь учеников, sau pe lângă numeralele nehotărîte: несколько ученицы, în loc de несколько учениц.

Terminaţia *-a* fiind în limba română caracteristică pentru genul feminin, elevii folosesc de multe ori în mod greşit forma два pentru genul feminin: два комнаты, în loc de две комнаты.

Deoarece în limba română viitorul verbelor se formează cu ajutorul unor forme auxiliare (*eu voi lucra, eu voi fi lucrat*), elevii fac greşeli în întrebuinţarea viitorului verbelor perfective din limba rusă: я буду сказать, în loc de я скажу, мы будем посмотреть, în loc de мы посмотрим.

Asemenea greşeli pot fi evitate dacă vom atrage atenţia elevilor dela bun început asupra deosebirilor care există în privinţa acestor construcţii gramaticale între limba rusă şi limba română. In felul acesta vom contribui şi la educarea spiritului de observaţie al elevilor noştri, atât de necesar pentru însuşirea activă atât a limbii ruse şi române, precum şi a celorlalte materii.

Există însă în folosirea acestui procedeu un pericol de exagerare, asupra căruia atrage atenţia Prof. V. M. Cistiacov, recomandând «folosirea procedeului comparării diferitelor fapte şi elemente din gramatica limbii ruse şi a limbii materne, fără ca aceste lecţii să se transforme în lecţii de gramatică comparată a acestor două limbi, aceasta nefiind în sarcina şcolii medii»[1].

Succesul folosirii acestui procedeu depinde în mare măsură şi de colaborarea între profesorul de limba rusă şi cel de limba română. In acest sens, experienţa sovietică ne recomandă un contact permanent între profesorii respectivi, punerea de acord a metodelor de predare şi coordonarea programului, în aşa fel încât «programul pentru limba maternă, în special la gramatică, să preceadă capitolele respective din limba rusă»[2].

Numai în acest fel ne vom putea sprijini în predarea gramaticii ruse pe fenomenele gramaticii limbii române. Bineînţeles că un rol hotărîtor, am putea spune rolul determinant în reuşita acestui procedeu, îl are cunoaşterea de către profesorul de limba rusă a gramaticii limbii materne. Fără îndeplinirea acestei condiţii, metoda comparării nu poate fi folosită căci poate duce numai la afir-

[1] V. M. Cistiacov, Problemele metodicii predării limbii ruse în şcoala naţională.
[2] Ibidem.

maţii riscate din partea profesorului, afirmaţii care nu pot avea alt rezultat decât naşterea de confuzii în mintea elevilor. Este necesar de aceea ca profesorul de limba rusă să posede gramatica română, şi nu numai în mod pasiv, dar şi activ, studiind construcţiile gramaticale ale limbii române, din punctul de vedere al folosirii lor pentru o mai bună însuşire a gramaticii limbii ruse de către elevi.

Un sprijin însemnat în acest sens pentru profesorii noştri de limba rusă, ar însemna apariţia unor studii de gramatică comparativă ruso-română. Acest lucru este pe deplin realizabil şi el poate duce la o îmbunătăţire simţitoare a predării limbii ruse în şcolile noastre.

★

Vom încerca să ilustrăm observaţiile de mai sus prin câteva exemple legate de predarea adjectivului şi adverbului.

Să luăm de pildă gradele de comparaţie ale adjectivului.

In limba rusă ca şi în limba română există trei grade de comparare: gradul pozitiv (положительная степень), gradul comparativ (сравнительная степень) şi gradul superlativ (превосходная степень).

frumos	красивый
mai frumos	более красивый
cel mai frumos	самый красивый

Spre diferenţă însă de limba română, în limba rusă există două posibilităţi de exprimare a gradului comparativ şi superlativ: forma analitică (более красивый, самый красивый) şi forma sintetică (красивее, красивейший). In limba română, gradele comparativ şi superlativ au numai forme analitice *(mai frumos, cel mai frumos, foarte frumos)*.

Iată un exemplu pentru ilustrarea structurii analitico-sintetice a gramaticii limbii ruse. (Bineînţeles că elevilor nu le vom vorbi despre structura analitico-sintetică, ci le vom prezenta numai comparativ faptele, atragându-le atenţia asupra bogăţiei de forme a limbii ruse.)

Elevii noştri, sub influenţa gramaticii române, vor fi înclinaţi să folosească mai des formele analitice. Tocmai de aceea le vom da exerciţii de traducere în care să folosească paralel forma analitică şi sintetică.

Să luăm un alt exemplu privitor la adjectiv: adjectivele posesive din limba rusă de tipul сестрина книга, отцовы рукавицы.

Este bine ca la predarea acestor adjective, pentru evitarea confuziilor, să atragem în primul rând atenţia elevilor asupra deosebirii existente între terminologia rusă şi română în această privinţă. Adjectivelor posesive din limba română *(al meu, al tău)* le corespund în limba rusă pronumele posesive (притяжательные местоимения: мой, твой).

In limba română nu există forme adjectivale corespunzătoare adjectivului posesiv rus (притяжательное прилагательное). Сестрина крига va fi tradus

prin genitivul substantivului: *cartea surorii* (книга сестры). Astfel, în limba română, vom avea o singură formă *(cartea surorii)* acolo unde în limba rusă sunt posibile două forme: una sintetică, puţin productivă (сестрина книга) şi una analitică, mai productivă (книга сестры).

Un alt exemplu care arată bogăţia de forme a limbii ruse este următorul: In limba rusă există o categorie de adjective, относительные прилагательные (adjective relative). Aceste adjective, după cum se ştie, exprimă calitatea unui obiect prin intermediul unui alt obiect, de exemplu: дубовый шкаф, рабочий стол. Exprimarea aceloraşi noţiuni este posibilă în limba rusă foarte des printr'o formă analitică: folosirea unei prepoziţii şi a unui substantiv (шкаф из дуба, стол для работы).

In limba română, în marea majoritate a cazurilor se poate folosi doar a doua formă, forma analitică: *masă de lucru, dulap de stejar.* Elevilor noştri le va fi mai uşor să deosebească adjectivele relative de cele calitative din limba rusă, după ce le vom fi atras atenţia asupra faptului că adjectivele relative se traduc în limba română în marea majoritate a cazurilor printr'un substantiv şi o prepoziţie (зимний день — *zi de iarnă*, деревянный стол — *masă de lemn*, железная кровать — *pat de fier*), în timp ce adjectivele calitative se traduc tot prin adjective (красный флаг — *steag roşu*, светлый день — *zi luminoasă).*

Studiul adverbului [1] prezintă de asemenea elemente comparative interesante şi folositoare pentru însuşirea lui.

In limba rusă ca şi în limba română adverbele se formează din alte părţi de cuvânt. Este bine ca la predarea formării adverbelor în limba rusă să atragem atenţia elevilor asupra cazurilor similare existente în limba română. De exemplu: *astăzi* — сегодня dintr'un pronume demonstrativ şi un substantiv *astă* + *zi;* сего (сей) + дня (день).

La studiul trecerii adjectivelor de formă scurtă de genul neutru singular în adverbe fără schimbarea formei (интересно, красиво, плохо) va fi bine să facem o comparaţie cu un fenomen asemănător din limba română şi anume, trecerea adjectivelor de genul masculin în adverbe de asemenea fără schimbarea formei *(frumos, încet, interesant).*

Se pot da exerciţii de deosebire a adverbului de adjectiv în limba rusă şi în limba română de tipul: Течение реки быстро. Поезд идет быстро. *Omul acesta este un om cinstit. Pionierul se poartă întotdeauna cinstit.*

La studiul clasificării adverbelor limbii ruse este bine să dăm o schemă comparativă a clasificării adverbelor în limba rusă şi în limba română. Vom constata asemănări dar şi deosebiri. Astfel, şi în limba rusă şi în limba română se disting

[1] In treacăt, este necesar să menţionăm că vocabularul rus al elevilor noştri conţine foarte puţine adverbe, deşi limba rusă se caracterizează printr'o abundenţă deosebită de adverbe, care determină cu precizie verbele, nuanţând şi îmbogăţind limba. De aceea ar fi bine dacă manualele noastre de limba rusă ar conţine un mic vocabular special pentru adverbele mai des folosite în limba rusă, pentru ca elevii noştri să şi le însuşească activ.

adverbe de timp (наречия времени): *dimineaţa* (утром), adverbe de loc (наречия места): *aici* (здесь), adverbe de mod (наречия образа действия): *bine* (хорошо) şi adverbe care arată cantitatea. In gramatica limbii române ele alcătuesc o subgrupă a adverbelor de mod, în limba rusă se împart în două grupe separate: наречия степени и меры *foarte* (очень), *mult* (много).

Mai există încă două grupe puţin productive de adverbe: (наречия причины и цели) adverbe de cauză şi de scop. Care vor fi deosebirile ? In clasificarea românească vom mai întâlni trei subgrupe ale grupei adverbelor de mod: adverbe care exprimă afirmaţia *(da, fireşte)*, negaţia *(nu)*, îndoiala *(poate)*. Aceste cuvinte, care exprimă afirmaţia, negaţia sau îndoiala, în gramatica rusă nu sunt considerate adverbe, ci alte părţi de cuvânt (частицы: да, нет, не şi модальные слова[1]: конечно, может быть). Pentru a evita confuziile la analiza gramaticală trebue să explicăm elevilor aceste fapte.

In privinţa categoriilor morfologice ale adverbului, în limba rusă întâlnim ca şi în limba română grade de comparaţie ale adverbului. Formarea lor fiind foarte asemănătoare cu formarea gradelor de comparaţie ale adjectivelor, nu ne vom mai opri asupra lor.

Adverbul în limba rusă ca şi în limba română are forme diminutive:

bine-binişor
хорошо — хорошенько

Şi în acest caz este bine să pornim în predare dela fenomenul cunoscut şi înţeles de elevi, forma diminutivă în limba română, la forma diminutivă în limba rusă.

★

Acestea sunt doar câteva exemple de fapte din gramatica rusă şi română ce pot fi studiate comparativ. La un studiu atent şi amănunţit al acestor două sisteme gramaticale s'ar putea găsi zeci de elemente interesante de comparat. Folosirea cu pricepere a acestor elemente comparative de către profesorii noştri de limba rusă ar putea duce la o adevărată cotitură în predarea gramaticii limbii ruse în şcolile noastre, contribuind în felul acesta la o însuşire conştientă şi deci temeinică a limbii ruse de către elevii noştri.

[1] V. V. Vinogradov, Ruschii iazîc, Gramaticescoe ucenie o slove, Ucepedghiz, 1947, p. 725.

PENTRU CUNOAŞTEREA SPECIFICULUI LIMBILOR ROMÂNĂ ŞI MAGHIARĂ LA PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN ŞCOLILE MAGHIARE

DE

GAVRIL SCRIDON

In geniala sa lucrare « Marxismul şi problemele lingvisticii » tovarăşul Stalin ne învaţă că: « structura gramaticală a limbii şi fondul principal de cuvinte alcătuesc temelia limbii, esenţa specificului ei »[1]. Aplicarea acestei învăţături staliniste la studierea limbilor este neapărat necesară. Până la apariţia lucrării tovarăşului Stalin, nu existau principii clare, ştiinţifice, după care să se orienteze procesul de învăţământ din şcoli. Nu se cunoştea precis care este baza de plecare în studiul limbilor. Tovarăşul Stalin ne arată că această bază este formată de cunoaşterea structurii gramaticale a limbii şi a fondului principal de cuvinte, lucru de care trebue să ţinem seama mai ales la învăţarea limbilor străine în şcolile de toate gradele.

Invăţământul limbii române întâmpină încă serioase greutăţi în şcolile minorităţilor naţionale, acolo unde studiul nu se face ţinându-se seamă de structura gramaticală a limbii române şi a limbilor maghiară, germană, bulgară etc.

In aceste rânduri încercăm să arătăm unele trăsături specifice limbilor maghiară şi română precum şi câteva probleme pe care le ridică predarea şi însuşirea limbii române de către maghiari.

Limba maghiară se caracterizează prin următoarele corespondenţe de structură şi de formă:

1. In limba maghiară nu există genuri gramaticale ca în limba rusă, de pildă, sau în franceză, germană şi română. In limba maghiară cuvinte ca: *o carte — două cărţi, un om — doi oameni* şi *un caiet — două caiete*, se pronunţă şi se scriu

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 54.

fără a se face vreo deosebire de gen: *egy könyv — két könyv, egy ember — két ember* şi *egy füzet — két füzet.*

Mai observăm că nu numai substantivele nu se schimbă după gen, ca în limba română (toate trei substantivele au primit la singular *egy* (unu sau o) şi la plural *két — kettő* (doi sau două), dar nici terminaţia lor nu s'a schimbat dela singular la plural (când au în faţă *egy* şi *kettő*); fără aceste numerale ele se schimbă: *ember —emberek* « om— oameni » sau, articulate, *az ember — az emberek* « omul—oamenii ». Dacă traducem mecanic, cuvânt cu cuvânt, din limba maghiară substantivele înşirate mai sus, ar trebui să spunem: o tovarăşă — două tovarăşă, un om — doi om, un caiet — doi caiet (sau două caiet). De aici, desele greşeli pe care le fac maghiarii când vorbesc româneşte şi când spun, de exemplu: un băiat — doi băiat, o soră — doi (două) soră, un palton — doi palton (două palton) în loc de un băiat — doi băieţi, o soră — două surori, un palton — două paltoane.

Lipsa genurilor în limba maghiară, respectiv existenţa lor în limba română, îngreuiază mult predarea genului în şcolile maghiare. Insăşi noţiunea de gen e greu înţeleasă de elevi. Greşelile sunt şi mai mari în întrebuinţarea pronumelui personal, mai ales de persoana a III-a sau când trebue să se facă acordul între adjectiv şi substantiv şi între subiect şi predicat (subiecte de genuri şi numere diferite).

2. In limba maghiară raporturile circumstanţiale se exprimă prin sufixe şi postpoziţii, în timp ce, în limba română, asemenea raporturi se redau cu ajutorul prepoziţiilor sau chiar fără prepoziţii. Maghiarii folosesc sufixele: *-ba, -be, -ban, -ben* (în), *-ra, -re* (pe, la, către, în spre), *-ról, -ről* (despre, de pe, dela, dinspre),*-tól, -től* (dela, de), *-ból, -ből* (din). Am dat numai câteva din corespondenţele sufixelor maghiare în limba română. Ele nu se traduc totdeauna cu aceeaşi prepoziţie. Din această cauză, chiar maghiarii, care vorbesc bine româneşte comit greşeli de felul acestora: « Turcii au venit pe Balcani ». « Am citit dela Şolohov « La Donul liniştit » », « Locuesc la strada » etc. La sufixele verbale se fac mai puţine greşeli.

3. Posesiunea, în limba maghiară, se exprimă cu ajutorul sufixelor posesive personale, care formează un singur cuvânt cu substantivul respectiv, pe când în limba română posesiunea se exprimă cu ajutorul pronumelui posesiv (sau al adjectivului posesiv). Exemple: *barátom* = prietenul meu, *barátod* = prietenul tău, *barátja* = prietenul lui (sau al ei), *barátunk* = prietenul nostru, *barátaink* = prietenii noştri etc. Sufixele maghiare în exemple ca cele înşirate mai sus arată diferite cazuri: un posesor — un obiect posedat, un posesor —mai multe obiecte posedate ş. a. m. d. Credem că e necesar să observăm că la acelaşi cuvânt, în urma sufixului posesiv se poate adăuga şi un alt sufix: *barátom* = prietenul meu, *barátomhoz* = la prietenul meu, *barátomtól* = dela prietenul meu, *barátomról* = despre prietenul meu, *barátomnak* = prietenului meu, *barátomat* = pe prietenul meu, *barátainktól* = dela prietenii noştri ş. a. m. d.

Mai observăm şi faptul că limba maghiară are şi sufixe posesive personale la infinitiv, care nu produc greutăţi la traducerea în limba română: *tanulnom* sau *tanulnod kell* = trebue să învăţ, să înveţi ceva.

4. Spre deosebire de limba română, limba maghiară (ca de altfel şi alte limbi fino-ugrice), alături de conjugarea subiectivă are şi o conjugare obiectivă. Conjugarea obiectivă (a nu se confunda cu verbele transitive din limba română) exprimă în acelaş timp atât persoana subiectului activ (care face lucrarea), cât şi obiectul acţiunii.

Când spun, spre exemplu: *Most olvasok* (acum citesc), arăt numai numărul şi persoana subiectului; când spun: *Most József Attila könyvét olvasom* (acum citesc cartea lui József Attila), prin forma *olvasom* pe lângă numărul şi persoana subiectului, arăt şi obiectul acţiunii; *olvasom* s'ar traduce «o citesc». De asemenea: *mit irsz?* (ce scrii?), *A leckét irod?* (lecţia o scrii?). In forma *irod* e inclus oarecum şi pronumele personal obiect (îl scrii, o scrii).

Deşi conjugarea obiectivă este una din trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare, nu stăruim mai mult asupra ei, fiindcă, la învăţarea limbii române de către maghiari, ea nu creează prea multe greutăţi, ci doar românilor care învaţă ungureşte — sau maghiarilor înşişi.

5. Spre deosebire de limba română, limba maghiară nu cunoaşte articolul enclitic. Limba maghiară are un articol nehotărît *egy* (= un sau o) şi un articol hotărît *a* sau *az*. Atât articolul hotărît cât şi cel nehotărît se pun înaintea substantivului, adjectivului sau numeralului. De exemplu: *egy könyv* = o carte, *a könyv* = cartea, *a könyvek* = cărţile, *egy elvtárs* = un tovarăş, *az elvtárs* = tovarăşul, *az elvtársak* = tovarăşii. Articolul hotărît (sau nehotărît) se păstrează în tot timpul flexiunii substantivului neschimbat: *a könyv* = cartea, *a könyvé* = a cărţii, *a könyvnek* = cărţii, *a könyvet* = pe carte etc.

Acestea sunt numai o parte din trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare. In predarea limbii române în şcolile maghiare, trebue să se ţină cont neapărat de aceste caracteristici.

Limba maghiară este o limbă fino-ugrică. Limbi surori cu maghiara, vorbesc, în Europa, Finlandezii şi unele popoare din Uniunea Sovietică (mai ales prin regiunea râurilor Obi şi Ienisei şi prin Urali). Limba română e o limbă romanică. Amândouă limbile aparţin la două mari familii de limbi, dela care au moştenit fiecare o structură gramaticală caracteristică şi diferită.

Inafară de cele spuse în legătură cu trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare şi corespondenţele lor în limba română, e necesar să arătăm că, spre deosebire de limba maghiară, limba română are sunetele specifice *ă* şi *î* a căror pronunţare e destul de grea pentru maghiari.

Adjectivul în limba română poate fi pus atât înaintea substantivului, cât şi în urma lui. In limba maghiară adjectivul (întrebuinţat atributiv) stă înaintea substantivului. In limba română, de pildă, se poate spune: *omul bun* sau *bunul om* (cu diferenţă de nuanţă stilistică); în limba maghiară se spune numai: *a jó*

ember. Atunci când adjectivul urmează după substantiv *az ember jó*, în românește nu se mai traduce prin *omul bun*, ci prin *omul este bun*. In acest caz adjectivul *jó* este nume predicativ.

Conjugarea românească prezintă de asemenea mari greutăți pentru maghiari. In limba maghiară avem o singură formă de trecut, în timp ce în limba română trecutul are patru forme. Maghiarii își însușesc mai greu perfectul simplu și mai mult ca perfectul, care nu prea sunt folosite în graiurile românești din Ardeal.

Cu toate că formarea conjunctivului prezent în limba română nu e grea, totuși, maghiarii, folosind acest mod, greșesc de cele mai multe ori la persoana a III-a singular și plural, unde alternanța *e* — *ă* și *ă* — *e* în terminație indică insuficient dacă e vorba de indicativ sau de conjunctiv. Ei spun spre exemplu: *trebue să face o nouă lucrare* (în loc de: *trebue să facă o nouă lucrare*), *o să caută* (în loc de: *o să caute*) etc.

Foarte grea este predarea și însușirea pronumelui personal, mai ales a formelor neaccentuate, și a pronumelui reflexiv.

Ordinea cuvintelor ridică unele probleme, fiindcă în limba română, în ordine dreaptă, propoziția începe cu subiectul urmat de atribut și apoi predicatul cu complementele care-l determină. In limba maghiară partea cea mai importantă (care trebue scoasă în relief) a propoziției stă înaintea predicatului: De exemplu: *Balla Dénes hozta a könyvet* (Balla Dénes a adus cartea). In acest caz accentul cade pe cel care a adus cartea, pe Balla Dénes. Când spunem: *a könyvet Balla Dénes hozta* (Cartea Balla Dénes a adus-o), atunci accentul cade pe obiect, pe carte și ea se află înaintea subiectului și a predicatului.

In propoziția desvoltată, de multe ori, predicatul se află la sfârșitul ei și ordinea cuvintelor, în traducerea românească, trebue schimbată. De exemplu: *A finnugor népek legnagyobb része a Szovjetunióban él* (= A popoarelor de limbă fino-ugrică cea mai mare parte în Uniunea Sovietică trăiește, adică: Cea mai mare parte a popoarelor de limbă fino-ugrică trăiește în Uniunea Sovietică).

Acestea sunt numai o parte din deosebirile structurale dintre limbile maghiară și română, și tocmai acelea de care trebue să țină neapărat seama autorii de manuale de limbă română pentru școlile maghiare, acei care întocmesc programele de învățământ și mai ales profesorii și învățătorii care predau limba română în școli sau la cursuri de alfabetizare pentru maghiari.

Alături de structura gramaticală, un loc important în predarea limbii române în școlile maghiare îl ocupă problema vocabularului în general, a fondului principal de cuvinte în special.

Fondul principal de cuvinte al limbii maghiare e în primul rând de origine fino-ugrică; cel al limbii române în primul rând de origine latină. In amândouă limbile fac parte din fondul principal de cuvinte (în general din vocabular) și cuvinte de altă origine decât fino-ugrică sau latină. In deosebi, cuvintele de origine slavă sunt numeroase în ambele limbi. La învățarea limbii române de

către maghiari aceste cuvinte comune pot fi de mare folos. Ele se aseamănă mult şi cu corespondentele ruseşti. Asemenea cuvinte sunt spre exemplu: *brazdă —barázda =borozda, coasă — kasza =kosa, greblă —gereblye =grabli, mac — mák = mac, iesle —jászol =iasli, potcoavă —patkó =podkova* etc.

Această legătură lexicală uşurează asimilarea cuvintelor de către maghiarii care învaţă nu numai româneşte dar şi ruseşte şi face posibilă înţelegerea influenţelor lingvistice şi a împrumuturilor reciproce dintre limbi.

Este necesar să se ţină seamă la învăţarea limbii române de către maghiari, de fondul principal de cuvinte, fiindcă, din cele vreo 80.000 de cuvinte care formează vocabularul limbii noastre, nu toate sunt necesare pentru a cunoaşte şi folosi bine limba română. In limbajul nostru zilnic folosim 700—1000 de cuvinte prin care exprimăm în primul rând noţiuni strâns legate de practică.

Dar nici cuvintele care fac parte din fondul principal de cuvinte nu prezintă toate aceeaşi importanţă în economia limbii; unele cuvinte se folosesc mai des, sunt mai necesare; acestea trebue să fie învăţate deci în primul rând (de ex. cuvintele care denumesc lucruri, obiecte, ocupaţii de neapărată necesitate şi de imediată importanţă, cuvinte legate de viaţa materială şi socială a omului, de producerea bunurilor materiale necesare traiului, de viaţa practică, culturală etc.) Asemenea cuvinte ar fi: *tată, mamă, soră, frate, pâine, apă, a da, casă, scaun, drum, cal, oaie, lingură, cuţit, cămaşă, căciulă* etc.

Dacă s'ar întreprinde o anchetă lingvistică pe care de fapt a şi început-o Institutul de Lingvistică din Cluj al Academiei R.P.R. (cu scopul de a sprijini redactarea manualelor de limba română pentru maghiari), s'ar putea grupa cuvintele limbii române pe categorii de sute arătându-se, spre exemplu, că din prima sută fac parte cuvinte ca cele amintite mai sus, din a doua sută altele ş.a.m.d. In felul acesta, aşa cum a arătat Acad. Emil Petrovici la una din şedinţele Institutului de Lingvistică din Cluj, s'ar putea întocmi un dicţionar al limbii române în care fiecare cuvânt să poarte numărul de ordine al sutei din care face parte: a treia, a şaptea, a patrusprezecea sută etc. Un asemenea dicţionar ar fi de un netăgăduit folos la întocmirea manualelor de limba română atât pentru Români, cât şi pentru minorităţile naţionale ale patriei noastre. S'ar putea fixa pe clase şi grade de învăţământ ce anume cuvinte trebue să se înveţe şi cum. In funcţie de aceasta, s'ar întocmi lecturile, textele pentru analize literare şi gramaticale, exerciţiile de vorbire etc. S'ar înlătura lipsurile ca acelea pe care le au elevii maghiari, care cunosc cuvinte ca: *pintenatule, crestatule, zvârlugă, hâtru*, şi nu ştiu cum se numesc părţile corpului omenesc, hainele, nu sunt în stare să-ţi spună cum se cade unde locuesc, de unde au venit, unde se duc şi alte asemenea chestiuni elementare. Acest fapt este şi rezultatul unei neştiinţifice şi nesistematice repartizări a lexicului pe clase, în ordinea importanţei cuvintelor pentru viaţa practică. Cuvinte ca cele amintite aici mai sus şi altele asemănătoare ar putea fi învăţate abia în etapa de perfecţionare, numai după ce sunt cunoscute

şi folosite în practica vorbirii şi a scrisului, cuvintele care au un indice mai mare de frecvenţă şi, ca importanţă, aparţin primelor sute.

Studierea structurii gramaticale a limbii române şi maghiare şi a fondului lor principal de cuvinte trebue să fie o preocupare a noastră de fiecare moment. Problema schiţată în aceste rânduri se cere adâncită în special de autorii de manuale de limba română pentru maghiari. Rezultatele muncii lor ar aduce o contribuţie de preţ în îmbunătăţirea predării limbii române în şcolile maghiare ale ţării noastre.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

IOAN URBAN JARNIK ŞI ANDREI BÂRSEANU

DE

ACADEMICIAN BARBU LĂZĂREANU

Comisia Guvernamentală pentru înfiinţarea Academiei Cehoslovace de Ştiinţe a invitat Academia Republicii Populare Române să ia parte la editarea unui almanah ce va apărea periodic. Intâiul număr — sărbătoresc — al acestui almanah, scos cu prilejul celei de a 75-a aniversări a naşterii tovarăşului academician Zdenek Nejedly, Preşedintele Academiei Cehoslovace de Ştiinţe, e dedicat tradiţiilor ştiinţei cehe. Almanahul va trata, între altele, despre colaborarea oamenilor de ştiinţă cehi şi români.

O asemenea colaborare a avut loc, la noi, şi pe câmpul folcloric şi pe cel al lexicografiei. Numele învăţatului ceh, bun cunoscător al limbii, literaturii şi artei populare româneşti, e Ioan Urban Jarnik,—cel al colaboratorului român, Andrei Bârseanu. Amândoi au dat la iveală: *Doine şi strigături*, întovărăşite de note lămuritoare; Urban Jarnik adăugi textului un glosar de 324 de pagini cu caractere mărunte, un glosar în limba franceză, care a fost, nu numai pentru vocabularele bilingve, dar şi pentru dicţionarele etimologice şi pentru mai adâncitele studii lexicografice, de un nepreţuit ajutor.

Perle ritmice şi lexice ca:

Primăvara, când înfrunde,
Gura cucului s'aude

sau (vorbind de gura fetelor transilvănene)

Şi-s cu buze supţirele
Adăpate-n tău cu miere,
Să te tot săruţi cu ele!

ori (redând replica unei fete de ce se uită mai mult la un flăcău decât la un copaciu):

Dar nici bradul cel fălos
Nu-i ca badiu de frumos,
Că bradu mi-e clenguros,
Şi bradu mi-e pociumpos,
Nu-i ca badiu subţirel,
Să mă pociu iubi cu el;

toate cer câte o oprire, plină de învăţătură, fie pentru câte o nouă formă gramaticală, (*înfrunde*, pentru *înfrunzeşte*) sau pentru « vocabular poporan » (*tău*, care este heleşteul sau balta; *pociumpos* care înseamnă strâmb, sucit, răsucit).

Iar altele ca:

Busuioc verde din prag,
Ia gâciţi cine mi-i drag? . . .
Badiu mândru ca un steag
Care-mi ară la iosag
Mânând boii: cia Virag!
Busuioc verde 'n pridvor,
Ia gâciţi de cin'mi-i dor? . . .
De-un flăcău cam negrişor,
Care-mi lucră la ogor
Mânând boii: ho Bodor!

unde convieţuirea îndelungată dintre muncitorimea agricolă maghiară şi românească se arată şi prin strigătele pentru mânarea vitelor: *cia Virag!* şi *ho Bodor*, a căror explicare prilejueşte — în culegerea Jarnik-Bârseanu — o lungă şi interesantă excursie în domeniul vorbirii campestre, a chipului de înţelegere între animalul de muncă şi omul muncitor:

« *Cia* şi *ho* sunt strigăte întrebuinţate pentru boi. Boul de pe partea stângă a tânjelei se numeşte *boul de cia*, iar cel de pe partea dreaptă *boul de hăis* (*hois*, *his* şi în unele părţi *hoidea*) ».

Iar numele *proprii*, ca să zicem aşa, ale boilor sunt obiectul unei enumerări pitoreşti ardelene — ungare şi româneşti — *Siloi*, *Rondea*, *Cendea*, *Barna*, *Daru*, *Şargu*, *Dereş*, *Cinoş*, *Bator*; pe lângă *Plăvan*, *Bourean*, *Roşel*, *Roibu*, *Suru*, *Albu*, *Murgu*, *Mocan* ş. a.

Ba şi lexicul monetar poate găsi forme curioase de declinare ca 'n versul final dintr'o hazlie strigătură:

« Şi-i cupa cu două duce »,

unde cuvântul *duce* nu e altceva decât pluralul dela *dutcă*, mică monetă de aramă.

INSTITUTUL DE LIMBI STRĂINE DIN BUCUREŞTI

DE

MATEI CRISTESCU

DIRECTORUL INSTITUTULUI DE LIMBI STRĂINE

In anii aceştia luminoşi ai construirii socialismului în patria noastră, activitatea culturală, literatura, artele, ştiinţele, cunosc un avânt neîntâlnit până acum. Odată cu progresele realizate în sectorul ştiinţelor, lingvistica, puternic favorizată de apariţia genialei lucrări a tovarăşului Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », înaintează şi ea cu paşi repezi.

Reorganizarea Institutului de Lingvistică din Bucureşti şi a facultăţilor de Filologie — pe baza experienţei ştiinţei sovietice, înfiinţarea pentru prima oară în ţara noastră a unor catedre de Lingvistică în învăţământul superior, apariţia unor reviste de specialitate, —toate acestea şi altele, neamintite aici, dovedesc importanţa pe care Partidul şi Guvernul o acordă ştiinţei limbilor.

Pe calea acestor realizări, printre noile instituţii de cultură recent înfiinţate se află şi Institutul de limbi străine.

Institutul de limbi străine, primul de acest fel în Republica Populară Română, e realizat după modelul institutelor similare din Uniunea Sovietică.

Scopul lui este de a forma specialişti, calificaţi în cunoaşterea teoretică şi practică a diferitelor limbi străine, atât pentru necesităţile învăţământului, cât şi pentru nevoile aparatului de Stat şi ale desvoltării culturii în genere.

Aşezat pe baze noi, cu plan de învăţământ şi programe noi, institutul funcţionează anul acesta numai cu anul I.

Urmează cursurile Institutului — deocamdată numai în secţiile de germană, franceză, engleză şi sârbă — sute de studenţi, în mare majoritate scoşi din producţie, fii şi fiice ale clasei muncitoare şi ţărănimii muncitoare din rândurile cărora creşte viguroasa intelectualitate a regimului nostru.

De multă vreme se făcuse simţită la noi în ţară necesitatea existenţei unui asemenea institut care, spre deosebire de facultăţile de filologie, unde se formează specialişti pentru institutele de cercetări ştiinţifice sau învăţământ, să dea cunoscători de limbi străine, militanţi activi pe tărâmul înfrăţirii proletariatului din lumea întreagă.

Sub regimul burghezo-moşieresc, în şcoala românească, limbile străine se studiau în mod formal, oarecum abstract şi teoretic. După 8 ani de liceu, prea puţini erau absolvenţii capabili să poată descifra un text, mai puţini încă erau aceia în stare să vorbească o limbă străină pe care o studiaseră. Până şi în învăţământul superior, cele două, trei ore de istoria literaturii, spre exemplu, se ţineau în limba română şi numai restul de alte 2—3 ore se ţineau în limba străină respectivă; nu mai vorbim de concepţia care sta la baza acestor cursuri, de programele confuze, de metodele de predare nejuste, manuale cu conţinut reacţionar etc.

Burghezia şi moşierimea « studiau » limbile străine mai ales « în familie » cu guvernante şi profesori particulari. Dispreţul lor pentru limba maternă mergea atât de departe încât odraslele lor înainte de a şti limba română, învăţau pe cea străină.

Limbile străine deveniseră un mijloc de răspândire a decadentismului, de propagare a ideilor de descompunere burgheză sau, mai târziu, un mijloc de propagare a teoriilor criminale fasciste.

Învăţarea unei limbi străine constituia de fapt una din căile principale de educare cosmopolită.

Marii noştri scriitori, Alecsandri şi Caragiale, au satirizat deprinderea de a vorbi franţuzeşte prin saloanele timpului. Franţuzitele lui Costache Faca, coana Chiriţa, atâţia dintre eroii schiţelor şi comediilor lui Caragiale sunt foarte reuşite încercări de a satiriza cosmopolitismul burgheziei.

Cu totul în alt spirit şi folosind cu totul alte metode se studiază la Institutul de limbi străine. Însăşi scopurile studierii limbilor străine sunt acum altele decât în trecut.

Institutul urmăreşte să educe intelectuali de tip nou, să formeze nu simpli cunoscători ai unei limbi străine, ci intelectuali de cultură adâncă şi multilaterală, specialişti de tip leninist-stalinist, după exemplul specialiştilor sovietici, înarmaţi cu cunoaşterea legilor de desvoltare ale naturii şi societăţii, oameni noi, constructori ai unei societăţi noi, drepte şi fericite, societatea socialistă.

Studiul limbii străine, ca şi al limbii române, se face pe baza învăţăturii staliniste despre limbă. Astfe , pe lângă un foarte mare număr de ore consacrate studiului practic al limbii străine, se asigură studenţilor o pregătire lingvistică propriu zisă. Se urmăreşte în acelaşi timp înarmarea studenţilor nu numai cu cunoştinţe de limbă, ci tot odată şi de istorie şi geografie, istoria limbii şi a literaturii ţării a cărei limbă se învaţă.

Se studiază tradiţiile de luptă ale popoarelor respective, lupta clasei muncitoare.

Studenţii capătă o pregătire ideologică prin cursurile şi seminariile despre Bazele Marxism-Leninismului, Economie Politică, Materialism dialectic şi istoric.

Ei învaţă deasemenea limba rusă, pentru a putea cunoaşte din sursă directă experienţa ştiinţifică a Uniunii Sovietice în aceste domenii. Se studiază temeinic limba şi literatura română, gramatica şi istoria R.P.R.

Pentru moment lipseşte materialul didactic, lipsesc manualele şi dicţionarele bune. Procesul de învăţământ nu suferă însă, deoarece profesorii folosesc din plin metodele sovietice de lucru. Incepând din anul al II-lea, marea majoritate a cursurilor se vor ţine în limbile străine.

Alături de activitatea didactică, Institutul îşi propune să înceapă în curând o muncă de cercetare ştiinţifică în domeniul limbilor care se predau în şcoală. In cercul ştiinţific al Institutului, cadrele didactice vor prezenta diferite comunicări cu privire la problemele de limbă şi istorie literară, precum şi la cele de metodologie. In această activitate vor fi atraşi şi studenţii cei mai buni, care — cu sprijinul profesorilor — vor prezenta referate asupra unor lucrări de specialitate.

In felul acesta, cu timpul, Institutul nostru va fi nu numai o instituţie de învăţământ superior, dar şi un focar de cercetări ştiinţifice. Deşi nu acesta este scopul său principal, Institutul va căuta să stimuleze şi să îndrume pe studenţii talentaţi spre cercetări ştiinţifice în domeniul lingvisticii.

Suntem numai la câteva luni dela înfiinţarea Institutului nostru. Un prim scurt bilanţ e totuşi posibil. Rezultatul colocviilor pe semestrul I arată că marea majoritate a studenţilor, deşi începători s'au prezentat mai mult decât satisfăcător. Faptul e nu numai îmbucurător, ci capătă o semnificaţie deosebită. El arată şi sub acest aspect minciuna teoriilor burgheze care susţin că e nevoie de un « dar » de a învăţa limbi străine, iar « darul », de sigur, nu-l pot avea decât fiii clasei dominante.

Primele noastre rezultate sunt o ilustrare în plus a multiplelor posibilităţi de desvoltare pe care fiii poporului nostru le au în condiţiile statului de democraţie populară.

In urma modestelor dar bunelor rezultate obţinute până acum, socotim că, în scurtă vreme, Institutul de limbi străine va ocupa un loc important în sectorul ideologic şi va reuşi să dea o contribuţie însemnată la înflorirea culturii în ţara noastră.

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

ÎMPOTRIVA UNOR NOI MANIFESTĂRI DE COSMOPOLITISM ÎN LINGVISTICĂ

IORGU IORDAN: **Nume de locuri româneşti în Republica Populară Română.** (Ed. Acad. R.P.R., 1952, 304 p.)

Lucrarea pe care o publică Prof. Iordan, nu e o lucrare nouă. El însuşi o afirmă: «încă în anul 1918 îi dădusem, în linii mari, forma actuală». (Introducere, pagina XV). Lucrarea redactată în 1918 a apărut pentru prima dată în anii 1924—1926, în limba germană, la Leipzig, sub titlul « Rumänische Toponomastik ». In cei şase ani dela redactare şi până la prima apariţie (1918—1924), Prof. I. Iordan nu a găsit cu cale să întregească lucrarea sa cu toponimia din Transilvania (vezi şi harta la sfârşitul ediţiei germane, cuprinzând numai Moldova şi Muntenia) — ceea ce nu l-a împiedecat să-i dea titlul, inducător în eroare: « Rumänische Toponomastik ». (Notăm că şi în ediţia actuală, Transilvania şi Banatul sunt foarte vitreg tratate).

Evenimentele care s'au petrecut în cei 34 ani: lupta poporului muncitor împotriva exploatatorilor, eliberarea ţării noastre de către Marea Uniune Sovietică de sub fascismul cotropitor şi de sub jugul burghezo-moşieresc, preluarea puterii în stat de clasa muncitoare, construirea socialismului şi revoluţia culturală dela noi în plină desfăşurare, au trecut pe lângă Prof. Iordan fără a-l determina să-şi revadă « principiile » lucrării sale concepută în 1918.

Lucrarea Prof. Iordan este lipsită cu desăvârşire de o orientare ştiinţifică clară şi sigură. Profesorul Iordan citează — e drept, o singură dată, în introducere — pe tovarăşul Stalin, dând un citat din « Marxismul şi problemele lingvisticii », care ar trebui să fie călăuza fiecărui lingvist: « De aceea limba şi legile ei de desvoltare pot fi înţelese numai în cazul când sunt studiate în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi »[1]. Dar, cu regret trebue să

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 47-48.

constatăm că citatul din I. V. Stalin e dat în mod formal şi nu constitue un îndreptar în activitatea ştiinţifică a Prof. Iordan. Numai cu trei pagini înaintea acestui citat, Prof. Iordan scrie: « Studiul strict lingvistic al numelor topice trebue să preceadă pe cel geografic, istoric, etnologic etc. ». Cum rămâne atunci cu teza stalinistă a studierii limbii în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului?

Format în şcoala lingvistică burgheză, Prof. Iordan a rămas un consecvent adept al teoriilor antiştiinţifice şi în domeniul toponimiei.

Deşi ar fi avut posibilitatea să întreprindă noi cercetări în acest domeniu, să consulte documente istorice, să se informeze asupra uriaşelor progrese făcute de toponimia sovietică, Prof. Iordan, dând o dovadă puternică şi manifestă de cosmopolitism în ştiinţă, îngenunche fără şovăială în faţa « principiilor veşnice » şi neştiinţifice ale unor lingvişti burghezi de teapa hitleristului Gamillschleg şi alţii.

Savantul sovietic Serghievschi definind toponimia arată că aceasta cercetează numele de localităţi, râuri, munţi etc. cu scopul de a explica problemele referitoare la succesiunea cronologică şi apartenenţa lingvistică a popoarelor pe baza denumirilor locale. (Izvestia Academii Nauc S.S.S.R., secţia limbă şi literatură, fascicola 4, 1946).

E drept că în introducerea lucrării sale, Prof. Iordan, deşi în mod confuz, încearcă să se apropie de această definiţie: « Toponimia poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări şi fapte mai mult ori mai puţin vechi sau importante, care s'au petrecut dealungul timpurilor şi au impresionat într'un chip oarecare psihicul popular » (In Introducere, la pagina IV).

Dar enunţarea aceasta este făcută deasemenea formal deoarece nu acesta este drumul pe care merge Iordan. El se menţine pe poziţiile putrede ale toponimiei burgheze oprindu-se exclusiv la importanţa semantică a toponimiei: « Potrivit consideraţiilor făcute în paginile precedente, ar trebui să cercetez toponimia românească din următoarele puncte de vedere: 1. Cum procedează Românii la denumirea locurilor cunoscute de dânşii; 2. Ce fapte de limbă constatăm în nomenclatura noastră topică; 3. In care ţinuturi din cele locuite astăzi de Români găsim dovezi toponimice despre amestecuri etnice. Deoarece studiul toponimiei (nu numai al celei româneşti) cu scopul de a urmări migraţiile popoarelor prezintă dificultăţi mari, pe care nu mă simt în stare să le birui, îmi limitez cercetarea la punctele 1 şi 2 ». (In Introducere, la pagina XVII).

Prin această « limitare » I. Iordan dă dovadă că ignorează în mod conştient importanţa toponimiei pentru studiul istoriei limbii şi poporului nostru şi adoptă o atitudine străină unui adevărat om de ştiinţă, declarând că el, profesorul Iordan, care se ocupă de multe decenii cu toponimia, nu se simte în stare să « birue dificultăţile ce prezintă urmărirea migraţiilor popoarelor ». Păstrând principiile şi metodele toponimiei burgheze, Iordan se situează pe poziţii anti-

ştiinţifice, retrograde care frânează desvoltarea lingvisticii şi în acest domeniu important.

Pentru Iordan, « criteriul semantic » este de fapt singurul criteriu al cercetării toponimice. Aceasta a afirmat-o în 1918 şi aceasta o afirmă, cu aceeaşi tărie şi în prefaţa lucrării sale reeditate în 1952: « Am adăugat un important număr de numiri nouă, aparţinând atât Ţării Vechi, cât şi celorlalte provincii ale Republicii Populare Române . . . Mai totdeauna m'am ţinut de clasificarea acceptată dela început, în sensul că dintre toponimicele celorlalte provincii am ales, de obicei, pe acelea care intrau în această clasificare. Procedeul se impunea oarecum dela sine: cercetarea toponimiei trebue să pornească dela însemnarea numelor respective, oricare ar fi scopul mai îndepărtat pe care-l urmărim, aşa că o grupare a lor după criterii semantice este nu numai recomandabilă, ci şi inevitabilă ».

Dar nu numai principiile, ci şi planul lucrării şi clasificarea materialului au rămas neschimbate. « Pretutindeni — scrie în acelaşi pasaj Prof. Iordan — întâlnim aplicarea aceloraşi principii, când e vorba să se numească locurile şi aşezările omeneşti ». Condus de astfel de « principii eterne », ignorând noile cercetări şi importantele rezultate ale toponimiei sovietice, Prof. I. Iordan n'a făcut altceva decât să adaoge la o lucrare scrisă acum 30 de ani câteva fişe noi aşezându-le în compartimentele dinainte fixate după aceleaşi considerente semantice.

In bibliografia lucrării (la paginile 291, 292) nu se recomandă nici o singură lucrare sovietică (doar în notele din subsol, unde se referă şi la alte lucrări decât cele date în bibliografie, aminteşte o singură dată de lucrarea lui Serghievschi). In bibliografie se citează 22 periodice, printre care reviste ca « Grai şi suflet », periodice din Germania hitleristă, Ungaria hortistă etc., dar nici o singură revistă sovietică, nici o publicaţie a Academiei U.R.S.S., deşi sunt cunoscute uriaşele realizări obţinute de lingvistica sovietică în ultimii doi ani.

Criteriul « semantic » după care s'a condus Iordan transformă lucrarea sa într'o simplă catalogare a diverselor nume de locuri româneşti.

După lectura atentă a primului volum al lucrării nu ne-am putut lămuri nici pe departe asupra problemelor fundamentale ale toponimiei române, nu am putut trage nici o concluzie. Există în cartea lui Iordan un material vast, variat, un « dicţionar » de nume de locuri, fără legătură cu istoria poporului nostru, cu istoria popoarelor care au trăit sau trăiesc în ţara noastră.

E de ajuns să aruncăm o privire asupra cuprinsului lucrării pentru a ne da seama unde duce clasificarea după criterii « semantice » a numelor de locuri. Găsim aici: nume care arată forma locului (Deal, Gaură, Pâlnie, Groapa), care arată o însuşire a locului (Deasa, Frumoasa, Puturoasa, Retezat, Tâmpa) — toponimice derivate dela nume de persoane (cu preferinţă ale proprietarilor de sate şi moşii), sau dela ocupaţii diferite ale locuitorilor (Blănari, Cărbunari, Zlătari). Astfel de criterii sunt pur formale, obiectiviste. Ele nu ţin socoteală de originea numelor

(română, slavă, maghiară etc.), de epoca în care au intrat în limbă, de întreaga toponimie a regiunii în care se află locul indicat. Lucrând după astfel de criterii obiectiviste, Iordan încearcă să conteste toponimiei însemnătatea ei ca izvor al cercetării istorice, al istoriei limbii, al istoriei poporului, ca ajutor în cunoaşterea istoriei vechi pentru care nu avem alte izvoare de documentare.

Iordan credea că folosind criteriul semantic este scutit de orice efort de cercetare ştiinţifică. Lipsa de precizie ştiinţifică se reflectă şi în felul de a aduna materialul: « Am folosit — scrie autorul — . . . diverse publicaţii, de toate felurile, pe care le voi aminti la locul cuvenit » (Introducere, p. XV). Aceeaşi atitudine reiese şi din expresia repetată a autorului, care foloseşte adesea argumentul: « până la proba contrarie », sperând că aceasta ţine locul unei documentări ştiinţifice serioase. Tot ca o încercare de a justifica lipsa de documentare ştiinţifică este şi procedeul de a face apel mereu la « simţul său lingvistic »: « Am impresia — scrie Iordan — că dela Focşa, Paşca, Roşca etc. nu sunt posibile (mă refer la simţul meu lingvistic, nu la normele derivative ale limbii noastre) formaţii în -eşti. De aceea nu întâlnim niciun toponimic Focşeşti etc. ci numai Focşani, Paşcani, Roşcani » (la pagina 123). Iordan ignorează existenţa legilor obiective de desvoltare ale limbii, legi care sunt independente de « simţul sau sentimentul său lingvistic ». Noi credem că atunci când din Focşa nu derivăm forma Focşeşti, ci Focşani, nu este vorba de simţul lingvistic al Prof. Iordan, ci de o normă obişnuită de derivare a limbii române. Dar pentru el simţul sau sentimentul său lingvistic este mai important decât legile obiective de derivare ale limbii noastre.

Prof. Iordan nu s'a desbărat nici de latinomanie în analiza etimologică a toponimelor. Astfel pentru a se apăra pe sine caută să-i salveze pe latinomanii mai vechi. Aşa de exemplu, chiar în introducere (la pagina VI, nota 1, în subsol), el scrie: « Să se compare, în alt sens, şi cazuri ca Repedele sau Valea Repede, numele latinesc pe care-l poartă un afluent al Bistriţei ». « Repedele » sau « Valea Repede » nu este un nume latinesc, ci numele românesc al râului, care a putut fi dat ieri, care poate fi dat mâine sau oricând, deoarece cuvintele « vale » şi « repede » sunt cuvinte absolut curente ale limbii noastre. Solidarizarea lui Iordan cu vechii lingvişti reacţionari cărora le scuză, plin de bunăvoinţă, şovinismul şi lipsa de probitate ştiinţifică pe motivul că « au greşit într'un domeniu atât de ingrat ca cel al toponimiei » (p. VII) este deosebit de semnificativă.

La pagina XIV, vorbind despre conţinutul unei cărţi apărute în 1941 (în plin fascism) la Budapesta, scrie: « nimic nou faţă de ce ştim deja despre atitudinea de pe vremuri a învăţaţilor maghiari în această materie ». « Învăţaţii » unguri de care aminteşte Iordan s'au pus în slujba politicii de asuprire a naţionalităţilor, în slujba propagării urii între naţiuni, aşa cum unii « învăţaţi » români, de talia lui Puşcariu, făceau acelaşi lucru, în slujba regimului burghezo-moşieresc din ţara noastră. Vorbind de manifestările şovinismului sălbatic, practicat la noi în timpul războiului criminal antisovietic, I. Iordan le caracterizează ca « manifestări maladive » (la pagina 147), arătând astfel o adevărată compătimire pentru

fasciști notorii, dușmani înverșunați ai poporului nostru. In general, există la Iordan o tendință vădită de a minimaliza curentele șovine, atunci când e vorba de șovinism « românesc ».

Sunt nenumărate exemple în cartea lui Iordan care dovedesc o poziție neprincipială, nemarxistă, atitudine plină de reverență față de clasa moșierilor, față de dregătorii regimurilor trecute etc. La fel de neprincipial este autorul și față de rezultatele cercetării toponimice din țara noastră între cele două războaie mondiale. Deși se știe cât de săracă este încă cercetarea toponimiei la noi, cât de mult mai este încă de făcut în această direcție, totuși el găsește cuvinte de laudă pentru aceste cercetări: « In schimb — scrie Iordan — după 1918, cercetările de acest fel (e vorba de cercetările din domeniul toponimiei române, *Nota red.*) se înmulțesc și se îmbunătățesc considerabil, așa că astăzi problemele fundamentale, precum și o bună parte din materialul toponimic, pot fi socotite ca asigurate din punctul de vedere al soluțiilor și al explicațiilor care s'au dat » (la pagina XII). Despre faptul cum sunt « asigurate problemele fundamentale » ale toponimiei române, ne putem ușor da seama, dacă ne gândim că autorul însuși declară în aceeași introducere că nu se simte în stare să atace problema migrațiunii popoarelor, problema succesiunii cronologice a popoarelor pe teritoriul nostru, problemă centrală a toponimiei.

In zadar vom căuta în lucrarea lui Iordan legătura dintre limbă și istorie. « Ar trebui să dispunem — spune într'un loc (la pagina 32) — de izvoare istorice neîndoelnice, și acest mijloc de documentare mie îmi lipsește ». Iordan se laudă că nu se referă la documentele istorice și nu-l stinghерește faptul că ultimele descoperiri din domeniul trecutului poporului nostru i-au rămas complet străine. Nimic din constatările cuprinse în lucrarea de care ne ocupăm nu lasă să se întrevadă trecutul de luptă al poporului nostru împotriva exploatării și asupririi. Este o atitudine sfidătoare, de ignorare a adevăratei istorii a patriei noastre. In lucrarea lui Iordan, nu se vorbește niciodată de clase și lupta de clasă și nici de felul cum se oglindesc acestea în toponimie. Chiar atunci când este nevoit să vorbească la capitolul « Sociale »— despre clase, el se eschivează. In întreg capitolul « Sociale » el nu face nicio aluzie la existența claselor exploatatoare și a celor exploatate și a luptei dintre ele, sub regimurile trecute din țara noastră.

Iordan, sfidând veacurile de luptă a poporului nostru muncitor împotriva exploatatorilor moșieri și burghezi, în loc de clase sociale, vorbește despre « categorii sociale » cu caracter strict judiciar sau administrativ. Cităm: « Multe nume de locuri românești stau în legătură cu diverse aspecte ale raporturilor dintre indivizi și societate. Unele ne trimet la anumite categorii sociale cu caracter strict juridic sau administrativ, altele la poziția cetățenilor față de fisc, altele la ocupațiile lor zilnice etc. Toate pornesc dela trăsături particulare mai mult ori mai puțin distinctive, care fac ca posesorii lor să aibă o situație specială în mijlocul celorlalți oameni și să se deosebească, prin urmare, de aceștia » (la pagina 168).

Aceeaşi atitudine se manifestă şi faţă de toponimia nouă, faţă de numirile date locurilor dela eliberarea ţării noastre. Ce frumos capitol ar fi putut să scrie un cercetător legat de cauza poporului, studiind sutele de nume ale localităţilor unde se ridică marile construcţii ale socialismului, ale oraşelor şi satelor noi, ale gospodăriilor colective care se construiesc mereu pe întinsul ţării noastre. In locul acestui studiu Iordan dă o înşiruire seacă, obiectivistă, de nume noi. In această listă, numiri, ce ne sunt dragi, sunt înnecate într'un noian de nume necunoscute sau chiar odioase. Prof. Iordan caută să arunce vina asupra altora: « nu s'a procedat cu toată grija necesară la schimbarea toponimicelor de acest fel; au rămas multe nume de oameni vechi, care n'au fost deloc progresişti, ci, dimpotrivă, reacţionari notorii » (la pagina 148). Cercetând însă mai cu atenţie lista, vedem că lipsesc nume noi ca Năvodari, Poarta Albă, Hidrocentrala V. I. Lenin şi că nu se indică numele niciunei gospodării colective. Lipsurile acestea denotă clar şi fără putinţă de tăgadă, cât interes poartă Prof. Iordan realizărilor din ţara noastră, mersului rapid şi sigur al ţării noastre pe calea construirii socialismului.

Lipsa unui adevărat ataşament pentru poporul muncitor deschide larg porţile pentru cosmopolitism, pentru ploconire în faţa occidentului. Această ploconire o putem urmări în toată lucrarea: exemplele din toponimia străină sunt luate din Elveţia (la pagina V), din Tirolul italian (la pagina XVII), din Italia (la pagina VI), iar pentru a vedea cum se naşte o toponimie sub ochii noştri, ne invită să cercetăm . . . America (la pagina 147). Nimic din ţările de democraţie populară, unde se petrec prefaceri atât de adânci şi de rapide, chiar sub ochii noştri şi nimic, nici un exemplu din Uniunea Sovietică, unde toponimia este în permanentă prefacere după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Neglijarea aceasta a ştiinţei şi a realizărilor sovietice, a limbii ruse şi a influenţei ei asupra toponimiei noastre se manifestă în întreaga lucrare. Aceasta se vede clar şi din bibliografia folosită de autor. Chiar dela prima pagină a introducerii, Iordan se referă la sinonimele germane şi franceze şi nici nu face apel la bogatele sinonime ale limbii ruse, unele mult mai apropiate de ale noastre.

Iată şi alte exemple de ploconire faţă de « occidentali », de glorificare a războiului imperialist din 1916—1918. La pagina 145, în nota 18 se spune despre Berthelot « generalul francez, care a ajutat, în 1917, la refacerea armatei noastre şi a contribuit astfel la victoriile din acelaşi an ». Se ştie însă foarte bine că numai interesele imperialismului francez l-au adus pe Berthelot în ţara noastră, cu intenţia de a pregăti o armată contrarevoluţionară, de intervenţie împotriva Uniunii Sovietice. Glorificarea « marilor aliaţi » se exprimă şi în nota 3, dela pagina 158: « In ce priveşte Marna Nouă, semnificaţia este la fel de clară: biruinţa câştigată de francezi la Châlons sur Marne a făcut indirect, posibilă unirea ţinuturilor de peste munţi cu Ţara Veche. Dacă nu mă înşel şi o sală de întruniri publice (sau sediul unei asociaţii) din Bucureşti s'a numit, un timp, Marna » (la pagina 158). Prof. Iordan se înşală, însă, Sala Marna îşi

are numele dela foştii proprietari ai acestei săli, care au ţinut să-şi eternizeze propriul lor nume şi nu lupta dela Marna. Ei se numiau Popescu *Mar*(ia) şi *Na*(e). Prin rectificarea aceasta, nu voim să scădem cu nimic atitudinea de ploconire a lui Iordan faţă de imperialiştii francezi. In tot cazul e caracteristic că a ţinut să pomenească sala de întruniri Marna, dar n'a ţinut să amintească, niciodată în lucrarea sa, Hidrocentrala V. I. Lenin. Iată unde poate să ducă lipsa unui adevărat patriotism şi ploconirea în faţa ştiinţei burgheze.

★

La sfârşitul acestei recenzii, ne întoarcem la ceea ce am constatat la început: lucrarea de faţă, nu e decât o reeditare (cu unele adausuri, dar fără să schimbe nimic esenţial) a unei lucrări vechi, de acum 34 de ani, a Prof. Iordan.

In ultima pagină citim că ea a fost dată la cules la 12 Iulie 1952. Peste câteva zile, la 28 Iulie au avut loc desbaterile asupra Dicţionarului Limbii Române, dicţionar redactat sub conducerea Prof. Iorgu Iordan. Desbaterile au dus la concluzia formulată astfel de Preşedintele Academiei, Acad. Traian Săvulescu, « de s'ar fi dat bun de tipar materialului existent, s'ar fi săvârşit o crimă faţă de popor, faţă de Instituţia aceasta şi s'ar fi compromis însăşi Lingvistica şi reprezentanţii ei ».

La redactarea Dicţionarului în forma care a fost respinsă de Prezidiul Academiei R.P.R., nu s'au aplicat învăţăturile staliniste despre limbă, ci s'a mers pe linia trasată de către lingviştii reacţionari. I. Iordan, care a condus lucrările dicţionarului în acea vreme, după critica pe care a primit-o, ar fi trebuit să revizuiască în adâncime şi nu formal, toată activitatea sa în domeniul lingvisticii. El însă n'a făcut aceasta. Nici după dezbaterile asupra dicţionarului nu a socotit necesar să facă o revizie serioasă şi temeinică a lucrării editate acum, dovedind astfel că n'a reuşit încă să se desprindă de pe poziţiile neştiinţifice pe care se afla în 1918.

In urma demascării poziţiei reacţionare a unor lingvişti din ţara noastră, printre care un loc de frunte îl ocupă Iorgu Iordan, era de aşteptat ca aceştia să ia atitudine hotărîtă faţă de vechile lor greşeli, şi în noile lucrări pe care le dau publicităţii să se vadă sincera lor orientare către învăţătura stalinistă. Iorgu Iordan continuă însă să se menţină cu încăpăţânare pe vechile poziţii neştiinţifice şi reacţionare, iar autocriticile pe care şi le face cu uşurinţă în diferite ocazii, se dovedesc a fi manifestări formale şi oportuniste.

O vină deosebită în apariţia unei astfel de lucrări împregnată de cosmopolitism şi obiectivism, lipsită de orientare ştiinţifică justă, o poartă desigur şi Comitetul de Editură al Academiei R.P.R., care nu s'a achitat de sarcina de mare răspundere pe care o are de a asigura publicaţiilor sale nivelul corespunzător înaltului for care este Academia R.P.R. Editura Academiei R.P.R. trebue să analizeze adânc cauzele care au permis apariţia unei lucrări atât de greşite ca orientare ştiinţifică şi să ia măsuri pentru ca pe viitor publicaţiile sale să poată fi folosite în lupta pentru o justă orientare a activităţii ştiinţifice în ţara noastră.

Revista noastră va reveni asupra problemelor ridicate de lucrarea despre Toponimia românească şi invită pe toţi cei ce se preocupă de acest sector important al lingvisticii, să-şi spună cuvântul în coloanele ei.

Prof. V. CHERESTEŞIU

STUDII ŞI CERCETĂRI LINGVISTICE. Tom. II, 1952. Revista Studii şi Cercetări a Institutului de Lingvistică din Bucureşti al Academiei R.P.R.

Tomul al II-lea pe 1952 al revistei « Studii şi Cercetări Lingvistice » este primul număr al acestei publicaţii care apare sub îndrumarea noii conduceri a Institutului de Lingvistică din Bucureşti.

La 18 Iunie 1952, Prezidiul Academiei R.P.R., odată cu înlocuirea vechii conduceri a Institutului, a luat măsuri în vederea întăririi şi desvoltării ştiinţei lingvistice în R.P.R. pe baza genialei lucrări a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii ».

Vechea conducere a Institutului (Iorgu Iordan, Al. Rosetti şi Al. Graur) imprimase şi revistei « Studii şi Cercetări Lingvistice » o linie neprincipială, antiştiinţifică, contribuind şi pe această cale la frânarea lingvisticii în ţara noastră.

Ultimul număr apărut din această revistă publică în întregime desbaterile care au avut loc în luna Iulie 1952 în jurul Dicţionarului limbii române.

Direcţia Institutului de Lingvistică din Bucureşti, considerând necesară o analiză ştiinţifică a dicţionarului elaborat sub vechea conducere a Institutului, a organizat o desbatere la care au participat delegaţi ai Institutelor de Lingvistică din Bucureşti, Cluj şi Iaşi, ai Institutului de Istorie şi Filosofie, precum şi numeroşi oameni de ştiinţă, scriitori, ziarişti, profesori, învăţători şi alţi oameni ai muncii din diferite sectoare de activitate.

Participanţii la desbateri au putut consulta din vreme o machetă a dicţionarului (2 coli tipărite) şi au ascultat referatele colectivului de specialişti, care au cercetat întregul material al dicţionarului.

In cuvântul de deschidere a desbaterilor, Acad. Traian Săvulescu, preşedintele Academiei R.P.R., face un istoric al editării Dicţionarului limbii române, dela înfiinţarea vechii Academii şi până astăzi, scoţând în evidenţă faptul că neapariţia acestui dicţionar vădeşte nu numai orientarea neştiinţifică a vechilor lingvişti, dar şi dispreţul lor pentru marile masse, pentru poporul muncitor, care de atâtea decenii aşteaptă dicţionarul limbii române contemporane.

In raportul intitulat « Să întocmim un dicţionar ştiinţific al limbii române » Prof. Dr. V. Cheresteşiu, directorul Institutului de Lingvistică din Bucureşti, după ce face o expunere asupra principiilor staliniste despre limbă şi asupra sarcinilor ce revin lingvisticii din ţara noastră, se ocupă în mod deosebit de importanţa dicţionarului limbii române contemporane. Făcând un istoric al diferitelor etape prin care a trecut elaborarea dicţionarului limbii române în timpul vechii Academii, autorul arată că la baza redactării lui a stat o concepţie reacţionară, antipopulară, de a da un dicţionar ce nu putea fi folosit de marile masse, un dicţionar care nu oglindea limba contemporană, limba vorbită de massele celor ce muncesc şi al cărui vocabular era înnecat în massa arhaismelor, a cuvintelor dialectale cu circulaţie restrânsă şi a neologismelor ieşite din uz. Vechea conducere a Institutului de Lingvistică din Bucureşti, Iorgu Iordan, Al. Rosetti şi Al. Graur a primit din partea Academiei R.P.R. sarcina de a rupe cu tradiţiile retrograde ale trecutului şi de a merge pe drumul indicat de Lenin şi Stalin şi urmat de lexicografia sovietică,dând poporului muncitor un dicţionar al limbii actuale, al limbii vorbite şi al celei literare, folosite de clasicii recunoscuţi ai literaturii noastre.

Deficienţele din munca lingviştilor Iorgu Iordan, Al. Rosetti şi Al. Graur, poziţia lor antiştiinţifică, idealistă şi retrogradă, atitudinea lor intolerantă faţă de critică, i-a făcut ca şi în domeniul muncii de elaborare a dicţionarului să se menţină pe putredele poziţii burgheze. Inşelând aşteptările masselor populare atât de nerăbdătoare de a primi un dicţionar al limbii române, desconsiderând ajutorul primit din partea Partidului, Guvernului şi al Prezidiului Academiei R.P.R., aceşti lingvişti au hotărît ca să respecte « tradiţia » vechiului dicţionar şi să continue elaborarea unui dicţionar « inventar » destinat unui număr restrâns de specialişti, păstrând în plus şi toate viciile vechiului

dicţionar, păstrând caracterul lui antiştiinţific, şovin şi reacţionar în conţinut.

In paginile următoare se dau note după desbaterile care au avut loc. Ing. Paul Bunescu, din partea colectivului Editurii Tehnice, Prof. C. Ionescu Gulian, director la Institutul de Filosofie al Academiei R.P.R., Acad. Emil Petrovici, preşedintele Filialei Academiei R.P.R. din Cluj, Jean Livescu, rector al Universităţii Al. I. Cuza din Iaşi, N. Pascu, rectorul Institutului Maxim Gorchi din Bucureşti, Ion N. Bălănescu, redactor al revistei Contemporanul, Gh. Orzea, decanul Facultăţii de Filologie din Bucureşti, Prof. Mihai Novicov, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Prof. Gavril Istrati dela Facultatea de Filologie din Iaşi, Prof. D. Macrea, director adjunct al Institutului de Lingvistică din Bucureşti şi mulţi alţi participanţi la discuţii, au subliniat necesitatea de a se renunţa la manuscrisul elaborat de vechea conducere a Institutului şi de a se porni la elaborarea unui dicţionar al limbii române contemporane (secolul al XIX-lea şi al XX-lea), care să aibă un caracter normativ şi care să nu cuprindă arhaismele, regionalismele şi neologismele ieşite din circulaţie. Materialul vechiului manuscris urmează să fie folosit atât la dicţionarul limbii contemporane cât şi la elaborarea dicţionarului limbii vechi, al dicţionarului etimologic, dialectal etc.

In cuvântul de închidere a desbaterilor, Acad. Traian Săvulescu a arătat că noua conducere a Institutului are ca sarcină de a da oamenilor muncii din ţara noastră dicţionarul limbii române contemporane, la redactarea căruia trebue să se ţină seama de învăţătura stalinistă despre limbă, de experienţa bogată a lexicografiei sovietice şi de observaţiile făcute de participanţii la desbateri.

In acelaşi număr al revistei, Acad. Emil Petrovici publică un articol intitulat « Corelaţia de timbru a consoanelor rotunjite şi nerotunjite în limba română ». Autorul arată că reconsiderarea studiului foneticii în lumina lucrărilor tovarăşului I. V. Stalin despre limbă apare ca o necesitate, deoarece sunetele constitue învelişul material, sonor, al gândurilor umane. Fonetica este un capitol important al lingvisticii, este o ştiinţă socială la fel ca şi gramatica şi lexicologia, ea studiază sunetele limbii ca mijloace care servesc comunicării dintre oameni, deci în funcţia lor de a deosebi cuvintele şi formele gramaticale. Autorul desvoltă pe larg problema fonologiei, pe care o consideră drept o gramatică a sunetelor limbii. Ca exemplificare a acestor idei introductive, autorul se ocupă de problema rotunjirii consoanelor finale în diferitele dialecte ale limbii noastre, de care s'a ocupat în mod deosebit şi în vederea cărora a făcut cercetări pe teren. Articolul este însoţit de numeroase hărţi (extrase din Atlasul Lingvistic Român) pentru a ne arăta răspândirea pe teren a acestui fenomen.

Prof. Gh. Orzea, decanul Facultăţii de Filologie din Bucureşti, în articolul intitulat « Unele probleme în legătură cu cursurile de limba română dela Facultatea de Filologie din Bucureşti în anul 1951—1952 », arată că predarea limbii române în Facultate se mărginea în general la epoca de formaţie şi la începuturile limbii române, în schimb studenţilor le rămânea cu totul necunoscută frumuseţea şi bogăţia limbii actuale a poporului nostru, felul creator în care au desvoltat-o clasicii literaturii noastre. Pentru a se remedia aceste lipsuri s'au întocmit noi planuri de învăţământ, după exemplul planurilor şi programelor similare ale facultăţilor de filologie din U.R.S.S., punându-se accentul pe studiul limbii române contemporane şi al gramaticii.

Cu toate aceste îmbunătăţiri ale planurilor şi programei, unii profesori ca Al. Rosetti, Al. Graur şi J. Byck, s'au menţinut pe poziţiile lor vechi, idealiste, au dat activităţii loc un caracter formal, au introdus o linie obiectivistă în predare, s'au dovedit incapabili de a se desbăra de otrava cosmopolitismului, s'au dovedit a fi o serioasă frână în aplicarea noilor planuri şi programe şi au împiedecat ridicarea pe o treaptă mai înaltă a predării limbii române în facultate. Din aceste motive ei au fost demişi dela catedre.

Noile măsuri luate de Comitetul pentru Invățământul Superior, întărirea catedrei de limba română, reorganizarea colectivelor și legătura strânsă cu Institutul de Lingvistică vor asigura o îmbunătățire continuă a predării limbii române în Facultatea de Filologie din București.

Se publică în același număr din « Studii și Cercetări Lingvistice » articolul editorial (program) al publicației sovietice « Voprosî iazîcoznaniia » (Nr. 1/1952) intitulat « Sarcinile lingvisticii sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin și revista « Voprosî Iazîcoznaniia ». Articolul conține un vast program de activitate și sugerează lingviștilor din țara noastră subiecte și domenii de cercetare deosebit de importante.

« Studii și Cercetări Lingvistice » va publica în numerele sale viitoare comunicări în legătură cu cercetările lingvistice ce se desfășoară în cadrul Institutului, precum și desbaterile în jurul proiectului de ortografie și al gramaticii științifice a limbii române. Astfel « Studii și Cercetări Lingvistice » va deveni cu adevărat o armă puternică în lupta pentru ridicarea lingvisticii noastre la un nivel înalt, în lupta pentru formarea noilor cadre tinere de lingviști, care să meargă cu hotărîre pe drumul luminos, deschis de marele geniu al omenirii I. V. Stalin.

I. S.

V. P. CVASNIN, Critica orânduirii capitaliste la lecțiile de literatură. Ruschii Iazâc v școle, Nr. 6/952.

Profesoara sovietică V. P. Cvasnin în articolul său « Critica orânduirii capitaliste la lecțiile de literatură », ne dă un minunat exemplu de felul cum trebue prezentată elevilor unei școli medii, o operă literară în care se vorbește despre viața oamenilor muncii sub regimul capitalist, viață a cărei crâncenă durere, această tânără generație sovietică a avut fericirea să n'o cunoască decât din cărți. E vorba de lecția de literatură privind opera lui Gorchi « Azilul de noapte », mijloc minunat pentru a se da elevilor cunoștințe despre realitatea zugrăvită în această carte, realitate despre care Gorchi spunea: « Am văzut foarte multă mizerie, cunosc bine fața ei lividă, uscată și osoasă . . . dar grozăvia mizeriei din Cast-Side este mai neagră decât tot ceeace am văzut ».

Vorbind despre o astfel de carte, scopul este să-i faci pe elevi să înțeleagă, să simtă, să trăiască în imaginația lor toată grozăvia acestei vieți, care, în țările capitaliste, unde « omul îi este omului lup » continuă să macine, să sugrume fizicește și moralicește o mulțime de oameni cinstiți, pe care, după aceea, îi aruncă la « fundul » societății. Acum, când imperialiștii pregătesc cu înfrigurare bestială un nou măcel mondial, e cu atât mai necesar să-i faci pe acești copii să înțeleagă ce înseamnă un negustor, un moșier, un jandarm sau un om de bursă, oameni pe care ei nu i-au văzut niciodată în carne și oase și să-i faci să cunoască toată hidoșenia mult lăudatului « mod de viață american » Sădind în inimile copiilor o ură neîmpăcată împotriva orânduirii capitaliste, profesoara urmărește să cultive în elevii săi sentimentul mândriei patriotice pentru viața sovietică — cea mai înaltă formă de viață pe care omenirea a cunoscut-o până în prezent — să educe sentimentul de admirație și recunoștință pentru eroica luptă, pe care poporul sovietic, condus de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, a dus-o pentru făurirea unei vieți luminoase, sentimentul de dragoste adâncă și devotament nemărginit pentru genialul conducător al omenirii muncitoare — Tovarășul Stalin — și hotărîrea nestrămutată de a lupta pentru apărarea patriei sovietice, a patriei libertății și fericirii omului.

Pentru a realiza țelul urmărit, autoarea folosește în predarea acestei lecții cele mai variate și fructuoase procedee pedagogice. Astfel, ea începe prin a reaminti elevilor romanul lui Gorchi « Foma Gordeev », insistând asupra monologului lui Foma: « Voi nu ați clădit o viață — ați făcut o groapă de gunoi, murdărie și zăduf . . . », monolog, care este un aspru rechizitoriu făcut capitaliștilor.

Amintește apoi povestirile lui Gorchi despre vagabonzi, pentru a-i face pe elevi să înțeleagă că « în sistemul capitalist » mi-

zeria «este inevitabilă», idee care stă de altfel la baza operei «Azilul de noapte».

Pe urmă arată problemele cele mai importante pe care le ridică această carte, convingându-i pe elevi că «oamenii care suferă şi sunt asupriţi în lumea capitalistă servesc drept isvor de îmbogăţire pentru stăpâni».

Pentru a-i convinge pe elevi că locuitorii «Azilului de noapte» continuă să trăiască, dar nu în azilul de noapte al lui Costâlev, ci în cartierele săracilor, sub poduri şi în mizerabilele cocioabe din America anului 1953, profesoara le vorbeşte elevilor despre nuvela lui O'Neury, intitulată «Pocăinţa» şi citeşte, în clasă, câteva pagini din «Impresiile din America» ale lui P. Pavlenco sau din cartea lui Maiacovschi «Cum am descoperit America».

La aceste lecturi ea se foloseşte de materiale auxiliare de mare actualitate, ca fotografii, fotomontaje grafice, care ilustrează şomajul şi mizeria muncitorilor americani. Ea are de asemenea grijă ca, vorbind despre umanismul operelor lui Gorchi, să arate că marele scriitor rus nu a propovăduit milă faţă de oamenii care au căzut la treapta cea mai de jos, ci stimă faţă de frumuseţea sufletească a omului care rămâne om, chiar şi aici, la «fundul vieţii», după cum el însuşi ne spune: «Umanismul proletariatului reclamă o ură nestinsă faţă de filistinism, faţă de puterea capitaliştilor, a lacheilor lor, a paraziţilor, a fasciştilor şi călăilor, a trădătorilor clasei muncitoare, ură faţă de tot ce produce suferinţă şi faţă de toţi cei care trăiesc de pe urma suferinţelor a sute de milioane de oameni».

Prin lecţiile făcute, prin discuţiile angajate, prin temele pe care le dă acasă elevilor şi prin alte procedee instructiv-educative, profesoara sovietică ne arată practic cum trebue aplicat unul dintre cele mai importante principii pedagogice—participarea activă şi conştientă a elevilor la lecţie, cu scopul de a educa la copii simţămintele cele mai înalte: patriotismul şi internaţionalismul proletar. (C. Otobâcu, student anul al III-lea, Filologie).

G. V. STEPANOV, Despre stilul operelor literare. Voprosî Iazîcoznaniia, Nr. 5/1952.

Lucrările tovarăşului I. V. Stalin despre limbă au dat un avânt nebănuit studiului limbii operelor literare. Este acum evident că limba nu are caracter de clasă, că există o limbă unică a întregului popor. Este evident că limba literară e aceeaşi limbă comună unică, evoluată şi perfecţionată. In lumina acestor teze, autorul cercetează unele probleme importante ale stilului operelor literare, pornind dela un bogat material adunat din literatura spaniolă, mai ales din opera lui Cervantes.

Dela început, Stepanov face importante precizări, arătând că «limba literară unică pentru întreaga naţiune se formează în epoca constituirii naţiunilor şi a limbilor naţionale, adică în acea perioadă când formaţiunea social-capitalistă învinge formaţiunea feudală. Tocmai în limba literară se fixează cu cea mai mare claritate, perfecţiune şi precizie normele limbii comune întregii naţiuni». In perioada constituirii limbii literare, un rol deosebit de important îl au scriitorii mari. Ei, pornind dela limba comună, folosind comorile literaturii populare, valorificând moştenirea trecutului prin arta lor, îmbogăţesc şi perfecţionează vocabularul şi structura gramaticală a limbii. Este deci important să se studieze limba scriitorului pentrucă ea e o formă a luptei pentru progres în limbă.

Autorul precizează apoi că, prin limba scriitorului trebue să înţelegem felul individual, şi într'o oarecare măsură, de nerepetat al zugrăvirii artistice prin mijloacele limbii literare comune. Scopul urmărit este de a trezi impresii deosebite în cititor. Scriitorul foloseşte deci limba literară, modelând exprimarea, potrivit conţinutului de idei pe care vrea să-l comunice prin opera sa. Dar analiza limbii nu trebue confundată cu analiza conţinutului de idei. G. V. Stepanov combate încercările lui Hatzfeld de a atribui unor cuvinte din Don Quijote un caracter de clasă, fără a ţine seama că massa covârşitoare a cuvintelor cu semnificaţiile lor, sunt comune

tuturor claselor sociale. Cu totul altfel trebue analizată limba unei opere literare. După apariţia lucrărilor lui I. V. Stalin privitoare la problemele lingvistice, se ştie limpede că analiza materialului lingvistic dintr'o operă literară trebue să urmărească atât raporturile scriitorului faţă de limba comună, cât şi studierea procedeelor şi metodelor individuale ale prelucrării sale artistice.

Trebue făcută deosebirea între limba literară şi limba literaturii artistice. In stilul unei opere, limba literară capătă o întrebuinţare concretă şi adecvată scopului de a influenţa pe cititor. Limba unei opere literare e mai cuprinzătoare decât limba literară pentrucă ea poate depăşi limitele normelor limbii literare ca să poată sugera anumite impresii sau stări afective. Limba literară e instrumentul de comunicare al ideilor care privesc domenii diferite: ştiinţă, filosofie, tehnică etc. In limba unei opere literare există unele aspecte oarecum deosebite de norma obişnuită de exprimare a ideilor. La baza limbii literaturii artistice stă *alegerea* construcţiilor gramaticale, a vocabularului, a expresiilor strâns legate de intenţia, de planul şi scopul lucrării artistice. In această privinţă, atât ideea fundamentală cât şi genul literar respectiv au o importanţă hotărîtoare.

Un rol deosebit de mare în limba literaturii artistice îl au comparaţiile, care prin noutatea, originalitatea şi varietatea lor indică puterea de reflectare realistă a vieţii şi contribue la mărirea capacităţii expresive a limbii literare. Materialul comparaţiilor, luate de Cervantes din vorbirea populară, este excepţional de bogat: albeaţa dinţilor e comparată cu migdala cojită, albeaţa şi strălucirea perlei cu iaurtul, gura fără dinţi cu o moară fără pietre etc. In aceste imagini artistice au fost depăşite comparaţiile abstracte; stilul lui Cervantes a găsit elemente expresive, noi şi deosebit de eficace pentru a obţine efectele dorite.

Stilul literaturii artistice foloseşte pe larg şi la loc potrivit nuanţele cele mai variate şi speciale din vorbirea comună. Insă prin intervenţia scriitorului unele construcţii gramaticale, anumite cuvinte şi expresii capătă în ansamblul exprimării semnificaţii mai bogate, o putere de sugestie şi de evocare originală. Prin aceste abateri voite dela norma generală, limba unei opere literare depăşeşte limba literară folosită în celelalte ramuri de cultură. Şi mai evident apare acest lucru dacă ne gândim la metaforele create cu ajutorul polisemiei cuvintelor. Aşa de pildă, Cervantes construeşte cu termenul de « perlă » metafore îndrăzneţe, noi şi isbutite.

Autorul articolului dă exemple de felul cum Cervantes a luptat împotriva limbii şi stilului romanelor cavalereşti, pline de elemente de jargon, expresii bombastice, termeni neînţeleşi de masse. Pe aceeaşi linie de gândire am putea să ne referim la arta lui Caragiale de a satiriza stilul oratorilor politici din « Scrisoarea pierdută » sau la acerba critică adusă latiniştilor de către Odobescu în « Prandiulu academicu ». De altfel se ştie că marii artişti ai scrisului urmăresc în chip conştient continua perfecţionare a limbii literare comune şi combat jargonul ridicol şi absurd al claselor exploatatoare.

Discursurile nebuloase şi de neînţeles ale lui Don Quijote fac pe cei din jur să se întrebe: oare vorbeşte omul acesta în limba lui maternă?, în aşa măsură autorul reuşeşte să demonstreze ruperea limbii cavalereşti de limba poporului, artificialitatea unui stil lipsit de viaţă. In acest chip, marele scriitor spaniol a dat o lovitură de moarte tendinţelor nesănătoase de a rupe limba operelor literare de limba vie a poporului.

Scriitorii legaţi de popor ştiu azi că limba poporului constitue izvorul materialului lingvistic necesar exprimării ideilor în imagini artistice. Bineînţeles că dintre toate aspectele limbii (lexic, sintaxă, morfologie, fonetică) lexicul constitue materialul cel mai « maleabil » pentru prelucrarea artistică a scriitorului. Şi unele forme gramaticale dau posibilitate de a ilustra situaţii sau aspecte ale realităţii. In limba unor opere literare putem vedea cum scriitorii folosesc mijloace lingvistice care aparţin trecutului (arhaisme), altele pe cale de a se împământeni (neologisme), sau altele, izolate de limba comună (jargoane), sau cuvinte care circulă pe o arie redusă a teritoriului naţional (regionalisme), pentru

a le adapta nevoilor expresive ale stilului lor. Orice exces în folosirea acestor elemente dăunează stilului artistic, reducând însemnătatea limbii naţionale ca armă de desvoltare şi de luptă. De aceea, introducerea elementelor lingvistice care nu aparţin propriu zis limbii literare cere multă pricepere tact şi măestrie artistică.

In concluzie, se poate afirma că, deşi nu există în fapt diferenţă între limba comună vie şi limba literaturii artistice (stilul unei opere literare, pornind întotdeauna dela exprimarea comună), scriitorul găseşte procedee proprii originale pentru a îmbina elementele lingvistice în aşa chip, încât să poată realiza impresii şi stări afective conforme cu conţinutul de idei al operei sale. Arta scriitorului organizează materialul lingvistic în chip armonios, personal, ceea ce face posibil să se distingă o diversitate de stiluri în seria numeroasă a genurilor şi a speţelor literare. De aceea, trebue să studiem cu atenţie limba scriitorilor considerând-o ca factor însemnat pentru progresul continuu al limbii comune. (Gheorghe Bulgăr).

A. V. FIODOROV, **Probleme de bază ale teoriei traducerii.** Voprosî Iazîcoznaniia, Nr. 5/1952.

Problemele legate de teoria traducerii prezintă azi un interes deosebit nu numai pentru filologie, dar şi pentru toţi aceia care studiază opere ideologice, ştiinţifice, literare etc. O traducere justă trebue să urmărească ca ideile operei originale să fie transmise clar, complet şi conform normelor generale ale limbii în care se face traducerea.

In faţa traducătorului, stă atât sarcina de a cunoaşte perfect limba *din* care se traduce cât şi limba *în* care se traduce, de asemenea şi domeniul, obiectul despre care este vorba în opera pe care o traduce. Numai având tot timpul în vedere ideea centrală a operei, conţinutul de idei, traducătorul poate găsi cuvintele şi formele cele mai adecvate necesare traducerii.

Fiodorov, după ce analizează diferite materiale ce pot forma obiectul unei traduceri, şi anume: literatura beletristică, material ştiinţific de specialitate, literatura social-politică, critică, publicistică, ajunge la concluzia că sarcina traducerii este mai ales o sarcină stilistică. Aceasta constă în justa alegere a mijloacelor lexicale şi gramaticale, alegere determinată pe de o parte de ideea centrală a originalului, pe de altă parte de respectarea elementelor caracteristice genului respectiv din care face parte opera. In toate cazurile trebue păstrată însă unitatea dintre conţinut şi formă. Dacă pentru un text ştiinţific caracteristici sunt termenii, iar pentru literatura social-politică şi cea artistică imaginea artistică, rămâne totuşi în ambele cazuri (şi în toate celelalte) ca problemă centrală, strânsa corelaţie dintre mijloacele de exprimare şi conţinutul exprimat. Traducătorul trebue să respecte originalul luat în totalitatea lui. El poate omite anumite cuvinte sau construcţii, dacă specificul limbii în care traduce o cere. Dar renunţarea la un element nu înseamnă imposibilitatea de a reda întregul cu ajutorul îmbinării altor elemente. După ce arată în ce constă o traducere valabilă, autorul trage unele concluzii privitoare la importanţa pe care o prezintă raportul dintre parte şi întreg, căci trebue să ţinem seamă nu numai de opera luată în ansamblul ei, ci şi de părţile ei componente, caracteristice operei atât din punctul de vedere al ideilor, sensului, cât şi al formei.

O traducere bună e condiţionată de înţelegerea obiectivă a originalului şi folosirea celor mai potrivite mijloace de limbă. In general, concepţiile greşite politice, estetice, istorico-literare au ca urmare perceperea şi interpretarea greşită a conţinutului originalului, în ale cărui cuvinte şi forme gramaticale traducătorul nu vede sensurile care le sunt proprii şi care le sunt condiţionate de întregul context. De aici, sarcina traducătorului de a avea o bună pregătire politică, ideologică şi ştiinţifică.

In ultima parte a articolului, autorul arată care sunt condiţiile unei atitudini partinice faţă de traducere în condiţiile puterii sovietice: 1. Alegerea justă din punctul de vedere al intereselor statului şi poporului a unui

material care să corespundă cerințelor ideologice ale cititorului, să îndeplinească o sarcină educativă sau să fie importantă pentru lărgirea orizontului său de cunoaștere. 2. Căutarea mijloacelor de limbă, a formelor gramaticale și lexicale, care să redea în mod veridic și valabil originalul. Caracterul veridic ca trăsătură principală, caracteristică traducerii sovietice, se realizează prin interpretarea justă din punct de vedere ideologic a operei traduse și alegerea justă a mijloacelor limbii. (I. Rizescu).

Biblioteca Centrală Regională
SIBIU

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ 4
BUCUREŞTI

Preţul lei 2.—

I 8087

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

B I U
Biblioteca Centrală
Exemplu 5

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL II
MARTIE—APRILIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

0 IUL 2005

i 8087

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

UEL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

U IAȘI 2022

Biblioteca Central Regională
SIBIU

2

ANUL II
MARTIE—APRILIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

15551
139/915

1964

COMITETUL DE REDACŢIE

DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ — BUCUREŞTI, Raionul Stalin, Calea Victoriei 194.
Institutul de Lingvistică. Academia R.P.R. Telefon 5.15.45

SUMAR

Pag.

DIMITRIE MACREA, Noua gramatică şi ortografie a limbii române 5

A. S. CICOBAVA, Limba naţională, limba literară şi dialectele teritoriale 17

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

VICTOR CHERESTEŞIU, Despre lexicografie şi lexicologie în lumina învăţăturii staliniste despre limbă 22

* * * Genul substantivelor în limba română 28

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

GH. BULGĂR, Mihail Sadoveanu şi problemele limbii noastre literare 35

ILIE STANCIU, Rolul literaturii în desvoltarea gândirii şi vorbirii la copilul de vârstă preşcolară 47

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

N. N. LULACOV, Despre sistematizarea materialului la lecţiile de gramatică 65

MARIA SĂULESCU, Pentru îmbunătăţirea predării gramaticii în clasele I—IV . . . 72

S. BUCIUM, Cu privire la pronunţarea corectă a limbii ruse 78

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

I. RIZESCU, Discuţiile asupra legilor interne de desvoltare a limbii în Consiliul ştiinţific al Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S. . . 83

NICOLAE DĂNILĂ, Consfătuire asupra problemelor de lexicografie la Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S. 88

BIBLIOGRAFIE

M. M. GUHMAN, Impotriva idealismului şi reacţiunii în lingvistica americană contemporană, Izvestia Academii Nauc S.S.S.R., t. XI 4 (Emanuel Vasiliu) . . . 93

B. V. TOMAŞEVSCHI, Limbă şi stil, Ed. S.R.S.C., Leningrad (Sorin Stati) 95

I. STOLIAROV, Desvoltarea gândirii logice a elevilor la lecţiile de gramatică, Ruschii Iazîc v şcole Nr. 5, 1952 (Laura Stoca) 97

G. IURCHEVICI, Metoda intuitivă în predarea literaturii, Literatura v şcole, Nr. 6, 1952 (E. Daisa) 98

CONSULTAŢII

Răspuns cititorilor noştri 101

NOUA GRAMATICĂ ŞI ORTOGRAFIE A LIMBII ROMÂNE

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

Munca lingviştilor din ţara noastră este astăzi pe deplin antrenată în măreaţa operă de construire a socialismului.

Sarcinile ce le revin lingviştilor de a studia ştiinţific limba şi de a consolida normele vorbirii şi scrierii sunt deosebit de importante şi actuale în condiţiile în care s'a dat astăzi învăţământului din ţara noastră o extindere atât de mare, în condiţiile răspândirii masive a tipăriturilor, a cinematografului şi radiodifuziunii, a teatrului şi a altor activităţi culturale de masă. Fără o limbă unitară, fără o activitate normativă în domeniul limbii, munca de creaţie culturală, precum şi munca atâtor altor sectoare ar fi stânjenită.

În aceste condiţii, sarcinile concrete ale lingviştilor consistă, pe lângă studiul marxist al limbii, în alcătuirea instrumentelor de bază ale muncii culturale, care sunt dicţionarele, gramatica, ortografia, precum şi ajutorarea conducerii învăţământului în rezolvarea problemelor legate de predarea limbilor în şcoală.

Aceste sarcini sunt cu atât mai urgente şi mai importante cu cât ele umplu un gol dureros în cultura noastră. Căci deşi fosta Academie Română şi-a propus încă din 1867, dela înfiinţarea ei, alcătuirea unui dicţionar, a unei gramatici şi a unei ortografii ştiinţifice, timp de aproape un secol ea nu a fost în stare să ducă la îndeplinire acest program, strâns legat de menirea ei.

Ca şi în alte domenii de muncă, abia astăzi s'a putut păşi cu hotărîre la alcătuirea primei gramatici şi ortografii ştiinţifice a limbii noastre, datorită iniţiativei şi sprijinului nelimitat al Partidului Muncitoresc Român, iniţiatorul şi călăuzitorul revoluţiei culturale ce se desfăşoară intens în ţara noastră.

În Sesiunea generală ştiinţifică a Academiei R.P.R. din 25—27 martie 1951, s'a trasat, între altele, ca sarcină Institutului de Lingvistică din Bucureşti terminarea muncii de elaborare, până la sfârşitul anului 1952, a gramaticii şi a ortografiei limbii române, precum şi întocmirea dicţionarului pe bazele ştiinţifice ale învăţăturii staliniste despre limbă.

Deoarece elaborarea acestor lucrări a fost greşit concepută de vechea conducere a Institutului, Prezidiul Academiei R.P.R. a numit, în iunie 1952, o nouă conducere, cu sarcina de a le aduce cât mai urgent la îndeplinire.

Urmarea acestor măsuri a fost, mai întâi, publicarea în luna iulie 1952 a proiectului de ortografie, care a fost supus, timp de câteva luni, unei largi desbateri publice prin presă, în deosebi în revista « Contemporanul ».

Proiectul de gramatică a limbii române a fost terminat la începutul acestui an şi supus, odată cu proiectul de ortografie, în ziua de 6 februarie 1953, desbaterii Consiliului ştiinţific lărgit al Institutului de Lingvistică, sub preşedinţia academicianului Mihail Sadoveanu, preşedintele Secţiunii a VI-a şi al Consiliului ştiinţific al Institutului.

Înainte de a expune concepţia de bază şi felul cum au fost alcătuite noua gramatică şi ortografie a limbii române, vom analiza, mai întâi, cauzele care au împiedecat în trecut elaborarea acestor lucrări.

În trecutul nostru cultural, încercările de a alcătui o gramatică a limbii române au fost destul de numeroase. Într'o lucrare scrisă de profesorul ieşan Romulus Ionaşcu « Gramaticii români », care a apărut în 1914, se arată că dela 1757 până la primul război mondial au apărut la noi vreo 70 de cărţi de gramatică. Nu e, fireşte, locul să le analizăm aici pe fiecare în parte, fiind suficient să precizăm că cele mai multe dintre ele nu prezintă nicio valoare ştiinţifică, ci, în cel mai bun caz, un interes istoric. O excepţie o constitue doar gramaticile întocmite de I. Eliade Rădulescu, Al. Lambrior şi H. Tiktin, care, deşi de valoare inegală unele faţă de altele, sunt o dovadă că autorii lor, în deosebi cei doi din urmă, reuşiseră să-şi însuşească, pentru vremea lor, o concepţie înaintată despre gramatică.

Ca şi dicţionarele sau încercările de ortografie, gramaticile limbii române alcătuite în trecut au avut la bază principii greşite, latiniste, italienizante, etimologiste şi, prea arareori, principiul descriptiv şi normativ. Primele gramatici din secolul al XVIII-lea, cea a lui Dimitrie Eustatievici sau a călugărului Macarie, sunt naive încercări de a aplica limbii române regulile gramaticii slavone. Gramatica lui Micu şi Şincai din acelaşi secol, « Elementa linguae daco-romanae sive valachicae », este o lucrare făcută cu scopul de a descoperi în limba română exclusiv regulile grmaticii latine. Marea majoritate a gramaticilor noastre din secolul al XIX-lea au mers pe această linie latinizantă şi etimologistă. Vechea Academie s'a făcut şi în această privinţă, cum s'a făcut şi cu dicţionarul lui Laurian şi Massim, ecoul acestor exagerări prin gramatica lui Timotei Cipariu, însuşită şi publicată de Academie între anii 1869—1877.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, singura noastră gramatică alcătuită pe temei ştiinţific este cea a lui I. Eliade Rădulescu, apărută la Sibiu în 1828. Dar Eliade a părăsit în curând principiile sănătoase de care se călăuzise în această lucrare, alunecând în exagerările lui italienizante, tot atât de absurde ca şi cele ale latiniştilor şi tot atât de condamnabile ca şi trădarea lui faţă de lupta poporului şi de măreaţa acţiune a lui Nicolae Bălcescu din 1848.

Principiul descriptiv, fonetic şi normativ îl folosesc la noi, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Al. Lambrior şi H. Tiktin. Gramaticile acestor doi învăţaţi sunt singurele lucrări ştiinţifice care au răspuns timp îndelungat nevoilor practice ale şcolii noastre, ele fiind utilizabile până astăzi. Toate celelalte gramatici scrise dela Lambrior şi Tiktin până în zilele noastre au fost doar improvizaţii pentru nevoi didactice de moment, scrise toate cu scopuri mercantile şi care, prin lipsa lor de orice valoare ştiinţifică, au fost o adevărată pacoste pentru învăţământul gramaticii în şcoala noastră. Ele se mărgineau la o simplă înşirare de reguli mecanice, pe care elevii erau obligaţi să le memorizeze fără niciun folos.

Încercările făcute de Acad. Iorgu Iordan[1], precum şi de Acad. Al. Rosetti şi J. Byck[2] de a alcătui o gramatică a limbii române au fost cu totul necorespunzătoare din pricina concepţiei lor statice şi idealiste despre limbă, «concepţii care au dus la decăderea şi sterilitatea linvgisticii române»[3]. Ele se mărginesc să înregistreze schematic faptele de limbă, ferindu-se de a da indicaţii normative şi de a arăta ceea ce este învechit şi pe cale de dispariţie şi ceea ce este nou şi se desvoltă. «Căutând să stabileşti norme cu orice preţ, poţi greşi», scrie Iorgu Iordan în Prefaţa lucrării sale şi, consecvent acestui principiu, autorul se mărgineşte la o expunere statică şi schematică de fapte. O altă lipsă gravă de concepţie a lucrării lui Iorgu Iordan este neglijarea aproape totală a sintaxei, căreia nu-i acordă decât 34 de pagini, faţă de 208 pagini pentru fonetică şi morfologie.

Gramatica lui J. Byck şi Al. Rosetti are la bază concepţia formalistă şi structuralistă. Autorii nu se feresc nu numai de a da norme, ci şi de a da definiţii categorilor gramaticale. Pe ei nu-i interesează, spre exemplu, definirea termenului de subiect, predicat, atribut, etc., ci doar sistemul de relaţii prin care un cuvânt poate deveni subiect, predicat etc. Sintaxa propriu zisă este şi mai neglijată de ei decât în lucrarea lui Iorgu Iordan, neacordându-i-se decât 10 pagini, faţă de 161 de pagini pentru fonetică şi morfologie.

Prin concepţia lor de bază, ca şi prin schematismul şi superficialitatea cu care au fost întocmite, aceste două lucrări nu au adus nicio contribuţie pozitivă la studiul gramaticii limbii române.

---

[1] I. Iordan, Gramatica limbii române, Bucureşti, 1937.

[2] Al Rosetti şi J. Byck, Gramatica limbii române, Bucureşti, ed. I, 1943, şi ed. a III-a, 1945.

[3] «Contemporanul», 27 februarie 1953.

În privinţa ortografiei, situaţia a fost aceeaşi. Fosta Academie Română a publicat mai multe ortografii oficiale, dar toate acestea au avut la bază concepţii greşite, etimologiste. De aceea, ortografiile noastre din trecut nu au redat rostirea adevărată a limbii române. Stăpânite de etimologismul latin şi francez, ortografiile noastre din trecut erau o frână în desvoltarea funcţiunii limbii ca mijloc de comunicare şi schimb de idei în societate. Ortografiile etimologiste corespundeau însă intereselor şi preferinţelor clasei stăpânitoare din trecut, care, atunci când nu vorbea în limbi străine, se folosea de un jargon al ei, iar în scris întrebuinta forme cât mai complicate şi mai greu accesibile maselor.

Dacă fosta Academie s'a îngrijit să alcătuiască în mai multe rânduri ortografii de acest fel, în schimb, elaborarea gramaticii ştiinţifice a limbii române nu a mai constituit pentru ea, dela eşecul cu cea a lui Timotei Cipariu, nicio preocupare. Un fapt semnificativ pentru desconsiderarea care a existat la noi, sub regimul burghezo-moşieresc, pentru gramatică, este, între altele, legea învăţământului din 1908, care nu prevedea studiul gramaticii în cursul superior al liceului şi nici în universitate. Cât de mult era neglijată gramatica, în cadrul studiilor despre limbă, în sânul fostei Academii Române, se vede şi din aceea că niciunul dintre lingviştii care se bucurau de reputaţie în generaţia trecută, ca Hasdeu, Densusianu, Puşcariu, nu a alcătuit o gramatică a limbii române, deşi lipsa ei era atât de adânc simţită. [« Aşa se explică de ce în şcoală, limba română şi limbile străine se învăţau cu totul neştiinţific. Elevii şi studenţii, ieşind din şcoli, vorbeau şi scriau cu greşeli gramaticale şi ortografice »[1].

★

Concepţia ştiinţifică pe baza căreia colectivul Institutului de Lingvistică a alcătuit gramatica limbii române este învăţătura stalinistă despre limbă şi gramatică, expusă de I. V. Stalin în geniala sa lucrare « Marxismul şi problemele lingvisticii », apărută în 1950.

Înarmarea lingviştilor cu măreaţa învăţătură stalinistă înseamnă chezăşia rodniciei muncii lor în toate sectoarele ştiinţei limbii. « Se ştie— scrie I. V. Stalin— că teoria, dacă este cu adevărat teorie, dă practicienilor forţa orientării, limpezimea perspectivei, siguranţă în muncă, credinţă în izbânda cauzei noastre[2] ».

Fundamentarea ştiinţifică dată de I. V .Stalin lingvisticii înseamnă stabilirea de pe poziţia materialismului dialectic şi istoric a naturii sociale a limbii, a legilor ei interne de desvoltare, a esenţei specificului ei concretizat în structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte, a legăturii indisolubile dintre limbă şi gândire şi a legăturii dintre istoria limbii şi istoria poporului care este creatorul şi purtătorul ei.

---

[1] « Scânteia » din 25 iulie 1951.

[2] I. Stalin, Opere, Ed. P.M.R., 1952, v. 12, p. 153.

I. V. Stalin a întreprins, pentru întâia oară, în mod aprofundat, opera de introducere a marxismului în lingvistică. De aceea, nicio lucrare de lingvistică nu se va putea alcătui pe temeiuri ştiinţifice de aici înainte decât pornind dela învăţătura stalinistă. Înl deosebi în domeniul gramaticii, nu există o bază ştiinţifică mai solidă decât învăţătura care acordă acestei discipline importanţa excepţională pe care o are în studiul limbii şi pe care niciun alt teoretician nu a arătat-o vreodată atât de just ca I. V. Stalin.

Faţă de concepţiile idealiste care confundă gramatica cu logica formală şi faţă de concepţia materialist-vulgară a lui N. I. Marr şi a şcolii sale, care-i atribuia un rol secundar şi formal în favoarea semanticii, I. V. Stalin a arătat pentru întâia oară, în mod ştiinţific, cu marea lui pătrundere şi limpezime de gândire, în ce constau caracterul şi căile de desvoltare a structurii gramaticale, subliniind în acelaşi timp marea importanţă a gramaticii în studiul şi cunoaşterea limbii.

Concepţia stalinistă despre importanţa gramaticii a însemnat restabilirea acestei ştiinţe în preocupările lingviştilor, iar ca o consecinţă de ordin practic, gramatica a primit şi la noi astăzi, în programele de învăţământ, locul corespunzător rolului ei în studiul limbii.

După I. V. Stalin, structura gramaticală a limbii şi fondul principal de cuvinte formează baza limbii, esenţa specificului ei. Nici sunetele, nici cuvintele, luate izolat, nu pot forma o limbă, ele având un sens numai în cuprinsul propoziţiilor alcătuite potrivit structurii gramaticale. Cuvintele şi sunetele sunt numai un material de construcţie la dispoziţia gramaticii, care le combină în propoziţii. Numai prin gramatică, «limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelişul material al limbii» şi numai prin ea limba capătă «armonie şi înţeles»[1].

Specificul gramaticii constă în faptul că ea operează prin generalizări, prin unităţi abstracte. I. V. Stalin o aseamănă, în această privinţă, cu geometria, deoarece gramatica, făcând abstracţie de particular şi concret, atât în cuvinte cât şi în propoziţii, «ia acel element comun care stă la baza modificărilor cuvintelor şi a îmbinărilor lor în propoziţii şi construeşte din acel element comun reguli gramaticale, legi gramaticale»[2]. Formele unei declinări sau conjugări se aplică oricăror substantive sau verbe de un anumit fel, aşa precum şi formula geometrică a unui triunghi se aplică tuturor triunghiurilor asemănătoare.

Dar categoriile şi legile gramaticale nu s'au născut spontan şi nu au fost întotdeauna aşa cum se prezintă astăzi. I. V. Stalin ne învaţă că ele sunt rezultatul unei lungi desvoltări istorice a limbii, produsul desvoltării şi perfecţionării ei îndelungate. Istoria oricărei limbi ne arată trecerea ei dela forme gramaticale neregulate şi greoaie spre forme cât mai precise şi mai abstracte.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 24.

[2] Ibidem, p. 25.

Gramatica şi-a precizat regulile ei pe măsura progreselor gândirii şi a posibilităţilor acesteia de a abstractiza şi generaliza ceea ce este comun şi esenţial în cazurile asemănătoare.

Legătura dintre desvoltarea structurii gramaticale şi cea a gândirii se oglindeşte mai ales în construcţia frazei. Gramatica este « un indice al uriaşelor succese ale gândirii », ne învaţă I. V. Stalin[1].

Structura gramaticală este cel mai stabil element al limbii. Elaborată în decurs de veacuri, ea face parte din « carnea şi sângele limbii »[2]. Dar ea nu este fixă şi imuabilă. Cu timpul, ea se schimbă, « se îmbogăţeşte cu reguli noi, dar principiile structurii grmaticale se păstrează în decursul unei perioade de timp foarte îndelungate, deoarece ele — după cum arată istoria — pot servi cu succes societatea în decursul unui şir de epoci »[3]. Structura gramaticală, alături de fondul principal de cuvinte, este factorul hotărîtor al rezistenţei unei limbi faţă de tendinţele asupritorilor de a schimba în mod forţat limba unui popor. Acesta este, spre exemplu, cazul pe care îl citează I. V. Stalin, al rezistenţei limbilor balcanice sub dominaţia de secole a Turcilor.

Felul în care I. V. Stalin interpretează procesul formării şi desvoltării structurii gramaticale oferă cel mai temeinic fundament pentru studiul marxist al gramaticii, pe baze istorice. El ne arată că, deşi structura gramaticală a limbii este foarte stabilă, bazele ei fiind puse cu zeci de veacuri înainte, ea se schimbă totuşi, se modifică, se îmbogăţeşte, se perfecţionează.

În orice limbă se pot constata, în fiecare moment, forme perimate, neproductive, ieşite din uz, şi altele pe cale de formare. Aceste schimbări se efectuează după legile interne ale desvoltării limbii, nu prin explozii brusce, ci printr'un proces de acumulare treptată a elementelor noii calităţi şi prin dispariţia treptată a elementelor vechii calităţi.

★

Dela instalarea, în iunie 1952, a noii direcţii a Institutului de Lingvistică, învăţătura stalinistă despre limbă a fost temeiul muncii noastre în toate domeniile. Fără această luminoasă concepţie, munca Institutului nu ar fi avut şanse de reuşită. Eşecul încercărilor din trecut de a alcătui o gramatică ştiinţifică, o ortografie sau un dicţionar ştiinţific, pe alte temeiuri decât cele ale învăţăturii marxiste, sunt dovada cea mai elocventă.

Dar nu numai concepţia de bază în alcătuirea acestor lucrări deosebeşte munca de astăzi a Institutului faţă de cea din trecut, ci şi metoda de muncă.

În alcătuirea gramaticii, a ortografiei, ca şi în alcătuirea celorlalte lucrări care se elaborează astăzi în Institut, s'a adoptat metoda muncii în colectiv. Colec-

[1] Ibidem, p. 25.
[2] Ibidem, p. 26.
[3] Ibidem.

tivul de gramatică din 1952 al Institutului a folosit materialul adunat cu prilejul lucrărilor începute în toamna anului 1949, lucrări care erau în primejdia de a avea soarta celor ale dicţionarului, din pricina concepţiei greşite, cu serioase rămăşiţe idealiste şi marriste, precum şi din pricina încetinelii cu care s'a lucrat sub vechea conducere a Institutului (Iordan-Rosetti-Graur).

Sarcina noastră a fost mult înlesnită de însuşirea bogatei experienţe sovietice în materie de gramatică. Manualul de gramatică al lui Zemschii, Criucicov şi Svetlaev, precum şi cel al lui Finchel şi al lui Bajenov, dar în deosebi « Gramatica limbii ruse», vol. I (Fonetica şi Morfologia), alcătuită de Academia de Ştiinţe a Uniunii Sovietice sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov, apărută în 1952, ne-au folosit ca o excelentă îndrumare metodologică, atât în planul nostru de ansamblu, cât şi în felul de a interpreta unele probleme speciale.

Metoda de lucru a colectivului de gramatică, compus din 45 de colaboratori, a fost următoarea: pentru fiecare capitol se elabora — pe baza unui punctaj dinainte stabilit — textul respectiv, de către unul din colaboratori sau de mai mulţi în colaborare; textul era apoi supus discuţiei întregului colectiv. După ce textul era adoptat de întreg colectivul, el trecea la comisia de revizie pentru definitivare. Suntem convinşi că numai pe această cale, numai prin renunţarea la individualismul burghez, se pot obţine rezultatele pe care poporul muncitor le aşteaptă dela oamenii de ştiinţă.

Gramatica şi ortografia alcătuită de colectivele Institutului de Lingvistică au urmărit să răspundă funcţiunii de bază a limbii, care este aceea de a servi ca mijloc de comunicare şi schimb de idei între membrii societăţii, aşa cum ne învaţă I. V. Stalin.

Scopul nostru a fost să punem la dispoziţia oamenilor muncii o călăuză ştiinţifică pentru folosirea bogatului mecanism al limbii noastre, prin care ei să-şi poată exprima gândurile cât mai limpede, mai precis, mai sugestiv.

Nevoile societăţii de astăzi cer o limbă unitară, înţeleasă de toţi şi cu reguli bine precizate.

Limba ale cărei reguli le precizează noua gramatică şi noua ortografie este limba literară, care constitue forma cea mai îngrijită a limbii naţionale. Graiurile regionale, explicabile prin izolarea în care trăiau, în trecut, provinciile ţării, sunt treptat înlocuite de o limbă naţională unitară. Această unitate se afirmă şi se întăreşte în deosebi astăzi, sub influenţa continuă a unităţii sociale şi politice a naţiunii, pe care o realizează socialismul.

Precizarea normelor gramaticale s'a făcut în deosebi pe baza operelor literare din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, precum şi pe baza practicii vii din zilele noastre. Articolele şi cuvântările tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi ziarul « Scânteia » au fost folosite ca material de bază pentru limba curentă de astăzi, în deosebi în volumul care cuprinde « Sintaxa ».

Noua gramatică a căutat să înfăţişeze structura gramaticală a limbii noastre literare, arătând bogăţia posibilităţilor ei de exprimare. Ea are deci, în primul rând, un caracter descriptiv.

Potrivit învăţăturii staliniste, după care limba este un produs istoric, format în decursul evoluţiei de veacuri a poporului care a creat-o şi o vorbeşte, gramatica a înregistrat în introducerea fiecărui capitol o scurtă schiţă istorică a evoluţiei formelor limbii noastre dela limba latină şi slavă până astăzi, dând uneori şi în cuprinsul expunerii explicaţiile istorice socotite necesare.

Dar, pe lângă caracterul ei descriptiv, o gramatică îşi îndeplineşte adevăratul ei rol atunci când are şi un caracter normativ. Deci, acolo unde formele de exprimare prezintă fluctuaţii sau impreciziuni, îi revine gramaticii rolul de a arăta forma corectă corespunzătoare sau exprimarea literară cea mai recomandabilă.

Noua gramatică a căutat să-şi îndeplinească această menire. Ea va servi în acest fel ca un îndreptar pentru toţi cei care vor să scrie şi să vorbească corect limba română.

Funcţia limbii ca mijloc de comunicare şi rolul ei ca formă a culturii naţionale cer o unitate a ei, care poate fi asigurată în deosebi prin stabilitatea şi preciziunea normelor ei gramaticale. « Atitudinea conştientă faţă de structura gramaticală a limbii — se spune în Cuvântul înainte al « Gramaticii limbii ruse » a Academiei de Ştiinţe a Uniunii Sovietice — faţă de legile ei fundamentale, faţă de regulile ei particulare, contribue la folosirea mai corectă a limbii naţionale, însuşite din copilărie, la exprimarea mai exactă a gândurilor şi la înţelegerea mai bună a celor auzite şi citite. Odată cu aceasta, atitudinea conştientă faţă de structura gramaticală a limbii contribue la desăvârşirea limbii naţionale comune. De aceea, o gramatică descriptivă şi normativă, bazată pe studierea ştiinţifică a structurii limbii, are o mare însemnătate practică pentru cercurile largi ale celor ce vorbesc şi scriu ».

★

Partea din gramatică elaborată până în prezent cuprinde Vocabularul, Fonetica şi Morfologia. Ea va fi dată la tipar în cursul lunii iunie. În ce priveşte partea a doua, Sintaxa, este şi ea aproape terminată şi în curând va fi supusă reviziei. Definitivarea ei pentru tipar este prevăzută pentru luna noembrie a. c.

Împărţirea materiei în noua gramatică este deosebită de cea a gramaticilor alcătuite după vechile concepţii.

Introducerea Vocabularului ca prim capitol al lucrării a urmărit aplicarea tezelor staliniste privitoare la rolul gramaticii faţă de vocabular. Cuvintele unei limbi fiind materialul de construcţie al formelor şi regulilor gramaticale, analiza principiilor vocabularului îşi are locul firesc la începutul oricărei gramatici.

Felul de a trata sintaxa părţilor vorbirii separat de morfologie, cum făceau de obicei gramaticile din trecut, a fost părăsit în gramatica actuală, adoptând

metoda mult mai justă şi folosită şi de Gramatica Academiei Sovietice, de a include sintaxa părţilor vorbirii în Morfologie.

La alcătuirea noii ortografii s'a aplicat, pentru întâia oară, cu consecvenţă, principiul fonetic de a reda vorbirea în mod simplu, precis şi clar. Pentru a elimina inconsecvenţele vechilor ortografii, noua ortografie a folosit ca normă cele mai bune tradiţii ale scrisului nostru literar.

În acest sens, noua ortografie aduce o serie de inovaţii juste. Astfel, deoarece limba nu cunoaşte decât un singur sunet *î*, nu avea nicio justificare scrierea unuia şi aceluiaşi sunet prin două semne deosebite (*î* şi *â*). De aceea, s'a adoptat în noua ortografie numai scrierea cu *î*.

Tot astfel, ţinând seama de faptul că în forme ca: *voiu* (face), *cuiu*, *puiu* (de găină), *ochiu*, *unghiu* etc., *u* final a dispărut demult din vorbire, nu avea niciun sens ca el să mai fie păstrat în scris.

Întrebuinţarea linioarei şi apostrofului pentru legarea şi despărţirea a două cuvinte constituia o inutilă complicaţie ortografică. Se scria: *s'a dus*, dar *ne-a rămas*, deşi folosirea acestor două semne deosebite nu mai avea nicio raţiune actuală, vocala pe care căuta s'o amintească apostroful fiind demult dispărută din vorbire în astfel de expresii.

Era de asemenea o complicaţie inutilă să se scrie *cassă*, *massă*, *rassă*, imitând ortografii străine, deoarece în limba română aceste cuvinte se rostesc cu un singur *s*. Aceeaşi complicaţie inutilă o prezenta scrierea cu majuscule a numelor de popoare când nu erau adjective sau a numelor de zile, de luni şi de puncte cardinale. Noua ortografie stabileşte justificat scrierea lor cu literă mică

Noua ortografie, primind o formă definitivă prin îndelungata ei desbatere în presă, a fost adoptată de către Prezidiul Academiei R.P.R. şi înaintată guvernului spre aprobare. Indată ce va primi această aprobare, ea va fi dată publicităţii şi va deveni norma oficială, obligatorie a scrisului nostru. Pentru eliminarea impreciziunilor şi fluctuaţiilor în felul de a se scrie diferite cuvinte şi forme, Institutul de Lingvistică a alcătuit şi un « Mic dicţionar ortografic » care conţine circa 10.000 de cuvinte şi care se va publica împreună cu noua ortografie.

★

În ziua de 6 februarie, cele două lucrări au fost supuse desbaterii publice în cadrul Consiliului ştiinţific lărgit al Institututului de Lingvistică.

Desbaterea publică a unor probleme ştiinţifice, pentru care ne-au servit ca exemplu desbaterile din Uniunea Sovietică, în deosebi cele din « Pravda » din iunie 1950 asupra problemelor de lingvistică, este o metodă nouă folosită în ţara noastră. Ea s'a dovedit dela început a fi rodnică şi plină de învăţăminte. La şedinţa din ziua de 6 februarie au participat peste 200 de persoane, academicieni, profesori, reprezentanţi din diferite domenii ale muncii intelectuale, printre care numeroase cadre tinere de lingvişti.

Institutul de Lingvistică este primul dintre Institutele Academiei R.P.R. care a luat inițiativa acestor desbateri publice, deoarece însuși obiectul preocupărilor lui este de o importanță publică primordială. După cum a arătat Acad. Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R., în cadrul ședinței, desbaterea publică a unor probleme de lingvistică este foarte firească astăzi, căci nimic nu este mai accesibil maselor decât limba pe care o vorbesc, limba în care ele se cultivă și în care își exprimă ideile și sentimentele. « Discuțiile publice despre limbă se deosebesc astăzi de cele « academice » din trecut, cu porțile închise, prin spiritul lor democratic, prin faptul că totul se realizează prin concursul și participarea maselor largi. Opere culturale importante ca gramatica și ortografia pot fi astfel privite ca realizări ale maselor largi, care au participat activ la alcătuirea și definitivarea lor », a încheiat Acad. Traian Săvulescu.

Dar desbaterea publică din 6 februarie 1953 asupra celor două lucrări nu și-a atins în întregime scopul propus, precum a relevat just revista « Contemporanul » din 27 februarie. Chestiunile ridicate cu prilejul desbaterii au fost, în cea mai mare parte, de natură secundară, referitoare — mai ales în ceea ce privește Gramatica — la probleme de organizare interioară a materialului: disproporție între diferitele capitole și uneori lipsa lor de concordanță, unele inconsecvențe de terminologie, unele impreciziuni în definiții și în stilul lucrării. O obiecție mai importantă a fost cea referitoare la alegerea citatelor, în sensul că multe dintre ele erau lipsite de un conținut ideologic corespunzător.

Aceste lipsuri își au explicația în faptul că proiectul de gramatică a fost opera unui colectiv care, oricât s'a străduit să dea lucrării unitatea necesară, nu a reușit întotdeauna.

Cu privire la fondul lucrării, unul dintre capitolele mai mult discutate a fost cel despre fonetică, deoarece el aducea unele inovații, reprezentând vederi personale ale redactorului acestui capitol, Acad. E. Petrovici. Aceste inovații priveau în deosebi chestiunea diftongilor, a căror existență Acad. E. Petrovici o neagă în limba română, susținând că ei s'ar reduce doar la opoziții între consoane moi și dure, consoane rotunjite și nerotunjite. Astfel, după Acad. E. Petrovici, între cuvintele *tacă* și *teacă*, diferența nu ar forma-o *a* din primul cuvânt și *ea* din al doilea, ci *t* neutru în primul cuvânt și *t'* (muiat) în al doilea (*tacă — t'acă*). Tot astfel, între cuvintele *toată* și *tată*, diferența nu ar forma-o diftongul *oa* din primul și vocala *a* din al doilea cuvânt, ci *t* rotunjit din primul față de *t* nerotunjit din al doilea cuvânt (*toată-tată*).

În felul acesta, după acad. E. Petrovici, opoziția fonologică în limba română ar forma-o în primul rând consoanele și am avea astfel un număr de 67 de consoane: neutre, rotunjite și muiate-rotunjite.

Participarea redusă a vorbitorilor la discutarea chestiunilor de fond ale lucrării a provenit însă și dintr'o lipsă serioasă a direcției Institutului în organizarea desbaterii.

Participanţii la desbatere au primit cu întârziere textul proiectului de gramatică iar dicţionarul ortografic le-a fost distribuit invitaţilor din provincie abia la sosirea lor în Bucureşti.

O altă cauză care explică absenţa desbaterilor de fond a constituit-o însă, de sigur, şi lipsa îndelungată de preocupări în legătură cu studiul gramaticii la noi. Aşa precum am arătat mai sus, dela gramatica lui Tiktin, care a devenit de multă vreme o raritate bibliografică, noi nu am mai avut decât încercări nereuşite de a alcătui o gramatică ştiinţifică a limbii române.

Lucrarea prezentată în proiect de către Institutul de Lingvistică constituind, după mai bine de o jumătate de secol, prima gramatică ştiinţifică a limbii române, discutarea ei insuficientă de către participanţi este fără îndoială şi o consecinţă a lipsei de preocupări în acest domeniu.

Lipsa discuţiilor de fond se datoreşte însă, în bună parte, şi raportului direcţiei Institutului, prezentat de mine, care prin insuficienta lui combativitate nu a analizat în deajuns cauzele deficienţelor proiectului.

Astfel, au fost trecute cu vederea unele greşeli grave de concepţie pe care le conţinea Introducerea proiectului, ca, spre exemplu, cea relevată de revista « Contemporanul » asupra « pseudomaterialismului » lui N. I. Marr. Au fost de asemenea trecute cu vederea unele formulări obiectiviste din Introducere şi lipsa ei de combativitate faţă de idealism în lingvistică, fapte pe care nu le-a relevat, la rândul său, nici raportul Secţiunii a VI-a a Academiei R.P.R., prezentat de Acad. C. Balmuş, care a găsit, dimpotrivă, că Introducerea este « principială » şi « bine întocmită ».

Alcătuirea unor lucrări ca gramatica şi ortografia, în condiţiile luptei aprige care se duce astăzi între concepţia materialistă şi idealistă, impune conducerii Institutului ascuţirea vigilenţei ideologice faţă de rămăşiţele idealiste de care încă nu s'au debarasat unii dintre lingviştii noştri. Lipsa de combativitate faţă de teoriile idealiste, faţă de tendinţele obiectiviste şi împăciuitoriste sunt elemente care frânează desvoltarea lingvisticii noastre pe singura bază ştiinţifică, învăţătura stalinistă.

Dacă raportul nostru ar fi analizat, aşa precum era menirea lui, cauzele adânci ale lipsurilor proiectului, desbaterea şi-ar fi putut, de sigur, ajunge scopul urmărit.

Această desbatere nu a fost totuşi lipsită de contribuţii pozitive pentru îmbunătăţirea celor două lucrări; iar dacă redacţia revistei « Contemporanul », care a publicat proiectul de ortografie şi observaţiile critice ale cititorilor, ar fi luat parte la discuţii, contribuţia ei competentă ar fi fost de mare folos desbaterii, cel puţin în privinţa ortografiei.

Pe baza observaţiilor critice făcute în desbatere şi a celor cuprinse în revista « Contemporanul », comisia de revizie a început de îndată refacerea lucrării, operaţie care e astăzi terminată. Primul volum va intra la tipar la începutul lunii iunie a. c. Astfel, Introducerea a fost refăcută în întregime, a fost refăcut

de asemenea capitolul despre Fonetică. S'a dat metrialului diferitelor capitole o proporţie mai justă, definiţiile sunt mai clare, terminologia a fost simplificată pentru a fi cât mai accesibilă, iar citatele necorespunzătoare au fost înlocuite şi s'a depus toată grija pentru asigurarea unităţii şi clarităţii stilului lucrării, fiindcă o gramatică trebue să fie ea însăşi un model de stil frumos şi unitar.

★

Prin elaborarea primei gramatici şi ortografii ştiinţifice a limbii române se poate astăzi afirma că lingvistica noastră a făcut un pas pozitiv în aplicarea concepţiei staliniste despre limbă. Ele constitue o etapă importantă în lupta pentru cultivarea limbii române, pentru afirmarea şi apărarea culturii noastre. Realizarea lor înseamnă o armă puternică împotriva cosmopolitismului şi a altor manifestări ale ideologiei imperialismului, care încearcă sub diferite forme să desrădăcineze dragostea fierbinte a popoarelor pentru limba lor naţională.

Lingviştii din patria noastră iau astfel parte activă, prin alcătuirea noii gramatici şi a noii ortografii, la lupta pentru desvoltarea culturii noastre naţionale. În activitatea lor, lingviştii au astăzi mereu prezente în minte luminoasele îndrumări date de tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul Invăţătorilor din R.P.R., la 10 aprilie 1952: « În ştiinţă se desfăşoară o luptă ascuţită între materialism şi idealism, lupta împotriva concepţiilor idealiste, pentru triumful materialismului. Aceasta este însăşi lupta pentru progresul ştiinţei. De aceea, sarcina combaterii vederilor reacţionare, idealiste, în diferite ramuri ale ştiinţei trebue să preocupe în cel mai înalt grad pe profesorii şi învăţătorii noştri de diferite specialităţi »[1].

Prin alcătuirea primei gramatici şi ortografii ştiinţifice a limbii române, lingviştii români sunt conştienţi că au îndeplinit o faptă patriotică de mare însemnătate, pe linia luminoaselor sarcini trasate lor de către Partidul clasei muncitoare.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi cuvântări, Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a. 1952, p. 620.

LIMBA NAŢIONALĂ, LIMBA LITERARĂ ŞI DIALECTELE TERITORIALE[1]

DE

PROFESOR A. S. CICOBAVA

Limba literară — în sens lingvistic — nu se numeşte numai limba operelor artistice, ci şi limba studiilor ştiinţifice, a tratatelor politice, limba revistelor şi a ziarelor.

Toate limbile naţionale sunt limbi literare, dar nu toate limbile literare sunt limbi naţionale. Limbi literare ca limba rusă, ucraineană, bielorusă, estonă, lituană, letonă, armeană, georgiană, azerbaidjană, uzbecă, cazahă, chirghiză, turcmenă, tadjică, moldovenească, cehă, polonă, bulgară, maghiară, română, germană, franceză, engleză, italiană, spaniolă, chineză, coreeană, japoneză, arabă şi multe altele sunt limbi naţionale. In aceste cazuri, noţiunile de «limbă naţională» şi limbă «literară» coincid. Dar limba literară poate fi şi limba poporului (de exemplu limbile: avară, lacă, darghină, lezghină, tabasarană, eumică din R.S.S.A. Daghestan, sunt limbile literare ale popoarelor respective din Daghestan, dar acestea nu sunt încă limbi naţionale. Aici noţiunile de limbă literară» şi «limbă naţională» nu coincid).

Limba literară devine limba naţională comună când se formează naţiunea. De multe ori, însă, limbile literare apar cu mult înainte de apariţia naţiunii; cele patru elemente de bază, necesare — după învăţătura lui I. V. Stalin — pentru formarea naţiunii (comunitate de limbă, de teritoriu, de viaţă economică şi de structură psihică), nu apar în acelaşi timp: «... elementele naţiunii — limba, teritoriul, comunitatea culturală, etc. — nu au căzut din cer, ci s'au creat treptat încă în perioada precapitalistă»[2].

---

[1] Din lucrarea Vvedenie v iazîkcoznanie, Moscova, 1952.

[2] I. Stalin, Problema naţională şi leninismul, Ed. P.M.R., 1949, p. 7.

Limba literară a unui popor, creată înainte de formarea naţiunii corespunzătoare, ca limbă comună, serveşte ca factor unificator în viaţa poporului. Limba literară poate servi atât poporul, cât şi naţiunea în diferite perioade ale istoriei, însă în toate etapele de existenţă ale limbii literare legătura limbii literare cu dialectele teritoriale este de o importanţă vitală. De aceea, trebue să arătăm interdependenţa dintre limba literară şi limba vorbită, adică legătura cu dialectele teritoriale.

Această legătură reciprocă poate fi exprimată pe scurt prin următoarele teze:

1. Limba literară este, de obicei, una singură. In orice caz, în orice limbă sunt mai multe dialecte (sau graiuri). Nu există limbă (chiar dintre cele mai puţin răspândite) în care să nu fie diferenţieri dialectale. Limbile mult răspândite au o serie întreagă de dialecte şi zeci de graiuri. Varietatea vorbirii dialectale se opune limbii literare unice; unitatea limbii scrise constitue forţa ei. Limba literară e chemată să fie limbă comună. Cu cât limba literară e mai monolitică, cu atât ea corespunde mai mult misiunii ei.

2. Limba literară se formează pe baza unui anumit dialect. Aşa, de pildă, cum ne arată I. V. Stalin, la baza limbii naţionale ruse a stat « graiul » din regiunea Kursk şi Oriol. I. V. Stalin subliniază rolul dialectului din Sud (cu *akanie*) în formarea graiului moscovit, care constitue treapta de tranziţie între dialectul sudic (cu *akanie*) şi cel nordic (cu *okanie*), şi, prin urmare rolul acestui dialect în formarea limbii literare, pentru care este caracteristic tocmai fenomenul de *akanie* şi nu cel de *okanie*[1].

La baza limbii naţionale ucrainiene stă dialectul din regiunea Poltava şi Kiev[2]. Limba literară georgiană s'a format pe baza dialectului principal din Georgia răsăriteană, dialectul cartlic (înafară de dialectul cartlic, cel cahetin este apropiat şi el de noua georgiană).

Dialectul Romei a stat la baza limbii latine; dialectul atic la baza limbii greceşti comune *(koiné)*, dialectul parizian la baza limbii franceze, dialectul Florenţei — centrul provinciei Toscana — la baza limbii italiene etc.

Care dialect anume va fi luat ca bază a limbii literare, aceasta depinde de împrejurări cu caracter social-politic, nu lingvistic, adică de faptul că reprezentanţii unuia din dialecte joacă un rol principal în viaţa social-politică şi culturală a ţării în momentul formării limbii literare.

Limba literară se formează pe baza unui anumit dialect, dar nu coincide pe deplin cu niciunul din dialecte. Chiar în momentul stabilirii ei, limba literară trece într'o anumită măsură de graniţele dialectului de bază, principala ei arteră vitală. In procesul desvoltării ei ulterioare, ea foloseşte material şi din celelalte dialecte. Aceasta se referă în special la lexic: numirile multor noţiuni concrete pot intra în mod liber dintr'un dialect sau altul în fondul limbii literare, dacă

[1] Cât de importantă este această caracteristică fonetică se poate aprecia prin aceea că tocmai ea a fost pusă la baza clasificării dialectelor limbii ruse.

[2] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 46.

cuvântul corespunzător din dialectul de bază a fost deja folosit şi e necesar un nou termen pentru desemnarea unei noţiuni noi (nu totdeauna se poate împrumuta dintr'o altă limbă şi termenul împreună cu noţiunea).

Lexicul dialectal poate fi însuşit de limba literară în mod nelimitat; completând lipsurile, el îmbogăţeşte limba literară. Alta este situaţia în privinţa morfologiei, a foneticii şi a sintaxei.

Aici fenomenele dialectale, care pătrund în limba literară, formează dublete care nu sunt necesare limbii literare, variante paralele care nu au o funcţie precisă, care nu îmbogăţesc limba literară, ci sdruncină unitatea sistemului ei fonetic, morfologic şi sintactic. Formaţii paralele ca: слаже şi сла́ще, куда́хтает şi куда́хчет, мурлы́кает şi мурлычет, ры́скает şi ры́щет, хны́кает şi хны́чет, нянчаю şi нянчу, прибе́гиул, прибегнувший şi прибёг, прибе́гший, извергнул, şi низверг, исче́знул şi исче́з, умо́лкнул şi умо́лк, сло́й şi слои, судей şi судей, ло́зу şi лозу, ве́домостей şi ведомосте́й, но́востей şi новостей, родился şi родился, заслуженный şi заслужёный[1], благодаря дождливой погоде şi благодаря дождливой погоды etc., astfel de formaţii paralele nu conţin nicio nuanţă de sens, nu îmbogăţesc limba literară şi nu pot avea o justificare în limba literară.

3. Limba literară, desvoltarea ei, nu coincide cu desvoltarea dialectelor, dar limba vorbită dialectală serveşte ca izvor ce alimentează limba literară. Dacă părăseşte acest izvor de importanţă vitală, limba literară încetează de a se desvolta, devine o limbă moartă. Exemplul clasic al unei astfel de limbi scrise, moarte, este limba latină din Evul Mediu (în Evul Mediu, limba latină a servit ca limbă scrisă în toată Europa apuseană, dar ea nu a fost pentru nimeni o limbă maternă: nicio mamă nu a vorbit latineşte cu copiii ei).

Din cele spuse, rezultă că interesele vitale ale limbii literare cer ca ea să nu se rupă de izvoarele nesecate ale limbii vorbite. Iată de ce calitatea de a fi limba întregului popor trebue să fie principiul de bază al existenţei şi desvoltării limbii literare, principiu care decurge din însăşi esenţa ei, din caracterul reciproc al relaţiilor ei cu vorbirea dialectală.

4. Cel de al doilea izvor de îmbogăţire a limbii literare, secundar, dar nicidecum de mică importanţă, trebue considerată legătura limbii literare cu celelalte limbi literare.

Această legătură se manifestă în traducerile din literatura artistică, ştiinţifică, politică, în primul rând din acele limbi în care au fost create aceste opere. De pildă, traducerea clasicilor marxism-leninismului (K. Marx., F. Engels, V. I. Lenin, I. V. Stalin), a clasicilor literaturii mondiale (Lev Tolstoi, Shakespeare, Goethe, Dante, Rustaveli, Şevcenco, Mickiewicz etc.), traducerea operelor ştiinţifice (Pavlov, Secenov, Darwin şi a.), traducerea operelor unor gânditori ca

---

[1] Exemplele sunt luate din Voprosnikh po normativnoi grammatike russkovo iazîka, sub redacţia ui G. P. Obnorschii şi Acad. L. V. Scerba, ed. Acad. de Ştiinţe a U.R.S.S., 1940.

Aristotel, Platon, Hegel, Herţen, Cernîşevski etc. aduce, desigur, îmbogăţirea acelor limbi literare în care se fac aceste traduceri.

Este în deobşte cunoscut că literatura tradusă are o importanţă excepţional de mare în primele etape de desvoltare a scrierii oricărui popor. Istoria multor limbi literare atestă că şi traducerea literaturii religioase — într'o anumită perioadă — este un stimulent pentru formarea şi desvoltarea limbilor scrise, uneori chiar prilejul pentru formarea limbilor scrise.

5. Limba literară este produsul culturii şi, în acelaşi timp, un instrument de desvoltare a culturii. Cu cât acest instrument e mai bogat în posibilităţi de exprimare, cu cât e mai desăvârşită structura lui, cu atât îşi poate îndeplini mai bine rolul. Aceasta înseamnă că limba literară, desvoltarea ei, nu poate să nu fie controlată, nu poate să nu fie normată. Nu interesează pe cineva cum se vorbeşte în cutare sat sau cutare raion dintr'o regiune: pentru vorbirea dialectală nu sunt stabilite norme: desvoltarea ei nu e normată de nicio instituţie.

Limba literară, perfecţionarea ei, observarea normelor ei, problemele desvoltării ei normale trebue să fie privite cu atenţie şi cu grijă. Şcoala e chemată să răspândească limba literară printre elevi. Literatura artistică, prin influenţa ei, întăreşte poziţia limbii literare (într'un mod imperceptibil pentru cititor). In condiţiile noastre sovietice, limba literară (a naţiunii, a poporului) este obiectul grijii instituţiilor de stat. Cu cât e mai înalt nivelul general de desvoltare a culturii, cu atât e mai puternică influenţa limbii literare (în special influenţa ei asupra limbii vorbite, asupra dialectelor).

Este uşor de înţeles de ce dialectele (în afara acelui dialect care a stat la baza limbii literare şi în afara celor foarte apropiate de el) merg treptat către dispariţie, apropiindu-se de limba literară. Tocmai această împrejurare o subliniază I. V. Stalin când, analizând relaţiile reciproce dintre limba naţională şi dialecte, scrie că — în afara dialectului de bază — celelalte dialecte îşi pierd specificul, «se varsă în aceste limbi (adică naţionale, A. C.) şi dispar în ele»[1].

Desigur că şi după ce deosebirile dialectale încep să dispară, limba vorbită continuă să servească drept arteră nutritivă a limbii literare.

6. Limba literară, care apare pe baza unui dialect teritorial al limbii respective serveşte de regulă ca limbă comună şi poporului şi naţiunii.

Se întâmplă însă ca şi unele limbi străine să îndeplinească rol de limbă literară. Acestea sunt limbi comune artificiale, care nu au rădăcini în vorbirea populară vie.

Aşa a fost, de pildă, limba latină pentru popoarele din apusul Europei în Evul Mediu, aşa a fost limba arabă timp de veacuri pentru multe popoare din orientul apropiat. Lipsită de o bază naturală în limba maternă a populaţiei, o asemenea limbă comună poate exista numai până la un timp. Limba comună, artificială, de origine străină, este înlocuită cu limba maternă.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 46.

Pe de altă parte, limba comună poate fi limbă orală, neliterară. Un exemplu de astfel de limbă este « bol maţţ » (limba armatei), care era (în secolul al XVIII—XIX-lea) folosită ca reprezentată a tuturor dialectelor din limba avară (în Daghestan). La baza limbii « bol maţţ » a stat dialectul nordic-hunzah.

Unele opere ale literaturii orale, create într'un anumit dialect, pot, datorită forţei lor artistice proprii, să se răspândească dincolo de graniţele dialectului lor. In decursul vremii aceste limbi pot deveni un bun comun. Astfel, de exemplu, în limba svană sunt patru dialecte şi nu există o limbă literară, iar cântecele se cântă într'o limbă în prezent străină tuturor dialectelor.

Limba vorbită comună poate fi prelucrată numai în anumite condiţii. De obicei, limba vorbită există numai sub forma dialectelor teritoriale. In ele se află întruchipată limba întregului popor; ceea ce e general în lexic şi în structura gramaticală uneşte dialectele vii şi constitue baza limbii întregului popor.

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

DESPRE LEXICOGRAFIE ŞI LEXICOLOGIE ÎN LUMINA ÎNVĂŢĂTURII STALINISTE DESPRE LIMBĂ

DE

PROFESOR VICTOR CHERESTEŞIU

Lexicologia este o ramură a lingvisticii, care are drept obiect studiul lexicului (studiul vocabularului limbii). « După cum se ştie — scrie I. V. Stalin — toate cuvintele cuprinse într'o limbă formează laolată aşa numitul vocabular... Vocabularul reflectă starea limbii: cu cât vocabularul este mai bogat şi mai variat, cu atât limba este mai bogată şi mai desvoltată. Dar vocabularul, luat ca atare, nu este suficient pentru a forma o limbă; el este mai degrabă material de construcţie pentru limbă »[1]. Fără de acest material de construcţie « nu este de conceput nicio limbă. Vocabularul — scrie I. V. Stalin mai departe — se află într'o stare de schimbare aproape neîntreruptă »[2]. Desvoltarea continuă a industriei şi a agriculturii, a comerţului şi a transporturilor, a tehnicii şi a ştiinţei cere limbii completarea vocabularului cu cuvinte şi expresii noi, necesare activităţii lor. Şi limba, reflectând nemijlocit aceste nevoi, îşi completează vocabularul cu cuvinte noi, îşi perfecţionează structura ei gramaticală.

Lexicologia se ocupă cu aceste schimbări, cu aceste modificări în vocabularul limbii, cu formele şi cauzele modificărilor, cu viaţa cuvintelor, naşterea, învechirea şi dispariţia lor, cu îmbogăţirea limbii cu cuvinte noi, cu modificările sensurilor cuvintelor, cu vocabularul diferitelor dialecte ale limbii etc. Astfel, lexicologia vine în contact cu dialectologia, etimologia, semantica. Studiul comparativ al lexicului unor limbi înrudite dă de asemenea date importante şi pentru lingvistica comparativ-istorică.

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 24.

[2] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 25.

Lexicografia este ştiinţa întocmirii dicţionarelor. Dicţionarele cuprind cuvintele dintr'o limbă, sau din două ori mai multe limbi, date, de obicei, în ordine alfabetică. Cel mai răspândit tip de dicţionar e dicţionarul bilingv (în două limbi), cunoscut încă din vremea antichităţii (dicţionarele sumero-babilonice). Aceste dicţionare au apărut încă în epoca sclavagistă, pentru a satisface nevoia de comunicare între colectivele sociale sau statale care vorbeau limbi diferite Tot în timpuri îndepărtate apar şi dicţionarele explicative (într'o singură limbă), care-şi propun ca sarcină să explice sensurile şi întrebuinţarea cuvintelor din limba respectivă. Cel mai vechi tip de dicţionar într'o singură limbă este aşa numitul « glosar ». El prezintă o listă cu comentariile cuvintelor unui text greu de înţeles. Astfel de glosare sunt « Vedele » din vechea Indie, comentarii lexicografice asupra lui Homer etc. In epoca Renaşterii capătă o desvoltare deosebită lexicografia limbilor greacă şi latină; unul din cele mai cunoscute dicţionare de atunci e « Tesaurus linguae latinae » al lui Robert Etienne (secolul XVI-lea).

Ştiinţa lexicografică, privind noile limbi europene, se desvoltă mai târziu, cu începere din secolul al XVII-lea, şi se leagă strâns de procesul de consolidare a limbilor naţionale literare. In această perioadă se întocmeşte şi dicţionarul Academiei italiene (Veneţia 1612) şi dicţionarul Academiei franceze, început la 1638 şi terminat după 56 de ani, la 1894.

Academiile în fiinţă pe atunci şi-au propus să redacteze dicţionare explicative pentru tot bagajul de cuvinte al limbii naţionale. Se pot distinge două tipuri de dicţionare academice de acest fel: dicţionarul-inventar şi dicţionarul normativ.

Dicţionarul-inventar culege fără multă alegere lexicul limbii din toate regiunile ţării şi din toate timpurile. Acest fel de dicţionar nu tinde să dea norme cu privire la folosirea sau nefolosirea unui cuvânt, nu indică dacă o formă e corectă sau nu, dacă e recomandabilă sau nu. Adunând materialul de limbă din tot ce a văzut vreodată lumina tiparului, lingviştii care au pornit pe drumul unei astfel de încercări şi-au irosit truda şi strădaniile într'o muncă de Sisif. Ei nu au reuşit să realizeze nici măcar un dicţionar istoric al limbii. Dicţionarele rămâneau neterminate şi, în cel mai bun caz, chiar dacă erau terminate, prin întinderea lor prea mare, nu erau potrivite pentru masele largi ale poporului, erau deci lipsite de utilitate practică şi, adesea, de valoare ştiinţifică.

Spre deosebire de aceste dicţionare întocmite de academiile burgheze, lexicografii sovietici au pornit pe drumul realizării unor opere care să satisfacă în primul rând cerinţele maselor populare însetate de cultura spre care-i purtau victoriile Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Lenin şi Stalin au acordat o deosebită importanţă muncii de întocmire a dicţionarelor.

In plin război intervenţionist al imperialiştilor împotriva tânărului stat sovietic, la 18 ianuarie 1920, Lenin îi scrie lui Lunacearski că dicţionarul lui

Dal e... «un lucru minunat, dar e doar un dicţionar dialectal şi, pe deasupra, învechit. Nu a venit oare vremea să se alcătuiască un dicţionar al adevăratei limbi ruseşti, să zicem un dicţionar al cuvintelor întrebuinţate de clasici, dela Puşkin până la Gorchi?

Ce-ar fi să punem la această treabă 30 de oameni de ştiinţă, dându-le o raţie aşa cum primesc ostaşii armatei roşii?»[1].

Aceste câteva rânduri oglindesc importanţa dată de Lenin lexicografiei, studiului ştiinţific al bogăţiei limbii vorbite a poporului. E semnificativ faptul că pentru muncitorii la dicţionare, marele Lenin propune raţia apărătorilor ţării, care luptau împotriva duşmanului.

In această scrisoare se arată clar şi căror cerinţe trebue să răspundă un dicţionar explicativ al limbii contemporane.

Pe baza acestor principii a fost întocmit în timp de 12 ani (1928—1940) dicţionarul lui Uşakov (4 volume apărute în anii 1935—1940). «Noul dicţionar —se spune în prefaţă — e *dicţionarul limbii ruse contemporane*. Materialul dicţionarului îl constitue cuvintele literaturii noastre clasice dela Puşkin până la Gorki şi ale limbii naţionale ştiinţifice şi literare, formate în cursul secolului al XIX-lea. Dar în el se includ de asemenea şi cuvintele noi, intrate în uzul general, în special cuvintele formate din prescurtări de tipul *colhoz*, *zarplata*, cuvintele din diferitele ramuri tehnice, cuvintele noi sau puţin cunoscute mai înainte, dar care în vremea noastră au primit o largă răspândire în legătură cu desfăşurarea tot mai mare a construirii socialismului»[2].

In dicţionarul acesta se dă mare atenţie laturii normative. La fiecare cuvânt se indică accentul, ortografia, pluralul cuvântului şi alte forme gramaticale, iar în cazurile când pronunţarea oscilează, se dă cea corectă. De asemenea, se înregistrează şi abaterile dela aspectul literar al cuvântului, precizându-se că forma respectivă e «arhaică», «ieşită din uz», «regională» etc. Pentru formele mai puţin recomandabile se fac trimiteri la forma literară. Nu lipsesc din dicţionar nici indicaţiile stilistice. Astfel întocmit, dicţionarul este un îndreptar preţios pentru folosirea corectă a cuvintelor, a formelor gramaticale şi a pronunţării. In U.R.S.S., radio-ul, presa, şcoala consultă în permanenţă dicţionarele sovietice. Dicţionarele noi au încetat de a mai fi simple dicţionare informative, iar lexicograful nu mai are rolul unui înregistrator de cuvinte sau de citate. «... Lingvistul— scrie S. I. Ojegov — nu numai că cunoaşte căile de desvoltare a limbii, el însuşi este purtătorul limbii colectivului. De aceea el nu numai că înregistrează şi interpretează faptele limbii, ci, ca participant clarvăzător la creaţia lingvistică a colectivului, el însuşi devine un legiuitor al normelor. De aceea e atât de important pentru lingvist, creator al dicţionarului normativ, să pătrundă spiritul limbii unei epoci» (adică să cunoască legile interne de desvoltare a limbii). «... lexico-

---

[1] V. I. Lenin, Despre literatură, Ed. P.M.R., 1949, p. 220—221.

[2] D. N. Uşakov, Dicţionar explicativ al limbii ruse, p. XIII.

grafia sovietică — scrie S. I. Ojegov mai departe — ... trebue să devină una din formele... de propagare a normelor limbii literare ruse »[1].

★

In ţara noastră, printre cele mai vechi dicţionare, amintim aici Lexiconul Marsiglian din secolul al XVII-lea, Lexiconul redactat de Anonymus Caransebesiensis (1742) şi Lexiconul dela Buda din 1825.

Alcătuirea unui dicţionar şi a unei gramatici a limbii române a constituit mobilul înfiinţării, în 1867, a Societăţii academice române. Imitând servil Academiile din apus, Societatea academică română şi-a pus dela început ca scop să realizeze un dicţionar-inventar al limbii române. Acest lucru vădeşte desigur nu dragoste de popor şi cultura lui. Mergând pe linia anticulturală şi antinaţională a regimului burghezo-moşieresc, în loc să ceară lingviştilor întocmirea unui dicţionar al limbii contemporane, dicţionar care ar fi folosit la ridicarea culturală a maselor, vechea Academie a pornit pe un drum fără sfârşit, transformând marele dicţionar al limbii române într'o fantomă, ceea ce a făcut ca până azi poporul nostru să fie lipsit de un dicţionar ştinţific al limbii sale, în care să găsească bogăţia graiului pe care l-a creat şi-l foloseşte.

Nu e lipsit de interes să dăm aici, în câteva cuvinte, istoricul de pomină al dicţionarului defunctei Academii. La alcătuirea dicţionarului ea a însărcinat pe faimoşii latinişti August Treboniu Laurian şi I. C. Massim. Dicţionarul făcut de ei şi publicat în 1873—1876 constă în cuvinte copiate din dicţionarele latine sau cuvinte născocite de ei după modelele celor latine. Cât despre cuvintele din limba vie a poporului, ele au fost strânse într'un aşa numit « glosariu », fiind socotite cuvinte ce trebue înlăturate din limbă.

După această monstruoasă lucrare, vechea Academie însărcinează, în 1848, cu elaborarea Dicţionarului, pe Bogdan Petriceicu Haşdeu. Haşdeu porneşte dela principiul sănătos că dicţionarul trebue să cuprindă limba vorbită de popor. Din păcate şi Haşdeu a conceput dicţionarul ca un dicţionar-inventar, care să includă toate cuvintele limbii române, din toate formaţiile sale social-istorice şi din toate regiunile, inclusiv acelea care dispăruseră demult din uzul poporului. Se înţelege că asemenea sarcini l-au depăşit. In decurs de 13 ani, Haşdeu reuşeşte să redacteze şi să publice dicţionarul abia până la cuvântul « bărbat ».

In 1897 se încredinţează elaborarea dicţionarului lui Alexandru Philippide. Timp de opt ani, Philippide adună material lexical bogat, din limba vie, ca şi din literatura veche, populară şi modernă, dar redactarea lucrării e concepută de el pe un plan aproape tot atât de vast ca al lui Haşdeu şi, deci, irealizabil în timpul necesar.

In 1906, vechea Academie face o nouă încercare cu Sextil Puşcariu — cunoscut reacţionar. Acesta şi-a luat angajamentul să termine lucrarea în şase ani. Anga-

[1] S. I. Ojegov, Despre cele trei tipuri de dicţionare ale limbii ruse contemporane, Voprosî azîcoznania, 1952 nr. 2, p. 90 şi urm.

jamentul a rămas însă pe hârtie. Puşcariu ajunge, în decurs de 38 de ani, să redacteze şi să publice abia cuvintele cu literele A—C, F—L (până la cuvântul *lojniţă*).

De ce oare vechea Academie a început mereu dicţionarul şi nu l-a terminat niciodată? Explicaţia o găsim în însăşi concepţia ei despre rolul ştiinţei şi al oamenilor de ştiinţă în viaţa societăţii, concepţie care consideră ştiinţa ca fiind rezervată numai unei elite, ruptă de popor, de lupta poporului pentru progres şi o viaţă mai bună.

Partidul Muncitoresc Român şi Prezidiul Academiei R.P.R. au sfătuit şi au îndrumat încă din 1948 pe oamenii de ştiinţă din patria noastră să rupă cu tradiţiile retrograde ale trecutului, ale ştiinţei pentru elite, să făurească o ştiinţă legată de popor, în slujba poporului.

Sarcina aceasta de onoare nu a putut fi însă îndeplinită de lingviştii Al. Rosetti, I. Iordan şi Al. Graur, care nu au reuşit să se lepede de influenţele idealiste din lingvistica burgheză, la a cărei şcoală s'au format şi sub a cărei înrâurire nu au putut privi cu discernământ teoriile neştiinţifice, nemarxiste ale lui Marr şi ale şcolii lui.

După reorganizarea Institutului de Lingvistică din Bucureşti, s'a pornit hotărît la lupta împotriva rămăşiţelor idealismului şi pentru triumful învăţăturii marxist-staliniste în lingvistică.

Luând drept exemplu lexicografia sovietică, s'a părăsit definitiv ideea alcătuirii unui «dicţionar tezaur». Dicţionarul la care se lucrează azi, la Bucureşti şi Cluj, e dicţionarul limbii literare române contemporane. Scopul lui e de a da oamenilor muncii un dicţionar al limbii actuale, al limbii vii, vorbite şi scrise de către clasicii şi scriitorii noştri moderni, de seamă, precum şi de conducătorii Partidului nostru. Astfel conceput, se înţelege ce sarcini mari stau azi în faţa lexicografilor noştri. Dicţionarul pe care-l aşteaptă poporul muncitor dela noi trebue să fie un dicţionar normativ, nu un dicţionar-registru, un dicţionar-muzeu. Lingvistul, creator al dicţionarului normativ, trebue să pătrundă spiritul limbii, să cunoască legile interne de desvoltare a limbii. Pentru aprecierea a ceea ce e «corect» şi a ceeace e «incorect» în limbă, el trebue să pornească dela tezele fundamentale ale lingvisticii marxiste. «Tot ce este nou şi se desvoltă, tot ce este îndreptăţit prin legile interne de desvoltare a limbii, tot ce corespunde structurii acesteia, tot ce se bazează pe tendinţele vii ale creaţiei populare, pe procesele active din gamatică, semantică, întrebuinţarea cuvintelor, formarea cuvintelor etc. nu poate fi socotit «incorect». Dimpotrivă, ceea ce se creează de obicei artificial, în ciuda normelor vii şi tendinţelor vii ale desvoltării limbii literare, ceea ce se transpune mecanic din dialecte şi jargoane în limba literară constitue «elemente incorecte» în adevăratul sens al cuvântului, care sărăcesc şi pocesc limba»[1].

[1] Din articolul program publicat în revista Voprosî Iazîcoznania, 1952, nr. 1.

Desvoltarea rapidă a industriei şi agriculturii, ridicarea nivelului cultural al maselor, interesul tot mai general pentru progresele ştiinţei şi tehnicii fac ca terminologia specială tehnică, ştiinţifică, lexicul de specialitate să pătrundă adânc în limba poporului, în limba literară şi în limba presei. In problema unificării, a fixării terminologiei de specialitate mai e mult de făcut. Prin muncă susţinută şi devotată cauzei poporului, lexicografii noştri vor învinge nu numai aceste dificultăţi, ci şi toate celelalte care stau în calea alcătuirii noilor dicţionare. Sarcina de onoare a Institutului de Lingvistică al Academiei R.P.R. este astăzi redactarea şi publicarea la termen, în condiţii optime, a dicţionarului limbii literare române contemporane, lucrare aşteptată de aproape un veac de oamenii muncii din patria noastră.

După cum se prezintă până acum mersul lucrărilor, avem tot dreptul să credem că, până la sfârşitul acestui an, vor fi date la tipar primele două volume din « Dicţionarul limbii române contemporane ».

GENUL SUBSTANTIVELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DIN GRAMATICA LIMBII ROMÂNE ELABORATĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ BUCUREȘTI, ACADEMIA R.P.R.

Limba română are trei genuri: masculin, feminin şi neutru. Ele nu corespund totdeauna conţinutului substantivelor, deşi masculine sunt înainte de toate numele fiinţelor de sex bărbătesc, feminine numele fiinţelor de sex femeiesc şi neutre numele de lucruri în general. Pe de o parte, rămăşiţe ale unor concepţii mai vechi, pe de alta analogia fac ca unele substantive să fie de alt gen decât acela pe care ne-am aştepta să-l aibă ţinând seama de conţinutul lor.

Sunt de genul masculin substantivele nume de fiinţe de sex bărbătesc, precum şi nume de lucruri, care prin tradiţie şi prin analogie cu cele dintâi sunt socotite tot ca masculine. Ele se recunosc pe de o parte după faptul că pot fi însoţite la singular de u n, iar la plural de d o i, pe de alta după terminaţie: (un) *socru*—(doi) *socri*; (un) *urs* —(doi) *urşi*; *bărbat, flăcău, unchi, geamgiu, pui, şarpe, cărbune, cireş, sac.*

Sunt de genul feminin numele fiinţelor de sex femeiesc şi numele lucrurilor care, prin tradiţie şi prin analogie cu acestea, sunt considerate tot ca feminine. Le recunoaştem după cum primesc la singular pe o, iar la plural pe d o u ă, precum şi după terminaţie: (o) *fată* —(două) *fete;* (o) *masă* —(două) *mese; soţie, vrabie, casă, fabrică, carte, întrecere, para, pingea, stea.*

Sunt de genul neutru substantivele care denumesc obiecte concrete şi abstracte, precum şi unele nume colective şi generice. Formal, ele se recunosc după faptul că, la singular, seamănă cu masculinele, iar la plural cu femininele şi uneori şi după terminaţia pluralului. Aşa sunt: (un) *căpăstru* —(două) *căpestre*, (un) *zid* —(două) *ziduri; ac, altoi, brâu, butoi, consiliu, geniu, inel, nume, animal, cârd, neam, popor, stol.*

Din aceste înşirări se vede că unele nume de lucruri sunt de genul masculin sau de genul feminin, întocmai ca numele de fiinţe, cu care seamănă în ce priveşte terminaţia, articolul şi determinarea adjectivală, iar altele, cele mai numeroase, formează o categorie aparte, a neutrelor.

Unele nume recente oscilează în ce priveşte genul. Astfel apar în vorbire şi în scris forme duble ale unuia şi aceluiaşi cuvânt: *basc* şi *bască*, *beret* şi *beretă*, *monogram* şi *monogramă*. Unele substantive, chiar de dată mai veche, au în unele graiuri alt gen decât în limba literară: *cătun* — *cătune* (neutru) — *cătună* — *cătune* (feminin), *umăr* — *umeri* (masculin) — *umăr* — *umere* (neutru).

GENUL SUBSTANTIVELOR DUPĂ TERMINAŢIE

Substantivele masculine şi neutre se termină la nominativ singular, forma nearticulată, în consoane nemuiate sau muiate, *-u*, *-u* consonantic, *-i* consonantic şi *-e*. Masculine: *băiat*, *plop*, *stejar*, *ochi*, *membru*, *ministru*, *erou*, *leu*, *vizitiu*, *pui*, *câine*, *fluture*.

Neutre: *creion*, *loc*, *popor*, *stol*, *unghi*, *căpăstru*, *lucru*, *burghiu*, *tablou*, *cui*, *pântece*, *spate*.

Există câteva substantive masculine terminate în *-ă*: *bădiţă*, *papă*, *paşă*, *popă*, *tată*, *vlădică*.

Substantivele feminine au la nominativ singular, forma nearticulată, terminaţiile *-ă*, *-e*, *-eà*, *-à*: *cămaşă*, *fată*, *mamă*, *inimă*, *carte*, *floare*, *vulpe*, *cafea*, *stea*, *cazma*, *muşama*. Un singur substantiv feminin are terminaţia *-i*, *zi*.

GENUL SUBSTANTIVELOR DUPĂ ÎNŢELES

După cum s'a arătat, nu există totdeauna o concordanţă între genul substantivelor şi înţelesul lor.

Aceasta se poate observa în special la numele de obiecte: *masă* este feminin, *scaun*, neutru; *lingură* şi *furculiţă* sunt feminine, *cuţit*, neutru; *covrig* este masculin, *pâine*, feminin, *corn*, neutru; *secară* este feminin, *ciocan*, neutru; dintre numele părţilor corpului: *dinte* este masculin, *mână*, feminin, iar *picior*, neutru. Se observă totuşi tendinţa ca numele de lucruri să se grupeze la genul neutru.

Deşi denumesc fiinţe, unele substantive, ca *norod*, *popor*, sunt de genul neutru. Aceasta se datoreşte faptului că ele se referă la colectivităţi, nu la elementele lor alcătuitoare, şi deci nu interesează consideraţiile de sex.

Lipsa concordanţei dintre gen şi conţinutul exprimat de substantive se observă şi în cazul câtorva substantive care denumesc o ocupaţie. Substantive de felul lui: *călăuză*, *calfă*, *ordonanţă*, *sentinelă* sunt feminine, deşi fiinţele respective nu sunt de sexul femeiesc. Există de asemenea unele substantive, ca: *decan*, *ministru*, *rector*, *vatman* de genul masculin, întrebuinţate şi cu privire la femei

care exercită vreuna dintre aceste funcţii sau profesii. Situaţia se datoreşte faptului că aceste ocupaţii au fost până nu de mult exclusiv bărbăteşti. (Vezi moţiunea).

Sunt de genul masculin:

Numele fiinţelor de sex bărbătesc, comune şi proprii, precum şi numele celor care au o profesie exercitată în mod obişnuit de bărbaţi: *fiu, flăcău, moşneag, român, rus; berbec, câine, leu; Alexandru, Barbu, Constantin, Vladimir; fierar, marinar, tractorist.*

Numele lunilor anului: *martie, aprilie, mai, iunie, august.*

Cele mai multe nume de munţi: *Bucegi, Caraimanul, Carpaţi, Negoiul, Ceahlăul, Surul, Moldovanul (Mândra, Panaghia, Păpuşa* sunt feminine).

Nume de arbori: *cais, măr, nuc, păr, piersic, vişin; arţar, brad, carpen, fag, mesteacăn, stejar* (sunt feminine *răchită, salcie).*

Unele nume de plante şi de flori: *ardei, bostan, castravete, dovleac, morcov: bujor, crin, mac, nufăr, stânjenel, trandafir.*

Nume de monete: *ban, bănuţ, gologan, leu, pitac, pol, franc, zlot.* (Sunt feminine *para, rublă).*

Numele literelor alfabetului: *a, b, c, d, e, f, g, h* etc.

Numele notelor muzicale: *do, re, mi, fa, sol, la, si.*

Numele celor mai multe cifre: (un) *cinci,* (doi) *opt.* (Sunt feminine *sută, mie,* şi neutre *milion, miliard).*

Sunt de genul feminin:

Numele comune sau proprii ale fiinţelor de sex femeiesc şi numele celor care au o profesie exercitată de femei: *cumnată, mamă, româncă, soră; Ana, Maria; capră, găină; croitoreasă, lucrătoare, profesoară.*

Numele fructelor: *alună, cireaşă, nucă, pară, piersică, prună.* (Fac excepţie *strugur,* masculin, şi *măr,* neutru).

Numele zilelor, anotimpurilor şi celor mai multe părţi ale zilei: *luni, marţi, joi, sâmbătă; amiază, dimineaţă, lună, noapte, săptămână, seară, zi.* (Sunt neutre *amurg, asfinţit, prânz.*

Cele mai multe nume de flori: *crizantemă, garoafă, lalea, mixandră, micşunea, pansea, părăluţă* etc.

Nume de ţări şi de continente cu terminaţia în *a* sunt de genul feminin: *Franţa, Suedia, Spania, Africa, America, Asia, Australia.* Sunt masculine: *Luxemburg, Pachistan, Vietnam, Egipt, Ecuador* etc.

Majoritatea numelor abstracte: *cutezanţă, frică, gelozie, voinţă, îndoială, îndrăzneală, spaimă.*

Infinitivele lungi devenite substantive: *avere, cântare, ducere, încredere, întrecere, pătrundere, ucidere.*

Sunt de genul neutru:

Majoritatea numelor de lucruri: *arcuş, baston, bici, brici, car, caier, ciocan creion, gard, plug, strung, tractor, zăvor.*

Unele substantive abstracte: *adevăr, auz, chin, câştig, cuget, gust, miros, pipăit, păcat.*

Numele de materii şi substantivele abstracte care n'au plural sau un alt înţeles la plural decât la singular sunt considerate ca fiind de genul neutru: *binele, curajul, fierul, frigul, laptele, lemnul, sângele, urîtul.*

Unele substantive au o singură formă la singular şi două sau chiar trei la plural, cu sens diferit pentru fiecare formă a pluralului.

Masculin	Neutru
cap — capi (conducători)	*cap — capete* (parte a corpului);
câmp — câmpi (în expresia figurată *a bate câmpii)*	*cap — capuri* (în geografie)
	câmp — câmpuri
colţ — colţi (anumiţi dinţi la animale)	*colţ — colţuri* (geometrice)
cocoş — cocoşi	*cocoş — cocoaşe* (de armă)
corn — corni (pom)	*corn — cornuri*; *corn — coarne*
ochi — ochi (organ al văzului)	*ochi — ochiuri* (mâncare)
timp — timpi (mişcare)	*timp — timpuri* (vremuri)
zmeu — zmei	*zmeu — zmeuri* şi *zmee* (jucărie)

Sunt unele substantive care au la singular două forme, una la genul feminin şi alta la genul neutru, deşi au acelaşi înţeles.

Feminin	Neutru
colindă — colinde	*colind — colinde*
cătună — cătune	*cătun — cătune*
fructă — fructe	*fruct — fructe*

Limba literară foloseşte dintre aceste cuvinte formele de genul neutru.

SUBSTANTIVELE MOBILE. MOŢIUNEA

Pentru a exprima deosebirea de sex la oameni şi animale, limba română procedează în două feluri:

Intrebuinţează cuvinte diferite pentru fiecare dintre cele două fiinţe de sex opus: *bărbat — femeie; frate — soră; ginere — noră; unchi — mătuşă; cerb — ciută; cocoş — găină; cotoi — pisică.*

Creează cuvinte noi dela cele deja existente.

Formarea de substantive feminine dela masculine şi de substantive masculine dela feminine prin adăugarea unui sufix, pentru a desemna celălalt sex al fiinţei

în discuţie, poartă numele de *moţiune*, iar substantivele în stare de a suferi această modificare se numesc *mobile*.

Feminine formate dela masculine

cumnat — cumnată
nepot — nepoată
văr — vară
doctor — doctoriţă
pictor — pictoriţă
sculptor — sculptoriţă
lup — lupoaică
urs — ursoaică
tigru — tigroaică
cititor — cititoare
lucrător — lucrătoare
scriitor — scriitoare
fiu — fiică
sătean — săteancă
orăşean — orăşeancă
mire — mireasă
croitor — croitoreasă
lăptar — lăptăreasă

Masculine formate dela feminine

cioară — cioroi
raţă — răţoi
vulpe — vulpoi
curcă — curcan
ciocârlie — ciocârlan
gâscă — gâscan

Notă. Mai sunt şi alte împrejurări de coexistenţă a unei forme feminine şi a masculinului corespunzător, cum e cazul cu numele pomilor şi fructelor respective: *gutui—gutuie, nuc—nucă, păr—pară, prun—prună.* Aceastea însă nu sunt produsul moţiunii.

S'au arătat mai sus câteva excepţii, cu nume de genul feminin, aplicate unor ocupaţii exercitate de persoane masculine: *calfă, ordonanţă, sentinelă*, şi nume de genul masculin pentru ocupaţii privind atât persoanele masculine cât şi persoanele feminine: *decan, ministru, rector, vatman.*

Dela unele substantive masculine, nume de ocupaţii, se creează o formă feminină, pentru a desemna persoane de sex femeiesc care au aceeaşi ocupaţie: *doctor — doctoriţă; manipulant — manipulantă; şcolar — şcolăriţă; sondor — sondoriţă; tractorist — tractoristă; zidar — zidăriţă.*

Câteodată forma de feminin nu este încă fixată. Astfel, pe lângă *sondoriţă* se mai spune şi *sondoră* şi chiar *sondor*. Această situaţie se explică prin faptul că femeile au început să practice meseria de sondor de abia în zilele noastre.

Câteodată schimbarea genului dă naştere unei nuanţe afective a sensului. Această nuanţă poate fi depreciativă, de pildă *fată — fătoi:*

Marghioliţa... s'o făcut coş-cogè fătoi. ALECSANDRI, T. 332, sau hipocoristică: *Catrinel, Irinel.*

Irinel... câteva zile şi vom pleca la Slănic... Ai să fii aşa de fericită ca şi'n anii trecuţi? DELAVRANCEA, Irinel, 70.

Unele nume de fiinţe au aceeaşi formă pentru desemnarea ambelor sexe. Aceasta, din cauză că distingerea sexului nu ne interesează sau nu este posibilă.

Forma masculină serveşte şi ca feminin: *bâtlan, cocostârc, dihor, guzgan, lăstun, liliac, papagal, piţigoi, struţ, ţânţar, uliu, viezure, zimbru.*

Forma feminină serveşte şi ca masculin: *barză, cămilă, gaiţă, girafă, lebădă, privighetoare, prepeliţă, veveriţă, vidră, viperă.*

Forme deosebite pentru masculin şi feminin: *bărbat — femeie; băiat — fată; tată — mamă, moş — babă, berbec — oaie, capră — ţap, cocoş — găină.*

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

MIHAIL SADOVEANU ŞI PROBLEMELE LIMBII NOASTRE LITERARE

DE

GH. BULGĂR

Cel mai reprezentativ scriitor al nostru de azi, Mihail Sadoveanu, s'a rostit în numeroase rânduri în problema progresului limbii noastre literare, demonstrând cu măestrie cum trebue puse şi rezolvate în chip just problemele de bază ale limbii literare, cum trebue folosit practic materialul limbii.

Socotim că părerile marelui scriitor despre limba literară, exprimate în diverse ocazii, pot fi grupate în următoarele capitole: *a)* raportul dintre limba comună a poporului şi limba literară; *b*) clasicii noştri şi problema desvoltării limbii literare; *c*) cum priveşte M. Sadoveanu problemele de lexic şi de gramatică, în funcţie de sarcina prelucrării artistice a limbii comune; *d*) în fine, exemplificări concrete privind lupta pentru îmbogăţirea limbii noastre literare.

I

Raportul dintre limba literară şi limba poporului ocupă un loc de frunte în ansamblul părerilor maestrului Sadoveanu privind problemele limbii literare. M. Sadoveanu are o dragoste şi admiraţie neţărmurită pentru limba poporului, considerând-o ca un izvor de imagini, expresii, metafore, construcţii excepţional de bogate şi de inedite, pentrucă inspiraţia anonimă a colectivităţii a cristalizat în producţii poetice de cea mai autentică valoare minunatele forme expresive ale înţelepciunii şi sensibilităţii populare. Un adevărat scriitor nu se poate dispensa de cunoaşterea temeinică a limbii şi a literaturii populare, el trebue să fie un cercetător neostenit al tezaurului literar, să reţină, pe lângă fondul de idei, şi forma exprimării, valorile stilistice ale limbii comune.

Pentru a sublinia importanţa limbii şi a literaturii populare, niciun scriitor român n'a rostit cuvinte de o mai înaltă preţuire pentru această literatură, ca M. Sadoveanu: « *Nu mai cred, de pildă, în binefacerile legii agrare dela 1864,* scrie el, *dar în arta populară voi crede până la asfinţitul meu. Am găsit în ea elemente de valoare diamantină care s'au resfrânt în opera mea proprie... Am avut pentru poezia populară o înţelegere pururi trează, mi-a plăcut s'o descopăr şi am ştiut s'o descopăr* »[1]. Şi iată bunăoară cât de nimerit se integrează stilului său artistic « *elementele diamantine* » ale limbii poporului, într'o pagină din recenta sa operă *Nicoară Potcoavă* (p. 316):

« *Focul se stingea şi tăciunii se umbreau subt spuză*
Floare albastră...
Vine pasărea măiastră,
Ciocăneşte la fereastră,
Şi cu glas de om întreabă:
Nu vii, bade, mai degrabă?
Că dacă mai zăboveşti,
Sloi de ghiaţă mă găseşti...

Hatmanul tace; adierile strunelor se amestecă în susurul Austrului. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zăreşte o stea, care luceşte pripit lăcrămând ».

Din acest exemplu şi din altele nenumărate pe care însă nu le putem da aici, se poate vedea clar că înainte de a fi prezentat problema pe plan teoretic, M. Sadoveanu a realizat practic un stil de maestru pentrucă el foloseşte cu deosebit meşteşug limba poporului. « Fiţi atenţi — precizează M. Sadoveanu — la particularităţile limbii vorbite a poporului. Marele Stalin ne îndeamnă să nu siluim limba poporului. Deaceea să nu spuneţi: *dă-mi un pahar cu apă, nici magazin cu fierărie, nici îmi pun pălăria pe cap.* Vom spune cum a spus totdeauna poporul: *dă-mi un pahar de apă, magazin de fierărie, îmi pun pălăria în cap.* E de dorit ca tinerii scriitori să observe şi să se convingă că poporul nostru nu întrebuinţează expresii ca: *el e acela care a înfiinţat tipografia, el este cel care cântă în pădure,* aliniate în cărţi şi gazete după galicisme.

Poporul se exprimă mai concis, deci mai bine. Poporul face deosebire între *dă cartea mamei lui Gheorghe* şi *dă mamei lui Gheorghe cartea.* Poporul n'a spus niciodată *dă lui Ileana cartea lui Maria.* Dela *dă lui Calipso pălăria lui Mary,* nume neterminate în *a* — cum e în rânduiala limbii române — expresia îndată s'a întins şi la nume feminine care pot forma normal genitivul şi dativul »[2].

A scrie pe înţelesul tuturor, a exprima ideile cu limpezime şi conciziune, cum procedează poporul, este o datorie elementară a celui care foloseşte în scris limba pentru a-şi exprima ideile. Şi în această privinţă judecata poporului nu iartă, pentrucă ceeace nu este în conformitate cu felul lui de a vorbi, rămâne un arti-

---

[1] M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie,* p. 301.

[2] M. Sadoveanu, *Ceva despre meşteşugul scrisului,* în Flacăra, 1951, nr. 24.

ficiu lingvistic, poate interesant pentru unii, dar dăunător progresului general al limbii.

M. Sadoveanu, în chip constant, a fost atras de varietatea, de bogăţia, simplitatea şi corectitudinea limbii poporului.

Iată cum mărturiseşte el această atracţie: « *Sufletul meu s'a umplut de răsunetul versului popular şi de dulceaţa metaforelor străvechi* »[1]. Dar şi cu mult înainte, în discursul de recepţie rostit la Academia Română în 1923, el a afirmat: « *Literatura noastră trebue să-şi găsească temelia în popor* ».

Consecinţa acestei profesiuni de credinţă ştim astăzi că se reflectă în întreaga sa operă literară. Din contactul permanent cu poporul, stilul său a realizat simplitate şi noutate, bogăţie şi varietate neîntrecută. « *Aici (în popor) e Panteonul meu literar* — scrie el — *simplu fără podoabe, ca natura, însă măreţ ca şi dânsa* ».

Marea calitate a prozei lui M. Sadoveanu constă în capacitatea surprinzătoare de a exprima tot ce sensibilitatea scriitorului a înregistrat în neîncetata sa mişcare printre oameni şi în natură. Intre vibraţiile emotive ale sufletului său şi proza cu grijă ritmată din paginile literaturii sale artistice, există o corespondenţă desăvârşită.

Neîncetatul contact cu poporul, purtătorul limbii, i-a pus la îndemână acest puternic mijloc de exprimare a ideilor sale. « *Aş ţinea să precizez* — ne spune scriitorul — *că motivul pentru care limba operii mele pare aşa de bogată şi firească trebuie căutat în necontenita mea mişcare în mediul poporului dela ţară. Mai cu seamă după războiu* (e vorba de primul război mondial) *am întrebuinţat această falsă vânătoare şi acest fals pescuit, ca să cunosc cum vorbesc fraţii mei de pretutindeni* »[2]. Recent, scriitorul chemat să spună ceva despre meşteşugul scrisului, le arată tinerilor scriitori că « *au datoria să cunoască limba poporului de pretutindeni, limba vie, după ce şi-au însuşit pe cea scrisă. In această limbă vie a poporului . . . sunt încă largi terenuri neexploatate din care limba literară poate culege cuvinte şi expresii menite să îmbogăţească limba scrisă* »[3].

Bineînţeles trebue abordat cu spirit critic şi cu o justă măsură întregul material al limbii poporului, pentrucă îmbogăţirea limbii, ne spune scriitorul, « nu se poate face fără discernământ, pe de o parte, şi fără acceptarea obştească pe de alta. Atrag tinerilor scriitori atenţia că numai prin înşirarea de cuvinte specific provinciale nu aduc nici un folos literaturii şi înţelegerii generale. Uneori cu tot regretul va trebui să-l primim pe neeufonicul *ciorap* (turc) în dauna lui *colţun*, deşi cei care au pe *colţun* întrebuinţează şi pe *ciorap* (îmbrăcămintea ţărancelor iarna).

Scriitorii moldoveni fac bine lepădând pe *buhai* şi acceptând pe *taur*, deoarece ultimul este mai frumos »[4].

---

[1] M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*. p. 300.

[2] Insemnări ieşene, mai, 1939, p. 330—331.

[3] Flacăra, articolul citat.

[4] *Limba — creaţie a poporului*, cuvânt rostit la sesiunea Secţiunii a VI-a a Ac ademiei R.P.R., i ulie 1951.

Potrivit principiilor prelucrării artistice a materialului limbii comune a poporului, printr'o judicioasă alegere, printr'o originală asociere a termenilor şi printr'o riguroasă justificare artistică a particularităţilor lexicale şi gramaticale, de foarte multe ori concentrând elementele cele mai expresive ale limbii, M. Sadoveanu a realizat o vastă sinteză lingvistică, într'un stil inegalabil. Se poate foarte bine studia în opera lui literară interacţiunea limbii vorbite cu limba scrisă. Prezenţa continuă a elementelor limbii populare alături de construcţiile stilului literar pun în evidenţă faptul neîndoios că: limba scrisă înlătură, pe de o parte, instabilitatea şi, uneori, asperităţile graiului familiar, şi, pe de alta, găseşte în resursele limbii vorbite, formule inedite, elemente expresive de cea mai înaltă valoare stilistică.

In felul acesta, limba poporului, prin intervenţia directă a artistului, se ridică la o nouă treaptă de perfecţiune. Printr'o temeinică şi adâncă cunoaştere a limbii poporului, scriitorul are la îndemână nesecata ei bogăţie lexicală şi gramaticală, ca material de construcţie pentru stilul său artistic, material la care el recurge permanent pentru a reflecta veridic esenţa şi varietatea conţinutului de idei. Opera lui M. Sadoveanu ilustrează concret teza lui M. Gorki: « Adevărata frumuseţe a limbii, aceea care acţionează ca o forţă, se creează prin precizia, claritatea şi sonoritatea cuvintelor care dau o formă scenelor, caracterelor, ideii cărţii. Un scriitor « artist » trebue să cunoască pe larg întreaga rezervă de cuvinte a vocabularului nostru... şi e nevoie ca el să ştie să aleagă din acest vocabular cuvintele cele mai precise, mai clare şi mai puternice. Numai o îmbinare de asemenea cuvinte şi aşezarea lor justă — după sensul lor — într'o frază, poate să dea o formă exemplară gândirii autorului, să creeze tablouri vii, să plămădească figuri vii de oameni cu atâta putere de convingere încât cititorul să vadă cele zugrăvite ».

Precizie, claritate, putere expresivă, iată şi caracterele esenţiale ale artei lui M. Sadoveanu.

II

Deşi absolut indispensabilă, este oare suficientă numai cunoaşterea aprofundată a limbii poporului de către scriitori? Fără îndoială că nu. Desvoltarea şi perfecţionarea limbii unui popor e strâns legată şi de contribuţia creatoare a marilor scriitori, în căutarea neobosită a celor mai expresive valori de limbă şi stil în stare să oglindească plastic şi veridic conţinutul de idei al operelor lor.

Evoluţia istorică a limbii poate şi trebue să fie studiată în legătură directă cu desvoltarea literaturii, a genurilor literare. Operele clasice literare împing înainte desvoltarea limbii. Munca artistică a scriitorilor clasici înlesneşte progresul limbii literare contemporane, căci, în vreme ce limba populară se desvoltă pe o linie ascendentă, abia sensibilă, vocabularul rămânând multă vreme fără un adaos important, limba scrisă realizează progrese vădite şi repezi tocmai prin intervenţia conştientă, îndrăzneaţă şi creatoare a scriitorilor de talent.

Scriitorul de talent este, în materie de limbă, puntea de legătură între trecutul pe care-l valorifică şi viitorul pe care-l anticipă şi-l pregăteşte.

Gorki aprecia ca foarte importantă munca clasicilor în domeniul prelucrării limbii, a elementelor stilistice din vorbirea populară: «Dela opera artistică, care are drept scop reprezentarea sensurilor vieţii sociale conţinute în fapte şi evenimente, în deplinătatea şi importanţa lor, se cere o limbă precisă şi cuvinte cu grijă alese. Tocmai într'o astfel de limbă scriau «clasicii», prelucrând-o, elaborând-o treptat în decurs de secole. Aceasta e limba propriu zis literară şi, deşi ea a rezultat din limba vorbită a maselor muncitoare, ea se deosebeşte categoric de izvorul, de originea ei, pentru că, reprezentând în mod descriptiv realitatea, ea elimină din elementele vorbirii ceea ce este întâmplător, trecător, capricios şi fals din punct de vedere fonetic, ceea ce nu coincide din diverse cauze cu spiritul fundamental al limbii, adică cu structura limbii comune a naţiunii». (*Despre literatură*, 1937, pag. 313).

Interesul pentru toată producţia literară a generaţiilor care l-au precedat îl ajută pe scriitor să cuprindă istoriceşte «*vorbirea colorată a pământenilor*», să găsească cele mai bune soluţii pentru problemele speciale de limbă şi de stil. In momente grele pentru desvoltarea limbii noastre, cum a fost bunăoară intervenţia curentului latinist, scriitorii progresişti «*Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi în Moldova, Nicolae Bălcescu şi Grigore Alexandrescu în Muntenia, şi alţi mulţi care i-au urmat, s'au pus împotriva acestui purism lingvistic intempestiv*».

Ei au stăvilit prin însăşi opera lor încercările latiniştilor de a fereca limba în tipare nefireşti, neviabile şi au lărgit totodată matca spre care se îndrepta desvoltarea normală a limbii noastre. Fiecare cucerire a scriitorilor noştri clasici pe tărâmul limbii trebue să fie cunoscută şi folosită de artiştii cuvântului.

Iată cum priveşte M. Sadoveanu contribuţia esenţială la progresul limbii literare a unor scriitori clasici ai literaturii noastre: «*Dela epitetul convenţional, Mihail Eminescu se înalţă brusc, ca într'o fâlfâire de păuni şi ca într'un «colb de pietre scumpe» la vorbele care, despărţite şi izolate de la începutul limbii, dintr'odată se cunosc şi se logodesc într'o bucurie tainică*»[1]. Această măestrie a limbii marelui nostru poet se explică prin aceea că: «*ochii lui s'au umplut de imagini, de chipuri şi privelişti din toate părţile românimii noastre, la urechea lui au sunat cântecele şi plângerile fraţilor noştri de pretutindeni*»[2]. In alt loc ni se spune că «*Amintirile, Poveştile lui Creangă sunt însăşi limba vie a poporului, ridicată la un înalt potenţial artistic. Ca şi în cazul lui Eminescu, Creangă este unic în sine, însă divers în cititori. Fiecare găseşte în Amintiri şi în Poveşti noutăţi şi rezonanţe în legătură cu propriul său suflet. Aceasta e de altfel privilegiul artei adevărate...; fără îndoială că recunoaştem atât în Poveşti cât şi în Amintiri esenţa cea mai sublimă a graiului nostru popular*

---

[1] Prefaţă la volumul de poezii publicat de «Biblioteca pentru toţi».

[2] *Opere*, VI, p. 467.

ca şi cum geniul limbii noastre s'ar fi întrupat... Dând cuvintelor cumpănă justă şi ţinând seamă de importanţa artei, îi putem socoti pe I. Creangă şi pe M. Eminescu solie către viitorul de cultură al evului nou al umanităţii»[1].

Limba scrisă şi în special stilul literar nu se pot deci dispensa nici de cunoaşterea limbii vorbite şi nici de studiul literaturii clasice. Munca artistică e condiţionată de o înaltă conştiinţă patriotică; scriitorul este angajat în rândul creatorilor de cultură şi de progres şi, fără cunoaşterea realităţilor născute din desvoltarea istorică a limbii, nu poate clădi privind spre viitor. In această privinţă, pildă vie este arta lui Caragiale, care «*frământat de chinuitoarea problemă artistică*», în căutarea cuvântului ce să exprime adevărul, «*prefăcea nebuloasa primitivă în stilul acela fără pereche de viguros concis şi sobru, plin pe dinăuntru cu nervi şi ascuţit ca o lamă fină de oţel*»[2].

III

Pe lângă aceste probleme referitoare la raporturile limbii literare cu limba comună şi importanţa contribuţiei scriitorilor clasici la desvoltarea limbii scrise, M. Sadoveanu se preocupă şi de alte aspecte ale evoluţiei limbii noastre literare, privind problemele de vocabular şi de construcţie gramaticală. Tezele staliniste despre limbă ne învaţă că vocabularul este material de construcţie pentru limbă; acesta împreună cu structura gramaticală a limbii pot fi considerate ca material de construcţie pentru stilul literar. Se ştie că lexicul constitue materialul cel mai maleabil pentru prelucrarea artistică a scriitorului, urmat îndată de sintaxă. Bogăţia termenilor, sonoritatea cuvintelor, originalitatea asocierilor şi a atributelor sunt deosebit de pregnante în proza scriitorului nostru, care mărturiseşte fără înconjur că le-a luat în bună parte din popor.

Deşi nu există azi scriitor român care să cunoască aşa de bine ca M. Sadoveanu limba veche şi cea actuală de pretutindeni, scriitorul nostru se arată foarte sobru în folosirea elementelor particulare, rar întâlnite în limba literară, şi nu caută niciodată să facă, în locul operii de artist, operă de lingvist, înşirând peste măsură fapte de limbă specifice mediului descris. De cele mai multe ori câteva amănunte lingvistice sunt suficiente să ilustreze un moment al povestirii în care întâlnim eroi din Moldova sau de pe Bărăgan, dela ţară sau din târg, de azi sau de pe vremea lui Ştefan-Vodă. In acest scop, pe lângă vocabular, se pun în evidenţă şi particularităţile de sintaxă.

«*Să-ţi spun ce nu ştii tu, Mitreo, a urmat bătrânul oblojindu-i şerpii de sânge de pe spinare. Amară e viaţa noastră până ajungem la bătrâneţe, şi după aia e amară până ce pierim. Eu am apucat vreme de pomină când s'au sculat satele, de au ars conacele. Stăpânirea trimise pe Moldoveni să împuşte şi să detune pe-ai noştri.*

---

[1] *Despre marele povestitor I. Creangă*, Colecţia Societăţii pentru răspândirea ştiinţei şi culturii, p. 30.

[2] Opere, VI, p. 499—500.

Iar pe mine mă concentrară şi mă trimiseră cu regimentul în părţile Moldovei, ca să proţăpim pe alţii, tot plugari de-ai noştri »[1].

Scriitorul e, firește, continuu preocupat de expresivitatea stilului operei sale. Tocmai de aceea el recurge la termenii care în anumite împrejurări pot evoca plastic şi viguros o idee, un aspect al realităţii. Vocabularul scriitorului trebue să fie bogat, variat, pitoresc. Această idee ocupă la M. Sadoveanu un loc însemnat în ansamblul problemelor privind folosirea vocabularului limbii de pe întreg cuprinsul ţării: « Poporul din cele 8 regiuni din miază-noapte recoltează *curechi*, acreşte *verze* şi bea *moare*, pe când dunărenii nu ştiu decât de *varză* şi *zeamă de varză*. Gospodinele din miază-noapte coasă cu *acul*, fixează cu *boldul* sau cu *bumbuşca*, îşi prind haina cu *agrafa*, îşi pun în păr *spelci*, pe când la Bucureşti nu se întrebuinţează decât *ac* cu perifrazele *de cusut*, *cu gămălie*, *de siguranţă*, *de păr*.

Unora din produsele savuroase ale grădinilor, oamenii din miază-noapte le spun *lubeniţă* sau *harbuz*, *pepene* (zămos) şi *cantalup*. Dunărenii de care mă ocup nu cunosc decât cuvântul *pepene*, căruia îi adaogă adjectivele explicative *verde* şi *galben* ; pepene verde, pepene galben. De asemeni aici nu se vorbeşte decât de *prune* pe când dincolo poporul se bucură de *prune*, *perje*, *goldane*, *avrame*, *bardace*... »[2].

Dar aria de cercetare şi de cunoaştere a limbii poporului nu trebue să se extindă numai orizontal îmbrăţişând tot teritoriul patriei, ci să se adâncească şi în trecut. Elementele populare şi arhaice pot intra astfel în ţesătura artistică a stilului, cu scopul de a ilustra în chip adecvat gândul şi felul de a grăi al celor din trecut.

In foarte numeroase pagini ale operei lui M. Sadoveanu, perspectiva istorică a limbii se completează armonios cu ambianţa regională. Scriitorul se pricepe de minune să folosească just vocabularul şi structura gramaticală pentru a da o mai mare putere sugestivă stilului său.

Chiar unele forme gramaticale, rare sau inexistente în vorbirea populară din Moldova, folosite mai mult în scris, cum este perfectul simplu, sunt întrebuinţate de scriitor nu numai pentru a le pune în gura eroilor munteni sau oameni de oarecare cultură, trecuţi prin şcoli, ci pentru a-şi exprima nemijlocit şi precis gândurile sale de povestitor.

Astfel putem găsi acest timp întrebuinţat chiar la persoana întâi singular: « De pe înălţimea malului, mă *întorsei* chemat parcă de cineva şi *privii* în urmă »[3] sau « eu *făcui* semn cu capul » sau « *mă oprii*, « *zării* », « *uitai* », « *trecui* », « *băui* » [4], forme pe care nu le vom găsi, desigur, în vorbirea poporului din Moldova şi nici în opera lui Creangă.

---

[1] M. Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, ed. a II-a, p. 45.

[2] *Ceva despre meşteşugul scrisului*, în Flacăra, nr. citat.

[3] Opere alese, I, p. 142.

[4] Opere, I, p. 349—352.

In scopul lărgirii capacității expresive a limbii, M. Sadoveanu apără de atacuri, așa cum s'a văzut din citatul de mai sus, moldovenismele în opera sa literară, cuvinte care de fapt au o arie de răspândire largă în partea nordică a țării. «Așa zisele moldovenisme se aud în toată partea nordică a românismului. O mulțime de cuvinte dela Bistrița, Moldova și Siret le-am auzit în Bihorul îndepărtat: *sfadă, tină, cocostârc, horn, curechi, holtei, o leacă, o lecuță, o țâră ... mâță (mâțoc), sudalmă, moare de curechi, a sgâlțâi, boboc, ... cofă și ciubăr, cergă, vintre, hârtop, ponor, fânaț, ... hat, galiță, hodină, a probozi...*» etc.

Cu tot respectul pe care îl are pentru cuvintele regionale, scriitorul recunoaște că: «*nu tot ceeace e popular e admisibil, are drept și poetul anonim să creeze versuri slabe și expresii îndoelnice ca valoare. Scriitorul tânăr cată să-și apropie ce e frumos și valabil*»[1].

★

Fără îndoială că problema neologismelor nu se mai discută cu aceeași aprindere și mai ales de pe pozițiile greșite de odinioară. Neologismele sunt necesare limbii, dar ele trebue primite cu discernământ, după un criteriu just, pentru ca realmente limba să se îmbogățească.

«Poporul nostru nu poate rămâne pe loc cu vorbirea lui arhaică. Odată cu lucrurile ori noțiunile nouă el acceptă și etichetele lor, adică vocabulele străine ce exprimă aceste lucruri și noțiuni nouă ... De aceea țăranul are *telegraf, telefon, gară, tren, vagon, radio, avion* și alte sute și sute de cuvinte pe care i le-au adus noutățile veacului. Deasemenea școala i-a dat cuvinte nouă pe care el le întrebuințează pe lângă cele vechi. De pildă *nădejde* și *vreme* au alături pe *speranță* și *timp*. Țăranul întrebuințează *speranță* și *timp* fără a lepăda *nădejdea* și *vremea*, care rămân în expresiile fixe. Se zice *om de nădejde, bună vremea, de vreme ce* etc. Lângă *speranță* și *timp* care poate se vor diferenția, vor rămâne statornic în expresii, vechile cuvinte *nădejde și vreme* ...

«Să nu se întrebuințeze neologismul în locul unui cuvânt românesc care exprimă precis acelaș lucru. In loc de *inimă* să nu spunem *cord*, chiar în medicină. *Cordial* însă e bun. *Salutări cordiale:* mai bun decât *salutări din inimă*. Un cuvânt în loc de trei»[2]. In opera scriitorului găsim nenumărate exemple de justă aplicare a acestui precept important pentru progresul limbii naționale. Iată un exemplu: «Era obosit, *emoționat*, plin de dorinți, în pragul unei vieți noua. Cădea de somn și totuși mai stătu un timp, privind prin ușa ce dădea în cerdac grădina, șesul nedeslușit și apa râului subt *fulgurațiile fantastice* ale lunii»[3]. Sau: «In mii și mii de ani, codrii de brad s'au întins, au căzut și iar au crescut în preajma puhoiului, ocrotind *misterul* vieții. A fost o perioadă fără număr, fiindcă nu era amestecată acolo *asistența* omului. *Vocile* singurătății însemnau sau bucuria

[1] Flacăra, art. cit.
[2] Flacăra, art. cit.
[3] *Soarele în baltă*, p. 242.

iubirii sau *criza* morții, moartea *acumulată* se supunea vieții biruitoare. Frumoasa cobora la câmpia oamenilor fără să *divulge* nimic din taina *hermetică* a acelui hotar »[1].

Odată cu viața nouă, socialistă, poporul și-a însușit și cuvinte noi, corespunzătoare avântului economiei naționale. Aceasta se reflectă și în opera lui M. Sadoveanu: « Lumea nouă se folosește de *tractoare*, de *aeroplane*, de *electricitate;* pământurile pustii rodesc subt puterea *irigației*, priveliștile se prefac prin iscusința *inginerilor*, plantele folositoare înlocuiesc spinăriile, mlaștinile seacă, păduri apar acolo unde erau nisipuri.

Oamenii dela Malu se ofilesc în umbra trecutului. Asupra acestora trebue îndeplinită *revoluția* »[2].

Cine ar cuteza să susțină că, asociind aceste neologisme cuvintelor obișnuite din fondul principal al limbii, scriitorul îngrădește progresul limbii literare? Dimpotrivă, prin astfel de procedee M. Sadoveanu promovează termenii utili exprimării concise și îmbogățește vocabularul poetic printr'o curajoasă înoire a lexicului.

In strânsă legătură cu exemplele citate stă problema sinonimelor, care ajută pe scriitor să-și nuanțeze exprimarea. Iată care este poziția scriitorului în această problemă. « Avem trei sinonime pentru *zăpadă: nea, zăpadă, omăt.* Să încercăm a le diferenția: *nea* = zăpadă ușoară dela începutul iernii; zăpada obișnuită a iernii = *zăpadă*, iar *omăt* = zăpadă mare (nămete). Pentru locurile acoperite cu arboret avem o serie de cuvinte cu nuanțe interesante: *pădure, codru, sihlă, dumbravă, huceag, luncă, rediu, lăstăriș;* să le întrebuințăm după înțelesul lor . . . Pentru cuvintele în legătură cu mirosul avem iarăși o serie de sinonime diferențiate: *miros, mireasmă, miroaznă, iz, putoare*, lângă care au fost necesare și neologisme *parfum* și *aromă* . . . Se spune *praf*, se mai spune *colb, pulbere* și *pudră* »[3].

Sobrietatea stilului și exactitatea exprimării nu contrazice bogăția sinonimelor, ci reclamă o dozare a lor, o rânduială justă a asocierii termenilor. Iată de exemplu cum ne prezintă autorul imaginea asfințitului, folosind sinonimia cuvintelor: « In urmă pe munți în ceață, ca într'o *cunună sângerată* de durere asfințea soarele, și cei doi călăreți, cu slujitorii după ei, trecură Moldova prin *frământarea de foc* a undelor. Trecură și porniră pe drum lung prin lucirile *asfințitului*, și se depărtau tot mai mici înainte, până ce se mistuiră în aburul *amurgului* »[4].

Astfel, pilda creației lui M. Sadoveanu indică în mod precis calea pe care trebue să o urmeze scriitorii în munca lor artistică. In permanent contact cu arta populară și cu opera marilor clasici, stăpâni pe toate mijloacele de exprimare ale limbii vorbite, scriitorii noștri să aibă în vedere adevărul exprimat simplu de

---

[1] *Valea Frumoasei*, p. 105.
[2] *Mitrea Cocor*, p. 182.
[3] Flacăra, art. cit.
[4] Opere, I, p. 578.

Puşkin: « Limba scrisă se regenerează în fiecare clipă prin expresii care se nasc în conversaţie, dar nu trebue să renunţe la ceeace a dobândit dealungul veacurilor. A scrie numai în limba curentă înseamnă a nu şti limba ». Munca scriitorului se cuvine să fie considerată, aşa cum o apreciază şi M. Sadoveanu, ca o muncă de răspundere. « *Unitatea de cultură îi porunceşte* (scriitorului) *o cât mai largă îmbogăţire a dicţionarului de vocabule şi expresii, întrucât acestea sunt patrimoniul neamului. Făcând aşa, urmăm calea justă a înaintaşilor noştri, care au urmat limba literară potrivit limbii poporului* »[1].

IV

M. Sadoveanu, prin opera sa masivă, a stat în fruntea scriitorilor noştri progresişti contemporani, pentru a apăra tezaurul naţional al artei şi limbii de influenţele nefaste ale decadentismului burghez. Se ştie că între cele două războaie mondiale au apărut curente aşa zis literare moderne, decadente, care de fapt nu aveau nimic comun cu adevărata artă literară, legată de popor. Scriitorii şi reprezentanţii simbolismului, ai dadaismului şi ai altor curente decadente reprezentau de fapt mentalitatea, gusturile, felul de viaţă corupt, specific capitalismului în descompunere. In « arta » lor se reflecta o concepţie retrogradă, pentrucă erau cu totul rupţi de viaţă şi de năzuinţele maselor muncitoare. Preocuparea lor de a scrie pentru « iniţiaţi » se concretiza prin compoziţii din cele mai năstrușnice, printr'o schimonosire a frazelor construite arbitrar, fără sens, trădând în chip direct preferinţa pentru formalism, pentru ermetism şi în ultimă analiză dispreţul cel mai larg faţă de popor, faţă de tradiţia şi cultura noastră naţională.

O astfel de literatură cosmopolită, decadentă, reflectând dispreţul faţă de om, faţă de realitate, faţă de năzuinţele oamenilor cinstiţi, constituia şi în ceea ce priveşte limba un obstacol serios în desvoltarea ei firească, spre desăvârşire artistică.

Faţă de vădite şi condamnabile încercări de a corupe limba naţională nu s'a luat poziţie critică, în niciuna din revistele noastre de specialitate din trecut, nici în Dacoromania, condusă de adeptul regimului reacţionar, S. Puşcariu, nici în Bulletin linguistique condus de Acad. Al. Rosetti, nici în Buletinul Philippide, condus de Acad. I. Iordan. In genere, problemele limbii literare nu erau abordate de lingvişti; ei se ocupau doar de jargoane, de chestiuni mărunte de strictă specialitate. Problema evoluţiei, a perfecţionării, a îmbogăţirii limbii noastre literare era lăsată în sarcina criticilor literari, dar şi aceştia se mărgineau numai la unele aspecte de stil, iar unii din ei ridicau chiar în slavă formele bizare, neînţelese, ilogice ale pretinşilor creatori de artă literară, expresie a dispreţului acestora faţă de limba noastră literară.

M. Sadoveanu, în tot acest timp, a dus fără şovăire, prin opera sa, lupta împotriva acestor denaturări ale limbii şi ale culturii noastre. Pe linia marilor

[1] Flacăra, art. cit.

înaintaşi, Eminescu, Creangă, Caragiale — proza lui, în care se reflectă viaţa poporului, suferinţele îndurate, năzuinţele şi lupta sa, se caracterizează printr'un stil şi o limbă direct legate de limba populară, de cele mai bune elemente şi realizări ale limbii comune, vorbită pretutindeni.

Stăpânit de dragoste faţă de cei mulţi, nedreptăţiţi şi împilaţi, M. Sadoveanu n'a scris şi n'a putut scrie nici măcar o schiţă care să reflecte concepţia şi interesele clasei exploatatoare, decadenţa culturii burgheze. Ce replică mai strălucită putea da ereziilor de tot soiul în domeniul limbii literare, decât acea minunată « Creangă de aur » apărută în 1933, în plin decadentism literar.

Din opera sa scriitorii noştri tineri pot învăţa practic, direct, « ce exemplu impunător oferă activitatea unui scriitor care şi-a pus cu fervoare arta în slujba maselor populare, cum trebuie luptat împotriva decadentismului, ce şcoală neîntrecută e marea creaţie folclorică, ce înseamnă a fructifica în mod creator cele fmai bune tradiţii ale artei noastre »[1].

Scriitorii adevăraţi, legaţi de popor, cunoscând realităţile vieţii şi năzuinţele maselor, îşi orientează munca lor artistică în aşa chip încât să se integreze în rontul luptătorilor pentru progres, aplicând în mod creator în munca lor artistică cunoscuta teză stalinistă: « limba, fiind un mijloc de comunicare, este în acelaşi timp şi un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii ».

Niciun scriitor contemporan n'a ilustrat mai bine, în pagini de adevărată antologie, puterea sugestivă, evocatoare a unui stil artistic al limbii literare, cultivată cu deosebită grijă şi cu pricepere de maestru. Excepţionala sa putere de a reda în scris natura şi omul, acţiunea, ideile şi sensibilitatea lui, reprezintă în mod concret rezultatul prelucrării artistice a limbii. Cu ajutorul acestui element esenţial al literaturii, M. Sadoveanu a conturat într'o frescă vie şi impresionantă trecutul istoric, oamenii şi peisajul patriei.

Dar nu numai opera sa literară, ci şi părerile lui M. Sadoveanu despre problema limbii literare prezintă un interes deosebit pentrucă sunt o sinteză teoretică a experienţei sale vaste şi ele pot fi un preţios îndreptar în munca de creaţie a scriitorilor şi a autorilor de opere din diversele domenii ale culturii. Arta cuvântului scris la M. Sadoveanu dărâmă pentru totdeauna mitul unei limbi poetice rupte de popor şi de realitatea vieţii. Limba şi stilul operii sale împacă armonios epicul cu liricul, tonul familiar cu cel solemn, arhaismele cu neologismele, mişcarea dramatică a acţiunii cu poezia peisagiului. Prin creaţia sa artistică, M. Sadoveanu a continuat şi întregit opera marilor noştri scriitori şi mai cu seamă a făcut să birue în literatură limba vorbită a poporului, pe care a ridicat-o la o mare înălţime de expresivitate, precizie şi armonie. Nicoară Potcoavă, ultima sa operă, este în această privinţă o pildă elocventă.

De peste o jumătate de secol cu o deosebită râvnă şi dragoste faţă de limbă şi faţă de vasta tematică a vieţii poporului nostru, M. Sadoveanu contribue la

[1] Studii şi articole închinate lui Mihail Sadoveanu, p. 127.

promovarea celor mai bune elemente expresive din limba vorbită. Pe acest drum creator el nu se află singur, ci merge în fruntea unei falange de scriitori tineri care îşi pun talentul şi priceperea în slujba progresului culturii patriei noastre. Acestor scriitori M. Sadoveanu li se adresează îndemnându-i să-şi mărească efortul creator, pus în slujba luptei maselor muncitoare, să-şi însuşească « *din tezaurul limbii întregului popor tot ce e necesar ca să se exprime precis şi colorat, fără aproximaţie şi dibuiri*, (scriitorului) *să nu-i fie străin trecutul, să nu neglijeze prezentul, să fie atent la toate schimbările ce se petrec sub ochii noştri*»[1].

Ideile formulate în acest chip nu sunt fraze de circumstanţă, nici simple recomandări lipsite de conţinut concret, ci o adâncă credinţă în popor, în artă, în limbă, în viitorul lui socialist.

[1] Flacăra, art. cit.

ROLUL LITERATURII IN DESVOLTAREA GÂNDIRII ŞI VORBIRII LA COPILUL DE VÂRSTĂ PREŞCOLARĂ

DE

ILIE STANCIU

In primii ani ai copilăriei se formează şi se desvoltă cel mai important mijloc de comunicare între oameni: limba.

« Fiind nemijlocit legată de gândire, limba înregistrează şi fixează în cuvinte şi în combinaţii de cuvinte, în propoziţii, rezultatele activităţii gândirii, succesele omului în munca lui de cunoaştere şi face posibil, în acest fel, schimbul de idei în societatea omenească »[1].

Limba nu este numai un mijloc de comunicare, ea este în acelaşi timp un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii, deoarece fără schimbul de idei este imposibilă lupta oamenilor pentru a produce bunurile materiale necesare existenţei, pentru a supune şi transforma natura, nu este posibilă existenţa producţiei sociale, a societăţii însăşi.

Din fragedă vârstă, copilul înregistrează, acumulează şi reţine un număr uriaş de cunoştinţe. El învaţă tot timpul, la tot pasul vine în contact cu obiecte şi fenomene noi pentru el, care-i desvoltă gândirea şi, legată de aceasta, vorbirea. Cu cât procesul de cunoaştere se desfăşoară mai intens şi mai în adâncime, cu atât vorbirea copilului e mai bogată şi mai apropiată de oglindirea justă a realităţii în conştiinţa sa şi invers. De aceea, în procesul instructiv-educativ cel mai important loc îl ocupă învăţarea limbii materne, educatorii şi învăţătorii fiind aceia care poartă răspunderea uriaşei sarcini de a-l face pe copil să vorbească într'o limbă corectă, frumoasă şi bogată, de a-l înarma cu mijlocul cel mai important de comunicare, asigurându-i astfel posibilitatea nelimitată de a participa activ la procesul producţiei sociale. Acest rol al educatorului e cu atât mai impor-

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, ed. P.M.R., 1951, p. 48.

tant — ne spune M. Gorchi — în socialism, când «copiii au nevoie mai mult ca oricând să-şi îmbogăţească limba... când viaţa se transformă complet, când mereu se creează ceva nou şi când toate acestea necesită noi forme de limbaj».

A-ţi însuşi o limbă, înseamnă a-i deprinde structura ei gramaticală, a-i cunoaşte temeinic fondul ei principal de cuvinte, a poseda din ce în ce mai mult bogăţia şi frumuseţea vocabularului ei.

Copilul, de cum începe să vorbească, îşi însuşeşte în primul rând cuvintele din fondul principal de cuvinte, ele fiind legate de nevoile sale imediate şi, odată cu însuşirea lor, deprinde şi structura gramaticală a limbii materne. Procesul acesta începe şi se desăvârşeşte sub directa influenţă a celor ce-l înconjoară şi în primul rând a educatorilor.

Iată de ce cei mari, care îndrumă pe copii, trebue să fie în primul rând foarte buni cunoscători ai limbii noastre literare, ai structurii ei gramaticale şi, vorbind, ei trebue să folosească termenii cei mai proprii, cei mai plastici, fraze şi forme flexionare alese cu grijă şi cât mai corecte, construite în raport cu puterea de asimilare a vârstei respective.

Dar, pentru a da copiilor temeinice cunoştinţe asupra limbii materne, numai vorbirea părintelui sau a pedagogului nu este suficientă. Un sprijin deosebit de important în această direcţie îl dă opera literară făurită anume pentru cei mici.

Poporul, în dragostea lui mare pentru copii, a creat opere literare de o rară frumuseţe: cântece de leagăn şi de joc, zicători şi cimilituri, povestiri şi basme. Marii scriitori, clasicii literaturii universale au scris opere nemuritoare pentru instruirea şi educarea celor mici. In epoca construirii socialismului şi a comunismului, literatura pentru copii ia un avânt nemaiîntâlnit până acum: opere literare destinate copiilor de diferite vârste, scrise cu o înaltă măestrie artistică, apar în număr impresionant în U.R.S.S. In ţara noastră, după eliberarea de sub jugul fascist, s'a născut şi se desvoltă cu paşi mari o bogată literatură pentru copii.

In articolul nostru, ne vom ocupa în mod deosebit de rolul literaturii în desvoltarea gândirii şi vorbirii la copilul de vârstă preşcolară.

Lumea înconjurătoare acţionează asupra organelor de simţ ale copilului din primele momente, şi excitaţiile apărute în organele respective se transmit prin conducători nervoşi spre scoarţa cerebrală.

In scoarţă se produce analiza şi sinteza acestor excitaţii, se stabilesc legături nervoase temporare.

Ca rezultat al acţionării directe a obiectelor şi fenomenelor lumii înconjurătoare asupra organelor simţurilor apar sensaţiile, percepţiile şi reprezentările lor, care formează, după cum ne învaţă I.P. Pavlov, primul sistem de semnalizare, sistem comun atât oamenilor cât şi animalelor.

Gândirea concretă, elementară, este deci rezultatul analizării şi sintetizării de către scoarţa cerebrală a excitaţiilor ce vin dela primul sistem de semnalizare.

« Până la stăpânirea limbajului, a vorbirii, copilul capătă informaţii despre lumea înconjurătoare şi o reflectare a ei numai prin primul sistem de semnalizare, adică perceperea directă a obiectelor şi fenomenelor ce acţionează asupra organelor simţurilor. Acţiunile copilului au un caracter condiţional reflector »[1].

La această vârstă gândirea are un caracter pronunţat situativ, imaginile sunt simple şi formate mai ales din ceea ce copilul simte şi percepe direct în procesul activităţii sale.

La sfârşitul primului an şi la începutul celui de-al doilea an al vieţii copilului, începe să se desvolte, pe baza primului sistem de semnalizare, limbajul (cuvintele, vorbirea), adică *cel de-al doilea sistem de semnalizare.*

« Cuvântul... a format cel de-al doilea sistem de semnalizare a realităţii care ne este proprie şi care este semnalul primelor semnale »[2].

I. P. Pavlov arată că « gândirea noastră în cuvinte este forma specială a activităţii nervoase superioare, legată istoriceşte de muncă. Ea este în mod calitativ diferită de semnalul condiţional, excitatorul, care provoacă reacţii regulate şi determinate. Cuvântul, prin bogăţia lui de sensuri, creează posibilităţi noi de legături multiple în scoarţa noastră cerebrală, el este un excitant condiţional la fel de real ca şi toate celelalte, dar mai cuprinzător decât toate celelalte şi care nu poate fi comparat nici calitativ, nici cantitativ cu excitanţii condiţionali ai animalelor »[3].

Perceperea lumii înconjurătoare prin intermediul celui de-al doilea sistem de semnalizare, cu ajutorul cuvântului, vorbirii, ridică la nivel deosebit gândirea şi vorbirea copilului. In această perioadă se desvoltă operaţiunile gândirii: comparaţia, analiza, sinteza, căile abstractizării şi generalizării, căile formării noţiunilor.

Copiii mici au un vocabular foarte redus. Statisticile făcute de unii pedagogi şi psihologi arată că numărul de cuvinte folosite de copiii mici diferă dela vârstă la vârstă, dela an la an, dar, în general, rezultatele statistice conchid, fără deosebire, că vocabularul copilului preşcolar atinge în medie numărul de 3.000 de cuvinte.

Statisticile nu se rezumă numai la înregistrarea numărului de cuvinte, ci ele le grupează şi după funcţiile lor gramaticale: astfel, în raport cu toate celelalte părţi de vorbire, locul cel mai mare îl ocupă substantivele şi verbele. Acestea, la rândul lor, se referă la obiecte şi acţiuni concrete legate de situaţii concrete, de experienţa proprie a copiilor.

Pentru copilul de vârstă preşcolară, cuvântul are la început un conţinut sensorial, oglindind însuşirile lucrurilor şi fenomenelor cu care copilul a venit direct în contact. Cu timpul, sub acţiunea factorilor educativi din mediul social,

[1] I. P. Antonov, Desvoltarea gândirii şi limbii copilului de vârstă preşcolară şi şcolară, în « Soveţcaia Pedagoghica » Nr. 2/1953, p. 59.

[2] I. P. Pavlov, Opere complete, 1947.

[3] Ibidem.

copilul deprinde a aplica cuvântul la o categorie din ce în ce mai mare de obiecte şi fenomene asemănătoare şi numai treptat cuvântul se desprinde de percepţiile şi reprezentările copilului, spre a se apropia de oglindirea în conştiinţa sa a ceea ce e general şi esenţial în lucruri şi fenomene.

Tot acest proces necesită o activitate verbală dirijată de către educator. Indicaţiile verbale şi explicaţiile educatorului trebue să se ridice dela cuvinte cu un conţinut concret, strâns legate de anumite situaţii din viaţa copilului (vorbirea situativă), la cuvinte, fraze şi expresii care să generalizeze experienţa vieţii celor mici (vorbire contextuală). Trecerea dela cuvânt, ca simplă denumire a lucrurilor, la noţiune este uşurată când deprindem pe copii cu termenii de comparaţie, cu cunoaşterea sensurilor diferite ale cuvintelor, precum şi cu deprinderea de a compune cuvintele şi de a descompune cuvintele derivate.

Dificultatea de exprimare coerentă a copilului dispare pe măsură ce el este ajutat să-şi îmbogăţească vocabularul, să-şi însuşească noi elemente ale vorbirii (în special termeni de legătură, prepoziţii, conjuncţii etc.).

Fazele de desvoltare ale vorbirii copilului mic trebue bine cunoscute de pedagog şi scriitor.

Vorbirea situativă a copilului apare ca o primă formă a vorbirii coerente, şi «se naşte din comunicarea cu cei din jurul lui, ca o particularitate a gândirii sale şi ca un caracter al reprezentărilor sale»[1]. Copilul porneşte dela numirea obiectelor şi fenomenelor din sfera lui cea mai apropiată, şi, pentru cele puţin mai depărtate de această sferă şi încă necunoscute lui, el substitue mimica, gesturile, le denumeşte prin simple pronume *(aia, ăla, cela* etc.), sau creează cuvinte proprii. Copilul mic, în stadiul vorbirii situative, foloseşte din plin exclamaţiile, interjecţiile, ceea ce dă limbajului său un caracter expresiv, în care primează nota afectivă.

Dela această perioadă de vârstă,copilul are o înclinare puternică spre muzicalitatea limbii, spre regularitatea ritmului, spre rimă şi vers. Creaţiile copiilor, cântece şi jocuri, conţin de multe ori cuvinte nelegate prin sens, ci numai prin ritm:

Ala, bala
sau
Cling, clanc...

Deprinderea structurii gramaticale a limbii începe din fragedă vârstă. La început, vorbirea copilului mic abundă de greşeli, în deosebi în ceea ce priveşte acordul dintre subiect şi predicat de genul acesta: «copii zice», «oamenii face» etc.

Tot la această vârstă, consecinţă a gândirii situative, întâlnim des fenomenul de enumerare, în loc de sintetizarea şi generalizarea părţilor omogene ale propo-

[1] A. M. Leuşina, A. I. Sorokina şi A. P. Usova, Pedagogia preşcolară, Ed. de Stat, 1949, p. 225.

ziţiei: « La cămin am văzut copii, am văzut măsuţă, am văzut scăunele, am văzut jucării etc. ».

De toate aceste particularităţi ale vorbirii copilului preşcolar trebue să ţină seama educatorul, căci rolul lui este de a interveni activ pentru trecerea dela vorbirea situativă la vorbirea contextuală.

Pe copiii de 5—7 ani începe să-i intereseze cauza fenomenelor, natura obiectelor, rolul omului în producerea sau stăpânirea lor. Ei trec dela sfera apropiată la noţiuni mai depărtate, la preocupări şi acţiuni mai complexe. Ei vor să ştie cum trăiesc oamenii în alte ţări, ce fel de plante şi animale cresc în regiunile depărtate ale globului. Dorinţa de a învăţa, de a cunoaşte mereu alte lucruri este specifică copilului la această vârstă. Pedagogii şi scriitorii trebue să lupte pentru satisfacerea în cel mai mare grad a acestei dorinţe active manifestate de copiii de vârstă preşcolară: materialul se poate selecţiona din domeniul fenomenelor naturii (anotimpurile cu specificul lor, viaţa plantelor şi animalelor legate de diferite anotimpuri), din domeniul fenomenelor sociale (viaţa omului în diferitele ţări şi epoci, lupta lui pentru cucerirea şi transformarea naturii, maşinile şi rolul lor imens în socialism) etc.

Prezentarea diferitelor profesii în procesul de producţie introduce pe copil în domeniul activităţii sociale, în care va creşte şi va lucra după terminarea şcolii, îl pregăteşte pentru meseria sa viitoare.

O atenţie la fel de mare trebue dată cunoaşterii instituţiilor publice, cunoaşterii mijloacelor de locomoţie şi comunicaţie etc.

Cum este posibilă însuşirea unei asemenea bogăţii se cunoştinţe pentru copii de vârstă atât de mică? Prin cântece şi jocuri, prin povestiri şi basme, piese şi scenete, imagini şi tablouri, ele se introduc pe nesimţite în conştiinţa copilului, atenţia lui este câştigată, interesul lui este stimulat.

Rolul literaturii pentru copii este aşa dar important în procesul desvoltării vorbirii şi gândirii copilului preşcolar.

★

Limba producţiilor populare este plină de expresivitate, bogată în imagini şi structuri sonore nemaiîntâlnite prin frumuseţea lor. Ea prezintă rezultatul creaţiei de veacuri a poporului, este simplă şi cu o mare putere de evocare.

V. G. Bielinschi, unul dintre cei mai înflăcăraţi apărători ai folclorului ca izvor de inspiraţie pentru creaţia literară, susţinea că încă din primele luni, copiilor, trebue să li se cânte cântece populare de leagăn, pentru ca urechea să li se obişnuiască cu sunetele limbii materne. « Copiilor — ne spune Bielinschi — trebue să li se obişnuiască urechea cu armonia cuvântului rus şi inima cu eleganţa lui, poezia să le fie o muzică care să le pătrundă inima... »[1]. Marele scriitor rus

[1] V. G. Bielinschi, Opere pedagogice alese, Ed. Cartea Rusă, p. 55.

Biblioteca Centrală Regională SIBIU

Maxim Gorchi, a selecţionat şi publicat cele mai frumoase producţii populare accesibile copiilor. După Revoluţie, Maxim Gorchi şi ceilalţi scriitori sovietici, care s'au format sub îndrumarea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, au acordat o atenţie deosebită folosirii folclorului pentru îmbogăţirea gândirii şi vorbirii copiilor cu cele mai vii, mai proprii şi mai valabile forme de limbă.

Literatura sovietică pentru copii a repurtat însemnate succese şi în acest domeniu. Valorificând la maximum tezaurul folcloristic al limbii ruse şi al limbilor celorlalte popoare sovietice, scriitorii au selecţionat şi publicat pentru copii culegeri de cântece de leagăn, cântece şi jocuri, zicători, proverbe şi cimilituri care să servească la educarea copiilor de vârstă preşcolară, în spiritul moralei celei mai înalte, morala comunistă.

Şi literatura noastră populară este bogată în astfel de creaţii artistice.

Muzicalitatea versului popular în cântecele de leagăn, de exemplu, contribue din plin la ceea ce numea Bielinschi « imprimarea prin sunet a deprinderii şi a dragostei pentru frumuseţea limbii materne ».

Mama care cântă pruncului ei aceste minunate versuri populare:

Nani, nani, creşti voinic,
Puişorul mamei mic,
Să creşti mare, voinicel,
Mândru ca un stejărel.
Puiul mamei, puişor,
Dormi în linişte, uşor.
Voinicel, voinic îi creşte,
Maica somnul ţi-l păzeşte —

deprinde urechea copilului cu particularităţile sonore ale limbii noastre.

Proverbele, zicătorile, cimiliturile, expresii concentrate ale înţelepciunii poporului, au prin forma lor simplă, sintetică, dar plină de conţinut, un rol deosebit în desvoltarea vorbirii şi gândirii la copilul preşcolar. Nu vom insista aici decât în treacăt asupra caracterului normativ al acestor producţii populare, asupra efectului lor moral-educativ. Astfel de zicători ca:

Cui i-e frică de-orice nor
nu porneşte călător

sau:

Cine nu ştie potecile
nu ştie nici drumul mare

îl învaţă pe copil să fie curajos, atent, harnic.

In acelaşi timp însă, ele contribue la îmbogăţirea vocabularului prin termeni noi pe care îi conţin, prin sensurile noi pe care le dau unor cuvinte cunoscute.

Zicătoarea amintită:

Cui i-e frică de-orice nor
nu porneşte călător

îi uşurează copilului însuşirea unor termeni ca *nor* şi *călător* şi totodată fixează în mintea lui ceea ce e comun în conţinutul ambelor noţiuni, lărgind astfel orizontul cunoştinţelor sale. Sau:

Cât e vulpea de vicleană
şi tot cade în capcană.

Asocierea însuşirii «vicleană» de noţiunea de «vulpe» şi posibilitatea de extindere a sensului general al acestei zicători asupra oricărui viclean, căruia în cele din urmă tot i se înfundă, dau copilului posibilitatea de a folosi aceşti termeni şi în chip figurat; copilul va putea gândi şi spune: «viclean ca o vulpe», «vicleanul cade în capcană» etc.

Ghicitorile întregesc şi mai mult acest rol al folclorului. Ghicitoarea conţine un şir de metafore prin care dă posibilitate copilului de a folosi cuvintele în raporturile lor de asemănare şi apropiere. Prin exerciţiul de gândire pe care îl cere, prin soluţia pe care copilul o află — fie că o găseşte singur, fie că i se spune de către alţii — el îşi întipăreşte în minte elementele caracteristice ale obiectului ce trebue ghicit, elemente pe care cu greu le mai poate uita.

Forma versificată deosebit de atractivă a ghicitorii, activitatea de gândire pe care aceasta o cere şi care atrage puternic pe copil, humorul care se desprinde din aproape toate aceste producţii populare fac din ele un mijloc preţios de desvoltare a limbajului la copil şi, implicit, a gândirii sale.

Ariciul este un animal iubit de copii. O mică ghicitoare fixează în mintea copilului ceea ce e caracteristic la prima vedere a ariciului:

Trece paşa pe uliţe
Cu trei mii de suliţe.

Neprevăzutul din ghicitoare naşte mai întotdeauna râsul copiilor atunci când îi află deslegarea.

Aşa, de pildă, soluţia ghicitorii:

Ce nu poţi urca în pod? — groapa — amuză pe copii, dar în acelaşi timp îi face să gândească asupra cauzelor care fac imposibilă urcarea unei gropi... în pod.

La fel şi în cazul ghicitorii:

Picioare am patru,
Iar tălpi numai două (Sania)

sau:

In pădure m'am născut
Şi 'n pădure am crescut,
Iar în sat când m' au adus
Să tot cânt mereu m' au pus —

ghicim că este fluerul, dar totodată copilul află din ce fel de lemn se face fluerul (dintr'un lemn care creşte în pădure) şi la ce este folosit.

Şi ghicitorile care conţin elemente onomatopeice îmbogăţesc sfera de cunoştinţe a copilului şi totodată şi posibilităţile sale de exprimare.

Astfel, pentru a prezenta vântul, ghicitoarea populară spune:

Huş, huş, prin păiş,
Cotcodac prin copac.

Sau pentru a prezenta coasa:

Fâş, fâş prin păiş,
Paci, paci prin copaci.

O importanţă asemănătoare proverbelor şi ghicitorilor o au povestirile şi basmele populare pentru cei mici. In U.R.S.S. editurile pentru copii şi tineret au editat nenumărate culegeri de astfel de povestiri. In ţara noastră, Editura Tineretului a C.C. al U.T.M. a depus în ultimii ani o activitate rodnică în acest domeniu. Cu toate acestea, culegerile de producţii populare pentru copiii preşcolari sunt extrem de puţine. Ele au fost publicate la un loc cu o culegere de alte povestiri sub denumirea « *Oul năzdrăvan* ».

Desigur că într'un viitor apropiat, Institutul de Folclor, Uniunea Scriitorilor şi Editura Tineretului vor remedia această rămânere în urmă într'un domeniu în care este vorba de educarea şi instruirea celor ce vor construi mâine comunismul în ţara noastră.

★

De o importanţă tot atât de mare cum e literatura populară pentru desvoltarea gândirii şi limbajului la copii e şi literatura scrisă anume pentru ei.

Pornind dela obiecte şi fenomene apropiate şi cunoscute copilului, scriitorul pentru copii lărgeşte continuu cercul lor de cunoştinţe spre o cuprindere şi o oglindire cât mai justă a realităţii. Pentru a analiza acest aspect al problemei vom grupa producţiile literaturii pentru copii în jurul unor teme. (Gruparea este făcută, bineînţeles, cu mare aproximaţie şi fără a epuiza exemplele cele mai sugestive).

O primă grupare o formează povestirile cu animale. Interesul şi dragostea pe care copiii o arată încă din cea mai fragedă vârstă animalelor, importanţa cunoştinţelor ce rezultă din înţelegerea vieţii animalelor, sentimentele ce se desvoltă la copil faţă de diferitele animale (folositoare sau nefolositoare), precum şi faptul că pot fi luate în sens figurat pentru prezentarea diferitelor aspecte ale vieţii sociale, toate acestea ne explică de ce, în acest domeniu, avem un număr impresionant de producţii literare.

La baza celor mai multe din aceste povestiri stă producţia populară. Astfel, basmul popular rusesc « *Cinci prieteni la iernat* » (care este cunoscut astăzi de mii de copii din ţara noastră, datorită îngrijitei ediţii apărute în Editura Tineretului) este un preţios model în această direcţie.

Povestea buhaiului care, plictisit de iarnă, a plecat în căutarea verii însoţit de un berbec, un porc, un gânsac şi un cocoş şi munca depusă de ei pentru a-şi clădi o colibă, conţine nenumărate exemple de fapte de limbă care se pot însuşi lesne de copii. Frazele sunt scurte, clare, dinamice:

« I se urîse buhaiului să tot stea iarna'n staul. Ieşi în ogradă şi-o porni spre pădure. In cale întâlni un berbec.

— Incotro, berbecule? — întrebă buhaiul.

— Mi s'a urît cu iarna şi-am pornit să caut vara!

— Dacă-i aşa, hai cu mine.

Şi-au plecat împreună. . . »

Claritatea şi conciziunea stilului nu exclud, ci implică o puternică plasticitate. Iată pasajul în care se hotărăsc cu toţi să dureze o casă:

« — Hai să facem o casă, altminteri o să îngheţăm — grăi berbecul.
— Hai — se învoiră ceilalţi.
Grăi buhaiul:
— Eu butucii îi voi căra.
Iar berbecul:
— Eu pereţii îi voi dura.
— Iar eu lut voi frământa şi-un cuptor voi înălţa! — spuse porcul.
Gânsacul nu se lasă nici el mai prejos:
— Eu am să astup cu muşchi crăpăturile dintre bârne.
— Cât despre mine, am să fac un acoperiş din cetină — spuse cocoşul ».

Iată doar câteva rânduri din povestire, care însă ilustrează efortul reuşit al autorului popular de a se apropia de gândirea situativă a celor mici prin folosirea cuvintelor şi expresiilor cu un conţinut intuitiv sensorial, punte de legătură pentru procesul de generalizare şi abstractizare de mai târziu.

Cartea e plină de imagini concrete, topica frazei—sugestivă şi uşor de reţinut prin efectele ei repetate şi muzicalitatea construcţiei ei.

Marele scriitor sovietic A. N. Tolstoi, acordând o deosebită atenţie literaturii pentru copii, a prelucrat pentru cei mici nenumărate basme populare care vorbesc despre viaţa animalelor. In culegerea « *Motanul şi vulpea* », păstrând caracterele basmului popular, scriitorul reuşeşte prin povestiri scurte, pline de dinamism şi pitoresc, să intereseze pe cei mici.

Iată cum este prezentat motanul cel lacom şi obraznic:

« Când îl răzbea foamea, se ducea la pădure, prindea păsările şi şoareci, se ospăta după pofta inimii şi se tolănea iar pe prispă fără habar ».

Sau, în povestirea « *Capra îndrăcită* », felul cum minte capra când este întrebată dacă a mâncat:

N'am mâncat, nu m'am adăpat
Nici pe dealuri n' am umblat.
N' am păscut iarbă şi flori,
N' am mestecat frunză-aleasă,
N'am dormit la umbră deasă.
Doar pe punte când să sar

Am rupt frunză din arţar.
Peste şanţ când am săltat
Strop de apă am gustat ».

Din exemplele citate se vede rolul pe care-l îndeplineşte imaginea artistică: ea dă posibilitate copilului de a afla cât mai multe despre felul de viaţă al vulpii, caprei, lupului, cocoşului etc.

Astfel de povestiri desvoltă neîndoios vorbirea copilului. Ele se pot uşor repovesti, ceea ce şi fac copiii, redând cu uşurinţă şi cât mai fidel textul povestirii.

Astfel de povestiri sunt numeroase în literatura sovietică. Amintim lucrarea lui Maiacovschi: « *Pe fiece filă, un elefant, o cămilă* ...»; a lui E. Cearuşin « *Motanul Epifan* »; a lui Vitalii Bianchi « *Prima vânătoare* » etc.

Şi la noi au apărut în ultimii ani câteva lucrări preţioase cu povestiri din viaţa animalelor scrise pentru copiii de vârstă preşcolară. Menţionăm povestirea « *Ce-a păţit Iepurică* » de V. Mereuţă, « *Intâmplarea din grădină* » de Cicerone Theodorescu şi « *Circul din pădure* » de Ana Tudoraş. In toate trei lucrările se dau însemnate cunoştinţe copiilor în legătură cu viaţa animalelor domestice sau a acelora din pădure. Astfel « *Iepurică* », din povestirea în versuri a lui V. Mereuţă, este « harnic şi tare poznaş », vulpea este « hoţomană şi şireată », veveriţa « e frumoasă cu codiţa ei stufoasă », lupul « cu privirea rea » şi Ursilă «Labă-Grea»:

Aştia doi, mai răi ca toţi,
Ii ghiciţi sunt cei doi hoţi, —

albina e « vărgată şi harnică » etc.

In povestirea lui Cicerone Theodorescu ... « bondarii, toată ziua, joacă prinselea şi piua ... »

Ţapul cu barbă:
Nu mai poate după iarbă!
... un viţel
Ar pofti la pătrunjel!
Un măgar, legat de par,
Jinduie după mărar

copiii află şi cum sună glasul acestor animale;

Ţapul: I-auziţi-l: Mândru e!
Cine-i dânsul? — Be-he-he!
Viţelul: Numai tu?
Vin şi eu ... amu, a-m-u-u-u
Şi-un îhî-îhî ... amar
Rage jalnicul măgar.

In povestirea în versuri « *Circul din pădure* » a Anei Tudoraş, animalele poartă nume caraghioase care stârnesc râsul copiilor:

Ursuleţul Martinică
Ariciul — Aricescu
Iepuraşii — Buş şi Ţuşt.

Animalele se comportă ca oamenii, au temperatură, îşi pun termometrul; organizează un circ în pădure, unde se produc cu numere de dans şi acrobaţie. In general aceste lucrări interesează pe copii, le stârnesc râsul şi bucuria. In acelaşi timp, le măresc sfera lor de cunoştinţe despre viaţa animalelor şi plantelor şi, odată cu aceasta, limba lor devine expresivă, colorată şi bogată în cuvinte cu putere mare de generalizare şi abstractizare.

Menţionăm aceste lucrări spre a veni în ajutorul educatorilor dornici să folosească în munca lor educativă creaţiile literaturii noastre pentru copii. Nu putem însă să nu facem şi anumite observaţii care să îmbunătăţească ediţiile următoare ale acestor lucrări. Astfel, deşi autorii s'au străduit să redea aceste povestiri într'o formă cât mai apropiată de înţelesul copiilor, totuşi sunt pasaje în care limba, versul şi rima nu sunt cele mai indicate; aşa sunt următoarele versuri din lucrarea amintită a lui V. Mereuţă:

Urechiatule, ţi-e dragă
Blana s'o păstrezi întreagă? —

în care cuvântul *dragă* nu se referă la *blană*, ci la acţiunea *s'o păstrezi întreagă*, ceea ce nu se desprinde cu claritate din construcţia versurilor.

Acelaşi lucru putem spune şi despre versurile:

— Şi tâlharii, buzna, claie,
Vor să intre în odaie.

Dacă ţinem seama că tâlharii erau numai doi (lupul şi ursul) folosirea expresiei *claie* (de obicei *claie peste grămadă)* este improprie.

O a doua mare grupare o formează povestirile în legătură cu anotimpurile anului, cu mijloacele de comunicaţie şi locomoţie folosite în fiecare anotimp şi în orice împrejurare.

Printre lucrările apărute în U.R.S.S. şi traduse de Editura Tineretului este « Steguleţul » de A. Alexin şi S. Naruzdin. In poezii scurte autorii prezintă unele aspecte ale vieţii locuitorilor din Moscova în diferite anotimpuri. Infăţişarea străzilor în zilele obişnuite sau în zilele de sărbătoare (1 Mai, 9 Mai, 7 Noembrie etc.), poşta şi telefonul, mersul cu metroul, sborul cu avionul, munca oamenilor sovietici, toate sunt redate într'un limbaj concret, simplu, cald şi atractiv. Astfel tipul bolşevicului, al eroului muncii sovietice apare nespus de luminos în poezioara « Vecinul nostru » din care spicuim în traducerea românească:

E-obişnuit, că-i bolşevic,
Să-l biruie pe inamic!
Şi nu e numai inginer,
Erou al Muncii e.
Copii, să fim cu toţi ca el,
Mereu, în orişice!
E bolşevic! E-obişnuit
Să fie 'n frunte negreşit...!

In culegerea de povestiri « *Ninge* » L. Voroncova povesteşte cele întâmplate Taniei şi Alioncăi pe timp de iarnă. Povestea prezintă curgător şi atractiv o serie de îndeletniciri folositoare, cum ar fi pregătirea conservelor pentru iarnă, adăpostirea animalelor în grajduri, grija pentru păsările care rămân pe timpul iernii etc.

După modelul acestor opere scriitorii noştri au dat şi ei lucrări interesante. Aşa e lucrarea lui Eric Majteni « *Lunile anului* », aceea a lui Cicerone Theodorescu: « *Un an întreg* » şi a Ninei Cassian « *Ce-a văzut Oana* ».

In « *Lunile anului* » autorul redă în versuri destul de reuşite aspectul caracteristic fiecărei luni a anului. Copilul reţine din aceste versuri numele lunilor şi ceea ce e specific fiecărei luni. In ianuarie de exemplu:

Ninge cu fulgi mari afară,
Sania ca vântul sboară.
Uite, norii neaua cern,
Albă plapomă aştern;

în primăvară:

Acum s'a desgheţat de-a bine.
Tot să joci. Tot să te bucuri.
. . . Şi ce voioşi împung spre tine
Corniţele — întâii muguri!

sau în mai:

Azi e prima zi de mai.
Un băiat cu păr bălai
Şi-o fetiţă intră 'n rând.
Toţi sunt veseli, merg cântând.
Uite, Stalin părinteşte
Din portrete ne zâmbeşte.

De 7 Noembrie:

Spun poezia 'ntre copii
Aşa de limpede şi rar
Să-i placă. de m' ar auzi
Tovarăşului Stalin chiar !

In versurile Ninei Cassian « *Ce-a văzut Oana?* », noţiunile care se dau copiilor sunt mai numeroase şi mai bine conturate.

Iată de exemplu « Toamna bogată »:

S'a 'nroşit frunza 'n copaci.
Se tot leagănă 'n araci
Struguri grei ca nişte saci.
Poartă boabe mii şi mii;
Iată boabe vineţii,
Iată boabe aurii.
Trecu luna lui august,
Strugurii sunt plini de must;
Oana-i simte dulci la gust.

O altă categorie de povestiri care introduc în vorbirea copilului cuvinte şi noţiuni noi sunt cele ce vorbesc copilului de munca constructivă a societăţii.

Marele poet V. Maiacovschi, creatorul poeziei sovietice pentru copii, a abordat cu măestrie această temă, deosebit de importantă.

Astfel din povestea « *Calul năzdrăvan* » copiii află câte operaţiuni grele şi numeroase au loc până ce se construeşte un cal de carton şi ce efort trebue să depună diferiţii meseriaşi pentru a da copilului un căluţ cu care să se joace. In vestita sa poezie « *Ce să fiu* », Maiacovschi prezintă în imagini de o înaltă valoare artistică diferitele profesiuni, arătând în acelaşi timp cât de necesară este fiecare. Cunoscutul poet sovietic S. Mihalcov, urmând exemplul lui Maiacovschi, a dăruit copiilor prin opera « *Construim* » imagini luminoase ale stahanoviştilor şi tehnicienilor sovietici:

Bine-i că există 'n lume
Piatră, lemn, nisip şi lut!
Bine e că sunt ciocane,
Cleşti şi cuie de bătut!
Sunt lopeţi şi este aţă,
Poţi munci oricât doreşti!
Munca s'o stimezi, copile,
Să te 'nveţi să o iubeşti!

In ţara noastră, tema muncii în literatura pentru copiii preşcolari este încă slab tratată. Minunatele exemple de luptă eroică a clasei muncitoare pe marile şantiere ale construcţiei socialiste nu au găsit încă ecoul necesar în scrierile pentru cei mici. Această lipsă este greu resimţită, căci pe calea literaturii, pe calea versului şi a povestirii, noţiuni importante legate de industrializare, de transformare socialistă a agriculturii, de revoluţia noastră culturală pot şi trebue să fie însuşite de copiii cât de mici. Aşa stau lucrurile şi în problema evocării trecutului de luptă eroică a poporului nostru pentru libertate şi independenţă, pentru o viaţă mai bună.

In sfârşit, un alt grup de lucrări literare pentru cei mici se ocupă cu educarea bunelor deprinderi: învaţă pe copii cum să se poarte. In această direcţie avem traduse în limba română numeroase şi reuşite lucrări ale scriitorilor sovietici:

Lucrarea lui V. Maiacovschi « *Ce e bine şi ce e rău* » a deschis perspectivele creaţiei literare şi în acest domeniu. Exemplul lui a fost urmat de scriitorii: A. Barto *(« Masenca »)*, N. Saconscaia *(« Boabă şi bobiţă »)*, Oleg Bedarev *(« Asta-s eu »)*, Natalia Zabilo *(« Iasocica »)* etc. Lectura sau reproducerea orală a acestor povestiri de către educator oferă un bogat material lexical care lărgeşte şi adânceşte cunoştinţele copiilor.

★

Literatura sovietică pentru copii este mult căutată de micii cititori. Ea este căutată pentru înaltul nivel artistic la care au ajuns scriitorii sovietici, pentru

temele ei îndrăzneţe, pentru conţinutul bogat de idei şi de fapte, pentru imensul ei rol instructiv-educativ. Marea importanţă a acestei literaturi în educarea comunistă a copiilor noştri, larga circulaţie în zeci de mii de exemplare a acestor lucrări implică un simţ de răspundere deosebit pentru editor şi mai ales pentru traducător.

Traducătorul, în general, dar mai ales acela care traduce pentru copii, trebue să fie la rândul lui un artist al cuvântului, un cunoscător al copiilor, al specificului de vârstă.

Conştientă de acest lucru, Editura Tineretului se adresează de obicei poeţilor şi scriitorilor, spre a traduce sau a supraveghea traducerile.

In puţinul loc care ne-a mai rămas vom analiza această problemă numai în lumina exemplelor oferite de traducerile cunoscutei poete, laureată a Premiului de Stat, Nina Cassian.

Din capul locului subliniem grija cu care Nina Cassian, autoarea frumosului basm în versuri « *Nică fără frică* », îşi foloseşte măestria artistică pentru a corespunde cerinţelor vârstei preşcolare. Nina Cassian a tradus pentru Editura Tineretului cele mai frumoase poezii ale lui Maiacovschi, destinate preşcolarilor. Valoarea poeziilor lui Maiacovschi este bine cunoscută. Vocabularul, muzicalitatea şi ritmul sunt elementele artistice prin care autorul, în mod clar, plastic şi sugestiv, prezintă în faţa copiilor preşcolari cele mai complicate probleme: ce meserie să-şi aleagă în viitor *(« Ce să fiu? »)*; cum se face o jucărie *(« Calul năzdrăvan »)*; cum se numesc şi cum sunt animalele din grădina zoologică *(« Pe fiece filă un elefant, o cămilă »)* etc.

A traduce versurile lui Maiacovschi pentru copiii preşcolari este o sarcină deosebit de grea. Nina Cassian s'a străduit şi a reuşit de cele mai multe ori să facă din traducere o adevărată creaţie artistică.

Astfel cunoscutul pasaj din poezia « *Ce să fiu* »

Там
дым,
здесь
гром.
Гро —
мим
Весь
дом.
И вот
вылазит паровоз,
чтоб вас
и нас
и нес
и вез —

în traducere română sună aşa:

Ici —
fum!
Colo —
bum!
Peste
tot
tunăm
acum!
Gata sunt
locomotivele noi
ce-o să ne ducă
pe noi
şi pe voi.

Mai putem da numeroase alte exemple de acest fel. Dar nu numai pentru aceste exemple scriem rândurile de faţă, ci pentru cazurile, mai puţine e drept, când scriitoarea n'a acordat suficientă atenţie originalului şi nu a stăruit în a fi înţeleasă suficient de copiii cărora se adresează traducerea.

Un asemenea exemplu îl constitue pasajul despre girafă din poezia « *Pe fiece filă un elefant, o cămilă* ». Vorbind de gâtul lung al girafei, Maiacovschi spune despre girafa-mamă:

Жирафке лучше:
жирафу-мать
есть жирафёнку за что *обнимать*.

Traducerea românească:

Cu mama-i mai bine:
că are — cică —
De ce s'o apuce
girafa
cea mică —,

înlocuind verbul *a îmbrăţişa* (обнимать) cu *a apuca*, textul poate fi greşit înţeles de cei mici.

Din aceeaşi poezie, versurile

Обезьян.
Смешнее нет.
Что сидеть как статуя!

sunt traduse în limba română astfel:

Caraghioasă e
maimuţa.
Şade smirna, se dă uţa —

încât micii cititori nu înţeleg ce face maimuţa: *stă smirna* sau *se leagănă?*

In traducerea poeziei « *Ce e bine şi ce e rău* » nerespectarea originalului schimbă ideile din text. Astfel, versurile:

— Если ветер
крыши рвёг,
если
чрад загрохал, —
каждый знает —
это вот
для прогулок плохо —

prezintă în traducere în locul cuvântului *grindină* cuvântul *ploaie*, ceea ce — evident — nu e tot una:

— Dacă ploaia 'n geam
izbeşte,
vântul
suflă tare,
ştim cu toţii —
asta este
rău pentru plimbare.

Chiar în poezia « *Ce să fiu* », din care am dat mai sus un exemplu de traducere reuşită, există pasaje în care traducerea nu mai e la acelaşi nivel. De pildă,

Voi privi
prin ochelarii, groşii,
vârfurile limbilor roşii —

In original lipsesc ambele adjective, şi *groşii* şi *roşii ;* dacă autoarea respecta originalul evita schimbarea sensului cuvintelor:

Погляжу
из очков
кончики язычков.

Către sfârşitul aceleiaşi poezii versurile:

Сдавайся, ветер вьюжный
сдавайся, буря скверная

sunt traduse:

Vânt vijelios,
predă-mi-te îndat
Furtună rea
şi vifor ud —

introducându-se acest non-sens « vifor ud » ca un al treilea element, deşi nu există în original.

Ne-am oprit la traducerile făcute de Nina Çassian, deoarece faţă de poeţii şi scriitorii consacraţi pretenţiile cititorilor sunt mai mari. Cei ce scriu pentru copii trebue să nu uite că cuvântul scris de ei va fi învăţat de sute de mii de copii, că prin cuvintele scrise de ei se formează şi se îmbogăţesc cunoştinţele de limbă maternă ale viitorilor constructori ai comunismului în ţara noastră.

★

In articolul de faţă ne-am străduit să dovedim marea importanţă a literaturii în desvoltarea vorbirii şi gândirii copilului preşcolar.

Problemele ridicate nu sunt noi, dar puţinele cercetări făcute în ţara noastră în această direcţie ne lipsesc de documentarea respectivă.

Procesul desvoltării gândirii şi vorbirii la copilul preşcolar trebue să preocupe pe pedagogi şi pe lingvişti deopotrivă. Dacă pedagogii (şi în deosebi educatoarele care vin în legătură nemijlocită cu copiii preşcolari) au făcut unele constatări sporadice şi necontrolate cu privire la vorbirea copilului preşcolar, lingviştii n'au făcut nimic în această direcţie.

Şi câte n'ar avea ei de făcut în această privinţă. De pildă, să cerceteze vocabularul copilului preşcolar şi căile lui de îmbogăţire, să studieze procesul de însuşire a structurii gramaticale a limbii şi greutăţile pe care le întâmpină copilul în această privinţă, să selecţioneze textele literare care corespund cel mai mult acestor cerinţe, să antreneze pedagogi, scriitori, desenatori în efortul comun de a se crea cele mai favorabile condiţii însuşirii temeinice a limbii române.

Din păcate, problema literaturii pentru copii este privită încă într'o lumină nejustă de mulţi din oamenii de ştiinţă şi artă din ţara noastră.

Poeţii şi scriitorii noştri creează mult prea puţin în acest domeniu, considerat de cei mai mulţi dintre cei amintiţi mai sus drept un domeniu «minor», de o importanţă secundară.

Concepţia aceasta e profund greşită şi insuficient combătută la noi. Adevărul e că, în acest domeniu, se cere, în afară de o adâncă cunoaştere a liniilor de desvoltare a gândirii şi vorbirii copiilor, multă măestrie artistică, căci cel mai pretenţios cititor e copilul. El te ascultă dacă îi place şi greu îl poţi convinge să te asculte dacă nu-i place.

In acelaşi timp nu există un cititor mai entuziast, mai recunoscător decât copilul. Numai pentru bucuria de a fi făcut să râdă sau să se înduioşeze mii de copii, de a-i fi învăţat bunele deprinderi, de a le fi dat preţioase cunoştinţe pentru ziua de mâine, de a-i fi educat ca cetăţeni ai Patriei socialiste, numai pentru toate acestea merită din plin să dăruieşti acestei probleme toată atenţia, toată munca şi arta ta.

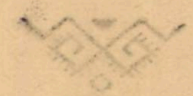

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

DESPRE SISTEMATIZAREA MATERIALULUI LA LECŢIILE DE GRAMATICĂ [1]

DE

N. N. LULACOV

DIRECTOR DE STUDII LA ŞCOALA NR. 6 DIN ORAŞUL CALININ

Organizarea predării limbii ruse în cadrul şcolii şi orientarea generală a acestei munci sunt determinate de sarcinile restructurării predării limbilor în lumina genialelor lucrări ale lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică.

Prin întreaga muncă dusă în şcoală, elevii trebue să capete o imagine asupra limbii ca fenomen care se desvoltă istoriceşte şi, în primul rând, să înţeleagă şi să-şi însuşească bine sistemul limbii literare contemporane în totalitatea elementelor lui.

In orientarea generală a muncii de restructurare a predării limbii ruse, tindem să realizăm în practică o justă întrepătrundere între morfologie şi sintaxă, ca două părţi de egală însemnătate în gramatică.

In ceea ce priveşte fonetica, importanţa şi locul ei la orele de limbă din şcoală sunt determinate de indicaţia lui I. V. Stalin cu privire la faptul că: « Limba sonoră, sau limba cuvintelor, a fost întotdeauna singura limbă a societăţii omeneşti în stare să servească drept mijloc adecvat de comunicare între oameni » [2].

Profesorii acordă o mare atenţie pronunţării cuvântului. Elevii au început să corecteze răspunsurile colegilor lor nu numai sub raportul conţinutului, dar şi sub raportul formei de exprimare a gândirii, apreciind totodată corectitudinea pronunţării diferitelor cuvinte şi propoziţii.

---

[1] Articol apărut în Ruschii iazîc v şcole, nr. 6, 1952.

[2] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Gospolitizdat, 1952, p. 46; Ed. P.M.R., 1950, p. 47.

A crescut numărul lecţiilor în care se fac exerciţii de despărţire a cuvintelor în silabe, de punere a accentelor şi de aplicare a regulilor despărţirii în silabe a cuvântului la sfârşit de rând.

Munca în domeniul foneticii ajută totodată la însuşirea bazelor morfologiei şi ortografiei.

Se ştie că una din cele mai însemnate lipsuri în predarea limbii ruse este izolarea unei părţi de vorbire de alta în studierea lor.

Pentru a ajuta elevilor să-şi însuşească structura gramaticală a limbii, ne străduim să evităm această izolare, să-i deprindem să stabilească legături între părţile vorbirii şi să vadă asemănarea şi deosebirea dintre ele.

La una din lecţiile de sinteză li s'a dat elevilor din clasa a 6-a un exerciţiu care i-a ajutat să înţeleagă raportul dintre părţile principale de vorbire, să stabilească şi să compare particularităţile lor gramaticale.

Li s'a recomandat elevilor să formeze părţi principale de vorbire din rădăcini date.

Părţile vorbirii, caracteristicile lor lexicale şi gramaticale.

Rădăcini	Substantive	Adjective	Verbe	Adverbe
красн (roş)	краснота (roşeaţă)	красный (roşu)	краснеть (a roşi)	докрасна (până la roşu)
бел (alb)	белизна (albeaţă)	белый (alb)	белеть (a înălbi)	набело (pe curat)
бег (alerg)	беготня (alergătură)	беглый (iute)	бежать (a fugi)	набегу (în fugă)
син (albastru)	синева (albăstreală)	синий (albastru)	синеть (a albăstri)	иссиня (bătând în albastru, albăstrui)
ход (mers)	ходьба (mers)	ходкий (cu circulaţie)	ходить (a merge)	на ходу (în mers)
	Denumeşte obiectul	Denumeşte însuşirea, calitatea	Denumeşte acţiunea, starea	Denumeşte caracterul acţiunii, gradul calităţii
	Gen Caz Număr	Gen Caz Număr	Mod Aspect Persoană Număr Gen la timpul trecut	parte de vorbire invariabilă

Astfel de exerciţii adâncesc noţiunea despre particularităţile gramaticale şi lexicale ale părţilor de vorbire, învaţă pe elevi să compare fenomenele limbii şi să le cunoască mai bine.

In şcoala noastră se fac, de asemenea, lecţii speciale, cu caracter de sinteză, care cuprind o mare parte din orele de curs.

Anul trecut, de exemplu, în clasa a 5-a, s'a organizat o astfel de lecţie cu tema « Recapitularea părţilor vorbirii ». Descriem pe scurt această lecţie.

Intrebări pentru discuţii:

1. Ce părţi de vorbire am studiat?
2. Ce se numeşte substantiv?
3. Ce se numeşte adjectiv?
4. Ce se numeşte numeral?
5. Să se enumere caracteristicile gramaticale ale substantivului.
6. In câte grupe se împart substantivele după semnificaţia lor?
7. Cum putem să le deosebim?
8. Cum se numeşte schimbarea substantivului după cazuri?
9. Se schimbă oare la fel cuvintele: река, « râu », берег, « mal », степь, « stepă »?

Tot ce s'a spus despre substantiv a fost formulat în următoarea concluzie scrisă:

Substantivul denumeşte un obiect, poate fi comun sau propriu, se schimbă după caz şi număr, are unul din cele 3 genuri şi aparţine uneia din cele trei declinări.

1. Enumeraţi caracteristicile gramaticale ale adjectivului.
2. In câte grupe putem împărţi adjectivele după semnificaţia lor?
3. Care este deosebirea dintre adjectivele calificative, relative şi posesive?
4. Ce formă poate să aibă fiecare din adjectivele indicate?
5. Ce mai pot indica adjectivele (de exemplu: быстрый, « iute », быстрее, « mai iute », быстрейший, « cel mai iute ».

Cele expuse mai sus au fost exprimate în următoarea concluzie scrisă:

Adjectivul indică o particularitate sau o calitate a unui obiect; se acordă cu substantivul, se schimbă după gen, număr şi caz. După sens, adjectivele se împart în: calificative, relative şi posesive. Adjectivele pot avea formă lungă sau scurtă.

Adjectivele calificative pot indica şi gradul de comparaţie.

In acelaşi mod s'a făcut recapitularea particularităţilor gramaticale şi lexicale ale numeralelor. Concluziile au fost formulate în felul următor:

1. Numeralele arată cantitatea sau ordinea obiectelor în enumerarea lor.
2. După sens numeralele se împart în cardinale şi ordinale.
3. Ca structură sunt: simple, compuse şi complexe.
4. In ceea ce priveşte declinarea, numeralele cardinale se împart în 9 grupe.
5. Numeralele ordinale se declină ca adjectivele cu formă lungă.

O lecţie asemănătoare a fost ţinută în clasa a 6-a cu tema « Particula не adăugată la diferite părţi de vorbire, când cuvântul nu poate fi folosit fără această particulă ».

La începutul lecţiei elevii îşi amintesc regula scrierii corecte a particulei не în cuvintele ce nu pot fi folosite fără această particulă.

Pe tablă s'a scris apoi următorul text:

Elevul *neglijent* are un caiet *neglijent*. O greutate de *necrezut* pentru un astfel de elev este aceea de a lăsa o margine la caiet; îi este cu *neputinţă* să scrie frumos.

Un astfel de elev nu pricepe de ce are în caiet o notă proastă. Dar fiecare trebue să înţeleagă *necesitatea* de a scrie curat şi frumos. Este *inadmisibil* ca un elev din clasa a 6-a să prezinte o lucrare *neglijentă*.

Analiza textului de mai sus s'a făcut în felul următor:

1. Elevii l-au citit, împărţindu-l în propoziţii şi au subliniat cuvintele care conţineau particula.

2. S'a explicat semnificaţia cuvintelor, după indicaţiile profesorului.

3. Inlăturând particula negativă, elevii au constatat că cuvintele de mai sus nu pot fi folosite fără această particulă.

4. Elevii au arătat ce părţi de vorbire sunt cuvintele subliniate.

Apoi s'a formulat regula, pe care elevii au ilustrat-o cu exemple.

Ultima parte a acestei lecţii a fost consacrată unei serii de exerciţii.

1. Li s'a propus elevilor să-şi amintească ce este un sinonim şi să găsească sinonime la anumite cuvinte propuse; s'a pus condiţia ca sinonimele să cuprindă particula *не:*

удивление — mirare	недоумение — nedumerire
твердый — ferm	непоколебимый — neşovăielnic
жадный — lacom	ненасытный — nesătul
возмущаться — a se indigna	негодовать — a se revolta
трудно — greu	невмоготу — cu neputinţă

2. O altă serie de cuvinte a fost propusă elevilor în scopul de a le găsi antonime, care au de asemenea particula *не:*

здоровье — sănătate	недуг — infirmitate
нарочно — într'adins	нечаянно — neintenţionat
трусливый — fricos	неустрашимый — neînfricat
любить — a iubi	ненавидеть — a urî
точно — exact	невпопад — inexact

Apoi s'a făcut un exerciţiu pentru alegerea cuvintelor cu aceeaşi rădăcină din care să reiasă scrierea corectă a particulei не:

негодование — indignare, негодовать — a se indigna, негодующий — care se indignează, негодуя — indignându-se; неряха — neglijent, неряшливость — neglijenţă, неряшливый — neglijent, неряшливо — în mod neglijent; непрерывность — continuitate, непрерывный — continuu, непрерывно — necontenit.

Asemenea lecţii contribue la desvoltarea limbajului elevilor, le îmbogăţesc vocabularul şi le formează deprinderea de a scrie corect.

Dacă ţinem seamă de faptul că în manual materialul este expus în mod fragmentar, diferenţiat, trebue să recunoaştem că asemenea lecţii, sistematizând cunoştinţele de gramatică, completează o lipsă serioasă a manualului şi ajută la o mai bună înţelegere şi aprofundare a cunoştinţelor.

După cum a arătat experienţa, în clasa a 7-a astfel de lecţii sunt şi mai necesare. Fără ele este, practic, foarte greu să rezolvi problema îmbinării materialului din cursul de sintaxă, cu recapitularea temeinică a morfologiei.

Mulţi profesori caută mijloacele cele mai potrivite de a arăta elevilor aplicaţiile stilistice ale diferitelor forme şi categorii gramaticale. De exemplu, la o lecţie la clasa a 5-a, cu tema «Scrierea corectă a prefixelor cu litera з», s'a propus elevilor următorul exerciţiu: să găsească expresii antonimice în care verbul să conţină un prefix studiat. Modelul pentru temă: опускаться с горы (a coborî dela munte), взбираться на гору (a te urca la munte), накопить денег (a aduna bani), истратить их (a-i cheltui), появиться на горизонте (a apărea la orizont), изчезнуть с горизонта (a dispărea dela orizont), огрузиться в воду (a se scufunda în apă), всплыть на поверхность (a pluti la suprafaţă).

Lecţia cu tema « Scrierea corectă a desinenţelor cazuale la substantivele de declinarea I, la genitiv, dativ şi prepoziţional » a constat dintr'o serie întreagă de exerciţii pregătitoare.

Li s'a propus elevilor să construiască nişte substantive cu prepoziţiile: к, по, из, от, в, на. Elevii din rândurile din stânga trebuiau să aleagă din toate substantivele acele perechi care puteau fi construite la cazul genitiv, cei din rândurile din mijloc trebuiau să aleagă perechi de substantive care se construesc uşor cu cazul dativ, iar cei din dreapta — substantive, în cazul prepoziţional.

Substantivele au fost următoarele: дорога (drum); деревня (sat); тоска (nostalgie); родина (patrie); книга (carte); библиотека (bibliotecă); обложка (copertă); газета (ziar); объявление (anunţ); поездка (călătorie); машина (maşină).

Modul în care trebuia făcută tema:

Coloana 1: Книга из библиотеки (o carte din bibliotecă);

Coloana 2: Тоска по родине (nostalgie (dor) de patrie);

Coloana 3: Объявление в газете (anunţ în ziar).

In felul acesta, se introducea în lecţie un element de încordare pentru rezolvarea justă a problemei respective, ceea ce este foarte important atât în desvoltarea generală a elevilor, cât şi în desvoltarea limbajului lor.

La studierea frazelor fără conjuncţii, în clasa a 7-a li s'a pus elevilor următoarea întrebare: în ce fel de compoziţie întâlnim acest tip de fraze? Elevii au răspuns: în fabule, comedii, proverbe, zicători, basme, şi au dat exemple corespunzătoare: Написать пером, не вырубишь топором (ce scrii cu mâna, nu tai cu toporul) etc.

Exerciţii variate pot fi făcute şi cu dicţionarul ortografic a lui D. N. Uşacov şi S. E. Criucicov.

De exemplu, în clasa a 5-a, după ce li s'a arătat elevilor principalele categorii de substantive, li s'a propus să completeze coloana a doua din tabelul de mai jos, folosind dicţionarul:

Semnificaţia substantivelor	Exemple din dicţionar
1. Nume de oameni	Om, erou, tovarăş
2. Nume de animale	Cal, câine, pisică
3. Nume de lucruri	Masă, palton, acoperiş, fereastră
4. Nume de fenomene ale naturii	Ger, fulger, furtună, tunet, vânt
5. Nume de stări şi emoţii	Somn, boală, durere, nenorocire, indispoziţie
6. Nume de acţiuni	Mers, fugă, lectură, scriere
7. Nume de calităţi ale omului	Îndrăzneală, bravură, vitejie, fermitate

Etapa ulterioară a acestei munci a constat în găsirea sinonimelor corespunzătoare fiecăreia dintre categoriile lexicale ale substantivelor: *tovarăş—prieten, amic*; *îndrăzneală — curaj, bravură*; *cal —fugar, bidiviu.*

Dicţionarul se foloseşte desigur şi în acele cazuri când trebue îndreptată atenţia elevilor asupra ortografiei. De pildă, elevii din clasa a 6-a au primit ca temă găsirea unui număr determinat de adverbe care se scriu cu prefixul по: попрежнему «ca mai înainte», понемногу «câte puţin» etc.

Pentru ca cuvintele să nu constitue un «material de construcţie» pasiv, ci să fie puse la dispoziţia gramaticii limbii, profesorul recomandă elevilor să construiască propoziţii cu aceste cuvinte.

Exerciţiile cu dicţionarul nu pot fi reduse la simpla colecţionare de cuvinte. Trebue să ţinem minte indicaţia tovarăşului Stalin că vocabularul, luat ca atare, este numai material de construcţie pentru limbă şi că el capătă cea mai mare însemnătate numai atunci când este pus la dispoziţia gramaticii.

Dicţionarul mai este folosit pe scară largă şi la îndreptarea greşelilor din lucrările individuale ale elevilor.

Dacă elevul a scris greşit cuvântul гигантский, profesorul îl obligă să copieze din dicţionar câteva cuvinte cu consoană mută.

Este îndeobşte cunoscut cât timp îşi pierd profesorii cu verificarea caietelor elevilor, şi această muncă se pierde în zadar dacă elevii nu vor face nimic pentru studierea şi îndreptarea propriilor lor greşeli.

Anul acesta am introdus următoarea rânduială. In ziua împărţirii caietelor, elevii nu capătă nicio altă temă pentru acasă, în afară de studierea şi îndreptarea propriilor lor greşeli.

Acordăm o mare atenţie felului cum se întipăresc în memoria elevilor principalele procedee şi deprinderi de care depinde scrierea corectă. Dintre aceste procedee şi deprinderi principale, fac parte următoarele:

1. Pronunţarea corectă a cuvântului, analiza sunetelor şi literelor unui cuvânt observarea neconcordanţei dintre ortografie şi pronunţare;

2. Despărţirea cuvântului în silabe şi în părţi morfologice;
3. Observarea schimbării sensului sau formei în urma deplasării accentului;
4. Aplicarea regulilor de schimbare a cuvântului;
5. Despărţirea corectă a cuvântului în silabe, la sfârşitul rândului;
6. Folosirea justă a întrebării la un cuvânt;
7. Deosebirea prepoziţiei de prefix.

Noi folosim aceste capitole nu numai în procesul de analiză gramaticală, dar le includem în mod sistematic în cuprinsul lucrărilor independente ale elevilor date atât acasă, cât şi în clasă.

De pildă, la studierea fiecăreia din părţile vorbirii revenim la structura cuvântului, arătând bogăţia procesului de formare a cuvintelor în limba rusă, insistând în deosebi asupra sufixelor şi prefixelor productive. Această muncă nu constitue un scop în sine. Relevând părţile morfologice ale cuvântului, în deosebi sufixele şi desinenţele diferite în raport cu apartenenţa cuvântului la o anumită parte de vorbire, facem totdeauna cunoscute elevilor formele de manifestare a particularităţilor gramaticale.

Gramatica — ne învaţă I. V. Stalin — « stabileşte reguli pentru compunerea propoziţiilor, având în vedere nu propoziţii concrete ci, în general orice fel de propoziţii »[1].

La analiză, nu ne limităm numai la fixarea termenilor adecvaţi fenomenelor de limbă. Numind părţile de propoziţie, elevii arată prin ce părţi de vorbire sunt ele exprimate, îşi amintesc caracterele gramaticale ale acestor părţi de vorbire şi indică tipurile de îmbinare a cuvintelor în propoziţie.

Cu ajutorul tuturor acestor procedee ne străduim să înlăturăm obiceiul de a se studia izolat diferitele capitole ale gramaticii, obicei care se observă în practica predării limbilor în şcoală.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Gospolitizdat, 1952, p. 24; Ed. P.M.R. 1950, p. 25.

PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA PREDĂRII GRAMATICII ÎN CLASELE I – IV

DE

MARIA SĂULESCU

INSP. SECȚIA DE INVĂȚĂMÂNT A SFATULUI POPULAR BUCUREȘTI

Pentru elevii claselor I—IV, studiul limbii române prezintă o importanță deosebită. Din clasa I, când se pun bazele deprinderii cititului și scrisului corect și conștient, până în clasa a IV-a, când elevii ajung să înțeleagă și să interpreteze texte cu caracter literar-artistic, putându-se exprima, atât oral cât și în scris, just și precis, predarea limbii române constitue obiectul principal de studiu.

In acest proces complex de însușire conștientă a noțiunilor fundamentale despre limbă, pe baza cărora se formează deprinderea elevilor de a citi corect, conștient, curent și expresiv și de a-și exprima ideile, în scris și oral, liber și corect, un loc deosebit îl ocupă predarea gramaticii, căci « tocmai datorită gramaticii, limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelișul material al limbii »[1].

Aplicând în viața școlilor noastre învățătura stalinistă despre limbă, M.I.P., prin planul de învățământ și programa claselor I—IV, a pus în centrul atenției cadrelor didactice care predau la aceste clase, studiul limbii române și, legat de acesta, studiul gramaticii române. Predarea gramaticii începe chiar din clasa I, în a doua jumătate a anului școlar, completându-se și adâncindu-se treptat în clasele II, III și IV, astfel încât la absolvirea clasei a IV-a elevii să stăpânească cunoștințele gramaticale de bază necesare exprimării corecte și conștiente, care să alcătuiască temelia studiului limbii în clasele următoare. De felul în care elevii își însușesc aceste cunoștințe în primele clase, depinde, în bună măsură, formarea exprimării corecte a absolvenților școlilor noastre, știut fiind că anumite deprinderi

[1] I. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 24.

sau noţiuni greşit formate în această perioadă pot fi înlăturate cu mare greutate mai târziu.

Multe din cadrele noastre didactice care predau la clasele I—IV au înţeles importanţa studierii gramaticii în aceste clase.

Străduindu-se să aplice învăţătura stalinistă despre limbă, ele depun o muncă susţinută pentru a înarma pe elevi cu cunoştinţe ştiinţifice, conştient însuşite, care să le desvolte vorbirea şi scrierea corectă.

A crescut considerabil rolul analizei gramaticale, extinzându-se atât la studiul foneticii, morfologiei şi sintaxei, cât şi la ortografie şi punctuaţie. Însuşi conţinutul exerciţiilor date elevilor în clasă sau acasă s'a îmbunătăţit vădit. Textele se aleg cu grijă, pe măsura vârstei copiilor, şi se foloseşte metoda combinată a exerciţiilor orale cu cele scrise. Munca cadrelor didactice este astfel planificată încât să se poată recapitula şi verifica periodic deprinderile elevilor în domeniul gramaticii şi ortografiei. Creşte efortul pentru îmbinarea cunoştinţelor de morfologie cu cele de sintaxă, astfel încât elevul să înţeleagă din capul locului legătura strânsă între funcţia morfologică şi cea sintactică a cuvintelor.

Aşa, de pildă, elevii clasei a III-a dela şcoala de 7 ani de băieţi nr. 17 dovedesc o justă însuşire a cazurilor substantivului. In predarea lecţiilor referitoare la acest capitol, tovarăşa învăţătoare a clasei — Brătianu Florica — a pornit dela multe exemple concrete, pe care le-a analizat cu clasa în mod activ, stimulând permanent judecata copiilor, reuşind astfel să le formeze noţiunea precisă a fiecărui caz. Folosind exerciţii aplicative, tovarăşa învăţătoare a căutat să întărească cunoştinţele elevilor şi să-i facă să recunoască şi să înţeleagă modificarea substantivului după rolul pe care-l are în propoziţia respectivă, legând astfel analiza părţilor de vorbire cu analiza părţilor de propoziţie.

Tot aşa, tovarăşa Dragomir Eleonora, învăţătoare la clasa a III-a dela şcoala de 7 ani de băieţi nr. 2, arată o deosebită grijă în predarea orelor de gramatică. Imbinând permanent analiza morfologică cu cea sintactică, a reuşit să formeze elevilor o justă înţelegere a modificării cuvintelor şi a îmbinării lor în propoziţii. Ca o consecinţă a legării cunoştinţelor de gramatică de textele studiate, elevii acestei clase citesc corect şi expresiv, manifestând şi un desvoltat gust pentru lectură în afara clasei. Caietele de teze ale elevilor dovedesc preocuparea tovarăşei învăţătoare de a deprinde pe elevi cu o scriere corectă.

Mai sunt însă cadre didactice care, neprivind cu destulă seriozitate această problemă, lasă să se strecoare în transmiterea cunoştinţelor de gramatică aspecte formale şi mecanice, sau chiar greşeli de conţinut.

Aşa de exemplu, tot la şcoala de 7 ani de băieţi nr. 2, la clasa a IV-a, la o oră de recapitulare a verbului, elevii au dovedit că şi-au însuşit în mod just noţiunea de conjugare, persoană şi timp, mânuind cu destulă uşurinţă diferitele forme verbale, determinate de persoană şi timp. Noţiunea de infinitiv, însă, s'a dovedit a fi însuşită formal şi mecanic, întrucât elevii au definit infinitivul — fiind lăsaţi cu această înţelegere — ca acea formă a verbului în care «lucrarea

începe cu *a* şi se termină într'o vocală », deşi în manual definiţia infinitivului este dată altfel (« verbele la infinitiv numesc lucrarea arătată de verb »). Această lipsă este gravă şi prin faptul că ea s'a manifestat la ultima lecţie de probă, ţinută de un elev de anul IV al Şcolii pedagogice, în cadrul practicii pedagogice de două săptămâni. Tovarăşa învăţătoare a clasei, Pătraşcu Elena, n'a corectat această greşală a elevului practicant după prima lecţie de transmitere a cunoştinţelor şi nici n'a verificat cu toată grija pregătirea elevului (planul de lecţie), aşa fel încât să înlăture astfel de lipsuri.

De altfel elevii acestei clase — deşi vorbesc de infinitiv şi imperativ — nu cunosc nimic despre indicativ, cu toate că programa de învăţământ pentru clasa a IV-a prevede cunoaşterea şi a acestui mod. Explicaţia stă în faptul că în manualul de clasa a IV-a nu se spune nimic despre acest mod şi că, în consecinţă, această noţiune n'a fost transmisă elevilor. Lipsa e de data aceasta şi a M.I.P., care n'a pus de acord manualul cu programa.

Insuficienta pregătire a tovarăşului învăţător duce la insuficienta temeinicie a cunoştinţelor elevilor. Uneori elevii care au reuşit printr'un efort propriu să se orienteze sunt corectaţi — dar greşit.

Astfel, la şcoala de 7 ani de băieţi nr. 31, la clasa a III-a, tovarăşul învăţător Prahoveanu, predând elevilor cazul genitiv, s'a folosit numai de exemple în care substantivul în cazul genitiv era precedat de articolul posesiv (genitival), ca de exemplu: « Tocul este al pionierului; catedra este a clasei; cravata este a pionierului» etc. Chiar atunci când elevii au dat exemple juste, ca de pildă « Câinele vânătorului este înalt», tovarăşul învăţător a respins exemplul, pe motiv că exprimă cazul dativ. Astfel noţiunea de caz genitiv a fost, în mod necesar, legată de existenţa articolului posesiv. Desigur că în aceste condiţii funcţia morfologică a cuvântului n'a putut fi legată de funcţia lui sintactică, iar cazul n'a fost definit decât în funcţie de întrebare. Nu este de mirare că elevii acestei clase nu dovedesc interes pentru orele de gramatică, nu-şi fac temele cu drag şi nu au caiete îngrijite şi corectate de tovarăşul învăţător.

Grave confuzii se produc şi atunci când se folosesc în predarea gramaticii noţiuni care depăşesc vârsta clasei respective şi care de fapt nu sunt prevăzute nici în programa de învăţământ a clasei. Şi mai grav e când la predarea acestor noţiuni nu se respectă adevărul ştiinţific.

Aşa de exemplu, la Centrul şcolar al şcolilor medii de fete nr. 5, 7, 8, la clasa a III-a, tovarăşa învăţătoare Covaliu foloseşte în transmiterea cunoştinţelor despre verb noţiunea de infinitiv, neprevăzută în programa de învăţământ, dela care caută să formeze timpurile indicativului, numind acest mod (infinitiv) « verbul adevărat, natural, normal ». Elevele vorbesc de infinitiv fără să înţeleagă această noţiune, pe care o definesc ca «acea parte de vorbire care stă înaintea unui verb pentru a-l înfrumuseţa ». Desigur că asemenea confuzii dăunează pregătirii elevilor, oricâtă bunăvoinţă ar arăta tovarăşa învăţătoare în munca sa cu clasa respectivă.

Lipsurile acestea, care persistă încă în munca şcolilor noastre şi care sunt rămăşiţe ale vechii mentalităţi de subapreciere a rolului gramaticii, arată necesitatea concentrării atenţiei organelor de îndrumare şi control — începând cu direcţia şcolii — asupra predării limbii române în clasele I—IV.

Inceputuri avem în această direcţie. Astfel, Secţia de Invăţământ a Sfatului Popular al raionului Stalin a organizat o lucrare de control la limba română pentru clasele a IV-a din şcolile cuprinse în raza raionului. In acest scop a alcătuit un colectiv de cadre didactice din ciclul I elementar, care au stabilit subiectul lucrărilor şi, în urmă, ajutaţi de tovarăşii învăţători ai claselor a IV-a, au dat elevilor aceste lucrări în zilele de 25 şi 26 februarie. Atât directorii şcolilor cât şi cadrele didactice şi elevii au fost anunţaţi din timp că vor da o lucrare de control. Lucrarea urma să verifice temeinicia cunoştinţelor de gramatică şi ortografie ale elevilor, să se constate lipsurile cu caracter general şi greşelile mai frecvente, pentru a putea fi îndreptate până la încheierea anului şcolar.

Rezultatele statistice ale lucrărilor de gramatică au fost următoarele:

25% dintre elevi au obţinut nota 5
30% dintre elevi au obţinut nota 4
28% dintre elevi au obţinut nota 3
18% dintre elevi au obţinut nota 2
1% dintre elevi au obţinut nota 1

Chiar dacă aceste rezultate nu oglindesc întru totul şi în mod strict situaţia existentă — deoarece lucrările nu au fost corectate de acelaşi colectiv, ci de subcolective din care a făcut parte învăţătorul clasei — putem totuşi vedea în linii generale pregătirea elevilor.

Faptul că majoritatea elevilor au obţinut note bune şi foarte bune dovedeşte că grija cadrelor didactice pentru predarea gramaticii este tot mai susţinută. De asemenea este limpede că noile noţiuni pe care le prevede programa de învăţământ şi care n'au fost până acum predate în clasele I—IV (de exemplu cazurile) pot fi însuşite în bune condiţii de elevii noştri mai mici şi că, prin aceasta, pregătirea lor poate fi mai temeinică.

Dar aceste rezultate arată că este destul de mare încă numărul elevilor de clasa a IV-a care nu stăpânesc suficient materia, datorită faptului că există încă serioase lipsuri în desfăşurarea lecţiilor, aşa cum s'a arătat mai sus.

Cele mai frecvente confuzii constatate în lucrările slabe au fost: insuficient discernământ între funcţia morfologică şi cea sintactică; insuficientă cunoaştere a cazurilor în cadrul analizei morfologice a propoziţiei, chiar atunci când elevul a putut declina substantivul.

S'au putut constata prin aceste lucrări şi greşeli specifice unei anumite clase, greşeli în care se oglindesc lipsurile personale ale cadrelor didactice care predau la aceste clase.

La primul cerc pedagogic, după efectuarea acestor lucrări de control, cadrele didactice din raionul Stalin care predau la clasa a IV-a au discutat rezultatele

lucrării de control şi, pe baza celor constatate, au hotărît să insiste în predarea lecţiilor viitoare asupra problemelor insuficient însuşite. De asemenea au hotărît să folosească mai intens exerciţiile de analiză a textelor şi dictările.

Desigur, cauza tuturor slăbiciunilor care mai persistă în predarea gramaticii în şcolile noastre elementare este insuficienta adâncire a problemelor de gramatică. Este cunoscută de altfel superficialitatea cu care s'au predat lecţiile de gramatică atât în fostele şcoli normale, cât şi în celelalte şcoli şi facultăţi.

Apariţia genialei opere a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii», arătând în mod limpede importanţa studierii gramaticii, a dat o nouă şi justă orientare cadrelor didactice. Intărirea muncii în această privinţă este în continuă creştere. Rămâne însă să remediem faptul că problemele restructurării predării limbii române în şcoli pe baza învăţăturii staliniste despre limbă au fost explicate cadrelor didactice mai mult pe plan teoretic, fără a se arăta în suficientă măsură şi căile rezolvării lor practice. Pentru a lega teoria de practică, şi în acest sector e necesar un ajutor organizat şi susţinut din partea forurilor competente.

Cadrele noastre didactice solicită cu tot mai multă insistenţă o gramatică a limbii române şi o metodică a predării gramaticii limbii române.

Este necesar de asemenea ca şi Institutul pentru Perfecţionarea Cadrelor Didactice să sprijine mai mult pe tovarăşii care predau la clasele I—IV în ceea ce priveşte adâncirea cunoştinţelor de gramatică.

Dacă la cercurile pedagogice de limba română ale cadrelor care predau la clasele V—XI s'au discutat mai frecvent problemele predării gramaticii, la cursurile pedagogice ale cadrelor didactice care predau la clasele I—IV s'au discutat sporadic şi tangenţial chestiunile de gramatică, deşi predarea gramaticii la aceste clase punea anul acesta probleme noi şi ele ar fi trebuit să fie discutate în primul rând.

Este de asemenea necesar ca, în cadrul cursurilor ce se vor organiza în vara aceasta pentru cadrele didactice care predau la clasele I—IV, să se dea o atenţie deosebită problemelor de gramatică.

Desigur însă că principalul în lichidarea lipsurilor constă în lupta pe care fiecare trebue să o ducă pentru o cât mai temeinică pregătire atât personală cât şi a fiecărei lecţii în parte.

Nu încape îndoială că învăţătorii noştri, însufleţiţi de un adânc patriotism, se vor strădui cu perseverenţă şi pricepere să ridice calitatea muncii lor în predarea cunoştinţelor de gramatică, spre a ridica la un înalt nivel ştiinţa de carte a elevilor noştri.

De pe acum, multe din cadrele didactice care predau la clasele I—IV, înţelegând importanţa studiului limbii—principalul mijloc de comunicare între oameni şi instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii—se străduesc să înarmeze cât mai bine pe cei mai mici elevi ai şcolii noastre cu temelia solidă a cunoaşterii şi stăpânirii acestui instrument. Şi ele vor reuşi să ducă cu bine la capăt această sarcină

de cinste, dacă se vor pregăti temeinic şi vor munci cu toată grija şi dragostea de patrie şi popor, aşa cum ne învaţă tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej: « Trebue să se acorde o deosebită atenţie studierii în şcoli a limbii române, făurită de popor prin eforturile a zeci de generaţii, a literaturii progresiste, clasice şi contemporane, care oglindeşte năzuinţele poporului, lupta şi cuceririle sale »[1].

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi cuvântări, Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a, p. 616.

CU PRIVIRE LA PRONUNŢAREA CORECTĂ A LIMBII RUSE

DE

S. BUCIUM

LECTOR LA INSTITUTUL MAXIM GORCHI

I. V. Stalin, în geniala sa lucrare «Marxismul şi problemele lingvisticii», ne învaţă că funcţia principală a limbii este de a servi ca mijloc de comunicare între oameni, ca instrument pentru schimbul de idei în societate. Această funcţie limba şi-o poate îndeplini numai atunci când cei care o folosesc stăpânesc fondul principal de cuvinte şi structura gramaticală a limbii respective.

In predarea limbii ruse însă, profesorul trebue să acorde o mare atenţie şi problemei pronunţării corecte a sunetelor limbii ruse. Numai învăţând să pronunţe corect ruseşte, elevii vor învăţa să asculte şi să înţeleagă limba rusă şi se vor putea face ei înşişi înţeleşi în această limbă, deci vor ajunge să folosească limba rusă ca un mijloc de comunicare, ca un instrument de luptă şi desvoltare.

Fonemele[1] limbii ruse şi limbii române se aseamănă în multe privinţe. Profesorul de limbă rusă se poate baza pe asemănarea care există între o serie de foneme ruseşti şi româneşti şi, pornind de aici, să arate totodată cum se deosebeşte pronunţarea fonemelor ruseşti de pronunţarea celor româneşti.

Să luăm de pildă sunetul rusesc ы. El este mult mai apropiat de sunetul românesc *î* (comparaţi: был, дым, высь — *bâtă, dâmb, vârf)* decât de sunetul *ă (bătea, dădea, văratic)*.

Opoziţia consoanelor muiate şi nemuiate este foarte importantă nu numai pentru limba rusă, ci şi pentru limba română. Amândouă folosesc consoanele muiate şi nemuiate ca foneme diferite, pentru a deosebi sensul şi formele

[1] Fonemele unei limbi sunt sunetele limbii respective privite sub aspectul lor social, adică sub aspectul însuşirii lor de a distinge între ele cuvintele şi formele gramaticale.

cuvintelor. Profesorul trebue să arate că de pronunţarea corectă a consoanelor muiate şi nemuiate depinde deseori faptul ca spusele noastre să fie înţelese de cei cărora le sunt adresate.

Astfel, în perechile de cuvinte:

vrem (a vrea) — *vremi*[1] (una din formele de plural ale substantivului *vreme*)	стал стать сталь	(trectulul verbului) (substantiv fem.)
cep (substantiv masc. sing.) — *cepi* (plur. subst. fem. *ceapă*)	жест	(subst. masc.) жесть (subst. fem.)
scriem (pers. I plur. prez. indic.) — *scrie-mi* (imperativ + pronume)	удар	(subst. masc.) ударь (imperativul verbului ударить).

— opoziţia consoanelor finale muiate şi nemuiate seveşte pentru a deosebi sensul cuvintelor (uneori deosebirea semantică fiind însoţită de una gramaticală).

Opoziţia consoanelor muiate şi nemuiate poate servi şi pentru a deosebi formele gramaticale ale unuia şi aceluiaşi cuvânt:

Sing.: *elev, lup, corb, pom, bun*	Pers. III sing. prez.: помнит, веселит, беспокоит, благодарит, винит
Plur.: *elevi, lupi, corbi, pomi, buni*	Inf.: помнить, веселить, беспокоить, благодарить, винить
Pers.: I sing. prez.: *cultiv, încep, chem, îndemn, scutur*	Pers. III plur.: блеснут, прыгнут, двинут, дрожат, слышат
Pers.: II sing. prez.: *cultivi, începi, chemi, îndemni, scuturi*	Inf.: блеснуть, прыгнуть, двинуть, дрожать, слышать

Recurgând la asemenea exemple pentru a sublinia asemănarea dintre fonemele ruseşti şi româneşti, profesorul trebue să arate şi deosebirea dintre ele. Astfel, înmuierea consoanelor finale este mult mai puternică în limba rusă decât în limba română (comparaţi: боль — *boli*, теперь — *scuturi*, двинь — *aduni*). Pentru a obţine o înmuiere mai puternică a consoanelor, este necesară o articulaţie mai energică a limbii spre palat, odată cu pronunţarea consoanei respective. In limba română, înmuierea mai accentuată a consoanelor există în interiorul cuvântului. Astfel, pronunţarea consoanelor muiate din cuvintele: *leac, mea, neam, dreagă* este destul de apropiată de pronunţarea consoanelor muiate din cuvintele: для, мясо, няня, ряд (comparaţi, dimpotrivă, cuvintele: дядя

[1] Litera finală *i* are în aceste cazuri acelaşi rol ca semnul moale (ь) în grafia rusă, — acela de a arăta că sunetul precedent (consoana) este muia

— *să dea)*. Inmuierea consoanelor înaintea vocalei *i* este mult mai slabă în limba română decât în limba rusă (comparaţi cuvintele липа — linişte, никто — *nimeni*, тихий — *tineri)*. Şi mai mare e deosebirea dintre gradul de înmuiere a consoanelor ruseşti şi româneşti înaintea vocalei *e* (лень — leneş, мера — *mere*, бедный — *beci*).

Comparând fonemele limbii ruse şi limbii române, profesorul trebue însă să se ferească de a atribui limbii ruse sau române fenomene ce nu sunt proprii limbii respective. Astfel, în limba română, există fenomenul asurzirii consoanelor sonore, ca de exemplu în cuvintele: *obşte, subţire, subsuoară* (se pronunţă: *opşte, supţire, supsuoară)*.

Alteori, spre deosebire de limba rusă, consoanele sonore finale în limba română nu devin surde, ci sunt folosite pentru a deosebi cuvinte diferite: *când — cânt, drag — drac, crab — crap* etc.

Un fenomen al limbii ruse, pe care deseori îl ocolesc în explicaţiile lor nu numai profesorii noştri, ci şi manualele noastre de limba rusă, este consoana «iot» (în transcripţie se notează deobicei *j*). «Iot» este un sunet apropiat de vocala *i*, dar la pronunţarea lui limba se ridică mai mult spre palat decât la rostirea vocalei *i*, astfel încât se produce frecarea aerului între limbă şi palat. Acest sunet există şi în limba română şi profesorul poate folosi acest lucru pentru a obţine ca elevii să-l pronunţe just dela bun început. In caz contrar, elevii vor reuşi să pronunţe greşit un mare număr de cuvinte ruseşti.

In limba rusă «iot» trebue pronunţat atunci când — grafic — cuvântul începe cu я, е, ё, ю, (яма, есть, ёлка, юг) sau când, în interiorul cuvântului, înaintea acestor sunete se află o vocală sau unul din cele două semne despărţitoare —ь sau ъ (моя, поел, поёт, стою; семь, съезда, пьёт, бью). Greşala pe care obişnuit o fac elevii noştri este de a-l omite pe «iot»; alteori elevii, în locul lui «iot», pronunţă vocala *i*.

Mai uşor obţinem pronunţarea corectă a lui «iot» la începutul cuvântului.

Profesorul poate arăta că «iot» urmat de vocalele *a, e, o* sau *u* trebue pronunţat la începutul cuvântului la fel ca în cuvintele româneşti: *iarnă, iarbă, iepure, ieri, iobag, iute, iubire* etc.

O greutate mai mare o prezintă pentru elevi pronunţarea corectă a lui «iot» în interiorul cuvântului. Pentru a învinge această dificultate, profesorul poate propune elevilor să pronunţe consoane urmate de «iot» la fel ca în cuvintele româneşti: *bietul, fierbe, miel, piele, piatră, viaţă* etc.

O altă dificultate întâmpinată de elevi o constitue pronunţarea fonemului rusesc «х», care nu corespunde în totul fonemului românesc *h* (comparaţi: хор — horă, хан — han). Fonemul *h* este o laringală rezultată din frecarea aerului ieşit din plămâni de pereţii laringelui, în timp ce fonemul «х» este o velară (frecarea se produce între partea posterioară a limbii şi vălul palatului). Deaceea elevii noştri pronunţă deobicei cuvinte ca: хвалить, хвост, хранить cu omiterea aproape completă a primului fonem (’валить, ’вост, ’ранить).

Profesorul trebue să atragă atenţia elevilor asupra deosebirii dintre fonemele x şi *h*, arătând că fonemul x se apropie de sunetul pronunţat în unele cuvinte româneşti ca *arhaic*, *tarhat*, *odihnă*, *tihnă* etc.

In predarea limbii ruse trebue acordată o importanţă deosebită accentului. Şi aici ne putem baza pe o asemănare între limba rusă şi limba română, asemănare ce constă în faptul că atât în limba rusă cât şi în limba română accentul este liber, nefixat (nelegat de o anumită silabă) şi mobil (poate trece de pe o silabă a cuvântului respectiv pe alta). Şi aici profesorul de limba rusă poate recurge la comparaţia cu limba română, pentru a arăta ce importanţă are locul accentului în cuvânt. Astfel, accentul poate folosi la distingerea cuvintelor şi fonemelor lor: мою/мыть/—мою (pronume), *acele* (ac) — *acele* (pronume); плачу/плакать/ —плачу/платить, *nota* (subst.) — *nota* (verb); село/сесть/ —село (subst), *copii* (copie) — *copii* (copil); кругом (adverb), кругом (cazul instrum. al subst. круг); *adună* (prez.) — *adună* (perf. simplu).

Accentul în limba rusă se caracterizează însă printr'o putere centralizatoare mult mai mare decât accentul limbii române, ceea ce duce în limba rusă la fenomenul reducţiei vocalelor neaccentuate (comparaţi calitatea sunetului *e* în silabele neaccentuate din cuvintele: село — *acele*).

Manifestând o grijă deosebită pentru pronunţarea corectă de către elevi a fonemelor limbii ruse, profesorul va obţine rezultate din ce în ce mai bune şi în predarea lexicului şi a gramaticii, în însuşirea justă de către elevi a cuvintelor şi a formelor limbii ruse.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

DISCUŢIILE ASUPRA LEGILOR INTERNE DE DESVOLTARE A LIMBII IN CONSILIUL ŞTIINŢIFIC AL INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ AL ACADEMIEI DE ŞTIINŢE A U.R.S.S.

In februarie 1952, Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. a organizat o discuţie asupra problemelor legate de studiul legilor interne de desvoltare a limbii.

In raportul introductiv, Acad. V. V. Vinogradov a arătat că problema legilor interne de desvoltare a limbii nu se poate rezolva fără definirea noţiunilor de « lege », « lege internă » şi « desvoltare » în sistemul general al filosofiei marxist-leniniste, precum şi a noţiunilor de « lege internă de desvoltare a limbii » în sistemul lingvisticii marxiste.

Studierea legilor de desvoltare a limbii trebue să se facă în strânsă legătură cu studiul istoriei societăţii căreia îi aparţine acea limbă. Studiul acesta priveşte pe de o parte legile care stau la baza legăturilor reciproce şi a interdependenţei între limbă şi celelalte fenomene sociale în desvoltarea lor, pe de altă parte, priveşte descoperirea legilor care stau la baza modificărilor care au loc în structura limbii, în primul rând cele legate de desvoltarea « limbii-bază », de evoluţia formelor şi mijloacelor ei de exprimare, în trecerea dela o calitate la alta. Legile interne de desvoltare a unei limbi reflectă ceea ce e general şi esenţial pentru o categorie de fapte de limbă, ele exprimă ceea ce uneşte, oarecum, într'un singur ansamblu serii întregi de modificări succesive, produse cu regularitate în diferite compartimente ale structurii limbii. Din această cauză, fiecare modificare trebue să fie examinată în conexiune cu celelalte modificări ale limbii, spre a se arăta liniile de desvoltare, caracteristice pentru limba respectivă.

In referatul « Contribuţii la lămurirea esenţei legilor interne de desvoltare a limbii », B. A. Serebrennicov a arătat că manifestarea legilor interne trebue căutată înainte de toate în sistemul unei anumite limbi concrete. Funcţiunea

limbii ca mijloc de comunicare trebue considerată ca una din trăsăturile principale şi fundamentale ale legilor generale observate în limbă, sau a tendinţelor cu caracter de lege care se concretizează, capătă o orientare specifică şi un caracter specific naţional în legile de desvoltare a unei anumite limbi concrete. Dintre aceste tendinţe cu caracter de lege face parte în primul rând regularizarea, crearea unor tipuri şi procedee stabile de schimbare a cuvintelor, fără de care comunicarea prin intermediul limbii este imposibilă. Aşa sunt în fonetică: legile fonetice care privesc schimbările repetate ale sunetelor; în morfologie: tipuri regulate de declinare şi conjugare; în sintaxă: prezenţa unor construcţii stabile, care se repetă în mod regulat; în lexic: procedeele constante de formare a cuvintelor.

In referatul său, « Legile interne de desvoltare a limbii şi sistemul limbii », Prof. V. N. Iarţeva a relevat caracterul de sistem, propriu tuturor limbilor, caracter care decurge din natura limbii ca mijloc de comunicare. Astfel, fiecare limbă are specificul ei în lexic, gramatică şi fonetică. Legile interne de desvoltare a limbii se referă, în primul rând, la structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte al limbii-bază. Legile interne de desvoltare a limbii îşi găsesc expresia în procesele desvoltării fondului principal de cuvinte şi formării cuvintelor.

Ele determină şi structura gramaticală a limbii, înţelească nu ca o sumă de mijloace gramaticale, ci ca tip de organizare şi folosire a lor. Legile interne de desvoltare a limbii condiţionează păstrarea « calităţii » limbii respective şi contribue la perfecţionarea limbii.

V. M. Jirmunschi, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., a desvoltat în raportul său problema legilor interne de desvoltare a limbii pe baza materialului limbii germane. Prin legile interne de desvoltare a limbii, referentul înţelege tendinţele generale, stabile şi dependente în acelaşi timp de condiţiile istorice, tendinţe care caracterizează particularităţile calitative ale limbii respective, determină căile desvoltării şi perfecţionării ei şi se manifestă în legi speciale, proprii schimbărilor survenite în limbă. Pentru un grup de limbi înrudite, aceste tendinţe se manifestă întâi în limba-bază, apoi în procesul de acumulare a unor noi calităţi, care deosebesc limba respectivă de limba-bază, precum şi de celelalte limbi înrudite.

V. A. Zveghinţev a prezentat tema: « Desvoltarea şi funcţionarea limbii ». Referentul deosebeşte legile care, faţă de celelalte fenomene sociale, sunt interne pentru limbă, dar în cadrul limbii ele sunt generale. In al doilea rând, distinge legile care determină particularităţile de structură ale fiecărei limbi în parte. Acestea sunt legile interne speciale de desvoltare a limbii. Referentul arată apoi că regulile gramaticale valabile pentru fiecare etapă dată a desvoltării limbii constitue rezultatul activităţii legilor interne de desvoltare a limbii, dar aceste legi nu pot fi confundate cu regulile înseşi.

In referatul său, M. M. Guhman, candidat în ştiinţele filologice, a insistat asupra problemei legilor interne de desvoltare a limbilor înrudite. In desvoltarea limbilor înrudite, se poate observa o comunitate a legilor interne de des-

voltare, condiţionată, în ultimă analiză, de structura limbii-bază. Comunitatea legilor interne de desvoltare apare mult mai clar în limbile înrudite.

Diferenţierea faţă de celelalte limbi a uneia din limbile înrudite, diferenţiere legată de istoria poporului, duce la diferenţierea legilor interne de desvoltare a limbii respective.

Problemele ridicate de aceste referate au fost larg desbătute de participanţii la consfătuire. Atât referatele, cât şi discuţiile nu s'au mulţumit numai să dea definiţii ale legilor interne de desvoltare a limbii, ci au căutat să arate cum se manifestă aceste legi în cadrul unei limbi concrete, de pildă, al limbii ruse, sau al unei alte limbi.

Ca rezultat al discuţiei legilor interne de desvoltare a limbii, sesiunea Consiliului Ştiinţific al Institutului de Lingvistică de pe lângă Academia de Ştiinţe a U.R.S.S. a adoptat o hotărîre care, pe lângă formularea unor concluzii şi teze generale, pune bazele organizării unei largi şi fundamentate cercetări ştiinţifice în această direcţie.

I. RIZESCU

HOTĂRÎREA CONSILIULUI ŞTIINŢIFIC AL INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ DE PE LÂNGĂ ACADEMIA DE ŞTIINŢE A U.R.S.S. DIN 7 FEBRUARIE 1952

I. In urma discuţiei purtate conform hotărîrii Prezidiului Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., în şase şedinţe publice ale Consiliului, între 4 şi 7 februarie, asupra legilor interne de desvoltare a limbii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, Consiliul ştiinţific, ascultând cuvântul introductiv desvoltat de Acad. V. V. Vinogradov, referatele lui B. A. Serebrennicov, V. N. Iarţeva, V. M. Jirmunschi, V. A. Zveghinţev şi M. M. Guhman, precum şi 27 de coreferate, constată:

1. Discuţia asupra legilor interne de desvoltare a limbii a decurs într'o atmosferă de libertate a criticii şi schimb liber de păreri; toate referatele şi coreferatele mai desvoltate au fost supuse unei largi discuţii.

2. In elaborarea de către lingviştii sovietici a problemei legilor interne de desvoltare a limbii se poate observa o cotitură radicală; dela discuţiile care privesc însăşi punerea problemei, din primăvara anului 1951, lingviştii sovietici au trecut la cercetări concrete, destinate atât lămuririi teoretice a diferitelor aspecte speciale ale acestei probleme cât şi cercetării legilor interne de desvoltare a diferitelor limbi şi grupuri de limbi, deşi în acest din urmă domeniu elaborarea materialului concret merge încă într'un ritm foarte inegal.

II. In cadrul discuţiei la rapoarte s'au pus următoarele probleme fundamentale:

1. Noţiunea de « lege lingvistică » şi « lege internă de desvoltare a limbilor » în sistemul general al lingvisticii marxiste.

2. Corelaţia dintre legile interne generale şi particulare de desvoltare a limbilor în legătură cu specificul limbilor şi căile lor de desvoltare.

3. Particularităţile desvoltării diferitelor aspecte ale limbii, legăturile şi condiţionarea lor reciprocă.

4. Corelaţia dintre legile interne de desvoltare a limbii şi regulile funcţionării limbii ca sistem.

5. Studiul legilor interne de desvoltare a limbii în legătură indisolubilă cu istoria poporului.

6. Problema manifestării legilor interne de desvoltare a limbii la familia de limbi înrudite.

7. Corelaţia dintre tendinţa de desvoltare a diferitelor schimbări în limbă cu legile interne de desvoltare a limbii date.

III. Pe baza lucrării geniale a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », în urma discutării libere a problemelor indicate, cu folosirea pe scară largă a materialului oferit de diverse limbi, putem formula câteva concluzii şi teze generale:

1. Plecând dela concepţia despre legi în filosofia marxist-leninistă, conferinţa a căzut de acord că legile interne de desvoltare a limbii sunt legi care caracterizează legăturile dinamice dintre schimbările structurii limbii în diferitele ei verigi. De aceea nu trebue să ne limităm la constatarea unor anumite fapte din istoria limbii fără a lămuri legăturile dintre toate aspectele structurale ale limbii.

2. Legile interne de desvoltare a limbii cuprind toate elementele structurii limbii: fonetice, gramaticale şi lexicale, dar nu fiecare schimbare în parte sau chiar fiecare tendinţă mai generală de desvoltare se transformă într'o lege a desvoltării.

3. Legile interne de desvoltare a limbii, fiind dinamice, trebue delimitate faţă de regulile de funcţionare a limbii în sistem, dar acestea nu trebue rupte de legile interne de desvoltare, al căror rezultat sunt, deoarece însăşi orientarea legilor interne de desvoltare este determinată de sistemul existent al limbii respective.

4. Legile interne generale de desvoltare a limbii asigură specificul naţional al desvoltării diferitelor limbi şi determină calitatea lor; legile interne de desvoltare a limbii determină orientarea generală şi tipul schimbărilor în structura limbii, manifestându-se în substanţa şi forma fiecărei limbi concrete şi contopindu-se cu legile interne ale desvoltării ei; n'avem niciun temei să rupem legile interne generale de cele particulare ale desvoltării limbii.

5. Studiul desvoltării limbilor trebue să se facă în legătură indisolubilă cu istoria poporului — purtătorul şi creatorul limbii. Dar aici nu se pot aplica nici sociologismul vulgar al lui Marr şi al urmaşilor săi, nici renunţarea la stabilirea acestor legi istorice, renunţare caracteristică pentru lingvistica burgheză contemporană (antiistorică). Trebue să amintim că trecerea dela limbile gentilice la limbile triburilor, dela limbile popoarelor la limbile naţionale, este

legată de elaborarea diferitelor genuri şi stiluri care oglindesc în mod nemijlocit desvoltarea formelor de comunicare între oameni în cadrul desvoltării societăţii. Dar aceste probleme nu au fost suficient lămurite în discuţii şi cer o elaborare aprofundată.

6. Studiul legilor interne în desvoltarea limbilor înrudite trebue să devină o parte inseparabilă a lingvisticii istorico-comparative. In acest domeniu este nevoie de o cercetare aprofundată pe baza materialelor diferitelor familii de limbi.

7. Discuţia a stabilit că o serie de lingvişti, care au încercat să precizeze noţiunea de « legi interne de desvoltare a limbii » pe baza lucrărilor lui I. V. Stalin, au făcut greşeli (încercările de caracterizare — de măsură calitativă şi cantitativă a legilor interne de desvoltare a limbii, relevarea schematică a diferitelor tipuri de « salturi » în desvoltarea naturii şi societăţii şi aplicarea unora din aceste tipuri în domeniul desvoltării limbii).

8. In cursul discuţiei a ieşit în evidenţă faptul că mai avem şi azi cazuri de completă neînţelegere a specificului legilor interne de desvoltare a limbii. Incercări de a înlocui analiza acestor legi prin observaţii generale asupra dependenţei schimbărilor de limbă faţă de desvoltarea societăţii, datorite buchisirii tezelor lui I. V. Stalin, rupte de context (I. D. Dmitriev-Chelda, I. N. Gozalişvili).

IV. Consiliul ştiinţific menţionează că latura pozitivă a acestei discuţii o constitue pregătirea minuţioasă a rapoartelor, dovedită la numeroasele discuţii prealabile. Totodată, Consiliul ştiinţific consideră că pregătirea discuţiei nu a fost pe deplin satisfăcătoare din punct de vedere organizatoric (tezele referatelor nu s'au tipărit) şi menţionează de asemenea că colectivul de lingvistică generală n'a reuşit să atragă la pregătirea discuţiei toate sectoarele institutului, ceea ce explică inegala folosire a materialului de limbă concret, pe baza căruia s'a elaborat problema legilor interne de desvoltare a limbii.

CONSFĂTUIRE ASUPRA PROBLEMELOR DE LEXICOGRAFIE LA INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ AL ACADEMIEI DE ŞTIINŢE A U.R.S.S.

In aprilie 1952, a avut loc la Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. prima consfătuire asupra problemelor de lexicografie, după apariţia genialei opere a lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii». La această consfătuire au participat numeroşi lexicografi din Moscova, Leningrad, Ucraina, Armenia, Georgia, Azerbaidjan, Turcmenia, Uzbechistan, Lituania, precum şi colaboratori ai Editurii de Stat pentru dicţionare străine şi naţionale.

In cuvântul de deschidere, Academicianul V. V. Vinogradov a arătat că şi în domeniul lexicologiei şi lexicografiei, ca în toate ramurile lingvisticii, opera lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii» a pus temelia desvoltării creatoare a cercetărilor în acest domeniu din ştiinţa limbii. Pentru prima dată au fost definite de pe poziţia materialismului ştiinţific gramatica, vocabularul şi nucleul acestuia, fondul principal de cuvinte, stabilindu-se în acelaşi timp şi raporturile dintre ele, precum şi condiţiile social-istorice care determină schimbările vocabularului, desvoltarea şi îmbogăţirea sa.

Relevând în continuare marele avânt al lexicografiei sovietice în urma înfloririi culturilor naţionale din U.R.S.S., Acad. V. V. Vinogradov a arătat că, în ciuda succeselor obţinute în munca practică de alcătuire a dicţionarelor, rezolvarea problemelor teoretice ale lexicografiei au rămas în urma realizărilor practice. Lipsa unor lucrări lexicografice cu caracter teoretic în epoca prerevoluţionară şi confuzia ulterioară pe care a adus-o în lingvistică «noua teorie» a limbii a lui N. I. Marr sunt principalele cauze ale rămânerii în urmă în elaborarea problemelor teoretice ale lexicografiei. «Considerarea limbii ca o suprastructură, confundarea semanticii cu concepţia socială despre lume, tratarea idealistă şi neistorică a legilor semantice, recunoaşterea caracterului de clasă al limbii»

au prelungit multă vreme această stare de lucruri. Pe lângă aceasta, dispreţul lui N. I. Marr şi al « elevilor » săi faţă de lexicografie, pe care o considerau ca o activitate secundară, meşteşugărească, precum şi lipsa unor lucrări metodologice în această ramură a lingvisticii, au avut ca rezultat o slabă pregătire şi o lipsă de orientare a cadrelor de specialitate.

Confuzia şi stagnarea în domeniul lexicografiei, ca de altfel şi în celelalte sectoare ale lingvisticii, a fost lichidată definitiv odată cu apariţia genialei lucrări a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii ».

Astfel, în lumina acestei lucrări, urmează a fi elaborate, pe baza studiului limbilor naţionale din U.R.S.S., problemele în legătură cu cuvântul, sensul şi noţiunea, precum şi problema diferitelor feluri de folosire şi aplicare a cuvintelor. De asemenea, pornind dela materialul concret al limbilor naţionale, se vor întreprinde cercetări istorice privind desvoltarea fondului principal de cuvinte şi a vocabularului, cercetări fără de care nu se poate alcătui un dicţionar istoric.

In ceea ce priveşte alcătuirea dicţionarelor normative, Academicianul V. V. Vinogradov a arătat necesitatea lărgirii cercetărilor teoretice privind raporturile dintre vocabular şi fondul principal de cuvinte ca bază de formare a cuvintelor noi, precum şi studiul diferitelor straturi lexicale şi al sensurilor cuvintelor.

Înţelegerea rolului şi locului pe care-l ocupă gramatica în lumina tezelor staliniste va trebui să ducă la stabilirea principiilor care vor sta la baza caracterizării gramaticale a cuvintelor în diferitele tipuri de dicţionare, iar aplicarea metodei istorico-comparative în lingvistică pune problema principiilor, sarcinilor şi limitelor dicţionarului etimologic al limbilor înrudite cu limba rusă.

Conferenţiarul relevă de asemenea necesitatea colaborării dintre lingvistică şi specialiştii din alte domenii, în vederea alcătuirii dicţionarelor pentru diferitele discipline tehnico-ştiinţifice.

După discutarea noilor sarcini ale lexicografiei şi lexicologiei sovietice, conferinţa a desbătut următoarele referate: « Despre sarcinile dicţionarului limbii ruse moderne » de S. G. Barhudarov, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; « Despre principiile de alcătuire a unui dicţionar etimologic într'un singur volum » de S. I. Ojegov, colaborator ştiinţific principal al Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; « Despre activitatea în legătură cu dicţionarul limbii literare lituaniene » de I. F. Balciconis, membru activ al Academiei de Ştiinţe a R. S. S. Lituaniene; « Despre principiile de alcătuire a dicţionarului limbii lui A. S. Puşchin » de A. D. Grigorieva, colaborator ştiinţific principal al Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; « Despre munca la dicţionarele în două limbi » de C. A. Marţişevscaia, redactor şef al Editurii de Stat pentru dicţionare străine şi naţionale; « Despre dicţionarul ruso-ucrainean » de I. N. Chiricenco, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; « Despre dicţionarul ruso-armean » de E. B. Agaran, responsabilul sectorului de lexicologie al Institutului de limbă a R. S. S. Armene,

doctor în ştiinţele filologice; «Sarcinile curente ale lexicografiei azerbaidjene» de A. G. Crudjeva, colaborator ştiinţific principal al Institutului de limbă şi literatură al Academiei R. S. S. Azerbaidjene.

Atât din referate cât şi din discuţiile care au urmat s'au desprins principiile şi metoda de lucru în alcătuirea dicţionarelor, în munca de organizare şi coordonare a lucrărilor lexicografice.

Astfel a fost susţinută cu toată hotărîrea de participanţii la această consfătuire *necesitatea determinării precise a sarcinilor şi conţinutului diferitelor tipuri de dicţionare.* Ei au arătat că dicţionarul limbii ruse literare contemporane, pe care îl alcătueşte Institutul de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., trebue să cuprindă «nu numai elementele stabile ale limbii ruse», ci şi cuvintele învechite, dacă sunt folosite în operele literare şi în cele mai importante lucrări ştiinţifice şi publicistice ale scriitorilor clasici ruşi. S'a cerut să se includă în dicţionar şi cuvintele dialectale (regionalismele) care şi-au găsit o largă întrebuinţare în operele literare clasice şi moderne, iar dintre termenii folosiţi în diferitele ramuri de producţie să fie înregistrate numai acele cuvinte care au depăşit sfera îngustă de întrebuinţare în domeniul strict de specialitate şi au trecut în literatură şi publicistică. Expresiile din jargoane care nu au intrat în folosirea literară nu vor fi înregistrate în dicţionar.

In ceea ce priveşte conţinutul dicţionarului explicativ de tip mic (într'un volum), criteriul hotărîtor pentru alegerea cuvintelor trebue să fie — aşa cum a arătat Ojegov — *rolul lor social* atunci când e vorba de terminologia tehnico-ştiinţifică, sau frecvenţa *termenului* în materialul lexical, bineînţeles când aceşti termeni reflectă ceea ce este esenţial şi caracteristic epocii respective. De exemplu în dicţionarul explicativ al limbii ruse, de tip mic, să nu fie înregistrat cuvântul, непман (afacerist din perioada Nep-ului), dar să fie incluşi termeni ca колхоз sau середняк (mijlocaş).

Problema utilităţii *alcătuirii familiilor de cuvinte*, adică tratarea derivatelor «în cuib», la cuvântul matcă, a fost mult desbătută. Discuţia între susţinătorii metodei «cuiburilor» şi apărătorii sistemului alfabetic s'a încheiat cu concluzia trasă de Acad. V. V. Vinogradov, care a arătat că această problemă poate fi rezolvată numai pe «largi baze teoretice principiale care să pornească dela analiza sistemului gramatical şi lexical al unei limbi».

Cu privire la problema *alegerii citatelor* din opere care să ilustreze sensurile unui cuvânt, s'a arătat că într'un dicţionar al limbii contemporane nu trebue să se folosească citate care conţin regionalisme ori arhaisme greu de înţeles sau construcţii şi forme care se abat dela normele limbii literare contemporane.

In *problema alcătuirii dicţionarelor privind limba scriitorilor*, Prof. S. I. Bernstein a arătat că un asemenea dicţionar trebue «în primul rând să reflecte vocabularul limbii literare a unei anumite epoci şi în al doilea rând să arate toată diversitatea mijloacelor lexicale ale scriitorului ca individualitate literară».

Vorbitorul a subliniat în acelaşi timp că această din urmă condiţie este îndeplinită numai parţial şi neconsecvent de *Dicţionarul limbii lui Puşchin* recent alcătuit.

Ocupându-se de *alcătuirea dicţionarelor bilingve*, C. A. Marţişevscaia, redactor la Editura de Stat pentru dicţionare străine şi naţionale, a arătat că din 1928 până în 1951 Editura a publicat 293 de dicţionare în 50 de limbi, care necesită să fie revăzute spre a oglindi uriaşele transformări ale societăţii sovietice şi spre a explica cu combativitate, de pe poziţiile ideologiei sovietice, cuvintele şi expresiile din arsenalul ideologic al duşmanului de clasă.

Strâns legate de alcătuirea dicţionarelor bilingve s'au mai discutat şi alte probleme, ca: stabilirea vocabularului primei limbi din dicţionar pentru a se elimina dela început balastul termenilor învechiţi, dialectali sau de argou; apoi necesitatea unificării cuvintelor a căror ortografiere oscilează, precum şi chestiuni referitoare la raporturile dintre sistemele semantice ale celor două limbi sau reglementarea transcripţiei pentru limbile orientale.

In încheiere, consfătuirea a adoptat o rezoluţie în care se subliniază necesitatea intensificării şi adâncirii activităţii teoretice în legătură cu problemele de lexicografie. Rezoluţia trasează de asemenea o serie de măsuri organizatorice, ca: discutarea periodică a producţiei lexicografice cu cei ce lucrează la dicţionarele limbilor înrudite; schimb permanent de ediţii lexicografice între institutele lingvistice ale academiilor unionale; publicarea periodică de culegeri speciale, consacrate problemelor de lexicografie; informaţii prin presă cu privire la desfăşurarea muncii la dicţionare; prezentarea în paginile revistei «Voprosî Iazâcoznania» a diferitelor stadii în care se află lucrările de lexicografie, publicarea principalelor probleme teoretice ale lexicografiei; organizarea unei pregătiri speciale a cadrelor de lexicografi.

Consfătuirea lingviştilor sovietici consacrată problemelor de lexicografie constitue pentru lexicografii din R.P.R. un ajutor deosebit de preţios atât în munca de rezolvare a problemelor teoretice la şcoala de lexicografie, destinată ridicării de noi cadre de lexicografi, cât şi în munca practică de alcătuire a Dicţionarului limbii române literare contemporane şi a celorlalte tipuri de dicţionare explicative ale limbii române, sau bilingve, care figurează în planul de lucru al Institutului de Lingvistică al Academiei R.P.R. din Bucureşti.

NICOLAE DĂNILĂ

BIBLIOGRAFIE

M. M. GUHMAN, **Impotriva idealismului şi reacţiunii în lingvistica americană contemporană** (L. Bloomfield şi lingvistica « descriptivă »).

Izvestia Academii Nauc S.S.S.R. 1952, t. XI/4, publică un articol care demască caracterul idealist şi reacţionar al lingvisticii americane contemporane, bazată pe concepţii filosofice tot atât de idealiste şi reacţionare ca behaviorismul, pozitivismul logic, etnopsihologia rasistă.

Bloomfield — întemeietorul « şcolii » lingvistice americane contemporane — şi-a exprimat încă dela începutul activităţii sale solidaritatea cu principiile fundamentale ale behaviorismului reacţionar. In 1936, Bloomfield publică un articol în care îşi exprimă comunitatea de vederi cu « Cercul dela Viena » al lui Karnap, Neurat ş. a., reprezentanţi ai idealismului subiectiv şi ai agnosticismului.

Acestea sunt bazele « teoretice » ale şcolii lui Bloomfield, şcoală care apare mai des sub numele de « lingvistică descriptivă ». Această bază teoretică falsă determină şi caracterul eronat al metodelor de cercetare.

Revista Language (Limba) — condusă timp de mai mulţi ani de Bloomfield — rezervă un loc important articolelor scrise de adepţii acestor teorii.

M. M. Guhman — autorul articolului — arată că « lingvistica descriptivă » are o serie de puncte comune cu structuralismul din Europa occidentală. Faptul este explicabil: la baza ambelor curente stă una şi aceeaşi concepţie, idealismul.

Ca şi structuralismul, lingvistica americană descriptivă se caracterizează printr'un antiistorism evident, un dispreţ cosmopolit faţă de specificul naţional al limbilor şi o rupere totală a limbii de istoria poporului.

Deosebirea formală dintre cele două curente constă în faptul că structuralismul are la bază Gestaltpsihologia neokantiană şi concepţiile lui F. de Saussure, în timp ce lingvistica descriptivă are la bază behaviorismul, pragmatismul « logic », care se reflectă în sistemul mecanicist al lui Bloomfield.

Datorită concepţiei lui idealiste, Bloomfield nu este capabil să înţeleagă în mod just esenţa limbii. La baza sistemului mecanicist al lui Bloomfield stă considerarea limbii ca un fenomen pur biologic; limba ar fi o formă specială de manifestare a interacţiunii dintre individ şi mediu.

Limba se reduce deci la o serie de stimuli şi reacţii. Actul vorbirii este o reacţie la

nişte stimuli externi; la rândul ei, vorbirea provoacă anumite reacţii în ascultători.

Vorbirea ar avea deci două laturi: aspectul sonor, pe de o parte, şi stimulii şi reacţia, pe de altă parte. După Bloomfield, numai primul aspect prezintă interes pentru lingvist.

In felul acesta, limba apare ca o entitate metafizică, ca un lucru în sine. Aceasta este o concluzie directă a concepţiilor behavioriste asupra limbii.

« Mecanicismul lingvistic » ajunge să considere limba ca fenomen prin excelenţă biologic. Bloomfield consideră că între lătratul câinelui şi limbă nu există decât o deosebire cantitativă, în sensul că câinele dispune de un număr mai redus de sunete şi deaceea « limba » câinelui este mai puţin diferenţiată decât limba omului. Unul dintre continuatorii lui Bloomfield ajunge la o concluzie asemănătoare, « studiind » limba omenească n comparaţie cu « limba »... papagal _ concluzia este că limba omului se distin e prin « plurimorfemitatea ei ». Alţi « savanţi » compară actul vorbirii cu tuşitul şi strănutatul, ajungând la concluzia că strănutatu l este un simplu act biofizic, pe când tuşitul, ca semn al emoţiei, trebue socotit un act de vorbire.

Considerând limba ca un simplu joc de stimuli şi reacţii, deci ca simplu fenomen biologic, Bloomfield ajunge să nege natura socială a limbii. Insăşi noţiunea de comunicare are pentru Bloomfield un sens special, deoarece — după cum am văzut — şi strigătele animalelor ar constitui tot mijloace de comunicare.

« Bloomfield nu înţelege că baza comunicării dintre oameni este activitatea comună în toate sferele vieţii sociale. Faptul că munca a creat societatea omenească, că a creat pe om şi că a creat limba, rămâne desigur în afara concepţiei lui Bloomfield ».

In ce priveşte rezolvarea problemei raportului dintre limbă şi gândire, Bloomfield se situează în mod deschis pe poziţia pozitivismului extrem şi a agnosticismului. In articolele sale, duce o adevărată campanie împotriva lingviştilor care susţin că limba exprimă idei şi sentimente.

Sub masca unei atitudini aşa zis materialiste, Bloomfield neagă existenţa oricărui conţinut al vorbirii. Pe drept cuvânt, Guhman arată că în lucrările lui Bloomfield *« se află şi declaraţii tipice că ştiinţa trebue să se ocupe numai de descrierea faptelor care sunt date de experienţă, în timp ce gândirea, ideile, noţiunile nu sunt date de exeperienţă pentrucă nimeni nu le-a văzut; aici se află şi învinuirea adversarilor de ataşament faţă de metafizică şi apelul la « materialismul adevărat» care apare foarte transparent ca idealism subiectiv şi agnosticism. Intr'un cuvânt, tot arsenalul de mijloace şi metode tradiţionale viciate, folosite de pozitivişti dela Mach şi Avenarius până la Karnap, Dulles, Russel ».*

Bloomfield socoteşte problema raportului dintre limbă şi gândire drept o pseudoproblemă şi trece la o adevărată operă de « formalizare » a lingvisticii, la golirea limbii de orice sens.

Lingvistul american consideră că nici nu se oate vorbi măcar de valoarea formelor lingvistice, întrucât noi nici n'o putem cunoaşte. După el, pentru a cunoaşte valoarea unei forme a limbii, e necesar să cunoaştem nu numai întreaga viaţă a vorbitorului, ci şi starea sănătăţii lui.

Este evident că avem aici de a face cu o confuzie între conţinutul frazei şi valoarea unităţilor lingvistice. Bloomfield ajunge să nege cuvântului orice capacitate de generalizare, transformând astfel limba într'o serie de acte strict individuale.

Această concepţie duce în mod necesar la un studiu exclusiv formal al limbii, studiu care se mărgineşte la analiza şi clasificarea fonemelor şi morfemelor, sau la studiul îmbinării cuvintelor ca fenomen pur mecanic, fără nicio referire la valoarea fonemelor, morfemelor sau la valoarea unor fraze.

Unul dintre discipolii lui Bloomfield spune: « structura lingvistică poate fi socotită drept repartizarea fonemelor şi morfemelor în limba respectivă ». Limba este deci o simplă tructură formală.

Această concluzie este rezultatul concepţiilor behavioriste şi pragmatice, care stau la baza « lingvisticii descriptive » americane.

Neţinând seamă de faptul că structura gramaticală este aceea care dă limbii posibilitatea de a îmbrăca ideile omeneşti într'un

înveliș material care să le facă comunicabile, Bloomfield rupe structura gramaticală de gândire. transformând-o într'o ordine de succesiune a fonemelor și morfemelor, adică într'o formă lipsită de orice conținut.

Ca și structuralismul european, «lingvistica descriptivă» americană înlătură în întregime istorismul în cercetările lingvistice; ca și structuralismul, lingvistica descriptivă rupe istoria limbii de istoria poporului care o vorbește, creatorul și purtătorul ei.

Aceste concepții *«leagă în mod nemijlocit lingvistica din America de politica imperialismului anglo-american, ele calcă în picioare drepturile suverane ale popoarelor din Europa, Asia și Africa, ele sunt legate de disprețul față de cultură și specificul național, față de limbile naționale ale altor popoare, ele sunt legate de rasismul și servilismul anglo-american, mascate de aiurelile cosmopolite ale ideologilor imperialiști»*.

Știința din țările imperialiste a devenit reacționară. De aceea, curentele dominante din lingvistica generală americană oglindesc marasmul și decadența lingvisticii ; puse în slujba imperialismului, ele oglindesc falimentul deplin al idealismului pus în slujba imperialismului agresiv. Criza generală a capitalismului duce la stagnare și descompunere în toate domeniile de activitate, inclusiv în știință, ca și în literatură, artă etc.

O sarcină de prim ordin a lingviștilor noștri este demascarea teoriilor acestor pseudolingviști și lupta împotriva cosmopolitismului, care încearcă să răspândească teoriile neștiințifice și reacționare ale lingviștilor idealiști.

Emanuel Vasiliu

B. V. TOMAȘEVSCHI, **Limbă și stil**, Ed. Soc. pentru răspândirea cunoștințelor politice și științifice, Leningrad.

Subliniind importanța limbii ca instrument de gândire și cultură, autorul formulează încă dela început teza sa principală: concepția scriitorului și exprimarea ei verbală reprezintă un tot indisolubil. Prin mijloacele limbii scriitorul transmite cititorului concepția sa despre viață, sentimentele și năzuințele sale, părticică indisolubilă din viața și lupta poporului, și obligă pe cititor să se frământe, să iubească și să urască, să trăiască împreună cu eroii bucuriile și necazurile lor, să condamne sau să justifice comportarea lor. Limba îl ajută pe scriitor să convingă și să mobilizeze pe cititor, să-i îmbogățească experiența sa de viață și să-l educe pentru o activitate creatoare pusă în slujba fericirii omului.

Studierea literaturii ar fi incompletă și neștiințifică dacă nu s'ar acorda atenția cuvenită exprimării verbale a ideilor. In felul acesta, istoria literaturii e legată în modul cel mai strâns de istoria limbii literare. Limba literară este o parte a limbii naționale, reglementată prin norme speciale obligatorii. Aceste norme se deosebesc de normele naturale care determină sistemul gramatical al dialectelor regionale. Limba literară este o limbă model, cizelată; ea reprezintă sub o formă generalizată posibilitățile de exprimare ale limbii populare.

Istoria limbii literare ruse este indisolubil legată de istoria literaturii ruse și ea reflectă tendința generală de apropiere a limbii cărturarilor — care deservește un cerc restrâns de oameni — de limba vorbită, spre a deveni un instrument de transmitere a culturii naționale. Pornind dela această teză, autorul analizează evoluția limbii literare ruse începând cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Atunci, limba literară scrisă era slavona (vechea slavă bisericească), mult deosebită de limba rusă vorbită. Ea era un sistem lingvistic închis în sine, denumit de unii istorici ai limbii «stil» al limbii naționale ruse. Se înțelege aici prin stil un strat întreg al limbii, închis în sine, cu vocabular și construcții specifice. Parte din vocabularul slavonei era comun cu al limbii ruse, parte servea pentru a denumi noțiunile mai abstracte. Existau însă simțitoare deosebiri în structura gramaticală (declinarea era diferită, includea aoristul, imperfectul, dualul ș. a. m. d.).

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, slavona a dispărut ca limbă literară națională. Ea a fost înlocuită cu o nouă limbă literară cultă care era în fond limba rusă și care folosea elemente atât din slavonă cât și din limba vorbită.

Clasicii secolului al XVIII-lea s'au condus după teoria celor trei stiluri, formulată în 1857 de Lomonosov. El a împărțit vocabularul literar în trei grupe: 1) cuvinte comune pentru limba slavonă și cea rusă, 2) cuvinte slavone, 3) cuvinte rusești care lipseau din limba slavonă. Poemele eroice, odele, discursurile solemne trebuiau să folosească numai cuvinte comune și slavone. Comediile, cântecele, scrisorile amicale foloseau cuvinte comune și rusești. In primul caz era vorba de *stilul înalt*, iar în al doilea, de *stilul inferior*. Pentru epistole, satire, elegii, scrieri istorice se recomanda un *stil de mijloc*. In felul acesta, fiecare gen literar avea o fizionomie stilistică aparte. Această deosebire de stiluri nu înseamnă altceva decât izolarea riguroasă a limbii poetice de limba vorbită și — așa cum arată și denumirile stilurilor — limba maselor largi ale poporului era disprețuită.

Etapa următoare în desvoltarea limbii literare ruse e dominată de activitatea lui Caramzin și a școlii lui. Operele create de această școală literară erau destinate saloanelor nobiliare și în special doamnelor din « înalta societate », astfel că limba în care erau scrise a suferit o puternică influență a jargonului clasei suprapuse. Cu tot caracterul său aristocratic, reforma lingvistică a lui Caramzin a constituit un pas înainte în apropierea limbii literare de cea națională. Cel care a eliberat limba literară de influența jargonului nobiliar și a îmbogățit-o pe baza celei populare a fost Pușchin. El a combătut energic obiceiul poeților vremii de a scrie pentru « zâmbetul binevoitor al sexului frumos » și a afirmat necesitatea creării unei limbi literare, potrivite pentru lucrări politice, științifice, filosofice. După Pușchin, rămânerea în urmă a prozei față de poezie și lipsurile de conținut și formă ale poeziei nu se datorau gusturilor saloanelor nobiliare, ci scriitorilor care se lăsau influențați de aceste gusturi. Rolul conducător în desvoltarea literaturii și limbii aparține de drept scriitorului și el este dator prin operele sale să contribue la progresul culturii. Pentru Pușchin, problemele limbii erau strâns legate de problema caracterului popular al literaturii; limba era forma națională în care trebuia îmbrăcată bogăția culturală a poporului rus. Luptând pentru apropierea limbii literare de limba vorbită și îndemnând pe scriitori să învețe cât mai mult dela limba poporului, Pușchin n'a preconizat totuși confundarea lor. In adevăr, limba literară își însușește în fiece clipă expresii care se nasc în vorbire, dar nu se leapădă de cele dobândite în cursul veacurilor prin acțiunea operei literare și tocmai acest lucru contribue la îmbogățirea ei. Pușchin a dat primele modele de stil realist. In «amestecul stilurilor » Pușchin nu ignora deosebirile dintre stilul poetic și cel prozaic și nu îngăduia poeziei să folosească împerecheri bizare de cuvinte și podoabe stilistice de prisos. După el, cuvintele poetului trebue să aibă sens, podoabele poetice trebue să fie justificate de cerințele sensului și ale expresivității, figurile poetice trebue să fie plastice și reale (adevărate). Pagini din « Călărețul de aramă » și « Eugen Oneghin » ilustrează măestria cu care Pușchin realiza un stil în funcție de conținut și de atitudinea autorului.

Aceeași varietate a stilului apare și în proza lui Pușchin. Poetul se îngrijește de formele tipice ale limbajului și alege cuvintele și construcțiile cele mai potrivite pentru personajul prezentat. In felul acesta, coloritul stilistic al cuvintelor devine un puternic mijloc de reflectare a realității. Varietatea aspectelor vieții se oglindește în bună măsură în varietatea stilului. Acest rol nou al stilului reflectă noua înțelegere a problemelor literaturii, caracteristică pentru realism.

Pentru a-și putea atinge țelurile sale, limba operelor literare nu trebue să coincidă în limitele ei cu limba literară. Scriitorul are dreptul să întrebuințeze cuvinte din jargonul claselor suprapuse și din vorbirea zilnică, familiară, deși aceste cuvinte nu intră în cadrul limbii literare normative. Aplicând acest principiu, Gogol a folosit o limbă de o extraordinară putere de expresivitate și cu nuanțe stilistice potrivite satirei. Marea bogăție a limbii, posibilitatea de a exprima idei identice în formulări cu totul diferite, începând cu frazeologia și terminând cu limbajul familiar, valoarea pronunțat afectivă a unor cuvinte — toate acestea ajută pe scriitor în sarcina sa de a sublinia cât mai nuanțat carac-

terele unor personaje sau al unor situații. Coloritul stilistic se mai poate obține și prin vorbire metaforică sau figurată.

Traducătorii din orice limbă se isbesc aproape totdeauna de o mare dificultate: imposibilitatea de a reda într'o altă limbă nuanțele stilistice, uneori aproape imperceptibile. Explicația este că limbile dispun de mijloace de exprimare diferite și cuvintele și construcțiile care au aceeași semnificație se deosebesc adesea cu totul din punct de vedere lingvistic. Limba rusă, de pildă, este una din limbile cele mai bogate și mai apte să exprime nuanțele cele mai fine. Marii scriitori ruși și numeroși scriitori și critici străini au subliniat adesea acest lucru.

Limba literară nu se păstrează neschimbată; ea se desvoltă și se îmbogățește, la fel cum se desvoltă și se îmbogățește viața. Analizând cele mai bune opere ale literaturii sovietice, se poate vedea cum sunt exprimate sentimentele noi proprii omului sovietic al epocii staliniste, se poate vedea cum folosind aceeași limbă ca și limba scriitorilor ruși din veacul trecut, se creează cuvinte noi, se dă cuvintelor vechi o semnificație nouă, se oglindește în cuvinte o nouă atitudine față de viață. «Printre grandioasele sarcini ale creării noii culturi socialiste stă și sarcina organizării limbii» — spunea Gorchi și scriitorii sovietici au fost printre primii care au înțeles importanța îndeplinirii acestei sarcini și au tradus-o în viață.

Sorin Stati

I. STOLIAROV, **Desvoltarea gândirii logice a elevilor la lecțiile de gramatică,** Ruschii iazîc v școle Nr. 5/1952.

Pornind dela învățătura lui I. V. Stalin despre legătura dintre limbă și gândire precum și dela ideile fondatorului pedagogiei ruse, Uşinschi, care spunea că bazele unei vorbiri naționale se găsesc în gândirea logică, autorul acestui articol arată modul în care trebue să se predea gramatica limbii materne pentru a desvolta gândirea logică a elevilor. Problema prezintă un deosebit interes, cu atât mai mult cu cât desvoltarea gândirii logice este una dintre cele mai importante sarcini ale educației comuniste.

Ce înseamnă a educa gândirea logică?

Inseamnă a face pe elev să tragă concluzii juste din faptele pe care le cunoaște, să știe să compare și să confrunte faptele între ele; să știe să verifice în practică concluziile trase; să știe să extragă caracteristicile generale; să știe să prezinte cele învățate și în altă ordine; să știe să utilizeze cunoștințele căpătate ca material de cunoaștere pentru rezolvarea altor aspecte ale realității.

Lecțiile de gramatică — dacă se fac cum trebue — pot contribui în foarte mare măsură la formarea gândirii logice a elevilor. Spre a se atinge acest țel, profesorul Stoliarov recomandă să se pornească dela ideea că gândirea elevilor se poate educa prin studiul gramaticii dacă se folosesc exemple al căror sens să-l înțeleagă bine. Acest material odată ales, trebue împărțit astfel: în prima parte a lecțiilor profesorul scrie exemplele pe tablă, le analizează *împreună cu elevii* din punctul de vedere al definiției la care vrea să ajungă și ajută pe elevi să formuleze această definiție sau concluzie. Procedând astfel, el obișnuește pe elevi să nu se mulțumească numai cu înregistrarea faptelor particulare, ci să se ridice la generalizări.

Definiția trebue neapărat să conțină noțiunea generică și diferența specifică. Definițiile, de asemenea, nu trebue să se facă prin negație, întrucât astfel de definiții nu subliniază esențialul.

In a doua parte a lecției, profesorul trebue să întărească concluziile sau definițiile la care a ajuns, analizând oral sau scris exemple noi. Deci, după ce a deprins pe elev cu raționamentul inductiv, îl obișnuește și cu raționamentul logic deductiv.

Astfel, presupunând că profesorul are de analizat sintactic și morfologic propoziția «*Toți oamenii sovietici își iubesc fierbinte minunata lor patrie*», el analizează la început conținutul logic al acestei propoziții: grupul subiectului *(toți oamenii sovietici)* și grupul predicatului *(își iubesc fierbinte minunata lor patrie)* și numai după aceea, după ce elevii au prins sensul gândirii exprimate, se trece la analiza gramaticală propriu zisă,

insistându-se asupra subiectului gramatical prin ce este exprimat, gen, număr, caz etc., apoi asupra celorlalte cuvinte care copun subiectul logic. La fel se procedează şi pentru cuvintele care ţin de predicatul logic.

« O analiză gramaticală bine îndrumată — spune autorul — învaţă pe elevi să stabilească o legătură de sens între cuvintele din propoziţie şi noţiunile gramaticale, să înţeleagă profund materialul gramatical învăţat şi să se obişnuiască cu generalizarea, precizia şi consecvenţa în gândire».

La sfârşitul lecţiei de gramatică trebue explicată în câteva minute tema care se dă pentru acasă. Momentul acesta are şi el importanţă pentru desvoltarea gândirii logice a elevilor fiindcă clarifică dela început calea şi metoda ce urmează a fi folosite pentru rezolvarea justă a problemelor.

De o importanţă la fel de mare e repetarea materialului predat. Repetarea adânceşte, sistematizează, generalizează cunoştinţele căpătate anterior. Ea reclamă în plus o analiză şi sinteză calitativ superioară, întrucât e vorba de aplicarea regulilor însuşite la un material nou. Se recomandă ca repetarea să îmbine raţionamentul inductiv cu cel deductiv şi să ilustreze practic nu teoretic cele învăţate.

Laura Stoca

G. IURCHEVICI, Metoda intuitivă în predarea literaturii, Literatura v şcole Nr. 6/1952.

Problema utilizării metodei intuitive în predare preocupă deosebit de mult pe pedagogii sovietici, deoarece pedagogia elaborată pe baza teoriei marxist-leniniste a cunoaşterii a stabilit şi a documentat în mod ştiinţific că desvoltarea gândirii logice este strâns legată de precizia reprezentărilor concrete. Neţinându-se seama de acest adevăr, se poate ajunge la situaţia greşită de a rupe gândirea de perceperea senzorială şi de aici la formalismul promovat în învăţământ de metoda verbal scolastică.

Învăţământul intuitiv contribue la fomarea unor imagini clare şi exacte, conforme realităţii, fără de care gândirea abstractă nu poate duce la concluzii juste.

Orice profesor cu o oarecare experienţă pedagogică îşi poate da seama de interesul ce-l trezeşte la elevi o lecţie care se predă pe baza unui material intuitiv şi cât de mult contribue acest material la asimilarea temeinică a cunoştinţelor ce sunt predate.

Un material didactic bine ales şi divers ajută pe elevi să facă cunoştinţă nemijlocită cu tema care se studiază. Aşa bunăoară, profesorul de geografie intră în clasă mai totdeauna pregătit cu o hartă, profesorul de istorie cu un tablou, cel de naturale cu o planşă, schelet etc., profesorul de chimie foloseşte laboratorul pentru lucrări practice la care elevii au posibilitarea să cunoască mai bine fenomenele studiate.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre lecţiile de literatură. Aici încă nu s'a ajuns ca materialului intuitiv să i se dea importanţa cuvenită în predare, deşi s'a constatat că la clasele V—VII compoziţiile făcute după tablouri au dat rezultate foarte bune. Trebue să se ştie că această metodă, practicată cu succes de către cei mai buni profesori din şcoala veche în scopul desvoltării limbajului elevilor, dă roade deosebit de bune.

Portretul unui scriitor provoacă o impresie puternică asupra elevilor, trezeşte un viu interes pentru viaţa şi opera scriitorului, concentrează atenţia, activează gândirea, afectivitatea şi determină pe elevi să folosească întregul vocabular pe care-l posedă.

De asemenea, tablourile cu scene din viaţa sau opera scriitorului au o puternică înrâurire asupra elevilor. Aşa de pildă, o tânără profesoară dela o şcoală din Moscova, predând la clasa a VI-a o lecţie despre viaţa şi opera poetului Necrasov, a atârnat pe tablă un portret expresiv al poetului şi a analizat cu copiii trăsăturile lui, apoi a vorbit despre viaţa poetului, dragostea lui pentru patrie şi popor şi a întărit cele expuse prin citirea a două fragmente mai semnificative dintr'o poezie a lui. Versurile citite au fost repetate la început în şoaptă, iar apoi cu voce tare timp de 7—8 minute.

La clasa a IX-a, vorbindu-se despre Lev Tolstoi, s'au prezentat câteva portrete — Tol-

stoi tânăr ofițer, scriitor etc. — dându-se astfel posibilitate elevilor să și-l imagineze în diferite perioade ale vieții și creației lui.

Dacă este adevărat că materialul intuitiv oferă un prețios ajutor în predarea și explicarea lecțiilor, tot atât de adevărat este și faptul că o lecție nu trebue să abuzeze de utilizarea lui. Se recomandă a se întrebuința în afară de tablouri și ilustrații și reproduceri în format mic care pot fi împărțite elevilor în timpul lecțiilor. Se distribue de asemenea elevilor, în afară de portrete, și copii după diverse lucrări ale poetului respectiv. Așa de exemplu, când s'a vorbit despre Pușchin, s'a dat elevilor poezii ca « Libertatea » și « Satul », poezii a căror publicare a fost interzisă de către cenzura țaristă și totuși au reușit să circule din mână în mână, contribuind la mobilizarea poporului asuprit.

De folos pentru orele de literatură pot fi și hărțile geografice. De pildă, atunci când se povestește conținutul unei opere ca « Tânăra Gardă » a lui Fadeev, se poate aduce harta ținutului Usuri, ținut în care s'au desfășurat evenimentele despre care vorbește autorul.

Tot atât de interesante și folositoare sunt hărțile care ilustrează locurile legate de opera și viața unui scriitor.

Diapozitivele joacă și ele un rol important în predare. Vizionarea lor este mai potrivită în cazul când întreaga lecție sau o bună parte din ea se sprijină pe această formă de muncă. Diapozitivele pot fi folosite cu succes la clasele mai mari atunci când se caracterizează o epocă, când se sintetizează un capitol sau când este vorba de viața și creația unui scriitor. Să nu se abuzeze însă nici în această direcție. Profesorul care întrebuințează diapozitivele să țină seama de programă, de lecție, de timpul necesar pentru o anumită temă și, mai ales, trebue să ia în considerație vârsta elevilor.

In ultimul timp, în unele școli se face uz de cinematograful școlar. Există o serie de filme, în special pentru lecțiile de biologie, care tratează anumite teme, cum ar fi de pildă răspândirea fructelor și a semințelor etc. Pentru studiul istoriei și al geografiei, se întrebuințează de asemenea cu succes la lecții filmele școlare. Sunt și pentru domeniu literaturii anumite filme documentare, dar în prea mică măsură.

In genere, pentru ca metoda intuitivă să-și facă loc pe scară largă în practica profesorului de literatură, e necesar să se editeze materiale intuitive potrivite specificului muncii cu fiecare clasă.

Lipsa portretelor, a ilustrațiilor și a celorlalte materiale didactice (ca albume, scheme etc.), care să satisfacă nevoile procesului de învățământ, constitue un obstacol serios pentru profesor în organizarea lecției pe baza unui material intuitiv. Acest material să fie bine confecționat, iar tablourile, hărțile etc. să fie bine alese, bine reproduse și în număr cât mai mare, spre a putea fi difuzate în cât mai multe școli.

EMIL DAISA

CONSULTAŢII

TOV. VASILE POPESCU — Şcoala Elementară Nr. 5. Bucureşti.

1. *Intrebare:* Care sunt cele trei declinări în limba română?
1. *Răspuns:* Gramatica ştiinţifică a limbii române, redactată de Institutul de Lingvistică, împarte substantivele în trei declinări, după terminaţii:

a) substantive în *-ă (masă), -a (basma), -ea (vâlcea)*, un singur substantiv se termină în *i*: *(zi)*;

b) substantive în consoană *(scaun)*, consoană muiată *(unghi)*, *-u* vocală *(codru)*, *-u* semivocală *(erou)*, *-i* semivocală *(tei)*;

c) substantive în *-e (munte, vulpe)*.

Bineînţeles că flexiunea sau declinarea propriu zisă face ca substantivele, în mod logic, să se împartă şi după gen. Credem că, pentru şcolarii care încep să înveţe gramatica, împărţirea aceasta din urmă este uşoară şi logică, rămânând să se vorbească despre împărţirea după terminaţii în clasele mai mari.

2. *Intrebare:* Care sunt categoriile de împărţire a substantivelor?
2. *Răspuns:* Substantivele sunt împărţite în Gramatica amintită în următoarele grupe mari: comune-proprii, concrete-abstracte, individuale-colective nume, de materie.

TOV. I. NICOLESCU — dela aceeaşi şcoală.

1. *Intrebare:* Cum e corect, *genetiv* sau *genitiv*, *femenin* sau *feminin*?
1. *Răspuns:* Forma corectă, aşa cum indică noul Indreptar ortografic, este *genitiv*, *feminin*, fiindcă sunt formele general romanice şi ele au intrat ca atare în terminologia gramaticală românească în secolul al XIX-lea.

TOV. BORCEA VASILE — Bucureşti.

1. *Intrebare:* Cum e corect: *Canalul Dunăre-Marea Neagră* sau *Canalul Dunărea-Marea Neagră*.
1. *Răspuns:* Intrebarea trebue înţeleasă astfel: numele Dunării trebue să apară articulat sau nearticulat? Numele apelor în limba română prezintă următoarea particularitate: unele (cele terminate în *a*) apar totdeauna în forma articulată — chiar şi după o prepoziţie: *Bistriţa trece pe la Piatra-Neamţ. Plutele coboară pe Bistriţa.* Alte nume de ape (cele terminate în *e* sau consoană) sunt câteodată articulate *(Siretul curge dela Nord la Sud)* şi câteodată — în special după prepoziţii — nearticulate *(plutele coboară pe Siret)*.

Numele Dunării, fiind terminat în *e*, intră în a doua categorie, adică poate fi articulat *(Dunărea se varsă în Mare)*. In cazul care ne preocupă, numele fluviului trebue să rămână nearticulat. Aceasta se vede mai bine, dacă, în loc de un canal care să lege Dunărea cu Marea Neagră, ar fi vorba de o lucrare asemănătoare, care să lege Oltul cu Jiul. In acest caz: s'ar zice *Canalul Olt-Jiu* şi nu *Oltul-Jiu*.

Rămâne deci stabilit că este corect *Canalul Dunăre-Marea Neagră*.

Faptul că primul element din numele *Marea Neagră* este articulat se explică astfel: *mare* este un substantiv comun, care apare aici urmat de determinarea *neagră*, ceea ce justifică forma articulată.

CERCUL PEDAGOGIC AL PROFESORILOR DE LIMBĂ ROMÂNĂ—Raionul Năsăud.

1. *Intrebare:* Fonetica trebue încadrată în gramatică?

1. *Răspuns* Conform cu definiţia dată de I. V. Stalin gramaticii, putem spune cu siguranţă că fonetica nu face parte din gramatică. Aceasta, după cum a arătat O. I. Ţaher, nu înseamnă că fonetica nu este o disciplină *lingvistică*.

Datorită faptului că sunetele limbii (obiectul de studiu al foneticii) constitue materialul din care sunt alcătuite cuvintele, terminaţiile, particulele care, la rândul lor, sunt materialul gramaticii, — fonetica este în strânsă legătură cu gramatica.

In Gramatica limbii ruse a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., sub redacţia academicianului V. V. Vinogradov, la § 14, se spune: « Fonetica, care studiază structura sonoră a limbii, se dovedeşte deosebit de strâns legată de gramatică şi de obicei se studiază în cadrul ei, ca un capitol separat ».

2. *Intrebare:* Adjectivul posesiv poate avea forme şi după posesor şi după obiectul posedat ca şi pronumele posesiv?

2. *Răspuns:* Adjectivul posesiv are forme diferite după posesor şi după obiectul posedat tocmai pentru că ţine locul posesorului şi pentru că determină ca *adjectiv* obiectul posedat. Adjectivul posesiv va avea deci forme diferite după persoane *(meu, tău, său, nostru, vostru, (lor)*, forme care se acordă în gen şi număr cu numele pe care îl determină.

Trebue să adăugăm că formele *lui, ei,* şi *lor* nu sunt ale adjectivului posesiv, ci, ale pronumelui personal cu funcţie de adjectiv posesiv.

Acesta este motivul pentru care *lui, ei, lor* nu se acordă în gen cu numele care reprezintă obiectul posedat, ci ia genul posesorului.

terele unor personaje sau al unor situații. Coloritul stilistic se mai poate obține și prin vorbire metaforică sau figurată.

Traducătorii din orice limbă se isbesc aproape totdeauna de o mare dificultate: imposibilitatea de a reda într'o altă limbă nuanțele stilistice, uneori aproape imperceptibile. Explicația este că limbile dispun de mijloace de exprimare diferite și cuvintele și construcțiile care au aceeași semnificație se deosebesc adesea cu totul din punct de vedere lingvistic. Limba rusă, de pildă, este una din limbile cele mai bogate și mai apte să exprime nuanțele cele mai fine. Marii scriitori ruși și numeroși scriitori și critici străini au subliniat adesea acest lucru.

Limba literară nu se păstrează neschimbată; ea se desvoltă și se îmbogățește, la fel cum se desvoltă și se îmbogățește viața. Analizând cele mai bune opere ale literaturii sovietice, se poate vedea cum sunt exprimate sentimentele noi proprii omului sovietic al epocii staliniste, se poate vedea cum folosind aceeași limbă ca și limba scriitorilor ruși din veacul trecut, se creează cuvinte noi, se dă cuvintelor vechi o semnificație nouă, se oglindește în cuvinte o nouă atitudine față de viață. « Printre grandioasele sarcini ale creării noii culturi socialiste stă și sarcina organizării limbii » — spunea Gorchi și scriitorii sovietici au fost printre primii care au înțeles importanța îndeplinirii acestei sarcini și au tradus-o în viață.

Sorin Stati

I. STOLIAROV, **Desvoltarea gândirii logice a elevilor la lecțiile de gramatică,** Ruschii iazîc v școle Nr. 5/1952.

Pornind dela învățătura lui I. V. Stalin despre legătura dintre limbă și gândire precum și dela ideile fondatorului pedagogiei ruse, Uşinschi, care spunea că bazele unei vorbiri naționale se găsesc în gândirea logică, autorul acestui articol arată modul în care trebue să se predea gramatica limbii materne pentru a desvolta gândirea logică a elevilor. Problema prezintă un deosebit interes, cu atât mai mult cu cât desvoltarea gândirii logice este una dintre cele mai importante sarcini ale educației comuniste.

Ce înseamnă a educa gândirea logică?

Inseamnă a face pe elev să tragă concluzii juste din faptele pe care le cunoaște, să știe să compare și să confrunte faptele între ele; să știe să verifice în practică concluziile trase; să știe să extragă caracteristicile generale; să știe să prezinte cele învățate și în altă ordine; să știe să utilizeze cunoștințele căpătate ca material de cunoaștere pentru rezolvarea altor aspecte ale realității.

Lecțiile de gramatică — dacă se fac cum trebue — pot contribui în foarte mare măsură la formarea gândirii logice a elevilor. Spre a se atinge acest țel, profesorul Stoliarov recomandă să se pornească dela ideea că gândirea elevilor se poate educa prin studiul gramaticii dacă se folosesc exemple al căror sens să-l înțeleagă bine. Acest material odată ales, trebue împărțit astfel: în prima parte a lecțiilor profesorul scrie exemplele pe tablă, le analizează *împreună cu elevii* din punctul de vedere al definiției la care vrea să ajungă și ajută pe elevi să formuleze această definiție sau concluzie. Procedând astfel, el obișnuește pe elevi să nu se mulțumească numai cu înregistrarea faptelor particulare, ci să se ridice la generalizări.

Definiția trebue neapărat să conțină noțiunea generică și diferența specifică. Definițiile, de asemenea, nu trebue să se facă prin negație, întrucât astfel de definiții nu subliniază esențialul.

In a doua parte a lecției, profesorul trebue să întărească concluziile sau definițiile la care a ajuns, analizând oral sau scris exemple noi. Deci, după ce a deprins pe elev cu raționamentul inductiv, îl obișnuește și cu raționamentul logic deductiv.

Astfel, presupunând că profesorul are de analizat sintactic și morfologic propoziția « *Toți oamenii sovietici își iubesc fierbinte minunata lor patrie* », el analizează la început conținutul logic al acestei propoziții: grupul subiectului *(toți oamenii sovietici)* și grupul predicatului *(își iubesc fierbinte minunata lor patrie)* și numai după aceea, după ce elevii au prins sensul gândirii exprimate, se trece la analiza gramaticală propriu zisă,

insistându-se asupra subiectului gramatical prin ce este exprimat, gen, număr, caz etc., apoi asupra celorlalte cuvinte care copun subiectul logic. La fel se procedează şi pentru cuvintele care ţin de predicatul logic.

« O analiză gramaticală bine îndrumată — spune autorul — învaţă pe elevi să stabilească o legătură de sens între cuvintele din propoziţie şi noţiunile gramaticale să înţeleagă profund materialul gramatical învăţat şi să se obişnuiască cu generalizarea, precizia şi consecvenţa în gândire».

La sfârşitul lecţiei de gramatică trebue explicată în câteva minute tema care se dă pentru acasă. Momentul acesta are şi el importanţă pentru desvoltarea gândirii logice a elevilor fiindcă clarifică dela început calea şi metoda ce urmează a fi folosite pentru rezolvarea justă a problemelor.

De o importanţă la fel de mare e repetarea materialului predat. Repetarea adânceşte, sistematizează, generalizează cunoştinţele căpătate anterior. Ea reclamă în plus o analiză şi sinteză calitativ superioară, întrucât e vorba de aplicarea regulilor însuşite la un material nou. Se recomandă ca repetarea să îmbine raţionamentul inductiv cu cel deductiv şi să ilustreze practic nu teoretic cele învăţate.

Laura Stoca

G. IURCHEVICI, Metoda intuitivă în predarea literaturii, Literatura v şcole Nr. 6/1952.

Problema utilizării metodei intuitive în predare preocupă deosebit de mult pe pedagogii sovietici, deoarece pedagogia elaborată pe baza teoriei marxist-leniniste a cunoaşterii a stabilit şi a documentat în mod ştiinţific că desvoltarea gândirii logice este strâns legată de precizia reprezentărilor concrete. Neţinându-se seama de acest adevăr, se poate ajunge la situaţia greşită de a rupe gândirea de perceperea sensorială şi de aici la formalismul promovat în învăţământ de metoda verbal scolastică.

Invăţământul intuitiv contribue la fomarea unor imagini clare şi exacte, conforme realităţii, fără de care gândirea abstractă nu poate duce la concluzii juste.

Orice profesor cu o oarecare experienţă pedagogică îşi poate da seama de interesul ce-l trezeşte la elevi o lecţie care se predă pe baza unui material intuitiv şi cât de mult contribue acest material la asimilarea temeinică a cunoştinţelor ce sunt predate.

Un material didactic bine ales şi divers ajută pe elevi să facă cunoştinţă nemijlocită cu tema care se studiază. Aşa bunăoară, profesorul de geografie intră în clasă mai totdeauna pregătit cu o hartă, profesorul de istorie cu un tablou, cel de naturale cu o planşă, schelet etc., profesorul de chimie foloseşte laboratorul pentru lucrări practice la care elevii au posibilitarea să cunoască mai bine fenomenele studiate.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre lecţiile de literatură. Aici încă nu s'a ajuns ca materialului intuitiv să i se dea importanţa cuvenită în predare, deşi s'a constatat că la clasele V—VII compoziţiile făcute după tablouri au dat rezultate foarte bune. Trebue să se ştie că această metodă, practicată cu succes de către cei mai buni profesori din şcoala veche în scopul desvoltării limbajului elevilor, dă roade deosebit de bune.

Portretul unui scriitor provoacă o impresie puternică asupra elevilor, trezeşte un viu interes pentru viaţa şi opera scriitorului, concentrează atenţia, activează gândirea, afectivitatea şi determină pe elevi să folosească întregul vocabular pe care-l posedă.

De asemenea, tablourile cu scene din viaţa sau opera scriitorului au o puternică înrâurire asupra elevilor. Aşa de pildă, o tânără profesoară dela o şcoală din Moscova, predând la clasa a VI-a o lecţie despre viaţa şi opera poetului Necrasov, a atârnat pe tablă un portret expresiv al poetului şi a analizat cu copiii trăsăturile lui, apoi a vorbit despre viaţa poetului, dragostea lui pentru patrie şi popor şi a întărit cele expuse prin citirea a două fragmente mai semnificative dintr'o poezie a lui. Versurile citite au fost repetate la început în şoaptă, iar apoi cu voce tare timp de 7—8 minute.

La clasa a IX-a, vorbindu-se despre Lev Tolstoi, s'au prezentat câteva portrete — Tol-

stoi tânăr ofiţer, scriitor etc. — dându-se astfel posibilitate elevilor să şi-l imagineze în diferite perioade ale vieţii şi creaţiei lui.

Dacă este adevărat că materialul intuitiv oferă un preţios ajutor în predarea şi explicarea lecţiilor, tot atât de adevărat este şi faptul că o lecţie nu trebue să abuzeze de utilizarea lui. Se recomandă a se întrebuinţa în afară de tablouri şi ilustraţii şi reproduceri în format mic care pot fi împărţite elevilor în timpul lecţiilor. Se distribue de asemenea elevilor, în afară de portrete, şi copii după diverse lucrări ale poetului respectiv. Aşa de exemplu, când s'a vorbit despre Puşchin, s'a dat elevilor poezii ca « Libertatea » şi « Satul », poezii a căror publicare a fost interzisă de către cenzura ţaristă şi totuşi au reuşit să circule din mână în mână, contribuind la mobilizarea poporului asuprit.

De folos pentru orele de literatură pot fi şi hărţile geografice. De pildă, atunci când se povesteşte conţinutul unei opere ca « Tânăra Gardă » a lui Fadeev, se poate aduce harta ţinutului Usuri, ţinut în care s'au desfăşurat evenimentele despre care vorbeşte autorul.

Tot atât de interesante şi folositoare sunt hărţile care ilustrează locurile legate de opera şi viaţa unui scriitor.

Diapozitivele joacă şi ele un rol important în predare. Vizionarea lor este mai potrivită în cazul când întreaga lecţie sau o bună parte din ea se sprijină pe această formă de muncă. Diapozitivele pot fi folosite cu succes la clasele mai mari atunci când se caracterizează o epocă, când se sintetizează un capitol sau când este vorba de viaţa şi creaţia unui scriitor. Să nu se abuzeze însă nici în această direcţie. Profesorul care întrebuinţează diapozitivele să ţină seama de programă, de lecţie, de timpul necesar pentru o anumită temă şi, mai ales, trebue să ia în consideraţie vârsta elevilor.

In ultimul timp, în unele şcoli se face uz de cinematograful şcolar. Există o serie de filme, în special pentru lecţiile de biologie, care tratează anumite teme, cum ar fi de pildă răspândirea fructelor şi a seminţelor etc. Pentru studiul istoriei şi al geografiei, se întrebuinţează de asemenea cu succes la lecţii filmele şcolare. Sunt şi pentru domeniu literaturii anumite filme documentare, dar în prea mică măsură.

In genere, pentru ca metoda intuitivă să-şi facă loc pe scară largă în practica profesorului de literatură, e necesar să se editeze materiale intuitive potrivite specificului muncii cu fiecare clasă.

Lipsa portretelor, a ilustraţiilor şi a celorlalte materiale didactice (ca albume, scheme etc.), care să satisfacă nevoile procesului de învăţământ, constitue un obstacol serios pentru profesor în organizarea lecţiei pe baza unui material intuitiv. Acest material să fie bine confecţionat, iar tablourile, hărţile etc. să fie bine alese, bine reproduse şi în număr cât mai mare, spre a putea fi difuzate în cât mai multe şcoli.

EMIL DAISA

CONSULTAŢII

TOV. VASILE POPESCU — Şcoala Elementară Nr. 5. Bucureşti.

1. *Intrebare:* Care sunt cele trei declinări în limba română?
1. *Răspuns:* Gramatica ştiinţifică a limbii române, redactată de Institutul de Lingvistică, împarte substantivele în trei declinări, după terminaţii:

a) substantive în *-ă (masă)*, *-a (basma)*, *-ea (vâlcea)*, un singur substantiv se termină în *i*: *(zi)*;

b) substantive în consoană *(scaun)*, consoană muiată *(unghi)*, *-u* vocală *(codru)*, *-u* semivocală *(erou)*, *-i* semivocală *(tei)*;

c) substantive în *-e (munte, vulpe)*.

Bineînţeles că flexiunea sau declinarea propriu zisă face ca substantivele, în mod logic, să se împartă şi după gen. Credem că, pentru şcolarii care încep să înveţe gramatica, împărţirea aceasta din urmă este uşoară şi logică, rămânând să se vorbească despre împărţirea după terminaţii în clasele mai mari.

2. *Intrebare:* Care sunt categoriile de împărţire a substantivelor?
2. *Răspuns:* Substantivele sunt împărţite în Gramatica amintită în următoarele grupe mari: comune-proprii, concrete-abstracte, individuale-colective nume, de materie.

TOV. I. NICOLESCU — dela aceeaşi şcoală.

1. *Intrebare:* Cum e corect, *genetiv* sau *genitiv*, *femenin* sau *feminin*?
1. *Răspuns:* Forma corectă, aşa cum indică noul Indreptar ortografic, este *genitiv*, *feminin*, fiindcă sunt formele general romanice şi ele au intrat ca atare în terminologia gramaticală românească în secolul al XIX-lea.

TOV. BORCEA VASILE — Bucureşti.

1. *Intrebare:* Cum e corect: *Canalul Dunăre-Marea Neagră* sau *Canalul Dunărea-Marea Neagră*.
1. *Răspuns:* Intrebarea trebue înţeleasă astfel: numele Dunării trebue să apară articulat sau nearticulat? Numele apelor în limba română prezintă următoarea particularitate: unele (cele terminate în *a*) apar totdeauna în forma articulată — chiar şi după o prepoziţie: *Bistriţa trece pe la Piatra-Neamţ. Plutele coboară pe Bistriţa.* Alte nume de ape (cele terminate în *e* sau consoană) sunt câteodată articulate *(Siretul curge dela Nord la Sud)* şi câteodată — în special după prepoziţii — nearticulate *(plutele coboară pe Siret)*.

Biblioteca Centrală Regională
SIBIU

Numele Dunării, fiind terminat în *e*, intră în a doua categorie, adică poate fi articulat *(Dunărea se varsă în Mare)*. In cazul care ne preocupă, numele fluviului trebue să rămână nearticulat. Aceasta se vede mai bine, dacă, în loc de un canal care să lege Dunărea cu Marea Neagră, ar fi vorba de o lucrare asemănătoare, care să lege Oltul cu Jiul. In acest caz: s'ar zice *Canalul Olt-Jiu* şi nu *Oltul-Jiu*.

Rămâne deci stabilit că este corect *Canalul Dunăre-Marea Neagră*.

Faptul că primul element din numele *Marea Neagră* este articulat se explică astfel: ***mare*** **este** un substantiv comun, care apare aici urmat de determinarea *neagră*, ceea ce justifică forma articulată.

CERCUL PEDAGOGIC AL PROFESORILOR DE LIMBĂ ROMÂNĂ — Raionul Năsăud.

1. *Intrebare:* Fonetica trebue încadrată în gramatică?

1. *Răspuns* Conform cu definiţia dată de I. V. Stalin gramaticii, putem spune cu siguranţă că fonetica nu face parte din gramatică. Aceasta, după cum a arătat O. I. Ţaher, nu înseamnă că fonetica nu este o disciplină *lingvistică*.

Datorită faptului că sunetele limbii (obiectul de studiu al foneticii) constitue materialul din care sunt alcătuite cuvintele, terminaţiile, particulele care, la rândul lor, sunt materialul gramaticii, — fonetica este în strânsă legătură cu gramatica.

In Gramatica limbii ruse a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., sub redacţia academicianului V. . Vinogradov, la § 14, se spune: « Fonetica, care studiază structura sonoră a limbii, se dovedeşte deosebit de strâns legată de gramatică şi de obicei se studiază în cadrul ei, ca un capitol separat ».

2. *Intrebare:* Adjectivul posesiv poate avea forme şi după posesor şi după obiectul posedat ca şi pronumele posesiv?

2. *Răspuns:* Adjectivul posesiv are forme diferite după posesor şi după obiectul posedat tocmai pentru că ţine locul posesorului şi pentru că determină ca *adjectiv* obiectul posedat. Adjectivul posesiv va avea deci forme diferite după persoane *(meu, tău, său, nostru, vostru, (lor)*, forme care se acordă în gen şi număr cu numele pe care îl determină.

Trebue să adăugăm că formele *lui, ei,* şi *lor* nu sunt ale adjectivului posesiv, ci, ale pronumelui personal cu funcţie de adjectiv posesiv.

Acesta este motivul pentru care *lui, ei, lor* nu se acordă în gen cu numele care reprezintă obiectul posedat, ci ia genul posesorului.

Biblioteca Centrală Regională
SIBIU

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ 4
BUCUREȘTI

C. 711

Prețul lei 2.—

I 8088
SIBIU
Biblioteca Centrala
str.Baritiu 5

ACADEM RE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL II
MAI—IUNIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

0 IUL 2005

8088

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

DEC 2014

LIMBA ROMÂNĂ

IAN 2022

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

3

ANUL II
MAI—IUNIE
1953

15552

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

140/953

1964

COMITETUL DE REDACȚIE
DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei LIMBA ROMÂNĂ — BUCUREȘTI, Raionul Stalin, Calea Victoriei 194. Institutul de lingvistică. Academia R.P.R. Telefon 5.15.45

SUMAR

Pag.

Prof. DIMITRIE MACREA, Lucrarea lui I. V. Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.» şi sarcinile lingviştilor din Republica Populară Română 5

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

Acad. EMIL PETROVICI, Unele probleme de fonetică în lumina învăţăturii staliniste despre limbă 17

* * * Din «Gramatica limbii române»: Diatezele 26

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

Acad. BARBU LĂZĂREANU, Cu privire la vocabularul dialectal din epoca de dibuire a poeziei lui Coşbuc 33

Prof. TUDOR VIANU, Arta lui Rabelais 36

ION MOISE, Cuvinte de origine rusă în opera lui Ion Creangă 49

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

I. V. KARPOV, Invăţământul politehnic în şcoala medie şi sarcinile predării unei limbi străine 52

ŞTEFAN MUNTEANU, din experienţa şcolii noastre. Câteva probleme în legătură cu analiza gramaticală şi stilistică în şcoală 63

D. BĂDULESCU, O lecţie de limba română la clasa a XI-a 69

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

MARIUS SALA, Din activitatea Secţiei de dialectologie a Institutului de lingvistică din Bucureşti 76

D. S., Lucrări lingvistice româno-ruse în biblioteca Muzeului Româno-Rus 80

DISCUŢII

Prof. ŞTEFAN PAŞCA, In legătură cu «integrarea» limbilor şi a dialectelor 84

BIBLIOGRAFIE

R. A. KONIKOV, Din experienţa muncii în şcoală în legătură cu vocabularul. „Russkii iazîk v şcole" nr. 1/1953 (Didina Iosif); B. A. SEREBRENNIKOV, Contribuţii la problema legăturii dintre limbă şi istoria societăţii. „Voprosî iazîkoznaniia" nr. 1/1953 (M. Seche); R. ZINDER şi M. I. MATUSEVICI, Contribuţii la istoria teoriei fonemului, „Izvestiia Akademii Nauk SSSR", nr. 1/1953 (Finuţa Asan) 92-97

CONSULTAŢII

Răspuns cititorilor noştri 98

LUCRAREA LUI I. V. STALIN «PROBLEMELE ECONOMICE ALE SOCIALISMULUI ÎN U.R.S.S.» ŞI SARCINILE LINGVIŞTILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

Munca de introducere a marxismului în lingvistică, care constituie una din sarcinile de seamă trasate lingviştilor de către I. V. Stalin, poate fi întreprinsă cu succes numai prin studierea aprofundată a operelor clasicilor marxism-leninismului şi prin aplicarea în lingvistică a îndrumărilor lor de bază referitoare la ştiinţele sociale.

În afară de opera genială a lui I.V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii», consacrată în mod direct problemelor limbii, în lucrările lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin se găsesc numeroase indicaţii preţioase asupra concepţiei materialiste despre limbă, pe care lingviştii au datoria să le studieze şi să le folosească, pentru ca cercetările lor să fie rodnice.

Încă în 1913, I. V. Stalin, în lucrarea sa «Marxismul şi problema naţională», a arătat cu claritate locul primordial al limbii în viaţa oricărei naţiuni, după cum rezultă din definiţia atât de completă dată de el naţiunii: «Naţiunea este o comunitate stabilă de oameni, istoriceşte constituită şi care a luat naştere pe baza comunităţii de limbă, de teritoriu, de viaţă economică şi de factură psihică, ce se manifestă în comunitatea culturii» [1].

Această lucrare, ca şi «Problema naţională şi leninismul», scrisă în 1927, arată preocupările permanente ale lui I. V. Stalin, ca om de ştiinţă şi om de stat, referitoare la problemele de limbă, preocupări care s'au concretizat apoi în geniala sa operă «Marxismul şi problemele lingvisticii», apărută în 1950.

Ultima lucrare scrisă de I. V. Stalin, «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.», apărută în 1952, deşi este consacrată îndeosebi proble-

[1] I. Stalin, Opere, vol. 2, ed. P.M.R. 1949, p. 312.

melor economiei socialiste, este un izvor nepreţuit de idei pentru toate ştiinţele sociale, din rândul cărora face parte şi lingvistica. Aceasta se explică prin faptul că I. V. Stalin priveşte problemele ştiinţelor sociale din punctul de vedere unitar al teoriei marxist-leniniste şi de aceea orice generalizare pe care o face asupra unui domeniu de fapte are o legătură firească cu preocupările teoretice ale ştiinţelor înrudite. Fiecare lucrare a lui I.V.Stalin, consacrată unei probleme speciale, a însemnat astfel întotdeauna o îmbogăţire a tezaurului ştiinţei marxist-leninste în general, prin descoperirea de noi legi, în cele mai variate ramuri ale ştiinţei.

Aşa precum economiştii au găsit în « Marxismul şi problemele lingvisticii » precizarea genială a raporturilor dintre bază şi suprastructură, tot astfel şi lingviştii trebuie să folosească pentru disciplina lor bogatele idei cuprinse în « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », îndeosebi cele asupra naturii obiective a legilor economice, asupra funcţionării în timp a acestor legi şi a posibilităţii folosirii lor pentru progresul societăţii. Aceste teze geniale aduc noi precizări în cercetările asupra legilor desvoltării limbii în legătură cu desvoltarea societăţii şi în studiul concret al acestor relaţii în regimul capitalist şi socialist, a căror structură I. V. Stalin a analizat-o în mod aprofundat în cea din urmă lucrare a sa.

În articolul de faţă vom căuta să arătăm felul în care lingviştii din ţara noastră pot folosi în munca lor teoretică şi practică bogatele idei cuprinse în « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. ».

Prima teză de mare însemnătate teoretică pentru ştiinţă, pe care I. V. Stalin o desvoltă în această lucrare, este cea privitoare la caracterul obiectiv al legilor care acţionează în natură şi societate şi la posibilitatea folosirii lor de către oameni. Această teză are ca bază recunoaşterea caracterului obiectiv al materiei, a caracterului obiectiv al legilor mişcării materiei, care constituie punctul de plecare al concepţiei materialismului dialectic. « Marxismul, scrie I. V. Stalin, concepe legile ştiinţei — indiferent dacă este vorba de legile ştiinţelor naturii sau de legile economiei politice — ca o oglindire a proceselor obiective care au loc independent de voinţa oamenilor. Oamenii pot să descopere aceste legi, să le cunoască, să le studieze, să ţină seama de ele în acţiunile lor, să le folosească în interesul societăţii, dar ei nu pot să le schimbe sau să le suprime. Cu atât mai mult ei nu pot să formeze sau să creeze noi legi ale ştiinţei » [1].

Subliniind caracterul obiectiv al legilor naturii şi societăţii, I. V. Stalin îndeamnă pe oamenii de ştiinţă să cerceteze aceste legi potrivit naturii specifice a fenomenelor din diferitele domenii ale lumii obiective, ferindu-i astfel de aplicarea mecanică a unei scheme generale la fapte calitativ deosebite.

---

[1] I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatură politică, 1952, ediţie legată p. 11.

În domeniul lingvisticii, teza despre caracterul obiectiv al legilor în ştiinţele sociale are o mare importanţă teoretică şi practică, îndeosebi în ceea ce priveşte legile desvoltării şi funcţionării limbii.

Limba este un produs social condiţionat de un factor obiectiv: societatea în desvoltarea activităţii ei îndelungate şi multilaterale. Legile ei de desvoltare oglindesc procese obiective care au loc independent de voinţa oamenilor. De aceea limba nu poate fi studiată şi cunoscută ştiinţific decât în legătură cu istoria societăţii, adică a poporului care a creat-o şi o vorbeşte. Ea nu este creată de indivizi după bunul plac al fanteziei lor, ci este condiţionată de întreaga desvoltare istorică a societăţii.

Legile desvoltării şi funcţionării limbii pot fi cunoscute şi folosite de oameni, dar — la fel ca şi în economie — ele nu pot fi schimbate sau suprimate. Încercările făcute în ţara noastră de reformatori interesaţi, ca latiniştii, Eliade Rădulescu cu italienismul său, Aron Pumnul cu purismul, au eşuat în mod lamentabil fiindcă au nesocotit esenţa obiectivă a naturii limbii şi a legilor ei de desvoltare. În lingvistica marxistă, cercetarea legilor istorice obiective ale desvoltării limbii este una din problemele ei centrale.

Teza stalinistă despre caracterul obiectiv al legilor limbii este o puternică armă împotriva teoriilor neştiinţifice, bazate pe concepţia burgheză a idealismului subiectiv, după care fundamentul a tot ceea ce există nu este materia, natura, ci conştiinţa subiectivă a omului. Astfel, spre exemplu, idealismul subiectiv al lui Karl Vossler şi al şcolii sale concepe limba ca o creaţie individuală şi ca fruct al intuiţiei artistice a omului. Pentru şcoala lui F. de Saussure, desvoltarea limbii are ca substrat principiul analogiei şi al comodităţii, deci procedee raţionaliste şi psihologice, iar nu factori de natură obiectiv-istorică. Semanticismul american, reprezentat de Carnap şi Chase, concepe limba ca un sistem arbitrar de semne, ca o convenţie între oameni, susţinând că ea n'ar exprima deci realitatea obiectivă, pe care oamenii nici nu o pot cunoaşte.

Rupând limba de gândire şi de istorie, concepţiile idealiste ajung în mod firesc la idei absurde, ca cea despre posibilitatea unei limbi universale simplificate, cu caracter artificial şi cosmopolit, sărăcită de conţinutul bogat al limbilor create şi vorbite de popoare. O asemenea limbă n'ar putea fi altceva decât o tehnică fără viaţă, deoarece ea n'ar putea constitui niciodată o formă a culturii naţionale şi un mijloc de desvoltare a vieţii materiale şi spirituale a popoarelor.

Intenţia de a crea o astfel de limbă confirmă pe deplin teza lui I. V. Stalin despre încercările pe care le fac clasele dominante de a influenţa desvoltarea limbii şi de a introduce în ea cuvinte şi expresii care corespund mentalităţii şi intereselor lor de clasă. O limbă universală, fabricată după reţeta lingviştilor idealişti, n'ar fi decât expresia tendinţelor cosmopolite şi de dominaţie a capitalismului monopolist.

I. V. Stalin a arătat că şi în economia politică s'au formulat asemenea teorii subiectiviste, după care legile economice ar putea fi schimbate în mod arbitrar de către oameni, teorii care nu pot duce însă — arată I. V. Stalin — decât la aventură şi la lichidarea economiei politice ca ştiinţă.

Idealismul în lingvistică prezintă o mare primejdie în domeniul stabilirii naturii limbi şi a legilor ei de desvoltare, care este chiar punctul de plecare al studiilor şi cercetărilor lingvistice. El este cauza esenţială a stagnării actuale a lingvisticii occidentale şi frâna care a oprit până de curând desvoltarea lingvisticii pe baze ştiinţifice în ţara noastră. De aceea adâncirea în spirit marxist, pe baza noii lucrări a lui I. V. Stalin, a studiilor despre natura istorică obiectivă a legilor limbii şi despre caracterul specific al acestor legi, spre deosebire de alte fenomene sociale, constituie o sarcină teoretică de seamă în munca lingviştilor români.

O altă teză stalinistă despre caracterul legilor economice, care se poate aplica şi limbii, potrivit domeniului ei specific, este cea despre limitarea acţiunii acestor legi la o anumită perioadă istorică. « Una dintre particularităţile economiei politice constă în faptul că legile ei, spre deosebire de legile ştiinţelor naturii, nu sunt legi de lungă durată, că aceste legi sau în orice caz majoritatea lor acţionează în decursul unei perioade istorice determinate, după care ele cedează locul unor noi legi. Legile acestea însă nu sunt suprimate, ci îşi pierd puterea datorită unor noi condiţii economice şi părăsesc scena pentru a ceda locul unor legi noi, care nu se creează prin voinţa oamenilor, ci apar pe baza unor noi condiţii economice" [1].

I. V. Stalin arată că în capitalism acţionează legi ca: legea concurenţei şi anarhiei în producţie, legea plusvalorii, legea economică fundamentală a capitalismului contemporan; în socialism acţionează legea economică fundamentală a socialismului, legea desvoltării planice, proporţionale, a economiei naţionale etc.

Aceste legi sunt o reflectare profundă şi fidelă a proceselor obiective şi reale din economia capitalistă şi socialistă.

Limitarea legilor economice la o anumită perioadă corespunzătoare unor anumite condiţii istorice dă lingviştilor o preţioasă îndrumare de a cerceta în mod istoric acţiunea de desvoltare a limbii. Istoria oricărei limbi ne arată de fapt că într'o anumită perioadă a desvoltării ei au funcţionat anumite legi, care, cu timpul, şi-au pierdut puterea de acţiune, înlocuite fiind treptat cu legi noi, purtătoare a elementelor noii calităţi. Un caz foarte cunoscut, în istoria limbii române, de lege care a acţionat până la un moment dat, pierzându-şi apoi puterea, este transformarea lui *l* intervocalic în *r* în cuvintele moştenite din latină (*mola-moară, sale-sare, sole-soare*). Această lege îşi încetase acţiunea

[1] I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatură politică, ediţie legată, 1952, p. 15.

în momentul când am venit în contact cu Slavii, deoarece nu o găsim în niciunul din cuvintele de origine slavă ale limbii române. In schimb, odată cu elementele slave intrate în limba noastră, se produce şi în elementele latine, după model slav, transformarea oricărui *e* iniţial în *ie (iel, ieste, ieu)*, lege care este în plină acţiune şi astăzi.

Limba, fiind un produs istoric, nici nu poate avea legi fixe şi eterne, deoarece funcţiunea ei de bază fiind asigurarea comunicării între oameni şi schimbul de idei în procesul producţiei sociale, ea se desvoltă în funcţie de necesităţile tot mai complexe ale relaţiilor dintre oameni, în funcţie de nevoile lor crescânde de comunicare.

În desvoltarea limbii acţionează deci succesiv diferite legi care nu au o durată egală.

Dar studiul limbii într'o anumită perioadă a desvoltării ei nu trebuie nicidecum să ducă la concluzia eronată a lui N. I. Marr şi a şcolii sale despre evoluţia stadială a limbilor în funcţie de schimbarea diferitelor formaţii social-economice.

În « Marxismul şi problemele lingvisticii », I. V. Stalin a demonstrat în mod clar că limba nu este un produs de clasă, ci o creaţie a întregului popor şi că ea serveşte toate clasele sociale de-a-lungul unui şir de epoci.

Arătând că limba « este produsul unei întregi serii de epoci, în decursul cărora ea capătă formă, se îmbogăţeşte, se desvoltă şi se şlefuieşte »[1], I. V. Stalin a definit cu precizie corelaţia dintre desvoltarea limbii ca mijloc de comunicare şi condiţiile istorice concrete în care ea se desvoltă. Evoluţia dela limbile gentilice la limbile triburilor, apoi dela acestea la acelea ale popoarelor şi la cele naţionale, indică treptele istorice ale desvoltării limbilor, strâns legate de istoria societăţilor care le-au creat şi le vorbesc. Alte legi determină desvoltarea limbilor în formaţia istorică a triburilor, alte legi în epoca capitalistă şi altele în viitorul socialist al omenirii.

Atunci când I. V. Stalin arată că legea economică fundamentală a capitalismului contemporan este « asigurarea profitului capitalist maxim prin exploatarea, ruinarea şi pauperizarea majorităţii populaţiei ţării respective, prin aservirea şi jefuirea sistematică a popoarelor din alte ţări, mai ales din ţările înapoiate, în sfârşit, prin războaie şi prin militarizarea economiei naţionale utilizate pentru asigurarea profiturilor celor mai ridicate »[1], el defineşte toate procesele caracteristice acestui regim, esenţa lui, care se manifestă în toate sectoarele de activitate. În cadrul acestui sistem se poate vedea lipsa condiţiilor desvoltării limbilor, aşa precum tot atât de lămurit îşi poate da oricine seama de perspectivele desvoltării limbilor în socialism, în care acţio-

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953 p. 8.

[2] I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatura politică, ediţia legată, 1952, p. 89.

nează legea economică fundamentală a socialismului: «asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale şi culturale mereu crescânde ale întregii societăţi prin creşterea şi perfecţionarea neîntreruptă a producţiei socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte» [1].

Cele două orânduiri, cu caracteristicile lor fundamental diferite, oferă un exemplu concret de aplicare a îndrumării staliniste de a studia legile desvoltării limbii în legătură cu desvoltarea societăţii. Analiza profundă a situaţiei limbilor în cele două orânduiri şi a legilor desvoltării lor a fost făcută de I. V. Stalin mai întâi în lucrarea lui clasică «Problema naţională şi leninismul», în care a arătat în mod clar că desvoltarea limbii este guvernată de legi diferite în cele două perioade, adică *până* la victoria socialismului pe scară mondială şi *după* această victorie [2].

Vorbind de regimul capitalist, I. V. Stalin a arătat că în cadrul statelor burgheze nu există limbi egale în drepturi. Statele şi naţiunile burgheze se conduc după dreptul forţei. In capitalism, raporturile dintre limbi corespund relaţiilor de producţie existente în acest regim, adică sistemului de dominaţie colonială, de exploatare, războaie şi aservire naţională. In capitalism există limbi învinse şi învingătoare, limbi ale popoarelor stăpânitoare şi limbi ale popoarelor oprimate, pe care asupritorii au încercat întotdeauna să le înnăbuşe, deoarece prin limbă popoarele îşi afirmă specificul lor cultural şi o folosesc ca armă de luptă pentru apărarea instituţiilor şi a drepturilor lor naţionale.

Capitalismul în faza lui finală, imperialismul, îndreptat împotriva suveranităţii statelor mici, se foloseşte de limbă ca armă pentru dominaţia asupra altor popoare. Un exemplu din lumea imperialistă, în această privinţă, este teoria superiorităţii limbii engleze asupra celorlalte limbi, teorie care caută să arate avantajele ce ar rezulta pentru diferitele popoare dacă acestea ar renunţa la limba lor naţională şi ar vorbi toate englezeşte.

Orânduirea socialistă, în care acţionează legea economică fundamentală: «asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale şi culturale mereu crescânde ale întregii societăţi prin creşterea şi perfecţionarea neîntreruptă a producţiei socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte», făureşte toate condiţiile pentru înflorirea deplină a naţiunilor socialiste, a culturii şi a limbilor naţionale. Ca o întrupare a acestei concepţii, ca exemplu al soartei limbilor în socialism, este orânduirea socialistă sovietică, în care se aplică politica naţională leninist-stalinistă. Faţă de Rusia ţaristă, în care domnea ura între naţionalităţi, iar limbile neruse erau persecutate sau interzise, în U.R.S.S. se folosesc astăzi numeroase limbi, multe din ele devenind limbi scrise abia sub puterea sovietică.

Astăzi, şi în Republica Populară Română, prin politica Partidului Muncitoresc Român, minorităţile naţionale se bucură de toată libertatea de a folosi

[1] Ibid. p. 92.
[2] I. Stalin, Opere, ed. P.M.R. 1951, vol. 11, p. 366—389.

limba lor, statul ocrotind deplina desvoltare a fiinţei lor naţionale, prin deschiderea de şcoli numerose de toate gradele, instituţii de artă şi cultură, ziare şi reviste în limbile minorităţilor naţionale.

Această situaţie este cu totul firească în socialism, unde crearea şi desvoltarea culturilor socialiste în conţinut este de neconceput fără desvoltarea limbii, deoarece « limba naţională este o formă a culturii naţionale », scrie I. V. Stalin [1].

★

« Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. » nu este numai o excepţională călăuză ştiinţifică, ideologică pentru diferite domenii ale ştiinţei, ci şi un model al îmbinării dintre teorie şi practică, dintre ştiinţă şi acţiunea de construire a socialismului.

Marele ecou pe care operele lui I. V. Stalin l-au avut întotdeauna în lumea ştiinţei, ca şi în marile mase, constă, în primul rând, în faptul că ele au răspuns întotdeauna nevoilor arzătoare ale actualităţii, că ele au însemnat un sprijin dat popoarelor în lupta lor pentru pace şi socialism. « Toate operele tovarăşului Stalin — scrie P. Iudin — sunt un model de legătură între teoria şi practica revoluţionară. Lucrarea sa „Marxismul şi problemele lingvisticii", cu tot caracterul specific al obiectului, este legată dela un capăt la altul de problemele cele mai importante ale construirii socialismului, de lupta împotriva reacţiunii imperialiste pentru libera desvoltare a naţiunilor, a limbilor şi culturilor lor naţionale. Această lucrare este dela început până la sfârşit o operă polemică, îndreptată împotriva duşmanilor marxismului, împotriva confuziei ideologice. „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S." constituie un nou model de felul cum trebuie legate problemele cele mai generale ale teoriei de sarcinile actuale ale Partidului şi de felul cum trebuie dusă lupta împotriva duşmanilor şi denaturatorilor marxismului, sub orice steag s'ar ascunde ei » [2].

Atunci când I. V. Stalin analizează în această lucrare procesul pieirii inevitabile a capitalismului şi arată căile trecerii spre socialism şi spre comunism, el trasează oamenilor de ştiinţă nu numai sarcina studierii teoretice a acestor procese, ci le indică şi locul şi funcţia lor practică în desfăşurarea acestui proces.

Una din tezele fundamentale ale lucrării lui I. V. Stalin « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. » este aceea a folosirii legilor obiective în interesul societăţii. De aici rezultă pentru omul de ştiinţă că el poate aduce nepreţuite foloase societăţii pe baza legilor obiective pe care trebuie să le cunoască şi pe care este obligat să se sprijine.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 19.

[2] P. Iudin, Lucrarea lui I. V. Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.», baza desvoltării mai departe a ştiinţelor sociale, în « Lupta de clasă », martie-aprilie 1953, p. 119—120.

În faza trecerii dela capitalism la socialism, ştiinţa nu poate sta pasivă, adică să înregistreze numai realitatea faptelor şi legilor obiective, ci ea trebuie să contribuie, pe baza acestor legi, la consolidarea acestui proces, la construirea noii ordini sociale, la organizarea ei.

Lingvistica are şi ea în acest proces sarcini importante şi de mare răspundere pentru desvoltarea culturii socialiste.

Lingviştii burghezi servesc interesele societăţii burgheze, interesele capitalismului. Ei s'au pus în slujba naţionalismului şi a şovinismului, fiindcă aceste manifestări corespund intereselor burgheziei exploatatoare. Cultivarea limbii, grija pentru desvoltarea ei în folosul marilor mase, este absentă din preocupările lor, deoarece ridicarea culturală a mulţimilor devine un obstacol în calea dominaţiei şi a exploatării. Lingviştii burghezi se izolează în preocupări fără legătură cu interesele vitale ale poporului, în adunări de fapte pe care le interpretează în mod idealist şi neştiinţific. Nu este de mirare deci că poporul nostru a fost lipsit sub regimul burghezo-moşieresc de cele mai indispensabile lucrări pentru studiul şi cultivarea limbii, ca gramatica, un dicţionar ştiinţific şi o ortografie ştiinţifică a limbii române. Clasele conducătoare din trecut nu erau interesate în elaborarea acestor lucrări, ele vor bind cu preferinţă limbi străine şi dispreţuind limba naţională a poporului.

Socialismul, asigurând satisfacerea maximă a nevoilor materiale şi culturale mereu crescânde ale societăţii, se înfăptuieşte în cadrul unui mare avânt cultural al maselor muncitoare. Lichidarea analfabetismului, creşterea masivă a tipăriturilor şi publicaţiilor, desvoltarea învăţământului, ridicarea nivelului ideologic şi politic al maselor, desvoltarea ştiinţelor şi a artelor sunt elemente de bază ale politicii culturale în statele care construiesc socialismul.

Această înflorire a culturii presupune ca o condiţie de bază cunoaşterea aprofundată a limbii, a posibilităţilor ei de exprimare a gândurilor şi sentimentelor. I. V. Stalin a arătat că limba constituie un puternic instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii, că ea este o armă preţioasă la îndemâna celui ce ştie s'o folosească în izbânda unei cauze. Importanţa limbii în lupta pentru desvoltarea societăţii face ca lingvistica să cunoască în ţările care merg spre socialism o mare înflorire. Dar prin lingvistică nu se mai înţelege, ca în trecut, o muncă de adunare de date, de arhivă a limbii şi de preocupări îndepărtate de nevoile maselor. Lingvistica stalinistă înseamnează nu numai studiul ştiinţific al limbii de pe poziţia materialismului dialectic şi istoric, ci şi ştiinţa despre desvoltarea şi perfecţionarea limbilor, despre înflorirea limbilor naţionale.

Analizând într'un vast studiu consecinţele de ordin teoretic şi practic ce se impun lingvisticii prin apariţia lucrării lui I. V. Stalin « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », savantul sovietic Acad. V. V. Vinogradov arată care sunt sarcinile lingvisticii sovietice în condiţiile trecerii dela socialism

la comunism [1]. Aceste sarcini sunt specifice desvoltării actuale a culturii socialiste în U.R.S.S., unde desvoltarea oraşelor, înflorirea culturii, lichidarea contradicţiilor dintre sat şi oraş şi dintre munca fizică şi intelectuală cer lingviştilor sovietici o muncă permanentă de studiere şi cultivare a limbilor popoarelor din U.R.S.S. Transformările istorice din perioada construirii socialismului şi din faza trecerii spre comunism se oglindesc cu prisosinţă în vocabularul limbilor popoarelor socialiste din U.R.S.S., în stilul vorbit şi scris, în structura fonetică a limbii, în desvoltarea limbilor comune ale acestor popoare, în restrângerea continuă a formelor dialectale. Una din sarcinile de bază ale lingviştilor sovietici este deci, după Acad. V. V. Vinogradov, studierea aprofundată a legilor acestui proces şi sprijinirea, pe baza lor, a desvoltării şi perfecţionării limbilor popoarelor din U.R.S.S.

Sarcinile lingviştilor români corespund condiţiilor specifice construirii socialismului în ţara noastră. Ele consistă în primul rând în publicarea cât mai urgentă a Gramaticii şi Ortografiei limbii române, în terminarea şi publicarea Dicţionarului limbii române contemporane, în publicarea Atlasului lingvistic, aceste lucrări constituind instrumentele de bază pentru cunoaşterea ştiinţifică şi cultivarea limbii noastre.

Institutele de lingvistică din Bucureşti şi Cluj ale Academiei R.P.R., precum şi colectivul din Iaşi, au început în acest an să studieze, în colaborare, următoarele probleme de bază ale lingvisticii noastre: formarea limbii române, rolul elementului slav în evoluţia ei, fondul ei principal de cuvinte, structura ei gramaticală, structura ei fonetică, dialectele şi graiurile ei populare.

Aceste studii vor putea înlătura desigur deformările idealiste şi naţionalist-şovine care au dominat în studierea acestor probleme în lingvistica noastră din trecut.

În afară de aceste lucrări asupra limbii române, Institutul de lingvistică din Bucureşti a elaborat un Dicţionar ruso-român, cuprinzând 50.000 de cuvinte, care va fi dat la tipar în cursul acestui an, iar Institutul de lingvistică din Cluj, un Dicţionar româno-maghiar, care va fi dat la tipar deasemenea în cursul acestui an.

Dar planurile de lucru ale Institutelor noastre de lingvistică trebuie să mai cuprindă o serie întreagă de probleme de aceeaşi mare importanţă pentru cunoaşterea ştiinţifică a limbii noastre şi care, în trecut, nu au fost nici măcar formulate: procesul de formare a limbii literare şi naţionale pe baza graiului muntean şi modificările survenite în lexic şi structura gramaticală prin trecerea dela limba poporului la limba naţională; raporturile dintre limba populară vorbită şi cea literară în diferite faze ale istoriei noastre culturale şi politice; procesul formării cuvintelor şi al modificării sensului lor în legătură cu desvol-

[1] V. V. Vinogradov, Voprosî iazîkoznaniia v svete truda I. V. Stalina « Ekonomiceskie problemî sotializma v S.S.S.R. i reşenii XIX s'ezda K.P.S.S., în « Voprosî iazîkoznaniia », 1953, nr. 1.

tarea vieţii noastre istorice; desvoltarea terminologiei tehnice în legătură cu desvoltarea producţiei; desvoltarea terminologiei ştiinţifice şi filosofice în limba noastră; rolul marilor noştri scriitori în desvoltarea limbii literare, legătura dintre desvoltarea limbii şi a literaturii etc.

O sarcină deosebit de importantă care revine lingviştilor români este problema unificării terminologiei noastre ştiinţifice şi, în legătură cu aceasta, problema traducerii adecvate a termenilor tehnici împrumutaţi din alte limbi, îndeosebi din limba rusă.

Marile transformări care au loc astăzi în Patria noastră şi în toate ţările de democraţie populară, crearea unei industrii puternice, transformarea socialistă a agriculturii pe baza mecanizării, înflorirea ştiinţelor şi tehnicii, se fac cu ajutorul marelui popor sovietic. În acest proces de desvoltare, influenţa limbii ruse se manifestă în mod creator prin adoptarea în limba noastră a unui mare număr de cuvinte şi termeni care desemnează noţiunile noi ale societăţii socialiste. Importanţa rolului limbii ruse «ca izvor de îmbogăţire a vocabularului tuturor limbilor naţionale din Uniunea Sovietică şi din ţările de democraţie populară, precum şi legile de formare a fondului internaţional de cuvinte al culturii socialiste, constituie o problemă actuală, legată de desvoltarea limbilor naţiunilor socialiste», scrie revista «Voprosî iazîkoznaniia» în articolul ei program [1].

Cuvinte ca: *colhoz*, *sovhoz*, *stahanovist* şi sensuri cu totul noi date unor cuvinte ca: *partid*, *partinic*, *partinitate*, *critică*, *autocritică* şi altele au astăzi o circulaţie comună în toate limbile popoarelor care construiesc socialismul, ele intrând în fondul internaţional de cuvinte al culturii socialiste.

Problema traducerii exacte a termenilor care denumesc noţiuni ştiinţifice şi politice, pentru care nu există încă, în limba română, cuvinte corespunzătoare, este deosebit de importantă şi actuală.

Un exemplu grăitor în această privinţă îl formează chiar traducerea în limba română a genialei lucrări a lui I. V. Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.», în care o serie de termeni importanţi, ca *narodnost'*, *zaconomernost'*, *planomerno*, *planomernost'*, nu au fost redaţi cu adevăratul lor sens din limba rusă, nu numai din vina traducătorilor, ci şi din lipsa unor corespondenţe româneşti pentru aceşti termeni.

În problema traducerii termenilor ştiinţifici, lingviştilor le revine sarcina ca împreună cu specialiştii din economie şi din alte domenii să soluţioneze problemele legate de transpunerea în mod just în limba română a cuvintelor care desemnează noţiunile noi, specifice organizării şi culturii socialiste.

★

Opera lui I. V. Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.», prin importanţa ei călăuzitoare pentru toate ştiinţele sociale, este o contribuţie

[1] Sarcinile lingvisticii sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin şi revista «Voprosî iazîkoznaniia» în «Studii şi cercetări lingvistice», anul III, 1952, p. 113.

excepţională şi pentru desvoltarea lingvisticii, pentru lichidarea lipsurilor şi rămânerilor în urmă în această disciplină. Ea ne face să vedem că una din principalele cauze ale greşelilor în ştiinţele sociale, deci şi în lingvistică, este insuficienta pregătire teoretică, care furnizează denaturările şi devierile ideologice. Rămânerile în urmă şi devierile — precizează Acad. V. V. Vinogradov în articolul citat — sunt de fapt posibile numai acolo unde munca ideologică este slabă. Lucrarea lui I. V. Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.» cere o sporire a exigenţelor faţă de munca lingviştilor, îndeosebi în domeniul teoretic, aceasta fiind condiţia de bază a rezultatelor practice fecunde.

Importanţa unei solide pregătiri teoretice în domeniul ştiinţelor sociale este subliniată cu deosebită tărie în lucrarea lui I. V. Stalin, care arată pericolul care există în cercetările economice şi în toate ştiinţele sociale de a privi lucrurile superficial, «din punct de vedere formal, din punct de vedere al proceselor care se desfăşoară la suprafaţa fenomenelor» şi de a nu face deosebire «între procesele de desvoltare care se desfăşoară în adânc şi fenomenele de suprafaţă...» [1].

Pericolul cel mai mare în lingvistică îl constituie, pentru cercetători, concepţiile idealiste pe care le susţin reprezentanţii burgheziei din ţările capitaliste şi care, în trecut, au avut şi la noi o puternică influenţă. Combaterea acestor teorii este deci prima sarcină teoretică ce se impune lingviştilor prin însuşirea învăţăturii staliniste.

În acest domeniu, în lingvistica română, munca este abia la început. Ea se manifestă totuşi în cele două reviste ale Institutului de lingvistică din Bucureşti, «Limba română» şi «Studii şi cercetări lingvistice», cât şi în celelalte lucrări ce se elaborează astăzi în cele două Institute de lingvistică ale Academiei R.P.R., şi ea a început să fie simţită şi în cursurile universitare de lingvistică. În ceea ce priveşte însă opera pozitivă de introducere a marxismului în lingvistică, deşi ea este astăzi întreprinsă în lucrări de bază ca Gramatica, Ortografia sau Dicţionarul limbii române contemporane, totuşi, în acest domeniu, există încă lipsuri serioase.

Lipsa cadrelor de lingvişti educaţi în lumina învăţăturii staliniste despre limbă este cea mai serioasă piedică în realizarea operei de introducere a marxismului în lingvistică. Creşterea acestor cadre rămâne prima şi cea mai importantă condiţie pentru aşezarea lingvisticii noastre pe temeiuri ştiinţifice. Deaceea, Institutul de lingvistică din Bucureşti, făcând primii paşi în această direcţie, a inaugurat în acest an un curs de îndrumare pentru colaboratorii Institutului, în care se fac lecţii şi seminarii de introducere în lingvistică şi lingvistică generală, lexicografie, gramatică practică şi istorică etc. Scopul acestei şcoli este ridi-

---

[1]. I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatură politică, ediţie legată 1952, p. 122.

carea cât mai grabnică a cât mai numeroase cadre tinere, capabile să îndeplinească vastul program de muncă al Institutului.

Pentru progresul lingvisticii marxiste în ţara noastră este necesară intensificarea activităţii Institutelor de lingvistică şi a catedrelor de lingvistică din universităţi în sensul sporirii numărului şi calităţii comunicărilor ştiinţifice şi a colaborării la revistele de specialitate. Această activitate nu este încă suficient organizată printr'o planificare a desbaterii problemelor pe subiecte anumite, cum se procedează astăzi în Uniunea Sovietică, unde au avut şi au loc largi desbateri publice referitoare la problemele ridicate de tezele staliniste despre limbă, ca: legile interne de desvoltare a limbii, problemele lexicografiei, problema predării limbilor în şcoală etc., desbateri care îşi găsesc un larg răsunet în revistele sovietice de lingvistică.

Popularizarea problemelor de lingvistică prin conferinţe, răspândirea tot mai largă a revistelor « Limba română » şi « Studii şi cercetări lingvistice », îmbunătăţirea conţinutului lor prin consfătuiri cu cititorii, crearea unui număr cât mai mare de colaboratori ai acestor reviste din rândurile profesorilor, învăţătorilor şi studenţilor, strângerea legăturilor Institutelor de lingvistică cu şcoala, întărirea muncii catedrelor de lingvistică, publicarea de cât mai numeroase lucrări de lingvistică călăuzite de învăţătura stalinistă despre limbă şi de măreţul exemplu al lucrărilor lingviştilor sovietici, sunt îndatoririle fireşti pe care lingviştii români le au astăzi în opera de construire a socialismului în ţara noastră, ca militanţi activi ai revoluţiei noastre culturale.

În procesul construirii socialismului, problema cultivării limbii şi a rolului ei ca instrument de desvoltare a culturii noastre se pune cu o acuitate mai mare decât în orice altă epocă.

Lingviştii români, adâncind în mod creator învăţătura stalinistă, găsesc în ea temelia sigură pentru cercetările lor teoretice şi practice, precum şi cel mai preţios sprijin pentru întărirea patriotismului socialist şi a dragostei pentru limba noastră, pentru desvoltarea şi înflorirea culturii noastre.

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

UNELE PROBLEME DE FONETICĂ ÎN LUMINA ÎNVĂŢĂTURII STALINISTE DESPRE LIMBĂ

DE

ACADEMICIAN EMIL PETROVICI

După apariţia genialei lucrări a lui I. V. Stalin „ « Marxismul şi problemele lingvisticii », în faţa lingviştilor se pune şi problema revizuirii principiilor care stau la temelia studiului sunetelor limbii, a foneticii.

Lingviştii sovietici, în cursul desbaterilor care au urmat apariţiei lucrării lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », au subliniat în repetate rânduri importanţa, pentru lingviştii care se străduiesc să introducă marxismul în lingvistică, de a considera şi latura fonetică a faptelor lingvistice, sarcină ce decurge din sarcina principală pe care a pus-o I. V. Stalin lingviştilor, anume « studierea legilor interne de desvoltare a limbii. . . » [1].

In lucrările lui I. V. Stalin nu se vorbeşte direct despre fonetică. A deduce de aici că studiul foneticii e fără nicio importanţă, înseamnă a nu pătrunde esenţa învăţăturii staliniste despre limbă. Limba este învelişul material al gândirii umane. « Orice gânduri ar lua naştere în capul omului — scrie I. V. Stalin — şi oricând ar lua naştere, ele pot să se nască şi să existe numai pe baza materialului limbii, pe baza termenilor şi frazelor limbii. Gânduri nude, libere de materialul limbii, libere de „materia naturală" a limbii nu există. „Limba este realitatea nemijlocită a gândirii" (Marx). Realitatea gândirii se manifestă în limbă. Numai idealiştii pot vorbi despre o gândire nelegată de „materia naturală" a limbii, despre gândire fără limbă » [2].

Este evident că « materia naturală » a limbii, în ultimă analiză, e constituită din sunete. Sunetele limbii, formând în înşiruirea lor consecutivă cuvinte, forme gramaticale şi fraze, constituie învelişul material, sonor al gândurilor umane. « A ignora acest înveliş sonor, a renunţa la studierea lui pot numai idealiştii,

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Edit. pentru literatură politică, 1953, p. 27.

[2] Ibid., p. 35.

care socotesc că este posibil să se ocupe cu semantica pură» — susţine foarte just lingvistul sovietic O. H. Ţaher [1].

Este clar că I. V. Stalin consideră că una din sarcinile lingvisticii este şi studiul foneticii. Aceasta rezultă şi din faptul că I. V. Stalin recomandă în lingvistică întrebuinţarea metodei comparativ-istorice, care îndeamnă la studiul limbilor, la studiul materiei naturale a limbii, deci şi al sunetelor limbii [2]. Unul din capitolele principale ale lingvisticii comparativ-istorice este acela al foneticii istorice, urmat de acela al gramaticii istorice şi al lexicologiei istorice [3].

Este adevărat că sistemul fonetic al unei limbi nu poate fi considerat ca având aceeaşi importanţă pentru limba respectivă ca structura ei gramaticală şi fondul principal de cuvinte al ei — susţine lingvistul sovietic R. I. Avanesov [4]. După I. V. Stalin, «... structura gramaticală a limbii şi fondul ei principal de cuvinte alcătuiesc temelia limbii, esenţa specificului ei» [5]. Dar studiul structurii gramaticale a unei limbi, al lexicului ei, nu poate fi făcut fără a studia latura fonetică a fenomenelor lingvistice, fără a studia sunetele limbii respective. I. V. Stalin ne învaţă: «Limba sonoră (în textul rusesc «zvukovoi iazîk», ceea ce poate fi tradus şi prin «limba sunetelor»), sau limba cuvintelor, a fost întotdeauna singura limbă a societăţii omeneşti în stare să servească drept mijloc adecvat de comunicare între oameni" [6]. Din acest enunţ al lui I. V. Stalin rezultă că studiul sunetelor limbii, adică fonetica, trebuie să constituie una dintre ramurile ştiinţei limbii.

De altfel, fonetica are şi o mare însemnătate practică în învăţarea limbilor, în stabilirea regulilor de ortoepie, în alcătuirea alfabetelor şi îmbunătăţirea ortografiei. Pentru ca limba să-şi poată îndeplini cât mai bine funcţiunea de o importanţă capitală de a servi ca mijloc de comunicare între membrii societăţii, ea trebuie să fie rostită de toţi vorbitorii cât mai unitar. O pronunţare defectuoasă, regională sau un accent străin al unei limbi îngreuiază înţelegerea între oameni şi duce la pierdere inutilă şi de energie în procesul muncii sociale. În construirea socialismului şi în revoluţia culturală legată de ea, când se întrebuinţează cu tot mai mare eficacitate graiul viu în cuvântările şi conferinţele publice, în emisiunile de radio, în teatru şi cinematograf, în organizaţiile de partid şi de masă, rostirea corectă a limbii naţionale are o însemnătate uriaşă. De aceea, ortoepia trebuie să ocupe un loc de seamă în învăţarea atât a limbilor străine,

[1] O. H. Ţaher, Fonetica în lumina învăţăturii lui I. V. Stalin despre limbă, în «Inostrannîe iazîki v şkole», nr. 3, p. 23.

[2] I. Stalin, op. cit., p. 30.

[3] V. V. Vinogradov, Noţiunea legilor interne de desvoltare a limbii în sistemul general al lingvisticii marxiste, în «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 2, p. 43.

[4] R. I. Avanesov, K voprosu o foneme, în «Izvestia SSSR, Otdel. lit. i iaz.», XI, 1952, 5, p. 463.

[5] I. Stalin, op. cit., p. 23.

[6] Ibid., p. 41.

cât şi a limbii materne. Iar regulile ortoepice, de pronunţare corectă a unei limbi, nu pot fi stabilite fără un studiu prealabil al foneticii limbii respective.

Fonetica îşi găseşte o aplicare practică şi în logopedie, în reeducarea celor cu defecte de vorbire, în învăţământul surdo-muţilor.

Aşa dar, fonetica serveşte la perfecţionarea limbii, ajutând-o să-şi îndeplinească cât mai bine funcţiunea de «cel mai important mijloc de comunicare între oameni» (Lenin) şi în acelaşi timp şi de «instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii» [1].

Studiul foneticii trebuie să înceapă cu studiul anatomic al organelor vorbirii, cu studiul fiziologic al mişcărilor, al articulaţiilor pe care le execută aceste organe în timpul vorbirii, trecându-se apoi la studiul acustic al sunetelor graiului şi la studiul mecanismului psihologic al actului vorbirii şi al perceperii şi aperceperii sunetelor limbii. In acest scop, foneticienii au aplicat şi metoda experimentală, întrebuinţând aparate de înregistrare a sunetelor, putând în felul acesta să se folosească de măsură şi de calcul.

Desvoltarea foneticii, mai ales după aplicarea metodelor foneticii experimentale, în cursul jumătăţii a doua a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, a însemnat un progres important în cercetarea lingvistică. Datorită cunoaşterii tot mai depline a rostirii sunetelor limbii, a fost părăsit definitiv de către cercetători obiceiul greşit de a vorbi de litere, de schimbări de litere, atunci când tratează realităţi care privesc pronunţarea şi evoluţia istorică în cursul veacurilor a sunetelor limbii. In urma cunoaşterii tot mai precise de către lingvişti a fiziologiei sunetelor, metoda comparativ-istorică reuşeşte cu tot mai mare precizie ştiinţifică să prezinte desvoltarea de-a-lungul secolelor a aspectului fonetic, lexical şi gramatical al limbilor înrudite, adică a limbilor care îşi trag obârşia dintr'o limbă de bază comună. Studiul comparativ-istoric al limbilor s'a desvoltat în cursul secolului al XIX-lea în primul rând datorită studiului schimbărilor fonetice ale dialectelor unei limbi sau ale limbilor înrudite. Fonetica a ajutat în mare măsură lingvistica să devină o ştiinţă.

La foneticienii secolului al XIX-lea, mai ales după succesele obţinute de fonetica experimentală, s'a desvoltat concepţia greşită, care mai dăinuie şi astăzi, că fonetica este o ştiinţă aparte, deosebită de lingvistică, o ştiinţă a naturii, de care lingviştii se servesc ca de o ştiinţă auxiliară. In lingvistica sovietică, concepţia general acceptată consideră fonetica o ramură a lingvisticii, care se serveşte ca de ştiinţe auxiliare de fiziologie şi acustică. Sunetele limbii trebuie studiate din punctul de vedere al lingvistului, din punctul de vedere al funcţiunii lor de a servi ca înveliş material al gândirii umane.

Părăsirea punctului de vedere naturalist în studiul sunetelor limbii a început în lingvistica rusă, unde a apărut, la sfârşitul secolului al XIX-lea, noţiunea

[1] Ibid., pag. 21.

de fonem, adică a sunetului limbii considerat din punctul de vedere al funcţiunii pe care o are în sistemul limbii. Profesorul dela Universitatea din Cazan şi mai târziu din Petersburg, Baudouin de Courtenay, dar mai ales elevul său L. V. Şcerba, au fost aceia care au precizat noţiunea de fonem. In definiţia fonemului (termenul de fonem a fost întrebuinţat prima dată de N. V. Kruşevski), Baudouin de Courtenay s'a plasat, mai cu seamă în lucrările sale mai noi, pe poziţii psihologice. După Baudouin de Courtenay, « fonemul este reprezentarea continuă a unui „sunet" în psihicul nostru », sunetul fiind « totalitatea complexă şi simultană a mişcărilor organelor vorbirii necesare pronunţării şi reprezentările provenite dela aceste mişcări » [1].

Baudouin de Courtenay, precum şi alţi lingvişti contemporani de ai săi, a observat că un « sunet » al unei limbi oarecare prezintă mai multe varietăţi în cursul vorbirii. Astfel « sunetul » *n* poate fi rostit — şi este de fapt rostit — în multe feluri. Aceste varietăţi ale lui *n* sunt condiţionate de « sunetele » vecine, de mediul fonetic în care se află *n*. De pildă, în limba română rostim în locul nazalei dentale *n* o nazală velară (să o notăm $_{n}$) înaintea ocluzivelor velare *c*, *g* (de ex. *ba$_{n}$kă*), o nazală labio-dentală, notată $_{m}$, înaintea fricativelor labio-dentale *f*, *v* (de ex. î$_{m}$văţ), o dentală palatală, notată *n'*, înaintea ocluzivelor palatale *k'*, *ģ* (de ex. *un'k'*), o nazală dentală lipsită de ocluziune dentală, înaintea fricativelor dentale *s*, *z* (de ex. *pânză*) etc.

Toate aceste varietăţi ale lui *n*, deosebite una de alta din punct de vedere acustic şi fiziologic, constituie pentru Români un singur « sunet », *n*. In limba germană şi în limba engleză, nazala velară $_{n}$ e un « sunet » aparte, deosebit de nazala dentală *n*. Prin urmare $_{n}$ românesc şi $_{n}$ german, identici în ce priveşte însuşirile lor acustico-fiziologice, constituie două « sunete »: în limba română « sunetul » *n*, în limba germană « sunetul » $_{n}$.

Primul care a dat un răspuns mulţumitor întrebării: de ce sunete care se deosebesc din punct de vedere acustico-fiziologic formează totuşi o unitate fonetică, un « sunet », un fonem, într'o limbă, pe când o singură varietate, fără deosebiri în însuşirile acustico-fiziologice, constituie « sunete », foneme deosebite în limbi deosebite, a fost elevul lui Baudouin de Courtenay, L. V. Şcerba.

El a fost primul care a considerat sunetele limbii consecvent din punctul de vedere al înţelesului cuvintelor, al întrebuinţării sunetelor la deosebirea cuvintelor. În lucrarea sa asupra pronunţării ruse, apărută în 1911, el deosebeşte fonemele, care sânt « sunete având puterea de a diferenţia înţelesurile », de « nuanţele care n'au puterea de a diferenţia înţelesurile » cuvintelor [2].

---

[1] Baudouin de Courtenay, Vvedenie v iazîkoznanie, 1908, p. 13, la R. Zinder — M. I. Matusevici, K istorii uceniia o foneme, în « Izvestia Akademii Nauk SSSR, Otdel. lit. i iaz. », XII, 1, p. 66.

[2] L. V. Şcerba, Court exposé de la prononciation russe, 1911, p. 2, la R. Zinder — M. I. Matusevici, op. cit., « Izvestia Akademii Nauk SSSR, Otdel. lit. i iaz. », XII, 1, p. 68.

Să ilustrăm cu exemple din limba română ce trebuie să considerăm, în sensul definit de Şcerba, un fonem sau numai o nuanţă, o varietate — termenul care s'a încetăţenit mai târziu e acela de variantă — a unui « sunet », a unui fonem. Cuvintele se deosebesc unele de altele, de obicei, prin totalitatea aspectului lor fonetic. Cuvintele *(plug)* şi *(ba$_n$kă)* nu se aseamănă deloc între ele din punct de vedere fonetic. Dar două cuvinte ca *(frikă)* şi *(ba$_n$kă)* au ceva asemănător, ceva comun; e silaba ultimă (*-kă*), pe când prima silabă a celor două cuvinte nu prezintă nici o asemănare. Asemănarea între două cuvinte poate să fie atât de mare, încât, dintre sunetele care se succed în aceeaşi ordine în cele două cuvinte, numai unul să fie diferit într'un cuvânt faţă de celălalt. Astfel *(barkă)* diferă de *(ba$_n$kă)* numai prin aceea că are un *(r)* între *(a)* şi *(k)* în loc de *(n)*. Între paranteze trebuie să amintim că e destul de des cazul când două cuvinte nu diferă fonetic de loc unul de altul; sunt aşa numitele omonime. Vorbitorii le deosebesc numai cu ajutorul contextului, de exemplu *banca din şcoală* şi *banca de stat*, *părul din grădină* şi *părul din cap* etc. O limbă nu poate avea însă multe omonime. Ea caută să deosebească fonetic unul de altul zecile de mii de cuvinte pe care le are. Pentru aceasta întrebuinţează un număr relativ mic de « sunete » pe care le combină în diferite feluri. Cuvintele *(ark, rak, kar)* au sunete identice, dar ordinea lor diferă dela un cuvânt la altul. Cuvintele *(barkă)* şi *(ba$_n$kă)* au patru « sunete » identice, numai al treilea e într'unul *(r)*, în al doilea *(n)*.

Prin urmare, înlocuirea într'un cuvânt a « sunetului » *r* cu « sunetul » *(n)* şi invers are puterea de a schimba cuvântul întreg, de a face din el alt cuvânt, cu alt înţeles. Aşa dar *(r)* şi *(n)* sunt două foneme deosebite.

Am văzut mai înainte că în cuvântul *(ba$_n$kă)* Românii rostesc o nazală velară, un *n* velar. E posibilă însă rostirea — nenaturală bine înţeles — a acestui cuvânt cu un *n* dental: *(bankă)*. La unii dintre cântăreţii noştri de operă se aude această pronunţare, care devine şi mai supărătoare când se intercalează între *(n)* şi *(k)* şi o scurtă vocală *î*: *(baníkă)*.

Inlocuirea nuanţei, a varietăţii velare a lui *n* cu nuanţa, varietatea dentală a acestei consoane nazale nu are puterea de a face din cuvântul *(ba$_n$că)* alt cuvânt.

Aşa dar, sunetul *(n)* şi sunetul *(n)* în limba română nu constituie două foneme deosebite; ele sunt numai două variante ale aceluiaşi fonem.

In schimb, în limba germană, *(n)* şi *(n)* sunt două foneme deosebite, deoarece ele diferenţiază cuvintele (zi$_n$ə), scris *singe*, înseamnă « cânt », pe când *(zinə)*, scris *sinne*, înseamnă « cuget », « meditez » *(ich sinne nach)*.

Fonemul este deci sunetul limbii considerat ca o unitate fonetică având funcţiunea de a diferenţia cuvintele, sensurile. Fonemul este deci legat de înţelesul cuvintelor. In articolul pe care l-a scris puţin înainte de a muri, « Ocerédnîe problemî iazîkovedeniia » (Problemele actuale ale lingvisticii), L. V. Şcerba scrie: « . . . In limbă se utilizează sunetele nu ca simple fenomene fizice, sau fizio-

logice, ci ca elemente ale limbii, care au, sau cel puţin pot avea, un înţeles »[1]. De asemenea, şi în capitolul despre fonetică al « Gramaticii limbii ruse » a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., scris în colaborare de L. V. Şcerba şi V. V. Vinogradov, se spune: « Natura lingvistică a diferitelor sunete ale limbii e determinată de faptul că fiecare dintre ele pot să însemne ceva într'o limbă *oarecare*, iar termenul de fonem a fost introdus tocmai în scopul de a sublinia acest fapt »[2].

In ce priveşte nuanţele unui sunet, ele sunt unite într'un tip fonetic nu de însuşirile lor acustico-fiziologice, ci de « capacitatea de a diferenţia cuvintele şi formele lor, adică de a servi comunicării între oameni », susţine L. V. Şcerba[3].

Am văzut mai înainte că nuanţele lui *n* în limba română, oricât de deosebite ar fi ele unele de altele, constituie totuşi un singur fonem, fiindcă toate au aceeaşi funcţiune lingvistică, pe când *n* dental şi *n* velar din limba germană, destul de apropiaţi unul de altul din punct de vedere acustico-fiziologic, constituie totuşi două foneme, fiindcă au funcţiuni lingvistice deosebite.

Care dintre nuanţele numeroase ale unui sunet constituie fonemul propriu zis?

De fapt oricare dintre nuanţele unui fonem trebuie considerată ca fiind însuşi fonemul respectiv, a cărui articulaţie a fost mai mult sau mai puţin influenţată, modificată de mediul fonetic înconjurător.

Dar — scrie L. V. Şcerba — « printre nuanţele unui fonem există de obicei una care, din diferite cauze, este cea mai tipică pentru fonemul respectiv... Pentru a simplifica, de acum înainte se va numi fonem şi această nuanţă tipică a lui; numai când pentru un motiv sau altul aceasta va avea vreo însemnătate, vor fi deosebite aceste noţiuni »[4].

Când vorbim deci de fonem, ne gândim de obicei la nuanţa cea mai tipică, la varianta fundamentală a lui. Să nu uităm însă că oricare nuanţă, oricare variantă a unui fonem trebuie considerată ca fiind fonemul respectiv însuşi, adaptat la mediul fonetic înconjurător.

★

Teoria fonemului a fost răspândită în lingvistica burgheză de doi lingvişti ruşi care au emigrat în străinătate după revoluţie, N. Trubeţkoi şi R. Iakobson, precum şi de aşa numita şcoală lingvistică dela Praga, formată de lingvişti din diferite ţări, grupaţi în jurul acestora. Urmând ideile lui Ferdinand de Saussure, care, în mod greşit, nematerialist, deosebeşte limba (langue) de vorbire (parole), ei au separat tot aşa de greşit, de nematerialist, fonetica, studiul sunetelor « vorbirii », de fonologie, studiul sunetelor « limbii ». Fonetica,

[1] « Izvestia Akademii Nauk SSSR, Otdel. lit. i iaz. », nr. IV,1945, p. 185.
[2] Gramatica limbii ruse, op. cit., p. 12.
[3] Fonetica franţuzskogo iazîka, 1938, p. 17.
[4] L. V. Şcerba, op. cit., p. 17.

după ei, trebuie să studieze numai latura acustico-fiziologică a sunetelor, fără a fi preocupată de utilizarea lor în limbă. Fonologia în schimb trebuie să studieze numai deosebirile dintre sunete care sunt legate de diferenţierea sensurilor.

Pentru N. Trubeţkoi, în fiecare fonem sunt importante numai acele însuşiri care îl deosebesc de alt fonem. Insuşirile concrete ale fonemelor nu-l interesează pe fonolog; acestea sunt studiate de fonetician.

Fonologia, aşa cum este practicată în ţările burgheze, rupe aşadar studiul sunetelor de materia însăşi a lor, rupe limba de « materia naturală » a limbii, ceea ce este în contrazicere cu învăţătura stalinistă despre rolul limbii sonore, al limbii sunetelor în istoria omenirii.

Din discuţia care s'a desfăşurat în coloanele revistei « Izvestia Akademii Nauk SSSR, Otdel. lit. i iaz. », nr. 4, 5 şi 6 din 1952 şi nr. 1 din 1953, la care au luat parte lingviştii sovietici S. K. Şaumian, R. I. Avanesov, A. A. Reformatski, A. G. Spirkin, S. Bernstein, V. I. Lîtkin, A. N. Gvozdev, R. Zinder şi M. I. Matusevici, a reieşit că lingvistica sovietică consideră inacceptabilă concepţia fonologică a structuraliştilor, susţinută de Şaumian, care rupe funcţiunea sunetelor de sunetele înseşi şi deci rupe fonologia de fonetică şi care studiază sistemul fonologic al limbilor în afara istoriei. Pentru lingvistica sovietică nu există două discipline ştiinţifice care se ocupă cu sunetele limbii, fonetica şi fonologia, dintre care prima ţine de ştiinţele naturii, iar a doua de ştiinţele sociale. Latura sonoră a limbii ca fenomen social este studiată de o singură disciplină ştiinţifică, de fonetică, iar aceasta cercetează sunetele limbii ca elemente ale structurii limbii, studiind funcţiunea îndeplinită de sunete în strânsă legătură cu materia limbii care exprimă această funcţiune, studiind deci funcţiunea şi materia care o exprimă în unitatea lor organică existentă în realitate — scrie R. Avanesov [1].

Aşadar, dacă întrebuinţăm termenul de fonologie, să nu pierdem din vedere că ea nu este o disciplină ştiinţifică aparte, deosebită de fonetică, ci numai un capitol al foneticii care cercetează sunetele limbii din punctul de vedere al funcţiunii lor în limbă, dar totdeauna în strânsă legătură cu realitatea materială, acustico-fiziologică, şi cu evoluţia sistemului fonetic în cursul istoriei limbii.

★

Se pune acum întrebarea ce fel de fonologie s'a practicat şi se practică în lingvistica românească. Expunerea fonologiei româneşti publicată de A. Graur şi Al. Rosetti, în revista « Bulletin linguistique », VI, p. 1 şi urm., este un exemplu al fonologiei făcute în sensul şcolii dela Praga, ruptă de « materia naturală » a limbii şi aistorică. Felul acesta de a expune sistemul fonetic al unei limbi este un exemplu tipic de « fonetică pe hârtie », după expresia unora

[1] R. Avanesov, K voprosu o foneme, « Izvestia Akademii Nauk SSSR, Otdel. lit. i iaz. », XI, 5, p. 467.

dintre cei care au criticat greşelile şcolii dela Praga (O. Jespersen, Serghei Bernştein). Expunerea lui A. Graur şi Al. Rosetti este în acelaşi timp absolut statică, aistorică. Concepţia idealistă şi antiistorică a şcolii dela Praga asupra sistemului fonetic se reflectă şi în expunerile asupra fonologiei făcute de Iorgu Iordan şi E. Seidel. Critica aceasta e valabilă şi în ceea ce priveşte cele două articole publicate de mine în « Studii şi cercetări lingvistice », I (1950), fasc. 2, p. 172 şi urm., şi III (1952), p. 128 şi urm. Cu toate că în articolele amintite plec dela realităţi acustico-fiziologice şi privesc sistemul fonetic al limbii române în evoluţia lui istorică, arătând puternica influenţă exercitată de fonetica limbilor slave asupra foneticii limbii române de-a-lungul veacurilor, totuşi şi în articolele mele regăsim aceeaşi « fonetică pe hârtie » a şcolii dela Praga, în care abundă schemele fictive, rupte de realităţile fiziologice şi acustice. Astfel, de pildă, întocmai ca fonologii dela Praga, am susţinut că în două cuvinte ca *fân* şi *fin*, *î* şi *i* constituie un singur fonem şi că prin urmare cele două cuvinte diferă nu prin deosebirea dintre vocale, ci dintre consoane, primul, *fân*, având un *f* nemuiat, iar al doilea, *fin*, un *f* muiat (adică având timbrul unui *i*). Ţin să observ că şi unii lingvişti sovietici, ca de exemplu R. Avanesov, de a cărui concepţie fonologică am fost puternic influenţat în cercetările mele fonologice, au susţinut că deosebirea dintre cuvântul rusesc *bîl* « a fost » şi *bil* « a bătut » e constituită numai de opoziţia dintre consoane (*b* nemuiat şi *b* muiat), vocalele *î* şi *i* constituind un singur fonem. (In ultimele sale articole, R. Avanesov a părăsit, de altfel, această teză eronată.)

Concepţia greşită a şcolii dela Praga asupra foneticii şi fonologiei pare a avea încă aderenţi şi astăzi printre noi.

Astfel, la şedinţa lărgită a Consiliului ştiinţific al Institutului de lingvistică din Bucureşti al Academiei R.P.R. în care s'a discutat prima parte a Gramaticii române a Academiei R.P.R., Al. Rosetti a criticat expunerea foneticii limbii române, fiindcă, în mod neştiinţific, — după părerea d-sale — tratează împreună atât fonetica limbii române cât şi fonologia ei, în loc de a le separa ca fiind două discipline aparte. Critica lui Al. Rosetti ar fi fost justă dacă se mărginea la critica schemelor fonologice fictive, structuraliste, construite de mine sub influenţa « foneticii pe hârtie » a şcolii dela Praga, neglijând realităţile acustice şi fiziologice ale rostirii limbii noastre naţionale.

Fonetica limbii române trebuie, aşadar, tratată aşa cum s'a făcut în « Gramatica limbii române » a Academiei R.P.R., nu împărţind-o în două capitole, primul tratând « fonetica », adică fiziologia şi acustica sunetelor limbii române, iar al doilea « fonologia », adică utilizarea în limbă a acestor sunete, şi expunând sistemul fonemelor limbii române strâns legat de însuşirile acustico-fiziologice ale fonemelor.

La fel au procedat şi lingviştii sovietici L. V. Şcerba şi V. V. Vinogradov în capitolul despre fonetică al « Gramaticii limbii ruse » a Academiei de Ştiinţe a Uniunii Sovietice. Firesţe, din această expunere trebuie înlăturate schemele

lipsite de substrat real acustico-fiziologic, care amintesc construcţiile artificiale, fictive ale structuraliştilor.

Ca exemplu de felul structuralist cum am prezentat, în articolele amintite apărute în revista «Studii şi cercetări lingvistice», sistemul fonemelor limbii române, poate servi următoarea argumentare a mea: In multe graiuri teritoriale româneşti din Transilvania cuvintele *teacă, leac, rămâne* se rostesc *(t'ακă), (l'ak), (rămîńă)* [1]. Ele se deosebesc de cuvintele *takă, lak, rămînă* ale aceloraşi graiuri prin opoziţiile *t* nemuiat — *t* muiat, *l-l'* şi *n-n'*. Deoarece structuraliştii susţin că «structura fonologică» care caracterizează o limbă se regăseşte de obicei neschimbată în diferitele graiuri teritoriale ale limbii respective, cu toate că realizarea acustico-fiziologică a fonemelor din care e constituită acea «structură fonologică» diferă dela un grai la altul, am presupus că şi în limba literară română regăsim acelaşi fel de a deosebi cuvintele amintite mai sus. Aşadar, cuvintele limbii literare *takă-teakă* (teacă), *lak-leak* (leac), *rămînă-rămîne* se deosebesc şi ele, ca şi cuvintele corespunzătoare din graiurile transilvănene, prin opoziţiile *t-t'*, *l-l'*, *n-n'*, cu toate că din punct de vedere acustic şi fiziologic consoanele pretinse nemuiate şi muiate se deosebesc foarte puţin una de alta, pe când vocalele sunt foarte deosebite: *a-ea, ă-e.*

Tendinţa aceasta de a găsi în limba literară şi în graiurile teritoriale exact acelaşi sistem de foneme, exact aceeaşi «structură fonologică» trebuie considerată ca un mod structuralist de a trata problemele de fonetică.

Problema fonemelor limbii române trebuie aşadar rezolvată pe baza învăţăturii staliniste despre rolul limbii sonore, al limbii sunetelor în desvoltarea istorică a omenirii, nerupând limba de «materia ei naturală». Iată un nou prilej pentru lingviştii români de a introduce concepţia marxistă asupra fonemelor limbii în lingvistica română.

[1]. Prin *t'*, *l'*, *n'* se notează consoane palatale, pentru care dosul limbii atinge o mare porţiune a cerului gurii (a palatului).

Din « GRAMATICA LIMBII ROMÂNE »

DIATEZELE

1. Diatezele marchează raporturile dintre subiect şi complement, exprimate prin forme verbale.

2. Diateza *activă* arată că acţiunea este făcută de subiectul gramatical:

> Trecu o zi, trecură trei,
> Şi iarăşi, noaptea, vine
> Luceafărul deasupra ei
> Cu razele-i senine. EMINESCU, O. I 171.

În cazul verbelor tranzitive, acţiunea este suferită de un complement direct, diferit de subiectul gramatical. De exemplu:

> ... Scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hârtii. CARAGIALE, O. II 115.

Verbele *trecu*, *trecură*, *vine*, intranzitive, şi verbul *am rătăcit*, tranzitiv (efectul acţiunii lui o suferă complementul direct *scrisoarea*), sânt la diateza activă.

3. Diateza *pasivă* arată că acţiunea este suferită de subiectul gramatical (care se află în cazul nominativ), iar subiectul logic, autorul acţiunii, poate fi exprimat sau subînţeles:

> Bastonul fu împiedicat de pălărie şi nu atinse decât uşor sfârcul urechii. CARAGIALE, O. II 126.
>
> După ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când aşa, când aminterea, d. Lefter a căzut pe canapea sfărâmat de oboseală. CARAGIALE, O. I 150 (subînţeles: de Lefter).

Pasivul apare numai la verbele tranzitive.

Pasivul are în unele limbi o flexiune aparte, de exemplu în latineşte « eu laud » se spune *laudo*, iar « eu sunt lăudat », *laudor*.

În multe limbi, printre care şi limba rusă şi limbile romanice, pasivul se formează cu ajutorul verbului « a fi » şi cu participiul trecut al verbului de conjugat. Această construcţie există şi în limba latină şi ea se găseşte şi în româneşte, dar nu este prea răspândită în limba populară, întrucât a fost

înlocuită în parte de reflexiv, după modelul slav (a se vedea mai jos). In limba literară contemporană pasivul cu verbul *a fi* se bucură încă de o răspândire mai mare, după modelul altor limbi, ca limba franceză sau rusă.

4. În afară de activ şi pasiv, unele limbi mai cunosc o diateză *medie*: subiectul face acţiunea cu deosebită intensitate, cu deosebit interes; acţiunea pe care o face acesta este în interesul lui. În româneşte nu există o atare flexiune, funcţiunea respectivă fiind îndeplinită în limba română de reflexiv.

5. *Reflexivul* se deosebeşte formal de activ numai prin faptul că, la forma activă a verbului, se adaugă pronumele reflexiv. Mare parte a funcţiunilor lui sunt de natură activă: pronumele adăugat, în cazul acuzativ, care face acţiunea, îi suferă şi efectele; dar nu este nicio diferenţă principială între exemple ca *mă îmbrac*, unde obiectul acţiunii sânt *eu*, şi *îmbrac copilul*, unde obiectul acţiunii este altcineva. În alte cazuri, funcţiunea reflexivului este de a exprima pasivul: *rezoluţia s'a aprobat prin aclamaţii*. Dar chiar prin faptul că se deosebeşte de activ, în acest din urmă caz, şi de pasiv, în celelalte cazuri, reflexivul apare ca o diateză aparte. Cu atât mai mult avem dreptul să vorbim de o diateză aparte în cazul verbelor ca *mă tem*; dacă acest verb ar fi activ, ar urma ca subiectul să se teamă pe el însuşi, iar dacă ar fi pasiv, ar însemna că este temut de altcineva.

6. În româneşte, reflexivul îndeplineşte şase funcţiuni diferite, exact ca în limbile slave, ceea ce dovedeşte că extinderea în limba română a reflexivului se datoreşte influenţei slave.

DIVERSELE ÎNTREBUINŢĂRI ALE REFLEXIVULUI

a) reflexiv *obiectiv* — subiectul face acţiunea şi tot el îi suferă efectele *a se spăla* (a se vedea rus. мыться).

Şi dacă ramuri bat în geam
Şi *se cutremur* plopii
E ca în mine să te am
Şi'ncet să te apropii. EMINESCU, O. I 193.

Luna se urcase deasupra brazilor şi omătul poienilor bătea în albăstriu. SADOVEANU, O. V. 444.

b) reflexiv *eventiv* — în starea subiectului se produce o schimbare, el se transpune în altă stare decât cea în care se găsea: *a se întrista* (a se vedea rus. опечалиться). Această categorie este foarte apropiată şi greu de deosebit de aceea a incoativului, despre care am vorbit mai sus.

Ipate se îmbogăţise însutit şi înmiit, de când a venit Chirică în slujbă la dânsul. CREANGĂ, P. 153.

c) reflexiv *dinamic* — acţiunea este făcută cu participarea intensă din partea subiectului sau cu un interes special: *a se teme* (a se vedea rus. бояться).

Să se compare *a se gândi, a se ruga*, cu *a gândi, a ruga*. Aici pronumele reflexiv nu păstrează nimic din valoarea lui primitivă de obiect direct, subiectul nu se teme, nu se gândeşte, nu se roagă pe el însuşi. Această categorie a preluat funcţiunile vechiului mediu.

Acum [Mateica] trebuia să se gândească, fulgerător ca şi ultimele clipe, la două lucruri deodată. DUMITRU, D. P. 219.

Deodată se hotărî, sări în picioare şi plecă încuind biroul în urma sa. DUMITRIU, D. P. 223.

d) reflexiv *reciproc* — acţiunea e făcută în acelaşi timp de două sau mai multe subiecte şi fiecare dintre ele suferă efectele acţiunii făcute de celălalt sau celelalte: *a se certa* (a se vedea rus. сбариться). Exemplu mai clar: *a se bate cu cineva* înseamnă «eu bat pe cineva şi în acelaşi timp acel cineva mă bate pe mine».

O oră să fi fost amici
Să ne iubim cu dor,
S'ascult de glasul gurii mici
O oră şi să mor. EMINESCU, O. I 191.

e) reflexiv *pasiv* — subiectul suferă acţiunea verbului al cărei autor este sau nu exprimat: *cartea se citeşte uşor* (a se vedea rus. книга читается легко). Se poate adăuga subiectul logic: *de public*.

Moldavia este una din cele dintâi ţări ale Europei în care invenţia lui Gutenberg, tipografia, se introduce. KOGĂLNICEANU, O. V 94.

f) reflexiv *impersonal* — subiectul este lăsat neexprimat, important este că acţiunea are loc, fără să se arate cine o face: *se pare* (a se vedea rus. кажется).

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-acelaşi vad,
Se pare cum că-i altă toamnă
Ci'n veci aceleaşi frunze cad. EMINESCU, O. I 204.

7. Există şi verbe reflexive cu pronumele în dativ: *a-şi bate joc, a-şi face griji, a-şi cere voie* etc. Aceste forme au mai puţine întrebuinţări decât cele cu pronumele în cazul acuzativ:

a) *obiectiv*, bine înţeles, pronumele servind de complement indirect: *a-şi spăla rufele*;

b) *dinamic: a-şi uita* (paralel cu *a uita*);

c) *reciproc: a-şi da bună ziua cu cineva*.

8. Diversele categorii de reflexive nu au o compoziţie imobilă, verbele nu sunt fixate odată pentru totdeauna la o anumită întrebuinţare şi se observă dese treceri dela o categorie la alta, sau vechile forme reflexive pot primi alte sensuri decât cele vechi. Iată câteva exemple:

Obiectivul poate deveni dinamic: *a se năpusti* a însemnat întâi «a se repezi pe sine însuşi» («a-şi da drumul»), apoi «a da buzna», «a ataca pe cineva».

Obiectivul devine pasiv: *a se face* are pe de o parte sensul de «a se trans-

forma» pe de alta pe acela de «a fi transformat»: *Ion **se face** marinar; stofa **se face** roşie cu alizarină.*

Eventivul devine dinamic: *a se veseli* însemna în limba veche «a deveni vesel» (astăzi *a se înveseli)*, apoi « a fi vesel», «a petrece».

Eventivul devine pasiv: *a se strâmta* poate exprima o acţiune făcută de un agent străin: *haina se **strâmtează** de croitor.*

Eventivul poate fi şi impersonal: *se înserează.*

Reciprocul devine obiectiv: *a se bate cu cineva* se transformă în ***mă bat*** («mă lupt») *să isprăvesc mai repede* şi chiar în *a se bate*, fără nicio complinire:

> Cela ce se bate pentru a lui ţară
> Sufletu-i e focul soarelui de vară. BOLINTINEANU, P. I 22.

Aici pronumele reflexiv nu mai are nimic din rolul lui primitiv de complement direct.

Pasivul devine obiectiv: dela *oraşul **s'a evacuat**, populaţia **s'a dispersat***, s'a trecut în anii războiului la *m'am evacuat, m'am dispersat.*

Pasivul devine dinamic: *se află* înseamnă întâi «este găsit», apoi pur şi simplu «este».

> Glas ca al meu nu *se află* în nouă hotare. SADOVEANU, N. P. 9.

Pasivul ajunge să fie luat drept impersonal:

> Şi la secţia transporturi *s'a extins* metoda sovietică de îngrijire a maşinilor. SCÂNTEIA, 1951, nr. 2002, 2/2.

Aceeaşi permanentă trecere are loc şi între reflexiv şi activ, prin schimbarea valorii formelor existente sau prin crearea de forme paralele cu alt sens. Puţine verbe nu au decât forme reflexive *(a se cuveni).*

Eventivul devine activ: *a se înnopta* devine *a înnopta.*

> Liniştea-i acum deplină
> Şi-a *'nnoptat.* COŞBUC, B. I. 6.

Obiectivul devine activ:

> Plăieşii *or întors* înapoi acasă. GR. S. VII 182.

Dinamicul devine activ:

> Şi-i râdea inima babei, de bucurie, când gândea numai cât de fericită are să fie CREANGĂ, P. 4.

Reciprocul devine activ: *a se cinsti cu cineva* înseamnă «a bea cu el»; de aici ***a cinsti un pahar cu vin.***

Activul, la rândul lui, devine adesea reflexiv.

a) obiectiv: *oamenii **mă chiamă*** (mă numesc) *Ion* a devenit ***eu mă numesc** Ion.*

b) eventiv: *a înţepeni* devine *a se înţepeni.*

c) dinamic: *a se întârzia*, frecvent în Moldova. *(De aceea m'am întârziat până acum.* CREANGĂ, A. 61); *a se locui.* (NEGRUZZI, I 144); *a se zăbovi. A sui,*

activ, devine *a se sui*, obiectiv şi apoi dinamic. Formula, frecventă în Moldova, *ia şi se duce*, în loc de *se duce* pur şi simplu, devine ***se ia şi se duce*** (CREANGĂ, P. 225) *şi s'a luat şi s'a dus* (GR.S.II 334), unde pronumele nu mai are nimic din valoarea lui primitivă. Pentru *a plănui* apare *a se plănui* (RĂDULESCU-CODIN, L. 27).

Există şi cazuri de trecere dela reflexivul cu pronumele în dativ la reflexivul dinamic cu pronumele în acuzativ: regional se aude *a se închipui* cu sensul de *a-şi închipui*.

Întâlnim şi cazuri mai complicate.

Activul *a munci* « chinui » devine obiectiv, *a se munci* « a se chinui », apoi din nou activ, cu sensul actual. Activul *a deprinde* devine obiectiv, *a se deprinde* devine obiectiv, capătă valoare dinamică, apoi devine din nou activ cu această nouă valoare: *a deprinde* « a învăţa ». Reciprocul *a se ajunge* « a se întâlni » devine activ, *a ajunge* « a prinde din urmă », apoi din nou reflexiv dinamic: *a se ajunge* « a fi deajuns »; *om cu om se ajunge, dar munte cu munte?*; *am ajuns pe cei plecaţi înaintea mea*; *nu mi se ajunge un leu*.

Notă asupra eventivului. Am văzut că eventivul este foarte apropiat de incoativ, care se poate construi fără pronume, reflexiv. Verbe ca *a paraliza* « a deveni paralitic », *a tuberculiza* (formă nerecomandabilă) « a deveni tuberculos » nu pot fi clasate printre incoative, ci ele sunt eventive de formă activă, ceea ce arată că eventivul nu este neapărat legat de obiectiv (vezi numeroasele forme paralele de tipul *a îngălbeni, a se îngălbeni)*. El poate fi legat şi de pasiv şi de dinamic, cum se dovedeşte cu faptele următoare. Există o serie de verbe reflexive ale căror antonime nu sânt reflexive: *a se îngrăşa — a slăbi*; *a se odihni — a osteni* (a obosi); *a se îmbogăţi — a sărăci*; *a se desgheţa — a îngheţa* (vezi şi *a se naşte — a muri)*. Formele reflexive arată interesul subiectului pentru acţiune, intenţia lui, dorinţa de a obţine un rezultat, pe când cele active se petrec în general fără ca subiectul să fie bucuros de ele. Se poate deci vedea în folosirea pronumelui un element dinamic.

9. La verbele cu caracter momentan, reflexivul pasiv, la prezent, arată că acţiunea se face în momentul vorbirii: ***expoziţia se deschide astăzi***; pasivul cu *a fi* arată mai mult rezultatele acţiunii: *expoziţia este deschisă astăzi*, (pentrucă a fost deschisă mai înainte). Pasivul cu *a fi*, dela astfel de verbe, poate exprima o acţiune durativă: ***expoziţia este deschisă toată luna*** (pentrucă participiul, în acest caz, are valoare de adjectiv). La trecut reflexivul pasiv arată că acţiunea s'a făcut, iar urmările ei se pot prelungi: ***expoziţia s'a deschis ieri***; pasivul *a fi* arată mai curând că urmările au încetat: ***expoziţia a fost deschisă*** (dar nu mai este). La fel, la viitor: ***expoziţia se va deschide, expoziţia va fi deschisă***, tot prin confuzie cu valoarea adjectivală a participiului.

10. *Notă asupra pasivului.* Intre pasivul reflexiv şi pasivul cu verbul *a fi* există diferenţe. Cel dintâi lasă de obicei în umbră subiectul logic al acţiunii, pe când cel de-al doilea atrage atenţia asupra subiectului logic, chiar dacă acesta nu este exprimat. Exemplul: *In ţara noastră a fost instaurată adevărata democraţie, în folosul celor mulţi.* (GH. GHEORGHIU-DEJ, Art. cuv., 691) arată că regimul democratic nu s'a introdus dela sine, chiar dacă nu precizăm că a fost creat de clasa muncitoare condusă de Partidul Muncitoresc Român.

11. Activul poate deveni şi reflexiv cu pronumele în dativ, de exemplu *a bănui*, *a umbla* devine *a-şi umbla* (BÂRLEA, II, 73), toate cu valoare de dinamic.

Cine s'ar fi bănuit că eu voi fi vr'odată tatăl a trei copii graşi, rumeni voinici, şi nebunatici? DELAVRANCEA, PAR. 248.

— Mi-ai cumpărat, vecinele?
— Crede-mă că-*mi uitai*, frate. PANN, N. 50.

Alături de *a râde* există *a-şi râde* şi, regional, *a se râde*.

12. Există şi reflexive dinamice, care, cu toată prezenţa pronumelui reflexiv în acuzativ, pot primi un complement direct în acuzativ: ***m'am gândit ceva***; ***mă rog un lucru***.

Expresiile acestea arată că pronumele în unele cazuri nu e simţit ca complement, el face corp cu verbul, căruia îi dă nuanţa dinamică.

13. Alte mijloace de a transforma activele în reflexive.

Limba noastră cunoaşte construcţia acuzativului cu participiul sau cu supinul, unde acuzativul este pronume reflexiv. In loc de *aşteaptă să fie purtat*, găsim pe *se aşteaptă purtat*, în versurile:

C'al meu dor îi desmierdat,
S'aşteaptă'n braţe purtat. Şez. III 62.

Tot aşa ***pământul se cere îngrijit*** etc. In loc de *a isprăvi de a se îmbrăca*, întâlnim expresia ***m'am isprăvit*** *de îmbrăcat* etc.

Mai importantă este categoria acuzativului de relaţie. O acţiune care atinge o parte a corpului este considerată ca afectând întreaga persoană, iar partea corpului în cauză este transformată în acuzativ cu prepoziţie: ***a se tăia la un deget***, ***a se spăla pe mâini*** etc.; *a se desgheţa la mâini*. (*Acu* ***să vă desgheţaţi la mâini întâi***. SADOVEANU, L. N. 163.) In traduceri se nesocoteşte adesea această trăsătură specifică limbii noastre şi se fac greşeli ca *el îşi spală mâinile* sau, şi mai grav, *îşi scarpină capul*, *îşi freacă fruntea*, ceea ce aduce ideea că fruntea, capul sunt desprinse de persoana care acţionează asupra lor, ca asupra unor obiecte străine. Dela acuzativul de relaţie se ajunge la reflexive dinamice: *a se zămorî de foame* (în loc de *a-şi zămorî foamea*) «a-şi potoli foamea» devine a se zămorî, fără complinire; alteori forma intermediară nu e întrebuinţată: dela *a boldi ochii* s'a ajuns direct la *a se boldi*. (*Ce te boldeşti mojice'n drum?* PĂUN-PINCIO, Versuri şi proză (1896) 54).

Înrudită cu aceste construcţii este cea care urmează: pronumele reflexiv poate fi socotit complement direct, iar verbul mai are un complement indirect; dar construcţia se poate inversa, şi cele două complemente îşi iau locul unul altuia: *a se descinge de brâu*, *a descinge brâul de pe lângă sine* (CREANGĂ. A., 83).

Trecerea se poate întâlni şi la verbe active: *a aşterne picturi pe pereţi* devine la Odobescu *a aşterne pereţii cu picturi*. (*In toată acea grămadă de artişti iluştri,* ***cari au aşternut, trei secoli de-a rândul, toţi pereţii Italiei cu nemuritoarele lor picturi, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvi mai cu plăcere scena de vânătoare***. ODOBESCU, III, 116.) De aici se poate ajunge la *pereţii se aştern*

cu picturi, apoi la reflexive dinamice, destul de frecvente: *a atinge tavanul cu mâna, a se atinge cu mâna de tavan*, apoi simplu *a se atinge* cu sensul lui «a atinge» (nu te-atinge, că te frige); *a lăsa băutura, a se lăsa de băutură*, apoi numai *a se lăsa* «a renunța».

Toate aceste treceri dela o categorie la alta, atât de frecvente încât aproape că devin regulate, dau limbii române o mare mobilitate, o deosebită supleţe în mânuirea verbelor, îi creează posibilităţi de expresivitate pe care celelalte limbi romanice nu le au. Limba română s'a îmbogăţit în această privinţă, dând, după modelul limbilor slave, o mai mare desvoltare unei trăsături mai vechi.

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

CU PRIVIRE LA VOCABULARUL DIALECTAL DIN EPOCA DE DIBUIRE A POEZIEI LUI COŞBUC

DE

ACADEMICIAN BARBU LĂZĂREANU

La 9 mai s'au împlinit 35 de ani dela moartea lui George Coşbuc.

În rapsodiile în proză care — într'a doua jumătate a lunii mai din anul 1918 — au ţinut locul necrologurilor, au fost încercări de a se arăta prin câte chipuri mânuitorul vastului vocabular al limbii a izbutit să scoată la iveală, nuanţând, diferitele aspecte ale vieţii (şi ale vietăţilor) de pe întinsul Patriei.

Uitată nu a fost nici cavalcada extraordinară care a întovărăşit ivirea lui în epica şi în pastelistica românească: « cai voinici ce spumegă 'n salt; rânchezitori negri în care bate nebun frâul; El-Zorabi cu nările 'n pământ şi cozile fuiori; roibi înviforaţi care se azvârl în laturi cu turbare; fugari ce răsar la răspântii cu săriturile lăcustei; cai pitici şi plini de glod, şi murgi care în nopţi înnegurate scurmă pământul cu fierul potcoavei ».

În note, în articole, în lecţii înjghebate cu elevi, cu ucenici şi cu unii lucrători între 1918—1922, se căuta a se pune în lumină legătura organică dintre scrisul lui Coşbuc şi literatura graiului popular (folclorul). Şi se accentua asupra meşteşugului său de a desprinde din realitate spre a fi redăruite, cu strălucire, realităţii a atâtora dintre expresiile şi locuţiunile cărora el le-a dat o mai largă circulaţie.

Nu a fost trecută, deci, cu vederea nici admirabila serie de comentarii a unor zicale — serie tipărită de Coşbuc în « Vatra » din 1895 (sub titlul « Vorba ăluia ») — unde se aflau explicate ziceri ca: *Nici în clin nici în mânecă, Lasă-l în moarea lui, La botul calului, Cu căţel cu purcel, Opt cu a brânzei, I-a suflat în borş, A lua lumea 'n cap, Altă căciulă.*

★

Vorbind şi scriind în primii ani de după întâiul război mondial despre anecdotele şi basmele rimate ale lui Coşbuc, spuneam că ele fac parte din

adolescenţa literară a poetului, din anii studenţiei lui la Cluj, când era încă în faza oarecum *regionalistă* a vocabularului său. Ceream pe alocuri ajutorul dialectologilor pentru înţelegerea câtorva din cuvintele cuprinse într'acele legende şi glume. El întrebuinţa termenul *palută* pentru « palat »; folosea cuvântul *hinteu* în loc de « căleaşcă » sau de « rădvan », ca în versurile: « Să-mi pun struţ roşu şi dalb şi cai suri la hinteu alb ». Pentru ceata mai mare de iepe şi de armăsari care se ţin laolaltă pentru prăsilă, făcea mai des apel la « stavele » transilvănene, vocabulă de origine slavă: « Sânt şeptezeci de stave de cai cu păr de aur », « Feciorul prinde frâul, ş'un cal din stavă 'nfrântă ».

Alţi termeni şi alte forme gramaticale — unele de pronunţare *regională* (« N'am nici cal, nici căpeneag »; « Nebuni şi *sălhuetici* săltau fugari o mie »; « Lenuţo cu-al tău căruţ — vino mai *cătelenuţ* »; « Ruptă dintr'un *raz de soare* ») arată că stihurilor din faza sibiană a muncii sale poetice se cuvine a li se da de către gramatici şi lexicografi luarea-aminte cuvenită.

O expresie — « nu-i modru » — a şi fost obiectul unei atenţii (meritate !).

Printr'o strofă s'a şi făcut, acum 55 de ani, întâiul pas pentru a da un curs mai puţin local expresiunii amintite:

> In poartă prins cu vijelia
> Sălbatică, bătrânul codru
> Işi spulbera podoaba verii
> Plângând, ca să-l asculţi nu-i modru.

Sânt alcătuite, versurile acestea, de către C. N. Bour, poet dispărut înainte de vreme şi care a căutat, uneori izbânditor, să strunească şi dânsul svăpăielile nărăvitului Pegas. Încăierarea lui aprigă cu rima şi faptul că a *plămădit* mereu cuvântul l-au făcut să ajungă şi la împerecherea rimantă: *codru — modru*. Într'o notiţă, C. N. Bour istoriseşte: « Pentru găsirea unei rime la cuvântul *codru*, revista « *Vatra* » instituise un premiu. Am găsit un cuvânt întrebuinţat prea puţin, ce-i dreptul, dar care e românesc şi poetic. E cuvântul *modru* şi-l ntâlneşti în graiul Românilor din Muscel; înseamnă « nu-i chip ». Pildă: « *Bate vântul frunza 'n codru — Bate, bate de nu-i modru* ».

Işi are cântecul ei această locuţiune (ca şi rima la care a dat naştere), înainte de a fi turnată din cântul poporan în elegia tomnatică a stihuitorului, mort tânăr, C. N. Bour.

Cel care instituise premiul revistei « Vatra » a fost însuşi Coşbuc, unul din cei trei directori ai acestei publicaţii periodice (ceilalţi doi erau: Caragiale şi Slavici). Or, Coşbuc *nu* căuta o rimă la codru. O *avea*. Întrebuinţase expresia « nu-i modru » în poemul *Fulger* [1]. (Faptul că întâmplător o foloseşte în mijlocul

[1] E un poem din faza cibină a talentului său, când tipărea în *Biblioteca poporală a « Tribunei »* legende « din giurul Năsăudului » şi glume versificate cu titlurile: « *Blăstem de mamă* », « *Pe pământul Turcului* ». « *Fata craiului din cetini* ».

versului, nu ca rimă, nu infirmă cele spuse adineaori). Iată versurile:

> Demult doresc din apa lui Negură să beu,
> Dar n'a fost nici un modru, căci la fântâni stau pază
> Trei taberi pânditoare şi rar voinic cutează
> Să fure stropi de apă prin vorbe vicleneşti.

Vor veni cândva mărturisirile când ale unor poeţi, când ale unor gramatici că George Coşbuc le-a fost maestru şi învăţător, căci el le-a arătat câtă viaţă nouă pulsează nu numai în stihurile poetului, dar şi câtă bogăţie se află în anume cuvinte ce rătăceau singuratice, fără să le cunoască rostul şi rolul.

Coşbuc a fost unul dintre cei mai cu înţelepciune cunoscători şi folositori ai graiului românesc al mai tuturor regiunilor ţării.

În traducerea monumentalei « Divina Comedie » a lui Dante, admiri în tălmăcitor pe cel care a răspicat, despicat şi recompus cuvintele în beneficiul terţinei româneşti.

Nu o temă, ci un vast câmp de activitate le va deschide cercetătorilor — lingvişti, lexicografi, gramatici — ai scrisului literar al lui George Coşbuc.

ARTA LUI RABELAIS[1]

DE

PROFESOR TUDOR VIANU

În primele decenii ale veacului al XVI-lea, dar cu o întârziere de cel puţin o sută de ani faţă de Italia, societatea franceză atinge un stadiu al desvoltării ei, a cărei expresie literară devine Renaşterea şi umanismul. Burghezia ţării ajunge la o conştiinţă de sine, la un fel al său propriu de a se afirma, care cere o altă cultură decât aceea a evului mediu şi a feudalităţii, orientate acum spre declinul lor. Există numeroase semne ale noii îndrumări. Cunoaşterea antichităţii face mari progrese prin lucrările unui Guillaume Budé, ale lui Etienne Dolet, Pierre de la Ramée, ale erudiţilor din familia Estienne, prin traducerile lui Amyot. Este vremea în care Etienne de la Boetie scrie celebrul său « Discurs asupra servitudinii voluntare » sau *Contre-Un* (1548), viguroasă invectivă contra tiraniei. Intr'o epocă însângerată de luptele religioase, apar moralişti plini de umanitate ca Michel de l'Hospital. Ştiinţa intră în faza experimentală. Bernard Palissy face mari descoperiri în ştiinţele naturii, aplică studiul chimiei la agricultură, întemeiază geologia şi face sforţări eroice pentru a înzestra Franţa cu noi tehnice manufacturiere. Ambroise Paré devine un mare chirurg. Dar printre toate aceste semne ale unui avânt înnoitor, un om şi o carte întruchipează timpurile noi. Omul este François Rabelais, medic şi umanist învăţat. Cartea lui este « Gargantua şi Pantagruel ».

S'a arătat adeseori tema acestei cărţi, tendinţele ei, vasta ştiinţă a autorului şi caracterul enciclopedic al lucrării sale, multele probleme fundamentale pe care le atacă şi soluţiile lor atât de expresive pentru vremea cea nouă. « Gargantua şi Pantagruel » este monumentul cel mai de seamă al Renaşterii franceze şi, în această calitate, îşi păstrează actualitatea în toate epocile de înnoire, bucuroase să recunoască în ea un model şi un izvor de inspiraţie, un aliat peste secole ale tuturor năzuinţelor către înălţarea condiţiei omeneşti.

[1] Cu prilejul aniversării a 400 de ani dela moartea marelui scriitor.

Dar, pe lângă toate acestea, se mai pot adăuga unele consideraţii despre mijloacele artistice ale acestei cărţi, despre modul alcătuirii sale, despre figura omului în cuprinsul ei, despre tradiţiile literare pe care le continuă şi le îmbogăţeşte, despre felul ei de a folosi instrumentul obştesc al limbii, despre particularităţile stilului ei. Temele acestea sunt numeroase şi prezintă un mare interes. In cadrul acestei mici contribuţii, ele nu pot fi decât schiţate, dar lucrul poate fi făcut astfel încât în analiza unora din procedeele artistice ale lui Rabelais să se recunoască expresia pe care a dat-o el conţinutului şi tendinţelor sale: om al secolului al XVI-lea şi al Renaşterii, francez din Chinon, descendent al unui neam de ţărani trăind de multă vreme în acea veselă regiune de podgorii, medic şi umanist, rătăcitor pe drumurile Franţei şi ale Italiei, cleric abătut dela regulă, entuziast al ştiinţei, îmbogăţită acum mai mult decât în alte multe secole anterioare, iubitor de viaţă liberă şi voioasă, temperament sensual şi de o mare vitalitate; o întocmire umană cum au fost atâtea în vremea lui şi care, exprimându-se pe sine, şi-a exprimat epoca.

Privit în cadrul general al literaturii, romanul comic şi satiric « Gargantua şi Pantagruel » este o povestire cu uriaşi, desvoltarea unei cărţi poporane a vremii, renumitele « Cronici gargantuine ». Povestirile cu uriaşi erau o moştenire a epocii medievale, care în cântecele *de gesta* şi în romanele cavalereşti produseseră figuri dintre cele mai populare, printre care şi celebrul Fierabras, gigantul de cinsprezece picioare, rege al Alexandriei, care pustieşte Roma şi se războieşte cu Carol cel Mare, dar este înfrânt de viteazul Olivier şi primeşte botezul. Povestirea lui Fierabras era încă citită în Renaştere şi, în general, figurile telurice şi groteşti ale uriaşilor stârneau un interes atât de mare, încât italianul Luigi Pulci compusese, în veacul al XV-lea, un poem eroic-comic în jurul unei perechi de uriaşi, Morgante şi Margutte, foarte citit în acea epocă. Este cu neputinţă ca, în timpul repetatelor lui călătorii în Italia, Rabelais să nu fi luat cunoştinţă de poemul atât de admirat al lui Pulci, « Il Morgante maggiore ». Întâmplările uriaşilor lui Pulci se încrucişează cu acele ale paladinilor lui Carol cel Mare, dar aceştia din urmă sunt trataţi în manieră ironică, devenită posibilă acum când asaltul împotriva vechii lumi feudale începuse şi când eroii veneraţi ai cântecelor de gesta puteau deveni personajele unor compoziţii înveselitoare. Rabelais renunţă la toate figurile slăvite ale poemelor eroice medievale, dar păstrează pe uriaşi, înfăţişându-i în trei generaţii. Cele cinci cărţi ale romanului lui Rabelais ne povestesc isprăvile lui Grangousier, Gargantua şi Pantagruel, bunicul, tatăl şi nepotul, regi ai unor ţări închipuite, fiinţe gigantice mişcate de instincte şi apetituri colosale, dar oameni ai timpurilor noi, cuceriţi treptat de idealurile umanismului, întrupând sistemul noii educaţii universaliste şi armonioase, ridicându-se împotriva absurdei ştiinţe scolastice, împotriva sterilelor controverse religioase, a războaielor injuste ale feudalităţii, pentru frumuseţea păcii şi a ştiinţei, pentru libertatea omului, a cărui vocaţie este voioşia, plăcerea, solidaritatea umană şi creaţia.

Este caracteristic faptul că, scriind o povestire cu eroi fictivi şi oarecum supranaturali, Rabelais a pus în legătură cu ei probleme şi a formulat idealuri ale timpului său. Îmbinarea ficţiunii cu realitatea se vădeşte ca una din metodele lui Rabelais şi atunci când conduce fabulaţia sa în aşa fel încât face ca aventurile eroilor săi să se desfăşoare printre împrejurări şi locuri ale Franţei reale, în Paris, la universitatea pariziană şi în cartierul studenţilor, în localităţi bine determinate ale provinciilor franceze, la bâlciurile cunoscute, printre oamenii care trăiesc după moravurile şi cu gusturile ţării şi ale timpului său. Cadrul fictiv al povestirii medievale este în chipul acesta umplut cu un conţinut de observaţii reale, încât « Gargantua şi Pantagruel » este socotit, cu drept cuvânt, drept unul din primele monumente ale realismului francez şi european, adică al literaturii nutrite de observaţia vieţii şi a societăţii. O cercetătoare sovietică a romanului lui Rabelais, E. M. Evnina, într'o lucrare recentă, una din cele mai noi ale bogatei literaturi rabelaisiene, a făcut interesanta observaţie că, la începutul tuturor literaturilor unor societăţi tinere, s'a produs discrepanţa între materialul observaţiilor reale şi figurile care le întrupează. « Devenirea realismului în epopeea lui Rabelais, scrie E. M. Evnina, se desfăşoară în cadrul unor trăsături cu totul neîngrădite, nemăsurate, fantastice, oscilând necontenit şi trădând „căutarea" unor forme noi. Credem că arta oricărei epoci de tranziţie, a oricărei clase tinere care îşi stabileşte autoritatea constituie o astfel de căutare, căutarea unei forme adecvate cu conţinutul şi este, în esenţă, procesul devenirii stilului realist, deoarece realismul societăţii tinere nu se găseşte pe sine imediat, ci apare totdeauna într'o atmosferă de căutări fantastice, de rătăciri, de tatonări a unor figuri potrivite cu noul şi puternicul conţinut al epocii noi ». Echilibrul conţinuturilor cu formele lor se stabileşte abia mai târziu. Când Grecii epocii arhaice au făcut primele lor observaţii asupra naturii, ei le-au cristalizat în acele creaturi diforme ale fantaziei, care sunt Titanii, Cronos şi Uranos, Haosul şi Tartarul. A trebuit să se scurgă o lungă epocă, până când închipuirea grecească să creadă în Zeus şi în Afrodita, în Ares şi în toate făpturile Olimpului, expresia armonioasă şi umanizată a observaţiilor făcute asupra naturii. « Acelaşi proces al devenirii realiste, conchide E. M. Evnina, este exprimat de arta eroilor uriaşi şi a monştrilor, a basmelor şi visărilor utopice, arta lui Cervantes, a lui Michel-Angelo, a lui Rabelais şi Shakespeare, arta din care peste câteva secole se va inspira forma bine închegată, „omenesc" normală a realismului clasic, realul într'un decor real la Balzac şi Stendhal, Dickens, Merimée şi Flaubert ».

Realismul începător al lui Rabelais a dat, mai întâi, o întrebuinţare foarte personală limbii. Se ştie că secolul al XVI-lea a alcătuit pentru graiul francezilor unul din răstimpurile cele mai importante ale desvoltării lui. Contactul cu Italia, ţara burgheziei celei mai înaintate a vremii, produce un puternic aflux de termeni noi în domeniile cele mai variate, în ştiinţe, în arhitectură şi muzică, în arta militară şi navigaţie, în artele aplicate, în comerţ şi industrie,

în viaţa de societate, în domeniul vestimentar, în bucătărie şi în atâtea alte sectoare ale vocabularului. Francezii n'aveau înainte de veacul al XVI-lea un cuvânt pentru rinocer, abia dacă auziseră de elefant, cunoşteau prea puţin pantera, gazela, maimuţa, renul şi tigrul. Rabelais mijloceşte Francezilor cunoaşterea tuturor acestor animale exotice, pe care le denumeşte prin cuvântul comun sau prin neologisme, care nu s'au putut menţine. Vorbeşte de *elefant* şi de *rinocer*, de *tigri*, de *leoparzi* şi de *hiene*, dar *maimuţele* se mai numesc: *cercopiteci*, *cinocefali* şi *sfincşi*. Puternicul avânt constructor al Renaşterii deschide poarta unui mare număr de termeni ai arhitecturii. Chiar cuvintele *arhitectură* şi *arhitect* se introduc abia acum. Acum apar termenii tehnici: *architrave* (arhitravă), *cornice* (cornişă), *crotesque* (pentru *grotesque*) (grotesc), *frize* (friză), *piedestal*, (piedestal), *frontispice* (frontispiciu), *obelisque*, (obelisc), *colonne* (coloană) *chapiteau* (capitel) etc., toate provenind din influenţa italiană. Tot prin această influenţă se introduc termenii militari: *canon* (tun), *capitaine* (căpitan), *caporal*, *colonel*, *bastion*, *casamatte* (cazemată), *cavalier* (cavaler), *parapet*, *espade* (spadă) şi *spadasin* (spadasin), *escorte* (escortă), *sentinelle* (sentinelă), *stratagème* (stratagemă).

Termenii nautici apăruţi acum în limba franceză sânt nenumăraţi. In limba comerţului şi industriei se introduc acum *banque* (bancă), odată cu primele bănci pe care Italienii le întemeiază în Franţa, mai întâi la Lyon: *Lettre de change* (scrisoare de credit) este traducerea lui *lettera di cambio*. Viaţa de societate adoptă *courtisan* (curtezan) pentru *cortegiano*. In muzică apar *violon* (vioară), *cornet*, *bemol*, *numele notelor* etc. Am citat numai puţine exemple. Un erudit compatriot al nostru, Lazăr Şăineanu (în *La langue de Rabelais*, I, II, Paris, 1922), a alcătuit întregul inventar al cuvintelor ajunse în întrebuinţarea comună a limbii franceze a secolului al XVI-lea, distingând pe acelea pe care Rabelais le-a întrebuinţat printre cei dintâi. Enorma bogăţie şi marea varietate a vocabularului rebelaisian denotă însă întinsul contact pe care acest născocitor de basme fantastice şi groteşti îl avea cu timpul şi cu societatea sa.

Alături de fondul de cuvinte absorbit din influenţa italiană, secolul al XVI-lea mai introduce un mare număr de neologisme provenind din limbile clasice, neologisme greceşti, dar mai cu seamă latineşti. S'a produs deci, în Franţa Renaşterii, un curent asemănător cu latinismul în literatura română a secolului trecut, totuşi în alte condiţii şi cu altă semnificaţie. În timp ce latinismul român a fost o mişcare de îndepărtare de limba poporului, cu rezultatul posibil de a-l lipsi pe acesta de mijloacele de a-şi însuşi cultura mai înaltă, latinismul şi grecismul Renaşterii franceze au fost tocmai expresia marelui avânt al vremii către însuşirea culturii antice, aceea în care burghezia timpului găsea aliatul ei ideologic în lupta dusă împotriva feudalismului. Rabelais a introdus, singur sau împreună cu alţii, un mare număr de neologisme latineşti sau greceşti, dintre care unele au rămas în limbă până în ziua de azi.

Iată câteva exemple de neologisme latine, spicuite din Rabelais: *perspectiv* (perspectivă), *aquilin* (vulturesc), *elabourer* (a lucra), *laudateur* (cel care laudă), *ligament* (legătură), *munitions* (muniţii), *nubileux* (noros), *pericliter* (a primejdui), *petreux* (pietros), *quadrature* (cvadratură), *reiteration* (repetare), *sacre* (*sacré* — sfinţit), *scripteur* (scriitor), *vulgue* (vulg) etc. Iată şi câteva neologisme greceşti: *apathie* (apatie), *apophteagme* (maximă), *cotilidoine* (cotilidon), *hexagone* (hexagon), *larynx* (laringe), *metamorphose* (metamorfoză), *philologe* (filolog), *rhomboid* (romboid), *sympathie* (simpatie), *tropique* (tropic), *zoophyte* (zoofit) etc.

Umanismul grec şi latin al Renaşterii franceze nu numai că n'a alterat limba populară, aşa cum ameninţa s'o facă latinismul nostru, dar a contribuit la desvoltarea ei. Faţă de latina coruptă a Evului Mediu, renaşterea studiilor latine, împreună cu cunoaşterea din ce în ce mai bună a latinei clasice, a dus la rezultatul de a o îndepărta ca limbă vorbită. Vechiul fond popular de cuvinte reintră deci în limbă, şi dialectele regionale îşi dau contribuţia lor în operele scriitorilor. Ronsard declară în prefaţa volumului de *Ode* din 1550 că va întrebuinţa nu numai cuvintele dialectului natal din Vendôme, dar şi pe acele picarde, angevine, din Tourenne sau din Mansseaus. Rabelais va folosi şi el fondul popular din Tourenne, din Languedoc şi Provenţa, pe care şi-l însuşise în timpul multelor lui călătorii prin toate regiunile Franţei.

Exuberanţa lingvistică a lui Rabelais, determinată şi de faptul că limba literară naţională era acum în formare, îl face nu numai să-şi îmbogăţească sfera verbală cu termeni proveniţi din toate izvoarele care-i stăteau la dispoziţie, dar să şi recurgă la formaţii personale, pe care le înzestrează cu o expresivitate pusă în serviciul satirei sale. Când Calvin şi acoliţii lui instituie regimul lor de teroare din Geneva, el resimte pe calvinişti ca pe nişte adevăraţi demoni, nişte demoni care invocau comandamentele religiei. Ce expresie găseşte atunci Rabelais? El ataşează cuvântului *démon* sufixul-*acle*, împrumutat seriei de cuvinte religioase: *tabernacle*, *cenacle* etc., scriind *les demoniacles Calvins*, *imposteurs de Genève*. Un lingvist care a analizat această formaţie, W. Wartburg, a avut deci dreptate să noteze: « Contrastul dintre radicalul cuvântului şi sufixul (lui)... revelă tot ceea ce în ochii lui Rabelais constituie impostura doctrinei lui Calvin ». O aprinsă luptă a dus Rabelais şi împotriva Sorbonei, propagatoarea scolasticii. Un om al Sorbonei, unul din acei gravi profesori care continuau să răspândească învăţătura devenită inutilă şi dăunătoare a scolasticii, era un *sorbonard*. Rabelais înlocueşte sufixul acestui cuvânt prin sufixul *-agre*, format din grecescul *onagros* « măgar » şi obţine *sorbonagre*. Dar nemulţumit cu atâta şi întocmai ca fiinţele tinere care se îndârjesc împotriva unui obiect, întocmai copilului care supune la zeci de torturi jucăriile lui, scriitorul leagă de Sorbona tot alte şi alte sufixe, schimbă mereu locul vocalelor şi consoanelor acestui cuvânt şi obţine hazlia serie de adjective: *sorbillans*, *sorbonigènes*, *sorbonicoles*, *sorboniformes*, *sorbonicques*, *niborcisans*, *sorbonisans*, *saniborsans*.

Plăcerea scriitorului de a forma cuvinte noi îl duce uneori la lungi înşiruiri absurde de sunete, monştri verbali pe care este inutil să-i transcriem, pentrucă nimeni nu-i poate citi. Alteori, el se joacă cu cuvintele existente, grupându-le sunetele în unităţi deosebite şi obţinând astfel neaşteptate calambururi. *Jeunesse* (tinereţe) este alăturat cu *jeu n'est ce?* (nu este joc?); *service divin* (serviciul divin) este pus împreună cu *service du vin* (serviciu al vinului); *à propos* produce răstălmăcirea sonoră: *âpre aux pots* (grozav la oale) etc.

Dar, nemulţumit cu sunetele articulate, scriitorul transcrie şi pe cele nearticulate, gunguritul copiilor: *mon, mon, mon, vrelon, von, von,* clănţănirea dinţilor de frică: *bébébé, bous bous, bous* !, dresul vocii: *ehen* ! *hen* ! *hen* !. . . *hen, hen, hasch* !

Dispunând de mijloace atât de intinse şi de variate, Rabelais scrie o operă fără analogie în întreaga istorie a literaturii. Un roman. O satiră. O epopee comică. O enciclopedie bufonă. Povestind viaţa lui Gargantua, a lui Pantagruel şi a tovarăşilor lor, Rabelais foloseşte toate genurile literare ale prozei Renaşterii: anecdota, descrierea de călătorii, utopia, epistola, disertaţia filosofică, monologul şi scena dramatică, portretul fizic şi moral. Michelet a numit scrierea lui Rabelais « un haos armonios ». Fireşte, există o continuitate între diferitele cărţi şi capitole ale întregului, dar interesul cade mai ales asupra episodului, încât, extrăgând oricare pagină din ansamblu, sigur că vei obţine o unitate oarecum autonomă.

Scriitorul vorbeşte în numele său şi pune pe alţii să vorbească. Dar, în ambele ocazii, vedem cum cuvintele, substantivele, verbele şi adjectivele, i se prezintă în cantităţi enorme, în serii neistovite şi este evidentă desfătarea pe care o resimte să tragă din plin din rezervorul nesecat al limbii, adică din colosalul tezaur al ştiinţei sale. Tovarăşul lui Pantagruel, veselul student Panurge, laudă odată o mâncare care, ni se spune, « desfată creierul, înveseleşte spiritele animale, bucură vederea, deschide pofta, delectează gustul, întăreşte inima, gâdilă limba, curăţă faţa, fortifică muşchii, linişteşte sângele, uşurează diafragma, răcoreşte ficatul, strânge splina, mlădiază rărunchii » etc. (III, 2). Pagina alcătuieşte foaia de observaţie a unui medic. Când Panurge, doritor să se căsătorească, pleacă împreună cu marele lui prieten să consulte pe Sibila din Panzoust, el « o salută adânc (pe aceasta) şi îi prezintă şase limbi de bou afumate, o oală mare de unt plină cu cuşcuş, un burduf cu băutură, o fudulie de berbec plină cu caroluşi (nişte monede) bătuţi de curând; în fine, cu o reverenţă adâncă, îi puse pe degetul mijlociu o verigă de aur frumos, în care era minunat legată o piatră preţioasă din Beusse » (III, 17).

Plecând în călătoria lor pe mare, ca atâţi exploratori şi conchistadori ai vremii, Pantagruel şi Panurge întâlnesc « un vas încărcat cu călugări iacobini, iezuiţi, capuţini, ermiţi, augustini, bernardini, celestini, teatini, egnatini, cordelieri, carmi, minimi şi alţi sfinţi părinţi, care mergeau la conciliu pentru

a descurca articolele credinţei împotriva noilor eretici ». Cititorul care află că existau atâtea ordine monahale îşi spune că, fără îndoială, ele erau prea numeroase. Acumularea este unul din procedeele artistice mai des folosite de Rabelais. La tot pasul întâlnim lungi liste terminologice, şi atunci când aceste nomenclaturi prea abundente sparg cadrul, adică nu mai pot fi conţinute nici de povestire nici de dialog, scriitorul le înşiră în coloană simplă sau dublă ca un glosator sau ca un lexicograf. Rareori însă acumulările lui Rabelais au un simplu interes lingvistic; de cele mai multe ori ele posedă, după cum s'a văzut, o expresivitate şi manifestă o tendinţă satirică.

Interesant este de urmărit vorbirea personajelor atunci când scriitorul îşi dă silinţa să ne facă să le auzim pe ele, nu pe el. Punând oamenii lui să vorbească, Rabelais a avut adeseori prilejul să satirizeze divagaţia pedantă şi ridicolă a discipolilor scolastici. Iată, de pildă, pe magistrul Janotus de Bragmardo, venit să-i ceară înapoi lui Gargantua clopotele pe care acesta le desprinsese din clopotniţa catedralei Notre Dame, pentru a le atârna de gâtul iepei lui uriaşe: Mna dies, domnule, mna dies et vobis, domnilor. Ar fi bine să ne daţi înapoi clopotele căci ele ne sunt de mare trebuinţă. Hen, hen, hasch ! Altă dată am refuzat parale bune dela cei din Londra în Cahors şi dela acei din Bordeaux în Brye, care voiau să le cumpere pentru calitatea substantifică a complexiunii elementare care este intronificată în terestritatea naturii lor quiddative, în scopul de a extraneiza cearcănele din jurul lunii şi vârtejurile de deasupra viilor noastre, căci dacă pierdem băutura pierdem totul, şi simţ şi lege » (I, 19), Gravul magistru Janotus este deci un individ superstiţios. El crede că sunetele clopotelor catedralei pot îndepărta furtunile. Janotus este şi cam beţivan. Omul atât de comun, cu idei atât de înapoiate, se exprimă însă cu tot fastul zadarnic al ştiinţei scolastice. El vorbeşte de *calitate substantifică*, de *natura quiddativă* şi complică discursul său cu macaronismele obişnuite în jargonul studenţesc contemporan, pe care l-a notat italianul Folengo în *Opus macaronicum*, întrebuinţând formele: *a intronifica*, *a extraneiziza*, *terestritate*. Discursul lui Janotus este una din cele mai spirituale satire ale frazeologiei scolastice, perseverând în epoca umanismului. Satira vorbirii macaronice a studenţilor sorbonarzi, care era de fapt satira absurdei ştiinţe ce li se inculca, a obţinut unul din triumfurile ei cele mai spirituale în scena întâlnirii lui Pantagruel cu studentul limuzin, din care putem reproduce aici un fragment, păstrând formele latineşti aberante ale vorbirii studentului, dar însoţindu-le, în paranteze, de tălmăcirea lor atât de necesară: Intr'o zi, numai ştiu când, Pantagruel, plimbându-se după masă cu tovarăşii lui dincolo de poarta prin care se intră în Paris, întâlni un student foarte drăguţ, care venea pe acest drum. După ce se salutară, Pantagruel îl întrebă: « De unde vii prietene ?» Studentul a răspuns « Dela alma (buna) inclinta (ilustra) şi celebra academie care este vocitată (numită) Luteţie ». « Ce vrea să spună ? » întreabă Pantagruel pe unul din oamenii săi. « Vrea să spună că vine dela Paris ? » « Aşa?,

înţelese Pantagruel. Vii deci dela Paris? Şi cu ce vă treceţi timpul, voi, domnii studenţi, acolo? Studentul răspunse: « transfertăm (traversăm) Sequana (Sena) la dilucul (în zori) şi la crepuscul; deambulăm (ne plimbăm) prin compitele (răspântiile) şi quariviile (încrucişările de drum) ale urbei; despumăm (expectorăm) verbocinaţia laţială (limba latină) şi ca nişte verisimili (adevăraţi) amorabonzi (îndrăgostiţi), captăm benevolenţa omnijudecătorului, omniformului şi omnigenului sex feminin... ». Auzind acestea, Pantagruel se miră: « Ce dracu de limbă e asta? Mă jur pe dumnezeu că eşti un eretic ». Studentul se apără de această învinuire, continuând să se exprime în limbajul lui macaronic. Dar când Pantagruel pierde răbdarea şi-l apucă de gât, strigându-i: « Am să te învăţ eu să vorbeşti », studentul, înfricoşat, începe să se vaiete în limba lui de acasă, în graiul limuzin. S'a întâmplat că, după câţiva ani, nefericitul student limuzin a murit, făcându-l pe Rabelais să vadă aici o răzbunare « divină », aplicată acelora care nu vorbesc ca toată lumea. Studentul limuzin vorbea, de fapt, ca latiniştii noştri. Vocabularul lui are analogii în dicţionarul lui Laurian şi Massim, iar satira lui Rabelais aminteşte pe a lui Odobescu când a compus *Prandiul academic*, executând acelaşi gest de apărare a poporului faţă de cercurile reacţionare care voiau să-l excludă dela izvoarele culturii, izolându-se ele însele, cu trufie, în ştiinţa lor atât de zadarnică.

Alteori, Rabelais transcrise însă vorbirea obişnuită a oamenilor, în dialoguri de un mare firesc. Printre personajele pe care Panurge le consultă, pentru a se lămuri dacă trebuie sau nu să se însoare, este şi filosoful Trouillogon. Iată dialogul dintre ei: « Credinciosule prieten, lampa a ajuns în mâna d-tale. D-ta se cuvine să răspunzi acum. Trebuie sau nu trebuie Panurge să se însoare? Şi una şi alta, răspunse Trouillogon. — Cum adică? întrebă Panurge. — Aşa cum ai auzit, răspunse Trouillogon. — Ha, ha, ha. Aşa mi-a fost vorba? zise Panurge. Zi-i mai departe. Trebuie sau nu trebuie să mă însor? — Nici una nici alta, răspunse Trouillogon. — Să mă ia dracul, zise Panurge, dacă nu cad pe gânduri; şi să mă ia de-a binelea, dacă te pricep. Aşteaptă! Iacă, o să-mi pun ochelarii la urechea stângă, ca să te aud mai bine» (III, 35). Replicile se urmează deci rapide şi prompte, în limba cea mai naturală. Cititorul care străbate acest dialog, ca şi atâtea altele risipite pe toată întinderea operei, îl presimte pe Molière. Dar apropierea unui nou stil dramatic devine încă mai evidentă în acele dialoguri în care autorul, oprindu-se de a mai interveni într'un fel, nici măcar pentru a mai arăta ce personaje anume au luat cuvântul, ne dă scene dramatice propriu zise, bune să fie aduse îndată pe scenă.

Vorbind sau punând să se vorbească astfel, Rabelais a întruchipat caractere variate, o întreagă galerie de tipuri: pe giganţii umanişti Gargantua şi Pantagruel, pe veselul, doctul şi isteţul Panurge, pe înţeleptul Epistemon, pe stufosul poet Reminagrobis, pe voinicul călugăr şi om de nădejde, fratele Jean, şi pe atâţia alţii, într'o abundenţă extraordinară. Ca în « Comedia umană »

şi în «Război şi pace», tipurile lui Rabelais sânt neobişnuit de numeroase şi felurite. Pentru a le zugrăvi, monologul şi dialogul sunt numai unele din mijloacele folosite. Altele li se adaugă. Ceea ce sare mai întâi în ochi este chiar numele lor. Aceste nume sunt sau porecle sau alegorii, acestea din urmă compuse din rădăcini împrumutate limbilor clasice. Porecle sunt *Bragmardo* (dela *bragmard* — prohab) sau *Humevesne*; alegorii sunt *Epistemon* (învăţatul), *Ponocrates* (puterea muncii), *Panurge* (omul care ştie să facă totul), *Pierocholle* (fiere amară) etc. Unele din alegoriile onomastice ale personajelor sale le explică Rabelais însuşi. Aşa, de pildă, pe aceea conţinută în numele lui Pantagruel, pe care îl compune din grecescul *Panta* — tot, şi arabul *hagaren* — însetat. Pantagruel este deci «a-tot-însetatul», «prea însetatul».

După ce i-a botezat, Rabelais ne înfăţişează oamenii lui. Şi, firește, ceea ce izbeşte mai întâi este enorma lor dimensiune şi colosalul manifestării lor. Gargantua acopere cu limba lui o întreagă armată, atârnă clopotele catedralei Notre-Dame de gâtul iepei lui, înghite pe o foaie de salată mai mulţi pelerini, care scobesc apoi cu toiegele lor măselele gigantului, mănâncă şi bea cantităţi greu de închipuit, dar şi studiază toate ştiinţele lumii, citeşte biblioteci întregi, practică toate artele frumoase şi pe toate cele ale îndemânării şi forţei fizice. Universalitatea lui de om al Renaşterii este o universalitate colosală. Chiar şi tovarăşii giganţilor, oameni de dimensiuni şi proporţii comune, uimesc prin vigoarea şi apetiturile lor neobişnuite. Fratele Jean luptă singur cu întreaga armată a feudalului abuziv, regele Picrocholle. Ştiinţa sa, ca şi poftele lui Panurge, sunt incomensurabile.

Rabelais nu se mulţumeşte să-şi închipuie oamenii lui. El îi vede în carne şi oase, în amănunţimea concretă a înfăţişării, în particularităţile lor fizice, prin care străbate sensul general al tipului lor. Iată cum îl vede întâia oară Pantagruel pe Panurge: «Într'o zi Pantagruel, plimbându-se în afară de oraş, către mănăstirea Sfântului Antoniu, discutând şi filosofând cu oamenii lui şi cu unii studenţi, întâlni un om cu statură frumoasă şi elegant în toate liniile corpului său, dar jalnic rănit în diferite locuri şi atât de jerpelit, încât părea că abia scăpase de o haită de câini» (II, 9). Această nenorocită, dar nobilă creatură va manifesta treptat laturile cele mai curioase ale unui caracter omenesc. Este una din plăcerile cele mai mari ale cititorului să urmărească felul în care se construieşte treptat personajul lui Panurge, umanist şi orator dibaci, vesel tovarăş de petreceri, dar om fără scrupule, parazit, şarlatan, superstiţios, răzbunător şi totuşi poltron, un reprezentant al studenţimii declasate a vremii. Ruda lui bună este Falstaff al lui Shakespeare. Pentru a pune în picioare un caracter atât de complex, scriitorul va însoţi portretul fizic cu pictura caracterului, aceasta din urmă obţinută însă nu prin analiză, ci prin înfăţişarea felului în care insul vorbeşte, acţionează şi gândeşte. Omul este privit deci nu numai dinafară, dar şi dinlăuntrul lui, în realitatea proceselor lui intelectuale şi afective. Nici un alt scriitor al Renaşterii, înaintea lui Rabe-

lais, nu arătase atâta pătrundere în înţelegerea vieţii interioare a omului. Printre trăsăturile de caracter ale lui Panurge se numără şi nehotărîrea lui. Iată cum ne-o înfăţişează Rabelais, în scena în care îl face să desbată împreună cu Pantagruel problema căsătoriei lui: «Pantagruel nu da nici un răspuns. Panurge continuă şi zice cu un adânc suspin: — Doamne, ai ascultat hotărîrea mea de a mă însura, dacă, din nefericire, toate ieşirile nu vor fi închise, astupate şi ferecate. Vă implor, în numele dragostei ce mi-aţi purtat-o întotdeauna, spuneţi-mi părerea voastră. — Dacă ai aruncat odată zarurile, răspunse Pantagruel, dacă ai decretat-o şi ai luat o hotărîre fermă, să nu mai vorbim de asta; rămâne numai să treci la fapte. — Aşa e, zise Panurge, dar n'aş vrea să făptuiesc fără sfatul şi părerea voastră. — Sunt de această părere şi te sfătuiesc să te însori, răspunse Pantagruel. — Dar, zise Panurge, dacă aţi fi de părere că e mai bine să rămân precum am fost, fără să mai întreprind nimic nou, mi-ar plăcea mai bine să nu mă însor. — Atunci nu te însura, îi răspunse Pantagruel. — Aşa e, zise Panurge, dar v'ar plăcea să rămân toată viaţa mea fără tovărăşie conjugală? Este scris: Vae soli! Omul singur este lipsit de ajutorul de care se bucură bărbaţii însuraţi. — Atunci însoară-te, în numele domnului, îi răspunse Pantagruel. — Dar dacă, zise Panurge, nevasta mă înşeală, după cum ştiţi că e acum moda, o să-mi ies din ţâţâni şi o să-mi dau sufletul... — Atunci nu te însura, răspunse Pantagruel, căci sentinţa lui Seneca este adevărată fără excepţie: Ceea ce ai făcut altora este sigur că o să ţi se facă şi ţie... — Dar dacă-mi iau o femeie cinstită şi ruşinoasă...? — Atunci însoară-te, pentru dumnezeu! etc.» (III, 9). Deliberarea intimă este redată aici cu măiestrie. Este însă deliberarea unui caracter nehotărît, inapt pentru toate formele acţiunii şi care nu urmăreşte de fapt închegarea unei hotărîri, ci evitarea ei şi repulsia pentru faptă. Ne vom convinge de acest aspect al firii lui Panurge atunci când îl vom urmări în timpul furtunii pe mare, când va da toată măsura poltroneriei lui. Infăţişarea stărilor afective prin care trece Panurge în această ultimă împrejurare, chipul în care se succed în sufletul lui frica, desnădejdea, laşitatea, dar şi insolenţa finală, când primejdia a trecut, alcătuiesc unele din paginile cele mai măiestrite ale întregii naraţiuni rabelaisiene.

Oamenii, astfel evocaţi în înfăţişarea lor exterioară şi în înfăţişarea lor lăuntrică, sunt puşi să acţioneze, devin personajele unor întâmplări. Mişcarea, în povestea lui Rabelais, întocmeşte unul din triumfurile cele mai de seamă ale artei sale. Dacă mişcarea este meritul cel mai de seamă al artei epice, cum fără îndoială că se poate susţine, atunci Rabelais este unul din cei mai mari poeţi epici ai lumii. S'ar putea cita în această privinţă descrirea iepei lui Tapecoue, speriată de băieţii lui Villon, sau lupta fratelui Jean cu trupele lui Picrocholle, care invadaseră şi pustiau via mănăstirii, sau atâtea alte scene, care ne întâmpină la tot pasul. Dar în episoadele amintite, ca şi în altele asemănătoare, zugrăvirea mişcării este oarecum impusă de natura temei tratate. Are deci o

valoare ilustrativă superioară o pagină în care conţinutul de fapte este mai restrâns, dar în care e cu atât mai remarcabilă prezentarea relaţiilor dintre personajele în scenă, a reacţiunilor lor, a gesturilor executate şi pe care povestitorul le notează cu o mare precizie. O astfel de pagină este aceea în care ni se povesteşte anecdota următoare: «La Paris, la birtul dela Chatelet în faţa grătarului unui grătaragiu, un hamal îşi mânca pâinea la fumul unei fripturi şi o găsea, cu această mireasmă, nespus de gustoasă. Grătaragiul îl lăsa în pace. La urmă, când hamalul îşi înghiţise toată pâinea, grătaragiul îl apucă de guler şi ceru să-i plătească fumul fripturii sale. Hamalul spunea că nu-l păgubise de nici o bucată de friptură şi că, neluându-i nimic, nu-i datoria nimic. — Fumul de care era vorba se ridica în sus şi se pierdea; nimeni nu auzise vreodată, cât e de mare Parisul, să se vândă fum de friptură pe stradă. Grătaragiul răspundea că nu e de datoria lui să hrănească hamalii şi că, dacă nu va fi plătit, îi va lua samarul. Hamalul puse atunci mâna pe băţ şi voi să se apere. Cearta a fost mare. Toţi gură-cască din Paris alergară să vadă ce s'a întâmplat. Tocmai se găsea acolo bătrânul bufon al regelui, Joan, cetăţean al Parisului. Zărindu-l grătaragiul, îl întrebă pe hamal: — Vrei să asculţi de ce-o hotărî nobilul ghiduş Joan? — Da, pe toţi sfinţii, răspunse hamalul. Atunci bătrânul Joan, după ce ascultă cearta lor, îi cerul hamalului să-i dea din punga lui câţiva bănuţi de argint. Hamalul îi puse în palmă un phillippus. Bătrânul Joan îl luă şi-l aşeză pe umărul stâng ca şi cum i-ar fi încercat greutatea, apoi îl bătu de palma mânei stângi ca şi cum ar fi vrut să audă dacă e din metal bun, apoi îl lipi de ochiul drept ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă e bine marcat. Totul fu făcut pe când adunarea de gură-cască tăcea şi grătaragiul aştepta cu încredere, iar hamalul îşi pierdea nădejdea. In fine, Joan aruncă bănuţul pe grătar, făcându-l să sune de mai multe ori. Apoi cu majestate prezidenţială, ţinându-şi în mână bastonul lui cu panglici şi acoperindu-se cu scufa lui cu urechi de hârtie, tuşi bine de două-trei ori şi rosti cu voce tare: — Curtea hotărăşte că hamalul, care şi-a mâncat pâinea cu fumul fripturii, trebuie să plătească pe grătaragiu cu sunetele banului. Curtea ordonă deci ca fiecare să se ducă la casa lui, fără alte cheltuieli de judecată, după cum se şi cuvine » (III, 37). Totul este văzut în această scenă şi totul este în mişcare. Grupul actorilor principali se detaşează din mulţime; îi vedem pe rând cum se ceartă, cum i se cere bufonului regal să intervină; vedem gesticulaţia acestuia, chipul în care el cântăreşte moneta, cum o bate în palmă, o priveşte şi o face să sune pe grătar; apoi cum se înveşmântă cu insignele sale de bufon şi rosteşte ingenioasa lui sentinţă. Un regizor ar putea aduce această naraţiune pe scenă. Desfăşurarea acţiunii şi jocul actorilor este complet indicat.

Pe lângă mişcare, stilul lui Rabelais posedă una din calităţile lui cele mai eminente în preciziunea viziunii lui. Nici un gest, nici o mişcare nu sânt numai denumite, ci sânt complet descrise, până în cele mai mici amănunte ale lor.

Când este vorba de o mişcare corporală, maşina anatomică a omului ne este arătată funcţionând cu toate pârghiile ei. Iată descrierea educaţiei fizice a lui Gargantua. Acesta se ia la trântă, aleargă, sare, se caţără pe un zid, înnoată, se azvârle în apă şi vâsleşte. Cum face însă toate aceste acţiuni din urmă? « Înnota unde-i apa mai adâncă, cu faţa în jos, pe spate, pe o rână, cufundat cu totul în apă, numai cu picioarele, sau cu o mână în aer, ţinând o carte şi traversând Sena fără s'o ude, sau ţinându-şi mantia în dinţi, cum făcea Iulius Cezar. Se sălta cu o mână într'o barcă, se arunca de aici în apă, cu capul înainte; atingea fundul, săpa stâncile, se cufunda în abisuri şi prăpăstii. Se înapoia apoi în zisa barcă, pe care o conducea cu repeziciune sau mai încet, în direcţia curgerii apei, în contra curentului; o oprea la stăvilare, ţinea cârma cu o mână, cu cealaltă se lupta cu o lopată mare, întindea vela, se căţăra pe frânghiile catargelor, alerga pe verge, aranja busola, desfăşura pânzele în vânt, strunea cârma » (I, 23). În faţa ghicitorului Nazdecabre, pentru a-l aduce să-i priceapă întrebarea, Panurge îi face următoarele semne: « Căscă mai multă vreme şi, căscând, făcea în faţa gurii, cu degetul gros al mâinii dextre semnul literei greceşti numită tau, reiterându-l de mai multe ori. Ridică apoi ochii către cer şi-i învârti în cap, întocmai ca o capră care leapădă fătul; în timpul ăsta tuşea şi suspina adânc ». Nazdecabre îi răspunde: « Ridică mâna stângă în aer şi ţinu degetele strânse în pumn în afară de degetul gros şi de degetul arătător, apoi uni uşor unghiile lor » (III, 20). Nazdecabre voia să spună că Panurge trebuie să se însoare. Pentru a explica în ce mod o invectivă poate uşura pe un om mânios, Panurge face următoarea comparaţie: « Imi pare rău că-ţi spun că păcătuieşti, căci mi se pare că înjurând, precum înjuri, îţi face bine la splină, aşa cum unui spărgător de lemne îi face bine şi-i aduce mare uşurare atunci când cineva, aproape de el, îi strigă la fiecare lovitură: han ! Tot aşa un jucător de popice este mirificamente uşurat atunci când n'a azvârlit bila bine, şi când un om de spirit, lângă el, apleacă şi întoarce capul şi trunchiul înspre partea în care bila, dacă ar fi fost bine aruncată, ar fi atins popicele » (IV, 20). Dar nu numai mişcările corpului omenesc sânt evocate cu această precizie, pe care nu o vor mai regăsi după secole decât marii realişti ai veacului al XIX-lea, dar şi mişcările naturii. Descrierea furtunii pe mare este renumită: « Deodată marea începe să se umfle şi să intre în tumult din fundul abisului, valuri puternice să bată coastele vaselor noastre; mistralul, întovărăşit de ucigătoare vijelii, să sufle printre antemnele noastre. Cerul începu să tune din înălţimi, să fulgere, să lumineze, să plouă şi să azvârle cu grindină; aerul să-şi piardă transparenţa, să devină opac, tenebros şi obscur, astfel încât lumina nu mai venea decât dela fulgere, scântei şi ruperi ale norilor înflăcăraţi » (IV, 18). Puterea lui Rabelais de a reţine şi de a reproduce impresiile primite dela lumea sensibilă a fost una dintre cele mai mari pe care le cunoaşte literatura. Realitatea se oglindeşte în imaginaţia lui cu o mare forţă şi un mare relief.

Întocmai ca atâţia mari scriitori ai Renaşterii, ca Boccacio, ca Cervantes şi Shakespeare, Rabelais este în mare măsură îndatorat folclorului. Naraţiunea lui se hrăneşte din snoavele populare, din cântecele poporului, ale căror refrene devin adesea sub condeiul lui, din basmele din care împrumută nu numai temele, dar şi formulele iniţiale şi finale, nenumărate imagini. Asocierea uriaşilor cu tovarăşii lui, capabili să-i ajute în împrejurări grele, este o schemă a basmului popular. Într'un rând, ni se povesteşte vechea snoavă ţărănească, reluată de La Fontaine, despre chipul în care a fost păcălit dracul de un ţăran care i-a cedat mai întâi ce va creşte sub pământ, dar a semănat grâu, apoi ce va creşte deasupra pământului şi a semănat napi (IV, 46). Cântecul lui Ricochet, amintit într'un rând, este basmul cu cocoşul roşu, cunoscut şi de Români. Un personaj, Carpelin, poate intra nesimţit într'un loc, ca pasărea, nu este atins de săgeată, poate călca pe spicele grâului sau pe iarba pajiştilor fără să le îndoaie (II, 24). In sfârşit, proverbele apar la tot pasul. După maniera acumulativă, pentru o singură situaţie se invocă zeci de proverbe. Despre neghiobi ni se spune: *se ascund de ploaie în apă, spun tatăl-nostru al maimuţelor, se întorc la oile lor, duc scroafele la păscut, gonesc câinele înaintea leului, pun căruţa înaintea boilor, se scarpină unde nu-i mănâncă, mănâncă mai întâi pâinea albă, potcovesc greierii, se gâdilă să râdă, văd musca în lapte, bat tufişurile dar nu prind păsărelele, iau băşicile drept felinare, prind berzele dintr'o săritură, sar dela cocoş la măgar* etc. Ştiinţa rabelaisiană a proverbelor este enormă. L. Şăineanu a inventariat-o, împreună cu nenumăratele ecouri folclorice de care creaţia lui Rabelais s'a folosit.

Rabelais prezintă analogii cu un scriitor de al nostru, cu Ion Creangă. Aceeaşi situaţie a realismului şi la acest scriitor, cu observaţii asupra vieţii şi societăţii neraportate totdeauna la cadrul lor firesc, acelaşi apel la folclor, multe procedee stilistice comune. Oşlobanu din « Amintiri », Gerilă, Păsărilăţi-lungilă şi Setilă din « Harap Alb » sânt rude de aproape cu Grandgousier, cu Gargantua şi Pantagruel. Verva povestitorului moldovean aminteşte pe a scriitorului renascentist francez. Acelaşi temperament robust, mişcat de mari pofte; acelaşi râs gigantic. Îi unesc de asemenea unele resentimente şi lupte cu vechea şcoală îndobitocitoare, cu ipocrizia clericilor. Nu lipseşte nici plăcerea de a acumula referinţele, proverbele sau cuvintele, ca atunci când aminteşte multele unelte ale lui Pavel Ciobotaru sau mărfurile de tot felul din dugheana jupânului Ştrul. In sfârşit, un dar asemănător de a nota mişcarea şi de a vedea cu precizie lucrările, oamenii şi situaţiile. Desigur, Creangă nu pune marile probleme de cultură pe care le aduce în discuţie înaintaşul lui, într'o epocă de mari transformări ale orânduirii sociale. Dar ambii scriitori ne aduc acelaşi mesaj al încrederii în viaţă şi în popor, un mesaj de care, atunci când îşi croiesc un drum nou, au nevoie toate societăţile tinere, toate societăţile care se găsesc în momentele revoluţionare ale progresului lor.

CUVINTE DE ORIGINE RUSĂ ÎN OPERA LUI ION CREANGĂ

DE

ION MOISE

STUDENT LA FACULTATEA DE FILOLOGIE DIN LENINGRAD

Citind opera marelui scriitor moldovean Ion Creangă, luăm cunoştinţă de întrebuinţarea frecventă a unor cuvinte de origine rusă, a căror cunoaştere socotim că este foarte preţioasă pentru studiul legăturilor de limbă româno-ruse.

Astfel întâlnim în opera lui Creangă următoarele cuvinte de origine rusă:

— *ahotnică*, provenind din охотник, păstrează acelaşi sens «dornic de a îndeplini ceva», «amator de...»

«Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ţi mai trebuie, zicea tata, văzând-o aşa de ahotnică pentru mine» (Amintiri din copilărie, Bibl. pentru toţi, 1952, p. 14).

— *deavolna*, din довольно, de asemenea păstrează acelaşi sens al adverbului de cantitate «destul».

«Slănină şi făină în pod este deavolna» (op. cit., p. 30).

— *cociorvă*, din кочерга «vătrai».

«Unde nu se ia hapsâna de nevasta lui Vasile Aniţei, cu cociorva aprinsă după noi; căci tocmai atunci trăgea focul, să deie colacii în cuptior» (op. cit., p. 34).

— *jordie*, în limba rusă жердь. E curios faptul că în limba rusă veche acest cuvânt se mai întâlneşte şi sub forma жердье, care e mult mai apropiată de forma din limba română. Dacă acest cuvânt a pătruns în limba română din rusa veche, atunci împrumutul lui are o vechime destul de mare (probabil înainte de secolul al XV-lea).

«Şi cum eram îngrijit, mă şi sileam să fac ce-oi face mai degrabă, iaca Mătuşa Mărioara, c'o jordie în mână, la tulpina cireşului» (op. cit., p. 37).

— *a o paşli* — cuvânt deosebit de interesant prin provenienţa sa. Provine din timpul trecut, numărul plural al verbului пойти, adică din пошли (fonetic: paşli) «au plecat», care în limba rusă vorbită se întrebuinţează foarte des, dat fiind că îndeplineşte şi rolul imperativului (пошли! «să mergem!»;

пошли вон! «ieşiţi afară!»). In limba română acest cuvânt capătă o nuanţă deosebită: «a fugi, a o întinde».

«Ba că chiar, că era să ne dăruieşti cu milă şi cu daruri împărăteşti, dacă nu te vedeam când ai paşlit-o, farmazoană ce eşti» (Harap Alb, Ed. Tineretului, 1952, p. 70).

— *motocel*, provine din cuvântul моток «ghem». În limba română, întrebuinţându-se mai mult în forma de diminutiv, acest cuvânt a căpătat sensul de «ciucure».

«La stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei» (Amintiri, pag. 27).

— *ciubote*, din чоботы «cizme ţărăneşti».

«De jucam până asudau podelele şi ne săreau talpele dela ciubote cu călcâie cu tot» (op. cit., pag. 59).

— *covrig*, din коврига «pâine de casă». În limba română cuvântul şi-a schimbat genul, trecând dela feminin la masculin, şi sensul. La Creangă întâlnim verbul *a se covrigi*, format în limba română.

«După ce ne-am pus de bine de rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului» (op. cit., p. 26).

— *holercă*, din горелка «specie de rachiu».

S'a apucat de chilit la ţuică şi holercă.

Acest cuvânt datează în limba română încă din secolul al XVI-lea, când îl întâlnim în Scrisoarea din Bender-Tighina (R. Piotrovski, Despre influenţa limbii ruse asupra limbii moldoveneşti, «Octombrie» nr. 2, martie — aprilie, Chişinău). Piotrovski socoteşte că *holercă* e cuvânt de origine rusă, dar e mai probabil că de origine ucraineană (горилка), deoarece *g* faringial ucrainean e mai aproape de *h* decât *g* exploziv rusesc.

— *sorcovăţ*, monedă (nu-i cunosc valoarea). E foarte posibil ca acest cuvânt să provină din сорок (patruzeci), numeral care sub această formă există numai în limba rusă.

«Lui dascălul Vasile a Vasilcăi plăteau numai câte un sorcovăţ pe lună» (op. cit., p. 76).

Legăturile de limbă româno-ruse, desigur, sânt mult mai accentuate în dialectul moldovenesc, aceasta deoarece relaţiile economice, culturale şi politice cu Rusia au fost mult mai strânse şi mai intense în Moldova decât în Muntenia. Dar multe cuvinte de origine rusă au pătruns prin intermediul dialectului moldovenesc şi în celelalte dialecte ale limbii române. În cazul de faţă e vorba de cuvântul *covrig*, *jordie* (se întâlneşte şi sub forma *jordie* şi *joardă*) şi *holercă*, care au circulaţie şi în Muntenia şi în Transilvania.

Din cuvintele de origine rusă întâlnite în opera lui Creangă, mai importante sunt *covrig* şi *ciubotă*, care s'au înrădăcinat în limba română şi formează familii de cuvinte.

Majoritatea cuvintelor de provenienţă rusă din scrierile lui Creangă aparţin vocabularului casnic ţărănesc (de ex. *cociorvă*, *motocel*, *ciubotă*, *holercă*,

jordie). Astfel, ele sunt mărturia unor legături strânse, a unui contact puternic care a existat întotdeauna între poporul român şi rus. Despre acest contact vorbesc şi cuvinte ca *taburel* (în ruseşte табурет), *oghial* (одеяло), *mojic* (мужик), *niznai* (не знаю), care se întrebuinţează numai în expresia «a face pe niznaiul», *pitac* (пятак, fonetic: *pitak)*, expresia *a sta smirnă* (стоять смирно «a sta în poziţie de drepţi»). Cuvintele şi expresiile de acest gen ne dovedesc că în afară de legăturile oficiale dintre Principatele Române şi Rusia au mai existat şi legături neoficiale strânse, realizate direct de masele de jos, legături care se reflectă şi în limbă. Se ştie că relaţiile româno-ruse, formate şi cristalizate de-a-lungul veacurilor, s'au întărit mai mult în secolele XVII—XIX.

Astfel de cuvinte au pătruns în limba română pe cale orală, spre deosebire de cuvintele care au intrat pe calea scrisului şi care se întâlnesc într'o cantitate destul de mare la cronicarii moldoveni.

Din cele expuse până acum, putem trage o concluzie: în afară de influenţa rusă actuală, de influenţa rusă din trecut, care a pătruns pe calea scrisului, şi de neologismele care au intrat în limba noastră din alte limbi europene prin intermediul limbii ruse, mai există domeniul limbii populare, unde de asemenea se manifestă această influenţă. Din păcate, acest domeniu nu e studiat aproape deloc, deşi ar fi de un real folos în cunoaşterea completă a problemei influenţei ruse în limba română.

În studiul acestei probleme, deosebit de actuale, trebuie să se pornească dela teoria stalinistă despre limbă. În această privinţă, o importanţă deosebită o are teza lui I. V. Stalin despre caracterul schimbător al vocabularului şi despre caracterul relativ stabil al fondului principal de cuvinte.

Influenţa rusă a jucat şi, mai ales acum, joacă un rol important în desvoltarea limbii noastre, contribuind la îmbogăţirea şi varietatea mijloacelor ei de exprimare.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

ÎNVĂŢĂMÂNTUL POLITEHNIC ÎN ŞCOALA MEDIE ŞI SARCINILE PREDĂRII UNEI LIMBI STRĂINE[1])

DE

I. V. KARPOV

In « Directivele Congresului al XIX-lea cu privire la cel de al 5-lea plan cincinal de desvoltare a U.R.S.S. pe anii 1951—1955 » s'a pus următoarea sarcină: « Pentru ridicarea continuă a însemnătăţii şcolilor teoretice în ceea ce priveşte educaţia socialistă şi pentru a se asigura absolvenţilor şcolii medii condiţiile unei alegeri libere a profesiunii, să se treacă la realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie şi să se ia măsurile necesare pentru trecerea la învăţământul politehnic general »[2].

Realizarea acestei sarcini este, după indicaţia lui I. V. Stalin, una din cele trei condiţii prealabile de bază ale trecerii la comunism. « Trebuie — arată el — în al treilea rând, să ajungem la o asemenea creştere a nivelului cultural al societăţii care să asigure tuturor membrilor societăţii desvoltarea multilaterală a aptitudinilor lor fizice şi intelectuale, pentru ca membrii societăţii să aibă posibilitatea de a căpăta o cultură îndestulătoare ca să devină militanţi activi ai desvoltării sociale, pentru ca ei să aibă posibilitatea să-şi aleagă liber profesiunea şi să nu fie ţintuiţi pe toată viaţa, în virtutea diviziunii existente a muncii, de o singură profesiune oarecare »[3].

De ce este necesar pentru realizarea acestei condiţii? « Ar fi greşit să se creadă că se poate atinge o atât de serioasă creştere a nivelului cultural al membrilor societăţii, fără schimbări serioase în situaţia actuală a muncii. Pentru

---

[1] Din « Inostrannîe iazîki v şkole » nr. 1 1953.

[2] « Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului cu privire la cel de al 5-lea plan cincinal de desvoltare a U.R.S.S. », ed. P.M.R. 1952, p. 40.

[3] I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatură politică, ediţie legată, 1952, p. 75.

aceasta trebuie, înainte de toate, să se reducă ziua de muncă cel puţin până la 6, iar apoi şi până la 5 ore. Aceasta este necesar pentru ca membrii societăţii să obţină destul timp liber, necesar pentru obţinerea unei culturi multilaterale. Pentru aceasta trebuie, apoi, să se introducă învăţământul politehnic general obligator, necesar pentru ca membrii societăţii să aibă posibilitatea să-şi aleagă liber profesiunea şi să nu fie ţintuiţi pe toată viaţa de o singură profesiune oarecare. Pentru aceasta trebuie apoi să se îmbunătăţească în mod radical condiţiile de locuit şi să se ridice salariul real al muncitorilor şi funcţionarilor cel puţin de două ori, dacă nu mai mult, atât prin sporirea directă a salariului în bani, cât şi, mai ales, prin continua reducere sistematică a preţurilor la obiectele de larg consum»[1].

Sarcina realizării învăţământului politehnic în şcoala medie necesită reorganizarea predării multor discipline şcolare, printre care şi a predării limbilor străine. La realizarea acestei reorganizări trebuie să fie atraşi toţi profesorii de limbi străine învecinate cu metodica de predare a limbilor.

★

Invăţământul politehnic în concepţia întemeietorilor marxismului înseamnă legătura învăţământului cu munca productivă, cunoaşterea de către elevi a principiilor ştiinţifice generale ale producţiei şi însuşirea abilităţilor şi deprinderilor de folosire practică a celor mai simple instrumente de muncă. V. I. Lenin, în nota sa asupra raportului Comisariatului poporului pentru Instrucţiune, la sesiunea a treia a Comitetului Central Executiv, legislatura a VII-a din Septembrie 1920, a subliniat că «principiul politehnic nu necesită să se înveţe toate, dar cere învăţarea bazelor industriei în general».

In cuvântarea sa la consfătuirea pe întreaga Rusie asupra problemelor activităţii din afara clasei şi a celei extraşcolare, Ministerul Instrucţiunii R.S.F.S.R., I. A. Kairov, a remarcat că acum problema politehnizării capătă o importanţă foarte actuală şi că înaintea şcolii sovietice se află acum sarcina nu numai de a-i înarma pe elevi cu cunoştinţele sistematice şi temeinice ale bazelor ştiinţelor, dar şi de a arăta elevilor cum se folosesc aceste cunoştinţe în activitatea de producţie a oamenilor, de a-i învăţa să aplice ei singuri în practică cunoştinţele teoretice căpătate, de a-i înarma cu abilităţile şi deprinderile practice.

De aceea, la rezolvarea problemei despre învăţământul politehnic în şcoala medie de cultură generală, legătura teoriei cu practica trebuie să se înţeleagă într'un sens mai larg şi generalizat, deoarece numai cu această condiţie elevii îşi însuşesc într'adevăr abilităţile şi deprinderile de a aplica bazele ştiinţelor pe care le asimilează la rezolvarea oricărei probleme practice, legate de munca productivă, printre care şi în domeniul producţiei.

---

[1] I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Editura pentru literatură politică, ediţie legată, 1952, p. 76.

Valoarea acestor abilităţi şi deprinderi constă în aceea că ele dispun de capacitatea unei desvoltări şi perfecţionări pe viitor şi a unei treceri libere dintr'o sferă a muncii productive la alta. Această capacitate este condiţionată de caracterul conştient al însuşirii lor şi de legătura strânsă cu învăţământul teoretic.

Astfel, politehnizarea învăţământului în şcoala medie înseamnă, în primul rând, legătura strânsă, adâncă şi multilaterală a studiului teoretic al bazelor ştiinţelor cu practica. Totodată, abilităţile şi deprinderile muncii productive căpătate de elevi în procesul învăţământului politehnic trebuie să poarte un caracter larg şi generalizat, iar nu unul strict meşteşugăresc, — politehnic şi de cultură generală, nu unul special şi profesional. Când se spune că învăţământul politehnic înseamnă însuşirea bazelor teoretice ale obiectului de studiu respectiv şi a deprinderilor de a le aplica practic, aceasta nu înseamnă câtuşi de puţin cerinţa ca noţiunea de practică să se limiteze numai la domeniul producţiei. Dimpotrivă, aceasta înseamnă că sarcina învăţământului politehnic constă anume în aceea ca să înveţe în general a aplica datele teoretice ale bazelor ştiinţifice în rezolvarea *oricărei* probleme practice.

Politehnizarea învăţământului în şcoala medie nu trebuie să depăşească nici în cea mai mică măsură caracterul ei de cultură generală. Şi acest scop se va atinge printr'o legătură indisolubilă a muncii productive cu studiul bazelor ştiinţelor de către elevi.

★

Invăţământul politehnic astfel înţeles tebuie să atingă predarea tuturor obiectelor de învăţământ ale şcolii medii de cultură generală. Este dela sine înţeles că diferitele obiecte vor fi legate de învăţământul politehnic în mod diferit şi într'o măsură diferită. Evident că deosebit de strâns şi nemijlocit vor fi legate de învăţământul politehnic obiecte ca: fizica, chimia, ştiinţele naturii, matematica, desenul şi desenul linear.

O situaţie specială în învăţământul politehnic din şcoala medie trebuie să aibă predarea limbii materne şi a celei străine.

Una din sarcinile principale ale învăţământului politehnic constă în aceea de a-i învăţa pe copii să mânuiască instrumentele elementare ale muncii productive. Prin aceste instrumente trebuie să înţelegem nu numai instrumentele obişnuite de lucru, ci, în general, toate instrumentele şi mijloacele, deoarece învăţarea mânuirii lor este importantă pentru fiecare membru al societăţii comuniste. Printre aceste instrumente şi mijloace trebuie să considerăm, în primul rând, limba.

I. V. Stalin arată că: « Tocmai pentru asta şi există limba, tocmai pentru asta a şi fost creată, ca să servească societăţii, luate în întregime, ca mijloc de comunicare între oameni. . . »[1]. « In această privinţă, limba, deosebindu-se

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 8.

principial de suprastructură, nu se deosebeşte însă de uneltele de producţie, de maşini, să zicem, care sunt la fel de indiferente faţă de clase ca şi limba şi care pot servi în egală măsură atât orânduirea capitalistă, cât şi cea socialistă »[1].

Limba, ne învaţă I. V. Stalin, « este legată nemijlocit de activitatea de producţie a omului şi nu numai de activitatea de producţie, ci şi de oricare altă activitate a omului, în toate sferele muncii sale dela producţie la bază, dela bază la suprastructură »[2].

In definiţia sa clasică a limbii: « Limba este un mijloc, un instrument cu ajutorul căruia oamenii comunică între ei, fac schimb de idei şi se înţeleg reciproc »[3], I. V. Stalin subliniază importanţa limbii ca instrument şi mijloc de comunicare.

Totuşi, definind limba ca instrument special, tovarăşul Stalin în acelaşi timp previne să nu se identifice limba cu mijloacele de producţie, arătând că între ele există o deosebire esenţială, care « constă în faptul că uneltele de producţie produc bunuri materiale, iar limba nu produce nimic sau „produce" doar cuvinte »[4].

Totuşi, limba neproducând singură nici un fel de bunuri materiale, este în acelaşi timp un instrument necesar pentru legăturile dintre oameni în scopul producerii sociale a acestor bunuri. „...Fără o limbă—scrie tovarăşul Stalin—înţeleasă de societate şi comună pentru membrii ei, societatea îşi încetează producţia, se destramă şi încetează de a exista ca societate. In acest sens, limba, fiind un mijloc de comunicare, este în acelaşi timp şi un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii"[5].

Astfel, limba este un instrument special şi totodată universal, indisolubil legat cu toate felurile de activitate a oamenilor. De aceea, însuşirea unei limbi, ca instrument specific, constituie una din cele mai importante sarcini ale învăţământului politehnic în şcoala medie de cultură generală.

★

Este absolut evident că asemenea instrument universal al legăturii reciproce dintre oameni este, mai întâi de toate, limba maternă. Fără îndoială, tocmai din această cauză limba maternă în şcoală este cel mai principal dintre obiectele de bază ale învăţământului. Cea mai importantă sarcină a şcolii este de a-i învăţa pe copii să posede vorbirea scrisă şi orală în limba maternă, să-i înveţe să-şi exprime corect ideile în această limbă şi să înţeleagă corect vorbirea altor oameni.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 8.

[2] Ibid., p. 10.

[3] Ibid., p. 20.

[4] Ibid., p. 34.

[5] Ibid., p. 21.

Totuşi, sarcinile şcolii de cultură generală în condiţiile vieţii internaţionale contemporane impun elevilor obligaţia de a-şi însuşi bine nu numai limba maternă, dar şi cel puţin o limbă străină. Realizarea învăţământului mediu de zece ani, general şi obligator în Uniunea Sovietică, va duce la aceea că toţi cetăţenii sovietici vor şti să citească într'o limbă străină. După cuvintele lui M. I. Kalinin, cunoaşterea unei limbi străine va constitui unul din caracterele esenţiale ale cetăţeanului sovietic cult.

Insuşirea unei limbi străine de către elevi prin şcoala medie de cultură generală prezintă importanţă sub mai multe aspecte. In primul rând, aici trebuie să remarcăm importanţa acesteia pentru cultura generală. Studierea unei limbi străine pe baza comparării ei cu limba maternă îi aduce pe elevi la înţelegerea justă a naturii şi fondului limbii ca fenomen social special şi la înţelegerea legilor sale interne de desvoltare. După observaţia justă a Acad. L. V. Şcerba, limba maternă şi cea străină, în strânsa lor legătură una cu cealaltă, constituie baza educaţiei filologice în şcoala medie.

Procesul asimilării de către elevi a cunoştinţelor, abilităţilor şi deprinderilor la limba străină se desfăşoară la ei la un nivel mai ridicat de conştiinciozitate decât procesul analog la limba maternă. Elevii îşi însuşesc vorbirea corectă în limba maternă înainte de şcoală, necunoscând încă gramatica limbii. Dar vorbirea în limba străină, deprinderea de a citi, a înţelege şi a traduce textele străine, elevii şi-o însuşesc cu ajutorul gramaticii, pe calea comparării fenomenelor şi faptelor limbii care se studiază cu fenomenele şi faptele analoge din limba maternă. Acad. L. V. Şcerba încă din 1915 scria că limba străină obligă la pătrunderea textului şi la citirea lui cu atenţie şi nu permite lectura lui superficială, după cum se întâmplă adesea la citirea în limba maternă. Astfel, elevii învaţă altfel o limbă străină decât limba maternă şi altfel o posedă.

Limba maternă facilitează elevilor sarcina însuşirii limbii străine într'o măsură imensă. La rândul său, studiul conştient al limbii străine exercită influenţa cea mai pozitivă asupra desvoltării la elevi a deprinderilor şi abilităţilor la limba maternă. Elevii realizează un transfer destul de vast de cunoştinţe, deprinderi şi abilităţi din domeniul limbii străine în cea maternă.

Limba maternă şi limba străină trebuie considerate ca mijloace şi instrumente speciale importante pentru realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie. Posedarea completă şi efectivă a limbii materne şi a celei străine este unul din componenţii obligatorii ai învăţământului politehnic.

Realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie va imprima inevitabil pecetea sa specială asupra studiului limbii materne şi a limbii străine. Mai întâi de toate, aici trebuie să remarcăm faptul că învăţământul politehnic va condiţiona o legătură mai vastă a limbii cu variatele aspecte ale activităţii elevilor. Limba se va include activ în activitatea lor practică, îi va ajuta să-şi însuşească anumite abilităţi şi cunoştinţe.

Politehnizarea şcolii medii va formula cerinţe cu mult mai înaintate şi mai vaste faţă de deprinderea elevilor de a citi în limba maternă şi în limba străină. Un loc anumit în programul de citire al elevilor îl va ocupa literatura de popularizare ştiinţifică asupra tuturor problemelor care pot să intereseze băieţii şi fetele din clasele superioare ale şcolii. Elevii vor trebui de asemenea să înveţe să citească şi să asimileze textele în limba străină la toate acele obiecte din şcoala medie faţă de care ei au un interes deosebit şi care sunt legate cu acele feluri de activitate către care ei manifestă o înclinaţie deosebită.

Asemenea program vast de citire în limba străină va stimula pe elevi să studieze stilurile limbii de popularizare ştiinţifică şi ale literaturii beletristice. Munca elevilor din clasele superioare asupra textelor străine va trebui de aceea să cuprindă analiza stilistică şi traducerea stilistico-literară, care asigură o înţelegere justă a conţinutului acestor texte.

Invăţământul politehnic va reclama de asemenea ca elevii să-şi însuşească metoda muncii intelectuale de sine stătătoare, în primul rând a muncii metodice asupra textelor. Insuşirea metodei muncii intelectuale este necesară atât pentru munca ce-i aşteaptă în şcoala superioară, cât şi pentru munca de producţie a acelora care după terminarea şcolii medii vor trece la munca practică.

★

Insuşirea metodei muncii intelectuale individuale trebuie să se lege strâns la elevi cu metoda muncii asupra textelor. Elevii trebuie să înveţe a munci asupra diferitelor feluri de texte, aplicând totodată diferite procedee şi sisteme de lucru, în funcţie de diferite scopuri ale citirii. Citirea individuală de către elevi a literaturii în limba străină trebuie să servească scopurile autodidactice şi să poarte un caracter instructiv şi practic, reflectând în alegerea textelor şi în însuşi caracterul citirii interesele şi înclinaţiile elevilor şi contribuind la formarea orientării lor profesionale.

Cele mai importante deprinderi în munca individuală aspra textelor străine în original trebuie considerate următoarele:

a) Deprinderea de a citi textele străine în scopul orientării generale asupra conţinutului lor şi a aprecierii lor în general. Acest caracter al muncii asupra textelor este de obicei legat de studierea literaturii şi se caracterizează printr'un tempo de citire foarte rapid. Viteza de citire necesară pentru aceasta se poate obţine în urma unor exerciţii speciale ale elevilor în acest gen de citire-studiere. Totodată, este foarte important de a urmări ca elevii să prindă ideile principale şi cele fundamentale ale textului şi să-i înţeleagă fondul. Pe baza acestei examinări fugitive, la elevi trebuie să se formeze o apreciere generală a textului dat şi să se determine metoda activităţii continue asupra lui, dacă se va recunoaşte că textul merită atenţie.

b) Deprinderea de a citi texte străine cu scopul de a găsi şi a scoate din ele diferite idei şi principii speciale pentru folosirea lor teoretică şi practică.

Pentru atingerea acestui scop este foarte important să se înţeleagă logica cărţii sau a articolului, evoluţia gândirii autorului, imaginea clară a structurii ei şi căutarea ideilor tocmai acolo unde ele trebuie să se afle.

c) Deprinderea de a citi textele străine cu scopul de a înţelege şi a efectua indicaţiile, temele, instrucţiile concrete şi altele ce s'ar cuprinde în ele. Un astfel de caracter al citirii reclamă deprinderea de a se descurca în amănunte, fără a pierde din vedere întregul şi a lega vorba cu fapta în mod organic.

Această deprindere este cea mai importantă în munca cu textele ştiinţifice şi a celor de popularizare ştiinţifică, care vorbesc despre legătura ştiinţei cu practica. Ca exemplu de texte care reclamă asemenea muncă pot servi descrierile de tot felul (cum să faci singur un aparat de radio, un televizor, să construieşti un aparat oarecare etc.).

d) Deprinderea de a citi cu scopul de a înţelege şi a aprecia desvoltarea logică a ideii, justeţii şi puterii de convingere a argumentelor, suficienta întemeiere a deducţiilor şi altele.

Rezolvarea cu succes, în clasele superioare ale şcolii medii, a sarcinilor de învăţare a citirii într'o limbă străină, trebuie să-i apropie pe elevi cu totul de etapa următoare, în care citirea literaturii străine devine unul din importantele elemente componente ale activităţii individuale creatoare a băieţilor şi fetelor care au terminat şcoala — fie aceasta într'o şcoală superioară specială sau în orice domeniu al activităţii practice. Asemenea citire reclamă deprinderea de a ieşi din limitele textului, deprinderile de a rezolva mai departe, individual, principiile de bază ale autorului, de a completa pentru el ceea ce i-a scăpat sau ce nu a făcut el, de a scoate în locul lui deducţiile pe care el nu le-a făcut, dar care trebuie să rezulte din principiile lui, de a vedea consecinţele cele mai importante care rezultă din părerile lui, şi altele.

Deşi e absolut evident că această etapă în desvoltarea deprinderilor şi abilităţilor de a citi în mod critic şi creator textele străine se află în afara cadrului şcolii medii de cultură generală, totuşi aceasta din urmă trebuie să-i facă pe elevi să cunoască mijloacele şi procedeele de bază ale acestui fel de lucru asupra lor. Şcoala, în acelaşi timp, trebuie să nu uite că această capacitate a activităţii intelectuale creatoare şi individuale, a mişcării gândirii individuale, se desvoltă în munca productivă. De aceea, învăţământul politehnic trebuie să fie foarte strâns legat cu deprinderea de a citi textele străine în mod critic şi creator [1]. La rezolvarea acestei sarcini importante, dar şi foarte complicate, trebuie să ţinem minte cuvintele lui Uşinski că este rău să se studieze cuvintele fără cunoaşterea obiectelor pe care le reprezintă, de asemenea că este rău să se studieze şi obiectele fără cunoaşterea cuvintelor.

Este cu totul evident că răspunderea pentru devoltarea deprinderilor şi abilităţilor citirii individuale la elevii de şcoală medie o poartă în primul

[1] Dar cea mai bună formă a atitudinii critice a elevilor faţă de literatura de popularizare ştiinţifică în limba străină este verificarea ei în practică, munca de producţie.

rând profesorii de limbă maternă şi cei de limbă străină. In acelaşi timp totuşi, trebuie să avem în vedere şi acel fapt indiscutabil că la orele de limbă maternă şi străină elevii îşi însuşesc doar metoda generală a muncii intelectuale individuale asupra textelor, iar profesorii dela diferite discipline şcolare trebuie să le desvolte mijloacele şi procedeele concrete de lucru asupra textelor speciale de popularizare ştiinţifică.

★

Una din principalele sarcini ale învăţământului politehnic constă în asigurarea condiţiilor pentru libera alegere a profesiei de către elevii care termină şcoala medie. Predarea limbii străine trebuie de asemenea să fie strâns legată de aceste sarcini.

La rezolvarea problemei referitoare la alegerea liberă a profesiei de către cei care termină şcoala medie, trebuie să se aibă în vedere că însăşi limba străină reprezintă un domeniu special al activităţii practice profesionale, foarte atrăgătoare pentru adolescenţi, mai ales pentru fete. In Uniunea Sovietică peste 10.000 de oameni se înscriu în fiecare an la institutele şi facultăţile de limbi străine, rezolvând pe această cale problema alegerii profesionale. Milioane de cetăţeni sovietici studiază în şcoli superioare şi la diferite cursuri limbi străine, ţinând seamă şi de interese teoretice, şi de consideraţii practice. Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin asupra problemelor de lingvistică au trezit la oamenii sovietici un mare interes pentru studiul teoretic şi practic al limbilor.

De aceea, şcoala, organizând cunoaşterea de către elevi a celor mai importante şi fundamentale profesii, trebuie să includă în numărul lor şi acele profesii care sunt legate direct şi nemijlocit cu limba. E cu totul firesc ca profesorii de limba maternă şi cei de limbi străine să exercite o anumită influenţă asupra alegerii de către mulţi dintre elevii lor a profesiei pedagogice sau a altei profesii, legate într'un fel sau altul cu limba, la fel după cum profesorii de fizică şi matematică vor exercita o influenţă corespunzătoare asupra alegerii de către alţi elevi a profesiilor în legătură cu aceste obiecte.

Invăţământul politehnic trebuie să se lege strâns de alegerea justă şi bazată pe ştiinţă a profesiei de către elevi. Aceasta obligă şcoala să realizeze o orientare profesională a elevilor, să le facă cunoscute principalele trăsături caracteristice şi particularităţile celor mai importante profesii. Cunoaşterea elevilor de către profesori trebuie să fie întreprinsă de profesorii dela toate obiectele, legând aceasta în mod organic de studierea disciplinelor respective.

Profesorii de limbi dispun de condiţii deosebit de prielnice pentru rezolvarea cu succes a acestei probleme importante şi complicate. Limba este legată în mod deosebit cu producţia şi munca de producţie prin literatura beletristică şi cea de popularizare ştiinţifică. Această legătură se desvăluie foarte clar în literatura noastră beletristică sovietică, care îşi propune în mod conştient sarcina nobilă de a arăta pe oamenii sovietici în munca lor creatoare de con-

struire a societăţii comuniste fără clase. Literatura noastră beletristică, prezentând cititorilor principalele ţeluri ale profesiilor, ajută pe această cale tinerilor sovietici să rezolve just problema alegerii libere a profesiilor.

Până în prezent, literatura pentru citirea individuală în limba străină de către elevii şcolii medii se limita aproape exclusiv la opere beletristico-literare.

In realizarea învăţământului politehnic, se va păstra de sigur studiul literaturii beletristice de către elevi.

Totuşi, în învăţământul politehnic, citirea în limba străină va fi considerabil lărgită pe seama literaturii de popularizare ştiinţifică, care aduce la cunoştinţa elevilor ramurile principale ale industriei, agriculturii, transportului, ştiinţei, artei şi altele. Natural că elevii îşi vor alege pentru citire o asemenea literatură al cărei conţinut va corespunde intereselor şi înclinaţiilor ce se formează la ei.

*

La realizarea măsurilor legate de învăţământul politehnic trebuie să se ia în considerare greşelile ce s'au comis în şcoală între anii 1930 şi 1940.

Atunci politehnizarea era considerată ca principala şi singura sarcină a şcolii. Această sarcină se realiza adesea pe seama sarcinii de cultură generală şi pe seama predării bazelor ştiinţelor. De altfel, înţelegerea justă a învăţământului politehnic nu admite opunerea lui scopurilor de cultură generală în şcoala medie.

La predarea tuturor obiectelor, printre care şi a limbilor străine, politehnizarea este înlocuită printr'un tehnicism îngust. În studierea limbii străine, aceasta se manifesta prin aceea că elevii citeau textele cu caracter tehnic asupra diferitelor ramuri de industrie, îşi însuşeau terminologia ştiinţifică şi învăţau să facă traduceri tehnice.

Printre altele, după cum a arătat munca sectorului de metodică a limbilor străine dela Institutul metodelor de învăţământ al Academiei de Ştiinţe pedagogice, pentru întocmirea unui dicţionar minimal, termenii speciali tehnici şi ştiinţifici dispun de o greutate specifică relativ mică în vocabularul general al limbii, şi în urma acestui fapt terminologia tehnică nu îngreuiază prea tare înţelegerea de către elevi a textelor tehnice de popularizare ştiinţifică, şi chiar a celor speciale.

O importanţă mult mai mare are stilul textelor de popularizare ştiinţifică, a cărui cunoaştere este importantă pentru înţelegerea corectă a conţinutului lor.

Totuşi, în loc ca elevii să cunoască unele particularităţi stilistice ale textelor străine de popularizare ştiinţifică, şcoala îi obligă să-şi însuşească procedeele standard ale muncii asupra textelor tehnice speciale, care constau în înlocuirea mecanică a formelor gramaticale şi a construcţiilor din limba străină cu formele şi construcţiile analoge din limba maternă (aşa numita «tehnică a traducerii»).

Trăsătura caracteristică a predării limbilor străine în acea perioadă era şi faptul că dela elevi nu se cerea cunoaşterea şi înţelegerea acelui domeniu al tehnicii sau producţiei la care se refereau textele, iar fondul muncii consta într'o simplă înlocuire a mijloacelor limbii străine prin mijloacele limbii ruse.

Natural că o asemenea studiere a limbii străine nu avea nici o legătură reală cu învăţământul politehnic şi îşi pierdea totodată orice importanţă de cultură generală.

Care sunt cele mai apropiate şi mai importante sarcini care se pun profesorilor de limbi străine în legătură cu realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie? Ce trebuie făcut pentru ca acest sector al muncii didactice din şcoala medie să nu rămână în urma mişcării progresive a şcolii în sensul indicat în Hotărîrile Congresului al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi în lucrarea tovarăşului Stalin «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.»?

Mai întâi de toate, trebuie să se organizeze în revista « Inostrannîe iazîki v şkole » o largă desbatere a tuturor problemelor care sunt legate de realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie. Este foarte important ca redacţia revistei să îndrepte cu îndemânare această desbatere asupra problemelor celor mai importante şi mai actuale şi să tragă concluziile acestor desbateri.

Este foarte important să se întocmească cel puţin un program de orientare a citirii literaturii în limbi străine de către elevii claselor superioare ale şcolii medii, care corespunde noilor sarcini ale şcolii politehnice de cultură generală.

Editurii didactico-pedagogice de Stat trebuie să i se dea sarcina de a edita în tiraj de massă în limbi străine literatura, conform cu programele elaborate şi aprobate de Consiliul metodico-didactic al Ministerului Instrucţiunii R.S.F.S.R. Este necesar să se întocmească un plan de editare a acestei literaturi în cadrul planului cincinal actual.

Editura pedagogică de Stat trebuie să organizeze munca autorilor cu privire la elaborarea metodică a acestei literaturi (cu privire la adaptarea ei, la întocmirea comentariilor, dicţionarelor etc.).

E necesar să se revadă şi să se precizeze programele la limbile străine şi să se pună în conformitate cu cerinţele învăţământului politehnic. Pe lângă aceasta, şi nota explicativă a programelor trebuie să capete o completare corespunzătoare.

Este necesar să se modifice în acelaşi sens manualele de limbi străine, îndeosebi să se facă o alegere minuţioasă a textelor din manualele pentru clasele superioare. Este necesar să se cheme cei mai buni profesori ai şcolii medii la elaborarea metodicii activităţii individuale a elevilor asupra textelor străine, în sensul pe care-l indică învăţământul politehnic. Sectorului de metodică a limbilor străine de pe lângă Institutul metodelor de învăţământ al Academiei de Ştiinţe pedagogice, trebuie să i se trasează sarcina de a studia această experienţă a profesorilor, de a o analiza teoretic, de a o generaliza şi publica.

Trebuie să se pună desbaterea problemelor predării limbilor străine în legătură cu învăţământul politehnic la «lecturile pedagogice», regionale şi pe întreaga Rusie, ce se organizează de Academia de Ştiinţe pedagogice.

Este necesar ca prin Institutele de perfecţionare ale profesorilor şi prin TIPKRRNO să se ia măsurile corespunzătoare pentru ca profesorii şi metodiştii de limbi străine să cunoască noile sarcini pe care le pune în faţa lor realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie.

Sarcini analoge trebuie să se trasează facultăţilor şi institutelor de limbi străine care pregătesc cadre de profesori pentru şcoala medie. Realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie trebuie să-i determine să-şi îndrepte privirile spre şcoală, să-i studieze nevoile şi cerinţele şi să pregătească profesori de limbi străine pentru această şcoală.

O problemă deosebit de importantă pentru institutele şi facultăţile de limbi străine trebuie să se considere prelucrarea problemelor de studiere, de către studenţi, a metodei muncii intelectuale individuale. In prezent, acestor probleme nu li se acordă aproape nici o atenţie. De altfel, învăţământul politehnic le pune în centrul atenţiei şcolii, iar profesorii de limbi străine sunt chemaţi să joace un rol principal în rezolvarea lor.

Cea mai importantă hotărîre a Congresului al XIX-lea al Partidului pentru şcoala noastră medie este hotărîrea asupra realizării învăţământului politehnic. Această hotărîre trebuie să mobilizeze toate forţele creatoare ale şcolii capabile să rezolve cu succes această măsură importantă. Profesorii de limbi străine, care sunt călăuziţi de ideile generale ale marelui Stalin exprimate în lucrările sale «Marxismul şi problemele lingvisticii» şi «Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.» trebuie să considere ca o chestiune de conştiinţă şi cinste rezolvarea cu succes a acelor sarcini pe care le pune înaintea lor realizarea învăţământului politehnic în şcoala medie.

Ei trebuie să arate că învăţământul politehnic este un nou şi puternic stimulent pentru perfecţionarea în viitor a întregii munci de educaţie nouă în şcoala medie. Realizarea învăţământului politehnic va exercita influenţa cea mai pozitivă atât asupra viitoarei perfecţionări a metodicii predării limbilor străine, cât şi asupra ridicării calităţii însuşirii lor de către elevi.

DIN EXPERIENŢA ŞCOLII NOASTRE

CÂTEVA PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU ANALIZA GRAMATICALĂ ŞI STILISTICĂ ÎN ŞCOALĂ

DE

ŞTEFAN MUNTEANU

Discuţiile de până acum în legătură cu predarea limbii române în şcoală au avut un caracter mai mult teoretic. Gramatica, unul din elementele esenţiale ale studierii limbii române, are azi un domeniu larg de studiu în şcoala noastră. Practic însă, predarea gramaticii suferă de mai multe neajunsuri. Din lecţiile de gramatică ale unor profesori de limba română n'a fost înlăturat, cu totul, formalismul. Aceasta face ca gramatica să fie considerată încă — potrivit vechilor concepţii şi deprinderi — ca o disciplină seacă şi să fie însuşită de elevi, dacă nu mecanic, cel puţin fără interes deosebit. Gramatica se mai predă în unele şcoli în mod scolastic, fără a se stabili o legătură organică cu limba ca «realitate nemijlocită a gândirii», fără a se face legătură cu stilistica. Analiza gramaticală se reduce din această cauză la străduinţa elevului de a descoperi definiţia în textul literar, ceea ce duce la schematizarea studiului gramaticii şi la îndepărtarea elevului dela cunoaşterea ştiinţifică a limbii ca mijloc de comunicare a ideilor, instrument de desvoltare a societăţii şi izvor de frumuseţi artistice. Un asemenea studiu anihilează, în loc să trezească şi să cultive, interesul pentru limbă şi gustul estetic al elevului.

Care sânt, în ce priveşte predarea gramaticii, problemele fundamentale care se impun profesorului de limba română?

Să încercăm un răspuns la această întrebare, fără pretenţia de a-l considera drept singurul şi, mai ales, complet.

Analiza gramaticală, luată în sensul abstract şi rigid al cuvântului, şterge expresivitatea limbii ca formă de manifestare a conţinutului. De aceea, predarea gramaticii, când ia forma analizei pe texte, nu trebuie să excludă interpretarea literară, ci dimpotrivă. «Limba este un mijloc, un instrument cu ajutorul

căruia oamenii comunică între ei, fac schimb de idei şi se înţeleg reciproc»[1]. Dar aceeaşi limbă se foloseşte de acelaşi mijloc — cuvântul — ca instrument al artei literare. Cuvântul, în literatură, se îmbogăţeşte cu sensuri noi, cu nuanţe în plus; el devine element al imaginii artistice. A exclude analiza literară din studiul gramaticii înseamnă a strivi sub puterea regulii bogăţia de semnificaţii ideologice şi valoarea artistică a cuvântului - imagine. Nu trebuie să tragem de aici concluzia că laturea teoretică, adică studiul legilor modificării cuvintelor şi al îmbinării lor în propoziţii, s'ar dizolva în analiza literară. El va rămâne preocuparea de căpetenie a profesorului de limbă română, dar cu acest prilej profesorul poate şi e necesar să valorifice construcţiile gramaticale — dacă acest lucru se impune — din punct de vedere stilistic, sau chiar în sensul mai larg de analiză literară, prin legătura care se poate face cu conţinutul de idei al operei artistice. Altfel spus, analiza gramaticală trebuie să fie însoţită de analiza stilistică şi amândouă să se întâlnească cu interpretarea literară. In felul acesta, viaţa textului nu numai că nu este anihilată, ci, mai mult, se pune astfel în lumina fondului de idei al operei literare expresivitatea limbii şi particularităţile care alcătuiesc trăsăturile specifice ale artei unui scriitor şi care-l individualizează.

Nu se poate obiecta că în felul acesta confundăm domeniul de cercetare al criticii literare cu cel al lingvisticii, în genere, şi cu al stilisticii, în special. Ne găsim aici pe tărâmul didactic şi urmărim un scop instructiv-educativ. De fapt, nici nu avem de a face cu o confundare, ci mai degrabă cu o suprapunere a celor două metode de studiere a limbii prin *apropierea de obiectul cercetării a punctelor de vedere diferite* dela care pornesc cele două discipline amintite.

După cum spuneam mai sus, preocuparea de bază la o lecţie de acest gen va fi în legătură cu analiza gramaticală a textului. Presupunând că avem o lecţie de sintaxă, vom privi textul mai întâi sub aspectul lui gramatical (nu insistăm asupra procedeelor metodologice, pentrucă nu acesta este obiectul preocupărilor noastre în acest articol). Ceea ce va trebui să surprindem apoi şi să subliniem va fi atitudinea afectivă a scriitorului faţă de faptele povestite, participarea lui sufletească, subiectivă, în legătură cu lucrurile sau ideile înfăţişate — care atitudine alcătuieşte ceea ce V. E. Sîrkina numeşte «subtextul» sau «substratul emoţional» al limbajului[2]. Am păşit aşa dar, în limitele analizei gramaticale, la analiza stilistică, împingând-o pe aceasta din urmă până la interpretarea literară. Vom urmări, prin urmare, în ce chip conţinutul afectiv şi cel tematic al textului se contopesc; cum se exprimă acest lucru în formele

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 20.

[2] «Probleme de psihologia înţelegerii» de sub redacţia lui A. A. Smirnov. Bucureşti, Ed. de Stat, 1951, art. «Înţelegerea de către elevi a expresivităţii limbajului» de V. E. Sîrkina; «Rolul reprezentărilor în perceperea cuvântului, frazei şi descrierii artistice» de O. I. Nikiforova.

gramaticale ale limbii, dacă intră sau nu în tiparele normative ale gramaticii. Vom scoate, în sfârşit, în relief ce fel de material lingvistic stă la baza mijloacelor stilistice ale scriitorului; vom trage concluzii, cu alte cuvinte, cu privire la măiestria lui artistică.

Să luăm, pentru ilustrarea celor spuse mai sus, un fragment din « Amintirile » lui I. Creangă. Avem în vedere o lecţie despre « perioadă » la una din clasele superioare.

« Nu ştiu alţii cum sânt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieţii de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau deapururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea ».

Pasajul cuprinde, după cum se vede, o evocare plină de duioşie a locului şi a fiinţelor dragi din copilăria scriitorului. Viaţa chinuită pe care a trăit-o I. Creangă — mai târziu ca şi a tuturor scriitorilor legaţi de popor în timpul orânduirii burghezo-moşiereşti — determină pe scriitor să evoce copilăria în culori atât de frumoase. Se pot deosebi uşor două faze complete corespunzând celor două idei care se completează reciproc pentru a întregi imaginea copilăriei evocate de scriitor: *a)* casa părintească cu interiorul ei, de care se leagă primele amintiri ale copilăriei povestitorului, şi *b)* viaţa senină şi fericită văzută prin prisma copilului trăind în mijlocul celor apropiaţi sufleteşte.

Prin complexitatea şi dispunerea simetrică a propoziţiilor dinăuntrul celor două fraze ale fragmentului de care ne ocupăm, acestea alcătuiesc fiecare în parte o perioadă. Perioada se construieşte în general pe ideea de opoziţie între două fapte sau două aspecte diferite ale aceleiaşi gândiri. In cazul de mai sus, primul membru al frazei « nu ştiu alţii cum sânt » — protaza — cuprinde ideea secundară a perioadei, şi anume aceea a unei presupuse opoziţii între felul cum privesc alţii copilăria (« nu ştiu cum sânt alţii în această privinţă ») şi felul cum îşi aminteşte scriitorul despre copilărie: « dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele... etc., parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! » Al doilea membru al perioadei — apodoza — conţine esenţialul gândirii exprimate în întreaga perioadă, răspunsul scriitorului. Apodoza începe cu o subordonată temporală: « când mă gândesc » etc., şi este formată dintr'o serie de determinări — atribute, complemente şi propoziţii determinative — încheindu-se cu propoziţia principală, de nuanţă modală: « parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! » Determinările, care se succed sub formă de gradaţie (locul naşterii, casa părintească, stâlpul hornului, prichiciul vetrei, cuptorul), corespund tot atâtor

imagini vii, trăite, de care se leagă amintirea povestitorului, şi prin care copilăria, ca noţiune, se concretizează plastic. Amintirile nu au caracter vag, confuz, ci sunt trăite în planul concret al lucrurilor materiale a căror icoană scriitorul o poartă în suflet. Propoziţiile atributive şi completive «unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele», «când începusem a merge oopăcel» etc. se alătură tabloului copilăriei prin amintirea primelor impresii despre viaţă, a faptelor din lumea îndepărtată a celor dintâi ani de viaţă. *Ideea abstractă şi generală — subiectul logic al contextului — se realizează, se transformă în imagini sensibile, realiste din copilărie.*

Călătoria aceasta cu gândul spre casa părintească este învăluită, la scriitorul nostru, de sentimentul unei calde înduioşări. Acesta e substratul afectiv al fragmentului. Dacă protaza spune mai puţin în această privinţă, în schimb, pe măsură ce cresc în sufletul povestitorului imaginile legate de lucruri şi fapte trăite în copilărie, sporeşte şi emoţia amintirii, pentru a culmina în propoziţia finală, exclamativă, din apodoză: «parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!». Această stare emoţională îşi menţine aceeaşi intensitate la începutul perioadei a doua. Perioada începe, de aceea, cu o propoziţie principală — de asemenea exclamativă — protaza: «Şi, doamne, frumos era pe atunci...». De data aceasta, opoziţia pe care se sprijină cea de a doua unitate sintactică e aceea dintre efect şi cauză (era frumos pe atunci... pentrucă toţi erau sănătoşi şi păreau fericiţi). Urmează explicaţia afirmaţiei făcute în protază şi aceasta alcătuieşte conţinutul apodozei. Apodoza începe cu un şir de propoziţii cauzale: «căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi...» etc., în care amintirile povestitorului au ca obiect oamenii, fiinţele dragi din copilărie, datorită cărora viaţa părea senină, fericită. Enumerarea se face şi aici sub formă de gradaţie, pornindu-se dela fiinţele cele mai apropiate: părinţii, fraţii, surorile, apoi copiii vecinilor, cuvinte care alcătuiesc subiectele propoziţiilor din apodoză. Imaginea copilăriei este astfel lărgită şi completată prin evocarea oamenilor care formează mediul cel mai apropiat al copilului. Viaţa ferită de griji a copilului care se ştie ocrotit de părinţi face ca impresiile pe care acesta le adună în suflet să fie valorificate în elementul lor subiectiv: lucrurile, jocurile, oamenii. Intreaga lume a copilăriei este privită ca existând *pentru el.* E o lume al cărei rost este să-l încânte pe el, aşa încât tot ce se întâmplă este «după placul lui». Cele două propoziţii finale din apodoza ultimei perioade exprimă un alt moment, şi cel mai înalt, de tensiune afectivă, acela în care bucuria vieţii de copil se revarsă, parcă, îmbrăţişând întreaga lume, care, în nevinovăţia lui, îi apare tot atât de fericită ca şi el: «şi toate îmi mergeau după plac... de parcă era toată lumea a mea». Accentul emotiv cade, aşadar, pe ultima propoziţie din perioada întâi, pe prima şi pe ultima propoziţie din a doua perioadă.

Structura ambelor perioade se caracterizează printr'o anumită aşezare a elementelor lor componente, prin simetria şi sonoritatea lor ritmică, rezultată de pe urma folosirii grupelor sintactice cu un număr aproximativ egal de

silabe. Deosebirea dintre frază şi perioadă constă în structura estetică a acesteia din urmă, în valoarea ei artistică.

Am privit cele două unităţi sintactice din punctul de vedere al structurii lor gramaticale şi al conţinutului lor afectiv, raportate la fondul de idei al textului. Să notăm acum unul din mijloacele de care se foloseşte povestitorul pentru a pune în lumină ideile şi sentimentele cuprinse în acest fragment. In ce priveşte felul cum sânt introduse determinările şi propoziţiile, Creangă întrebuinţează procedeul repetiţiei: «când mă gândesc *la* locul naşterii mele, *la* casa părintească..., *la* stâlpul hornului..., *la* prichiciul vetrei» etc. Explicaţia acestui procedeu nu e greu de găsit: imaginile care alcătuiesc materialul amintirilor despre copilărie se situează pe acelaşi plan; ele se succed în mintea scriitorului fără ca el să stabilească deosebiri calitative între acestea, pentrucă prozatorul moldovean priveşte copilăria cu ochiul copilului, iar acesta nu face deosebire între ele. Acelaşi procedeu e folosit în perioada a doua, în care este evocat mediul uman, condiţie a fericirii copilului: «Şi, doamne, frumos era pe atunci, căci *şi* părinţii *şi* fraţii *şi* surorile îmi erau sănătoşi... *şi* copiii *şi* copilele megieşilor erau deapururea în petrecere cu noi...» etc. Conjuncţia *şi* leagă părţi sau unităţi sintactice de aceeaşi valoare: părinţii, fraţii, prietenii de joacă sânt văzuţi din aceeaşi perspectivă a participării acestora la viaţa şi la bucuriile copilului. Procedeul folosit este un procedeu stilistic care scoate în evidenţă atitudinea afectivă a scriitorului şi reliefează fondul psihologic al textului.

Dragostea faţă de locurile copilăriei înseamnă la Creangă şi legătura cu viaţa satului, cu obiceiurile şi limba poporului. Bogăţia şi varietatea mijloacelor verbale folosite de scriitor îşi au izvorul în graiul vorbit. Faptul acesta imprimă limbii lui Creangă şi stilului său prospeţimea şi vioiciunea ce caracterizează arta sa de povestitor. Iată câteva din expresiile populare folosite cu propoziţii sau substituiri în membrul desvoltat al perioadei (apodoza) din fragmentul nostru: *de crăpau mâţele jucându-se*; *a merge copăcel*; *fără leac de supărare*; *parcă era toată lumea a mea* etc. Alte părţi sintactice sunt exprimate prin cuvinte luate din vocabularul regional: *motocei*, *prichiciul vetrei*, *jocul de-a mijoarca* etc., ceea ce colorează puternic limba scriitorului cu elemente luate din lexicul moldovean.

Am încercat să indicăm în cele de mai sus una din căile care ar putea duce la împletirea studiului gramaticii cu cel al stilisticii şi al literaturii. Ne-am ocupat de laturea teoretică a problemei, arătând ce este perioada, am scos în relief conţinutul afectiv al frazelor şi am subliniat mijloacele gramaticale şi de expresie folosite de scriitor pentru a pune în lumină conţinutul psihologic şi de idei al textului. Paralel cu aceasta, întrucât e vorba de un context artistic, am socotit necesar să stăruim şi asupra felului în care, într'un asemenea context, generalul îmbracă forma corectă a particularului, prin magini.

Se poate pune întrebarea: va fi aceasta o lecţie de gramatică sau una de literatură?

Răspunsul depinde de scopul pe care-l urmărim. Acesta determină caracterul unei lecţii. În raport cu scopul propus, vom insista mai mult asupra structurii gramaticale, dacă lecţia este de gramatică, sau vom pune accentul pe conţinutul de idei şi pe măiestria artistică, dacă lecţia este de literatură.

In cele de mai sus ne-am referit doar la o parte din problemele care se leagă de studiul limbii române în şcoala noastră. Practic vorbind, discuţia de până aici are totuşi un caracter principial. O lecţie de gramatică este condiţionată de clasa unde este predată, de nivelul ei de cunoştinţe etc. Procedeele folosite trebuie să asigure posibilităţile de asimilare din partea elevilor.

Esenţialul e ca lecţiile de gramatică, incluzând aici şi stilistica, să completeze studiul literaturii de câte ori acest lucru este cu putinţă. Înţelegerea textului pe calea analizei gramaticale şi stilistice poate fi, în felul acesta, mai uşor realizată. Sublinierea mijloacelor de exprimare ca particularităţi de gramatică, stil sau limbă creează sau îmbogăţesc reprezentările elevului în legătură cu conţinutul operei. Unitatea dialectică dintre fond şi formă apare, în felul acesta, mai limpede. In acelaşi sens sânt puse în lumină trăsăturile specifice ale artei scriitorului ca expresie a fondului de idei, individualitatea şi măiestria lui artistică. Studiul limbii române în şcoală poate astfel oferi profesorului largi posibilităţi de adâncire a analizei literare, contribuind în felul acesta la desvoltarea educaţiei patriotice a elevului, la cultivarea sentimentului de dragoste faţă de cultura poporului, faţă de literatura şi limba lui.

O LECȚIE DE LIMBA ROMÂNĂ LA CLASA A XI-a

DE

D. BĂDULESCU

Studiul gramaticii şi al limbii române a luat în şcolile medii o desvoltare deosebită în urma publicării lucrărilor lui I. V. Stalin: « Marxismul şi problemele lingvisticii ». De unde înainte predarea gramaticii la cursul mediu ocupa un loc de mică întindere, azi se acordă gramaticii şi limbii aceeaşi atenţie ca studiului literaturii.

La clasa a XI-a programa analitică prevede că studiul limbii române să se încheie cu tema: Noţiuni de lingvistică generală în lumina învăţăturilor lui I. V. Stalin.

Profesorul are un prilej nimerit să predea noţiunile despre limbă ca fenomen social, despre structura ei, despre legile de desvoltare ale limbii, pe baza materialului cunoscut de elevi la limba şi literatura română, şi să insufle astfel elevilor dragostea pentru limba maternă, precum şi pentru poporul « căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi »[1].

In cuvântarea rostită la Congresul învăţătorilor din R.P.R., tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a insistat în mod deosebit asupra importanţei studierii limbii române, « limba făurită de popor prin eforturile a zeci de generaţii ».

Teza stalinistă potrivit căreia « limbile naţionale nu au un caracter de clasă, ci sunt limbi ale întregului popor », dar că « diferitele grupuri sociale, clasele sânt departe de a fi indiferente faţă de limbă » , face obiectul unei lecţii la clasa a XI-a.

Dovedirea acestor principii se face bazându-se pe: analiza gramaticală şi lexicală a unor texte aparţinând diverselor epoci de desvoltare a literaturii, legătura între studiul limbii şi cel al literaturii, studierea limbii şi a legilor ei de desvoltare în legătură cu istoria societăţii, cu istoria poporului.

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 20.

[2] Ibid., p. 12.

Elevii sunt îndemnaţi să reflecteze dela început asupra solidităţii următoarelor argumente: «... de ce ar fi nevoie ca, după fiecare revoluţie, structura existentă a limbii, structura ei gramaticală şi fondul ei principal de cuvinte să fie distruse şi înlocuite cu altele noi, aşa cum se întâmplă de obicei cu suprastructura? Cine are nevoie ca „apă", „pământ", „munte", „pădure", „peşte", „om", „a merge", „a face", „a produce", „a face negoţ" etc. să nu se numească apă, pământ, munte etc., ci altfel? Cine are nevoie ca modificarea cuvintelor într'o limbă şi combinarea cuvintelor în propoziţie să se facă nu după gramatica existentă, ci după una cu totul diferită?... Istoria nu face în general nimic esenţial fără să aibă neapărată nevoie. Se pune întrebarea: la ce ar servi o astfel de răsturnare a limbii dacă s'a dovedit că limba existentă, cu structura ei, este în esenţă pe deplin potrivită pentru a statisface nevoile noii orânduiri?»[1].

In această parte a lecţiei mi-am propus să verific dacă elevii şi-au asimilat cunoştinţele cu privire la deosebirea dintre limbă şi suprastructură. Apoi, pun întrebări cu privire la epoca în care au apărut primele noastre texte româneşti (secolul al XVI-lea), subliniind caracterul orânduirii feudale, asuprirea dinlăuntrul ţării, teama pricinuită de primejdiile năvălirilor turceşti. Elevii sânt întrebaţi despre cele mai vechi scrisori în limba română, după care se citeşte textul scrisorii lui Neacşu din Câmpulung (1521) prin care judele Braşovului este înştiinţat că Turcii vor să treacă pe la Porţile de Fier pentru a ataca Transilvania:

«И пак dau ştire domnïetale за lucrul Turčilor, cum amь auzit ēu că ѧpăratul au ēşit den Sofïѧ, şi aimintrĕ nu e, şi sĕu dus ѧ sus pre Dunăre. И пак să ştïi domnïïata că au venit un om de la Nicopoe de mïe mĕu spus că au văzut cu ōchïi loi că au trecut čĕle corabïi če ştïi şi domnïïata pre Dunăre ѧ sus. И пак să ştïi că bagă den tote ōraşele câte 50 de ōmin să fïe ѧn ajutor ѧ corabïi. И пак să ştïi cumu sĕu prinsъ neşte meşşter den Ţ<a>rigrad cum vorь trĕče ačĕle corabïi la locul čela strimtul če ştïi şi domnïïata. И пак spui domnïetale de lucrul lu Mahamet beg cum amь auzit de boѧri če săntь meğïïaş şi de ğenere-mïu Negre cumu ѧu dat ѧpăratul slobozie lu Mahamet beg pre iō-i va fi voѧ pren ţĕra rumănĕscă ĭară ēlь să trĕcă. И пак să ştïi domnïïata că are frică mare şi Băsărabь de ačel lotru de Mahamet beg mai vărtos de domnïele vostre. И пак spui domnïetale ca mai marele mïu de če amь ѧţeles şï eu. Eu spui domnïetale, ĭară domnïïata eşti ѧţeleptь şi ačĕste cuvinte să ţiï domnïiata la tine, să nu ştïe umin mulţi, şi domnïele vostre să vă păziţi cum ştiţi mai bine».[2]

Se atrage atenţia elevilor că, deşi textul datează de mai bine de patru veacuri, limba folosită poate fi înţeleasă fără mari greutăţi. După ce se dau

---

[1] Ibid., p. 9—10.

[2] Vezi «Texte româneşti vechi», publicate de J. Byck, Bucureşti, 1930, p. 5.

lămuriri cu privire la expresiile slave din text, mărturie a legăturilor poporului nostru cu Slavii, se analizează structura gramaticală, identică în multe privinţe cu cea de azi, dovedindu-se că ea asigură stabilitatea limbii. Exemple din sintaxă: *am auzit că împăratul au eşit den Sofia*, sau: *să ştii domniata că au venit un om dela Nicopoe* (completive, subordonate directe introduse prin conjuncţia «că»); de asemenea *cum-* «că». Morfologie: genere-miu (adjectiv posesiv care stă în urma substantivului nearticulat): a se compara cu: *acum cred eu frăţine-meu*, sau: *Harap Alb sărută mâna tată-său* (I. Creangă).

Fondul principal de cuvinte cuprinde cuvinte folosite de întreg poporul şi păstrate vreme de veacuri.

De asemenea, se arată existenţa cuvintelor-unelte gramaticale *(den, că, să)*.

Se subliniază însă şi unele forme caracteristice limbii de atunci. Exemple: *să ştii că au venit un om dela Nicopoe* (forma *au* a auxiliarului *a avea* la persoana a 3-a); *au trecut cele corabii*; *pre Dunăre în sus*; *au eşit den Sofia.*

Acestea se deosebesc de cele de azi; asta dovedeşte că limba se desvoltă potrivit legilor ei interne de desvoltare. Se arată apoi că scriitorii din secolul al XIX-lea folosesc totuşi pe *au* pentru a arhaiza limba. Exemplu: *când vântul au aburit, iacă şi ei la craiul în ogradă au sosit* (I. Creangă, Harap Alb). Exemple asemănătoare se găsesc şi la Eminescu.

Autorul primului text, Neacşu din Câmpulung, a trăit în orânduirea feudală şi limba folosită a servit acea orânduire.

Se prezintă apoi un text din timpul orânduirii burghezo-moşiereşti. Elevii sunt întrebaţi despre relaţiile capitaliste, despre pătrunderea lor la sate, despre realizarea Unirii, precum şi despre modul diferit cum era văzut acest eveniment de către boierime, pe de o parte, şi de către ţărănime, pe de altă parte. Se aduce în sprijinul acestei afirmaţii textul lui I. Creangă: «Moş Ion Roată şi Unirea», în care boierul vrea «să-i facă pe ţărani a înţelege scopul chemării lor la Iaşi»:

De sute de ani, două ţări surori, creştine şi megieşe, Moldova noastră şi Valahia sau Ţara Muntenească, de care poate-ţi fi auzit vorbindu-se, se sfâşie, se mănâncă între dânsele spre cumplita urgie şi pieire a neamului românesc... Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea şi toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai şi fraţii noştri munteni. Ţări megieşe, am zis, oameni buni; căci nu mai pârâuaşul Milcov, ce trece pe la Focşani, le desparte. «Să-secăm dar dintr'o sorbire» şi să facem sfânta Unire, adică înfrăţirea dorită de strămoşii noştri, pe care ei n'au putut s'o facă în împrejurările grele de pe atunci (I. Creangă, Moş Ion Roată şi Unirea, 1880).

Analizând cu elevii structura gramaticală (propoziţii principale, subordonate, fraze), se ajunge la concluzia că limba din acest text din timpul orânduirii capitaliste nu se deosebeşte esenţial de aceea din textul precedent, din plină orânduire feudală. Mai mult, boierul foloseşte aceeaşi limbă ca şi ţăranul Ion Roată, dar pentru scopuri deosebite. Limba a rămas «unică pentru societate

şi comună pentru membrii ei »[1]. Amintesc de asemenea teza stalinistă: « principiile structurii gramaticale se păstrează în decursul unei perioade de timp foarte îndelungate, deoarece ele — după cum arată istoria — pot servi cu succes societatea în decursul unui şir de epoci »[2].

Fraza s'a perfecţionat însă în urma precizării regulilor de îmbinare a cuvintelor ca urmare a uriaşelor succese ale gândirii.

Fondul principal de cuvinte este firesc mai bogat decât cel din timpul scrisorii lui Neacşu, dar el s'a păstrat « în tot ce are esenţial şi este folosit ca temelie a vocabularului limbii »[3].

Exemple: ţară, a auzi, a trece, omin (oameni).

Limba aceasta este o creaţie a întregului popor şi nu a burgheziei şi a moşierimii; este limba comună naţională din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Scriitorul contribuie la îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii literare. « Limba folosită de un mare scriitor ne apare totdeauna ca expresia cea mai desăvârşită a limbii întregului popor în epoca respectivă », spune V. Levin în « Observaţii despre limba literaturii »[4].

Rămâne de dovedit că limba serveşte azi regimul de democraţie populară, după cum a servit în trecut orânduirea feudală şi cea capitalistă.

Prin întrebări cer elevilor să precizeze trăsăturile esenţiale ale epocii pe care o trăim, să vorbească despre construirea socialismului în ţara noastră, despre înfăptuirile măreţe dela noi, precum şi despre imaginea viitorului în operele poeţilor.

Dau apoi un exemplu din poezia « Din Bucureşti — în larg » de M. Beniuc.

E gara numai marmor şi metal
Neonul e furat din soare parcă;
Stă un miner, de bronz, pe-un piedestal,
Şi lampa grijuliu în mâini şi-o'ncearcă.

S'aude gomănind metrou'n goană
A stat, urcăm, şi a sburat săgeată.
Când ies, năuc, din cursa năzdrăvană,
'Nainte-mi portul Bucureşti s'arată.

Te iată fapt, dorinţă de poet
Ce mi-a rămas din anul cincize'şi doi;
Imi iau din portul Bucureşti bilet
La mare — Poarta Albă — şi apoi,

Apoi, pe-un vas electric, mai departe,
In vioriul mării, reavăn, larg,
Pe valurile vieţii fără moarte
Cu purpurie flamură'n catarg![5]

[1] I. Stalin, op. cit., p. 20.
[2] Ibid., p. 23.
[3] Ibidem.
[4] V. Levin, Observaţii despre limba literaturii, în « Probleme de literatură şi artă », nr. 2, 1953, p. 14.
[5] M. Beniuc, Din Bucureşti—în larg, în « Viaţa românească », nr. 4, 1953, p. 7.

Poetul foloseşte în aceste versuri nu o limbă de clasă, ci aceea a întregului popor. Structura gramaticală e asemănătoare cu cea din primul text (e perfecţionată în privinţa îmbinării cuvintelor în propoziţiile şi frazele poeziei).

Dau câteva exemple: verbul *e (e gara)*, compar cu *aimintre nu è* (Scrisoarea lui Neacşu); formarea perf. compus: *a zburat* (Beniuc), compar cu, *am auzit* (Scrisoarea lui Neacşu); deasemenea formarea gradelor de comparaţie: *mai vărtos* (Scrisoarea lui Neacşu), ca în limba actuală.

Exemple din fondul principal de cuvinte: *a ieşi, a auzi*; unelte gramaticale: *şi, din <den, pre> pe.*

Vocabularul «a fost completat cu un însemnat număr de cuvinte şi de expresii noi, ivite în legătură... cu progresul ştiinţei şi tehnicii»[1]. Exemple: *neon, piedestal, electric.*

Din exemplele de mai sus rezultă că limba nu s'a schimbat în esenţa ei odată cu orânduirile sau clasele sociale. Structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte i-au asigurat o rezistenţă mare. Vocabularul, schimbător însă, a fost în necontenită primenire, deoarece «limba este legată nemijlocit de activitatea de producţie a omului»[2].

Limba progresează potrivit legilor ei interne de desvoltare.

Limba română a fost făurită de popor de-a-lungul mai multor epoci; ea a servit în mod egal orânduirea feudală cât şi cea capitalistă, aşa cum serveşte azi pe cea socialistă, deci nu are un caracter de clasă.

In partea a doua a lecţiei, înfăţişez celălalt aspect al tezei, şi anume că «oamenii, diferitele grupuri sociale, clasele sânt departe de a fi indiferente faţă de limbă. Ele se străduiesc să folosească limba în interesul lor...»[3].

Explic crearea dialectelor «de clasă», jargoane sau limbi de salon, prin aceea că păturile de sus ale claselor avute s'au rupt de popor, îl urăsc şi caută să impună limbii vocabularul specific, termeni, expresii specifice.

Stabilesc apoi din discuţii cu elevii deosebirile dintre limbă şi jargon (dialect «de clasă»):

— *jargonul* nu are independenţă lingvistică, deoarece este lipsit de structură gramaticală şi fond principal de cuvinte proprii;

— are o arie de circulaţie redusă;

— dispare odată cu clasa socială respectivă;

— termenii specifici, expresiile specifice din jargon sânt respinse de limba comună;

— jargoanele reprezintă ramificaţii ale limbii naţionale a întregului popor.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 6.

[2] Ibid., p. 10.

[3] Ibid., p. 12.

Ilustrez cele de mai sus cu exemple din literatura noastră. In societatea românească din secolul trecut, clasele dominante erau cosmopolite. Marii noştri clasici au criticat acest fapt. Eminescu spune că «Ai noştri tineri... au uitat până şi a noastră limbă», dar «pretind a fi pe cerul ţării — stele»[1]. V. Alecsandri biciuieşte cosmopolitismul Coanei Gahiţa de Rozmarinovici, punând-o să vorbească astfel în «Iorgu dela Sadagura», actul I, scena IV:

«Du-te de te întâlneşte cu cavalerii de acolo... şi să admirezi amabilitatea lor... să-i auzi ce complimente delicate îţi fac; iar nu cum faceţi d-voastră, care vă slujiţi de cuvinte groase şi ziceţi fiecărui lucru pe nume, fără a vă închietarisi de urechile damelor!... Du-te mai ales de vezi damele acele educarisite care stau toată ziua de oglindă de-şi împodobesc graţiile figurii şi a trupului, iar nu ca pe la noi, să meargă la bucătărie şi la spălătorie ca să-şi feştelească rochia şi degetele. Du-te de le vezi toate acele, şi apoi mi-i zice dacă influenţa străinilor ne-au stricat mintea sau dacă ne-au developat-o»[2].

De asemenea rătăcirile latiniştilor, îndepărtaţi de graiul poporului, sânt ridiculizate de V. Alecsandri în «Rusaliile» în persoana lui «Ionus Galuscus... Roman din Galia Transcarpatină», coborîtor «dintr'un general roman ce a ţinut rezbel cu Gaulia pe timpul lui Cezar, din care motiv a fost supranumit Galuscus de Senatul Romei» (scena IV).

Cer elevilor să-şi aducă aminte de replicile lui Rică Venturiano, atunci când era urmărit de Jupân Dumitrache: «Sunt încă june! Geniu bun al venitorului României, protege-mă; Şi eu sunt român!... O, ce noapte furtunoasă! Oribilă tragedie! Ce de peripeţiuni!»

Sau fragmentul din «Vocea Patriotului Naţionale»: «Republica şi Reacţiunea sau Venitorile şi Trecutul» — Prefaţiune — «Democraţiunea romană sau mai bine zis ţinta Democraţiunei romane este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebuie a manca dela datoriile ce ne impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfânta Constituţiune»[3].

Prin aceste exemple reliefez atitudinea demagogilor patriotarzi din secolul trecut faţă de limbă, expresiile specifice întrebuinţate *(persuada, manca*, terminaţia *-une)*, îndepărtarea lor de popor. Aceste jargoane au dispărut odată cu oamenii care le vorbeau. Marii noştri poeţi au ridiculizat jargoanele cosmopolite, dovedind astfel deosebită dragoste pentru limba făurită de popor.

Astfel, folosind pentru exemplificare numeroase texte din literatura noastră, discutând despre caracterul epocii în care au fost scrise, analizând structura

---

[1] M. Eminescu, Poezii, Ed. de Stat, 1950, p. 302.
[2] V. Alecsandri, Teatru, E.S.P.L.A., v. I, p. 11.
[3] I. L. Caragiale, O noapte furtunoasă, E.S.P.L.A., p. 53.

gramaticală şi lexicul textelor, elevii se conving că limba nu are caracter de clasă, că ea serveşte în aceeaşi măsură toate orânduirile sociale, că există o limbă naţională a întregului popor. Jargoanele sau dialectele de clasă «nu au independenţă lingvistică», sunt fără structură gramaticală proprie, nu au fond principal de cuvinte propriu. Ele sunt ramificaţii ale limbii întregului popor: existenţa lor dovedeşte însă că clasele nu sunt indiferente faţă de limbă.

Deci, prin această lecţie va creşte respectul şi dragostea elevilor pentru limba naţională, pe care marii noştri clasici au apărat-o de primejdia atâtor tendinţe cosmopolite sau latinizante.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

DIN ACTIVITATEA SECŢIEI DE DIALECTOLOGIE A INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

Reorganizarea muncii ştiinţifice din Institutul de lingvistică din Bucureşti a făcut posibilă crearea unei secţii de dialectologie care, în deplasările pe care le va executa în diferite regiuni ale ţării, să studieze realităţile tipice din graiurile care se vorbesc pe teritoriul patriei noastre.

Dela începutul acestui colectiv, conducerea Institutului i-a arătat că cercetările pe care le va întreprinde vor fi de două feluri: unele vor avea drept scop înregistrări de ordin lexicologic, având în centrul atenţiei modul de pătrundere a inovaţiilor într'un anumit grai, şi altele care să urmărească nu numai modul cum se exercită influenţa limbii comune asupra graiului, ci şi particularităţile arhaice ale acestor graiuri, precum şi modul cum aceste graiuri regionale influenţează asupra limbii comune, naţionale.

Astfel, în zilele de 16—19 februarie 1953, trei tovarăşi dela colectivul de dialectologie al Institutului (Gomotârceanu Cornelia, Purcărescu Aurelia şi Sala Marius) s'au deplasat în oraşul Săcele, regiunea Stalin, pentru cercetarea felului cum schimbările sociale se răsfrâng în limbă.

Localitatea în care s'a făcut deplasarea este situată la aproximativ şapte kilometri de Oraşul Stalin. Majoritatea locuitorilor lucrează ca muncitori la fabricile şi uzinele din această localitate. Deşi, în urma raionării, datorită numărului mare de locuitori, a fost declarată oraş, localitatea Săcele a păstrat aspecte rurale. Acest considerent, dublat de acela că un sat din localitate (Cernatu) a fost cercetat de Acad. Emil Petrovici, în cursul anchetei pentru Atlasul lingvistic român, a fost acela care a determinat conducerea Institutului să procedeze la iniţierea unor cercetări asupra graiului de aici.

In ancheta care, datorită timpului scurt la dispoziţie, a avut caracterul unui sondaj lingvistic, s'a început prin culegerea unor date generale cu privire la localitatea care urma să fie cercetată. S'a observat astfel că în localitate există mai multe şcoli şi chiar o şcoală medie de construcţii. Localitatea are mai multe cămine culturale (în fiecare sat un cămin) şi o staţie de radioampli-

ficare în Cernatu. In anchetă s'au cules de asemenea informaţii în legătură cu frecventarea bibliotecii şi cu numărul celor abonaţi la diferite ziare sau a celor care citesc ziarele. S'a cercetat şi rolul pe care-l are cinematograful din localitate asupra îmbogăţirii mijloacelor de exprimare ale oamenilor din comună care nu lucrează în fabrici sau uzină. Ancheta preliminară a fost făcută şi cu ajutorul Sfatului Popular al oraşului Săcele, care a dat un nepreţuit sprijin în cercetarea acestor date generale asupra localităţii.

După culegerea datelor pentru ancheta preliminară, s'au ales subiectele vorbitoare, avându-se în vedere ca să fie atât reprezentanţi ai graiului vechi, cât şi reprezentanţi ai graiului inovator al generaţiei tinere. Au fost alese subiecte care au locuit tot timpul în localitate şi au urmat şcoala locală; altele care lucrează în fabrici sau uzine. In acelaşi timp s'a avut în vedere ca între subiectele vorbitoare să fie atât tineri cât şi bătrâni, femei şi bărbaţi.

Dat fiind caracterul anchetei, desigur că obiectivul principal a fost cercetarea graiului generaţiei noi. In cercetarea aceasta lucrurile au fost privite din mai multe puncte de vedere. S'a urmărit felul de a vorbi al tinerilor în fabrică, în procesul de producţie, unde vorbesc folosind mulţi termeni tehnici. Acelaşi lucru a fost urmărit şi în felul de a vorbi al bătrânilor care lucrează în întreprinderile industriale. Din cauza lipsei de timp nu s'a putut urmări felul de a vorbi al tinerilor, pe de o parte, în fabrică şi, pe de altă parte, în vorbirea lor de fiecare zi. Din acelaşi motiv nu s'a putut urmări nici felul de a vorbi al tinerilor în conversaţiile cu bătrânii. In cele trei zile, împrejurările nu au permis cercetătorilor să urmărească decât o singură dată felul de a vorbi al tinerilor şi manifestările social-politice.

Anchetatorii au cules materialul observând în mod nemijlocit graiul: s'au deplasat la locul de producţie şi au notat fiecare formă. Nu s'au putut verifica observaţiile făcute anterior prin urmărirea vorbirii mai multor subiecte, din aceeaşi lipsă de timp.

Alături de problemele care priveau limba vorbită, s'au notat observaţii speciale asupra celor anchetaţi: numele şi vârsta subiectului, ocupaţia, specialitatea, gradul de instrucţiune şi călătoriile pe care le-a făcut. A fost notat de asemenea locul unde s'a făcut ancheta.

Ancheta a avut însă o mare lipsă, pentrucă niciunul din cei care au anchetat nu au cunoscut bine limba maghiară. Lucrul este important dacă luăm în considerare faptul că, în gospodăria colectivă din localitatea cercetată, majoritatea colectiviştilor sunt maghiari. Insuficienţa menţionată a dus, pe de o parte, la imposibilitatea cercetării pătrunderii cuvintelor noi în graiul Maghiarilor din această localitate şi, pe de altă parte, la neglijarea studierii faptelor de bilingvism.

Colaboratori ai Institutului de lingvistică din Bucureşti (Otobâcu Constantin şi Sala Marius) au făcut un alt fel de anchetă dialectală, urmărind toate aspectele unui grai.

Ancheta făcută între 9 şi 23 martie 1953 a avut ca obiectiv cercetarea graiului din comunele Dorna Cândreni şi Fundul Moldovei, regiunea Suceava.

In alegerea acestor comune, conducerea Institutului a avut în vedere în primul rând faptul că nici una din cele două comune nu au fost cercetate pentru Atlasul lingvistic român (între cele două comune, despărţite fiind fiecare de câte un munte, există localitatea Ciocăneşti, care a fost cercetată de Acad. Emil Petrovici). Alt considerent care a determinat alegerea acestor comune a fost că în apropierea lor sânt centre industriale: centrul forestier dela Dornişoara, lângă prima comună, şi centrul minier dela Fundul Moldovei, din cea de a doua comună. In sfârşit, un alt considerent a fost cercetarea întreprinsă de o echipă a Institutului de folclor din Bucureşti, care a ajutat echipa Institutului de lingvistică, punându-i la dispoziţie aparatele de înregistrare.

Ancheta lingvistică a fost precedată şi de această dată de o anchetă preliminară, care avea drept scop acumularea de date generale asupra localităţilor cercetate, date necesare înţelegerii juste a diferitelor fapte de limbă.

O deosebită atenţie a fost dată mişcărilor de populaţie, care fac ca graiurile să nu fie unitare. S'a observat astfel că în graiul din comuna Dorna Cândreni, datorită mai ales faptului că înainte de primul război mondial o parte a comunei a făcut parte din Transilvania, sânt multe trăsături fonetice şi lexicale identice cu cele din regiunea Năsăud: palatizarea labialelor *b* şi *p* se găseşte în stadiul *bĝ* şi *pĉ* ca şi în Năsăud: *bĝet*, *pĉatră* (pentru regiunea Năsăud a se vedea hărţile ALRM, I, p. 102, 54, 84, şi ALRM, II, p. 54, 61). Sunetul *k'* se aude *ĉ*: *copĉilă*, *ĉamă*, ca în Năsăud (a se vedea ALRM, II, p. 7). In lexic sunt multe cuvinte din Transilvania: *borcut* «apă minerală», *prelucă* «poiană», *a ţârcăi* «a mulge (vaca, oaia etc.) făcând să ţâşnească, câte puţin, laptele din uger» etc.

In cealaltă comună, Fundul Moldovei, sânt veniţi mulţi «moroşeni», locuitori din Maramureş, care au adus cu ei particularităţi fonetice şi lexicale din această parte a teritoriului de limbă română. Astfel palatizarea labialelor *b* şi *p* aici a fost întâlnită în stadiul *bd'* şi *pt'*, la fel ca în Maramureş (a se vedea hărţile ALRM, I, p. 102, 54, 91, 84, 132, 88, şi ALRM, II, p. 54, 61). In lexic cuvinte ca *amorţit* «răguşit», *goz* «gunoiul din ochi», *sulhar* «lemn sau trunchi lung, subţire şi drept» au o circulaţie mai mare în Maramureş.

Au fost reţinute cu acelaşi interes şi elementele care caracterizează graiurile moldoveneşti.

Procesul noii creaţii, cu toată complexitatea lui care atinge toate laturile vorbirii (mai ales lexicul), a fost cercetat având în faţă tendinţa fundamentală a limbii, unificarea.

In cursul anchetei, fără a căuta cu orice preţ — lucru practicat cu o deosebită asiduitate de dialectologii din trecut —, s'au găsit elemente arhaice şi

altele regionale: *pilug* « pisălog », *latri* « minciuni », *scoptură* « brânză fără chiag ». Alături de acestea, s'au găsit elemente rutenești: *ştiubei* « stup primitiv dintr'un butuc găunos », *druc* « par gros de lemn », *şişcă* « tocătură de paie », *leică* « pâlnie de metal », alături de elemente maghiare: *hăidas* « acoperişul casei », *berbânţă* « putinică », *imaş* « islaz ». Sunt întrebuinţate cuvinte de origine germană în vorbirea de fiecare zi: *luft* « aer » etc., sau în tehnică, sau turcisme: *taftaluc* « buştean de făcut plute », *varda* « păzeşte » (strigăt al lucrătorilor la pădure) etc.

In anchetă s'a resimţit însă că cercetătorii nu au avut o temeinică pregătire în transcrierea fonetică, situaţie care a dus uneori la notări greşite.

Cele două cercetări dialectale, cu lipsurile semnalate, constituie un bun început în munca de dialectologie a Institutului. Ele au fost un bun prilej de a ridica noi cadre de cercetători din rândul tineretului care lucrează în Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. din Bucureşti.

MARIUS SALA

LUCRĂRI LINGVISTICE ROMÂNO-RUSE ÎN BIBLIOTECA MUZEULUI ROMÂNO-RUS

Biblioteca Muzeului Româno-Rus din Capitală are, printre preţioasele ei materiale doveditoare ale vechii şi durabilei prietenii româno-ruse, mai multe lucrări lingvistice din secolul al XVIII-lea şi dela începutul secolului al XIX-lea: gramatici ale limbilor română şi rusă, abecedare pentru cei care încep să înveţe cele două limbi şi dialoguri româno-ruse referitoare la nevoile practice şi zilnice.

Teza stalinistă expusă în anul 1950 de marele Stalin în « Marxismul şi problemele lingvisticii »: « Limba şi legile ei de desvoltare pot fi înţelese numai în cazul când sânt studiate în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi » [1], este un ajutor preţios şi în studiul acestor lucrări lingvistice.

Intr'adevăr, conţinutul materialelor lingvistice din Biblioteca Muzeului Româno-Rus arată un schimb viu de idei între Români şi Ruşi. Relaţiile de colaborare şi prietenie dintre poporul român şi poporul rus au determinat alcătuirea şi tipărirea a numeroase lucrări lingvistice româno-ruse, pentru a veni în ajutorul învăţării mai uşoare a celor două limbi, care deveneau din ce în ce mai mult necesare pentru comunicarea dintre locuitorii români şi ruşi.

Cel mai vechi manual de acest fel, pe care-l posedă Muzeul Româno-Rus, este un manuscris cu titlul « Lecţione adecă cuvântare scoasă. . . pentru învăţarea limbii moldoveneşti şi rusăşti date în tipariu pentru folosul celor ce vor vre să înveţe au una au alta dintre aceste două limbi ». Deşi pe manuscris se indică data de « 8 Noembrie 1759 », totuşi aceasta este o scăpare de condei din partea copistului, deoarece la începutul cărţii se face menţiune de « razgovoarile ce s'au tipărit de Protopop Mihail Strilbiţki ». Or, aceste

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 20.

dialoguri româno-ruse menţionate de copist sânt « Domaşnie razgovorî rossiiskie i moldavskie (Dialoguri casnice ruseşti şi moldoveneşti) », tipărite la Iaşi în 1779. Este deci clar că manuscrisul de gramatică româno-rus al Muzeului este o copie fidelă după *tratatul lui Toader Scoleru, tipărit la Iaşi în 1779.* Tipăritura trebuie să fi avut mare răspândire în lumea cititorilor, ediţia epuizându-se repede, încât chiar în anul tipăririi ei s'a făcut după ea o copie manuscrisă.

Valoarea acestei gramatici constă în vechimea şi metoda ei, fiind primul tratat pentru învăţarea celor două limbi, bazat pe metoda gramaticală. Terminologia gramaticală română nu exista atunci, încât Toader Scoleru a împrumutat termenii gramaticali ruşi, traducându-i în româneşte: *nume* (substantive), *căderi* (cazuri), *plecări* (declinări şi conjugări), *vorba* (verbul), *obiceiuri* (modurile conjugărilor), *feţe* (persoane, la conjugări).

Gramatica se termină cu o listă de cuvinte — « vorbirea »:

în cele două limbi
crepost — cetate
Moskva — Moscova
polk — polcuri
liudei — oamenilor
dedî — moş
rodî — neamul etc.

Celelalte materiale lingvistice ale Muzeului sânt din secolul al XIX-lea, ca de pildă: « Novoi valahskoi i ruskoi slovarî, Noao cuvinte roseşti şi româneşti », carte tipărită la Bucureşti în 1829. Aceasta cuprinde, pe lângă o listă desvoltată de cuvinte, câteva dialoguri româno-ruse referitoare la felicitări către prieteni, corespondenţe între cunoscuţi, jalbe şi cereri către autorităţi etc.

Pe la 1830—1840, la Iaşi, întreprinderea tipografică « Albina » a lui Asachi avea o secţie pentru imprimarea cărţilor ruse; ea avea caractere tipografice ruse, deosebit de cele slavo-cirilice. V. C. Peltechi, un bun cunoscător din Iaşi al limbii ruse, a tradus în româneşte mai multe lucrări, din care Muzeul Româno-Rus are « Abecedariu Russo-Românescu pentru învăţătura începătorilor iubitori de ştiinţa acestei limbe » (rusă), tipărit la Iaşi în 1831. Cuprinsul depăşeşte nivelul unui abecedar, cuprinzând liste lexicale referitoare la alimente, băuturi, restaurante, vocabular didactic (carte, şcoală, hârtie etc.), formule epistolare etc. Iniţiativa lui Asachi şi Peltechi a fost încurajată de cărturarii Iaşilor, pentrucă printre cei abonaţi să cumpere cartea (« prenumeranţi ») găsim pe matematicianul Gobdela, pe filologul G. Săulescu etc.

Cartea este foarte rară: specialiştii de până acum au văzut exemplarul lipsit de foaia de titlu şi de aceea ei nu au putut face un studiu complet al abecedarului ieşan. Ei n'au ştiut nici că este « traducere din limba rusească în românească », nici numele traducătorului Peltechi, un cunoscut populari-

zator al ştiinţei ruse printre Români, în acea vreme, prin lucrarea sa « Enţiclopedia ruso-română », tipărită la Institutul Albinei, în Iaşi, 1846.

Un loc aparte îl ocupă în materialele lingvistice româno-ruse ale Muzeului următoarele două gramatici: « Gramatica russească şi românească închipuită de Ştefan Margellă », tipărită în cele două limbi la Petersburg, în 1827, şi « Schiţă regulelor gramaticei valaho-moldave alcătuită de Iacob Hânculov » (Ghinculov), tipărită în rusește, la Petersburg, în 1840.

Ambii autori privesc desvoltarea limbii cu o concepţie care surprinde pentru vremea aceea. Margellă îşi dă seama că o limbă « fără cărţi didactice şi care are nevoie de termeni tehnici », cum era limba română în 1827, dă o sarcină prea grea celui care vrea să o studieze din punct de vedere gramatical. Materialul de exemplificare ambii autori nu-l mai iau din cărţile şi limba bisericească, ci din limba vie a poporului. Hânculov explică aspectul variat lexical al limbii române prin « consecinţa conlocuirii îndelungate a Românilor cu alte popoare ». Hânculov studiază pentru prima dată « dialectele » moldovenesc şi muntenesc, stabilind chiar deosebirile dintre aceste două graiuri. În stabilirea listei deosebirilor, el stăruie în mod just asupra deosebirilor fonetice.

Acest orizont din gramaticile limbii române tipărite la Petersburg se explică prin influenţa exercitată de ideile şi concepţiile decembriste asupra şcolii noi gramaticale ruse. Decembriştii, după cum se ştie, au avut strânse legături cu problemele importante ale culturii ruse. Ei au apreciat lucrările lingvistice ale lui M. V. Lomonosov şi au răspândit ideile acestuia despre limba vie a poporului. Lucrările progresiste ale lui Lomonosov au influenţat de aproape şcoala gramaticală rusă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, din care fac parte şi Ştefan Margellă şi Iacob Hânculov, prin gramaticile lor.

In colecţiile Muzeului Româno-Rus avem documente concrete care dovedesc că Românii care se aflau la studii în Rusia cumpărau cărţile lui Lomonosov, le citeau, le adnotau şi le aduceau în ţară, pentru a continua şi aici lectura lor. Astfel este cazul scriitorului Matei Millo, care se afla la studii în Rusia, cam prin 1770—1775. Muzeul are din biblioteca lui Matei Millo două opere ale lui Lomonosov, cu adnotări autografe ale lui Matei Millo în limba rusă. Insăşi « Gramatica Rusă » tipărită de Lomonosov în 1755, care a dat directive noi gramaticilor ruşi, se află în Muzeul Româno-Rus într'un exemplar care a circulat în secolul al XVIII-lea în Moldova.

Lucrări ale lui Montesquieu şi Diderot traduse şi tipărite în rusește (1766, 1770) au format lectura lui Matei Millo, care, citindu-le, le-a adnotat.

Exemplarele se găsesc, de asemenea, printre colecţiile Muzeului Româno-Rus.

Biblioteca Muzeului Româno-Rus mai are o unică tipăritură dela 1877: « Dialog româno-rusesc pentru a înţelege în opt zile cu înlesnire limba rusă »,

care este adresat «către clasa comercianţilor care din zi până în noapte au trebuinţă de un asemenea guide» (călăuză). Cartea dovedeşte necesitatea înţelegerii dintre Români şi Ruşi în treburi comerciale, în timpul războiului pentru câştigarea independenţei statului român.

Această sumară prezentare de material a urmărit să atragă atenţia cercetătorilor noştri asupra bogăţiilor documentare aflate în Muzeul Româno-Rus, privind nu numai relaţiile istorico-politice, dar şi legăturile cultural-lingvistice dintre cele două popoare vecine.

D. S.

DISCUŢII

ÎN LEGĂTURĂ CU «INTEGRAREA» LIMBILOR ŞI A DIALECTELOR

DE

PROFESOR ŞTEFAN PAŞCA

În epocala sa lucrare «Marxismul şi problemele lingvisticii», Iosif Vissarionovici Stalin a cuprins şi a analizat cu o excepţională ascuţime şi profunzime trăsăturile caracteristice esenţiale ale limbii ca mijloc de comunicare între oameni în societate şi a clarificat teoreticeşte problemele fundamentale ale lingvisticii marxiste. I. V. Stalin a analizat în mod genial şi a scos în lumină nouă un mare număr de probleme şi fenomene de însemnătate capitală în procesul de mişcare şi de desvoltare a limbii. Una din aceste probleme asupra căreia ne propunem să stăruim aici este cea a «integrării» limbilor şi dialectelor, integrare privită prin prisma celor trei aspecte ale fenomenului: «încrucişarea», «concentrarea» şi «contopirea».

De astădată vorbim despre «încrucişare».

In accepţiunea sa ştiinţifică, cuvântul încrucişare a fost de curând adoptat în terminologia lingvistică din terminologia biologică. In biologie el exprimă ideea de «împreunare sau împerechere între specii diferite (de plante, respectiv între diferite rase de animale) în scopul îmbunătăţirii speciei». Firește, vorbind în lingvistică despre «încrucişare», nu ne putem gândi la o încrucişare biologică decât pe plan etnic între vorbitorii unor limbi diferite, deoarece limba însăşi este un fenomen eminamente social. Totuşi, având în vedere desvoltarea şi *consecinţele* procesului de încrucişare în domeniul biologic, constatăm că unui proces asemănător îi este supusă şi limba. Intr'adevăr, dacă din încrucişarea biologică rezultă calitativ o îmbunătăţire, o asemenea îmbunătăţire rezultă şi din «încrucişarea limbilor». Vorbind despre «încrucişarea» limbii ruse în cursul desvoltării ei istorice cu limbile mai multor popoare care au convieţuit timp îndelungat, odinioară cu Ruşii, I. V. Stalin conchide: «Desigur, vocabularul limbii ruse se completa cu acest prilej pe seama vocabularului

celorlalte limbi; dar aceasta nu numai că nu a slăbit, ci, dimpotrivă, a îmbogăţit şi întărit limba rusă »[1].

Cu mult înainte de lansarea « noii teorii » despre limbă de către N. I. Marr şi de către adepţii săi, care au considerat « încrucişarea » ca factor fundamental de desvoltare a limbii, lingviştii burghezi au vorbit — exagerând şi ei, ca şi Marr — despre însemnătatea « amestecului » dintre limbi şi, ca o consecinţă a acestui amestec, de « limbi amestecate » sau « mixte ». Protagonistul burghez al teoriei « amestecului » limbilor, H. Schuchard, susţinea că un asemenea proces nu se desfăşoară numai între două sau mai multe limbi diferite, ci că el s'ar produce şi în cadrul unei comunităţi lingvistice omogene, datorită strămutării indivizilor vorbind aceeaşi limbă dintr'o regiune în alta, nu dintr'o categorie socială în alta.

Lingviştii burghezi considerau şi consideră drept « limbi mixte » şi acele jargoane folosite *ocazional* de anumite categorii de oameni numai în raporturile lor cu străinii, ca de pildă jargonul numit « sabir », de care se folosesc hamalii şi negustorii (mai ales cu amănuntul) din porturile mediteraneene şi care e rezultatul unui amestec caleidoscopic de elemente lexicale adoptate din limbile tuturor popoarelor riverane Mării Mediterane. Un alt asemenea jargon e folosit de aceleaşi pături sociale în porturile din Extremul Orient: « pidgin-english », caracterizat printr'un redus vocabular englez şi prin uzitarea unor rudimente de structură gramaticală chineză. Concepţia stalinistă despre limbă în general se opune considerării ca « limbă » a unor asemenea hibrizi, rezultaţi din amestecul convenţional şi ocazional al unor elemente lexicale eterogene.

Prin « încrucişarea » lingvistică trebuie să înţelegem procesul îndelungat al luptei dintre două limbi, dintre care una iese învingătoare şi se impune în dauna celeilalte, care dispare treptat, se uită. Rezultatul final al încrucişării între două limbi este abandonarea uneia în beneficiul celeilalte.

Marriştii au exploatat din plin, după cum am amintit, problema « încrucişării », fără să înţeleagă însă sensul şi fără să identifice consecinţele reale ale fenomenului. In critica nimicitoare pe care o aduce « noii teorii », I. V. Stalin nu neagă « posibilitatea principială a proceselor de încrucişare dintre limbi »[2], însă *limitează* cadrul acţiunii fenomenului, arătând că elementele structurale ale limbii, adică tocmai ceea ce caracterizează în primul rând calitatea limbii şi constituie temelia şi defineşte specificul ei, în speţă fondul principal de cuvinte şi în special structura ei gramaticală, sânt refractare, nu se supun procesului de încrucişare[3]. E justă deci concluzia pe care o trage lingvistul sovietic

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 27.

[2] V. A. Zveghinţev, Noţiunea de legi interne de desvoltare a limbii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, în „Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin", ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953, p. 193.

[3] Cf. V. A. Zveghinţev, op. cit., p. 194.

R. I. Avanesov: « Din încrucişarea limbilor... nu se dă nimic esenţial istoriei limbii. Istoricii limbii ruse, de pildă, nu pot să indice nici o trăsătură a structurii gramaticale a limbii ruse care să fi apărut în urma încrucişării. Cu mare greutate şi numai într'unele din dialectele limbii ruse se pot găsi, în perioada când populaţia nerusă a trecut la limba rusă, mai ales în teritoriile periferice, unele particularităţi de limbă (în special fonetice), apărute ca rezultat al amestecului dintre limbi cu prilejul trecerii în vechime a populaţiei neruse la limba rusă » [1].

Iată cum I. V. Stalin, combătând aberaţiile marxismului în problema de care ne ocupăm, ne desvăluie în mod măiestrit şi concis mersul, esenţa şi efectele procesului de încrucişare : « Se spune că numeroasele cazuri de încrucişare a limbilor care au avut loc în istorie permit să se presupună că cu ocazia încrucişării se formează o nouă limbă pe cale de explozie, pe cale de trecere bruscă dela vechea calitate la noua calitate. Aceasta este absolut greşit.

Incrucişarea limbilor nu poate fi considerată un act izolat al unei lovituri hotărîtoare care îşi dă rezultatele în decurs de câţiva ani. Incrucişarea limbilor este un proces de lungă durată, care continuă sute de ani. De aceea nici vorbă nu poate fi de explozii.

Mai departe. Este cu totul greşit să se creadă că în urma încrucişării, să zicem a două limbi, se obţine o limbă nouă, a treia, care nu seamănă cu nici una din limbile încrucişate şi care se deosebeşte calitativ de fiecare dintre ele. In realitate, cu ocazia încrucişării, una dintre limbi iese de obicei învingătoare, îşi păstrează structura gramaticală, îşi păstrează fondul principal de cuvinte şi continuă să se desvolte potrivit legilor interne ale desvoltării sale, în timp ce cealaltă limbă îşi pierde treptat propria ei calitate şi dispare treptat.

Prin urmare, încrucişarea nu dă o nouă, o a treia limbă, ci menţine una dintre limbi, menţine structura ei gramaticală şi fondul ei principal de cuvinte şi îi dă posibilitatea să se desvolte potrivit legilor ei interne de desvoltare.

E drept că cu acest prilej are loc o oarecare îmbogăţire a vocabularului limbii învingătoare pe seama limbii învinse, dar aceasta nu o slăbeşte, ci, dimpotrivă, o întăreşte » [2].

Procesul « încrucişării » limbilor implică anumite condiţii obligatorii. Înainte de toate, una de ordin lingvistic: de obicei « încrucişarea » nu are loc decât între limbi sau dialecte — ramificaţii ale limbilor — diferite, având fiecare în parte o structură gramaticală proprie şi un propriu fond principal de cuvinte. Aceasta însă nu exclude posibilitatea încrucişării şi între limbi înrudite de aproape, însă în acest caz « încrucişarea se poate manifesta în aşa

---

[1] R. I. Avanesov, Invăţătura lui I. V. Stalin despre limbă şi dialect, în „Problemele lingvistice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin". Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953,

[2] I. Stalin, op. cit., p. 26—27.

numitele graiuri de tranziție...; una dintre limbi (dialect) este, în ce privește majoritatea trăsăturilor, cea care asimilează, iar cealaltă cea asimilată »[1].

Un exemplu în această privință ni se dă din istoria mai recentă a limbii ruse: « Din cauze de ordin social - istoric și în legătură cu o oarecare superioritate numerică a populației ruse asupra celei ucrainene, limba rusă devine treptat predominantă în aceste regiuni (în Cubanul de astăzi). Totuși limba ucraineană nu a dispărut fără urme. ... Ucrainismele fonetice și sintactice s'au dovedit cele mai vii » .

O a doua condiție pentru ca procesul de « încrucișare » să aibă loc presupune conviețuirea îndelungată pe același teritoriu geografic și relații social-economice între membrii comunităților etnice care vorbesc limbi (sau dialecte, ramificații ale limbilor respective) diferite.

Rolul de căpetenie în desfășurarea și desăvârșirea procesului de « încrucișare » îl joacă bilingvismul. Bilingvismul maselor e condiționat tocmai de conviețuirea îndelungată cu elemente numeroase vorbind altă limbă, de existența unor strânse și îndelungate raporturi economice și sociale de zi de zi și dela om la om. În asemenea condiții, o persoană, un grup, sau chiar un popor întreg, ajunge cu timpul să folosească concomitent și limba maternă, și limba poporului cu care trăiește împreună pe același teritoriu geografic. Un exemplu tipic de bilingvism ne oferă puținii Români care mai trăiesc azi, despărțiți în două grupuri, izolate teritorial, unii în preajma muntelui *Ucka Gora* (italienescul Monte Maggiore), ceilalți într'o singură localitate, Jelăni, la Nord de Abbazia, în Istria. Ei mânuiesc cu aceeași abilitate ca și limba maternă graiul Croaților în mijlocul cărora trăiesc, și se folosesc de acest grai nu numai în relațiile cu Croații, ci, indiferent, și în convorbirile dintre ei înșiși. Consideră limba croată drept o a doua limbă maternă a lor, pe care de altfel o învață dela mamă. Acest fapt psihologic, precum și remarcabila influență croată care a străbătut și în domeniul structurii gramaticale a dialectului istro-român[3], sânt semne evidente că nu peste mult Istro-românii vor trece la uzul exclusiv al limbii croate.

Limba română actuală este rezultatul unor « încrucișări » succesive. Baza structurii ei gramaticale și a fondului principal de cuvinte reflectă efectul « încrucișării » limbii latine — vorbită în întâiele secole ale erei noastre de

---

[1] L. A. Bulahovski, Problemele desvoltării istorice a limbii în lumina lucrărilor de lingvistică ale lui I.V. Stalin, în „Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin", Ed. Acad. R.P.R., București 1953, p. 229—230.

[2] Cf. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 5/1952, p. 132.

[3] In afară de adevărata masă de elemente lexicale slave, mai vechi, sau croate sau slovene, mai noi, pătrunse în dialectul istro-român, aceasta, spre deosebire de celelalte dialecte românești distinge, după model slav, aspectele perfectiv, imperfectiv și iterativ la verbe; a adoptat numeralele slave dela 8 în sus, au introdus în sistemul de declinare desinențele slave *-a* și *-u* (*za țiru* = « la cină », *za gospodara*, sau chiar *ăn poloviţu* = « în (sau la) mijloc ».

elementele eterogene colonizate din diferite regiuni ale imperiului roman în regiunile balcano-carpatice — cu limba (sau cu limbile) băştinaşilor de aici. Cel de al doilea proces de « încrucişare », de aceeaşi amploare ca şi cel de mai sus şi care s'a desfăşurat pe întreg teritoriul lingvistic balcano-carpatic-romanic începând din secolul al VI-lea, a fost acela cu limba slavă, care s'a încheiat cu rezultate diferite: în dreapta Dunării, cu excepţia unor arii geografice din Macedonia, unde trăiesc Megleno-românii, din sudul Iugoslaviei (Bitolia), Albania (Beoat, Valona, munţii Gramonte etc.), Grecia (munţii Olimp, Pind etc.), unde trăiesc Aromânii, şi din răsăritul Istriei, unde mai trăiesc puţinii Istro-români, s'a impus limba slavă de Sud (bulgară şi sârbo-croată), înlăturând cu timpul din uz graiurile romano-balcanice; în Nordul Dunării s'au generalizat cu încetul graiurile romano-carpatice. Şi una şi cealaltă din limbile « învinse » au lăsat urme bogate în lexicul, în toponimia şi, mai ales, în antroponimia limbii « victorioase ». Mă refer aici mai ales la bogata zestre lexicală, toponimică şi antroponimică cu care limba română de dincoace de Dunăre şi din Sudul Balcanilor s'a înavuţit în urma încrucişării cu limbile slave.

« Incrucişarea » nu trebuie socotită ca un proces lingvistic care ia naştere şi se desvoltă în egală măsură pe arii geografice vaste în care convieţuesc popoare vorbind limbi diferite, unite printr'o comunitate de interese de viaţă economică şi socială. Mai mult, ele nu se desvoltă în toate cazurile în forme identice şi într'un ritm egal indiferent de condiţiile specifice în care se găsesc popoarele convieţuitoare ale căror limbi se încrucişează. Sâmburele procesului de « încrucişare » lingvistică se desvoltă în celulele comunităţilor omeneşti, în localităţile cu populaţie mixtă, dela sate şi oraşe, încolţirea şi maturizarea acestui sâmbure nu se produc în toate aceste celule simultan, ci, în funcţie de factori locali, la date şi cu efecte variate.

Rezultatele « încrucişării » variază, în funcţie de condiţiile specifice în care se găsesc cele două comunităţi etnice. Nivelul mai ridicat al civilizaţiei, adică al modului de producţie şi de viaţă al uneia dintre comunităţile etnice convieţuitoare, prestigiul de care se bucură, desvoltarea economică, politică şi culturală, este de obicei un factor de căpetenie, determinant, care asigură victoria limbii în procesul îndelungat al « încrucişării ».

Se pare că situaţia politică preponderentă a vorbitorilor unei limbi nu joacă, în toate cazurile, un rol de prea mare însemnătate în procesul de « încrucişare » a limbii lor cu alta. In această privinţă, exemplul limbii greceşti, limbă de mare cultură în antichitate, este concludent. In curs de secole de dominaţie romană în Balcani şi în Grecia, ea n'a putut fi scoasă din circulaţie. I. V. Stalin ne dă un exemplu referitor tot la limbile balcanice: « Sute de ani, asimilatorii turci au încercat să pocească, să distrugă şi să nimicească limbile popoarelor balcanice. In această perioadă, vocabularul limbilor balcanice a suferit schimbări serioase, au fost adoptate nu puţine cuvinte şi expresii turceşti, au existat

şi „apropieri" şi „separări", dar limbile balcanice au rezistat şi au supravieţuit »[1].

Dar de ce, oare, coloniştii şi soldaţii romani din Dacia şi Balcani au izbutit să romanizeze aceste regiuni, deşi disproporţia numerică între ei şi băştinaşi era desigur remarcabilă? De ce, cu timpul, şi-au părăsit limba, infiltrând totuşi în limba învingătoare o serie de cuvinte (care, în cea mai mare parte a lor, intră în fondul principal de cuvinte al limbii române, de exemplu: *buză, grumaz, mugur, mazăre, mânz, sâmbure* etc.)? Structura gramaticală a limbii noastre şi a celorlalte limbi balcanice (albaneza, bulgara) reflectă de asemenea forme care nu se pot explica din limba latină şi nici din limba greacă, deci sânt, desigur, verigi ale structurii gramaticale a limbii (sau a limbilor) băştinaşilor.

Cauza se datoreşte, desigur, unor condiţii social-economico-politice. Pătura băştinaşă avută s'a alăturat bucuros — era doar interesul ei de clasă exploatatoare! — cotropitorilor romani. Ea a luat în acest fel atitudinea păturii avute exploatatoare de totdeauna, de a se alătura «autorităţii» care-i asigura dreptul la exploatare în continuare. Această pătură deci a fost cea dintâi care a adoptat limba latină, spre a beneficia de dreptul de cetăţean roman, iar după ea pătura de mici negustori, meşteşugari şi agricultori, care jinduiau la acelaşi drept de cetăţean din care decurgea nu numai libertatea personală, ci şi dreptul de a se folosi de sclavi în procesul producţiei.

Alt aspect a prezentat «încrucişarea» graiurilor romano-balcano-carpatice cu limba slavă. Contactul populaţiei romanice din aceste regiuni cu Slavii a început, probabil, prin veacul al VI-lea. El a avut, în stânga Dunării, caracterul unui intim contact social şi al unui intens amestec etnic. Numărul mare de elemente lexicale vechi slave păstrate până azi în toate dialectele româneşti, numărul covârşitor de nume de persoană şi de toponimice slave păstrate până astăzi în limba română, sânt dovezi clare despre rolul însemnat pe care l-au avut Slavii în viaţa socială, economică şi politică în trecut pe pământul patriei noastre.

De ce oare Slavii de dincoace de Dunăre, dela care am moştenit atâtea cuvinte care contribuie indispensabil la bogăţia vocabularului limbii române, atâtea nume topice şi atâtea nume de persoană (cele mai multe din ele, azi, nume de familie), şi-au abandonat cu timpul limba şi au adoptat limba română? Desigur, fiindcă numărul celor stabiliţi aici nu era prea mare. Cauze economice (aceleaşi ocupaţii, aceleaşi metode de lucru, acelaşi mod de viaţă pe care Românii le-au deprins dela ei), sociale (căsătorii mixte, încadrare în clase sociale analoge) şi politice (după întemeierea unor organizaţii de stat după model slav) au făcut ca dânşii, în contactul de zi cu zi cu populaţia românească care îi copleşea numericeşte, să devină bilingvi, iar în secolele XIII—XIV să adopte ca

[1] I. Stalin, op. cit., p. 23-24.

limbă uzuală limba română [1]. Din felul cum vorbeau aceşti Slavi româneşte, rezultă în sistemul nostru fonetic particularităţi de rostire slavă. Acad. E. Petrovici, în studiile sale din ultimii ani asupra aspectului fonetic al limbii române, a dovedit, în mod indiscutabil, această influenţă care distinge limba română de limbile romanice. Dar însemnătatea elementului slav pentru istoria limbii române nu rezultă numai din numărul mare de elemente lexicale (dintre care unele au intrat în fondul principal de cuvinte), sau din particularităţi fonetice slave pătrunse în limba noastră, ci, mai ales, din faptul că chiar în structura gramaticală a limbii române se înregistrează această influenţă. Amintim aici numai sistemul nostru de numărătoare dela 11—19 şi dela 20—99, care e un decalc după slavă; *sută* este desigur tot slav.

« Incrucişări » de amploarea celor de mai sus n'a mai cunoscut limba română. In tot cazul, şi lor li se datoreşte specificul naţional al limbii pe care o vorbim, datorită şi lor limba română prezintă aspecte atât de diferite uneori faţă de limbile romanice. O. Densusianu a susţinut că limba romano-balcanică a devenit limba română... numai începând cu epoca năvălirii Slavilor, iar învăţatul bulgar P. Mutafciev , că limba latină din Sudul-Estul european a devenit limba română numai după ce a început să-şi însuşească elemente slave. Savantul sovietic F. V. Sişmariov [3] afirmă: « Grupul romano-balcanic se deosebeşte de celelalte limbi romanice nu prin slavisme, ci prin trăsăturile care s'au desvoltat în limba care a continuat — după ruperea ei de jumătatea apuseană a imperiului — din acea koinè comună întregului imperiu privind fondul principal de cuvinte şi structura gramaticală. În limba engleză elementele franceze nu sunt mai puţine decât cele slave în limba română, dar aceasta nu a făcut să fie socotită o limbă franco-germană ».

Procesul încrucişării s'a mai manifestat în cursul istoriei limbii noastre, regional sau local, şi în alte limbi: maghiară, săsească etc. Acest proces se manifestă în cadrul oricărei colectivităţi mixte de oameni vorbind limbi străine, întâi prin împrumuturi lexicale reciproce, împrumuturi înmulţite pe măsură ce unii şi alţii îşi însuşesc reciproc şi desăvârşit ambele limbi. In funcţie de prestigiu, de proporţie numerică, de rol economico-social al vorbitorilor uneia din limbi ca limbă maternă, aceasta e adoptată şi de ceilalţi. Este cazul asimilării, în trecut, a unor pături sărace sau mijlocaşe maghiare din mediul rural cu o populaţie românească majoritară, sau de asimilări de Români în regiuni cu o populaţie numeric prevalentă maghiară. Comunitatea condiţiei de exploataţi a apro-

---

[1] « Odată cu transformarea Moldovei şi Valahiei în principate independente, are loc lichidarea treptată a bilingvismului (slavo-român) » (V. F. Şişmariov, Limbile romanice din Sud-Estul Europei şi limba naţională a R.S.S. Moldoveneşti, în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 1, 1952.

[2] P. Mutafciev, Bulgars et Roumains dans l'histoire des pays danubiens, Paris, 1932, p. 78 şi 23.

[3] F. V. Sişmariov, op. cit., p. 106.

piat sărăcimea, indiferent de limba maternă, făcând-o să se folosească în relaţiile ei de limba majorităţii.

I. V. Stalin ne atrage atenţia asupra «încrucişării» limbilor ca fenomen provocat prin asuprire naţională în regimul dominaţiei burgheze, adică în «epoca *dinainte de victoria socialismului* pe scară mondială, când clasele exploatatoare sânt forţa dominantă în lume, când asuprirea naţională şi colonială rămâne în picioare, când izolarea naţională şi neîncrederea reciprocă dintre naţiuni sânt consfinţite prin deosebiri statale, când nu există încă egalitate în drepturi a naţiunilor, când încrucişarea limbilor are loc pe calea luptei pentru dominaţia uneia dintre limbi, când nu există încă condiţii pentru colaborarea paşnică şi prietenească între naţiuni şi între limbi, când la ordinea zilei nu este colaborarea între limbi şi îmbogăţirea lor reciprocă, ci asimilarea unora şi victoria altora» [1].

[1] I. Stalin, op. cit., p. 46.

BIBLIOGRAFIE

R. A. KONIKOV, Din experienţa muncii în şcoală în legătură cu vocabularul. „Ruskii iazîk v şkole" nr. 1/ 1953.

In articolul său întitulat « Din experienţa muncii în şcoală în legătură cu vocabularul », R. A. Konikov ne prezintă câteva din procedeele folosite de el în predarea unei lecţii elevilor clasei a VII-a, lecţie având drept temă « Bogăţia vocabularului limbii ruse ».

El ne oferă un minunat prilej de a urmări măiestria pedagogică a profesorilor sovietici care prezintă elevilor noţiuni noi cu metode variate.

Astfel, pentru a face pe elevi să înţeleagă că limba este un mijloc de comunicare între oameni, profesorul R. A. Konikov a purtat cu elevii o discuţie asupra cuvintelor din limba orală cu ajutorul cărora noi realizăm comunicarea unei idei care îmbracă constatarea unui fapt, a unei stări de lucrări. El a spus: « Sistemul de comunicare a gândurilor, ca: sunetul locomotivei, sirena maşinii, precum şi diversele semne luminoase şi sonore, sânt imperfecte, presupun un acord, o înţelegere prealabilă între oameni cu ajutorul acelei vorbiri orale, cu ajutorul limbajului ». In felul acesta, elevii au priceput că « limba a fost întotdeauna limba unică a societăţii omeneşti, că limba e capabilă să servească drept mijloc de comunicare între oameni ». Această teză fundamentală a învăţăturii staliniste, după ce a fost copiată de elevi în caietele lor, a fost aplicată practic, studiindu-se un material literar viu, concret.

Propunându-şi să dea elevilor definiţia vocabularului, profesorul sovietic, prin metoda intuitivă, le explică întâi, că, un cuvânt este purtătorul unui anumit sens, că el poate să indice obiecte (cărţi, masă, perete), trăsături ale obiectului (negru, alb), acţiunea sau starea obiectelor (ridici, stau), toate acestea oglindind însă realitatea înconjurătoare. Tocmai pentru oglindirea acestei realităţi înconjurătoare limba ne oferă un mare număr de cuvinte, alcătuind vocabularul limbii. Şi această nouă cunoştinţă este înregistrată de elevi în caietele lor.

S'a ivit acum prilejul ca, legat de definiţia vocabularului, profesorul să prezinte elevilor calitatea esenţială a limbii ruse — bogăţia ei, ilustrată parţial în dicţionare. Este deajuns ca profesorul să pomenească « Dicţionarul limbii ruse », redactat de S. P. Obnorski, conţinând peste 50.000 de cuvinte, pentru ca elevii să fie viu impresionaţi de varietatea posibilităţilor de exprimare oferite de limba rusă. Este explicată apoi prezenţa unor împrumuturi din limbi străine, împrumuturi care îmbogăţesc limba, ele fiind un rezultat al venirii în contact a Rusiei, în decursul secolelor, cu diferite popoare.

Profesorul sovietic, prin metoda interogativă, atrage pe elevi în număr mare la discuţia continuată pe plan mai larg, în legătură cu sinonimele, care au importanţă pentru preciziunea vorbirii. Prin acest procedeu elevii ajung la înţelegerea afirmaţiei tovarăşului Stalin: « cu cât vocabularul este mai bogat şi mai variat, cu atât limba este mai bogată şi mai variată ».

O vie însufleţire provoacă punerea în discuţie a altei probleme de o importanţă esenţială: vocabularul rămâne neschimbat, e permanent sau se schimbă?

Discuţiile purtate nu sunt rupte de faptul că, viaţa fiind în continuă schimbare şi vocabularul oglindind realitatea înconjurătoare, este deci firesc să se primenească şi el, fie prin apariţia a noi cuvinte, fie prin dispariţia unor termeni necorespunzători realităţii. O bună ilustrare a tezei că schimbările din stratul social-economic al vieţii, desvoltarea ştiinţei şi a tehnicii se oglindesc nemijlocit în vocabularul limbii, o constituie prezentarea unor fragmente din operele marilor scriitori sovietici ca Turghenev, Fadeev.

Elevii sânt invitaţi să seziseze din aceste texte termeni care nu se mai folosesc, să explice procesul de dispariţie. S'au scos în evidenţă cuvinte ca *slugă, cucoană, drept iobăgesc*, ieşite din uz tocmai datorită înlăturării relaţiilor sociale existente în orânduirea capitalistă, complet lichidată în urma Revoluţiei din Octombrie 1917, nefolosite acum, deoarece s'au stabilit relaţii sociale noi, de colaborare şi ajutor reciproc. Sânt prezentate apoi cuvinte care oglindesc tocmai transformările care au avut loc în urma Revoluţiei Socialiste din Octombrie, transformări oglindite nemijlocit în limbă, — cuvinte ca: *întreceri socialiste, colhoznic, zi-muncă, erou al muncii socialiste*. Prin punerea faţă în faţă a două texte ilustrative a procesului de apariţie şi dispariţie a unor cuvinte datorită dispariţiei unei realităţi existente în orânduirea capitalistă şi apariţia unei orânduiri sociale noi, elevii au putut înţelege că schimbarea vocabularului unei limbi este condiţionată de transformările sociale-economice-politice petrecute în societate, că aceste transformări se oglindesc nemijlocit, direct în limba vorbită de societate.

Copiilor li se menţionează faptul că unele cuvinte ieşite din uz sânt folosite de scriitori pentru reproducerea vieţii unei epoci istorice vechi, pentru redarea culorii locale, pentru caracterizarea unor relaţii existente într'o epocă veche, pe care scriitorul doreşte s'o releve în opera sa. Şi aici se foloseşte materialul literar edificator, ca: Lermontov « Cântec despre negustorul Kalaşnikov», sau Puşkin « Cântec despre oastea lui Igor », materiale pe baza cărora se poate demonstra clar că « limba este un produs al unui întreg şir de epoci, în decursul cărora ea se formează, se îmbogăţeşte, se şlefuieşte ».

Metodele folosite de R. A. Konikov în predarea noţiunilor de vocabular în lumina tezelor staliniste despre limbă constituie pentru noi un minunat exemplu în munca pedagogică de zi cu zi.

Didina Iosif

B. A. SEREBRENNIKOV, Contribuţii la problema legăturii dintre limba şi istoria societăţii. „Voprosî iazîkoznaniia" nr. 1/1953.

De o mare importanţă este teza stalinisă despre necesitatea studierii limbii şi a legilor desvoltării ei în legătură indisolubilă cu istoria societăţii. Lingvistul sovietic B. A. Serebrennikov subliniază în articolul său teza de deosebită importanţă a tovarăşului Stalin în această problemă: pentru întâia oară tovarăşul Stalin a arătat că limba, în ansamblul ei, trebuie considerată un produs al istoriei societăţii, că în limbă totul e legat — direct sau indirect — de istoria societăţii.

Sarcina pe care şi-o propune B. A. Serebrennikov este aceea de a împărţi această teză într'o serie de probleme particulare şi încercarea de a rezolva unele din aceste probleme. El porneşte mai întâi dela noţiunea de « istorism » în studiul fenomenelor de limbă, arătând că nu toate fenomenele de limbă cer compararea istoriei lor cu istoria societăţii; pe de altă parte, fenomenele limbii pot fi legate de factorii istorici în mai multe chipuri. Se observă două tipuri de legături: *a)* legătura fenomenelor limbii cu întreaga experienţă a omenirii; *b)* legătura fenomenelor limbii cu o perioadă concretă din istoria omenirii.

Fenomenele limbii pot fi legate de factorii istorici după principiul *concordanţei generale*. Cu alte cuvinte, caracterul unui fenomen istoric produce starea respectivă a unui fenomen de limbă. Perfecţionarea producţiei, schimbarea diverselor formaţii social-economice, naşterea statului, desvoltarea comerţului, a literaturii etc. au lăsat urme în desvoltarea limbilor, îmbogăţindu-le vocabularul, perfecţionându-le structura gramaticală. Dar

legătura dintre fenomenele limbii şi faptele istorice după principiul concordanţei generale apare numai în diferenţele din gradul de desvoltare a limbii: se poate spune, de pildă, că societatea ce construieşte azi comunismul are o limbă mult mai desvoltată în comparaţie cu limba societăţii din epoca ginţilor.

Legătura dintre istoria limbii şi a poporului se poate baza şi pe principiul *oglindirii în limbă a caracterului specific al istoriei poporului respectiv*. Neologismele limbii ruse din epoca sovietică pot fi datate, ele sânt produsul unei perioade concrete din istoria poporului rus. Prezenţa în lexicul limbii engleze moderne a unui strat romanic se leagă direct de un anumit fapt istoric — de cucerirea Britaniei de către Normanzi. Dar — arată B. A. Serebrennikov — nu trebuie să uităm că nu orice fenomen al limbii poate fi legat de o anumită perioadă istorică din viaţa poporului. Diversele fenomene fonetice (asimilarea, palatalizarea, sincopa etc.) sau lexicale, diferitele schimbări în structura gramaticală a limbilor, nu pot fi adeseori puse în legătură nemijlocită cu faptele istoriei externe. Aşa dar, se pune problema factorilor externi şi a celor interni care condiţionează desvoltarea şi transformarea limbii. Stabilirea diverşilor factori care produc schimbările în limbă ar putea să uşureze întrucâtva rezolvarea problemei legăturii dintre limbă şi istoria societăţii. Insă, de fapt, atât diversele tipuri de legături cât şi factorii diverşi care produc schimbările în limbă apar de multe ori într'o împletire complexă; factorul extern poate acţiona asupra unui fenomen de limbă alături de factorul intern. In concluzie la această problemă, se poate spune că particularitatea specifică a limbii constă în aceea că unele din laturile ei sunt legate de diferite elemente ale istoriei societăţii în mod direct şi nemijlocit, iar alte laturi ale ei nu au această legătură directă şi nemijlocită.

Mai departe, lingvistul sovietic B. A. Serebrennikov urmăreşte acţiunea factorilor interni şi externi asupra celor trei părţi ale limbii: structura fonetică, vocabularul, structura gramaticală.

Desvoltarea istorică a limbii în fonetică se arată în schimbările calităţii diferitelor sunete sau grupuri de sunete, în dispariţia sau apariţia unor sunete sau grupuri de sunete, în înlocuirea unor legi fonetice cu alte legi fonetice. Dar între caracterul epocii istorice şi calitatea schimbărilor în sistemul sonor al limbii nu există legătura bazată pe principiul concordanţei generale. Deşi schimbarea sistemului fonetic al limbii e în primul rând rezultatul acţiunii factorilor interni, nu se exclude posibilitatea de a stabili legături între schimbările fonetice şi diferitele elemente ale istoriei societăţii. Astfel, multe fenomene fonetice se pot explica prin influenţa substratului, prin influenţa altor limbi sau prin ridicarea unui dialect teritorial la rangul de limbă literară şi prin influenţa pe care el o exercită apoi asupra celorlalte dialecte teritoriale.

In domeniul lexicului, stabilirea de legături între fenomenele limbii şi istoria poporului se poate face mult mai uşor, deoarece în vocabularul limbii se păstrează, într'o măsură mai mare sau mai mică, urmele întregii vieţi istorice a poporului. Studiul lexicului — arată B. A. Serebrennikov — ne poate desvălui ocupaţiile cele mai vechi ale popoarelor. Desvoltarea formelor şi regiunilor variate de activitate a omului se oglindeşte în desvoltarea semnificaţiei cuvintelor, în apariţia sinonimelor etc. Legătura vocabularului limbii cu istoria poporului poate fi demonstrată foarte clar şi pe baza împrumuturilor din limbi străine. Toponimia e şi ea direct legată de un fapt din istoria poporului: de şederea lui pe un anumit teritoriu.

Greutăţi mai mari apar când încercăm să stabilim legături între cuvintele din fondul principal de cuvinte şi istoria poporului. In genere, această legătură este posibilă. Astfel fondul principal de cuvinte al limbii lituaniene se deosebeşte net prin caracterul său de fondul principal de cuvinte al oricărei alte limbi slave. Cauza se poate găsi în istoria societăţii: izolarea popoarelor pe teritorii diferite. Dimpotrivă, în cazul unor strânse legături istorice între popoare, în fondul principal de cuvinte al limbilor pot pătrunde numeroase împrumuturi. Cuvintele fondului principal de cuvinte pot oglindi desvoltarea diferitelor forme de activitate a omului,

istoria culturii materiale şi spirituale a poporului.

Totuşi, sânt dese cazurile când schimbările din vocabular nu pot fi legate de nici un factor din istoria poporului. De pildă, rămâne neclar de ce latinescul *tempus hibernum* «iarnă» s'a prescurtat în limba franceză pentru a da pe *hiver*, sau de ce limbile romanice au preferat de obicei adjectivul latin *dulcis* sinonimului său *suavis*.

Aşa dar, se observă în lexic cam aceeaşi lege ca şi în structura fonetică a limbii. Intr'o serie de cazuri poate fi făcută legătura incontestabilă cu fapte din istoria externă a societăţii; în alte cazuri schimbările din vocabular sânt condiţionate de acţiunea factorilor interni.

Dificultăţi serioase prezintă deocamdată studiul legăturilor structurii gramaticale a limbii cu istoria societăţii, întrucât evoluţia, transformarea structurii gramaticale a limbii este în cea mai mare parte rezultatul acţiunii unor factori interni. De pildă, limba latină clasică numără cinci declinări; dar încă de timpuriu declinarea a patra a început să se contopească cu declinarea a doua, din cauza unui factor intern: asemănarea desinenţelor unora dintre cazuri la cele două declinări.

B. A. Serebrennikov arată că, totuşi, ar fi greşit dacă am afirma că nu există nici o legătură între fenomenele structurii gramaticale a limbii şi istoria externă a poporului. Dimpotrivă, se poate spune că specificul structurii gramaticale a unei limbi e determinat de existenţa separată a cutărui sau cutărui popor şi a limbii lui. Această izolare mai ales faţă de popoarele cu limbi înrudite creează posibilităţi pentru apariţia unor noi legi interne de desvoltare a structurii gramaticale a limbii respective, care nu vor mai fi obligatorii pentru celelalte limbi înrudite. De asemenea studiul istoriei sintaxei diverselor limbi ne poate oferi destule exemple de dependenţă a limbii faţă de faptele istorice externe. De altfel, desvoltarea generală şi perfecţionarea structurii gramaticale a limbii depinde de întreaga experienţă istorică a poporului.

«Toate cele spuse mai sus — scrie B. A. Serebrennikov la sfârşitul interesantului său articol — ne permit să tragem o singură concluzie: orice fenomen în limbă este legat de istoria poporului, dar în unele cazuri această legătură este nemijlocită, directă şi concretă, în alte cazuri este foarte complexă şi legată de întreaga experienţă istorică a omenirii».

M. Seche

R. ZINDER şi M. I. MATUSEVICI, Contribuţii la istoria teoriei fonemului. „Izvestia Akademii Nauk SSSR", nr. 1/1953.

Cu prilejul discuţiilor purtate în paginile revistei „Izvestia Akademii Nauk SSSR" în jurul problemelor teoretice de fonetică, lingviştii sovietici R. Zinder şi M. I. Matusevici au publicat un interesant articol în care este expusă pe scurt desvoltarea teoriei fonemului.

Lingvistul care a pus bazele noii concepţii despre sunetele vorbirii a fost Baudouin de Courtenay. In lucrarea sa «Despre limba veche poloneză înainte de veacul al XIV-lea», apărută în 1870, este exprimată pentru prima dată ideea necoincidenţei posibile «a naturii fizice a sunetelor cu semnificaţia lor în simţul poporului». Deşi în limba poloneză consoanele sonore dela sfârşitul cuvintelor sânt transformate totdeauna în surde dintr'o necesitate fiziologică, ele rămân sonore pentru simţul poporului. Semnificaţia sunetelor pentru simţul poporului este condiţionată nu numai de natura lor fiziologică, ci şi de originea şi istoria sunetelor, de analiza sunetelor, pe care poporul o face din punctul de vedere al formării cuvintelor, din punct de vedere morfologic. Pe baza acestor considerente Baudouin de Courtenay propune să se distingă în fonetică două părţi: o parte fiziologică şi alta morfologică.

Concepţia lui Baudouin de Courtenay a fost desvoltată de către elevul său N. V. Cruşevski, care a şi folosit pentru prima oară termenul «fonem». Intr'o altă lucrare, apărută în 1894, Baudouin de Courtenay cercetează cauzele pronunţării diferite a morfemelor şi desvoltă teoria asupra alternanţelor neofonetice sau a divergenţelor. După părerea autorului, în conştiinţa vorbitorului un morfem oarecare, fiind permanent legat de aceeaşi semnificaţie, există în aceeaşi pronunţare şi,

prin urmare, vorbitorul intenţionează să-l pronunţe în acelaşi fel. Acest lucru este însă împiedicat de o serie de factori fiziologici, care determină pronunţarea, întrucâtva modificată, a morfemului. Aşa, de exemplu, consoana finală din morfemul *rod* apare la nominativ şi dativ, în ciuda intenţiei vorbitorului, în diferitele pronunţări *(rot, rodu)*, reprezentând divergenţe cu caracter diferit: consoanele surde şi sonore constituie divergenţe evidente sau propriu zise, iar consoanele labializate şi nelabializate constituie divergenţe în germene. Expunându-şi teoria divergenţelor, Baudouin de Courtenay renunţă la vechea sa părere după care fonemul este asociat cu reprezentări morfologice şi etimologice şi susţine asocierea fonemului cu reprezentări pur acustice şi de articulaţie. Astfel, el dă o interpretare pur psihologică fonemului.

Punctul de vedere psihologic formulat de Baudouin de Courtenay în teoria fonemului nu este satisfăcător. Dacă fonemul nu este altceva decât suma reprezentărilor acustice şi de articulaţie, nu se poate explica faptul că sunete omogene produc în diferite limbi diferite rezultate. In afară de aceasta, în esenţa însăşi a teoriei lui Boudouin de Courtenay, rămâne nelămurită problema privitoare la felul cum se defineşte unitatea psihică a divergenţelor în germene, care nu s nt legate de unitatea morfemului. De asemenea, el nu pune problema raportului divergenţelor de tip diferit faţă de fonem. Baudouin de Courtenay nu răspunde la una din problemele fundamentale ale foneticii generale şi anume: ce înseamnă sunetul izolat al vorbirii şi prin ce se determină reunirea diferitelor articulaţii în aceeaşi unitate fonetică.

Datorită caracterului schematic al expunerii, complexităţii clasificărilor (abundând într'un mare număr de rubrici şi subrubrici) şi inconsecvenţei în folosirea termenilor, lucrările lui Baudoin de Courtenay au fost puţin accesibile lingviştilor contemporani, iar ideile lui au fost desvoltate mai târziu numai de către L. V. Şcerba.

L. V. Şcerba a dat pentru prima oară un răspuns satisfăcător întrebării de ce sunetele, deosebite într'o anumită măsură în privinţa însuşirilor lor acustico-fiziologice, pot constitui în limbă o singură unitate fonetică (« fonem ») şi de ce, în diferite limbi, deosebiri fonetice omogene pot fi utilizate în diferite chipuri. L. V. Şcerba a soluţionat problema, folosind criteriul semantic — în aceasta şi constă deosebitul său merit.

Ideea că sunetele vorbirii sânt în legătură cu sensul cuvântului nu a fost descoperită de intemeietorii teoriei fonemului; ea apare şi în lucrările lui Sievers şi Jespersen. Ceea ce a văzut însă numai Şcerba este faptul că, în afară de deosebirile fonetice folosite în limbă pentru deosebirea sensurilor, există şi alte deosebiri fonetice care n'au funcţie semantică şi, prin urmare, nu sânt foneme. Şcerba, urmând pe profesorul său, a făcut o expunere pe plan psihologic, însă, sprijinindu-se pe semnificaţia lingvistică a sunetelor, el a introdus un nou criteriu în explicarea unităţii fonemului. Unitatea fonemului nu este determinată, după părerea lui Şcerba, pur şi simplu prin apropierea însuşirilor acustice de articulaţie (după cum rezultă din argumentarea lui Baudouin de Courtenay), ci e determinată de raporturile semantice existente în limba respectivă. Esenţa fonemului este însuşirea lui de a fi purtătorul potenţial al sensului. In lucrarea « Fonetica franceză », Şcerba subliniază în mod deosebit ideea că unitatea fonemului este determinată de sens. El dă ca exemplu particula interogativă *a*, care, pronunţată tare, în şoaptă sau cu voce de bas, reprezintă diferite sunete din punct de vedere fizic, dar este aceeaşi particulă, acelaşi sunet din punct de vedere lingvistic, social. Elementul comun care stă la baza acestor sunete, deosebite din punct de vedere fizic, este tocmai sensul. L. V. Şcerba consideră raportul dintre fonem şi nuanţele lui ca un raport între general şi particular, definind nuanţele fonemelor ca « elemente particulare în care se realizează elemetul general — fonemul ». Prin urmare, L. V. Şcerba nu separă fonemul de articularea lui reală, concepându-l ca o unitate între sunete şi funcţia lui lingvistică. Ca urmare a acestui fapt, în articolul « Probleme curente de lingvistică », L. V. Şcerba combate categoric separarea foneticii de fonologie.

Teoria fonemului, prezentată de Baudouin de Courtenay și de L. V. Șcerba în lucrările lor, a fost adoptată de N. Trubeţkoi și R. Iacobson, lingviști emigrați după Marea Revoluție din Octombrie în străinătate, reprezentanți ai structuralismului. Structuraliștii au pus la baza concepției lor fonetice două dintre principalele idei ale lui F. de Saussure: necesitatea deosebirii « limbii » de « vorbire » și ideea că limba este construită pe contraste. In lucrarea sa « Bazele fonologiei », N. Trubeţkoi insistă asupra împărțirii obligatorii a foneticii în două științe: știința sunetelor vorbirii — fonetica — și știința sunetelor limbii — fonologia. Obiectul foneticii îl constituie numai aspectul acustic și de articulare a sunetelor, iar obiectul fonologiei numai aspectul funcțional. După N. Trubeţkoi, fonemul nu este decât un membru al opoziției, și, prin urmare, esențiale sânt numai însușirile lui care îl disting de celălalt membru al opoziției. Fonologia trebuie să studieze numai aceste însușiri esențiale, celelalte însușiri ale fonemului nu trebuie luate în considerare, studiul lor fiind de competența foneticianului. Caracterul eronat al acestei concepții este evident; nu numai însușirile distinctive (diferențiale) trebuie considerate esențiale, ci toate însușirile fonemului. Prin urmare, deducerea noțiunii fonemului din opoziții îi duce pe structuraliști la o interpretare falsă, idealistă. Dintr'o asemenea înțelegere a fonemului decurge și o altă teorie idealistă, aceea a arhifonemului. Deoarece fonemul este un membru al unei opoziții, el poate fi scos în evidență numai prin opunerea lui față de alt membru al opoziției. Dacă numai unul din membrii opoziției apare într'o poziție fonetică oarecare, opoziția este neutralizată, iar sunetul pronunțat este reprezentant al arhifonemului. Arhifonemul reprezintă, după părerea lui N. Trubeţkoi, totalitatea însușirilor distinctive comune ale celor două foneme care formează opoziția. Așa, de exemplu, fonemele *d* și *t* au ca însușiri distinctive caracterul dental și lipsa rezonanței nazale. Aceste însușiri comune alcătuiesc arhifonemul, care apare în acea poziție fonetică în care fonemele *d* și *t* nu sânt în opoziție prin caracterul lor surd sau sonor. După cum se vede, arhifonemul nu este o realitate fonetică, pentrucă nu poate exista o consoană dentală care să nu fie nici surdă, nici sonoră; arhifonemul este o invenție idealistă. Iată cum structualiștii, în frunte cu N. Trubeţkoi, împrumutând dela L. V. Șcerba teza lui fundamentală — funcția semantică a fonemului —, ajung, introducând noțiuni idealiste, să aducă teoria fonemului în impas. «Nu încape nici o îndoială — scriu autorii în încheierea articolului — că lingviștii sovietici, înarmați cu metodologia marxist-leninistă, vor ști să purifice teoria fonemului, care a luat naștere și a fost desvoltată în țara noastră, de diferite straturi idealiste ».

Aplicarea creatoare a învățăturii staliniste despre rolul limbii sonore și despre unitatea dintre noțiune și învelișul ei material reprezintă chezășia succesului foneticienilor sovietici.

Finuța Asan

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

CONSULTAŢII

RĂSPUNS CITITORILOR NOŞTRI

D. BĂDULESCU — Centrul şcolar 4—13 băieţi. — Bucureşti.

Întrebare: Care este utilitatea explicării subiectului logic la orele de gramatică?

Răspuns: Explicarea subiectului logic la orele de gramatică constituie un mijloc de a-i face pe elevi să înţeleagă raportul care există între gramatică şi logică. Elevul îşi dă seama că nu totdeauna subiectul gramatical corespunde subiectului logic. Astfel, în exemplul *frunzele sânt purtate de vânt*, vânt este subiect din punct de vedere logic, deoarece substantivul *vânt* este autorul acţiunii, iar substantivul *frunzele* reprezintă complementul direct, deoarece *frunzele* reprezintă obiectul asupra căruia se răsfrânge acţiunea verbului.

Din punct de vedere gramatical, situaţia se schimbă, întrucât verbul are posibilitatea ca, prin forma sa, să exprime raportul dintre subiect şi complement; forma pasivă a verbului arată că acţiunea verbului se răsfrânge asupra subiectului. Acesta este motivul pentru care, într'o construcţie pasivă, subiectul gramatical devine o b i e c t din punct de vedere logic, iar subiectul logic devine, din punct de vedere gramatical, *complement de agent.*

Explicarea raportului dintre subiectul şi obiectul logic, pe de o parte, şi subiectul şi obiectul gramatical, pe de altă parte, ajută pe elevi la înţelegerea diatezei pasive şi înlătură posibilitatea însuşirii mecanice a acestor noţiuni.

E. V.

NICULIU ADRIANA. — Centrul şcolar 2 — 10 — 13. — Bucureşti.

Întrebare: Dat fiind că în *Gramatica limbii române* (Editura de Stat pentru literatură didactică şi pedagogică) se spune că « articolul posesiv se acordă în gen şi în număr cu numele fiinţei sau lucrul posedat », cu cine se acordă articolul posesiv din următorul exemplu: *când au aflat, bucuria alor mei a fost mare.*

Răspuns: În exemplul citat, articolul posesiv are funcţie de pronume, ţinând locul unui nume — neexprimat — care poate fi « părinţii », « rudele » « prietenii » etc. Acesta este motivul pentru care *alor* nu se acordă cu numele obiectului posedat, ci ia forma cerută de funcţia lui pronominală. Ia forma de plural, pentrucă numele pe care-l înlocuieşte este la plural; în ce priveşte genul, *alor* nu pune nici o problemă, deoarece forma de genetiv-dativ a articolului posesiv este invariabilă după gen.

E. V.

CARONI CECILIA şi LUCA AUREL — Centrul şcolar 4—13 băieţi — Bucureşti.

Întrebare: Raportul dintre fondul principal de cuvinte şi structura gramaticală de origine latină şi slavă.

Răspuns: « ...Cu ocazia încrucişării, una dintre limbi iese de obicei învingătoare, îşi păstrează structura gramaticală, îşi păstrează fondul principal de cuvinte şi continuă să se

desvolte potrivit legilor interne ale desvoltării sale... »[1].

Din încrucişarea limbii populaţiei romanizate cu limba slavă a ieşit învingătoare limba română, deci şi-a păstrat structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte, care erau latine. Totuşi, în cursul acestei încrucişări au pătruns în limba română o serie de elemente slave: puţin numeroase în structura gramaticală, mai numeroase în fondul principal de cuvinte şi foarte numeroase în restul vocabularului.

Acest lucru este foarte explicabil. Structura gramaticală (morfologia şi sintaxa) şi fondul principal de cuvinte formează aspectul cel mai stabil al limbii, pentrucă sunt cel mai greu penetrabile.

Gradul de penetrabilitate al structurii gramaticale faţă de fondul principal de cuvinte este la rândul lui diferit: fondul principal, fiindcă face parte totuşi din vocabular, este mai penetrabil, mai susceptibil la schimbări.

Câteva exemple ne vor dovedi cele de mai sus.

În structura gramaticală a limbii române au intrat câteva elemente slave, cum ar fi: extinderea diatezei reflexive; vocativul în *o*; procedeul formării numeralelor dela *unsprezece* în sus, ca şi numeralul *sută*.

În fondul principal de cuvinte s'au păstrat neatinse tocmai cuvintele care sânt mai legate de structura gramaticală, adică cuvintele-unelte gramaticale (prepoziţiile, conjuncţiile, verbele copulative, care sânt toate latine). Au intrat multe cuvinte din slavă, înlăturându-le pe cele latine, în acea parte a fondului principal care este mai legată de producţie *(cleşte, lopată, nicovală, plug, sapă)*.

L. V.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editură pentru literatură politică, 1953, p. 27.

INTREPRINDEREA POLIRAGFICĂ Nr. 4
BUCUREŞTI

C. 943

Preţul lei 2.—

I 8089

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

S I B I U
str. Bariliu 5
Biblioteca Centrală

LIMBA ROMÂNĂ

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

4

ANUL II
IULIE—AUGUST
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

1990

0 JUL 2005

; 8089.

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

2014

LIMBA ROMÂNĂ

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

2022

4

ANUL II
IULIE—AUGUST
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

15553
11/11/1953

1964

COMITETUL DE REDACȚIE
DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei *LIMBA ROMÂNĂ*—BUCUREȘTI, Raionul Stalin, Calea Victoriei 194.
Institutul de lingvistică. Academia R.P.R. Telefon 5.15.45

SUMAR

Pag.

Măreaţa sărbătoare a eliberării patriei noastre 5

Prof. DIMITRIE MACREA, Pe drumul desvoltării lingvisticii din ţara noastră.... 11

A. STADNICENKO, Despre limba şi scrierea chineză 18

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

VASILE BREBAN, Problemele elaborării dicţionarului limbii române literare contemporane în lumina învăţăturii lui I. V. Stalin despre limbă şi a experienţei lexicografiei sovietice 24

I. FISCHER şi EM. VASILIU, Vorbirea directă şi indirectă..... 35

* * * Folosirea timpurilor (Din noua Gramatică a limbii române)..... 41

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

B. CAZACU, Unele probleme ale studierii limbii literare în lumina ultimelor lucrări ale lingviştilor sovietici 47

GH. BULGĂR, Despre analiza limbii şi a stilului unei opere literare..... 57

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

OIŢĂ ION, Cu privire la unele probleme ale predării comparative a adjectivului în şcolile noastre 64

ASAN FINUŢA, Câteva probleme în legătură cu predarea limbii române la clasa a X-a medie 72

DISCUŢII

AL. IONAŞCU, Despre structura cuvântului, morfeme, procedee gramaticale..... 75

ION CIORĂNIC, Despre articol 82

Pag.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

L. VASILIU, Cursul de îndrumare a cadrelor « Institutului de lingvistică » din Bucureşti 88

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

1. Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin. Editura Academiei R.P.R., 1953 (414 p.); 2. Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică. Editura Cartea Rusă, 1952 (218 p.) (Dimitrie Macrea). B. A. ANDRIANOV şi D. E. MIHALCI, Dicţionarul româno-rus. Moscova, 1953 (D. Şipoteanu). A. M. TERPIGOREV, Reglementarea terminologiei tehnice. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 1/1953 (A. Niculescu). S. I. OJEGOV, Cu privire la problema modificărilor în vocabularul limbii ruse în epoca sovietică. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2/1953 (J. Vilan). R. A. BUDAGOV, Fondul principal de cuvinte al limbilor romanice şi sarcinile studierii lui. «Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2/1953 (Otobâcu C.). R. G. PIOTROVSKI, Despre atlasul dialectologic moldovenesc. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2/1953 (Elena Lungu) 91

CONSULTAŢII

Răspuns cititorilor noştri 110

MĂREAŢA SĂRBĂTOARE A ELIBERĂRII PATRIEI NOASTRE

La 23 August 1953 s'au împlinit nouă ani dela eliberarea României de către viteaza Armată Sovietică şi dela doborîrea dictaturii fascisto-antonesciene de către poporul muncitor, în frunte cu clasa muncitoare sub conducerea Partidului Comunist Român.

De atunci, ziua de 23 August a devenit pentru noi cea mai mare sărbătoare naţională, sărbătoarea descătuşării forţelor vii, creatoare ale poporului muncitor de sub jugul asupririi şi exploatării, zi de trecere în revistă a marilor realizări ale Republicii noastre popular-democrate pe drumul construirii socialismului.

Ziua de 23 August a devenit în acelaşi timp sărbătoarea prieteniei de nesdruncinat dintre poporul nostru şi marele popor sovietic, zi în care toţi oamenii muncii din ţara noastră aduc prinosul celei mai calde recunoştinţe bravilor soldaţi sovietici, care, neprecupeţind jertfele, au păşit cu eroism pe plaiurile ţării noastre, gonind fiara fascistă cotropitoare. De atunci ajutorul marelui popor sovietic a însemnat cel mai important sprijin în lupta poporului nostru în clădirea unei vieţi noi şi fericite. Victoria strălucită a Armatei Sovietice n'a sfărâmat numai cătuşele cotropitorului fascist, ci şi pe cele ale subjugării imperialiste. Ţara noastră eliberată a cunoscut pentru prima oară adevărata independenţă. Gonind pentru totdeauna pe lacomii imperialişti ce-şi înfipseseră adânc ghiarele în petrol şi în celelalte bogăţii ale patriei noastre, doborînd puterea slugilor lor din ţară, moşierii şi capitaliştii, — poporul nostru muncitor a devenit stăpânul bogatei şi frumoasei sale patrii.

Fără victoria de importanţă istorică covârşitoare a marelui popor sovietic, a armatei sale eliberatoare, poporul nostru s'ar fi sbătut şi astăzi în lanţurile asupririi şi exploatării.

În expunerea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, Preşedintele Consiliului de Miniştri şi Secretarul General al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, făcută cu prilejul celei de a 9-a aniversări a eliberării patriei noastre, se arată luminos cât de deosebită este situaţia de astăzi a ţării noastre faţă de situaţia în care se afla în august 1944.

Duşmanii patriei şi poporului nostru, criminalii fascişti şi acoliţii lor, au lăsat în urmă numai scrum şi ruină, haos economic şi mizerie. Uneltele lor mârşave rămase în ţară, capitaliştii şi moşierii, au încercat să înfometeze poporul, să saboteze refacerea ţării.

Eroismul poporului nostru muncitor, condus de clasa muncitoare, în frunte cu partidul, a dus la înfrângerea tuturor acestor piedici şi greutăţi, şi s'a păşit cu hotărîre pe calea construirii socialismului.

În anii puterii populare s'au obţinut uriaşe realizări în domeniul producţiei industriale (care este astăzi de 2,5 ori mai mare decât în 1938 şi de 3,5 ori mai mare decât în 1948), în domeniul producţiei agricole şi al transformării socialiste a agriculturii. Nivelul material şi cultural al oamenilor muncii a crescut simţitor: au apus pentru totdeauna timpurile cumplite în care şomajul şi mizeria erau însoţitoarele inseparabile ale vieţii muncitorului din ţara noastră. În patria noastră iubită nu e om harnic care să nu-şi găsească de lucru, nu e muncitor căruia să nu i se deschidă largi perspective de calificare din ce în ce mai înaltă şi de salarizare corespunzătoare. Patria noastră, cu vastele ei şantiere, are mereu nevoie de noi braţe de muncă, regimul nostru democrat-popular asigură în mod strălucit dreptul la muncă prevăzut în Constituţie.

Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român care a avut loc la 19 şi 20 august a.c., constatând că pe lângă realizările importante au existat şi lipsuri serioase, a stabilit că lichidarea acestor lipsuri trebuie să formeze principala preocupare a partidului şi guvernului ţării noastre.

Forţarea ritmului de industrializare, proporţia nejustă care s'a creat între fondul de acumulare şi fondul de consum, alocarea de investiţii prea mari pentru industria grea şi pentru unele construcţii, alocarea de investiţii în proporţii nesatisfăcătoare pentru industria bunurilor de consum şi agricultură sunt o parte din cauzele care au determinat o creştere nesatisfăcătoare a nivelului de trai al oamenilor muncii în raport cu desvoltarea generală a economiei naţionale.

Hotărîrea Guvernului R.P.R. şi a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român cu privire la reducerea pe anii 1953—1955 a fondului de acumulare, pentru a reprezenta 27,8% din venitul naţional, şi creşterea fondului de consum destinat satisfacerii nevoilor materiale şi culturale ale oamenilor muncii până la 72,2% înseamnă o reglementare « mai justă a mijloacelor materiale şi îndeosebi a investiţiilor şi desvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor economiei naţionale »[1].

Se va da şi mai departe o atenţie deosebită industriei grele, desvoltându-se în special acele ramuri pentru care avem materia primă asigurată, şi se vor face eforturi pentru descoperirea de noi resurse interne.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, A 9-a aniversare a eliberării patriei noastre. « Scânteia » nr. 2748 din 23 august 1953.

Industriei alimentare, industriei textile şi de încălţăminte, industriei locale şi cooperaţiei meşteşugăreşti, producătoare de bunuri de larg consum, li se vor acorda importante investiţii pentru a se asigura o creştere continuă a producţiei.

Investiţii mari se vor aloca în agricultură şi se va acorda o atenţie deosebită producţiei animale, creşterii bazei furajere, viticulturii şi pomiculturii. S'au luat în acest sens importante măsuri economice şi administrative, care vor contribui la realizarea acestui plan vast.

Se va acorda o atenţie neslăbită gospodăriilor agricole colective şi întovărăşirilor de lucru în comun al pământului, pentru întărirea lor economico-organizatorică şi pentru transformarea lor în adevărate centre de atragere a ţărănimii muncitoare pe făgaşul socialismului.

Mărirea producţiei de bunuri de larg consum şi lupta pentru scăderea continuă a preţului de cost vor avea drept rezultat creşterea salariului real al muncitorilor şi funcţionarilor. Totodată s'au luat măsuri pentru îmbunătăţirea sistemului tarifar de salarizare în conformitate cu importanţa politico-economică a fiecărei ramuri de producţie în parte. Se vor construi de către stat până la sfârşitul cincinalului noi locuinţe pentru 50.000 de familii, vor fi stimulaţi prin credite cei ce vor să-şi clădească locuinţe proprii, se va îmbunătăţi sistemul de asistenţă şi deservire medicală şi se vor îmbunătăţi tarifele de salarizare ale medicilor şi ale întregului personal sanitar. Taxele comunale pentru apă, canal şi electricitate vor fi reduse cu 25—30%.

Importante investiţii vor fi acordate desvoltării învăţământului de toate gradele. Taxele şcolare vor fi reduse, alocaţia pentru elevi şi studenţi din cămine şi internate va fi mărită. Noi localuri de şcoală, cantine şi cămine se vor construi pentru a putea face faţă numărului din ce în ce mai mare de elevi şi studenţi bursieri. Se vor construi noi cluburi muncitoreşti, cămine culturale, cinematografe, săli de spectacole, arene sportive, pentru a asigura astfel nevoile culturale mereu crescânde ale oamenilor muncii din ţara noastră.

Condiţiile materiale ale cercetătorilor ştiinţifici, ale oamenilor de artă, ale lucrătorilor din presă şi radio vor fi îmbunătăţite.

« Avem tot ce este necesar — a spus tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea amintită — pentru a înfăptui aceste sarcini. Economia noastră naţională merge cu paşi siguri pe calea avântului continuu. Rezultatele obţinute în domeniul industrializării ţării, colaborarea economică cu ţările lagărului democratic şi îndeosebi ajutorul multilateral al marii Uniuni Sovietice, sprijinul activ şi iniţiativa creatoare a muncitorilor, ţăranilor muncitori şi intelectualilor ne îndreptăţesc să considerăm că sarcina ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii va fi îndeplinită cu succes »[1].

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, A 9-a aniversare a eliberării patriei noastre. « Scânteia » nr. 2748 din 23 august 1953.

Munca colectivă a Comitetului Central al partidului nostru, care se călăuzeşte după măreaţa învăţătură a lui Marx-Engels-Lenin şi Stalin, se bazează pe cunoaşterea şi apărarea intereselor fundamentale ale poporului. De aceea politica justă a partidului este sprijinită cu hotărîre de întregul popor muncitor.

Legătura strânsă dintre partid şi mase, îmbinarea experienţei conducătorilor cu experienţa oamenilor muncii, face ca politica partidului să reprezinte deopotrivă înţelepciunea şi voinţa întregului popor.

Cunoscând şi înţelegând politica partidului, poporul nostru muncitor şi-o însuşeşte cu însufleţire şi luptă pentru înfăptuirea ei.

Întărirea continuă a alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, alianţă care reprezintă temelia regimului de democraţie populară, întărirea continuă a puterii populare, a statului democrat-popular, care este principalul instrument al construirii socialismului, sunt sarcini de bază ale fiecărui comunist, ale fiecărui om al muncii, ale fiecărui cetăţean cinstit al patriei noastre.

Lagărul păcii şi democraţiei, în frunte cu Uniunea Sovietică, creşte şi se întăreşte zi de zi. Mari şi importante succese repurtate de acest lagăr umplu de mânie turbată pe imperialişti — conducătorii lagărului războinic. Încheierea armistiţiului în Coreea, lichidarea mârşavei aventuri fasciste dela Berlin, nota Guvernului Sovietic cu privire la Germania, acordurile încheiate de Guvernul Sovietic cu Republica Democrată Germană, comunicatul sovietic cu privire la desfiinţarea monopolului imperialiştilor asupra bombei cu hidrogen, lucrările celui de al III-lea Congres Mondial al Tineretului Democrat şi ale celui de al IV-lea Festival Mondial al Tineretului şi Studenţilor — iată cele mai importante fapte internaţionale care vorbesc cu tărie despre forţa mereu crescândă a lagărului păcii şi democraţiei.

Importantele succese obţinute de ţările lagărului păcii, democraţiei şi socialismului nu sunt — ce-i drept — pe placul imperialiştilor. În furia lor nebună, ei se dedau la atacuri furioase împotriva ţărilor democrate şi guvernelor lor. Ca bandiţii care nu se hotărăsc să atace decât noaptea, încearcă aceşti ciocli condamnaţi de istorie să urzească comploturi contra popoarelor care sunt astăzi stăpâne pe soarta lor. Nu le e pe plac acestor domni regimul nostru de democraţie populară, spumegă de mânie la gândul că au pierdut pentru totdeauna posibilitatea de a secătui bogăţiile ţării şi vlaga poporului nostru muncitor, că în casele lor de bani nu mai intră profiturile uriaşe de pe urma exploatării crunte a poporului nostru, aşa cum se obişnuiseră în trecut.

Popoarele eliberate de sub jugul exploatării şi asupririi imperialiste, luptând în fruntea oamenilor cinstiţi din lumea întreagă, îi vor învăţa pe aceşti isterici ai războiului şi morţii că oamenii care au câştigat libertatea nu o mai lasă din mâinile lor şi cei care încă nu o au vor şti să lupte uniţi pentru a o dobândi.

Popoarele din lumea întreagă doresc pacea şi luptă pentru ea într'o largă mişcare internaţională, care are o forţă pe care istoria n'a mai cunoscut-o până

acum. Mărind continuu vigilenţa lor, sutele de milioane din lumea întreagă care luptă pentru pace vor nimici, unul după altul, planurile criminale ale agresorilor.

Poporul nostru muncitor este un soldat activ şi credincios steagului păcii şi prieteniei între popoare. Sub conducerea partidului nostru scump, călăuziţi de măreaţa învăţătură a lui Marx-Engels-Lenin şi Stalin, păşim cu încredere spre viitorul luminos al patriei noastre, în care se construieşte viaţa nouă — primăvara lumii, socialismul.

În lumina hotărîrii adoptate de plenara lărgită a C. C. al P.M.R. cu privire la « Sarcinile partidului în domeniul desvoltării economiei naţionale « şi ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii, lucrătorii ştiinţifici din domeniul lingvisticii analizează drumul parcurs până acum şi perspectivele ce li se deschid în viitor.

Regimul capitaliştilor şi moşierilor a desconsiderat ştiinţa limbii. Dovada categorică a cosmopolitismului lor, a trădării intereselor noastre naţionale o constituie sabotarea şi împiedicarea de către ei pe toate căile a cercetărilor ştiinţifice menite să valorifice bogăţia imensă a limbii noastre naţionale. Patriotarzii care cultivau naţionalismul şovin şi criminal au avut un dispreţ atât de profund faţă de limba poporului român, încât au impiedicat pe toate căile elaborarea şi apariţia lucrărilor de bază în domeniul lingvisticii: Dicţionarul şi gramatica limbii române.

Unii oameni de ştiinţă din trecut, mulţi dintre ei valori recunoscute şi oameni cinstiţi, legaţi de popor, şi-au irosit în van forţele, fără a găsi sprijinul şi înţelegerea pentru cercetările lor.

Regimul nostru democrat-popular a eliberat şi ştiinţa limbii de sub obrocul pus de capitalişti, creând oamenilor de ştiinţă cele mai favorabile condiţii pentru a elabora lucrările atât de mult aşteptate de întregul popor. Multă vreme a trecut însă dela eliberarea ţării noastre fără ca lingviştii mai vechi să fi ştiut să folosească acest ajutor. Din cauza unei greşite orientări ştiinţifice şi a unui slab nivel ideologic, mulţi dintre aceşti lingvişti au ţinut în loc desvoltarea ştiinţei limbii în ţara noastră.

După apariţia lucrării lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii » şi în urma repetatului ajutor primit din partea Partidului şi a Prezidiului Academiei R.P.R., lingvistica din ţara noastră a făcut paşi serioşi pe calea luminoasă ce i s'a deschis.

Cu prilejul marii sărbători a eliberării ţării noastre, Institutul de lingvistică se prezintă cu câteva dintre sarcinile sale îndeplinite: se află sub tipar şi vor apărea în curând prima parte a gramaticii ştiinţifice a limbii române, micul dicţionar ortografic şi primul volum al dicţionarului limbii române literare contemporane.

Desigur că este numai un modest început. Cadre noi şi tinere se strâng în jurul Institutului de lingvistică. Pasiunea lor pentru ştiinţa ce o studiază

şi dorinţa lor de a fi folositori patriei pe importantul şantier al lingvisticii sunt serioase garanţii că roadele muncii lor nu vor întârzia să se arate.

Plini de recunoştinţă faţă de încrederea acordată de partid şi guvern şi faţă de hotărîrea de a se îmbunătăţi condiţiile de viaţă materială ale lucrătorilor ştiinţifici, lucrătorii din domeniul lingvisticii îşi iau un angajament solemn de a nu-şi precupeţi forţele pentru a da, cu o clipă mai devreme, marile lucrări, atât de aşteptate de întregul nostru popor muncitor, şi de a descoperi din trecutul de luptă fapte de limbă care să contribuie şi mai mult la cunoaşterea istoriei, vieţii şi limbii poporului nostru.

PE DRUMUL DESVOLTĂRII LINGVISTICII DIN ŢARA NOASTRĂ

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

La 20 iunie s'au împlinit trei ani dela publicarea în ziarul « Pravda » a tezelor lui I. V. Stalin despre limbă sub titlul « Cu privire la marxism în lingvistică ». Împreună cu alte articole ale lui I. V. Stalin, această lucrare formează partea principală a operei clasice « Marxismul şi problemele lingvisticii », care a marcat o cotitură hotărîtoare în istoria tuturor ştiinţelor sociale şi, în primul rând, a lingvisticii.

Frămîntarea creatoare produsă de această lucrare, atât în lumea ştiinţei cât şi în marile mase, este pe deplin explicabilă prin imensa ei valoare teoretică şi de îndrumare luminoasă în actualitatea politică, economică şi culturală a vremii noastre. Apreciind marele ecou produs de această operă a lui I. V. Stalin, lingvistul sovietic A. S. Cikobava scrie: « În întreaga istorie a omenirii, problemele teoretice ale limbii nu au fost niciodată obiectul unui asemenea interes din partea a milioane de oameni »[1]. Aceasta se explică prin faptul că popoarele care luptă pentru apărarea independenţei lor şi pentru desvoltarea necontenită a ştiinţei şi culturii au găsit în « Marxismul şi problemele lingvisticii » un sprijin puternic al patriotismului lor şi un îndemn sporit pentru desvoltarea şi cultivarea limbii, care este forma naţională a culturii socialiste.

În « Marxismul şi problemele lingvisticii » sunt formulate, pentru întâia oară în istoria lingvisticii, definiţiile marxiste ale noţiunilor şi categoriilor fundamentale ale acestei ştiinţe: specificul limbii ca fenomen social, raportul ei faţă de producţie, bază şi suprastructură, caracterul ei naţional, structura limbii, legile ei interne de desvoltare, funcţia ei socială, legătura ei indisolubilă cu gândirea, condiţiile sociale ale desvoltării limbii, legătura ei strânsă cu istoria poporului care a creat-o şi o vorbeşte, rolul ei uriaş în istoria culturii umane.

[1] « Izvestiia Akademii Nauk SSSR », vol. IX, nr. 5/1950, p. 329.

Completând tezele de mai sus, « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », apărută în 1952, conţine noi indicaţii metodologice de nepreţuită valoare, pe care lingvistica trebuie să le folosească, şi anume cele asupra caracterului obiectiv al legilor economice şi a folosirii lor pentru progresul societăţii, asupra duratei limitate de funcţionare a acestor legi şi caracterizarea legilor fundamentale ale capitalismului şi socialismului.

Marcând începutul unei noi etape în desvoltarea lingvisticii, « Marxismul şi problemele lingvisticii » a însemnat pentru lingvistica sovietică şi a ţărilor de democraţie populară începutul unui mare avânt creator.

★

Cel mai strălucit bilanţ de realizări, la împlinirea a trei ani dela publicarea acestei opere clasice a lui I. V. Stalin, îl prezintă, desigur, lingvistica sovietică. Desvoltând şi aplicând teoria marxist-leninistă într'un domeniu al ştiinţei în care au domnit multe confuzii şi rătăciri idealiste, de felul celor susţinute de şcoala lui N. I. Marr şi de şcolile lingvistice burgheze, lucrările lui I. V. Stalin au stabilit premisele ştiinţifice fundamentale pentru înflorirea excepţională pe care o cunoaşte astăzi lingvistica sovietică.

Valorificând în mod strălucit tezele lui I.V. Stalin despre limbă şi aplicând îndrumările lui metodologice în tratarea diferitelor probleme concrete, lingviştii sovietici au dat la iveală lucrări de cel mai înalt interes ştiinţific.

Traducerea recentă în limba română a două culegeri de studii: « Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică » (Editura Cartea Rusă, 1952) şi « Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin » (Editura Academiei R.P.R., 1953), despre care scriem mai pe larg la rubrica « Critică şi bibliografie » din acest număr al revistei noastre, oferă marelui public dela noi posibilitatea să aprecieze drumul fecund pe care se desvoltă astăzi lingvistica sovietică, precum şi marea putere de creaţie a lingviştilor sovietici. Astfel de studii teoretice de lingvistică apar în mare număr în Uniunea Sovietică, printre care amintim valoroasele culegeri: « Împotriva vulgarizării şi denaturării marxismului în lingvistică » (Editura Institutului de lingvistică al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S.) şi « Problemele de teorie şi istorie a limbii în lumina lucrărilor lui I. V Stalin despre lingvistică » (Editura Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S.). Marea contribuţie adusă operei de introducere a marxismului în lingvistică şi de critică nimicitoare a idealismului, întreprinsă pe baza învăţăturii staliniste, a consacrat numele lingviştilor sovietici: V. V. Vinogradov, A. S. Cikobava, G. D. Sanjeev, N. S. Pospelov, V. A. Zveghinţev, V. A. Serebrennikov, R. I. Avanesov, L. A. Bulahovski şi alţii, în fruntea savanţilor luptători din întreaga lume pentru cea mai înaintată ştiinţă a limbii, pe baza trainică a clasicei opere a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii ».

Alături de studiile de nepreţuită valoare teoretică, ca cele cuprinse în culegerile menţionate mai sus, şi de bogatele studii din revistele « Voprosî iazîkoznaniia», « Izvestiia Akademii Nauk », « Russkii iazîk v şkole », «Inostrannîe iazîki v şkole» şi altele, lingvistica sovietică a păşit la realizarea unor importante lucrări ştiinţifice cu caracter practic de mari proporţii, cum sunt, spre pildă: « Gramatica limbii ruse », din care a apărut primul volum în 1952; « Dicţionarul limbii ruse literare contemporane », în 15 volume, din care au apărut până în prezent două volume, iar în anul în curs vor apărea alte trei; Dicţionarul normativ de uz curent, în 3 volume; Dicţionarul limbii ruse într'un volum, de S. I. Ojegov; Dicţionarul limbii lui Puşkin, care cuprinde 80.000 de cuvinte; « Materiale şi cercetări asupra istoriei limbii literare ruse », sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov, din care, în 1953, a apărut al treilea volum, cuprinzând analiza limbii şi stilului marilor scriitori din epoca puşkiniană: Puşkin, Gogol, Lermontov şi Belinski; Atlasul dialectologic al limbii ruse, din care au apărut două mari volume, cuprinzând graiurile dela răsărit de Moscova şi cele din regiunile nord-vestice. Nenumărate sunt în acelaşi timp lucrările de fonetică, dialectologie şi lexicologie privind limba rusă, ca şi limbile popoarelor din U. R. S. S., care, pentru întâia oară, se bucură de libertate şi sprijin ştiinţific de desvoltare prin politica naţională leninist-stalinistă.

Clasicele lucrări ale lui I. V. Stalin au dat astfel lingviştilor sovietici sprijinul ştiinţific şi îndemnul pentru a realiza opere care să fie la înălţimea celorlalte înfăptuiri măreţe ale epocii socialiste. Prin operele ei teoretice şi practice realizate până acum pe baza învăţăturii staliniste, lingvistica sovietică şi-a deschis drumul larg spre a ocupa « primul loc în lingvistica mondială », aşa cum i-a fixat ca sarcină marele ei îndrumător, I. V. Stalin, în « Marxismul şi problemele lingvisticii » (p. 38).

★

Învăţătura stalinistă despre limbă, succesele lingvisticii sovietice şi marele sprijin acordat de către Partidul Muncitoresc Român studiului ştiinţific şi cultivării limbii române şi limbilor minorităţilor naţionale, sprijin izvorît din însuşirea învăţăturii marxiste despre rolul limbii ca instrument de luptă şi desvoltare a societăţii şi ca formă a culturii naţionale, au creat şi în ţara noastră condiţiile prielnice pentru desvoltarea lingvisticii pe baze ştiinţifice. Planurile de muncă ale Institutelor de lingvistică din Bucureşti şi Cluj ale Academiei R.P.R., precum şi cel al colectivului din Iaşi, cuprind un vast program întocmit pe baza învăţăturii lui I. V. Stalin şi a roadelor ştiinţei sovietice. Acest program de lucru este menit să umple marile goluri lăsate la noi în domeniul studiului şi cultivării limbii, ca urmare a nepăsării şi desconsiderării claselor exploatatoare faţă de limba română şi să înlăture concepţiile idealiste şi neştiinţifice care au dominat în elaborarea lucrărilor de lingvistică întreprinse la noi în trecut.

Însuşindu-şi învăţătura lui I. V. Stalin, după care esenţa specificului limbii este structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte, Institutul de lingvistică din Bucureşti a început elaborarea lucrărilor de bază care privesc temelia limbii române: Gramatica şi Dicţionarul.

Volumul întâi al Gramaticii limbii române (Vocabularul, Fonetica şi Morfologia) a fost terminat şi dat la tipar în cursul lunii iunie a.c. Volumul al doilea, cuprinzând Sintaxa, se găseşte în faza ultimei revizii şi va fi dat la tipar în cursul lunii noiembrie a.c. Din Dicţionarul limbii române literare contemporane, care va fi format din patru volume, a fost terminat primul volum, literele A—C, care va fi dat la tipar în cursul lunii septembrie a.c. Institutul de lingvistică din Bucureşti, în colaborare cu cel din Cluj, va începe, în cursul acestui an, elaborarea unui dicţionar al limbii române într'un volum, model Ojegov, accesibil ca nivel de înţelegere, ca formă şi ca preţ marii mase a elevilor, studenţilor şi tuturor omenilor muncii. În cadrul operei de studiere şi de valorificare ştiinţifică a limbii noastre, s'a început, în colaborare cu Institutul de lingvistică din Cluj, strângerea de material pentru un dicţionar al limbii române din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea.

Ortografia ştiinţifică a limbii române, întocmită în 1952 şi supusă desbaterii publice mai multă vreme, a fost definitivată şi, împreună cu un dicţionar ortografic de 10.000 de cuvinte, va deveni în curând ortografia oficială a limbii noastre.

Munca pentru cunoaşterea graiurilor populare se desfăşoară intens, urmând a fi valorificată în « Atlasul lingvistic român », al cărui prim volum, alcătuit de Institutul de lingvistică din Cluj, este gata de tipar. Studierea graiurilor noastre populare constituie astăzi şi pentru Institutul de lingvistică din Bucureşti o preocupare activă, concretizată în alcătuirea unui colectiv de tineri dialectologi, care au făcut, în cursul acestui an, două anchete pe teren, în regiunile Stalin şi Bacău, iar în cursul verii, împreună cu echipa Institutului din Cluj, au anchetat graiurile din văile Jiului, şi Sebeşului.

Studiul istoriei limbii române în strânsă legătură cu istoria poporului, care constituie, după indicaţiile lui I. V. Stalin, condiţia cunoaşterii ei ştiinţifice, este întreprins de Institutele de lingvistică în colaborare, cuprinzând următoarele probleme de bază: formarea limbii române, rolul elementului slav în evoluţia ei, fondul ei principal de cuvinte, structura ei fonetică, dialectele şi graiurile ei regionale.

În scopul cunoaşterii şi însuşirii limbilor naţiunilor vecine şi prietene, Institutul de lingvistică din Bucureşti a întocmit un dicţionar ruso-român, cuprinzând 50.000 de cuvinte. El va fi dat la tipar în cursul lunii decembrie a.c. De un nepreţuit ajutor pentru cunoaşterea limbii ruse la noi în ţară este dicţionarul româno-rus, editat recent la Moscova de către Editura în limbi străine din U.R.S.S., care se găseşte astăzi în toate librăriile noastre.

Institutul de lingvistică din Cluj a pregătit şi va da la tipar, până la sfârşitul acestui an, Dicţionarul româno-maghiar.

Însuşindu-şi experienţa sovietică despre valorificarea moştenirii culturale, Institutele noastre de lingvistică au început munca de reconsiderare a operelor lingviştilor noştri din trecut. Desvoltarea lingvisticii noastre trebuie legată de tot ceea ce a fost valoros şi progresist în trecut, cunoaşterea operei lingviştilor noştri patrioţi constituind un important factor în înarmarea tinerelor cadre cu cunoştinţe ştiinţifice asupra limbii române. Reconsiderarea lingviştilor români din trecut se îndeplineşte, la Institutul de lingvistică din Bucureşti, prin elaborarea a două studii, unul asupra lui A. Cihac şi al doilea asupra lui H. Tiktin; Institutul de lingvistică din Cluj pregăteşte un studiu asupra slavistului Ioan Bogdan, iar colectivul de lingvişti din Iaşi, un studiu asupra lui Alexandru Lambrior.

În cadrul reeditării de scrieri vechi româneşti, la Institutul de lingvistică din Bucureşti se lucrează la o ediţie ştiinţifică a Didahiilor lui Antim Ivireanul şi la publicarea descrierilor făcute de călători români în Rusia, în secolul al XVIII-lea.

Spre a susţine interesul activ al intelectualităţii noastre şi al tuturor oamenilor muncii pentru cultivarea limbii noastre, pentru combaterea teoriilor idealiste care au frânat desvoltarea lingvisticii româneşti şi îndeosebi pentru promovarea lingvisticii materialiste, Institutul de lingvistică din Bucureşti editează în prezent două reviste de lingvistică de largă răspândire: « Studii şi cercetări lingvistice » şi « Limba română ».

Legarea conţinutului acestor reviste de problemele vii şi actuale ale culturii noastre face ca ele să se deosebească total de publicaţiile lingvistice din trecut, care, chiar atunci când nu erau scrise în limbi străine, erau destinate unor probleme rupte de viaţă şi străine de actualitatea culturală, motiv pentru care ele aveau o circulaţie foarte redusă. Revistele « Studii şi cercetări lingvistice » şi « Limba română » se ocupă de problemele arzătoare ale desvoltării noastre culturale, ca : Gramatica, Dicţionarul, Ortografia, predarea limbilor în şcoli, răspândirea şi popularizarea cuceririlor lingvisticii române şi sovietice, întreţinerea interesului şi dragostei pentru cultivarea limbii române. Tirajul acestor publicaţii se ridică la mii de exemplare, cifră care sub regimul burghezo-moşieresc nu era atinsă nici de cărţile de mare succes, fără a mai vorbi de publicaţiile lingvistice.

★

Învăţătura stalinistă a început să dea roade şi în domeniul învăţământului nostru lingvistic, în universităţi ca şi în şcolile medii. Este destul să amintim în această privinţă că la Universitatea « C. I. Parhon » din Bucureşti numărul tezelor pentru Examenul de Stat tratând subiecte de lingvistică a crescut simţitor faţă de anii trecuţi. Aceste teze au tratat probleme de gramatică, de lexicologie, probleme de limbă literară şi de graiuri regionale.

Cercul studenţesc de lingvistică dela Universitatea « C. I. Parhon » a însemnat în anul acesta un factor mai activ în pregătirea ştiinţifică a studenţilor şi în stimularea interesului lor pentru studiile de lingvistică. Desvoltarea acestui cerc printr'o mai bună organizare a şedinţelor şi prin participarea mai activă a studenţilor şi profesorilor la lucrările lui va constitui un factor de real progres în munca pentru ridicarea de tinere cadre de lingvişti.

Activitatea ştiinţifică a catedrei de limba română dela Universitatea « C. I. Parhon » s'a intensificat prin cuprinderea în planul ei de lucru a următoarelor pobleme: reconsiderarea lui B. P. Hasdeu; alcătuirea unei culegeri de texte potrivite pentru lucrările practice de gramatică; elaborarea une bibliografii critice a dicţionarelor româneşti; alcătuirea unei culegeri de texte dialectale; colaborarea mai activă a colectivului catedrei la « Limba română » şi « Studii şi cercetări lingvistice » şi sprijinirea colaborării studenţilor la aceste reviste.

Nu putem trece cu vederea faptul că învăţământul lingvistic dela Universitatea « C. I. Parhon » suferă de lipsa funcţionării corespunzătoare a catedrei de Introducere în lingvistică şi Lingvistică generală. Faţă de importanţa lor în cadrul muncii de ridicare a cadrelor de noi lingvişti, importanţă subliniată în nenumărate rânduri de către lingviştii sovietici, catedrele de Introducere în lingvistică şi Lingvistică generală trebuie întărite în toate facultăţile noastre de filologie printr'o mai bună organizare a materialului predat şi ţinerea regulată a lecţiilor.

Predarea limbilor în şcoală, în primul rând a limbii române, a început să constituie o preocupare susţinută a lingviştilor noştri. Astfel, numeroşi colaboratori ştiinţifici ai Institutului de lingvistică din Bucureşti au asistat, la sfârşitul acestui an şcolar, la examenele de limba română ale şcolilor medii din Capitală, pentru a aprecia calitatea metodei de predare. Constatările făcute cu acest prilej vor fi publicate în coloanele « Limbii române » începând chiar cu numărul de faţă.

*

În scurtul răstimp de un an de când noua conducere a Institutului de lingvistică din Bucureşti aplică în mod consecvent învăţătura stalinistă, s'a pornit la realizarea operelor de bază ale lingvisticii noastre, şi anume: Gramatica, Ortografia, Dicţionarul, precum şi la studiul ştiinţific al formării şi evoluţiei limbii noastre. Acest început constituie însă abia o parte din vastul program de muncă pe care-l reclamă nevoile revoluţiei culturale din ţara noastră.

Nepăsarea care a dominat sub regimul burghezo-moşieresc în studierea limbii române, dar mai ales problemele noi scoase la iveală de geniala învăţătură stalinistă, fac astăzi ca sarcinile lingviştilor să fie mai mari şi mai pline de răspundere ca oricând. De aceea, în lumina acestor mari sarcini, ies mai bine

în evidenţă şi lipsurile activităţii din ultimul timp în domeniul lingvisticii noastre.

Aceste lipsuri se pot rezuma în următoarele: lipsa unui număr suficient de cadre tinere de lingvişti; nepublicarea, în afara studiilor apărute în « Limba română » şi în « Studii şi cercetări lingvistice », de lucrări mai mari cu caracter teoretic general şi de studii asupra unor probleme speciale; organizarea insuficientă a cercurilor de comunicări ştiinţifice pe probleme legate de tezele staliniste despre limbă; apariţia neregulată a publicaţiilor « Studii şi cercetări lingvistice » şi « Limba română »; numărul redus de conferinţe publice cu subiecte lingvistice sau de articole lingvistice în ziare şi reviste; încetineala operei de reconsiderare a lingviştilor noştri progresişti din trecut. Remedierea acestor lipsuri face parte din sarcinile imediate ale lingvisticii noastre.

Problemele activităţii lingvistice din ţara noastră sunt ridicate de însăşi viaţa şi nevoile culturale ale oamenilor care construiesc socialismul. « Anii puterii populare — a spus tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective — sunt ani de puternic avânt economic şi cultural al forţelor creatoare ale poporului, atâta timp ţinute sub obroc de capitalism »[1]. Poporul nostru, însetat de cultură, îşi iubeşte cu înflăcărare limba şi vrea ca ea să devină cu adevărat în această epocă « un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii »[2], cum caracterizează I. V. Stalin limba. El cere ca munca lingviştilor să oglindească nevoile lui actuale în mersul spre socialism. Lingvistica marxistă, spre deosebire de cea burgheză, nu este numai ştiinţa studierii statice a limbii, ci ştiinţa cultivării şi perfecţionării ei necontenite. Construirea socialismului cere ca munca lingviştilor să cuprindă probleme actuale, ca: fixarea terminologiei născute din noile relaţii economice şi sociale, unificarea termenilor tehnici, traducerea cât mai adecvată a termenilor pe care îi împrumutăm din alte limbi, îndeosebi din limba rusă, termeni care denumesc noţiunile noi ale vieţii socialiste şi care fac parte din fondul internaţional de cuvinte al culturii socialiste. Poporul muncitor aşteaptă ca toate aceste cuvinte noi să se oglindească, în dicţionarele ce se întocmesc, cu sensul lor exact şi actual; el cere lingviştilor valorificarea neîncetată a bogăţiei lexicale şi artistice a limbii noastre.

Publicarea cât mai grabnică a Gramaticii şi a Dicţionarului limbii române literare contemporane, a Ortografiei, a Dicţionarului ruso-român şi româno-maghiar, precum şi remedierea lipsurilor arătate în activitatea lingvistică din ţara noastră, se impune ca o sarcină de arzătoare actualitate pentru lingviştii noştri, spre a răspunde încrederii şi marelui sprijin acordat desvoltării lingvisticii de către Partidul Muncitoresc Român, Guvernul Republicii Populare Române şi Prezidiul Academiei R.P.R.

[1] « Scânteia » din 24 mai 1953.

[2] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 24.

DESPRE LIMBA ŞI SCRIEREA CHINEZĂ [1]

DE

A. STADNICENKO

Limba şi scrierea chineză au particularităţile lor care le deosebesc profund de limbile slave şi de celelalte limbi europene. Totuşi, aceasta n'a împiedicat pe mulţi sinologi ruşi şi străini să-şi însuşească limba vorbită şi scrierea chineză, mai ales după ce au venit în contact cu poporul chinez.

Limba chineză ţine de limbile izolante. Fondul ei principal de cuvinte constă din cuvinte monosilabice, care exprimă noţiuni primordiale, fundamentale. Cuvintele chineze nu se declină, nu se conjugă şi nu capătă flexiunile atât de răspândite în limba rusă. Aceste cuvinte-radicale monosilabice reprezintă elemente de formare a cuvintelor sub forma unor diferite îmbinări reciproce. De exemplu *ţao* — iarbă şi *mu* — copac, în îmbinarea *ţaomu*, înseamnă un nou cuvânt: « vegetaţie ».

După principiul îmbinării cuvintelor monosilabice, se formează întreaga varietate de cuvinte (câteva zeci de mii), necesare unei vieţi civilizate. Câteodată cuvintele simple, monosilabice, intrând în îmbinări reciproce, îşi păstrează şi sensul lor iniţial, la fel cum se întâmplă în limba rusă, de exemplu în cuvântul земле владелец « proprietar de pământ », în care cuvintele земля « pământ » şi владелец « proprietar » îşi păstrează înţelesul lor şi, în acelaşi timp, formează împreună un cuvânt nou. În chinezeşte la « proprietar de pământ » se zice *diciju*. În acest cuvânt chinezesc intră cuvintele: pământ —*di* şi stăpân, proprietar — *ciju*.

Dar, în limba rusă, asemenea cuvinte compuse sunt relativ puţine, pe când în limba chineză ele abundă.

Deoarece cuvintele monosilabice chineze nu-şi pierd sensul lor iniţial în îmbinări, unii sinologi înclină să considere cuvintele compuse ca nişte propoziţii speciale. De exemplu, ei socotesc că cuvântul *gunciandan* — partidul

[1] Articol publicat în revista « Ogoniok » nr. 14, aprilie 1953.

comunist — poate fi interpretat: « partidul comunităţii de bunuri »; însă lucrurile nu stau astfel. În asemenea îmbinări apar cuvinte noi, deosebite de cuvintele elementare din care se compun. Iată de ce nu ne putem limita numai la cunoaşterea cuvintelor-radicale monosilabice chineze. Cunoaşterea celor mai simple cuvinte monosilabice uşurează doar însuşirea vocabularului variat şi vast al imbii chineze.

În limba chineză sunt multe omonime, iar multe cuvinte monosilabice, pe lângă un înţeles semantic diferit, au aceeaşi sonoritate. Astfel *hu* are peste douăzeci de înţelesuri, de exemplu: « lac », « uşă », «a invoca» etc. Cuvântul monosilabic mult răspândit *şi* are nu mai puţin de şaizeci de înţelesuri, ca de exemplu: «zece», «istorie», «treabă» etc. *I* înseamnă: «unu», «rochie», «a traduce» şi, în afară de acestea, până la o sută de alte sensuri. Zeci de sensuri au cuvinte monosilabice ca: *bi*, *bo*, *gui*, *di*, *in*, *ini*, *li*, *lu*, *liu*, *mi*, *si*, *su*, *siao*, *tan*, *tani*, *fu*, *fei*, *ţzi*, *ţzian*, *cian*, *şu*, *iuan*, *ioi*, *ian*, *iao*.

După cum s'a spus mai sus, multe din ele intră în îmbinări reciproce după tipul cuvintelor noastre: паровоз « locomotivă », пароход « vapor », водолаз « scafandru », самообразование « autodidactism », каменотес « cioplitor de piatră », самолёт « avion », частокол « palisadă », летописец « letopiseţ », двоедушие « ipocrizie », единодушие « unanimitate », дымоход « coş pentru fum ».

În cazul acesta, cuvintele chineze, devenind bi- şi polisilabice, se deosebesc uşor unele de altele.

În afară de aceasta, cuvintele care sunt la fel, dar au înţeles diferit, se pronunţă cu o intonaţie deosebită.

Această aşa zisă tonalitate constituie o particularitate a limbii chineze. În graiul răspândit în Pekin, există patru tonuri, şi anume:

Primul ton drept. Cuvântul se pronunţă pe un ton egal, deşi destul de ridicat (dar fără efort), de pildă la fel cum răspundem « aşa » la întrebarea « de ce nu eşti vesel? ».

Al doilea ton drept. Cuvântul se pronunţă cu voce ridicată, ca în întrebarea: « Cine-i acolo? ».

Tonul al treilea, sau ascendent. Cuvântul se pronunţă cu voce ridicată, de pildă cum pronunţăm: « Ce-e? », « Iată cum ».

Tonul al patrulea, sau descendent. Cuvântul se pronunţă cu o coborîre treptată a vocii, destul de scurt, exprimând oarecum o afirmare care aminteşte expresiile noastre: « *Aşa* trebuie să faci? », « Nu se poate ».

În dicţionare, aceste tonuri sunt indicate prin semne convenţionale, deasupra cuvintelor respective, iar în dicţionarele străine, câteodată, prin mici cifre.

De exemplu, cuvântul *şui*^{2} (cu semnul doi), care se pronunţă pe tonul al doilea, înseamnă întrebarea « cine? », iar *şui*^{3} (cu semnul trei), care se pronunţă pe tonul al treilea, înseamnă « apă ». Vorbirea chineză vie nu se poate lipsi de tonalităţi. Totuşi lunga desvoltare a limbii chineze a dus la formarea cuvintelor bisilabice şi polisilabice, care nu cer vechile grade de tonalitate.

Cuvintele posilabice uşurează apropierea diferitelor dialecte existente în China şi care se deosebesc mai ales prin pronunţare şi tonalitate, iar nu prin structură gramaticală şi vocabular.

De una din particularităţile limbii chineze se leagă şi sintaxa ei, îmbinarea cuvintelor în propoziţii. Rămânând neschimbate ca formă, cuvintele ocupă în propoziţii (cu rare excepţii) un loc determinat. În propoziţie, în primul loc, se pune de obicei subiectul, în locul al doilea predicatul, apoi urmează complementul. De exemplu: *siueşen ianţziu lişi* « studentul studiază istoria ». Dacă este necesar să se determine care student, când şi ce fel de istorie studiază el, toate cuvintele determinante vor ocupa locul din faţa celor ce trebuie determinate (atributul precede cuvântul pe care-l determină). *Cijeghe siueşen sianţzai ianţziu cijungo lişi* « acest student învaţă acum istoria chineză ». Câteodată verbele şi substantivele se formează cu ajutorul cuvintelor neflexibile, care joacă rolul de sufixe.

După lămurirea particularităţilor fundamentale ale limbii chineze, nu este greu să ne orientăm în particularităţile scrierii chineze.

Ea nu se bazează pe alfabet, ci pe aşa numitele hieroglife. Literele alfabetului indică sunete, « foneme »; hieroglifele sunt simboluri ale noţiunilor ce se exprimă prin cuvinte. În scrierea chineză sunt aproximativ atâtea hieroglife uzuale câte cuvinte-radicale monosilabice simple sunt, adică câteva mii.

După cum se presupune, hieroglifele au provenit din existenţa, în vremuri îndepărtate, a pictogramelor (din latinescul pictura — pictură, adică desen, zugrăveală), însă scrierea hieroglifică chineză actuală este departe de a fi pictografică. Hieroglifa este un simbol care în majoritatea cazurilor nu are o asemănare vizibilă cu obiectul pe care-l indică, deşi în multe cazuri ea poate fi asociată reprezentărilor noastre. De exemplu *cijun* (1) « mijloc », datorită barei verticale, ne dă reprezentarea cunoscută a noţiunii de « mijloc ». Cele mai multe hieroglife sunt cu totul abstracte, în genul hieroglifului *iu* (2) « a avea ». În consecinţă, memorizarea hieroglifelor cere învăţarea lor în procesul aplicării practice.

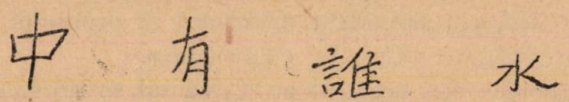

1 2 3 4

Hieroglifa se citeşte la fel cu cuvântul pe care îl indică. Hieroglifele se deosebesc între ele prin numărul şi caracterul liniilor, cum se poate vedea în exemplul *şui*, care, în raport cu tonul cu care este pronunţat, poate însemna întrebarea « cine ? » sau cuvântul « apă ». În primul caz, hieroglifa *şui* se scrie (3), în al doilea (4). Astfel, ambele noţiuni sunt percepute fără greşeală, independent de pronunţare şi de ton. Aceasta creează o anumită comoditate în comunicarea dintre oamenii care vorbesc diverse dialecte, cum e în China. În aceasta constă

una din cauzele viabilităţii hieroglifelor în scrierea chineză. *Hieroglifa îşi păstrează sensul, independent de felul cum se citeşte, şi nu numai în diferite dialecte, ci şi în limbi complet diferite.*

De exemplu, «stat» se zice în chineză*go* (5), în japoneză se zice «cuni», dar se indică prin aceleaşi hieroglife. Scrierea hieroglifică a pătruns din China în Japonia, prin Coreea, în secolul al III-lea şi s'a răspândit larg în secolul al VI-lea, odată cu pătrunderea budismului.

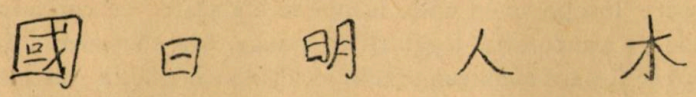

5 6 7 8 9

Toate hieroglifele din dicţionare sunt despărţite pe secţiuni, după criteriul noţiunilor înrudite. În acest caz se ia de bază un hieroglif oarecare. De exemplu hieroglifu*ji* (6), care indică «soarele», «ziua», reprezintă oarecum baza în grupul hieroglifelor legate de noţiunea «soare» şi poate fi întâlnit în calitate de element în noţiunea mai complexă *min* (7) «luminos» şi într'o serie de alte noţiuni. Asemenea hieroglife elementare, de bază, se numesc hieroglife-«cheie». Se socotesc 214 hieroglife-cheie, printre care: *jeni* (8) «om», *mu* (9) «copac», *niui* (10) «femeie», *ho* (11) «foc», şi altele.

Cunoaşterea hieroglifelor-cheie uşurează înţelegerea multor altor hieroglife care intră în compunerea scrierii chineze.

Denumirile proprii se scriu cu aceleaşi hieroglife ca şi cuvintele comune, dar în unele cazuri hieroglifele îşi păstrează sensul, iar în altele se folosesc doar ca silabe ale cuvântului respectiv, ca un alfabet silabic.

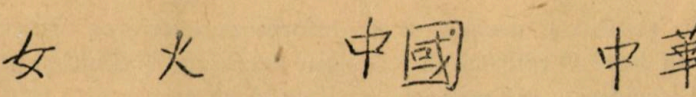

10 11 12 13

Să lămurim aceasta prin exemple: *cijungo* (12) — numele Chinei — se compune din *cijun* «mijloc» şi *go* «stat», adică «statul din mijloc». În această noţiune s'au oglindit vechile idei geografice ale Chinezilor. *Cijunhua* (13) «floarea din mijloc» este o altă denumire poetizată a ţării (*hua* — «floare»). Republica Populară Chineză se numeşte *Cijunhua jenmini gunhego* (14), în care *Cijunhua* (China) se îmbină cu *jenmini gunhego* (republică populară). Dar un nume propriu, cum ar fi Abisinia (15), pentru scrierea căruia sunt luate hieroglifele

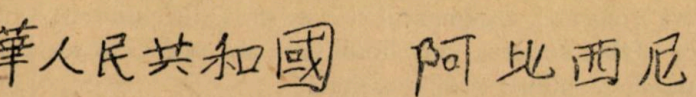

14 15

a, bi, si, ni şi *ia* («mal», «comparaţie», «apus», «apropiat», «cel mai rău»), nu are niciun fel de sens. Hieroglifele au fost folosite în cazul de mai sus ca un

alfabet. Astfel se procedează în majoritatea cazurilor la transcrierea cuvintelor străine şi a numelor de familie. În numele de familie, în prenume şi în numele proprii, de obicei, nu se ţine seamă de înţelesul hieroglifelor: ele apar tocmai ca o indicare a numelor proprii şi în text se notează câteodată cu o linioară.

Rândurile textului chinezesc, atât al celui scris de mână, cât şi al celui tipărit, sunt aranjate de sus în jos şi dela dreapta la stânga. De aceea, o carte sau un manuscris începe acolo unde la noi se sfârşeşte. La noi cartea aşezată cu titlul deasupra are cotorul legăturii în stânga, cea chinezească în dreapta. Scrierea de sus în jos are inconvenientele ei, deoarece citatele europene trebuie răsturnate şi scrise vertical, de sus în jos, după cum merg rândurile chinezeşti. Şi mai greu se scriu formulele ştiinţifice cu indici literali şi numerici. De aceea cărţile şi revistele ştiinţifice sunt scrise tot mai frecvent cu hieroglife chineze, însă, ca în Europa, orizontal, dela stânga la dreapta.

În calculele matematice se folosesc caractere europene şi arabe (adică aceleaşi ca şi la noi) şi nu cifrele chineze. Cifrele arabe sunt aplicate foarte des la tablourile statistice, deşi în text sunt scrise cifrele chineze, al căror model până la zece este următorul (16):

一 二 三 四 五

六 七 八 九 十

16

Este oare posibil şi necesar să se reformeze «scrierea chineză», să fie transpusă în alfabet? O reformă este desigur necesară. Trebuie să presupunem că în anumite condiţii o reformă este posibilă, dacă nu pe calea unei renunţări rapide şi complete la scrierea hieroglifică, cel puţin printr'o simplificare mai mult sau mai puţin însemnată. Dar în măsura în care această scriere, ca şi oricare alta, a servit şi serveşte cauzei progresului, trebuie cântărite cu grijă toate împrejurările pentru şi contra, în condiţiile concrete ale perioadei istorice date. O reformă rapidă şi completă a scrierii, cu renunţarea la hieroglife, ar îngreuia accesul maselor largi la valorile culturale istorice, acest lucru cerând reeditarea multor cărţi şi a altor materiale scrise cu hieroglife. Ar apărea şi anumite greutăţi de adaptare a noii scrieri la dialectele existente. Unii prezintă împotriva reformei argumentul că este greu din punct de vedere tehnic să transpui în alfabet scrierea unei limbi care are multe cuvinte asemănătoare şi care se deosebesc numai prin tonalitate.

De problemele reformei scrierii chineze se ocupă în prezent guvernul Republicii Populare Chineze. Elaborarea reformei nu împiedică cu nimic înflorirea impetuoasă în ţară a culturii pe baza scrierii existente.

În păturile largi ale poporului chinez creşte tendinţa ca în cel mai scurt termen să se lichideze analfabetismul, în care, în trecut, erau ţinuţi milioane de muncitori. Experienţa luptei pentru lichidarea analfabetismului arată că « scrierea chineză » nu este prea grea, cum presupun mulţi, pentru Chinezii care cunosc limba maternă vorbită.

În ultimii ani a căpătat o largă răspândire în China metoda unei mai rapide învăţări a scrierii hieroglifice, elaborată de profesorul din Armata populară eliberatoare chineză, tovarăşul Ţi Ţzian-hua. Folosind această metodă, un analfabet sau cineva cu puţină ştiinţă de carte are posibilitatea să înveţe în 150 de ore de studiu 1.500—2.000 dintre cele mai uzuale hieroglife, alese după o practică îndelungată, iar după încă 100 de ore de studiu, să poată citi ziare, cărţi mai simple, precum şi să scrie scrisori.

Metoda lui Ţi Ţzian-hua, care a fost distins cu diploma de onoare a Comitetului pentru problemele culturale şi ale educaţiei de pe lângă Consiliul administrativ al guvernului central al Republicii Populare Chineze, se bazează pe aplicarea semnelor fonetice (literelor) care se prezintă ca nişte combinaţii simplificate din două sau patru linii, ce se întâlnesc în hieroglife ca elemente. Acest alfabet chinez, format din 40 de semne, care se chiamă *cijun ţzîmu*, se folosea mai înainte în predarea pentru copii ca un mijloc ajutător de a scrie, pe lângă hieroglife, pronunţarea lor. Tovarăşul Ţi Ţzian-hua a adoptat alfabetul ca un mijloc de predare pentru adulţi (care posedă limba chineză vorbită) a textelor simple, scrise cu litere. Pentru aceasta, sunetele literelor se învaţă la început cu ajutorul pozelor.

Ulterior, pozele sânt înlocuite cu hieroglife, iar elevii disting că cuvintele care au acelaşi sunet, dar sunt diferite ca sens, deşi se scriu cu aceleaşi litere, sânt indicate prin hieroglife diferite. Minimul de hieroglife însuşite pe această cale le permite să treacă la citirea textelor simple, iar citirea repetată a hieroglifelor selecţionate din text grăbeşte şi fixează memorizarea lor.

Pe această cale, elevii se apropie de citirea unui text de ziar sau de carte, încep analiza grafică a hieroglifelor şi scrierea.

Se presupune că din primăvara anului 1953, pe baza metodei mai rapide de învăţare, va fi lichidat analfabetismul la peste 10.000.000 de oameni, mai ales la muncitorii din industrii şi la ţărani. În regiuni ca China de Nord-Est, lichidarea completă a analfabetismului trebuie să fie, după plan, terminată în următorii cinci ani. Planul de lichidare a analfabetismului se elaborează şi se realizează şi în alte regiuni ale Chinei.

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

PROBLEMELE ELABORĂRII DICŢIONARULUI LIMBII ROMÂNE LITERARE CONTEMPORANE ÎN LUMINA ÎNVĂŢĂTURII LUI I. V. STALIN DESPRE LIMBĂ ŞI A EXPERIENŢEI LEXICOGRAFIEI SOVIETICE

DE

VASILE BREBAN

Rezoluţia primei consfătuiri asupra problemelor de lexicografie, care a avut loc în aprilie 1952 la Institutul de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., prevede o serie de măsuri organizatorice, dintre care amintim: hotărîrea de a se da informaţii prin presă cu privire la desfăşurarea muncii la dicţionare, prezentarea în paginile revistei « Voprosî iazîkoznaniia » a diferitelor stadii în care se află lucrările de lexicografie, publicarea principalelor probleme teoretice ale lexicografiei.

Urmând exemplul lexicografilor sovietici, Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. a început acţiunea de a se publica în paginile revistelor « Studii şi cercetări lingvistice » şi « Limba română » articole prin care să informeze pe cei care doresc să cunoască desfăşurarea muncii lexicografice din patria noastră asupra dicţionarelor pe care le elaborează şi a stadiului lucrărilor la aceste dicţionare.

Geniala lucrare a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii » a deschis o cale nouă, singura cale justă de cercetare în domeniul limbii, având ca punct de plecare interpretarea ştiinţifică marxistă a acestui fenomen social.

« Limba — spune I. V. Stalin — face parte din fenomenele sociale care acţionează în tot cursul existenţei societăţii... De aceea limba şi legile ei de desvoltare pot fi înţelese numai în cazul când sunt studiate în legătură indisolubilă cu istoria societăţii, cu istoria poporului căruia îi aparţine limba studiată şi care este creatorul şi purtătorul acestei limbi »[1].

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 20.

Arătând care sunt trăsăturile caracteristice ale limbii, I. V. Stalin ne învaţă că vocabularul, care cuprinde toate cuvintele dintr'o limbă, este materialul de construcţie al limbii, că el nu formează limba însăşi, «... deşi fără el nu este de conceput nici o limbă. Dar vocabularul capătă cea mai mare însemnătate când este pus la dispoziţia gramaticii, care stabileşte regulile de modificare a cuvintelor, regulile de combinare a cuvintelor în propoziţii, şi astfel dă limbii armonie şi înţeles »[1].

Prin definirea vocabularului şi a fondului principal de cuvinte, prin lămurirea problemei împrumutului de cuvinte, prin caracterizarea lexicului dialectal şi jargoanelor, lucrările lui I. V. Stalin dau indicaţiile fundamentale în munca de elaborare a dicţionarelor.

★

După Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie lucrările lexicografice sovietice au căpătat o deosebită amploare. S'au elaborat sute de dicţionare de diferite tipuri, care au trecut hotarele ţării, servind drept model pentru dicţionarele altor limbi.

Încă în 1920, într'o scrisoare către Lunacearski, Vladimir Ilici Lenin arată necesitatea întocmirii unui dicţionar al limbii ruse. «Oare nu e timpul — scrie Lenin — să se creeze un dicţionar al limbii ruse *actuale*, să spunem un dicţionar al cuvintelor întrebuinţate *actualmente* şi de *clasici*, dela Puşkin la Gorki? »[2].

Pentru a pune în aplicare indicaţia dată de Lenin, s'a constituit un comitet de redactare şi munca a început imediat.

Spre sfârşitul deceniului al treilea, se pune problema unui dicţionar normativ al limbii ruse. În 1928, un grup de lingvişti întocmesc proiectul acestui dicţionar, se elaborează obiectivele şi structura lui. După o muncă de 12 ani apare dicţionarul explicativ al limbii ruse în patru volume, redactat de Uşakov. În 1949 apare dicţionarul limbii ruse într'un singur volum, alcătuit pe baza principiilor dicţionarului explicativ.

Între 1948 şi 1950 apar primele două volume din «Dicţionarul limbii literare ruse contemporane », proiectat în 15 volume.

După apariţia genialelor lucrări ale lui I. V. Stalin, lingviştii sovietici au trecut la punerea în practică a învăţăturilor staliniste despre limbă, luptând pentru combaterea rămăşiţelor idealiste ale marrismului şi pentru demascarea teoriilor idealiste, neştiinţifice, propovăduite de lingviştii din ţările capitaliste.

Eliberată de regimul aracceievist instaurat de N. I. Marr, care a căutat, să minimalizeze şi să frâneze munca de elaborare a dicţionarelor, lexicografia

---

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 21.

[2] V. I. Lenin, Opere, v. 35, ed. a 4-a rusă, p. 369.

bazată pe învăţătura stalinistă despre fondul principal de cuvinte şi despre vocabular, devine una din preocupările principale ale lingvisticii sovietice.

În prezent, pe lângă continuarea lucrărilor la dicţionarul limbii literare în 15 volume, se lucrează la un dicţionar normativ de uz curent, în trei volume, care va apărea în cursul acestui an. Dicţionarul într'un volum al lui Ojegov a apărut în anul trecut în a doua ediţie. Tot acum se lucrează la un mare dicţionar al limbii lui Puşkin, care va cuprinde 80.000 de cuvinte.

Se lucrează apoi intens la numeroase dicţionare în două limbi. De curând a apărut la Moscova « Dicţionarul româno - rus », conţinând 42.000 de cuvinte. În prefaţă se arată că dicţionarul are ca scop să satisfacă interesul mereu crescând al cititorilor sovietici pentru limba română.

Se constată apoi că transformările importante în viaţa economică şi culturală din ţara noastră se oglindesc în vocabularul limbii române, prin completarea lui cu cuvinte şi expresii noi, prin schimbarea sensurilor unor cuvinte şi prin dispariţia unei serii de cuvinte învechite.

Această constatare, bazată pe învăţătura lui I. V. Stalin despre vocabular, va sta la baza alegerii cuvintelor şi a stabilirii sensurilor în dicţionarul limbii române literare contemporane.

★

Desvoltarea extraordinară a lexicografiei sovietice a constituit un exemplu şi un îndemn în activitatea Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R.

Alături de « Gramatica limbii române », de noua ortografie şi de « Dicţionarul ruso-român », una din cele mai de seamă lucrări care se elaborează în prezent la acest Institut este « Dicţionarul limbii române literare contemporane », început în toamna anului trecut, în urma desbaterilor din iulie 1952 dela Academia R.P.R., când s'a hotărît ca vechiul dicţionar al limbii române să fie defalcat în:

— Dicţionarul limbii române literare contemporane (în 4 volume),
— Dicţionarul limbii române vechi,
— Dicţionarul dialectal,
— Dicţionarul etimologic.

Problema alcătuirii unui dicţionar al limbii române datează de acum 86 de ani (1867), când, imitând academiile apusene, Societatea Academică Română, atunci înfiinţată, şi-a pus ca scop să întocmească un dicţionar-inventar al limbii române.

Faptul că în mai mult de trei sferturi de veac nu s'a tipărit nici măcar jumătate din cât era proiectat este o dovadă grăitoare a lipsei de interes a vechii Academii faţă de popor şi faţă de bogăţiile graiului său. În forma în care se prezenta, dicţionarul era greu de mânuit pentru nespecialişti, încărcat de citate din textele religioase, din scriitori reacţionari şi obscuri, din practicile superstiţioase. Caracterul normativ lipsea aproape cu desăvârşire.

În 1949, Academia R.P.R., nou înfiinţată, trasează conducerii de atunci a Institutului de lingvistică sarcina alcătuirii dicţionarului, a unui dicţionar util poporului nostru muncitor, după modelul dicţionarelor sovietice, care mergeau pe drumul arătat de Lenin.

Vechea conducere a Institutului de lingvistică n'a mers însă pe acest drum, ci pe acela al lexicografiei burgheze. Procedând astfel, s'a ajuns în mod firesc la un impas.

Desbaterile din iulie anul trecut au arătat cu prisosinţă că dicţionarul, aşa cum se prezenta el, nu putea fi publicat. În cuvântarea sa, ţinută cu ocazia acestor desbateri, Prof. V. Cheresteşiu, directorul Institutului de lingvistică, caracterizează acest dicţionar ca « un dicţionar al limbii vechi (începând cu texte din secolul al XVI-lea) şi noi, cu un lexic extrem de pestriţ în regionalisme, un dicţionar în care se pretindea că sunt serviţi specialiştii, păstrând caracterul lui antiştiinţific, şovin şi reacţionar în conţinut ».

Desbaterile din iulie 1952 au însemnat o cotitură în lexicografia română.

★

Începând lucrările de elaborare a dicţionarului limbii române literare contemporane, dela început s'au pus, în mod firesc, întrebările: ce trebuie să înţelegem prin « limba literară » şi cui se va adresa acest dicţionar?

În articolul « Din activitatea Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. », publicat în « Contemporanul » nr. 43 (316) din 24 octombrie 1952 de Prof V. Cheresteşiu, directorul Institutului, şi D. Macrea, director-adjunct, se spune:

« Această parte întâia a dicţionarului, care va cuprinde materialul viu al limbii române, materialul comun întregului popor, se va adresa miilor de oameni ai muncii, cercurilor largi de intelectuali, scriitori, gazetari, profesori, lectori, învăţători, activişti de partid şi ai organizaţiilor de masă, muncitorilor, studenţilor etc., tuturor care tind să-şi ridice nivelul cultural, tind să-şi însuşească o limbă corectă şi bogată în expresii şi nuanţe ».

Vor intra, aşa dar, în acest dicţionar cuvintele folosite de scriitori, de gazetari, terminologia ştiinţifică general cunoscută, termeni din tehnică, din industrie, care ajung azi, odată cu procesul industrializării din ţara noastră, să fie din ce în ce mai mult întrebuinţaţi, termeni din literatura ideologică şi politică legaţi de ridicarea nivelului cultural-politic al oamenilor muncii.

Pentru termenii tehnici folosiţi de un cerc restrâns de specialişti în munca lor profesională, se vor întocmi dicţionare speciale, pentru regionalisme — dicţionare dialectale, iar pentru cuvintele vechi — dicţionare istorice.

Astfel, nu vor intra în dicţionarul limbii literare cuvinte ca: *aconitină* (din Farmaceutică), *acrodextrină* (din Chimie), *actinot* (din Fizică), *afterpic* (din Marină), *antibalansor* (din Electricitate), *biofort* (din Agronomie), *calaverit* (din Mineralogie) etc. În schimb, cuvintele cunoscute sau care trebuie să fie cunoscute şi în afara cercului restrâns de specialişti, ca: *acid*, *acord*, *acustică*,

aerodrom, aliaj, anestezie, arsen, cablu, celuloză, coeficient, luxaţie, oxid, pansament, reacţie, transfuzie etc., vor fi înregistrate.

Nu vor intra apoi regionalisme ca: *agrămădi* (în loc de îngrămădi), *ajutorie* (pentru ajutorare), *albeiu* (cu sensul de blond), *albel* (diminutiv al lui alb), *aşău* (casma), *aşezălaş* (aşezământ), *boactăr* (păzitor de noapte) etc., sau arhaisme de felul: *adăoşag, adevărătură, afanisi* (a nimici), *ajunsătură, ascunsoare* (dela ascunde), *berbelâc* (instrumente de bărbierit). Vor intra însă regionalisme întrebuinţate în scrierile lor de marii noştri scriitori, care, prin acest fapt, au intrat în cadrul limbii literare comune, ca de exemplu: *omăt* sau *nea, glod, cuşmă, ciubotă, tină, cocostârc, sfadă, horn* etc.

Dintre arhaisme vom înregistra pe cele întâlnite în operele inspirate din trecutul istoric, cum sunt romanele lui Mihail Sadoveanu, dar numai cu sensurile cu care apar în aceste opere. De exemplu: *comis, ordie, judeţ* (judecată), *chervan, chihaie* (şeful pădurarilor), *felendreş* (un fel de postav), *pisanie* (inscripţie), *volnic* (liber) etc.

Formele corupte care apar în operele unor scriitori — puse în gura unor personaje — ca: *depandă* (depinde), *bagabont* (vagabond), *catindat* (candidat), nu vor apărea în dicţionar.

În general, cuvintele (ca şi formele, expresiile, sensurile) neobişnuite, suspecte, corupte sau care sunt vădit creaţii personale nu vor intra în dicţionar chiar dacă sunt atestate la scriitorii trecuţi în bibliografia dicţionarului. De asemenea vor fi omise expresiile triviale, termenii din jargoanele de clasă ale burghezo-moşierimii, apoi grecismele învechite, franţuzismele etc., care nu au nimic comun cu limba poporului nostru.

I. V. Stalin ne arată că jargoanele nu au fond de cuvinte propriu. « Ele au: o adunătură de cuvinte specifice, care oglindesc gusturile specifice ale aristocraţiei sau ale vârfurilor burgheziei; un anumit număr de expresii şi întorsături de frază care se deosebesc prin preţiozitate şi galanterie şi sunt libere de expresiile „grosolane" şi de întorsăturile limbii naţionale; în sfârşit un număr oarecare de cuvinte străine »[1].

Trebuie să facem distincţie între astfel de cuvinte şi neologismele necesare în limbă, înţelegând prin neologisme mai ales termenii tehnici şi stiinţifici legaţi de marile transformări sociale, politice şi culturale, cuvinte care au intrat în limba scrisă şi vorbită de azi şi care sunt răspândite prin presa noastră în sânul maselor largi muncitoare. Aceste cuvinte le vom înregistra, însoţindu-le de toate elementele necesare întrebuinţării lor corecte atât ca formă cât şi ca sens. Câteva exemple: *colhoz, brigadă* (cu sensurile noi), *sindicat, întrecere socialistă, stahanovist, fruntaş în producţie, inovator, electrificare, colectiv, şantier, detaşament, lozincă, normă, productivitate, plan cincinal, hidrocentrală, combinat, utemist, pionier* etc.

---

[1] I.V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 13.

Ne dăm seama imediat că aceşti termeni, intraţi în limba română abia în ultimii ani fie ca termeni noi, fie cu accepţiuni noi, sunt răspândiţi până în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării odată cu procesul culturalizării, care se desfăşoară azi la noi într'un ritm încă neîntâlnit, posibil numai în condiţiile create de regimul de democraţie populară. Astfel de cuvinte se încetăţenesc în limbă pe zi ce trece, devenind un bun comun al întregului popor.

Tovarăşul Stalin ne învaţă că: « Desvoltarea continuă a industriei şi a agriculturii, a comerţului şi a transporturilor, a tehnicii şi a ştiinţei cere limbii completarea vocabularului cu cuvinte şi expresii noi, necesare activităţii lor. Şi limba, reflectând nemijlocit aceste nevoi, îşi completează vocabularul cu cuvinte noi. . . »[1].

În statul nostru de democraţie populară, în care oamenii muncii participă direct la viaţa politică, la conducerea treburilor obşteşti, termenii politici sunt de asemenea foarte răspândiţi. Cuvinte ca: *activist, combativ, vigilenţă, partinic, organizaţie de bază, socialism, avangardă, democraţie, luptă de clasă, materialism, progresist* au o circulaţie care îi îndreptăţeşte să fie trataţi şi definiţi cu o deosebită atenţie.

★

Fiind vorba de limba literară *contemporană*, limita în timp pentru extragerea materialului din operele marilor scriitori ai literaturii române s'a fixat în jurul anului 1840, data apariţiei revistei « Dacia literară », care tinde spre unificarea literaturii şi limbii, pregătind astfel terenul pentru unirea politică şi teritorială de mai târziu, epoca marilor scriitori care pregătesc revoluţia dela 1848, legată strâns de numele marelui patriot şi revoluţionar Nicolae Bălcescu, despre limba căruia Mihail Eminescu, cel mai mare poet clasic al literaturii române, scria:

« Limba lui Bălcescu este. . . culmea la care a ajuns românimea îndeobşte dela 1560 începând şi până astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici. . . Deşi Bălcescu se întemeiază pretutindenea pe izvoare şi scrierea lui e rezultatul unei îndelungate şi amănunţite munci, totuşi munca nu se bagă nicăieri în seamă, precum în icoanele maeştrilor mari nu se vede amestecul amănunţit de vărpsele şi desemnul îngrijit linie cu linie »[2].

Bibliografia pe care o folosim pentru extragerea de citate cuprinde cele mai de seamă opere din literatura dintre 1840 şi 1952, versuri şi proză din toate genurile literare, schiţe, nuvele, romane, piese de teatru etc., apoi critică şi istorie literară, culegeri de literatură populară, reviste literare vechi (« Dacia literară », « Contemporanul », « Şezătoarea »), reviste şi ziare de azi (« Viaţa

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 10—11.

[2] Mihail Eminescu, Bălcescu şi urmaşii lui, în N. Bălcescu, Opere, E.S.P.L.A. 1952, p. 25.

românească », « Contemporanul », « Scânteia »). La acestea se adaugă operele clasicilor marxism-leninismului, folosite în ultimele ediţii ale traducerilor, precum şi lucrările conducătorilor partidului nostru. Bibliografia se completează cu lucrări din diferite domenii ale ştiinţei şi tehnicii.

Caracterul dicţionarului. Dicţionarul limbii române literare contemporane al Academiei R.P.R. este un dicţionar explicativ şi normativ, destinat oamenilor muncii din toate ramurile de activitate. El urmăreşte să-i ajute pe aceştia la însuşirea bogăţiilor limbii române şi, prin caracterul său normativ, să fie un îndreptar pentru întrebuinţarea justă a cuvintelor şi formelor gramaticale, pentru pronunţarea şi scrierea lor corectă.

Astfel, dicţionarul limbii române literare va fi un îndrumător care va trebui să lămurească pe cititor ori de câte ori el ezită în întrebuinţarea unei forme sau unui sens. Fără să coborîm nivelul ştiinţific al acestui dicţionar, el va trebui să fie accesibil maselor largi din ţara noastră, al căror nivel se ridică din ce în ce în epoca revoluţiei noastre culturale.

Acest dicţionar nu se limitează, aşa dar, la o simplă înregistrare mecanică a cuvintelor. « ... Lingvistul — scrie Ojegov în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2 — nu cunoaşte numai căile de desvoltare a limbii, el însuşi vorbeşte limba colectivului. De aceea el nu numai că înregistrează şi explică faptele limbii, ci, ca participant atent la creaţia lingvistică a colectivului, el însuşi devine un legiuitor al normelor. De aceea e atât de important pentru lingvist, creator al dicţionarului normativ, să pătrundă în spiritul limbii unei epoci[1] ».

Trecând la structura articolelor, vom arăta, practic, în ce constă acest caracter normativ.

În munca noastră zilnică de redactare a dicţionarului, de un nepreţuit ajutor ne sunt dicţionarele sovietice. Ele ne călăuzesc în redactarea definiţiilor cuvintelor din domeniul tehnicii, ideologiei, politicii şi ştiinţelor în general. Redactorul are în faţa sa, la fiecare cuvânt, traducerile corespondentului respectiv din principalele dicţionare sovietice, traduceri care însoţesc manuscrisul prin toate fazele lui de elaborare. Iar pentru orientarea noastră în problemele teoretice ale lexicografiei ne conducem după studiile introductive ale acestor dicţionare, după criticile şi după diferitele articole în legătură cu lexicografia apărute în revista « Voprosî iazîkoznaniia » şi în alte reviste.

Cum se lucrează dicţionarul. După ce, în prealabil, s'au despuiat izvoarele trecute în bibliografia dicţionarului, scoţându-se cuvintele cu citate (propoziţii în care e întrebuinţat cuvântul respectiv) pe fişe, redactorul primeşte cutia sau pachetul cu fişe aranjate în ordine strict alfabetică, împreună cu tot materialul auxiliar necesar. Acest material, care, după natura cuvântului, se poate ridica uneori la sute sau chiar mii de fişe (de exemplu prepoziţia *pe* sau *la*,

[1] S. I. Ojegov, Despre cele trei tipuri de dicţionare explicative ale limbii ruse contemporane, în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2/1952, p. 90-91.

verbele *a fi* sau *a face)*, este studiat, fişă cu fişă, de redactor, pentru a se stabili sensul cu care cuvântul este întrebuinţat în citatul respectiv. După acest studiu al citatelor, redactorul grupează fişele pe sensuri şi stabileşte ordinea lor, plecând (în cazul dicţionarului nostru) dela cel mai nou, mai frecvent, până la cel mai vechi. Trece apoi la redactarea propriu-zisă.

Fiecare cuvânt se tratează într'un articol separat. În titlu apare cuvântul în forma literară indicată ca normativă. Fiecare cuvânt, afară de cele monosilabice, poartă accentul pe silaba accentuată, de asemenea indicat ca normativ. Se dau apoi formele morfologice: pluralul substantivelor, femininul şi pluralul adjectivelor, persoana întâi a prezentului indicativ la verbe. Urmează indicaţiile gramaticale corespunzătoare: categoria gramaticală (substantiv masculin, feminin, neutru; adjectiv, pronume, verb de conjugarea I, a II-a, a III-a şi a IV-a, intranzitiv, tranzitiv, reflexiv; adverb, conjuncţie etc.).

Pentru a preciza sfera, timpul şi locul de întrebuinţare a unui cuvânt, se dau, unde e nevoie, diverse indicaţii, puse într'o paranteză lămuritoare înaintea definiţiei: Chimie, Medicină; Moldova, Muntenia (la regionalisme); Popular, Învechit etc.

Ordinea sensurilor. Spre deosebire de dicţionarele istorice şi mai cu seamă etimologice, în care sensurile unui cuvânt sunt date în ordinea istorică a apariţiei şi desvoltării lor, începând cu cel mai vechi, dicţionarul limbii literare contemporane dă întâi sensul cel mai frecvent şi actual, cel mai viu în limbă după care urmează celelalte sensuri, mai puţin întrebuinţate şi mai puţin actuale. Dacă însă sensurile principale ale unui cuvânt sunt, aproximativ, la fel de răspândite şi de actuale, se respectă ordinea logică a lor, pornind dela sensul primar la cel derivat.

Definiţia. Cea mai grea încercare pentru lexicograf, în munca de alcătuire a dicţionarului, este redactarea definiţiei.

Spre deosebire de dicţionarele enciclopedice, care dau informaţii amănunţite pentru cunoaşterea obiectului, definiţiile din dicţionarul limbii literare trebuie să fie scurte, simple, clare şi precise, suficiente pentru înţelegerea cuvântului, aşa cum se dau în dicţionarele sovietice. Dăm două exemple:

Cuvântul ALB, -Ă, are în «Lexiconul tehnic» următoarea definiţie: «Calitatea senzaţiei de lumină produse de radiaţia termică a unui corp de temperatura superficială a soarelui, după ce e reflectată integral şi difuz de suprafaţa unui corp». În dicţionarul limbii literare el va putea fi definit: «(În opoziţie cu n e g r u) Care are culoarea zăpezii şi a laptelui».

CÁLCUL e definit în lexicon: «Ansamblul operaţiunilor logice, inclusiv regulile şi procedeele după care se efectuează, pentru a deduce teoremele unui domeniu de cercetare din sistemul lui de concepte primitive şi din sistemul lui de axiome sau şi din teoremele demonstrate în prealabil». E o

definiţie inaccesibilă pentru nespecialişti. În dicţionarul limbii literare, referindu-ne numai la calculul matematic, vom da definiţia: « Ansamblu de operaţii matematice (aritmetice, algebrice etc.) făcute cu scopul de a găsi rezultatul combinării mai multor numere; calculare, socoteală ».

Bineînţeles, definiţia nu trebuie să fie simplistă sau neştiinţifică. Orice lacună sau inexactitate scade calitatea dicţionarului.

Fără să dăm definiţii de felul celor pe care le-am citat din « Lexiconul tehnic », uneori suntem nevoiţi să dăm definiţii ştiinţifice mai puţin accesibile, la termenii tehnici care nu pot fi definiţi numai prin cuvinte din limba uzuală, ci au nevoie de o terminologie specială. De exemplu: « ACÍD, *acizi*, s.m. (Chim.). Substanţă cu gust acru care înroşeşte hârtia albastră de turnesol şi care se poate combina cu o bază formând o sare ».

Numirile de animale, plante, fructe, metale, aparate, fenomene din natură etc. sunt definite prin formulări ale căror elemente să corespundă măsurii în care aceste noţiuni sunt în general cunoscute şi întrebuinţate în vorbire.

Uneori, definiţia constă numai din sinonime sau chiar dintr'un singur sinonim, care, bineînţeles, la locul lui are o definiţie. De exemplu la « NEA » se dă numai sinonimul « zăpadă », iar « ZĂPÁDĂ » e definit.

Citatele. În general, fiecare definiţie sau explicaţie a unei expresii e ilustrată prin două, trei citate din scriitori sau din literatura populară, alegându-se citatele cele mai ilustrative din punct de vedere semantic. În lipsa unor citate din literatură se dau exemple alcătuite de redactor. De asemenea se dau ca citate şi proverbe cunoscute. Citatele, prin faptul că în ele cuvântul respectiv se găseşte în cuprinsul unei propoziţii, ajută şi completează definiţia, ne prezintă cuvântul aşa cum este el întrebuinţat în vorbire. După citate urmează locuţiunile (adjectivale, adverbiale etc.), apoi expresiile (idiotismele), care oglindesc specificul şi expresivitatea limbii.

Alineatul final. În ultimul alineat se dau, grupate pe categorii, indicaţii de ordin gramatical şi ortoepic, precum şi variante gramaticale, lexicale sau fonetice. De exemplu, la verbul COÁCE se indică formele dela perfectul simplu *(copsei, copseşi, coapse)*, fiind mai puţin cunoscute. La cuvântul LEÁL se arată, despărţindu-se în silabe, că se pronunţă *le-al*, în două silabe. La cuvântul DUŞMÁN se menţionează: « Áccentuat şi: *dúşman*. La DEPĂRTÁ se dă varianta *îndepărta*.

Când o variantă are în limba literară o putere de circulaţie egală sau aproape egală cu a formei din titlu, o menţionăm în paranteză îndată după titlu. De exemplu: ADÍCĂ conj. (Şi în forma *adecă)*.

Faptul că în alineatul final se dau variante nu trebuie înţeles ca o ştirbire a caracterului normativ al dicţionarului. Variantele se dau numai atunci când ele au putere de circulaţie, când sunt atestate la scriitori de valoare, când sunt în general cunoscute. Se înţelege că forma din titlu rămâne cea normativă.

Variantele se dau pentru ca cititorul care le-a întâlnit în limbă să le poată găsi în dicţionar.

★

De multe ori se pun diferite întrebări de către persoane care, fără să fie specialişti, se interesează de dicţionar şi aşteaptă cu nerăbdare apariţia lui.

Aşa, de exemplu, mulţi ar vrea să ştie câte cuvinte va cuprinde dicţionarul. Prin faptul că lucrarea este în curs, un răspuns precis la această întrebare încă nu se poate da. Aproximativ, dicţionarul va cuprinde 50.000 de cuvinte.

O altă întrebare: De unde ştie lexicograful că nu-i scapă unele cuvinte?

În atelierul lexicografului vom găsi, în primul rând, dicţionarele anterioare, lexicoanele, encliclopediile, precum şi dicţionarele altor limbi. Desigur, acesta e izvorul principal. La aceasta se adaugă miile de fişe cu cuvinte extrase din literatură, ştiinţă, artă, din reviste şi din presa zilnică.

Publicaţiile actuale sunt izvorul principal din care vom extrage o serie de cuvinte noi, care nu se găsesc în vechile dicţionare. Fără îndoială, nu putem avea certitudinea că nu ne va scăpa nici un cuvânt care ar trebui să figureze în dicţionar, dar în orice caz nu vor lipsi cuvinte importante. Un control, o confruntare a listelor de cuvinte cu celelalte dicţionare, cu lexicoanele, cu dicţionarele bilingve ne dau această siguranţă.

În ce priveşte proporţiile dicţionarului, am arătat că el va fi tipărit în patru volume, cuprinzând fiecare aproximativ 1.000 de pagini.

În prezent, primul volum, cuprinzând literele A, B, C, este aproape terminat şi va fi dat la tipar în cursul lunii septembrie a.c. Tot acum se lucrează la literele următoare, redactarea şi revizia întregului dicţionar urmând a fi gata în primele luni ale anului următor, când se va da la tipar întregul dicţionar.

La munca de elaborare a dicţionarului, în afară de traducători, de specialiştii pe care îi consultăm pentru termenii din diferitele domenii ale ştiinţei şi de cei care au scos citate din cărţile trecute în bibliografie, lucrează, ca radactori sau revizori, aproape 100 de colaboratori, grupaţi în două colective, unul la Bucureşti şi altul la Cluj.

Pentru a asigura unitatea lucrării, în afară de faptul că se lucrează după un cod de norme bine cunoscut de ambele colective, între Bucureşti şi Cluj există un permanent schimb de experienţă. Aproape în permanenţă, colaboratorii dela Cluj lucrează în colectivul din Bucureşti şi din cel dela Bucureşti la Cluj.

★

Schimbarea radicală, cotitura care s'a produs în lexicografia română, aspectul nou, ştiinţific al acestui dicţionar, ca şi a celorlalte dicţionare care se, elaborează în prezent (dicţionarul rus-român şi dicţionarul român-maghiar

se datoresc, în cea mai mare parte, ajutorului primit din partea lexicografiei sovietice.

În locul vechiului dicţionar, încărcat de arhaisme, de regionalisme, de cuvinte culese din jargoanele claselor exploatatoare burghezo-moşiereşti, de cuvinte legate de practicile superstiţioase, de definiţii tendenţioase şi antiştiinţifice, vom da poporului nostru muncitor un dicţionar nou, ştiinţific, dicţionarul cerut şi aşteptat de el, care va contribui la ridicarea nivelului său cultural, la însuşirea unei limbi care să fie pentru el, aşa cum ne învaţă tovarăşul Stalin, « un mijloc de comunicare » şi în acelaşi timp « un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii »[1].

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 21.

VORBIREA DIRECTĂ ŞI INDIRECTĂ

DE

I. FISCHER şi EM. VASILIU

Într'o expunere vorbită sau scrisă există o serie de împrejurări în care vorbitorul e pus în situaţia de a reda gândurile sau cuvintele altei persoane. În acest caz se oferă mai multe posibilităţi de exprimare: comunicarea cuiva poate fi reprodusă întocmai (vorbire d i r e c t ă) sau conţinutul ei poate fi redat prin cuvintele autorului (vorbire i n d i r e c t ă). În ambele cazuri este exprimat sau subînţeles un verb care înseamnă « a spune », « a zice », « a gândi » etc., aşa numitele verbe d e c l a r a n d i, de care depind frazele redate în vorbire directă sau indirectă. Deosebirea principală între cele două tipuri constă în faptul că frazele exprimate în vorbire directă nu sunt într'un raport de subordonare faţă de verbul declarandi, în timp ce în vorbirea indirectă întreaga comunicare poate fi considerată ca o completivă dependentă de verbul care înseamnă « a spune ».

Vorbirea directă este introdusă prin verbe care denumesc acţiunea de « a vorbi » sau « a gândi » sau prin locuţiuni cu aceeaşi valoare. Aceste verbe sau locuţiuni pot preceda comunicarea redată, pot fi intercalate în această comunicare sau îi pot urma:

Dacă l-au dus înaintea viziriului, *i-au dzîs*: iată că împăratul vă iartă capetele şi sânteţi de acum slobodzi şi să mergeţi să vă alegeţi domnu, pre cine veţi pohti. (MIRON COSTIN)

Copiii săreau veseli împrejurul mesei, înghiţeau cu poftă şi *ziceau* pe rând:
— Patru pite ş'un purcel! (DELAVRANCEA)

Horea m'*a chemat*
Crişan m'*a strigat*:
— Vino, Cloşcă, iute vină
Să trântim cu domnii'n tină. (M. BENIUC)

Adu-ţi aminte, odată
Spuneai: « Voi cânta bucuria! » (M. BANUŞ)

— Care dintre băieții ăi mici e aicea? *întreabă* jupânul.
— Nici unul! *răspunde* tejghetarul. Sunt toți duși. (CARAGIALE)

— Du-te! îi *zise* el apoi. De ce-ai venit? (SLAVICI)

Iar cârpaciul care era cu acești
« Impărate! » *zise* « mulți ani să trăiești! » (ANTON PANN)

Ba de multe ori *zicea în sine*: voi priveghia nurorile, le-oi pune la lucru, le-oi struni . . . (CREANGĂ)

Vorba ceea: sânt cinci degete la o mână și nu seamănă toate unul cu altul. (CREANGĂ)

Uneori verbul regent poate fi determinat printr'un adverb, un pronume etc. de felul lui *astfel, așa, următoarele, în acest chip*. O asemenea construcție este mai obișnuită când verbul stă înaintea comunicării reproduse și la sfârșitul ei (mai ales când comunicarea este de dimensiuni mai mari).

Iar Buzescu Preda, cum îl întâlni,
i ieși 'nainte și *astfel îi vorbi*:
— « Daca nu ți-e frică ș'ai credință'n tine
O, tătare! vino să te bați cu mine! » (BOLINTINEANU)

. . .« Dar tu, tu însuți spune, pe cine iubești oare,
Ca să te plângi de alții, o Sorinelul meu? »
Așa vorbi Smaralda, cu aer de mustrare. (BOLINTINEANU)

Un caz special îl constituie folosirea deasă a verbului *a zice*, la persoana I sau a III-a, astfel că o comunicare este întreruptă de câteva ori în decursul exprimării ei de intercalarea acestui verb. Asemenea construcții sunt neliterare și de aceea trebuie evitate.

Stăi, *zic*, — Și mă alăturez de un bătrân, pe bulevard. Iubite domnule, *zic*. Stai te rog . . . (SADOVEANU)

Că la teatru mereu . . . *Zic*: « are lojă gratis! » « Da *zice* el, la șosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața și seara? ». « Tot gratis! » *zic* eu. « Da vara la Sinaia, tot gratis? » *zice* el; « de unde atâta lux? » (CARAGIALE)

De multe ori verbul declarandi poate lipsi, fie în redarea unui dialog întreg:

— Așa crezi tu, Ionuț?
— Așa știu.
— Iar Măria-sa nu se mai duce la cetate?
— Ba se duce (SADOVEANU)

fie din motive stilistice:

Cum a intrat în clasă, [dascălul] s'a așezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul și pe urmă:
— Cănuță! (CARAGIALE)

De omorît nu l-a omorît jupânul, că jupânul nu era om așa de rău . . . dar . . .
— Unde ai căzut, ticălosule? (CARAGIALE)

Cum ajunse acasă, toți copiii îi ieșiră înainte.
— Tată, mi-e foame! (DELAVRANCEA)

Deoarece vorbirea directă reproduce exact cuvintele cuiva, construcţiile sintactice redate în vorbirea directă prezintă modul de exprimare nu al povestitorului, ci al celui citat. De aceea pot apărea într'un text literar formule sintactice cu totul străine felului obişnuit de a scrie al autorului şi normelor limbii literare. Reproducerea unor astfel de formule sintactice serveşte la caracterizarea personajului:

Eu, dom'judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m'a'njurat, şi clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn' atunci cu birja de la dom' Marinescu-Bragadiru din piaţă, însă chiar dom' Tomiţa zicea să-l iau în birje. (CARAGIALE)

Vorbirea indirectă. După cum s'a arătat mai sus, în vorbirea indirectă se reproduce comunicarea cuiva făcând-o să fie, din punct de vedere gramatical, o subordonată (completivă) a unui verb regent. Vom analiza acum pe rând cum se redau diferitele feluri de propoziţie.

Propoziţiile principale sunt redate în mod diferit după natura lor.

Astfel, propoziţiilor enunţiative din vorbirea directă le corespund propoziţii completive introduse de obicei prin *că*, mai rar prin *cum că*, *precum că* etc.

Toată lumea zicea că el o iubeşte şi că este hotărît a o lua. (C. NEGRUZZI)

Au început a vorbi ele în de ele că spânul de fel nu samănă în partea lor nici la chip nici la bunătate. (CREANGĂ)

Striga în gura mare că crapă de foame. (CREANGĂ)

Cu plecăciune apoi i-arată,
Cum că din suflet s'a bucurat
De întâmplarea cea minunată (ALEXANDRESCU)

Propoziţiile exclamative nu pot fi redate în vorbire indirectă, deoarece legătura sintactică strânsă a vorbirii indirecte nu permite exprimarea lingvistică a caracterului lor afectiv, caracter esenţial al propoziţiilor de acest fel (exprimat, precum ştim, prin intonaţie, interjecţii, pronume şi adverbe exclamative). De exemplu:

Vorbire directă: *Mi-a spus: Uf! Ce cald e!*
Mi-a spus: Cât de frumos lucrează tov. X!
Vorbire indirectă: *Mi-a spus că e cald.*
Mi-a spus că tov. X. lucrează (foarte) frumos[1].

În strânsă legătură cu propoziţiile exclamative sunt cele optative, care exprimă o dorinţă. Nici acestea nu pot fi redate în vorbirea indirectă conservându-şi specificul lor afectiv şi sunt tratate ca propoziţiile enunţiative. Trebuie să distingem în cadrul propoziţiilor optative două categorii diferite: unele sunt în realitate propoziţii condiţionale a căror regentă este neexpri-

[1] Fraza poate fi redată şi cu păstrarea particulei *cât*: *Mi-a spus cât de frumos lucrează tovarăşul X*, dar atunci particula *cât* nu mai are caracter exclamativ, ci pur şi simplu sens cantitativ.

mată: *de-ar veni primăvara!*, *Numai dacă n'aş pierde trenul!*, *Numai să nu se supere!* (la toate acestea s'ar putea presupune o regentă de felul lui *ar fi bine*). Acestea nu pot fi redate în vorbirea indirectă decât exprimând regenta presupusă sau introducând un verb cu sensul de «a dori». Frazele de mai sus pot fi exprimate în vorbirea indirectă în felul următor:

Mi-a spus că ar dori să vie primăvara, sau

Mi-a spus că ar fi bine dacă ar veni primăvara;

Mi-a spus că ar dori să nu piardă trenul, sau

Mi-a spus că ar putea ajunge la timp, numai dacă n'ar pierde trenul.

A doua categorie este constituită din propoziţii optative în mod clar independente (în acest caz putându-se subînţelege o condiţională neexprimată):

Cum aş mai pleca la munte! Ce-aş mai cânta! (la acestea se poate presupune o subordonată de felul lui *dacă aş avea posibilitatea*).

În vorbirea indirectă valoarea optativă a acestor propoziţii se poate reda prin păstrarea modului optativ (înlăturându-se particulele introductive *cum, ce... mai)*, deşi formula introducerii unui verb cu sensul «a dori» nu este exclusă. Exemplele de mai sus se pot exprima aşa dar:

Mi-a spus că ar pleca la munte, sau

Mi-a spus că doreşte să plece la munte;

Mi-a spus că ar cânta (cu plăcere) sau (mai bine):

Mi-a spus că ar dori să cânte.

Explicaţia diferenţei de tratament al celor două tipuri este faptul că în centrul oricărei comunicări, în vorbire indirectă, trebuie să existe o completivă care să depindă de verbul regent, completivă provenită dintr'o propoziţie independentă; cel de al doilea tip fiind o propoziţie independentă, poate ea însăşi deveni completivă, în timp ce la primul tip este nevoie de exprimarea propoziţiei regente (neexprimată în vorbire directă) sub formă de completivă.

Propoziţiile h o r t a t i v e, care arată un îndemn, se redau în vorbirea indirectă prin completive introduse prin *să*, adică nu-şi modifică, faţă de exprimarea lor directă, construcţia sintatică:

Vorbirea directă: *Mi-a spus: să te duci la şcoală.*

Vorbire indirectă: *Mi-a spus să mă duc la şcoală.*

Propoziţiile i m p e r a t i v e se află faţă de cele hortative în acelaşi raport ca cele exclamative faţă de enunţiative: propoziţiile imperative au un caracter afectiv care lipseşte propoziţiilor hortative, de aceea ele vor fi redate în vorbirea indirectă la fel ca şi hortativele, fără ca elementul afectiv să poată fi transpus:

Vorbire directă: *Mi-a spus: fii vigilent!*

Vorbire indirectă: *Mi-a spus să fiu vigilent.*

Propoziţiile i n t e r o g a t i v e sunt şi ele de două feluri: la unele, întrebarea se referă la întregul conţinut al propoziţiei (*Ai fost la şcoală?*),

la altele numai la un anumit aspect al acestui conţinut; acestea din urmă se introduc prin pronume sau adverbe interogative (*Ce citeşti?* — întrebarea se pune nu asupra faptului de «a citi», ci numai asupra obiectului citirii —, *Unde te duci?* — întrebarea se referă numai la direcţia celui care «se duce» etc.).

În vorbire indirectă sintaxa acestor două feluri de interogative este diferită: primele se introduc prin conjuncţia *dacă*:

Ia să te vedem *dacă* mi-i gâci tu cimilitura aceasta. (CREANGĂ)

A doua categorie nu-şi schimbă în vorbire indirectă construcţia, pronumele sau adverbul interogativ servind de introducere a subordonatei provenite din întrebare:

Nimeni nu o ştia *de unde* este şi *cine* este. (NEGRUZZI)

O prietenă comună m'a întrebat *cum* pot fi atât de lipsită de inimă. (CAMIL PETRESCU)

Propoziţiile subordonate rămân în vorbirea indirectă subordonate şi nu-şi modifică construcţia sintactică:

Mi-a spus că, dacă voi lucra bine, *voi fi evidenţiat.*
Mi-a spus că, deşi mi-am îmbunătăţit munca, *mai am încă multe lipsuri.*
Mi-a spus că nu poate veni, deoarece pleacă în oraş.

Deoarece vorbirea indirectă înseamnă reproducerea vorbelor altuia, autorul este pus dela început într'o situaţie diferită de aceea a vorbitorului ale cărui cuvinte le reproduce. Sintaxa frazelor din vorbirea indirectă reflectă tocmai această situaţie deosebită.

Se pun două serii de probleme: prima, a atitudinii autorului faţă de conţinutul comunicării reproduse; a doua, a transpunerii dela situaţia (în timp, în spaţiu etc.) a vorbitorului la aceea a povestitorului.

În ce priveşte atitudinea, autorul îşi poate însuşi conţinutul comunicării reproduse sau poate avea îndoieli asupra lui. Indoiala se exprimă sintactic prin folosirea modului condiţional:

Zice că s'a dus la munte (fără exprimarea îndoielii);
Zice că s'ar fi dus la munte (cu exprimarea îndoielii);
Zice că a lipsit fiindcă a fost bolnav (fără exprimarea îndoielii);
Zice că a lipsit fiindcă ar fi fost bolnav (cu exprimarea îndoielii);
Zice că omul pe care l-a văzut era înalt (fără exprimarea îndoielii);
Zice că omul pe care l-a văzut ar fi fost înalt (cu exprimarea îndoielii).

În ce priveşte transpunerea situaţiei, schimbările cele mai importante sunt cele privitoare la persoană. Aceasta, deoarece persoana gramaticală caracterizează mai bine raportul dintre persoana care vorbeşte şi persoana care îi redă vorbirea; pe de altă parte, din punct de vedere gramatical, schimbarea persoanei implică atât schimbarea subiectului, cât şi a predicatului, deci a celor mai importante părţi ale propoziţiei.

În vorbirea indirectă, persoana gramaticală variază numai în funcţie de persoana la care se referă comunicarea făcută în vorbire indirectă, independent de persoana care vorbeşte şi independent de persoana căreia i se adresează:

Tu te lauzi că *ai făcut* armata? că *ai fost* sergent? (SADOVEANU)

(vorbire directă: *Tu spui:* am făcut *armata...*).

Cu plecăciune apoi *i-arată*
Cum că *doreşte* supus *să-i fie*
Că totdeauna *el l-a iubit*,
Că pentru *dânsul* vieţi o mie
Să le *jertfească e mulţumit* (ALEXANDRESCU)

(vorbire directă: *Îi spune: Doresc să-ţi fiu supus, totdeauna te-am iubit...*)

I s'a zis cu vorbă scurtă
Porunca dă ce n'*ascultă* (ANTON PANN)

(vorbire directă: *Îi spune: De ce n'asculţi porunca?*).

I-am explicat că, dacă *face* scandal şi se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoreala *ei* are să se râdă ca de o paparudă (CAMIL PETRESCU)

(vorbire directă: *I-am explicat: Dacă* faci *scandal şi se află despre întâmplare, eu o să trec drept nebun, dar pe socoteala* ta...).

Şi întrebând împăratul cum *petrec ei* şi ce *fac*
Îi povestiră slujbaşii cum că toată ziua *zac* (ANTON PANN)

(vorbire directă: *Slujbaşii i-au spus: Toată ziua zac).*

★

Cele de mai sus n'au avut drept scop să epuizeze toate problemele puse de studiul celor două modalităţi principale de redare a unei comunicări, ci numai pe cele mai importante.

FOLOSIREA TIMPURILOR

DIN NOUA GRAMATICĂ A LIMBII ROMÂNE

§ 1. Timpul verbului îndeplineşte funcţia sintactică de a arăta când se petrece acţiunea.

Situarea acţiunii faţă de momentul vorbirii determină valorile absolute ale unui timp, iar situarea ei faţă de alte acţiuni determină valorile lui relative. Unele timpuri prezintă şi valori modale.

Timpurile indicativului

§ 2. Indicativul are prezent, un grup de timpuri ale trecutului şi un grup de timpuri ale viitorului.

§ 3. *Prezentul.* Prezentul în propoziţie independentă exprimă numai valori absolute. El redă:

1) o acţiune în curs de executare, simultană cu momentul când e exprimată, sau o acţiune permanentă:

Stau la masă şi scriu.
Construim socialismul în ţară (cântec de mase);

2) o acţiune săvârşită în trecut.

Pentru redarea mai vie şi mai convingătoare a unor fapte într'o naraţiune, se foloseşte adesea prezentul cu valoare de perfect; acest fel de prezent se numeşte prezentul istoric:

La o înghesuială nerăzbită, cum e la orice iarmaroc, iată că *se întâlnesc* cei doi fraţi şi nu le *vine* să creadă ochilor şi *se iau* în braţe, că pasă-mi-te îşi tăinuise unul altuia şiretenia de acasă. CARAGIALE, O. I 121.

Printre lumea ce se înghesuia, cu treabă, fără treabă, iaca *se zăreşte* o hârtie fâlfâind pe deasupra capetelor mulţimii în vârful unei prăjini. CREANGĂ, A. 157.

Asemănător cu acest tip este acela al prezentului folosit în descrieri:

Lacul codrilor albastru,
Nuferi galbeni îl *încarcă*. EMINESCU, O. I 74.

Poetul îşi aminteşte o priveliştе pe care a văzut-o sau pe care a imaginat-o şi o descrie ca şi cum ar avea-o în faţă.

3) o acţiune viitoare:

N'auzi, cocoană, că *scapi* trenul? CARAGIALE, O. II 2.

În afară de aceasta, prezentul mai exprimă acţiuni nesituate precis în timp faţă de momentul când sunt exprimate.

1. Prezentul iterativ exprimă o acţiune care se petrece în mod obişnuit la anumite intervale:

Trenul *pleacă* zilnic spre Oraşul Stalin.
Iarna *port* pieptar de flanelă şi galoşi blăniţi. NEGRUZZI, I 199.

2. Prezentul gnomic exprimă o acţiune care se îndeplineşte indiferent de timp:

Două cantităţi egale cu o a treia *sunt* egale între ele.
Leneşul mai mult *aleargă*.

În propoziţii dependente, prezentul poate exprima o acţiune simultană cu o regentă la trecut sau la viitor:

Am aflat că prietenul meu *este* bolnav.
Voi spune că *sunt* gata să fac totul pentru a lămuri situaţia.

(Vezi cap. Sintaxa frazei, Corespondenţa timpurilor).

§ 4. *Imperfectul.* Acţiunea redată de imperfect se situează în trecut (faţă de momentul vorbirii) şi e durativă, neterminată în momentul la care se referă vorbirea.

a) Valori absolute

1. Acţiune care durează în trecut:

Un foc mare îi *cutreiera* trupul, şi *sta* cu ochii mari aţintiţi, cu gândul la cea care-i era dragă. SADOVEANU, O. II 133.

Eu *eram* în mândra Transilvanie
Toboşarul timpurilor noi. BENIUC, V. A. 102.

La lumina lămpilor, piatra albă de feldspat şi straturile de mică *sclipeau* tainic în pereţii galeriei. DUMITRIU, V. L. 43.

În toate aceste exemple, imperfectul exprimă acţiuni care durau în momentul trecut la care se referă autorii.

2. Acţiune care s'a repetat în trecut (iterativ):

Dela o vreme [Iorgovan] nu-şi mai *lepăda* portul ţărănesc la petrecerile lui. SLAVICI, PĂD. 175.

Iar când ne'*ngrămădeam* prea mulţi în drum,
Venea argatul Ion să ne păfuge. BENIUC, V. A. 36.

3. Imperfectul cu valoare de perfect, exprimând deci o acţiune încheiată. Întâlnim imperfectul cu această valoare în poezia populară:

Ghemiş iute *'ncăleca*
Şi spre Dunăre *pleca*

Apa'n două *despica*
Se sălta din val în val
Pân' *sosea* la cela mal. ALECSANDRI, P. P. 132.

[Luna] pe deal mi *se oprea*
Şi cu drag de sus *privea*. ALECSANDRI, P. I 101.

b) Valori relative

Acţiunea redată de un imperfect poate fi în raport de:

1) simultaneitate faţă de o acţiune în trecut:

Pe când gazda *căuta* în prăvălie, auzi pe musafiri vorbind aşa de încet că nu putu înţelege un cuvânt. CARAGIALE, O. I. 178.

2) posterioritate faţă de o acţiune în trecut, în perifrazele *a avea să*, *trebuia să* etc.

Ochii lui [= Horea] vedeau apriat muncile groaznice ce *aveau* îndată *să-l ajungă*. ODOBESCU, III 545.

De fapt, imperfectul exprimă şi aici tot simultaneitatea: în vremea când ochii lui Horea vedeau..., muncile i se şi pregăteau.

c) Valori modale

Imperfectul are uneori valoarea de condiţional perfect:

Ai avut mare noroc de mine că n'ai apucat a coborî priporul ista, că *erai* prăpădit. CREANGĂ, P. 202.

Dacă tu *ştiai* problema astei vieţi cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt. EMINESCU, O. I 228;

optativ (când redă o dorinţă exprimată cu timiditate):

La plecare [doctorul] nu vru să primească onorariul... îşi puse la uşă galoşii şi, pregătindu-se să deschidă umbrela, se întoarse din prag...:

Te *ruga* nevastă-mea... pentru nişte şerbet. CEZ. PETRESCU, Î. II 244.

§ 5. *Perfectul.* Perfectul exprimă o acţiune petrecută şi încheiată în trecut.

Perfectul simplu este un timp mai vechi decât cel compus. În latineşte, perfectul simplu este întrebuinţat curent dela primele texte, pe când cel compus nu apare decât în epoca imperială.

În româneşte, perfectul simplu mai e folosit în vorbire numai în partea de apus a ţării (Oltenia, Banat etc.), pe când în restul ţării el a dispărut de mult, fiind înlocuit de perfectul compus. Pentru cei care îl folosesc în vorbire, perfectul simplu exprimă o acţiune terminată de curând (în aceeaşi zi în care se vorbeşte): ***fusei azi la moară*** (niciodată însă *fusei ieri la moară*); ***văzui un vultur*** (l-am văzut chiar acum, cu puţine minute sau ore mai înainte), iar perfectul compus exprimă o acţiune care s'a terminat mai de mult: ***am fost*** *anul trecut la Bucureşti.*

În literatură, perfectul simplu continuă să fie folosit de scriitori din toate regiunile ţării. De exemplu, la Creangă întâlnim fraze ca:

Iar marţi, dez-dimineaţă *puse* tarniţele şi desagii pe cai. CREANGĂ, A. 23.

În literatură, perfectul simplu se întrebuinţează numai în naraţiune: în dialog, pentru a evoca exact conversaţia, se foloseşte perfectul compus:

Nu-i acasă Ion, *zise* mătuşa Mărioara; *s'a dus* cu moşu-tău Vasile . . . CREANGĂ, A. 47.

Se vede limpede că *s'a dus*, care face parte din dialog, nu putea fi pus la perfectul simplu *(se duse)*, în timp ce perfectul simplu *zise*, care face parte din naraţiune, e preferabil perfectului compus *(a zis)*.

În publicistica curentă, în presă etc. stilul expozitiv se acomodează mult mai bine cu perfectul compus decât cu cel simplu:

n secolul nostru *s'a născut* şi *s'a sfârşit* un stat foarte interesant [republica dela Ploieşti]. CARAGIALE, O. III 156.

Perfectul simplu *se născu* şi *se sfârşi* ar suna aici pretenţios şi fals.

Deoarece în literatură perfectul simplu apare numai în naraţiune, iar în naraţiune nu apare, de cele mai multe ori, decât persoana a III-a, aceasta e singura pe care suntem deprinşi să o vedem întrebuinţată. În special persoana a II-a nu are cum să fie folosită în naraţiune, de aceea ea este cu totul străină pentru regiunile în care perfectul simplu nu apare în vorbire. Aşa se explică sensul ironic pe care-l capătă în acele regiuni persoana a II-a a perfectului simplu:

— *Făcuşi* ispravă! (Se spune cuiva care a stricat ceva).
— *Venişi*, ai? (Este întrebarea care se pune cuiva care a întârziat).

Intâlnim uneori perfectul cu valoare de prezent:

Şi dădu să plece. În poartă se întoarse şi zise:
— Eu *mă* cam *dusei* . . . DUMITRIU, B. F. 105.
— La revedere; *am plecat.*

§ 6. *Mai mult ca perfectul.* Mai mult ca perfectul e un timp de relaţie, folosit pentru exprimarea unei acţiuni încheiate anterior alteia din trecut:

Căpitanul lor era Drăghici cuminte
Carele multe veacuri *văzuse*
Şi totuşi din gură nici un dinte
Încă până acolea nu-i *căzuse.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 43.

Lucrarea din trecut, posterioară celei redate de mai mult ca perfect, poate fi exprimată sau nu. În acest ultim caz, mai mult ca perfectul are numai aparenţa de timp absolut, stabilind în realitate un raport de anterioritate între acţiunea pe care o exprimă şi alta subînţeleasă:

Nu departe de marginea unui bărăgan, lângă apa Lisei, *clădiseră* rumânii sat, de mult, or fi fiind de-atunci o sută de ani. SADOVEANU, M. C. 5.

Trebuie să înţelegem de aici că românii au clădit satul înainte de acţiunea care va fi expusă în frazele următoare.

§ 7. *Viitorul.* Viitorul exprimă o acţiune care se va petrece după momentul vorbirii:

a) Valoare absolută:

Cu mine ţi-ai pus boii în plug? Apoi ţine minte că ai *să-i scoţi* fără coarne. CREANGĂ, P. 28.

Mâine iar *vom fi* 'mpreună,
Tu să râzi şi eu să cânt. COŞBUC, B. I. 165.

b) Valori relative:

Viitorul, în relaţie, situează acţiunea în raport de:

1) anterioritate, faţă de o acţiune viitoare:

Şi ştiu bine că n'are să-mi fie moale când *m'oi întoarce* acasă, unde mă aşteaptă nevoile. CREANGĂ, A. 156.

2) posterioritate, faţă de o acţiune la trecut (viitorul în trecut):

[Copilul] căuta din ochi calul cel urît şi slab care trebuie să întinerească, după ce *va mânca* obişnuita dimerlie de jar. SADOVEANU, O. I 270.

Ştiam că de cealaltă parte *voi găsi* casa podarului. SADOVEANU, P. 124.

c) Valori modale:

Viitorul are uneori valoare de hortativ, exprimând un îndemn:

Ai să laşi cu nouă lei, moş Nichifor, şi te-a mai cinsti şi feciorul meu la Piatra. CREANGĂ, P. 113.

§ 8. *Viitorul anterior.* Viitorul anterior, timp relativ, exprimă o acţiune care se va petrece în viitor faţă de momentul vorbirii, şi va fi încheiată înaintea altei acţiuni viitoare. În limba vorbită se foloseşte foarte rar cu această valoare.

Voi fi bătrân şi singur, *vei fi murit* de mult. EMINESCU, O. I 107.

Valoare modală. De cele mai multe ori viitorul anterior are valoare de prezumtiv perfect:

Se vede că tata — cine *a fi fost* — a fost oştean. VLAHUŢĂ, G. S. 224.

Ce ţi-e iar? îi zise Sanda intrând în bătătură cu cofa plină. Iar *ăi fi plâns?* CARAGIALE, O. II 312.

Timpurile conjunctivului

§ 9. *Prezentul.*

a) Valori absolute. Întrebuinţat ca timp absolut, prezentul conjunctivului exprimă o acţiune care se petrece într'un moment viitor foarte apropiat de momentul vorbirii:

Aşa că acum numaidecât *să* ne *facem* şi noi, sărmanii, politica noastră pe lumea asta şi în această viaţă. SADOVEANU, M. C. 113.

Prezentul conjunctivului poate reda şi o acţiune nesituată precis în timp:

Noi *să lucrăm* şi ea *să doarmă?* CREANGĂ, P. 8.

b) Valori relative. În relaţie, prezentul conjunctivului exprimă o acţiune care se petrece într'un moment posterior, dar în general apropiat de momentul acţiunii cu care se află în relaţie:

Ei Cătălin, acu-i acu
Ca *să-ţi încerci* norocul. EMINESCU, O. I 174.

Nu credeam *să'nvăţ* a muri vreodată. EMINESCU, O. I 199.

Nu ştia bietul împărat pe care *să îmbrăţişeze* mai întâi. ISPIRESCU, L. 197.

c) Valoare modală. Prezentul conjunctivului are uneori valoare de hortativ:

Mai sus *să ţinem* de azi steagul muncii în mână. PORUMBACU, Anii aceştia (1950) 43.

§ 10. *Perfectul.*

a) Valoare absolută. Perfectul conjunctivului exprimă o lucrare situată în trecut faţă de momentul vorbirii:

Capul greu cădea pe bancă, păreau toate 'n infinit;
Când suna, ştiam că Ramses trebuia *să fi murit*. EMINESCU, O. I 141.

b) Valori relative. Perfectul conjunctivului exprimă o acţiune în raport de anterioritate faţă de acţiunea cu care e în relaţie:

Noi, însă, am fi fost mult mai bucuroşi *să* ne *fi întrebat* cineva dacă nu ni-i foame. HOGAŞ, DR. I 30.

c) Valori modale. Perfectul conjunctivului are foarte des valoare de condiţional perfect sau optativ:

De câte ori am aşteptat,
O şoaptă de răspuns!
O zi din viaţă *să-mi fi dat*,
O zi mi-era de-ajuns. EMINESCU, O. I 191;

sau de prezumtiv perfect:

Să fi fost ceasul trei când am plecat.

Timpurile condiţionalului şi optativului

§ 11. *Prezentul* exprimă o acţiune realizabilă în prezent sau viitor:

De *te-ai coace* cât *te-ai coace*,
Dulce tot nu *te-ai* mai *face*. CREANGĂ, P. 10.

§ 12. *Perfectul* exprimă o acţiune care nu s'a realizat în trecut:

Dacă *ar fi adoptat* dela început faţă de ea atitudinea de azi, câte amărăciuni şi-*ar fi cruţat* unul altuia. REBREANU, R. I 196.

Ireală în prezent, nu se deosebeşte formal de realizabilă, sensul ireal reiese numai din situaţie:

Când *ar şti* omul ce-ar păţi, dinainte *s'ar* păzi. CREANGĂ, P. 31.

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

UNELE PROBLEME ALE STUDIERII LIMBII LITERARE ÎN LUMINA ULTIMELOR LUCRĂRI ALE LINGVIŞTILOR SOVIETICI

DE

B. CAZACU

Lucrările lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică au pus bazele marxiste ale ştiinţei limbii. Ele au deschis noi perspective în domeniul cercetării limbii, sub diversele ei aspecte, şi au adus o reformă fundamentală în programul disciplinelor lingvistice din învăţământ.

Lingviştii sovietici, având ca îndreptar învăţătura lui I. V. Stalin despre limbă, au trecut, în mod creator, la prelucrarea tezelor staliniste, aplicându-le în cercetările lor.

Un domeniu căruia i s'a acordat o atenţie deosebită, după apariţia lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, a fost acela al *studierii limbii literare*. Interesând în egală măsură atât pe lingvişti, cât şi pe criticii literari, problemele limbii literare au constituit obiectul a numeroase articole (apărute în diverse reviste de specialitate ca: « Voprosî iazîkoznaniia », « Izvestiia Academii Nauc SSSR », « Russkii iazîk v şkole », « Literatura v şkole » ş.a.), precum şi a unor studii aparte (amintim aici: lucrarea lui A. I. Efimov « Despre studierea limbii operelor artistice », Moscova, 1952, studiul lui B. V. Tomaşevski « Limba şi stilul », Leningrad, 1952). Academia de Ştiinţe a U.R.S.S. a publicat, în continuare, două volume din seria « Materiale şi cercetări în domeniul istoriei limbii ruse literare » (t. II, Moscova, 1951; t. III, Moscova, 1953), precum şi un volum: « Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor ui I. V. Stalin », Moscova, 1951 (tradus recent în limba română), cu rapoartele ţinute în sesiunea ştiinţifică a Institutului de literatură mondială « A. M. Gorki » şi a Institutului de literatură rusă, între 15 şi 19 mai 1951, la Moscova. Precizări preţioase în legătură cu problemele studiului limbii literare aduc în special rapoartele lui V. V. Vinogradov (« Problemele esenţiale ale ştiinţei

literare sovietice ») şi B. V. Tomaşevski (« Limba şi literatura »). De asemenea, prof. A. N. Gvozdev a publicat un volum de « Studii asupra stilisticii limbii ruse », Moscova, 1952, în care se discută unele probleme referitoare şi la limba literară (vezi şi recenzia lui V. V. Vinogradov din «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 6, 1952, p. 136 şi urm.).

Deşi unele dintre rezultatele la care s'a ajuns constituie încă obiectul unor discuţii, totuşi, graţie activităţii învăţaţilor sovietici, studiul limbii literare — ca parte integrantă a ştiinţei marxiste despre limbă — îşi delimitează încetul cu încetul domeniul şi îşi precizează metodele de cercetare.

Problemele studiului limbii literare, desbătute de lingviştii sovietici, sunt numeroase şi variate (de exemplu: problema raporturilor dintre limba literară şi celelelate varietăţi ale limbii naţionale unice, problema normelor limbii literare, problema stilurilor limbii literare şi a stilului individual al scriitorului, problema delimitării noţiunilor de limbă literară şi de limbă a literaturii artistice, problema contribuţiei scriitorilor la desvoltarea limbii literare ş.a.). În cadrul restrâns al unui articol de revistă, ele nu pot fi cuprinse în întregime şi înfăţişate sub toate aspectele. Ne vom mărgini, aşa dar, să prezentăm câteva dintre ele — oprindu-ne mai ales asupra acelora care interesează mai îndeaproape pe istoricii limbii literare — încercând să le ilustrăm cu exemple din domeniul limbii române literare.

★

Se cuvine să definim mai întâi noţiunea de « limbă literară » aşa cum e folosită în lingvistica sovietică. Spre deosebire de accepţiunea restrânsă pe care o avea noţiunea de « limbă literară » în trecut în lingvistica noastră — « limba literară » fiind aproape identificată cu « limba operelor literaturii artistice » — în lingvistica sovietică noţiunii de limbă literară i se dă un înţeles mult mai larg. Limba literară reprezintă un aspect al limbii naţionale unice, caracterizat prin existenţa unui sistem de norme care îi conferă o anumită stabilitate şi unitate; între celelalte varietăţi ale limbii naţionale unice, limba literară joacă un rol de frunte, fiind mijlocul de comunicare a celor mai de seamă manifestări culturale: ea este limba literaturii artistice, a ştiinţei, a presei, a vieţii politice, a diferitelor instituţii (teatru, şcoală etc.), ea este, într'un cuvânt, limba care se consacră prin existenţa unei tradiţii culturale şi care se consolidează, pe zi ce trece, mai ales prin scris. « Limba literară — arată B. V. Tomaşevski — este o limbă model, prelucrată, care reprezintă o sintetizare a posibilităţilor de exprimare a limbii întregului popor »[1].

Din precizările de mai sus, se poate constata cât de largă e noţiunea de limbă literară şi cât de variate sunt funcţiunile pe care le îndeplineşte această varietate a limbii naţionale în viaţa colectivităţii. Multiplicitatea şi varietatea

[1] B. V. Tomaşevski, Limba şi literatura, în Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică, Bucureşti, 1952, p. 235.

funcţiunilor limbii literare explică atât varietatea stilurilor ei (dintre care mai specifice sunt: stilul literaturii artistice, stilul ştiinţific, stilul publicistic, stilul actelor oficiale), cât şi bogăţia ei în privinţa lexicului, a formelor şi a construcţiilor gramaticale.

« Limba literară, ajungând la o înaltă treaptă de desvoltare — subliniază Acad. V. V. Vinogradov — reprezintă un sistem ramificat de stiluri corelative, legate între ele »[1]. Stilurile limbii literare reprezintă de fapt varietăţi funcţionale ale limbii literare. Aceste diverse aspecte ale limbii literare nu coincid, dar nici nu se exclud, în sensul că nu există între ele limite de netrecut.

Nu trebuie să identificăm noţiunea de « limbă literară » cu noţiunea de « limbă a literaturii artistice »; limba operelor din literatura artistică nu coincide cu limba literară: « desigur, limba literară, cu regulile sale stricte, rămâne baza oricărei opere literare, dar scriitorul depăşeşte, în mod constant, limitele strîmte ale limbii literare »[2].

Un scriitor poate face apel, în creaţia sa artistică, la graiurile populare, la jargoane, la fondul limbii vechi (M. Sadoveanu, de pildă, poate utiliza, în romanele sale istorice, o serie de termeni arhaici care nu mai au circulaţie în limba literară comună) pentru a înfăţişa realitatea cât mai exact, mai expresiv, în ce are ea mai tipic. În acest sens, deci, scriitorul depăşeşte cadrul strîmt al limbii literare. Însă libertatea scriitorului are şi ea anumite limite: acesta nu poate renunţa « într'o măsură mai mare la structura, la bazele limbii comune ale întregului popor, la structura gramaticală şi la fondul principal de cuvinte, deoarece astfel încetează de a fi pe înţelesul tuturor »[3]. În procesul de creare a operelor literare, limba reprezintă materialul literaturii. « Limba — spunea Gorki — este elementul prim al literaturii, instrumentul ei principal, şi împreună cu faptele şi fenomenele vieţii constituie materialul literaturii ». Desvoltarea limbii literare e în strânsă legătură cu desvoltarea literaturii.

Istoricul limbii literare care încearcă să definească limba literară în diversele etape ale evoluţiei ei ajunge la concluzia că această noţiune **nu** poate avea un conţinut imuabil. Faptul este explicabil, fiind vorba de o categorie istorică.

Conţinutul noţiunii de limbă literară se lărgeşte şi se îmbogăţeşte, pe măsură ce urmărim diversele etape ale desvoltării limbii literare, ca o consecinţă a faptului că limba literară capătă *noi funcţiuni.*

---

[1] V. V. Vinogradov, Însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin pentru desvoltarea lingvisticii sovietice, în Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, Bucureşti, 1953, p. 28.

[2] B. V. Tomaşevski, Limba şi stilul, Leningrad, 1952, p. 24. Cf. şi V. Levin, Despre limba literaturii, în Probleme de literatură şi artă, an. VI (1953), nr. 2, p. 24: « . . . când spunem că literatura artistică reprezintă expresia cea mai desăvârşită a normelor limbii literare, aceasta nu înseamnă că materialul lingvistic al operelor literare este în mod necesar limitat de aceste norme ».

[3] V. V. Vinogradov, Însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin pentru desvoltarea lingvisticii sovietice, în Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, Bucureşti, 1953, p. 28.

Din acest punct de vedere, i se pune istoricului limbii literare o problemă deosebit de interesantă: determinarea modului în care e redat, la un anumit moment, un *conţinut nou* prin mijloacele de exprimare de care dispune limba literară din epoca respectivă.

Poziţia pe care o adoptă, în cursul istoriei limbii, diverşi oameni de cultură (în special scriitorii) cu privire la rezolvarea acestei probleme — nu numai pe plan practic, ci şi pe plan teoretic — e deosebit de instructivă. Atitudinea pe care o iau aceştia în desbaterea problemei, sugestiile şi propunerile pe care le oferă merită toată atenţia şi trebuie urmărite în mod critic.

★

Să ilustrăm, pentru o mai bună înţelegere, afirmaţiile de mai sus, referindu-ne la limba română literară.

În secolul al XVI-lea, limba literară se reducea la limba traducerilor bisericeşti şi la limba actelor, a scrisorilor particulare sau oficiale. Este o limbă — mai ales atunci când este vorba de traduceri — cu imitaţii de construcţii din slavă, cu vocabular sărac şi cu pronunţate divergenţe dialectale. Istoricul limbii literare reţine doar faptul că din această epocă datează primele texte de limbă românească şi că, în acest secol, Coresi, prin activitatea sa, pune la baza limbii literare graiul din Nordul Munteniei şi din Sudul Transilvaniei.

Dacă ne referim la secolele următoare (al XVII-lea şi al XVIII-lea), trebuie să extindem conţinutul noţiunii de limbă literară; apar genuri noi (genul istoric, texte juridice, scrieri cu caracter oratoric şi filosofic), apar primele manifestări ale literaturii artistice în proză şi în versuri, arta descrierii şi a povestirii se desvoltă şi capătă un loc mai însemnat în literatura vremii; limba română devine limba oficială a bisericii şi a cancelariei.

Se constată o desprindere treptată a limbii literare de influenţa limbii textelor bisericeşti şi o apropiere de limba vie a poporului. Procesul acesta este în legătură cu schimbările din viaţa societăţii româneşti din epoca respectivă, a căror urmare, între altele, este laicizarea culturii. E drept că limba cronicilor, de exemplu, prezintă unele elemente arhaice din limba cărţilor bisericeşti, dar autorii cronicilor nu mai urmează în mod fidel originale slave, şi unii dintre ei — Neculce mai ales — îmbogăţesc limba literară cu elemente din graiul viu al poporului.

Apariţia, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea, a unor manuale şi a unor cărţi tehnice îmbogăţeşte limba literară cu o serie de neologisme legate de desvoltarea producţiei, a culturii şi a ştiinţei; apar termeni tehnici în matematică, geografie, gramatică etc. Începe să se desvolte stilul ştiinţific (Cantemir deschisese calea în această direcţie, încercând la începutul secolului al XVIII-lea să creeze un stil ştiinţific şi să introducă o terminologie ştiinţifică şi filosofică).

Desvoltarea societăţii româneşti, înfiinţarea învăţământului, a presei, a teatrului în prima şi — mai ales — în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea contribuie la lărgirea funcţiunilor limbii literare. După ce în secolele anterioare limba română reuşise să devină limba oficială a bisericii şi a cancelariei, în prima jumătate a secolului al XIX-lea ea cucereşte un nou domeniu, acela al învăţământului: încep să se predea diferite discipline în limba română şi, fapt remarcabil, limba română devine ea însăşi obiect de predare. Nu e necesar să demonstrăm importanţa pe care o are pentru evoluţia limbii literare desvoltarea învăţământului în limba naţională. Şcoala contribuie la înmulţirea numărului ştiutorilor de carte, la crearea unui public cititor; ea, alături de tânăra presă românească — care ia naştere, ca şi teatrul românesc, în aceeaşi epocă—, este unul dintre factorii cei mai activi în răspândirea şi impunerea normelor limbii literare.

De asemenea, secolul al XIX-lea este secolul marilor noştri clasici: în a doua jumătate a lui, literatura artistică ia o deosebită desvoltare, şi faptul acesta contribuie, desigur, la îmbogăţirea şi la perfecţionarea limbii literare. E suficient să amintim aici pe Eminescu, care, pornind dela izvoarele vii ale graiului popular, a reuşit că creeze un mijloc de exprimare artistică de o muzicalitate şi de o armonie neîntâlnită până la el, ceea ce face, cu drept cuvânt, să fie considerat făuritorul limbii noastre poetice.

În desvoltarea limbii literare, secolul al XIX-lea are o însemnătate deosebită. Problemele privind căile de desvoltare a limbii literare şi a bazelor ei capătă, în această epocă, o amploare deosebită.

Reprezentanţii diverselor curente reacţionare (latinist propriu zis, italienizant al lui Eliade etc.) încearcă să împiedice desvoltarea normală a limbii literare, să o transforme într'un jargon; scriitorii progresişti iau atitudine fermă faţă de aceştia şi preconizează crearea unei literaturi naţionale, adică a unei literaturi cu un conţinut izvorît din realităţile noastre şi exprimată într'o limbă literară creată pe baza limbii vii a poporului.

În secolul al XIX-lea au fost rezolvate problemele fundamentale ale evoluţiei limbii literare: în această perioadă se îmbogăţesc şi se desvoltă diversele stiluri ale limbii literare (limba şi stilul ştiinţific, limba şi stilul publicistic, limba şi stilurile literaturii artistice); în această epocă se fac încercări de codificare a limbii literare şi se petrece procesul de formare a normelor unice ale limbii literare. În secolul al XIX-lea putem spune că s'a constituit, propriu zis, limba română literară, în forma pe care o cunoaştem azi.

În perioada actuală, în condiţiile construirii socialismului şi ale desfăşurării revoluţiei culturale, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, limba literară se desvoltă din ce în ce mai mult pe baza limbii populare. Scriitorii fac apel îndeosebi la bogăţia şi la expresivitatea vorbirii populare, ei prelucrează artistic limba vorbită a poporului; în acelaşi timp, limba literară se răspândeşte

tot mai adânc în masele populare, ea se impune tot mai mult, tinzând să se identifice cu limba naţională unică, dar deosebindu-se de aceasta prin caracterul ei normativ mai accentuat.

★

O particularitate a limbii literare, care o deosebeşte de celelalte varietăţi ale limbii naţionale unice, constă în aceea că toţi cei care o folosesc — mai ales în forma ei scrisă — trebuie să ţină seama de o serie de « norme » unanim recunoscute şi acceptate. B. V. Tomaşevski insistă în mod deosebit asupra « obligativităţii generale » a normelor limbii literare, în opoziţie cu sistemul mai puţin exigent al normelor din vorbirea obişnuită[1].

Spre deosebire de dialecte sau de graiuri, utilizarea limbii literare presupune o « selecţie » mai atentă a mijloacelor de exprimare: în limba literară, alegerea şi întrebuinţarea cuvintelor, a formelor gramaticale şi a construcţiilor sintactice sunt condiţionate de cerinţele « normelor » amintite mai sus.

Numai astfel limba literară poate dobândi o anumită unitate şi stabilitate, numai în felul acesta ea poate corespunde multiplelor şi variatelor funcţiuni pe care le îndeplineşte, devenind într'adevăr un mijloc perfect de comunicare, un instrument de exprimare clară şi precisă a ideilor.

În principiu, toţi cei care folosesc în exprimare limba literară au tendinţa de a se conforma întocmai exigenţelor normelor ei; în practică însă, cei ce utilizează limba literară se abat, uneori, dela aceste norme, cu atât mai mult cu cât nu întotdeauna norma apare neîndoielnică, în sensul că există cazuri în care ea nu poate fi stabilită în mod cu totul precis.

Care sunt criteriile pentru determinarea normelor de a căror exigenţă trebuie să ţină seama toţi cei ce folosesc limba literară, cum se explică abaterile dela ele şi în ce aspecte ale limbii literare se manifestă mai des aceste abateri?

Crearea normelor limbii literare nu s'a făcut la întâmplare. Ea a fost condiţionată de întregul proces istoric de desvoltare al limbii, în strânsă legătură cu acela al societăţii.

În procesul de elaborare a normelor limbii literare, primul loc îl ocupă literatura[2], deoarece desvoltarea limbii literare e în strânsă legătură cu desvoltarea generală a literaturii.

Normele limbii literare nu pot fi deduse numai din materialul limbii, făcând abstracţie de mediul social în care e folosită, ca mijloc de comunicare, limba respectivă. Normele lingvistice se pot determina luând în considerare şi factorul social[3]; pentru ca un fapt de limbă să fie « corect », e necesar ca el

[1] Cf. B. V. Tomaşevski, Limba şi literatura, în Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, Bucureşti, 1952, p. 235.

[2] Ibidem.

[3] Cf. A. N. Gvozdev, Studii asupra stilisticii limbii ruse, Moscova, 1952, p. 6.

să se conformeze, să corespundă unor anumite norme, care să fie unanim recunoscute şi acceptate de colectivitate. În aceasta constă de altfel semnificaţia socială a normelor limbii în general şi a normelor limbii literare în special.

Aplicând tezele lui G. M. Malencov despre caracterul tipic al unor fenomene[1] la problema normelor limbii literare, V. V. Vinogradov arată că normele lingvistice sunt « fenomene tipice », cu precizarea că ele reprezintă « rezultatul legilor social-istorice de desvoltare a limbii în conformitate cu legile ei interne şi că, totodată, ele sunt rezultatul recunoaşterii acestor legi de către societate »[2].

În ce raport se găsesc normele limbii literare faţă de normele limbii naţionale unice? Desvoltarea limbii literare e legată de aceea a limbii naţionale unice. « Toate limbile naţionale — precizează A. S. Cikobava — sunt limbi literare; dar nu toate limbile literare sunt limbi naţionale... Adesea limbile literare apar cu mult înainte de apariţia naţiunilor »[3]. Acesta e, de pildă, şi cazul limbii române literare, care a apărut înainte de a se putea vorbi despre naţiunea română.

Se ştie că elementele de bază pentru formarea naţiunii nu apar în acelaşi timp: « elementele naţiunii — limba, teritoriul, comunitatea culturală etc. — nu au căzut din cer, ci s'au creat treptat încă în perioada precapitalistă »[4].

În epoca constituirii naţiunilor şi a limbilor naţionale se accentuează caracterul *unitar* al limbii literare, se formează *limba literară unică*. « Pe de o parte, limba literară unică e produsul procesului îndelungat al formării normei lingvistice naţionale, pe de altă parte — un instrument eficient în realizarea comunităţii de limbă, care constituie o condiţie neapărată pentru unirea oamenilor într'o naţiune »[5].

Apare deci limpede, în primul rând, însemnătatea deosebită pe care o are limba literară în desvoltarea fiecărei naţiuni; în al doilea rând, se precizează modul de elaborare a normelor limbii literare. Limba literară reprezintă rezultatul unei îndelungate tradiţii culturale şi e totodată purtătoarea în mase a problemelor celor mai complexe şi mai variate ale culturii. Limba literară înregistrează normele lingvistice ale limbii naţionale unice: « Tocmai în limba literară se fixează cu cea mai mare claritate, perfecţiune şi precizie normele

---

[1] Cf. G. M. Malencov, Raportul de activitate al Comitetului Central al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al partidului. Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1952, p. 83.

[2] V. V. Vinogradov, Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin : Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. şi Hotărîrile Congresului al XIX-lea a P.C.U.S., în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 1, 1953, p. 17.

[3] A. S. Cikobava, Introducere în lingvistică, Moscova, 1952, p. 116.

[4] I. V. Stalin, Opere,, v. 11, Ed. P.M.R., 1951 p. 369.

[5] G. V. Stepanov, Despre stilul literaturii artistice, în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 5, 1952, p. 23.

lingvistice ale întregii naţiuni »[1]; în acelaşi timp — şi aici e un aparent paradox — limba literară, date fiind variatele şi multiplele funcţiuni pe care le îndeplineşte, este aceea care consacră, care impune în masele largi normele limbii naţionale unice.

Tendinţa de realizare a unităţii şi stabilităţii limbii literare se vădeşte mai ales în aspectul ei scris; în exprimarea orală se constată — şi se admit chiar — unele abateri.

Între factorii care explică abaterile dela ceea ce e considerat la un moment dat « corect », cel mai important e modul în care se petrec schimbările în desvoltarea istorică a limbii, în general. Ne referim la teza stalinistă cu privire la trecerea dela o stare calitativă a limbii la o altă stare calitativă « ... pe calea acumulării treptate şi îndelungate a elementelor noii calităţi, a noii structuri a limbii, pe calea dispariţiei treptate a elementelor calităţii vechi »[2].

Acesta este factorul principal dela care trebuie să pornim pentru a explica apariţia şi coexistenţa diverselor forme paralele din limba literară (cf. în limba română, cu titlu de exemplu, formele mai vechi, iotacizate: *văz, să vază, auz, să audă, ţiu, să ţie* etc., alături de formele mai noi, analogice: *văd, să vadă, aud, să audă, ţin, să ţină)*.

Iată de ce « norma lingvistică » nu poate fi determinată dacă nu se ţine seama de « lupta dintre ce e nou şi vechi în limbă », dacă nu se ia în considerare « caracterul stabil al structurii gramaticale şi dinamica desvoltării limbii »; noţiunea de normă lingvistică « poate fi înţeleasă numai pe fondul larg al raporturilor dintre limba comună întregului popor pe de o parte — în varietatea funcţiunilor şi a manifestărilor ei sociale — şi jargoanele sociale, argoul şi dialectele teritoriale pe de altă parte, [ea poate fi înţeleasă] numai în cadrul descrierii principalelor tipuri ale diferitelor aspecte funcţionale ale limbii literare, ca formă superioară, prelucrată, a limbii naţionale a întregului popor »[3].

★

Care sunt căile de desvoltare şi de îmbogăţire a limbii literare? Lingviştii sovietici subliniază că sursa principală — din acest punct de vedere — e activitatea creatoare în limbă a poporului.

Adevăratele valori ale limbii literare se creează pe baza materialului limbii întregului popor. Marii creatori au fost întotdeauna conştienţi de acest adevăr

[1] G. V. Stepanov, op. cit., p. 23

[2] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 25.

[3] V. V. Vinogradov, Dare de seamă despre A. N. Gvozdev, Studii asupra stilisticii limbii ruse, în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 6, 1952, p. 136 şi urm.

fundamental. Dacă ne referim, de pildă, la scriitorii noştri, găsim mărturii categorice în acest sens. Eminescu, de exemplu, în « Notiţe bibliografice » (« Timpul », 1880) arată că « ... o adevărată literatură trainică, care să ne placă şi să fie originală şi pentru alţii, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru ».

M. Sadoveanu menţionează şi el că « ... n'au adus ... lucrări ale noastre şi de valoare decât acei care au avut în vedere elementul statornic al neamului nostru, poporul cu limba lui »[1].

Scriitorii utilizează cu măiestrie resursele inepuizabile ale limbii populare şi, printr'o muncă grea, de migală — să ne gândim de pildă la creaţia poetică a lui Eminescu —, reuşesc să mărească posibilităţile de exprimare ale limbii, îmbogăţesc tezaurul limbii literare, contribuind astfel la desvoltarea şi la perfecţionarea ei. Limba literară — şi în special limba literaturii artistice — este aşa dar limba poporului prelucrată de artişti; pornind dela această constatare, se desprind indicaţii metodologice deosebit de importante atât pentru istoricul limbii literare, cât şi pentru criticul literar. În primul rând, însemnătatea fiecărui scriitor în istoria limbii literare este determinată de contribuţia adusă de el la valorificarea artistică a comorilor limbii întregului popor[2]; în al doilea rând, limba unei opere literare nu poate fi înţeleasă şi apreciată decât în perspectiva limbii întregului popor[3].

Limba literară aşa cum o cunoaştem astăzi este rezultatul strădaniilor neîntrerupte a nenumăraţi mânuitori ai condeiului. Manuscrisele marilor scriitori ne arată efortul depus de aceştia în elaborarea stilului în care şi-au redactat operele, munca lor uriaşă pentru a găsi termenul propriu care să expună cât mai precis şi mai expresiv ideea. Variantele « Luceafărului » lui Eminescu, de pildă, ilustrează efortul poetului în căutarea cuvântului care « să exprime adevărul ». Pentru a ajunge la versul « O prea frumoasă fată », Eminescu a încercat diverse formulări: « o luminoasă fată », « fecioară prea curată », « o pasere de fată », « un giuvaer de fată », « un ghiocel de fată », « o dalie de fată », « un vlăstărel de fată », « o mult frumoasă fată », « un grangure de fată », « un soiu frumos de fată », până a găsit expresia care să redea în modul cel mai precis şi mai simplu ideea.

În lumina acestor constatări, iată cum defineşte profesorul sovietic A. I. Reviakin contribuţia scriitorilor la desvoltarea limbii literare: « Scriitorii şlefuiesc cât se poate de fin pietrele preţioase ale limbii populare. Munca uriaşă a poporului creator al limbii este completată prin munca —

---

[1] M. Sadoveanu, Poezia populară (discurs de recepţie la Academia română) Bucureşti, 1923, p. 9.

[2] Cf. A. I. Efimov, Despre studiul limbii operelor artistice, Moscova, 1952, p. 126.

[3] Cf. V. V. Vinogradov, Însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin pentru desvoltarea lingvisticii sovietice, în Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, p. 28.

asemenea aceleia depuse într'o lucrare în filigran — a maeştrilor cuvântului poetic »[1].

★

Ne-am oprit numai asupra câtorva din problemele limbii literare, desbătute în ultimele cercetări ale învăţaţilor sovietici. Unele dintre aceste probleme le-am discutat pe larg, iar altele au fost numai schiţate sau amintite în trecere.

Adâncind tezele staliniste cu privire la studiul limbii în general, lingviştii sovietici precizează problemele fundamentale legate de cercetarea ştiinţifică a limbii literare.

Lucrările savanţilor sovietici referitoare la limba literară oferă un fundament trainic pentru studiul ştiinţific, materialist al acestui aspect al limbii naţionale; ele constituie un ajutor şi un îndreptar preţios pentru toţi aceia care se ocupă cu problemele limbii literare.

[1] A. I. Reviakin, Limba ca element al stilului literar artistic, în « Literatura v şkole » nr. 3, 1951, p. 11.

DESPRE ANALIZA LIMBII ŞI A STILULUI UNEI OPERE LITERARE

DE

GH. BULGĂR

Orice operă literară, în principiu, se caracterizează prin anumite particularităţi de limbă şi printr'un stil specific autorului. O analiză a limbii şi a stilului se îndreaptă tocmai spre ce e original şi nou în limba operei literare. Valoarea expresivă a stilului literar nu poate fi pusă în lumină pe deplin dacă nu indicăm aspectele caracteristice ale vocabularului, gramaticii, ale construcţiilor şi înlănţuirii gândirii prin imagini poetice. Dacă luăm în considerare că limba operelor literare este o treaptă superioară de folosire a limbii vorbite, mai cuprinzătoare decât limba literară propriu zisă pentrucă ea recurge la întregul tezaur — la fondul activ (vocabularul în circulaţie actuală), dar şi la cel pasiv (arhaisme, regionalisme etc.) — al limbii, pentru a face din ea instrumentul de exprimare artistică a celor mai subtile idei şi a celor mai plastice imagini, analiza limbii şi a stilului unei opere capătă o însemnătate şi un scop practic evident, pentrucă cercetează modul de întrebuinţare a vocabularului şi a gramaticii puse în slujba exprimării artistice.

Este adevărat că analiza limbii are de obicei un înţeles larg: ea cuprinde în sfera cercetării tot ceea ce e original şi specific autorului ca vocabular, sintaxă, imagini şi construcţii stilistice noi. Nu trebuie însă confundată analiza limbii cu analiza stilului, deşi ele sunt în corelaţie una cu alta şi adesea merg mână în mână. Putem face observaţii precise şi indiscutabile privind limba unei opere, dar, de cele mai multe ori, aprecierile de stil izvorăsc din înţelegerea justă şi aprofundarea temeinică a procesului de prelucrare creatoare a limbii vorbite. Cercetarea limbii şi a stilului duc în comun la studiul resurselor limbii. Privind comparativ limba comună, limba literară şi limba operelor literare, o operă realizată e o sinteză a unor variate forme expresive din

limbă şi o ilustrare plastică, cu ajutorul stilului, a ideilor, a conţinutului operei respective. Stilul literar folosit de scriitori e mai bogat decât limba literară obişnuită pentrucă reflectă aportul personal, artistic al creatorului.

În procesul de creaţie literară, scriitorul e preocupat de nuanţele variate care rezidă în vocabular sau pot apărea în construcţiile gramaticale folosite. Felul în care el le pune în valoare constituie nota distinctivă a contribuţiei artistice la progresul limbii literare.

Analiza limbii şi a stilului literar trebuie să facă deosebirea între *înţelesul* şi *semnificaţia cuvintelor*. Înţelesul corespunde noţiunii obişnuite, imaginii de care se leagă cuvântul; semnificaţia variază după asocierea în care e plasat cuvântul. Fără îndoială că orice operă literară lucrează cu vocabularul limbii comune, pornind dela înţelesul obişnuit al cuvintelor, fără de care nu e posibilă comunicarea ideilor. Limba şi stilul unui opere literare se desvoltă şi capătă valoare proprie în procesul de îmbogăţire aproape la infinit a semnificaţiei cuvintelor.

Dela *înţelesul* comun al cuvintelor la *semnificaţia* lor poetică e drumul parcurs de creator, dela materialul brut la forma artistică sugestivă, capabilă să provoace unele stări afective caracteristice. În aceasta constă opera de îmbogăţire a limbii — contribuţia scriitorului la desvoltarea capacităţii expresive a vocabularului şi a gramaticii.

În munca sa artistică, scriitorul foarte adesea e pus în situaţia de a nu găsi suficient de expresive şi de bogate cuvintele limbii comune. Convenţionalul şi calapodul sunt incompatibile cu exprimarea poetică a unui conţinut de idei care — pentru a fi redat plastic — cere un stil propriu. Pentru scriitor nu e suficient să poată *comunica* un adevăr sau o experienţă concretă, ci el trebuie să *îmbogăţească*, să *impresioneze* prin conţinutul afectiv nou sensibilitatea cititorului.

Limba, cu vocabularul şi gramatica ei, e un factor de *înţelegere* între membrii societăţii. Stilul, pe care-l modelează scriitorul cu ajutorul semnificaţiei, a asocierii originale a elementelor limbii, e elementul de *deosebire* între autor şi autor, între genuri literare, între conţinuturi diverse. În analiza limbii şi a stilului, operaţia de cercetare urcă dela treapta comunicării la aceea a influenţării afective prin scris.

Analiza literară a unei opere nu trebuie ruptă de conţinutul de idei. Între fond şi formă există o interdependenţă logică strânsă. Organizarea conştientă artistică a conţinutului de idei şi, în strânsă legătură cu aceasta, a materialului lingvistic expresiv e dominată atât de intenţia, cât şi de concepţia de viaţă a scriitorului. Creatorul — poet ori prozator — aplică de fapt într'o operă artistică principiul cunoscut că « literatura este gândirea în imagini ». Clasicii noştri s'au distins tocmai printr'o aplicare constructivă a acestui principiu, folosind în operele lor o limbă bogată şi creând un stil la înălţimea ideilor lor înaintate, puse în slujba luptei pentru progres.

Din pilda creaţiei artistice a marilor scriitori se inspiră limba şi stilul literaturii contemporane. Orice operă artistică reuşită valorifică moştenirea lingvistică şi stilistică a operelor clasice şi, inspirându-se din actualitate, duce cu un pas înainte evoluţia limbii şi a stilului literar. Realizările în acest domeniu interesează deopotrivă lingvistica, critica şi estetica literară.

★

Cum procedează deci un scriitor în prelucrarea artistică a materialului tematic şi lingvistic pentru a realiza o operă literară?

Analiza limbii şi a stilului unei opere trebuie să se orienteze după unele principii care călăuzesc pe scriitor în munca lui artistică. Trebuie avut în vedere şi faptul că limba şi stilul unei opere reflectă permanenta întrepătrundere dintre limba vorbită şi particularităţile limbii scriitorului, că această formă a limbii literare trebuie cercetată raportându-ne la nivelul vorbirii obişnuite şi că realizările originale pe acest tărâm trebuie privite în strictă dependenţă de conţinutul operei, care determină o formă sau alta a exprimării. Munca artistică literară se orientează aproximativ după principiile următoare: alegerea şi reţinerea unor elemente expresive optime, asocierea nouă în imagini originale, preferinţa pentru concret ca fiind mai expresiv, concentrarea elementelor expresive pentru a realiza o tonalitate afectivă cu mare putere sugestivă şi în sfârşit justificarea logică a introducerii unor elemente puţin obişnuite în limba literară, deci motivarea logică a abaterii dela forma obişnuită a exprimării literare. Aceste principii lucrează concomitent asupra materialului limbii.

Să ilustrăm printr'un exemplu concret aceste aspecte ale problemei limbii şi stilului operelor literare. În acest scop să luăm bucata «Domnu Trandafir» din Opere alese, volumul I, în care M. Sadoveanu povesteşte amintiri despre dascălul său de odinioară. Orice pasaj am reproduce ne va demonstra că atât vocabularul cât şi construcţiile gramaticale luate *în parte* se deosebesc prea puţin de materialul limbii literare obişnuite. Cuvântul izolat, fraza ruptă de context pot *să enunţe* ceva, dar ele nu au nici o semnificaţie sugestivă, nici un grăunte emotiv. În schimb cuvântul plasat la locul lui de un maestru ca M. Sadoveanu, fraza construită armonios cu imagini originale, imprimă povestirii un stil original:

«Mă gândeam la vremea când am cutreierat cu tine aceste locuri, când am mâncat ouă răscoapte sus, între ruini, când am băut, firitisindu-ne unul pe altul în singurătatea aceea, sticla cea cu vin armaş pe care ne-o dăruise părintele Visarion, şi când am cântat într'un amurg liniştit, într'o pulbere de aur:

Pe o stâncă neagră, într'un vechi castel,
Unde curge'n vale un râu mititel!... [1]

[1] M. Sadoveanu, Opere alese, v. I, E.S.P.L.A. 1952, p. 156.

Pasajul nu conţine decât puţine particularităţi de vocabular, e lipsit de abateri dela normele gramaticale, şi totuşi el redă într'un stil propriu gândul autorului, amintirile lui din trecut. Intervenţia scriitorului e mai ales vizibilă *în organizarea gramaticală sintactică* a materialului lingvistic. Succesiunea de temporale urmăreşte conştient gradarea şi acumularea faptelor particulare care conţin un fragment de viaţă. Finalul pasajului reprodus demonstrează limpede legătura strânsă dintre idee, imagine, compoziţie, cuvânt. De asemenea, se poate vedea că scriitorul, pentru a exprima în scris fragmentul de amintire, a ales construcţia, succesiunea de imagini, ca să le asocieze într'o înlănţuire originală de episoade. Armonia prozei citate se încheie cu predominarea imaginilor concrete şi cu o concentrare maximă a elementelor expresive, încununată cu puternice rezonanţe din melodia versurilor lui Bolintineanu.

Arta stilistică e o problemă de organizare şi de potenţare expresivă a ideilor, a imaginilor, a cuvintelor în limitele clarităţii, ale preciziei şi ale noutăţii exprimării. Acestea sunt calităţi ale *stilului* literar, dar ele pornesc din faptele de *limbă* din lexic şi din gramatică. Alecu Russo notează pe bună dreptate: « Cred că cea mai înţeleaptă limbă este limba care agiută pe om a-şi tălmăci gândul într'un chip ca toţi ascultătorii să-l poată înţelege »[1].

Se ştie că lexicul şi sintaxa sunt părţile cele mai « maleabile » ale limbii, părţi des supuse prelucrării artistice a unui scriitor. Stilul literar foloseşte din plin resursele vaste ale vocabularului şi cadrul general al sintaxei pentru a imprima originalitate exprimării, o organizare nouă artistică materialului tematic şi expresiv. De aceea el se şi deosebeşte de stilul ştiinţific, gazetăresc etc. Precum un sculptor, un arhitect sau un pictor imprimă operei pecetea personalităţii sale, tot aşa scriitorul, prin limba şi stilul său, imprimă originalitate operei scrise, ca M. Sadoveanu în bucata amintită, când scrie:

« Îmi aduc aminte ... Într'o seară ne strânseserăm la şcoală, la împletit panere. Şedeam în cerdac, în cerdac la Domnu, şi unul spunea o poveste. Era o linişte mare în împrejurimi în primăvara aceea, şi departe, spre Siret, se auzea, abia se auzea un cântec de fluier. Umbrele înserării ne învăluiră, povestitorul tăcu, şi noi rămaserăm fără vorbe, cu Domnu în mijlocul nostru, ascultând adierea depărtată a cavalului »[2].

Spre deosebire de pasajul anterior, care exprima o desfăşurare gradată de evenimente succesive, redate printr'o amplă subordonare gramaticală, aici e concentrată tensiunea unui moment precis — o concomitenţă de aspecte care se întretaie din planuri diverse. Atmosfera, mediul, logica povestirii cer ca, potrivit scopului artistic, să figureze în text: *panere*, *cerdac*, *fluier* şi *caval*, *învăluiră*, *rămaserăm fără vorbe* (=muţi), *adiere depărtată*, *sară* (=seară), ca lexic;

---

[1] Alecu Russo, Opere alese, E.S.P.L.A., 1950 p. 56.

[2] M. Sadoveanu, op. cit., p. 159.

apoi, de asemenea, construcţii ca: *şedeam în cerdac...*; *spre Siret se auzea, abia se auzea un cântec de fluier*; precum şi acumularea finală de coordonate: *umbrele înserării ne învăluiră, povestitorul tăcu, şi noi rămaserăm fără vorbe.* Aici vocabularul e folosit pentru a sugera *mediul concret, cadrul fizic.* Pe când dincolo, în celălalt pasaj citat, stilul ne sugera *atmosfera sufletească, afectivă.*

Comparând numai cele două pasaje reproduse, ne putem da seama îndată de efectele stilistice ale exprimării şi de legătura strânsă, indisolubilă, la un adevărat scriitor, între conţinut şi expresie, adică între idei şi imagini.

Particularităţile de vocabular pot fi întâlnite adesea în stilul celor mai mari scriitori, pentrucă pot exprima ideile mai sugestiv şi mai original decât termenul comun folosit în vorbire. În această bucată, *a se firitisi, vin armaş, epistolă, haradaică, coarne lucii, bouleni, zvoană, a cerca, piroteală, dăscăli,* alături de neologismele *administraţie, sentimental, exclamaţie etc.,* intră în asocieri noi şi originale pentru a alcătui imagini proaspete, plastice, atât de caracteristice stilului poetic al lui Sadoveanu. Iată câteva imagini: *han care răsufla aburi de mâncări felurite*; *am cântat într'un amurg liniştit, într'o pulbere de aur*; *nouraşii de praf luminoşi*; *împărăţia uitării*; *eroii altor vremuri în cununile lor de neguri*; *vifor de nemulţumiri*; *lumina albă a câmpiei.*

Intervenţia scriitorului se face simţită în această alegere, asociere şi concentrare a elementelor expresive în stilul operei sale.

Stilul unei compoziţii, care se poate înfăţişa în foarte multe variante, e determinat de munca artistică, de inspiraţia poetică şi de experienţa mereu îmbogăţită a scriitorului. De aceea istoria literară cunoaşte variante numeroase la poeziile lui Eminescu şi la opera clasică a multor altor scriitori. Căutarea celor mai poetice formule duce la soluţii stilistice neaşteptate, pentrucă scriitorul e creator în măsura în care poate construi ori reconstrui un fragment din dinamica vieţii, valabil şi sugestiv. Ne amintim bunăoară că *luna* la Bolintineanu e « *ca un glob de aur* », la Eminescu ea e « *vatră de jăratic* », la Coşbuc « *gânditoare ca o frunte de poet* », fiecare o imagine nouă şi interesantă, valabilă poetic în context.

Tot ceea ce constituie o abatere dela formele obişnuite ale vorbirii de fiecare zi, expresia care concentrează în sine un conţinut afectiv, trebuie însă rezolvat pe baza normelor generale ale limbii vii. Stilul poate fi nou, limba poate conţine elemente neobişnuite numai în cadrul general al unui vocabular cunoscut şi al gramaticii existente, just aplicată.

★

Din cele reproduse mai sus putem vedea că scriitorul rareori poate fi inventiv în termeni, dar poate folosi în chip original resursele limbii şi fondul activ şi pasiv al vocabularului, care permite aproape orice fel de combinaţii stilistice pentru a exprima o situaţie, un caracter sau un peisaj.

Puşkin a formulat lapidar acest adevăr: «*Limba e nesecată în îmbinarea cuvintelor*». Stilul unei opere se conturează prin aceste îmbinări care dau o nouă structură, o nouă înfăţişare poetică comunicării scriitorului. Spre interiorul şi structura acestei compoziţii trebuie să meargă orice analiză a limbii şi stilului. Numai aşa vom putea interpreta just conexiunea strânsă între gândirea, stilul şi limba scriitorului.

Dragostea faţă de peisajul încântător al patriei şi faţă de omul simplu, muncitor anonim, cinstit şi dârz, de o unică frumuseţe morală, e transpusă de M. Sadoveanu într'o limbă şi într'un stil perfect adaptat stării sufleteşti, comunicată cititorului astfel:

« La spate aveam, departe, munţii în ceaţă; înainte se desfăşurau dealuri păduroase; şi mă simţeam, cu toată tovărăşia gălăgioasă, uşor şi vesel ca în cea dintâi tinereţă. Prin nouraşii de praf luminos care ne urmăreau în vârtejuri, priveam ogoarele verzi, satele liniştite cu biserici albe, sclipirile depărtate ale apelor . . . Din când în când ne întâlneam cu băieţandri care-şi păşteau în şanţuri boulenii albi cu coarnele lucii. Ne urmăreau cu priviri liniştite până departe, şi rămâneau în urmă, tot mai în urmă. Şi parcă îmi venea să mă opresc, să-i întreb, să le spun o vorbă bună. Erau chipuri pe care le mai văzusem, pe care le uitasem de când m'am înstrăinat, şi pe care le regăseam aceleaşi în liniştea şi seninătatea lor »[1].

În limitele gramaticii şi ale vocabularului obişnuit, stilul acesta se distinge prin puterea evocării, prin precizia conturului unui peisaj, prin simplitatea şi claritatea compoziţiei. Metafora, repetiţia, acumularea amănuntelor, atributele lor — organizarea întregului material lexical într'un ansamblu estetic — ne fac să recunoaştem îndată arta literară, specifică a autorului.

Analiza limbii şi a stilului, descompunând un întreg armonios închegat în elementele sale componente, trebuie să vadă nu numai particularităţi de limbă raportate la norma limbii comune, ci şi factura ansamblului în care scriitorul, ca în pasajul citat, generalizează un procedeu creator, sintetizează cele mai bune elemente expresive ale limbii vorbite. Semnificaţia stilistică a acestor elemente se conturează în rezonanţa ritmată a frazei.

Analiza limbii şi a stilului înseamnă un proces selectiv în două direcţii: *descompunerea* părţilor, pe de o parte, şi *reconstituirea* întregului prin sublinierea valorii amănuntelor, pe de altă parte. Când vorbim de *stil*, ne gândim la raportarea continuă a imaginii la intenţia şi la planul lucrării. Când vorbim de *limbă*, înţelegem un proces de *disociere* a elementelor lexicale şi gramaticale pentru a remarca particularitatea lor în raport cu vorbirea obişnuită. Pe de altă parte, nu putem neglija faptul că legătura indisolubilă între cuvânt-imagine şi idee-sentiment este factorul de unitate şi de sinteză a elementelor lingvis-

[1] M. Sadoveanu, op. cit., p. 157.

tice în construcţia artistică a stilului literar. *Disociere* şi *integrare* — iată sensul analizei limbii şi stilului unei opere literare.

★

În concluzie: privind în de aproape munca aceasta de prelucrare a limbii, a tezaurului ei lexical şi a capacităţii sale expresive, putem reţine unele particularităţi de limbă — de lexic, de construcţii gramaticale — strâns legate de desfăşurarea ideilor şi de nevoia de a sugera atmosfera mediului, peisajul ori caracterul personajelor. În acest scop scriitorul aplică principiile amintite, caracteristice prelucrării artistice a limbii vorbite: alegerea, asocierea nouă, preferinţa pentru termenii concreţi, justificarea prezenţei elementelor neobişnuite în literatură (arhaisme, regionalisme etc.) şi — ca sinteză stilistică — el realizează *concentrarea elementelor expresive* pentru a făuri o *tonalitate afectivă* originală. Din îmbinarea măiestrită a numeroaselor nuanţe expresive într'un tot unitar, bine închegat, rezultă stilul operei, care reflectă, în chip cu totul particular, la fel de bine, gândirea şi preocupările autorului, cât şi posibilitatea lui de a folosi just limba, cu toată gama varietăţilor de lexic, cu toată bogăţia construcţiilor gramaticale puse în slujba artei cuvântului scris. În măsura în care un scriitor arată pricepere, grijă, artă în mânuirea limbii, înţelegând-o pe aceasta în chip just ca « un instrument de luptă şi de desvoltare », în acea măsură munca lui se integrează realizărilor de seamă ale literaturii şi aportul lui poate fi considerat, fără îndoială, drept un factor de progres al limbii şi al culturii noastre.

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

CU PRIVIRE LA UNELE PROBLEME ALE PREDĂRII COMPARATIVE A ADJECTIVULUI ÎN ŞCOLILE NOASTRE

DE

OIŢĂ ION

Lucrările tovarăşului Stalin despre problemele de bază ale lingvisticii conţin o mulţime de învăţăminte în ce priveşte înţelegerea şi interpretarea justă a fenomenelor ce se petrec în limbă. Din aceste lucrări ale tovarăşului Stalin despre problemele lingvisticii se pot trage o serie de învăţăminte şi în ceea ce priveşte metodica predării limbilor.

Studiul limbii ruse are o importanţă deosebită pentru ţara noastră, deoarece, cunoscând limba rusă, putem citi în original bogata literatură rusă şi sovietică, literatura cea mai progresistă din lume. În afară de aceasta, noi vom putea nemijlocit să facem cunoştinţă cu bogata experienţă a Uniunii Sovietice care ne este de un real folos în construirea socialismului în ţara noastră. Iată de ce studiul limbii ruse a luat o desvoltare deosebită în ţara noastră.

Studiul oricărei limbi străine trebuie să se sprijine pe cunoaşterea ştiinţifică a limbii materne. În studierea limbii ruse în şcolile noastre, profesorul trebuie să se sprijine pe compararea diferitelor fenomene gramaticale din ambele limbi. În predarea limbii ruse e necesar ca profesorul să scoată în evidenţă fenomene specifice limbii ruse, fenomene gramaticale care nu sunt proprii limbii române. Profesorul trebuie să se sprijine în acelaşi timp pe fenomene care sunt comune ambelor limbi. Pentru aceasta, profesorul trebuie să stăpânească bine limba maternă a elevului şi să cunoască temeinic gramatica limbii materne.

Scopul principal al profesorului este şi trebuie să fie stăpânirea limbii ruse de către elev (înţelegerea şi vorbirea limbii ruse). Oare acest lucru este posibil fără gramatică?

I. V. Stalin ne învaţă că « tocmai datorită gramaticii, limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelişul material al limbii » [1]. Iată de ce profesorul trebue să acorde o atenţie deosebită gramaticii în predarea limbii ruse.

Noi vom încerca să dăm câteva indicaţii asupra felului cum s'ar putea preda adjectivul în şcolile noastre.

În limba rusă, ca şi în limba română, adjectivul este cuvântul care determină un substantiv şi arată însuşirea lui. Încă dela început trebuie să atragem atenţia elevilor asupra locului pe care îl ocupă adjectivul în limba rusă. Adjectivul în limba rusă stă de obicei înaintea substantivului. De exemplu: Сегодня хорошая погода « astăzi este vreme bună »; младший брат вошёл в комнату « fratele mai mic a intrat în cameră ».

În limba română, dimpotrivă, adjectivul în mod obişnuit stă după substantiv. De exempu:

In *oglinda fermecată*
Dintr'o negură s'arată
Ca 'ntr'un *vis frumos* în somn
O *figură minunată*. (EMINESCU, Poezii, E.S.P.L.A., 1952, p. 214.)

Iată de ce elevii noştri spun: Перед школой сад тенистый мааленький în loc de перед школой маленький тенистый сад; перед Советским специалистом молодым широко открыта дорога к свободному труду и творчеству, în loc de перед молодым Советским специалистом широко открыта дорога к свободному труду и творчеству.

Cunoscând aceste greşeli pe care le fac elevii noştri, profesorul le poate înlătura printr'o serie de exerciţii care să formeze deprinderea elevilor în ce priveşte locul adjectivului, atunci când el are rol de atribut în propoziţie şi nu intră în compoziţia unui predicat nominal. De exemplu: — Какой мотор у вас? « Ce fel de motor aveţi dvs.? » —У нас новый мотор. —Какая у вас машина? « Ce fel de maşină aveţi dvs.? » —У нас новая машина. —Какое у вас собрание сегодня? « Ce fel de adunare aveţi astăzi dvs?. » —У нас профсоюзное собрание.

După acest fel de exerciţii, când locul adjectivului este arătat de întrebare, se pot da o serie de substantive la care să se adauge unul din adjectivele cunoscute de elevi. În felul acesta elevii vor vedea că locul obişnuit al adjectivului în limba rusă este tocmai invers faţă de locul obişnuit al adjectivului în limba română, şi, cu ajutorul exerciţiilor de acest fel, ei vor putea înlătura greşelile ce le fac.

În vederea înlăturării acestui tip de greşeli ne putem folosi şi de exerciţiile pe care le vom face cu ocazia predării terminaţiilor adjectivului la singular şi plural, declinării adjectivului ş.a.m.d.

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică 1953. p. 21—22,

În limba rusă sunt trei feluri de adjective: calificative, de relaţie (relative) şi posesive. În legătură cu clasificarea adjectivelor se observă la elevii noştri o defecţiune în ceea ce priveşte deosebirea adjectivelor de relaţie de cele calificative. În limba română adjectivele de relaţie sub o formă asemănătoare se întâlnesc rar.

Ca şi în limba română, adjectivele calificative în limba rusă arată însuşiri variabile, care se pot manifesta (la acelaşi obiect sau la obiecte diferite) într'un grad mai mare sau mai mic. De exemplu: сладкий «dulce», красивый «frumos», сильный «puternic», высокий «înalt». De obicei aceste adjective exprimă coloarea (синий «albastru»), mărimea (большой «mare»), gustul (сладкий «dulce»), volumul (толстый «gros») etc.

Cu ocazia explicării adjectivului, profesorul trebuie să facă pe elevi să înţeleagă la început noţiunea de adjectiv calificativ. Înţelegând pe deplin adjectivul calificativ, care există cu caracteristicile asemănătoare şi în limba română, elevul va pricepe mai uşor adjectivele de relaţie.

Adjectivele de relaţie arată raportul în care se găseşte un obiect faţă de altul. În cuvintele деревянный стол «masă de lemn», adjectivul деревянный arată raportul în care se găseşte obiectul дерево «lemn» faţă de obiectul стол «masă», arătând materia din care este făcut obiectul стол.

Adjectivele de relaţie arată diferite raporturi: materia din care este făcut obiectul (железная кровать «pat de fier»), destinaţia obiectului (торговый флот «flotă de comerţ»), caracterul obiectului (заказное письмо «scrisoare recomandată»), timpul (летнее утро «într'o dimineaţă de vară»), locul (здешний климат «climat local») etc.

O deosebire importantă între adjectivele calificative şi de relaţie, pe care se poate sprijini profesorul pentru ca elevul să înţeleagă mai bine noţiunea de adjectiv de relaţie, este că adjectivele de relaţie se traduc în limba română în mod obişnuit cu un substantiv precedat de prepoziţia «de», pe când adjectivele calificative se traduc cu un singur cuvânt. De exemplu:

Adjective calificative:	Adjective de relaţie:
красивый флаг «steag frumos»	книжный магазин «magazin de cărţi»
маленький ребёнок «copil mic»	железная дорога «drum de fier»
плохая погода «vreme rea»	летний день «zi de vară»
старый человек «om bătrân»	весенний день «zi de primăvară».

Este bine să se arate că aceste raporturi se pot exprima şi în limba rusă cu ajutorul cazurilor (cu sau fără prepoziţie). In loc de писчая бумага «hârtie de scris», деревянный стол «masă de lemn» весенний месяц, «lună de primăvară», se poate spune uşor: бумага для письма, стол из дерева, месяц весны. Această deosebire ajută pe elev să priceapă mai uşor raporturile exprimate de adjectivele de relaţie; deosebirea însă nu este esenţială.

Elevii vor fi înclinaţi să creadă că adjectivele de relaţie sunt acelea care se traduc în limba română cu ajutorul unui substantiv precedat de prepoziţia « de ». Însă adjectivele de relaţie, în unele cazuri, se traduc în limba română cu un singur cuvânt: звонкая согласная « consoană sonoră» живая изгородь « gard viu », торговый флот « flotă comercială », городской совет « sfat orăşenesc » etc.

Iată de ce este necesar ca profesorul să pună accentul pe primul fel de explicaţie. El trebuie să ajute pe elevi, ţinând seama de posibilităţile lor de înţelegere, să priceapă că adjectivele de relaţie exprimă în primul rând raportul în care se găseşte un obiect faţă de altul.

Traducerea obişnuită a adjectivelor de relaţie în limba română trebuie să ajute pe elev să priceapă cu mai multă uşurinţă caracteristica de bază a adjectivelor de relaţie: faptul că ele arată legătura între obiectul determinat şi obiectul dela care s'a format adjectivul relativ. Imposibilitatea traducerii adjectivelor calificative în acest fel arată tocmai absenţa acestui raport specific adjectivelor de relaţie.

Pentru a uşura mai mult priceperea adjectivelor de relaţie, putem să tragem următoarea concluzie: adjectivele de relaţie, exprimând legătura dintre obiectul determinat şi obiectul dela care s'a format adjectivul respectiv, nu pot oferi posibilitatea comparării şi nici formării dela ele a diferitelor forme diminutive. De exemplu: литературный кружок « cerc literar », металлургический завод « fabrică metalurgică » nu pot forma более литературный кружок «cerc mai literar», более металлургический завод « uzină mai metalurgică » şi este de neconceput formarea adjectivelor diminutive.

În limba rusă mai există adjective posesive care arată apartenenţa obiectului determinat altui obiect (persoane): дядин стол « masa unchiului », дядин голос « vocea unchiului » сестрина тетрадь « caietul sorei» etc.

Şi în limba română există adjective posesive. Aceste adjective sunt exprimate în limba română cu ajutorul pronumelor posesive: al meu « мой », al tău « твой », al nostru « наш » etc.

Pentru a se evita confuzii, este bine ca profesorul să atragă dela început atenţia asupra diferenţei în terminologia rusă şi română în această privinţă. După înlăturarea posibilităţii acestei confuzii, profesorul trebuie să ajute pe elev să înţeleagă acest fel de adjectiv posesiv în limba rusă, care nu-şi are corespondentul respectiv în limba română.

În acelaşi timp trebuie să scoatem la iveală şi bogăţia limbii ruse.

Aceste adjective posesive se traduc în limba română cu genitivul substantivului: дядин стол « masa unchiului » сестрина тетрадь « caietul sorei », козье молоко — молоко козы, пастушья песня — песня пастуха. Aceste forme pot fi înlocuite de asemenea în limba rusă prin cazul genetiv. De exemplu: сестрина тетрадь — тетрадь сестры, дядин стол — стол дяди, пастушья песня — песня пастуха.

Iată de ce pentru înţelegerea adjectivului posesiv în limba rusă ne putem sprijini pe cazul genitiv atunci când el arată posesia. În felul acesta elevul poate pricepe pe deplin sensul adjectivului posesiv şi faptul că în limba rusă avem două posibilităţi de exprimare: дядин стол— стол дяди atunci când în limba română există una singură.

Trebuie să atragem atenţia elevilor asupra faptului că forma песня пастуха este mai productivă decât forma пастушья песня.

În limba rusă, ca şi în limba română, există gradul comparativ şi gradul superlativ. Spre deosebire de limba română, limba rusă posedă atât pentru gradul comparativ cât şi pentru gradul superlativ, două forme: simplă sau sintetică, perifrastică sau analitică. De exemplu:

сильнее (ей) —mai puternic быстрее (ей) —mai repede красивее (ей) —mai frumos дороже —mai scump моложе —mai tânăr	Comparativul simplu (Простая сравнительная степень)	Gradul comparativ Сравнительная степень
более сильный—mai puternic более красивый—mai frumos более длинный—mai lung более короткий—mai scurt	Comparativul analitic compus Сложная сравнительная степень	
новейший —cel mai nou умнейший —cel mai inteligent вернейший —cel mai credincios высочайший —cel mai înalt тончайший —cel mai subţire	Superlativul simplu (Простая превосходная степень)	Gradul superlativ Превосходная степень
самый быстрый самолёт — cel mai iute avion самая большая река—cel mai mare râu самый красивый завод—cea mai frumoasă uzină	Superlativul perifrastic, compus sau analitic (Сложная превосходная степень)	

În limba rusă, după cum vedem, există două forme de exprimare a gradului comparativ şi superlativ: forma sintetică — красивее (ей), красивейший, сильнее (ей), сильнейший — şi forma analitică — более красивый,

самый красивый, более сильный самый сильный. În limba română există numai forma analitică: mai frumos, cel mai frumos; mai puternic, cel mai puternic. Iată dece elevii noştri folosesc foarte des în exprimare formele analitice ale gradelor de comparaţie şi evită în majoritatea cazurilor formele sintetice ale gradelor de comparaţie, forme ce lipsesc în limba română.

Pentru a se evita această greutate a elevilor în întrebuinţarea formelor sintetice ale gradelor de comparaţie, este bine să ţinem seamă de faptul că anumite forme gramaticale comune limbii materne sunt însuşite mai uşor de către elevi. În consecinţă, este necesar să insistăm mai mult, cu ocazia predării gradelor de comparaţie, asupra formelor sintetice ale gradelor de comparaţie în limba rusă, fără să uităm totuşi de faptul că forma analitică este mai productivă în limba rusă contemporană.

Cum se realizează totuşi folosirea de către elevi în vorbire a formelor sintetice ale gradelor de comparaţie? În primul rând trebuie să li se explice şi elevii să priceapă în totul modul de formare a gradelor de comparaţie (formele sintetice). Comparativul simplu (sau sintetic) se formează prin adăugarea la tema adjectivului a următoarelor sufixe: —*ee* (—ей) şi *e*. Cu sufixul-*ee* gradul comparativ se formează în mod obişnuit dela majoritatea adjectivelor care nu au în finalul rădăcinii consoanele с, з, х, к, г, м, д, ст. Când adjectivele au în finalul rădăcinii aceste consoane, se produce alternanţa (чередование) sunetelor respective şi se adaugă sufixul-*e*. De exemplu: узкий «îngust» уже «mai îngust»; дорогой «scump», дороже «mai scump» ş. a. m. d.

În afară de această ilustrare teoretică este necesar la început un număr mare de exerciţii de tehnica formării acestei forme sintetice a gradului comparativ, după ce elevii au priceput destul de bine şi alternanţa sunetelor (чередование звуков).

Apoi se poate trece la formarea şi întrebuinţarea acestor forme sintetice direct în propoziţii. Se poate reveni asupra acestui fapt şi cu ocazia predării cazului genitiv în limba rusă după forma sintetică a gradului comparativ. De exemplu: Советский союз больше Соединённых Штатов Америки в два с половиной раза «Uniunea Sovietică este mai mare decât Statele Unite ale Americii de două ori şi jumătate». Această legătură sintetică se poate exprima şi analitic: Советский Союз больше чем США в два с половиной раза.

În ceea ce priveşte superlativul, în principiu sunt necesare de asemenea aceleaşi procedee pentru ca elevii să ajungă să întrebuinţeze forma sintetică a gradului superlativ, care se formează cu sufixele ейш sau айш (după consoanele şuierătoare).

Iată deci că în limba română vom avea o singură formă a gradelor de comparaţie, pe când în limba rusă vom avea două forme: sintetică şi

analitică. Aceste fenomene din ambele limbi scot la iveală bogăţia diferitelor forme de exprimare în limba rusă şi caracterul sintetico-analitic al limbii ruse.

În limba română mai există gradul superlativ absolut, în afară de superlativul relativ. Acest superlativ absolut se formează în general cu ajutorul adverbului «foarte», după care se pune adjectivul la gradul pozitiv. De exemplu: acest copil este foarte inteligent (этот пебёнок очень умный). In acest caz noi nu mai comparăm calitatea diferitelor obiecte şi caracterizăm numai calitatea obiectului la un moment dat, fără niciun fel de comparaţie cu alte obiecte.

În afară de foarte (очень) în această funcţie se pot întrebuinţa cuvintele: tare, straşnic de, grozav de, nemaipomenit de, excesiv de, neobişnuit de, extraordinar de. De exemplu: această carte este extraordinar de interesantă.

În limba rusă asemenea forme, care indică în afară de orice element comparativ calitatea şi se caracterizează cu o nuanţă emotivo-expresivă, au o însemnătate aliativă similară cu formele *preaînţeleptul, prealuminatul,* care nu se mai întrebuinţează aproape de loc în limba română.

În ceea ce priveşte acordul adjectivului cu substantivul în diferite poziţii gramaticale, se observă la elevii noştri greşeli de felul acesta: Я знаю великие писатели Советского Союза «Eu îi cunosc pe marii scriitori ai Uniunii Sovietice, în loc de Я знаю великих писателей Советского Союза. Aceste greşeli sunt făcute de elevii noştri sub influenţa gramaticii române. In limba română nu se face deosebirea în declinarea substantivului la acuzativ în funcţie de faptul dacă substantivul este sau nu însufleţit. Desigur că faptul acesta este strâns legat de declinarea substantivului în limba rusă. Aceste greşeli se pot evita printr'o serie de exerciţii în care substantivele însufleţite să fie însoţite de adjective aranjate în aşa fel în propoziţii, încât să fie în cazul acuzativ.

Iată de ce, pentru a obişnui pe elevi cu folosirea terminaţiei adjectivului în asociaţie cu substantivele în cazul acuzativ, este necesar ca elevul să cunoască deja destul de bine particularitatea pe care o prezintă substantivele însufleţite atunci când stau în cazul acuzativ (în limba rusă).

De multe ori elevii noştri folosesc greşit cazul nominativ plural al adjectivelor şi substantivelor pe lângă numeralele cardinale şi în asociaţie cu cuvintele много, мало, немного, несколько, сколько. De exemplu: сколько хорошие студенты в группе «câţi studenţi buni sunt în grupă», în loc de сколько хороших студентов в группе; много интересные книги в библиотеке «multe cărţi interesante sunt în bibliotecă» în loc de много хороших книг в библиотеке; десять смелых герои «10 eroi curajoşi», în loc de десять смелых героев. Aceste greşeli sunt făcute sub influenţa limbii române, unde aceste asociaţii sunt traduse: câţi studenţi buni, multe cărţi interesante, 10 eroi curajoşi.

Desigur că aceste deosebiri şi asemănări în ceea ce priveşte adjectivul, fiind cunoscute de profesor, uşurează predarea adjectivului în limba rusă în şcolile noastre.

Şi în cadrul altor categorii gramaticale se pot găsi multe elemente interesante de comparat. Profesorul în predarea limbii ruse, în urma cunoaşterii acestor fenomene şi elemente comparative, este uşurat în ceea ce priveşte predarea limbii ruse în şcolile noastre. Iar elevii pot pricepe mai uşor anumite particularităţi ale limbii ruse şi, în felul acesta, îşi însuşesc în mod conştient limba.

CÂTEVA PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE LA CLASA A X-A MEDIE

DE

ASAN FINUŢA

Una dintre lipsurile de care au dat dovadă Institutele de lingvistică ale Academiei R.P.R. în activitatea lor de până acum a fost totalul desinteres faţă de problemele pe care le ridică predarea limbilor în şcoli.

Critica făcută de către Partid şi de Prezidiul Academiei R.P.R. lingviştilor noştri a subliniat lipsa de legătură cu practica, slaba participare a cercetătorilor din domeniul ştiinţei limbii la revoluţia noastră culturală.

Ca urmare, Institutele de lingvistică au pornit cu hotărîre la îndepărtarea lipsurilor şi, în primul rând, la lichidarea acestei poziţii antiştiinţifice şi antipatriotice, înţelegând că o sarcină principală a lor este să ajute Ministerul Învăţământului Public la alcătuirea programelor, manualelor şi metodicii predării limbii în învăţământul de toate gradele. Revista « Limba română » a publicat şi va continua să publice în paginile ei numeroase articole de metodică. Ea aşteaptă ca toţi profesorii să i se adreseze: cei tineri pentru a cere îndrumări, lămuriri, cei cu mai multă experienţă, pentru a-i sprijini prin popularizarea rezultatelor bune pe care le-au obţinut. Cu ocazia examenelor din iunie a. c., revista a organizat o anchetă, trimiţând o echipă formată din 20 de colaboratori ai Institutelor de lingvistică din Bucureşti şi Cluj la diferite şcoli (elementare, medii, tehnice, pedagogice şi cu predarea în limbile minorităţilor naţionale) din cele două oraşe. Rezultatele acestei anchete, concluziile care se pot trage cu privire la predarea limbilor în şcolile noastre vor fi publicate în numerele viitoare ale revistei. În articolul de faţă ne vom mărgini la câteva observaţii culese cu ocazia vizitelor făcute la examenele de limba şi literatura română la clasele a X-a ale Liceului de fete nr. 4 şi ale Liceului nr. 1 din Bucureşti.

Examenele la care am asistat s'au desfăşurat într'o atmosferă sărbătorească. Discuţia dintre profesoare şi eleve a arătat că, astăzi, examenul nu este numai

un control al cunoştinţelor dobândite, ci şi o ocazie de completare, de adâncire a lor. Răspunzând chestiunilor puse, cea mai mare parte a elevelor au vorbit frumos, curgător, folosind un vocabular bogat şi variat, exprimându-se corect. În general, subiectele formulate de M.I.P. pe bileţele de examen au fost bine alese şi clar formulate, însă inegale ca întindere şi importanţă. Unele subiecte, ca: « Viaţa şi opera lui Caragiale », « Viaţa şi creaţia lui Eminescu », mult prea largi, ar fi cerut foarte mult timp pentru o desvoltare serioasă; altele, ca: « Analiza concepţiei celor două fete din « Duşmancele » de Coşbuc », au fost mai puţin semnificative.

Răspunsurile au arătat că, în general, elevele ştiu să preţuiască operele clasicilor noştri, au o lectură destul de bogată şi au acumulat un bagaj bogat de material faptic (cunosc datele biografice ale scriitorilor noştri mari şi conţinutul multor opere; recită multe poezii). Însă ele nu interpretează suficient acest material, nu trag concluzii decât în mică măsură, nu integrează o operă în ansamblul creaţiei scriitorului şi nu o pot judeca din punctul de vedere al momentului în care a fost scrisă. Astfel, vorbindu-se de « 1907 » de Vlahuţă, de « Noi vrem pământ » de Coşbuc sau de « O scrisoare pierdută » de Caragiale, s'a « povestit » în mod simplist conţinutul, s'au caracterizat unele personaje, dar nu s'a făcut o analiză adâncită, nu s'a subliniat adevărata valoare a bucăţilor studiate. Credem că profesorii noştri de limbă şi literatură trebue să fie foarte atenţi pentru a nu aluneca, împreună cu elevii lor, în factologie.

În ceea ce priveşte studiul gramaticii, trebue să spunem că şcolile noastre au făcut o adevărată cotitură. Până la apariţia lucrării lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », gramatica era complet neglijată, predarea ei limitându-se la câteva ore în primele clase. Din această cauză, unii elevi ajungeau în facultăţi, şi chiar la examenul de licenţă, fără să ştie să vorbească şi să scrie corect. In ultimii ani, această situaţie a fost în mare parte înlăturată. Ca urmare a învăţăturii lui I. V. Stalin despre importanţa limbii ca mijloc de comunicare, şcolile noastre au acordat gramaticii locul important pe care aceasta îl ocupă în studiul limbii. La clasa a X-a de care ne ocupăm, orele consacrate gramaticii au fost folosite pentru repetarea morfologiei şi aprofundarea problemelor de sintaxă. Examenele au dovedit că elevele şi-au însuşit bine morfologia, că stăpânesc destul de bine sintaxa propoziţiei, însă că nu se descurcă în analiza unei fraze, fie ea cât de simplă. Fragmente frumoase, alese cu grijă din poezia şi proza noastră artistică, au constituit textele analizate. Printr'o îmbinare justă a morfologiei cu sintaxa, s'a ajuns de cele mai multe ori, în analiza propoziţiilor, la răspunsuri complete şi exacte. (Cazuri ca acela al unei eleve care n'a ştiut să dea un exemplu de articol enclitic constituie excepţii). Trebuie relevat de asemenea faptul că aceste răspunsuri nu erau date mecanic, elevele fiind obişnuite să gândească asupra raporturilor dintre cuvintele unei propoziţii şi să pună întrebările potrivite.

În schimb, în analiza unor fraze, s'au făcut multe greşeli, ca următoarele. În fraza *O coajă de mălai de ieri de-o vezi la noi...* propoziţia *de-o vezi la noi* a fost trecută printre cauzale şi completive; nimeni n'a putut arăta că e condiţională. S'a spus că propoziţia *care avea obiceiul* din fraza *A fost odată un vânător care avea obiceiul* este principală, în loc de atributivă, iar *căci e jale în casa toată* din *Scoală-te măicuţă dragă, căci e jale 'n casa toată* este completivă indirectă, nu cauzală. Această deosebire dintre felul cum au fost asimilate cunoştinţele de morfologie şi sintaxă a propoziţiei şi cele de sintaxă a frazei provine din lipsa de timp pentru o pregătire serioasă a ultimei părţi a gramaticii. Orele consacrate gramaticii (una pe săptămână faţă de patru ore destinate literaturii) s'au dovedit a fi insuficiente pentru o temeinică studiere a materialului. Ministerul Învăţământului Public ar trebui să ia măsuri pentru remedierea acestei situaţii.

O serioasă lipsă în predarea limbii române în şcoală este totala neglijare a problemelor limbii literare. În biletele de examen ale celor două clase a X-a, a apărut o singură dată un subiect ca: « Contribuţia lui Odobescu la formarea limbii literare », şi atunci el a fost tratat foarte superficial, cu totul nesatisfăcător. Aici vina nu este numai a Ministerului Învăţământului Public, ci şi a Facultăţilor de filologie şi a Institutelor de lingvistică ale Academiei R.P.R., care n'au contribuit la clarificarea problemelor limbii literare şi la însuşirea de către profesori a unei metode de predare a acestor probleme. Profesorii n'au fost ajutaţi cu studii serioase despre limba clasicilor noştri, studii care ar fi trebuit să constitue pentru ei o principală sursă de informaţie.

O mare greutate în predarea literaturii române la clasa a X-a este lipsa unui manual. Manualul este îndreptarul cel mai de preţ atât al profesorului în predare, cât şi al elevului în studiul său individual. În ceea ce priveşte gramatica, manualul pentru clasele VIII—XI (Editura de Stat didactică şi pedagogică, 1952) are unele deficienţe, asupra cărora vom reveni în numărul viitor al revistei noastre.

DISCUŢII

DESPRE STRUCTURA CUVÂNTULUI, MORFEME, PROCEDEE GRAMATICALE

(Pe marginea extrasului din proiectul de Gramatică a limbii române « Procedee morfologice », publicat în « Limba română » nr. 1/1953)

DE

AL. IONAŞCU

În urma citirii extrasului din Proiectul de Gramatică a limbii române « Procedee morfologice », publicat în nr. 1/1953 al revistei « Limba română », avem de făcut următoarele observaţii:

În primul rând, în extras se defineşte impropriu *morfemul (morfema)*: « În afară de sufixele care formează forme gramaticale şi de desinenţe, se mai folosesc, pentru a diferenţia între ele diversele forme gramaticale, alternanţele fonetice şi elemente auxiliare, în compunere cu cuvintele flexibile pe care vrem să le declinăm sau conjugăm. Toate aceste elemente formale care conferă valoare gramaticală formelor unui cuvânt, indicând funcţia lui gramaticală, se numesc *morfeme* » (p. 30).

Din această definiţie rezultă că se pune semn de egalitate între *procedeele gramaticale* şi morfeme. Definiţia nu e nouă. Ea a circulat în lingvistica veche, în apus şi la noi. Iată, de pildă, ce conţinut dă termenului « morfem » N. Drăganu în « Morfeme româneşti ale complementului în acuzativ şi vechimea lor » (p. 12): « Ca morfeme se ivesc mai întâi prepoziţiile şi adverbele, apoi conjuncţiunile. Desinenţele apar numai mult mai târziu ». (E vorba de ordinea în care limbajul copiilor începe să folosească procedeele gramaticale).

Însă de vreme ce există posibilitatea ca procedeele gramaticale să fie numite pur şi simplu *procedee gramaticale*, nu este justificată stabilirea unui termen în plus (« morfem ») pentru denumirea aceleiaşi noţiuni. Lingviştii sovietici numesc morfem (în ruseşte: морфема) acel element constitutiv al unui cuvânt care are un anumit sens şi care, din punct de vedere al sensului, este indivizibil. Astfel, rădăcina este un morfem, orice prefix, sufix sau desinenţă este de asemenea un morfem:

« Cuvintele se pot împărți în *morfeme* (dela cuvântul grecesc morphe « formă »), adică în segmente, dintre care fiecare are un sens sau altul *în limba respectivă*. În fraza собак-*а* нес-*ем* корзин-*у*, morfemul собак- denumește o anumită ființă, iar morfemul *-а* caracterizează această ființă ca subiect al acțiunii exprimate de morfemul нес-. Raportul acestei acțiuni față de subiect, precum și faptul că acțiunea aceasta are loc simultan cu procesul vorbirii, este exprimată prin morfemul *-ем*. Faptul că obiectul denumit de morfemul корзин- este obiect (în rusește: объект) al acțiunii exprimate în cuvântul нес-*ем*, se redă prin morfemul *-у* »[1].

Am subliniat cuvintele « în limba respectivă », deci este vorba nu numai de structura cuvântului în limba rusă; în oricare limbă (cel puțin din familia indo-europeană) situația se prezintă la fel. Iată încă un citat, din cursul « Sovremennîi russkii iazîk », editat tot în anul 1952 la Moscova (de Universitatea « Lomonosov »):

« Orice cuvânt cuprinde o rădăcină, care exprimă noțiunea ce stă la baza cuvântului respectiv, și în plus poate să cuprindă diferite afixe, atât de cele care formează cuvinte noi cât și de cele care formează formele cuvintelor (în rusește: слово образующие și формо образующие). A se vedea, de exemplu, дом-ки, дом-ик-*а* (gen. sg.). Fiecare parte semnificativă a unui cuvânt, adică fiecare parte care are un sens, indiferent dacă este rădăcină sau afix, se numește de obicei morfem ».

Deci rădăcina, prefixul, sufixul, desinența (în lingvistica sovietică ultimele trei sunt cuprinse în termenul generic *afixe)* sunt morfeme. Lingviștii sovietici întrebuințează însă și termenii: *morfem — rădăcină* (корневая морфема) și *morfem afixal* (аффиксальная морфема). — În acest fel ei subliniază deosebirea care există între rădăcini și afixe. Rădăcina exprimă sensul de bază al cuvântului respectiv, pe când afixele exprimă sensuri suplimentare sau au rol gramatical (formal). De exemplu, în cuvântul *căs-uț (ă)*, morfemul *-uț-* arată caracterul diminutival al obiectului care este exprimat prin morfemul rădăcină *căs-* (acest morfem are același sens și în alte cuvinte: *căl-uț*, *teleg-uț-ă*, *măs-uț-ă*, *băn-uț* etc.). Tot în cuvântul *căs-uț-ă*, morfemul *— ă* exprimă nominativul sau acuzativul, spre deosebire de forma cazurilor oblice *căs-uț-e* și de forma pluralului (niște) *căs-uț-e* (acest morfem arată același raport gramatical și în alte cuvinte: *cas-ă*, gen. dat *cas-e*; *mas-ă*, gen. dat. *mes-e*; *fapt-ă*, gen. -dat. *fapt-e*; *lupt-ă* gen. -dat. *lupt-e* etc.).

Afixele se alipesc la *tema* unui cuvânt. Tema unui cuvânt poate fi ori *primitivă* (formată numai din morfemul rădăcină) ori *derivată* (formată din rădăcină și unul sau mai multe afixe). De exemplu, în cuvântul *copil-andr(u)*, afixul *-andr(u)* se alipește la o temă primitivă *(copil-)*. Același lucru se poate

---

[1] « Grammatika ruskovo iazîka, I, Fonetika i Morfologhiia ». Ed. Acad. de Științe a U.R.S.S. Moscova 1952, Introducere, p. 11.

spune despre afixul *ne-* din cuvântul ***ne-bun***, sau *-e* din cuvântul ***fapt-e***. În cuvântul ***căs-uț-e***, afixul *-e* se alipește la tema derivată ***căs-uț-***. La fel afixul *-e* în cuvintele ***des-fac-e***, ***pre-merg-e***, ***re-fac-e***. Alipirea afixelor la temă se numește ***afixare***. Ea are trei subdiviziuni: prefixare, sufixare și flexiune. ***Prefixare*** avem atunci când la tema unui cuvânt alipim un prefix: ***stră-nepot***, ***des-locuire***, ***a-surzi***, ***în-scrie*** etc. Sufixare avem atunci când la tema unui cuvânt se alipește un sufix: ***inim-ioar(ă)***, ***repej-ior***, ***tiner-el***, ***țint-aș***, ***strung-ar*** etc. Prefixarea și sufixarea (întrebuințate ca procedee de formare a cuvintelor) formează ***derivarea***. Unii lingviști ai noștri înțelegeau prin «derivație» numai sufixarea, prefixarea studiind-o în cadrul «compoziției» (compunerii cuvintelor). De exemplu, H. Tiktin, în «Gramatica română, etimologia și sintaxa», la capitolul formării cuvintelor (B. Compoziția), se ocupă atât de cuvintele compuse (de exemplu: «bună voință», «codalb», «mai marele», «niciodată»), cât și de cuvintele derivate prin prefixare (de exemplu: «deplin», «răzbată», «strănepot», «preface», «înscrie»). La fel, mulți savanți romaniști înțeleg cuvintele derivate prin prefixare ca fiind compuse. De exemplu, Ed. Bourciez, în «Elemente de lingvistică romanică», se ocupă, în cadrul compunerii, de cuvinte ca: rom. «deschide», it. «dischiudere» și rom. «primăvară», it. «primavera». Acești cercetători aveau în vedere faptul că multe prefixe au corespondențe (identice din punct de vedere fonetic și uneori foarte apropiate ca sens) printre elementele părților de vorbire ajutătoare. De pildă, prefixul ***în-*** din cuvântul ***în-scrie*** corespunde prepoziției ***în***; prefixul ***între-*** din cuvintele ***între-vedea***, ***între-zări*** — prepoziției ***între***; prefixul ***de-*** din cuvintele ***de-scrie***, ***de-plin***, ***de-mers*** — prepoziției ***de-***. Cf. rus. в-писать в-ложить prepoziției в *(o)*, *под*-ходишь, *под*-вести prepoziției под (*o*). Însă foarte multe prefixe nu au corespondente printre cuvintele separate din limbă. De exemplu, prefixele ***stră-***, ***des-***, ***co (n)-***, ***re-*** din cuvinte ca ***stră-bunic***, ***des-face***, ***con-duce***, ***con-cetățeni***, ***re-face***, ***re-în-noi*** (cf. rus *в(о)з-* *пра,-* din cuvintele *воз*-ложить, *пра*-язык, *пра*-дед). Chiar atunci când unui prefix îi corespunde un cuvânt ajutător identic (din punct de vedere fonetic), sensurile lor (deși uneori apropiate) nu coincid. Aceste împrejurări au făcut pe mulți lingviști să deosebească cuvintele derivate prin prefixare de cele compuse. Printre ei au fost unii lingviști ruși. Această părere este împărtășită de lingviștii sovietici. O înțelegere asemănătoare cu a gramaticienilor ruși și sovietici în ceea ce privește prefixarea o găsim în «Gramatica elementară a limbii române» (Iași 1897) a lui Al. Philippide. El are dreptate excluzând din numărul cuvintelor socotite de alții ca fiind toate compuse pe cele derivate prin prefixare. Acest punct de vedere este adoptat de Prof. Iorgu Iordan în «Limba română actuală. O gramatică a greșelilor» și «Gramatica limbii române». La cuvintele pe care trebue să le considerăm compuse, avem ***unirea*** într'un singur cuvânt a ***rădăcinilor*** (sau temelor). În cele prefixate, avem ***alipirea*** unui ***prefix*** (deci a unui ***afix)*** la o rădăcină (sau temă). Iar despre

deosebirea care există între *morfemele rădăcini* şi *morfemele afixale* am amintit mai sus.

A treia categorie de afixe o reprezintă *desinenţele*. Ele sunt morfeme care se alipesc la tema unui cuvânt spre a arăta diferite raporturi dintre cuvinte (în cazul declinării, ele arată numărul, genul şi cazul; în cazul conjugării, numărul şi persoana). Alipirea desinenţelor la tema unui cuvânt (indiferent dacă avem declinare sau conjugare) se numeşte *flexiune*.

Afixarea (cu subdiviziunile: prefixare, sufixare şi flexiune) este un procedeu gramatical. Mai sunt şi alte procedee gramaticale: compunerea cuvintelor *(bună voinţă, coate-goale, floarea soarelui, voi fi citit)*, alternanţa fonetică în temă (sau «flexiunea interioară», în care putem include şi mutarea accentelor), supletivismul (sau «împletirea temelor», de exemplu: lat. *bonus*, comp. *melior*; rus. брать, perfectiv взять; докладывать, perfectiv доложить; în limba noastră mai puţin frecvent: *sunt, eram, fusesem*, forme ale aceluiaşi cuvânt), folosirea cuvintelor ajutătoare, ordinea cuvintelor, intonaţia (exprimată în scris prin punctuaţie).

Alternarea de sunete în temă (sau «flexiunea interioară») este specifică mai ales limbilor semitice (araba, ebraica etc.). Ea se foloseşte uneori şi de către limbile indo-europene. De exemplu: engl. *man* «om» — *men* «oameni», rus. я собирал «eu culegeam» — я собрал «eu am cules, culesei».

În limba română, după cum se susţine în extrasul de care ne ocupăm, nu există cazuri când alternarea de sunete (credem că se are în vedere alternarea de sunete în temă) neînsoţită de alte procedee gramaticale să fie folosită pentru formarea de cuvinte sau forme gramaticale. Ar fi greu de dovedit că această afirmaţie este greşită. Cu câteva rânduri mai jos există o altă afirmaţie, care o exclude pe prima. Citâm fără întrerupere pasajul cu amândouă afirmaţiile:

«Alternanţa fonetică, ca indicator gramatical, nu apare în limba noastră literară decât împreună cu desinenţa sau cu sufixul. O caracteristică a limbii române este tendinţa de a folosi mai multe semne pentru a desemna o singură funcţie gramaticală: *carte* — pl. *cărţi* (alternanţa *a/ă, t/ţ* muiat şi *e/zero*); *mască* — *măşti* (*a/ă, s/ş, c/t* muiat şi *ă/zero)*» (p.30).

Dacă în cele două exemple facem abstracţie de alternanţele fonetice din temă şi privim numai desinenţele, observăm că, pentru a deosebi singularul de plural, alternează desinenţele — *ă* şi *e* cu — «*zero*». Să luăm însă ate exemple: *plop- plopi, alb- albi, brav- bravi, şef- şefi, pom- pomi, ban- bani, învăţător- învăţători, mongol- mongoli, tot- toţi, brad- brazi, rus- ruşi, stahanovist- stahanovişti, românesc- românesti, viteaz- viteji, moţ- moţi, copac- copaci, valah- valahi, filolog- filologi, sfinx- sfincşi*, (exemplele ar putea fi continuate cu forme din conjugare: *merg- mergi, duc- duci, caut- cauţi* etc.).

Dacă facem şi aici abstracţie de alternarea sunetelor din temă (p/p', b/b' v/v', f/f', m/m', n/n', r/r', l/l', t/ţ', d/z' etc.) şi privim numai desinenţele, observăm că în toate perechile de cuvinte date alternează «zero/zero»! Deose-

bim noi formele singularului de cele plurale în aceste exemple? Firește. Prin ce? Numai prin alternanțele p/p', b/b' etc., deci numai prin alternarea de sunete în temă. Și ce rezultă de aici? Ori adoptăm învățătura despre fonemele limbii române elaborată de Acad. Emil Petrovici în ultimii ani — și atunci prima afirmație citată este greșită și n'are ce căuta în Gramatică; ori este drept că la forma de plural al cuvântului *alb (albi)* avem un fonem în plus față de singular, și anume un *i* pe care noi îl percepem (deși nu-l pronunțăm ca atare, și numai dispunem organele articulatorii pentru pronunțarea lui) — și în acest caz avem, înafară de alternarea de sunete în temă *(p/p', b/b'* etc.), o alternare a desinențelor, și anume — « *zero* »/*-i*. O atare alternativă nu-i imposibilă dacă avem în vedere că « fonetica fiecărei limbi date nu este identică cu fiziologia vorbirii, deoarece ultima cercetează activitatea producătoare de sunete a aparatelor de vorbire a omului și nu folosirea socială a ei în procesul de comunicare a oamenilor în colectivul dat »[1].

În niciun caz, însă, nu socotim ca admisibilă împletirea în « Gramatică » a unor afirmații care se exclud reciproc.

Părerea noastră este că teoria Acad. Emil Petrovici despre foneme ar trebui lăsată la o parte (din « Gramatică ») până ce adepții acesteia vor fi rezolvat problemele morfologice pe care le iscă promovarea ei. Aceasta n'ar constitui o lipsă a « Gramaticii » (nici chiar în cazul că ulterior ar ieși învingătoare teoria amintită). Iată ce spun în această privință autorii Gramaticii academice a limbii ruse (pe care am citat-o mai sus):

« Stabilirea normelor gramaticale și arătarea variatelor posibilități de expresie se bazează pe expunerea întregului sistem gramatical al limbii literare ruse contemporane. Se știe că în tratarea științifică a acestui sistem sunt multe neînțelegeri (разногласия) și probleme nerezolvate. Gramatica de față nu se străduește să redea amintirea științifică a problemelor teoretice discutabile și complicate și nici să dea rezolvarea lor. Lăsând la o parte, în expunere, neînțelegerile teoretice, această gramatică ia drept temelie sistemul gramatical cel mai definitivat, admis în programele de școală medie, introducând în el, unde acest lucru este necesar, precizări și rectificări ».

Dar să revenim la extras: « Dacă examinăm cuvintele *muncă*, *munci*, *muncitor*, vedem că primul este substantiv, format cu sufixul *-ă*, al doilea verb, format cu sufixul *-i*, al treilea adjectiv, format cu sufixul *-itor* » (pag. 28).

Prima observație care trebuie făcută: *-itor* este sufix substantival-adjectival, așa că nu vedem cum *muncitor* este neapărat adjectiv (în limba română contemporană *muncitor* este întrebuințat mai des ca substantiv decât ca adjectiv). A doua observație: în cuvântul *munc-ă* morfemul *-ă* nu poate fi socotit sufix care formează (derivă) un substantiv dela tema unui cuvânt oarecare. Acest

---

[1] « Grammatika ruskovo iazîka, I, Fonetika i morfologhia ». Ed. Acad. Științe a U.R.S.S. R.V. Moscova, 1952, Introducere, p. 11.

sufix substantival face parte din tema substantivului derivat şi se păstrează (intact sau modificat prin alternare de sunete) în toate formele lui. Cum s'a format (derivat) substantivul *muncă?* Limba română l-a primit din vechea slavă (мѫка). Nu putem spune că *-ă* este un sufix substantival, deoarece acest morfem este specific numai formei de nominativ — acuzativ singular şi este deci o desinenţă. Acest lucru este valabil şi pentru vechea bulgară: aşa numita «caracteristică» a temei (sau «vocală tematică») *-а* era «caracteristică» numai formei de nominativ singular (vezi gen. мѫкъ dat, мѫцѣ, ac. мѫкѫ etc.); *-а* va fi fost perceput ca sufix al unei anumite grupe de substantive numai într'o perioadă cu mult mai veche, înainte de a fi arătat rezultatele «legea silabelor deschise»[1]. În *munc-ă* avem, aşadar, o temă primitivă *munc-* (care este identică cu rădăcina *munc-*).

Citez din «Gramatica» lui H. Tiktin: «... Aşa, din tulpina (= tema) *part-* a cuvântului *parte* s'au format tulpinele *părt-icic(ă)*, *părt-aş*, a *părt-in(i)*, din care fiecare exprimă o altă noţiune decât aceea exprimată prin *parte* ...» «... În cuvintele de mai sus *-icic-*, *-aş*, *-in* — sunt sufixe» (ed. a III-a, p. 20). În *părt-icic(ă)*, H. Tiktin nu include în sufixul substantival *-icic-* desinenţa *-ă*. Acel *ă* pus în paranteză după *-icic-* arată că sufixul derivă numai substantivele feminine şi că acestea primesc la nominativ şi acuzativ singular această desinenţă. Mai mult, în nota dela pagina 20, el arată că se formează substantive şi cu un sufix special *(team-ă, vaz-ă, auz* din tema verbelor *a se teme, a vedea, a auzi).*

Tot în extrasul din «Proiect» mai citim următoarele: «Alternanţele vocalice au loc mai ales în rădăcina cuvintelor. Alternanţe consonantice apar aproape numai în desinenţe: *c — č: joc-joci*; *t — ţ: frate-fraţi, bate-baţi* etc.» (p. 30).

În primul rând, observăm o formulare improprie: rădăcinii trebuie să-i opunem în general afixele, iar desinenţele trebuie să le opunem temei (chiar când aceasta e formată numai din rădăcină). În al doilea rând, observăm o greşeală propriu zisă. În *joc-joci, frate-fraţi, bate-baţi*, alternanţele *c-č*, *t-ţ* (nu ştim dece nu se mai indică caracterul muiat al lui ţ, ca în exemplul «*carte-cărţi*», dat cu trei rânduri mai jos) sunt socotite ca fiind numai (!) ori poate «aproape numai» în desinenţe. Se ştie însă că fonemele *c* din *joc* şi *č* din *joci* nu numai că nu sunt desinenţe (ele făcând parte din tema verbului respectiv), dar intră şi în rădăcina unui întreg cuib de cuvinte, care este *joc-*: *joc (ul) (eu) joc, joci, jucărie, jucător, dejuca* etc. În toate aceste cuvinte apare rădăcina *joc* (uneori cu alternarea vocalei sau a ultimei consoane): *joc-, joc, joč, juc-, juc, -juc-* etc.

Elementul *c (č)* nu face deci parte din desinenţă. Prin urmare, regula (norma) enunţată în rândurile citate nu este confirmată de exemplele date, ci dimpotrivă. Şi nici nu pot fi date măcar alte exemple pentru confirmarea

[1] Când elementul — *a* — se păstra în toate formele cuvântului respectiv.

normei respective, deoarece ea este greşită. Acest lucru îl înţelegea Al. Philippide, care, vorbind despre alternanţele fonetice, nu le confundă cu alternanţele desinenţelor [1]. (El spune « schimbări de sunete în radical », ceea ce exclude faptul că ar putea fi în desinenţă). In gramaticile sovietice acest procedeu gramatical nu este numit « alternarea de sunete în general », ci *alternarea sunetelor temei* (чередование звуков основы). Propunem ca acest punct de vedere să fie însuşit şi de viitoarea « Gramatică a limbii române »; în acest fel nu vor mai fi posibile greşeli de felul celei semnalate.

[1] Al. Philipide, Gramatica elementară a limbii române, Iaşi, 1897, p. 10—12.

DESPRE ARTICOL

DE

ION CIORĂNIC

În revista « Limba română » nr. 1/1952, a apărut un articol al tov. E. Vasiliu, în care autorul ridică o serie de probleme în legătură cu articolul în limba română şi face o serie de observaţii juste. Acest articol ne-a determinat să ne gândim mai adânc asupra problemei articolului din limba română.

Recunoaştem împreună cu tov. E. Vasiliu că problema articolului este una dintre cele mai grele probleme ale limbii române. Dar rezolvarea acestei probleme nu reprezintă numai importanţă teoretică, ci e şi de o mare însemnătate practică, deoarece întrebuinţarea corectă a articolului contribuie la exprimarea precisă şi limpede a gândurilor noastre. Acest fapt ne-a determinat să ridicăm alte probleme în legătură cu articolul, cu scopul de a grăbi rezolvarea lor, şi să prezentăm punctul nostru actual de vedere, care bineînţeles, poate suferi modificări în măsura în care se va dovedi nejust.

1. Prima problemă care se ridică în legătură cu articolul este problema dacă articolul es e un cuvânt sau un morfem. Această problemă n'a fost rezolvată în gramatica limbii române, n'a fost fundamentată teoretic. Aşa se explică evitarea în gramaticile limbii române de până acum a prezentării « genului proxim » în definiţiile articolului. Multe definiţii încep cam aşa: « articolul determină . . . », fără să spună ce este articolul. Abia în « Gramatica limbii române », manual pentru clasele VIII-XI, 1952, se precizează că articolul hotărît şi articolul posesiv sunt particule, iar articolul nehotărît şi cel adjectival sunt cuvinte.

Problema nu e uşor de rezolvat.

T. N. Sergheeva, în articolul său « Despre sensul lipsei articolului în limba engleză contemporană », publicat în revista « Inostrannîe iazîki v şkole » nr. 1/1953, arată că mulţi lingvişti consideră articolul ca un balast al limbii, o formă gramaticală aproape fără niciun înţeles. Alţi autori burghezi nu consi-

deră articolul (din orice limbă) drept cuvânt. Unii, în sfârşit, îl enumeră printre cuvinte, dar, « numind articolul cuvânt în mod formal (după criteriul scrierii separate etc.), majoritatea cercetătorilor vorbesc nu despre un sens unic oarecare al articolului (sau despre o variantă a sensului articolului), ci despre una sau alta din funcţiunile îndeplinite de el, sau despre lipsa oricărui sens în general, fără să ţină seama de un anumit conţinut semantic independent specific articolului. Metoda de cercetare a folosirii articolului contemporan englez dovedeşte de asemenea faptul că articolul se declară cuvânt doar în mod formal şi se tratează în realitate ca morfem » (p. 4). T. N. Sergheeva arată în acelaşi articol că există şi lingvişti care au exagerat rolul articolului. De asemenea, T. N. Sergheeva arată punctul nou de vedere al profesorului sovietic A. I. Smirniţki cu privire la articolul limbii engleze. Articolul, după părerea profesorului A. I. Smirniţki, este nu cuvânt auxiliar determinativ, care, datorită existenţei unui conţinut semantic independent, ar trebui să fie clasat ca o parte a vorbirii deosebită, fără sens deplin.

Noi credem că în limba română articolul hotărît trebuie considerat morfem, iar articolul nehotărît, posesiv şi adjectival particule ale vorbirii sau, după terminologia folosită de Acad. Emil Petrovici, cuvinte — unelte gramaticale.

Unele cuvinte în limba română pot fi compuse din mai multe părţi: prefix, rădăcină, sufix, desinenţă (terminaţie), articol. Rădăcina este elementul comun pe care îl găsim în cuvintele înrudite şi care exprimă noţiunea ce stă la baza cuvântului respectiv. Partea cuvântului care rămâne după înlăturarea articolului şi desinenţei se numeşte temă. Toate părţile unui cuvânt care au un sens, afară de rădăcină, adică prefixele, sufixele, desinenţele, se numesc afixe. Toate părţile unui cuvânt (inclusiv rădăcina) purtătoare a unui sens se numesc morfeme (prefix, rădăcină, sufix, desinenţă) [1].

Articolul hotărît face corp fonetic comun cu substantivul, adjectivul etc., deci nu se comportă ca un cuvânt autonom, şi este perceput ca parte a cuvântului, şi-a pierdut sensul lexical, are doar un sens gramatical, acela de a arăta împreună cu desinenţa (când aceasta există) sau fără ea raportul cuvântului dat faţă de alte cuvinte din propoziţie şi având rolul de a exprima anumite nuanţe de sens complementare ale cuvântului respectiv (mai precis ale substantivului, chiar dacă se adaugă nu la substantiv, ci la cuvântul care îl determină). Neavând autonomie, el nu poate fi considerat cuvânt. Ţinând seama de concluziile la care au ajuns lingviştii sovietici, noi credem că un complex de sunete pentru a putea fi considerat cuvânt, trebuie să îndeplinească anumite condiţii: să aibă autonomie, să fie constituit istoriceşte pe baza legilor interne de desvoltare a limbii date, să fi căpătat o formă morfologică, să fie purtătorul unui sens, să exprime fie o noţiune (având un sens lexical), fie un sens

[1] A se vedea « Sovremennîi russkii iazîk. Morfologhiia ». Ed. Universităţii din Moscova, 1952, sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov, p. 33—34.

gramatical (raporturi care există în mod real între obiecte şi fenomene). Articolul hotărît, neîndeplinind toate aceste condiţii, nu poate fi considerat cu vânt.

De asemenea, el nu poate fi numit particulă, care e un cuvânt auxiliar, lipsit de sens lexical, dar care are autonomie. În limba rusă se vorbeşte de particula reflexivă *ся*, *сь*, care se adaugă la formele verbelor reflexive. Ea se adaugă după desinenţă, caz excepţional în limba rusă, şi de aceea a şi fost denumită « particulă » în loc de sufix, care stă înaintea desinenţei. Împotriva acestei denumiri, însă, se fac obiecţii [1].

Articolul posesiv, având autonomie, deşi e lipsit de sens lexical, funcţiunea lui principală fiind de a conferi valoare gramaticală substantivului, serveşte deci la crearea formelor cuvintelor şi prin aceasta se apropie ca sens de morfeme, după părerea noastră nu poate fi considerat morfem. El este un cuvânt auxiliar, cu sens apropiat de morfeme.

Articolul nehotărît şi articolul adjectival, având un conţinut semantic propriu, trebuie considerate cuvinte auxiliare, particule ale vorbirii în înţeles mai larg (de valoarea conjuncţiilor, prepoziţiilor, verbelor auxiliare).

2. Altă problemă în legătură cu articolul din limba română este problema din ce categorie de cuvinte face parte articolul, ce fel de parte a vorbirii constituie articolul, care este locul lui în restul categoriilor de cuvinte ale limbii române.

Deşi în limba română nu s'au fixat definitiv, în urma unui studiu mai aprofundat, categoriile de cuvinte, părţile vorbirii, totuşi noi suntem înclinaţi să credem, călăuzindu-ne de clasificarea părţilor vorbirii din limba rusă, mai ales aceea propusă de Acad. V. V. Vinogradov, că şi în limba română există cuvinte care pot fi grupate în categoria denumită particule ale vorbirii (conjuncţii, prepoziţii), spre deosebire de părţi ale vorbirii (substantivul, adjectivul, pronumele, verbul, adverbul). Mai mult, în această categorie — particule ale vorbirii — trebuie să adăugăm articolul.

Spre deosebire de alte limbi, în limba română se poate constata la articol un proces de abstractizare mai avansat, o tendinţă de pierdere a sensului lexical şi de transformare a articolului într'un element formal de indicare a funcţiunii gramaticale a cuvintelor, element care formează forme gramaticale. Acest proces a mers atât de departe la articolul hotărît, încât dintr'un cuvânt autonom l-a transformat într'un morfem. Totuşi, toate felurile de articole din limba română formează un sistem închegat, care ne obligă să le considerăm cuvinte auxiliare de ordin deosebit. Articolul în limba română nu poate fi considerat doar o categorie gramaticală, ci este un fenomen de ordin lexical, care, pus la dispoziţia gramaticii, dobândeşte caracteristici gramaticale: pozi-

---

[1] A se vedea « Sovremennîi russkii iazîk. Morfologhiia ». Ed. Universităţii din Moscova, 1952, p. 34, sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov

ţia postpozitivă sau prepozitivă faţă de substantivul determinat, schimbarea după gen, număr şi caz, lipsa sau existenţa accentului, determinarea directă sau mijlocită etc.

3. Cum am putea defini articolul? Propunem spre discutare o astfel de definiţie: articolul este un cuvânt auxiliar cu rol determinativ, care face parte din categoria particulelor vorbirii şi care atribuie substantivelor direct, prin mijlocirea altor cuvinte determinative sau prin lipsa lui, diferite grade de determinare.

Sau, adoptând terminologia folosită de Acad. Emil Petrovici [1], am putea defini articolul astfel: articolul înglobează cuvintele-unelte gramaticale care determină substantivele fie direct, fie prin mijlocirea altor cuvinte determinative, fie prin lipsa lui, atribuindu-le diferite grade de determinare.

4. Propunem ca celor patru feluri de articole cunoscute în limba română — hotărît, nehotărît, adjectival şi posesiv — să se adauge aşa numitul «articolul nul», termen sub care trebuie să se înţeleagă lipsa articolului, care în opoziţie cu celelalte feluri de articole (hotărît şi nehotărît) atribuie substantivului o nuanţă diferită.

Articolul face parte din fondul principal lexical al limbii române. Acad. V. V. Vinogradov susţine: «În fondul principal lexical sunt concentrate nu numai inventarul principal de rădăcini, nu numai morfemele comune întregului popor, care formează cuvinte noi, ca elemente ale cuvintelor derivate, care de asemenea intră într'o cantitate sau alta în fondul principal lexical, dar şi principalele tipuri şi reguli productive de formare a cuvintelor [2]. Articolul românesc posedă aceste însuşiri. De asemenea, Acad. Emil Petrovici enumeră articolul (*al, ai, cel*) printre celelalte cuvinte-unelte gramaticale, care fac parte din fondul principal lexical [3].

Articolul nul, datorită specificului său, desigur, nu poate fi atribuit nici fondului principal lexical, nici vocabularului în general. Totuşi în limba română el dă sensuri diferite substantivului: sensul de bază al articolului nul este acela de a exprima obiectul respectiv sub aspectul lui cel mai generalizat, substantivul nearticulat numind obiectul în afară de orice individualizare sau clasificare.

5. Sistemul funcţiunilor articolului în limba română e complex.

Călăuzindu-ne după indicaţiile date de T. N. Sergheeva în articolul amintit şi care se referă la concluziile la care a ajuns Prof. A. I. Smirniţki cu privire la articolul din limba engleză, comparând aceste concluzii cu funcţiunile articolului românesc, ţinând seama de specificul articolului din limba română, am putea să propunem spre studiere următoarele ipoteze:

---

[1] A se vedea «Limba română», 1953, nr.1, p. 23—25.

[2] Culegerea de articole: Voprosî iazîkoznaniia v svete trudov I. V. Stalina, 1952, p. 152.

[3] «Limba română», 1953, nr. 1, p. 25.

Articolul hotărît în limba română are rolul fie de a despărți și de a individualiza un obiect *înăuntrul* clasei obiectelor respective, fie de a uni, de a cuprinde obiectele dintr'o clasă și a le opune altor clase de obiecte, ceea ce este echivalent cu o individualizare pe scară mai largă, de pildă: tovarășul care a trecut este stahanovist; mecanicul mi-a spus: « locomotiva mi-i atât de dragă, încât o îngrijesc ca pe copilul meu »; fratele e muncitor. În aceste exemple articolele hotărîte au funcțiunea de a indica un nume determinat, de a-l distinge de altele de același fel (un tovarăș anumit, un mecanic anumit, o anumită locomotivă, fratele vorbitorului). În alte cazuri articolul hotărît indică întreaga clasă de obiecte de același fel, dar și atunci are rolul de a individualiza, fiindcă opune această clasă de obiecte altor clase de obiecte, de pildă: balena este un mamifer; omul poate să cunoască legile naturii.

Articolul nehotărît are rolul de a clasifica parcă substantivul, de a-l prezenta ca făcând parte dintr'o clasă determinată de obiecte și totodată dă posibilitatea fiecărui reprezentant al clasei să înlocuiască întreaga clasă, de pildă: intră un muncitor vesel și voinic; un artist trebuie să cunoască viața. În primul exemplu articolul nehotărît *un* prezintă obiectul exprimat de substantiv ca făcând parte dintr'o categorie determinată de obiecte de același fel, fără să-l individualizeze; în exemplul al doilea, dat de E. Vasiliu în articolul său publicat în revista « Limba română », nr. 1/1952, p. 33, substantivul cu articolul nehotărît « un artist » înlocuiește întreaga clasă de obiecte, ceea ce face ca funcțiunea lui să se apropie de funcțiunea articolului hotărît. Totuși, există o deosebire între sensul substantivelor respective din expresiile « artistul trebuie să cunoască viața » și « un artist trebuie să cunoască viața ». În primul exemplu substantivul « artistul » indică clasa, speța și o opune altor clase de obiecte; dintre ceilalți oameni toți artiștii trebuie să cunoască viața, individualizează o clasă față de alte clase de obiecte. În al doilea exemplu substantivul « un artist » înlocuiește întreaga clasă, dar clasifică parcă oamenii care aparțin categoriei artiștilor, condiționează apartenența cuiva la categoria artiștilor.

Alături de funcțiunile articolului hotărît și nehotărît și în comparație cu ele, trebuie să se adâncească funcțiunile substantivului nearticulat, ale articolului nul, ale omisiunii articolului, făcută nu pentru atingerea efectului stilistic sau din considerații de concizie, cazuri când el poate fi completat (cazuri echivalente cu omisiunea pronumelui personal, de pildă), ci când lipsa articolului se opune ca înțeles articolului hotărît sau nehotărît. Folosirea articolului nul (a substantivului nearticulat) este legată de necesitatea de a exprima noțiunea denumită de substantiv în forma cea mai generalizată. Articolul nul se folosește când trebue să exprimăm cea mai abstractă denumire a obiectului în afară de orice clasificare sau individualizare, de pildă: un om fără experiență (compară: fără experiența vieții), corb la corb nu scoate ochii. În limba română articolul nul se întrebuințează și în locul articolului partitiv din limba franceză

sau în locul genitivului partitiv din limba rusă: acheter *du* pain, купить хлеба «a cumpăra pâine».

Fiind de acord cu cele afirmate de E. Vasiliu în articolul citat despre articolul adjectival, putem emite ipoteza că funcţiunea de bază a articolului adjectival ar fi să accentueze individualizarea obiectului exprimat de substantiv prin accentuarea unei însuşiri exprimate de un determinativ (atribut substantival sau adjectival). Aşa se explică, poate, dubla articulare a substantivului, articolul hotărît individualizând obiectul, iar cel adjectival accentuând această individualizare, subliniind însuşirea specifică a obiectului (frăţiorul a rupt cutia cea roşie).

Articolul posesiv face legătura între obiectul posedat şi cuvântul care indică pe posesor, în cazul când acesta nu urmează imediat după articolul enclitic, fie că obiectul posedat este precedat de articolul nehotărît (deci articolul hotărît lipseşte), sau posesorul e despărţit de substantivul care exprimă obiectul posedat prin alt cuvânt, de pildă: strungul atelierului — un strung al atelierului; clădirea fabricii noastre — o clădire a fabricii noastre, clădirea masivă a fabricii noastre.

Prin urmare, funcţiunile de bază ale articolului în limba română ar fi următoarele: articolul hotărît individualizează obiectul denumit de substantiv; articolul nehotărît clasifică obiectul ca aparţinând unei clase determinate de obiecte de acelaşi fel; articolul nul face ca substantivul să exprime noţiunea respectivă sub aspectul ei cel mai generalizat, în afară de orice individualizare sau clasificare; articolul adjectival accentuează individualizarea obiectului prin sublinierea însuşirii sale specifice; articolul posesiv face legătura dintre obiectul posedat şi posesor, când această legătură nu este întărită de articolul hotărît sau este întreruptă prin unul sau mai multe cuvinte introduse între obiectul posedat şi posesor.

Bineînţeles că noi am emis aceste ipoteze cu scopul de a ajuta la clarificarea problemei articolului, a cărei aprofundare necesită colaborarea tuturor specialiştilor noştri, pentru a găsi soluţiile juste cât mai curând posibil.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

CURSUL DE ÎNDRUMARE A CADRELOR « INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ » DIN BUCUREŞTI

DE

L. VASILIU

În vederea îmbunătăţirii calitative a muncii ştiinţifice în Institutul de lingvistică din Bucureşti, în vederea asigurării condiţiilor necesare pentru realizarea planului de muncă al Institutului, noua conducere a organizat, începând din luna februarie, un ciclu de prelegeri urmat de seminarii pentru îndrumarea colaboratorilor Institutului.

Acest ciclu de prelegeri şi seminarii a avut menirea să remedieze gravele lipsuri care s'au constatat în munca Institutului până în perioada din iunie 1952, lipsuri care constau în mare parte tocmai într'o greşită atitudine faţă de problema creşterii cadrelor. De aceea, şi conţinutul acestor cursuri a căutat să îmbrăţişeze deopotrivă probleme de ideologie şi probleme de specialitate. În acelaşi timp însă s'a urmărit orientarea acestor prelegeri în sensul pregătirii temeinice, în special în domeniul lexicografiei, a colaboratorilor noştri, având în vedere că una din cele mai importante lucrări ale Institutului este Dicţionarul limbii române literare contemporane.

S'a ţinut un curs de « Probleme economice ale socialismului în U.R.S.S. ». La acest curs elevii şcolii au studiat în mod sistematic ultima lucrare a lui Iosif Vissarionovici Stalin, lucrare fundamentală pentru economia politică a socialismului. S'au aprofundat probleme speciale de economie politică (caracterul mărfii în capitalism şi în socialism, legi fundamentale şi legi generale ale orânduirilor economice, căile de trecere dela socialism la comunism etc.) şi probleme teoretice generale care înlesnesc rezolvarea unor probleme de lingvistică (caracterul obiectiv al legilor economice). Primul aspect al cursului a dat celor înscrişi o orientare politică justă, i-a învăţat să explice în mod ştiinţific şi din larga perspectivă a istoriei evenimentele care se petrec sub ochii or; cel de al doilea îşi capătă o aplicare imediată în studiul legilor interne

de desvoltare a limbii şi, în general, în studiul diverselor fenomene de limbă. Acest curs, nou pentru cea mai mare parte din colaboratori, i-a ajutat pe redactorii dicţionarului să dea definiţii corecte din punct de vedere ideologic şi ştiinţific, să aleagă cu grijă citatele cele mai reprezentative pentru cuvintele tratate.

Un bun redactor trebuie însă să aibă şi o orientare generală lingvistică, pentrucă numai astfel poate da muncă de calitate şi este salvat de practicismul ngust al unei activităţi exclusive de redactare a dicţionarului.

De aceea s'a ţinut şi un curs de lingvistică generală, la care s'au desbătut problemele cele mai importante ale lingvisticii: limbă şi societate, legătura dintre limbă şi gândire, limba literară, metoda istorico-comparativă, geografia lingvistică etc. Aceste cursuri au avut la bază cursul de introducere în lingvistică al lingvistului sovietic A. S. Cikobava şi cele mai noi studii ale lingviştilor sovietici, modele de aplicare a marxismului în lingvistică.

Aceste cursuri au lărgit orizontul lingvistic al colaboratorilor mai tineri şi pe cei mai vârstnici, i-au ajutat să-şi revizuiască concepţiile.

Studiul limbii contemporane nu se poate face însă fără cunoaşterea istoriei. De aceea s'a ţinut şi un curs de gramatică istorică, care s'a ocupat de formarea limbii române, de elementele ei constitutive, de evoluţia sistemului ei fonetic şi a structurii gramaticale.

Acest curs, bazat pe studiul profesorului sovietic Şişmariov «Limbile romanice din sud-estul Europei şi limba naţională a R.S.S. Moldoveneşti», a fost făcut în sensul învăţăturii lui Iosif Vissarionovici Stalin asupra importanţei istoriei în studiul limbii; de asemenea, acest curs a folosit în mare măsură metoda istorico-comparativă, aplicând-o la studiul limbilor romanice ori de câte ori a fost nevoie de atestările lor în scopul explicării faptelor de limbă română.

A fost însă şi un curs de gramatică practică, la care s'au discutat problemele cele mai dificile ale structurii gramaticale a limbii române, cu aplicaţii pe text. Discutarea acestor probleme s'a dovedit a fi interesantă şi folositoare pentru colaboratori, întrucât ei s'au arătat bucuroşi de a discuta o serie întreagă de chestiuni de gramatică în directă legătură cu redactarea dicţionarului. Aceasta pentrucă dicţionarul nostru, de un caracter pronunţat normativ, ridică probleme subtile şi mereu noi, de gramatică.

Un ajutor pentru redactorii dicţionarului a fost cursul de lexicografie, la care s'au tratat atât probleme generale din acest domeniu (fondul principal de cuvinte, dicţionarelor bilingve, dicţionarele poliglote, formarea cuvintelor etc.), cât şi probleme speciale ale dicţionarului limbii române contemporane (definiţia cuvântului, ilustrarea sensurilor prin citate, sensuri, nuanţe stilistice, termeni tehnici şi speciali de tot felul, cu referire specială la cei politici etc.).

Aceste cursuri, care, ca şi dicţionarul nostru de altfel, au avut la bază lexicografia sovietică, au fost urmate de lucrări practice de redactare a unor cuvinte din dicţionar, conduse de către unii dintre tovarăşii revizori. Lucrările practice

au avut drept rezultat atât îmbunătăţirea pregătirii redactorilor mai vechi, cât şi formarea unor redactori noi, cu un apreciabil bagaj de cunoştinţe.

În sfârşit, la această şcoală s'a ţinut şi un curs de pavlovism, cu totul nou pentru cea mai mare parte dintre colaboratori. Cursul de pavlovism a tratat la un înalt nivel ştiinţific problema celor două sisteme de semnalizare; acest curs a construit o bază ştiinţifică serioasă pentru rezolvarea problemei legăturii dintre limbă şi gândire; de asemenea a creat baza unor viitoare studii concrete de stabilire a corespondenţelor dintre limbă şi gândire. Acest curs a lărgit orizontul colaboratorilor Institutului în sensul însuşirii de către ei a uneia dintre ştiinţele cele mai legate de lingvistică.

Cursurile amintite mai sus au fost urmate de seminarii, la care s'au adâncit cele mai importante probleme discutate la curs.

În desfăşurarea cursurilor de îndrumare a colaboratorilor Institutului de lingvistică s'au manifestat şi unele lipsuri în ceea ce priveşte organizarea, frecvenţa şi pregătirea pentru seminarii. În general însă rezultatele lor au fost pozitive. Dovada o avem atât în rezultatele bune care s'au obţinut la examene, cât şi în munca efectivă pe care au dus-o colaboratorii Institutului şi care a fost mult îmbunătăţită în ultimul timp.

Unele teze prezentate la examen au dovedit însuşirea temeinică a materiei şi maturitate de gândire în interpretarea materialului. Trebuie să remarcăm însă că tot aceste teze au dovedit că mulţi dintre colaboratorii Institutului nu citesc cu regularitate presa de partid şi de aceea nu ştiu să aplice tezele marxism-leninismului la evenimentele din politica internă şi internaţională. De aceea, acum, când au terminat aceste cursuri şi şi-au însuşit noţiunile de bază ale marxism-leninismului, ar fi bine ca tovarăşii colaboratori să continue să citească operele clasicilor şi să le adâncească printr'o informare bogată asupra politicii curente.

★

Ciclul de prelegeri şi seminarii pentru îndrumarea cadrelor Institutului de lingvistică sunt o realizare importantă, dar nu sunt decât un început în acţiunea de ridicare a nivelului ştiinţific şi profesional al lor. Probabil ele vor fi urmate, în anul următor, de alte cursuri mai speciale, care vor adânci pregătirea de specialitate a colaboratorilor Institutului.

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

1. Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin. Editura Academiei R.P.R., 1953 (414 p.).

2. Problemele ştiinţei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică. Editura Cartea Rusă, 1952 (218 p.).

Marea bogăţie de idei cuprinsă în aceste două lucrări traduse în limba română este o mărturie vie a fecundităţii drumului deschis de I. V. Stalin ştiinţei limbii.

Prima lucrare cuprinde 11 studii ample asupra problemelor de bază ale lingvisticii materialiste: lingvistică generală, vocabular, gramatică, istoria limbii, dialectologie, limbă şi gândire. Singura disciplină lingvistică de bază necuprinsă în culegere este fonetica, iar în ceea ce priveşte studiul raporturilor dintre limbă şi gândire, culegerea nu cuprinde decât un studiu introductiv despre originea limbii şi gândirii, căci, după cum mărturiseşte cu sinceritate prefaţa cărţii, nici un studiu teoretic asupra acestui subiect n'a fost găsit satisfăcător.

În studiul introductiv al culegerii, Acad. V. V. Vinogradov arată, cu drept cuvânt, că lingvistica sovietică « a intrat în etapa stalinistă a istoriei sale » (p. 9). Subliniind că pentru înţelegerea esenţei sociale a limbii şi a legăturilor ei cu evoluţia societăţii este indispensabilă precizarea raporturilor dintre limbă şi bază, limbă şi suprastructură, limbă şi producţie, autorul scoate în relief marea importanţă a înarmării lingviştilor cu cunoştinţe teoretice de lingvistică generală, fără de care succesul cercetărilor practice şi orientarea lor în muncă este cu neputinţă.

Unul din principiile de bază ale lingvisticii marxiste este istorismul. « Principiul istorismului, în sensul său marxist — scrie Acad. V. V. Vinogradov —, devine stindardul lingvisticii sovietice şi o deosebeşte profund de orientările ideologice burgheze în desvoltarea lingvisticii generale » (p. 31). Aplicarea practică a acestui principiu consistă — arată Acad. V. V. Vinogradov — în studierea completă a limbii în condiţiile ei sociale de desvoltare, în cercetarea istorică a fondului principal de cuvinte, a vocabularului, a structurii gramaticale, în analiza legilor de desvoltare a limbii în strânsă legătură cu legile desvoltării societăţii. Acad. V. V. Vinogradov relevă rolul lingviştilor în cadrul culturii socialiste care desvoltă limbile naţionale, le îmbogăţeşte prin terminologia nouă a fondului zonal socialist şi desvoltă formele de exprimare literară prin strânsa legătură a tuturor creaţiilor lexicale literare şi ştiinţifice cu limba vie a întregului popor.

Un amplu studiu este consacrat de către A. S. Cikobava analizei limbii ca fenomen social. Autorul adânceşte teza stalinistă despre funcţiunea limbii ca instrument de comunicare, schimb de idei şi înţelegere între oameni, arătând că ea nu este un fenomen de suprastructură, că nu aparţine unei clase, ci întregii colectivităţi, fie ea tribul, ginta, poporul sau naţiunea. La întrebarea care din cele două funcţiuni ale limbii este primordială, cea de instrument de comunicare sau cea de exprimare a gândirii, A. S. Cikobava răspunde că limba fiind creată în primul rând ca mijloc de comunicare, aceasta este cea mai importantă funcţiune a ei. Funcţiunea limbii de exprimare a gândirii depinde de

cea comunicativă, deoarece limba care încetează să fie mijloc de comunicare încetează de a fi o unealtă a gândirii. Ea devine o limbă moartă, cum a devenit, spre pildă, limba latină, pe care limbile vii ale popoarelor au eliminat-o treptat din uz. Studiul lui A. S. Cikobava scoate în relief marele rol al limbii ca instrument de luptă în desvoltarea societăţii şi în evoluţia gândirii umane. El conţine de asemenea o critică ascuţită şi justă a teoriilor idealiste ale lui F. de Saussure, K. Vossler şi K. Bühler asupra naturii şi funcţiunii limbii.

Structurii gramaticale şi fondului principal de cuvinte le sunt consacrate, în culegere, trei studii amănunţite. Primul este al lui N. S. Pospelov despre gramatică, pe care autorul o numeşte « ştiinţa despre strucura gramaticală a limbii ». Definind categoriile gramaticale şi delimitând graniţele dintre sintaxă şi morfologie, dintre lexic şi gramatică, autorul arată specificul fiecăreia dintre părţile gramaticii şi raporturile lor reciproce. N. S. Pospelov desvoltă concepţia stalinistă despre procesul formării şi desvoltării structurii gramaticale pe baze istorice, subliniind rolul important al gramaticii ca « indice al uriaşelor succese ale gândirii ».

Problema fondului principal de cuvinte şi a rolului lui în istoria limbii este analizată de către P. S. Cernîh şi Acad. V. V. Vinogradov.

P. S. Cernîh arată că fondul principal de cuvinte este o formaţie istorică, evolutivă, care se completează şi se perfecţionează treptat. El nu se reduce la un grup de cuvinte « originare », dar sfera şi conţinutul lui nu pot fi lărgite decât în anumite limite. Ca produs al unei serii de epoci, fondul principal de cuvinte se îmbogăţeşte treptat prin asimilarea de noi cuvinte. « Tratarea istorică a fondului principal de cuvinte — scrie P. S. Cernîh — este mijlocul cel mai just pentru stabilirea cuvintelor fundamentale, a cuvintelor din fondul principal » (p. 138). După ce arată rolul fondului principal de cuvinte ca bază pentru formarea de noi cuvinte, care trăiesc timp de secole, ele fiind cuvinte cu semnificaţii de importanţă vitală pentru toţi vorbitorii unei limbi, P. S. Cernîh constată, în mod just, că « fondul principal de cuvinte se caracterizează în acelaşi timp prin trăsăturile proprii poporului. El este fondu comun întregului popor din vocabularul naţional » (p. 139).

Acad. V. V. Vinogradov demonstrează, prin exemple din istoria limbii ruse, rolul formativ al fondului principal de cuvinte în desvoltarea vocabularului, acesta conţinând principalele tipuri productive. În acest proces există o logică proprie fiecărei limbi, care îşi găseşte seria derivativă necesară nu după reguli general valabile, ci după propria ei structură internă.

Acţiunea legilor interne în desvoltarea limbii este analizată pe larg de V. A. Zveghinţev. Prin legi interne de desvoltare autorul înţelege legile legăturii şi acţiunii reciproce a elementelor structurale ale limbii. V. A. Zveghinţev face o distincţie între legile generale de desvoltare a limbilor şi legile interne specifice fiecărei limbi în parte. Separaţia aceasta a dat naştere la numeroase controverse în desbaterile ştiinţifice din Uniunea Sovietică, atât în cadrul şedinţelor din februarie 1951 dela Academia de Ştiinţe, când s'a discutat problema legilor interne de desvoltare a limbii, cât şi în publicaţiile sovietice de lingvistică. Între alţii, Acad. V. V. Vinogradov a susţinut, cu drept cuvânt, că legile interne de desvoltare a unei limbi concrete nu pot fi despărţite de cele generale, deoarece legile generale, manifestându-se în schimbările unei limbi concrete, se contopesc cu legile ei interne de desvoltare, separaţia lor având doar un sens metodologic. V. A. Zveghinţev consideră că numai schimbările care servesc scopurilor de de svoltare a calităţii existente a limbii, deci care determină schimbări în structura ei, sunt un rezultat al legilor interne. Astfel, după V. A. Zveghinţev, legile fonetice nu fac parte din legile interne de desvoltare a limbii, deşi studiul istoric al limbilor demonstrează rolul atât de important al evoluţiei sunetelor în istoria limbilor. Ca concluzie a studiului său, V. A. Zveghinţev remarcă, în mod just, că « legile interne de desvoltare a limbii nu pot fi cuprinse în enunţări de formule, în afara particularităţilor concrete ale limbii » (p. 222), ele făcând

parte din sistemul limbii şi fiind expresia specificului ei.

Problemele legate de desvoltarea istorică a limbilor sunt tratate în câteva studii cuprinzătoare de L. A. Bulahovski, V. A. Serebrennikov, R. I. Avanesov şi G. D. Sanjeev.

L. A. Bulahovski desvoltă două din tezele staliniste, şi anume: 1) problema încrucişării limbilor şi 2) valoarea şi limitele de aplicare a metodei istorico-comparative în lingvistică. Folosind ca material concret de analiză limba bulgară, L. A. Bulahovski arată cum s'au petrecut schimbările în structura gramaticală a acestei limbi şi în ce constă rolul « balcanismelor » ca substrat comun al limbilor balcanice. În ceea ce priveşte metoda istorico-comparativă, el arată cerinţele ei în legătură cu stabilirea riguroasă a cronologiei faptelor şi importanţa precizării elementelor dela care se porneşte în cercetarea comparativă.

În studiul consacrat de V. A. Serebrennikov metodei istorico-comparative, autorul demonstrează că ea « este cel mai important procedeu de cercetare a limbilor. Fără comparaţie nu există istorie. Fonetica şi morfologia istorică, precum şi — într'o anumită măsură — sintaxa istorică, nu pot exista de fapt fără aplicarea metodei istorico-comparative » (p. 283). V. A. Serebrennikov insită, în mod deosebit, asupra importanţei studierii istorico-comparative a structurii gramaticale în stabilirea înrudirii limbilor.

R. I. Avanesov analizează raporturile dintre desvoltarea limbii naţionale şi a dialectelor în strânsă legătură cu condiţiile istorice care le determină. În anumite epoci, spre exemplu în feudalism, are loc un proces de accentuare a diferenţelor dialectale, în timp ce în capitalism dialectele îşi restrâng sfera de întrebuinţare în favoarea limbii naţionale a poporului. În această perioadă istorică dialectele nu dispar însă cu totul, « pentrucă noile relaţii sociale nu au reuşit încă să le înghită complet sau, în măsura posibilităţilor lor, să le disolve în noua unitate de limbă corespunzătoare noii societăţi » (p. 301). Capitalismul nu asigură unitatea deplină a limbii, deoarece el menţine mica producţie de mărfuri, contradicţiile dintre sat şi oraş, dintre centrul şi periferiile ţării, dintre naţiunile dominant şi cele asuprite, dintre metropolă şi colonii.

În studiul « Formarea şi desvoltarea limbilor naţionale », G. D. Sanjeev analizează procesul prin care un dialect devine bază a limbii naţionale: « Dialectul fundamental pune la dispoziţia limbii naţionale în curs de formare structura sa gramaticală şi fondul său principal de cuvinte, ale căror elemente şi norme constituie, sub o formă prelucrată literar, baza limbii literare, devenind bunul întregii naţiuni » (p. 367). Studiind procesul trecerii dela limba gentilică la cea a tribului şi apoi la cea a poporului şi la cea naţională, G. D. Sanjeev arată că aceste treceri nu înseamnă salturi care schimbă structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte al limbilor. Limbile se numesc de trib, gintă, a poporului sau naţională în raport cu mediul istoric şi social în care îşi îndeplinesc funcţiunea de mijloc de comunicare. În raport cu limba poporului, spre exemplu, limba naţională diferă numai printr'un vocabular mai bogat, prin eliminarea unor cuvinte învechite şi schimbarea sensului unor cuvinte. Structura ei gramaticală nu se schimbă, ci numai se perfecţionează, se şlefuieşte, se îmbogăţeşte cu reguli noi. În această privinţă însă R.A. Budagov şi V. N. Iarţeva, în recenzia făcută acetui studiu (« Voprosî iazîkoznaniia », nr. 4/1952), observă că intrarea de noi termeni în fondul principal de cuvinte înseamnă totuşi schimbări în structura limbii, deoarece fondul principal de cuvinte este unul din elementele structurii ei. Studiul lui G. D. Sanjeev cuprinde o formulare limpede a situaţiei limbilor în capitalism şi socialism.

Culegerea se încheie cu studiul lui N. A. Kondraşov şi A. G. Spirkin despre originea limbii şi gândirii, problemă de mare însemnătate teoretică pentru lingvistica materialistă, în opoziţie cu lingvistica idealistă, pentru care limbajul are fie origine divină, fie că e atribuit inventivităţii subiective şi conştiente a oamenilor. Pentru lingvistica materialistă — arată autorii — originea limbii este legată de originea omului, de desprinderea lui de lumea animală. Deoarece datele pur lingvistice asupra caracterului limbilor moderne şi a istoriei lor, cunoscute nouă, nu

lămuresc problema originii limbii şi nu desvăluie cauzele apariţiei ei, trebuie să se recurgă la datele unei serii întregi de ştiinţe înrudite. În concepţia materialistă, « munca socială, care a determinat originea omului, a constituit o forţă hotărîtoare în procesul apariţiei atât a limbii cât şi a gândirii » (p. 393). După clasicii marxism-leninismului, « necesitatea unei comunicări reciproce în procesul muncii sociale a determinat transformarea treptată a sunetelor animale în limbajul uman » (p. 399). Originea limbii şi a gândirii în procesul muncii şi bazată pe muncă îşi găsesc fundamentarea teoretică în învăţătura lui I. P. Pavlov despre cele două sisteme de semnalizare.

★

A doua culegere de studii cuprinde o serie de concluzii ale aplicării la literatură a tezelor staliniste despre limbă. Alături de studii care tratează « Căile de desvoltare ale ştiinţei literare sovietice » de A. M. Egolin, « Literatura ca suprastructură » de B. K. Dobrînin, « Despre specificul naţional al literaturii » de D. D. Blagoi, « Problema caracterului popular al literaturii » de A. Ivaşcenko şi « Unele probleme ale teoriei realismului socialist » de V. Ermilov, culegerea conţine două studii special consacrate raporturilor dintre limbă şi literatură, scrise de Acad. V. V. Vinogradov şi de B. V. Tomaşevski.

Adâncind concepţia stalinistă despre specificul literaturii ca formă a conştiinţei sociale, Acad. V. V. Vinogradov subliniază rolul scriitorilor, poeţilor şi publiciştilor în desvoltarea limbii naţionale şi readuce în discuţie problema bazelor stilistice populare ale realismului socialist, pe care critica literară sovietică a desbătut-o în repetate rânduri. Datoria scriitorilor de a menţine legătura strânsă cu creaţia populară, de a pătrunde adânc structura ei artistică, vocabularul şi sistemul ei de imagini este întemeiată pe concepţia stalinistă a folosirii în creaţia literară a limbii întregului popor şi a prelucrării ei artistice. « Pe baza limbii întregului popor — scrie Acad. V. V. Vinogradov — se făuresc, cu ajutorul posibilităţilor ei de exprimare, formele de oglindire artistică, principiile construirii prin cuvinte a imaginilor şi caracterelor, procedeele de tipizare şi individualizare a graiului personajelor, procedeele complexe de desfăşurare a dialogului, o construcţie bogată şi artistică a frazelor, întregul arsenal al mijloacelor plastice... Specificul naţional al literaturii îşi găseşte expresia în legile de desvoltare a mijloacelor prin care sunt redate plastic şi expresiv imaginile cu ajutorul cuvintelor. Cu cât aceste mijloace de redare sunt mai apropiate de creaţia artistico-verbală a poporului, de calităţile lui naţionale, cu atât ele sunt mai puternice şi acţiunea lor este de mai lungă durată. Ele poartă pecetea unui profund specific naţional » (p. 17—18).

Studiul lui B. V. Tomaşevski, întitulat « Limba şi literatura », tratează trei probleme de bază ale limbii literare: 1) desvoltarea limbii literare în legătură cu desvoltarea literaturii; 2) formele individule ale limbii, stilul ca mijloc de exprimare care întruchipează gândirea autorului; 3) participarea scriitorului la formarea limbii literare şi influenţa ei asupra limbii poporului.

★

Aprofundarea studiilor din cele două culegeri şi popularizarea lor în revistele noastre de lingvistică este de cel mai mare folos pentru desvoltarea lingvisticii noastre. Deşi ele sunt legate în cea mai mare parte de probleme specifice limbii ruse, cele două lucrări cuprind o tematică general aplicabilă cercetărilor cu privire la orice limbă. Pentru lingviştii din ţara noastră, pentru profesori şi studenţi, ca şi pentru marele public cititor, aceste lucrări trebuie să devină cărţi de căpătâi, ele fiind preţioase arme de luptă pentru demascarea idealismului în lingvistică şi pentru triumful lingvisticii materialiste.

Dimitrie Macrea

B.A. ANDRIANOV şi D.E. MIHALCI. **Dicţionarul româno-rus.** Moscova, 1953.

Dicţionarul româno-rus, apărut la Moscova sub redacţia lui B. A. Andrianov şi D. E. Mihalci, reprezintă un pas însemnat înainte

pe drumul strângerii relaţiilor culturale dintre Uniunea Sovietică şi patria noastră, pe drumul consolidării prieteniei şi a cunoaşterii reciproce dintre popoarele sovietice şi poporul român.

El este destinat — după cum rezultă din prefaţă — cititorilor sovietici, care manifestă un interes mereu crescând pentru limba română, dar în acelaşi timp — adăugăm noi — este menit să vină în ajutorul publicului românesc, care, după cum se ştie, învaţă astăzi, în masă, limba rusă spre a obţine în felul acesta posibilitatea unei cunoaşteri nemijlocite a realizărilor din marea ţară a socialismului victorios.

Dicţionarul româno-rus apare într'o perioadă când industrializarea ţării, ducerea la bun sfârşit a planului cincinal şi, în genere, — întreaga operă de construire a socialismului în republica noastră cer o cât mai temeinică cunoaştere a înaintatei ştiinţe şi culturi sovietice.

Această cunoaştere nu poate fi însă desăvârşită atâta timp cât ne informăm asupra realizărilor din U.R.S.S. numai prin intermediul traducerilor. De aceea studiul limbii ruse prezintă astăzi o importanţă politică hotărîtoare, constituind una din condiţiile construirii socialismului la noi. Punând la îndemâna Românilor care învaţă ruseşte un instrument de lucru de cel mai mare preţ, dicţionarul autorilor sovietici B. A. Andrianov şi D. E. Mihalci reprezintă un aport însemnat la rezolvarea marilor sarcini care stau astăzi în faţa poporului nostru.

Concepţia şi structura dicţionarului lui B. A. Andrianov şi D. E. Mihalci urmează linia generală adoptată de lexicografia sovietică în urma apariţiei istoricelor lucrări ale lui Iosif Vissarionovici Stalin consacrate problemelor limbii. Învăţătura stalinistă despre natura şi evoluţia lexicului, deosebirea stabilită de I. V. Stalin între fondul principal de cuvinte şi restul vocabularului, raportul dintre limba naţională, dialecte şi jargoane, constatarea că lexicul limbii este într'un neîncetat proces de transformare — iată principiile care stau astăzi la baza lexicografiei sovietice şi care au călăuzit şi pe autorii dicţionarului româno-rus de care ne ocupăm.

Ar fi, bineînţeles, interesant şi util să supunem acest dicţionar unei examinări cât mai amănunţite, însă o asemenea examinare depăşeşte cu mult cadrul unei simple recenzii. Ea ar trebui să fie opera unei întregi serii de discuţii publice la care să participe masele largi de cititori sovietici şi români.

De aceea, în rândurile care urmează, nu ne vom opri decât asupra câtorva aspecte ale lui — aspecte care ni se par mai importante. Vom căuta, mai ales, că scoatem în evidenţă inovaţiile pe care le aduce (în comparaţie cu dicţionarele precedente[1] felul creator în care autorii lui au înţeles să aplice învăţătura stalinistă despre limbă.

O primă dificultate pe care o întâmpină orice autor de dicţionar şi de care s'au izbit, desigur, şi autorii dicţionarului româno-rus este aceea de a întocmi lista cuvintelor care urmează să fie tratate. De obicei, în alcătuirea acestei liste, autorii dicţionarelor bilingve se inspiră din dicţionarele explicative ale limbii din care se traduce, cât şi din alte dicţionare bilingve, mai vechi. Tot aşa au procedat şi autorii dicţionarului româno-rus, după cum ne putem convinge din prefaţă, unde este menţionată o serie de izvoare de genul celor pomenite mai sus. B. A. Andrianov şi D. E. Mihalci nu s'au limitat însă numai la aceste izvoare. Potrivit principiului stalinist al evoluţiei necontenite a vocabularului, în intervalul de timp care desparte apariţia unui dicţionar de momentul apariţiei dicţionarelor mai vechi, în limbă apar unele cuvinte noi, pe când altele îşi modifică sensul sau se învechesc şi ies din circulaţie. Şi întrucât acest proces de transformare a lexicului oglindeşte tranformările economice, politice, sociale şi culturale intervenite în societatea care vorbeşte limba respectivă, este firesc ca în cazul limbii române el să se fi desfăşurat cu o deosebită intensitate, urmând de aproape prefacerile structurale care au avut loc în ţara noastră în ultimii nouă ani. Or, toate dicţionarele menţionate în prefaţă (cu excep-

[1] Avem în vedere mai ales dicţionarul româno-rus de sub redacţia lui M. V. Serghievski şi K. A. Marţişevskaia, Moscova, 1941.

ţia dicţionarului *militar-naval* româno-rus) sunt anterioare anului 1944 şi, prin urmare, nu înregistrează aceste importante schimbări.

Principalul izvor de inspiraţie al dicţionarului româno-rus ar fi trebuit să fie un dicţionar explicativ al limbii române de dată recentă, un dicţionar care să oglindească ultimele transformări ale lexicului românesc. Autorii sovietici n'au primit însă dela noi ajutorul pe care s'ar fi cuvenit să li-l dăm sub forma unui asemenea dicţionar explicativ. Călăuziţi de învăţătura stalinistă despre limbă, ei au căutat să rezolve problema prin propriile lor puteri, adică prin consultarea metodică a unui număr considerabil de scrieri româneşti recente (opere literare, ştiinţifice, ideologice, publicaţii periodice de tot felul etc.). În felul acesta ei au reuşit să dea în dicţionarul româno-rus o imagine justă a limbii române literare contemporane, să oglindească schimbările suferite de lexicul românesc în ultima vreme. Astfel, găsim în dicţionar un număr destul de mare de cuvinte noi legate de opera de construire a socialismului în ţara noastră, cuvinte care până acum n'au mai figurat în nici o lucrare lexicografică. De exemplu: *partinic, partinitate, cincinal, stahanovist, stahanovism, dispecer* (scris *dispatcher), creşă, socotitor, metodist* (profesor specialist în metodică), sau cuvinte formate din prescurtări, ca: *R.P.R., P.M.R., A.R.L.U.S., U.F.D.R., U.T.M., G.M.A., T.A.R.S.* etc. În aceeaşi ordine de idei dicţionarul înregistrează şi o lungă serie de compuse noi, ca: *gospodărie agricolă colectivă, metodă rapidă de lucru, depăşire a planului, sarcină de plan, întrecere socialistă, organizaţie de bază, organizaţie de masă, democraţie populară, duşman de clasă, nivel politic, mamă eroină* etc., precum şi numeroase schimbări sau îmbogăţiri semantice suferite mai mult sau mai puţin recent de unele cuvinte româneşti; de exemplu: *fruntaş* (în muncă, în producţie), *ţandur* (ostaş din divizia « Tudor Vladimirescu »), *vigilenţă* (revoluţionară), *raion, regiune, materialism, materialist* şi altele.

Autorii dicţionarului urmăresc însă şi procesul opus, adică procesul ieşirii din circulaţie a unui însemnat număr de cuvinte care astăzi mai figurează doar în fondul pasiv al limbii noastre. Astfel, ei dau, de obicei, indicaţia « *învechit* » în dreptul unor cuvinte ca: *primar, primărie, prefect, prefectură, pretor, plasă, judeţ* etc.

Numărul cuvintelor româneşti tratate în dicţionar se ridică la 42.000, ceea ce înseamnă că avem a face cu o operă lexicografică de dimensiuni mijlocii, care cuprinde cea mai mare parte a lexicului limbii române literare contemporane, constituind în felul acesta un preţios instrument de lucru pentru cei ce traduc din româneşte în ruseşte. Pe lângă cuvintele din limba comună, dicţionarul mai cuprinde un număr destul de mare de termeni speciali (tehnici, ştiinţifici etc.) dintre cei care se întâlnesc mai frecvent în scrierile româneşti de tot felul. De exemplu: *abataj, abordaj, alcalin, actinie, actinometru, barograf, bisectoare, canulă, cantaridă, carbură, cardiolog, decorticare, decuplare, excavator, extirpator, foliaceu, fricativ, gazometru, hidrograf, hidromecanic, ihtiologie, ihtiosaur, mangan, metan, micrometru* etc. Prezenţa cuvintelor de acest fel constituie un indiscutabil merit al dicţionarului, căci măreşte considerabil valoarea lui ca instrument de lucru pentru traducători. Pe acelaşi plan se cuvine să menţionăm şi numărul mare al sensurilor cu care sunt date multe cuvinte din dicţionar. Astfel, la cuvântul *a aduce* se dau 7 sensuri (în dicţionarul Serghievski-Marţişevskaia — numai 2), la cuvântul *a da* — 23 de sensuri (Serghievski-Marţişevskaia — un singur sens), la cuvântul *a lua* — 22 de sensuri (Serghievski — Marţişevscaia — 6), la cuvântul *a face* — 32 de sensuri (Serghievski-Marţişevskaia — 11), la cuvântul *a merge* — 23 de sensuri (Serghievski-Marţişevskaia — un singur sens). Această tratare, aproape exhaustivă, a celor mai multe cuvinte constituie un alt merit al dicţionarului. Ea este expresia spiritului ştiinţific şi a profunzimii cu care autorii lui au făcut analiza semantică a materialului lexical românesc.

Acelaşi spirit ştiinţific îl denotă şi felul în care au fost făcute traducerile cuvintelor româneşti — traduceri caracterizate printr'o precizie dusă adesea până la redarea celor mai mici nuanţe semantice şi stilistice. Ori de

câte ori este posibil, cuvântul românesc se traduce prin mai multe sinonime ruseşti, începând cu corespondentul său cel mai apropiat. În felul acesta autorii dicţionarului dau un preţios ajutor traducătorilor din toate domeniile (mai ales din acela al beletristicii), întrucât, de obicei, fiecare dintre sinonime îşi are propria lui valoare stilistică — valoare de care traducătorul poate să aibă adesea nevoie, în funcţie de natura textului tradus. Astfel, cuvântul *pirpiriu* este tradus prin patru sinonime ruseşti (тщедушный, хилый, чахлый, слабый), uşor deosebite unul de celălalt ca nuanţă stilistică; cuvântul *a pieri* (sensul 1) — prin trei sinonime (гибнуть, погибать, умирать); cuvântul *a licări* — tot prin trei sinonime (мерцать, искриться, светиться); cuvântul *a îngriji* — prin cinci sinonime (заботиться, присматривать, ухаживать, наблюдать, надзирать) etc.

Dicţionarul acordă o deosebită atenţie şi grupărilor lexicale, combinaţiilor frazeologice mai frecvente. Motivul care îi determină pe autorii lui să facă acest lucru este, desigur, contactul cu realitatea lingvistică, constatarea că în practică cuvintele se întrebuinţează nu izolat, ci grupate într'un mod mai mult sau mai puţin stabil. De aceea, în cadrul multor articole din dicţionar se dau şi construcţii frazeologice în care apare mai des cuvântul titlu. Astfel, la cuvântul *apă* (sensul 1) găsim zece compuse *(apă curgătoare, apă stătătoare, apă stagnantă, apă dulce, apă potabilă, apă de ploaie, apă gazoasă, apă industrială, apă subterană, apă freatică)*, la cuvântul *brigadă* (sensul 1) — 13 grupuri *(brigadă de şoc, brigadă de producţie, brigadă de tractoare, brigadă de câmp, brigadă de cultură, brigadă legumicolă, brigadă pomicolă, brigadă de creştere a vitelor, brigadă de calitate, brigadă pentru buna deservire a cumpărătorilor, brigadă de tineret, brigadă comsomolistă*, iar la cuvântul *muncă* — 31 de grupuri *(muncă intelectuală, muncă ştiinţifică, muncă obştească, muncă socială, muncă politică de masă, muncă de agitaţie, muncă de propagandă,... muncă de culturalizare,... muncă planificată,... muncă fizică, muncă manuală,... muncă calificată, munca câmpului,... muncă salariată, muncă în asalt...* etc.

Tot aici trebuie menţionate şi aşa zisele *« unităţi frazeologice »*, adică grupurile lexicale cu un sens propriu, care nu se poate deduce din sensurile cuvintelor componente. În această categorie intră proverbele, zicătorile, maximele, expresiile de tot felul, de cele mai multe ori specifice fiecărei limbi în parte şi, prin urmare, greu de redat cuvânt cu cuvânt într'o altă limbă. De aceea şi traducerea lor trebuie făcută ţinându-se seama de sensul întregii unităţi şi nu de sensurile izolate ale cuvintelor care le compun. În astfel de cazuri sarcina autorului unui dicţionar bilingv constă în a găsi, pentru expresiile dintr'o limbă, expresii corespunzătoare ca sens (şi, pe cât posibil, ca valoare stilistică) în cealaltă limbă. Or, tocmai această problemă, adesea atât de grea, autorii dicţionarului româno-rus o rezolvă într'un chip cât se poate de fericit. Am putea spune, fără să exagerăm, că dicţionarul abundă în expresii de acest fel, redate foarte bine în ruseşte. Iată câteva exemple: *capul face, capul trage*, что посеешь, то и пожнёшь; *se simte cu musca pe căciulă*, на воре шапка горит; *vorbă să fie*, как бы не так; *nu da vrabia din mână pe cea din par*, лучше синицу в руке, чем журавля в небе; *omul sfinteşte locul, iar nu locul pe om*, не место красит человека, а человек место; *a păzi ca ochii din cap*, беречь как зеницу ока etc.

Cei care cunosc bine amândouă limbile — rusa şi româna — îşi pot da cu uşurinţă seama de faptul că autorii sovietici reproduc exact în ruseşte atât sensul cât şi valoarea stilistică a expresiilor româneşti, iar aceasta este unul dintre principalele merite ale dicţionarului.

Ca şi celelalte dicţionare bilingve alcătuite în U. R. S. S., dicţionarul româno-rus este destinat, în primul rând, publicului sovietic. De aceea, indicaţiile de tot felul — cum ar fi, de pildă, cele stilistice sau cele privitoare la diferitele domenii din care fac parte cuvintele — se dau *în ruseşte*, dar se referă la materialul lexical românesc. Tot la cuvintele româneşti se referă şi indicaţiile gramaticale, care se dau însă în româneşte. Autorii dicţionarului au ţinut seama şi de necesităţile publicului românesc şi, spre a-i veni în ajutor,

au însemnat la toate cuvintele ruseşti silaba accentuată. În felul acesta ei au reuşit să înlăture principala dificultate fonetică pe care limba rusă o prezintă pentru străini.

★

Concluzia care se desprinde dintr'o primă luare de contact cu dicţionarul româno-rus nu poate fi decât foarte favorabilă: autorii lui şi-au îndeplinit conştiincios misiunea, dând publicului sovietic şi celui românesc o operă care confirmă încă odată marile calităţi ale lexicografiei sovietice — înaltul ei nivel ştiinţific şi ideologico-politic. Dacă dicţionarul are uneori şi mici lacune sau inconsecvenţe[1], vina o poartă în primul rând lexicografii noştri, întrucât nu au pus la dispoziţia autorilor sovietici materialul informativ de care ei aveau absolută nevoie. Numărul acestor lipsuri este însă foarte redus, aşa încât la apariţia ediţiilor următoare, când autorii vor avea, sperăm, la îndemână un bun dicţionar explicativ al limbii române, ele vor putea fi cu uşurinţă înlăturate.

D. Şipoteanu

A. M. TERPIGOREV. **Reglementarea terminologiei tehnice.** «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 1/1953.

Redacţia revistei «Voprosî iazîkoznaniia» arată într'o notă care însoţeşte articolul că s'a adresat Acad. A. M. Terpigorev, Preşedintele Comitetului pentru terminologia tehnică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., cu rugămintea de a-i informa pe cititori asupra principiilor care stau la baza activităţii Comitetului. Redacţia arată că problemele reglementării unei terminologii speciale interesează cercurile largi de specialişti şi cer o profundă cercetare ştiinţifică. În această direcţie se munceşte atât în institutele lingvistice cât şi în comisii speciale, dar rezultatele acestei munci nu sunt generalizate. Arătând că cercetarea bazelor ştiinţifice ale reglementări i terminologiei tehnice constituie o sarcină serioasă a lingviştilor sovietici, redacţia revistei îi roagă pe toţi cei care se ocupă de problemele terminologiei speciale să-şi spună părerea în legătură cu articolul publicat şi cu principalele probleme tratate în acest articol.

Acad. A. M. Terpigorev arată că tehnica a luat, în U.R.S.S., o desvoltare fără precedent şi, ca urmare directă, are loc o desvoltare neîntreruptă a terminologiei tehnice.

Reglementarea terminologiei tehnice este cerută de nevoile comunicării în domeniul tehnicii. Problema reglementării interesează de aceea nu numai pe oamenii de ştiinţă, dar şi institutele de cercetări şi de învăţământ, precum şi pe toţi oamenii care folosesc aceşti termeni. Problema nu poate fi rezolvată dacă nu se întemeiază pe anumite principii ştiinţifice. Pentru elaborarea principiilor juste în întocmirea terminologiei, cele mai însemnate sarcini pe care le are Comitetul pentru terminologia tehnică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. sunt: analiza lipsurilor existente în terminologie şi formularea principiilor de bază în terminologia ştiinţifică; metodele de reglementare a terminologiei; problemele legate de construirea clasificărilor şi a definiţiilor; metodele de construire a termenilor noi.

Ţinând seama de faptul că termenul tehnic este un cuvânt sau o combinaţie de cuvinte care indică o noţiune tehnică, Comitetul stabileşte principiul că terminologia fiecărei discipline trebuie să reprezinte un sistem de termeni care să corespundă sistemului de noţiuni al disciplinei respective.

Pentru ca termenii unei discipline oarecare să formeze un sistem, este necesară respectarea a două condiţii care determină exactitatea încadrării termenului: 1) fiecare termen trebuie să aibă o singură accepţie în cadrul disciplinei respective, adică să servească pentru denumirea unei singure noţiuni, şi, legat de aceasta, pentru fiecare noţiune să se

[1] De pildă, lipsesc unele cuvinte şi expresii foarte întrebuinţate astăzi, ca: *alimentara*, *matroz*, *meeting-fulger*, *ridicarea nivelului ideologic*, *atitudine de gură-cască* etc.; ca exemplu de inconsecvenţă s'ar putea da cuvintele *jandarm*, *jandarmerie*, *poliţie*, *poliţist*, pentru care nu se dă indicaţia «*învechit*», pe când alte cuvinte, din aceeaşi categorie (*poliţaiu*, *prefect*, *primar* etc.), au această indicaţie.

folosească de regulă un singur termen; 2) termenul trebuie să exprime esenţa noţiunii şi, în orice caz, să nu o contrazică. În afară de aceasta, termenul trebuie să fie concis, pentru a putea fi uşor folosit.

Acad. A. M. Terpigorev arată apoi că de fapt termenii nu corespund acestor cerinţe şi că, în practică, se ivesc lipsuri fie privind termeni izolaţi, fie în terminologia diferitelor domenii ale tehnicii în general.

Autorul arată că lipsurile cele mai răspândite se referă la înţelesul dublu şi multiplu al termenilor. Un exemplu de termen cu înţeles multiplu este нагревание « încălzire », care înseamnă atât « procesul ridicării temperaturii », cât şi « procesul comunicării căldurii » (care poate, în speţă, să nu fie însoţit de ridicare de temperatură). În timp ce în sistemul general al limbii sensul multiplu şi sinonimia cuvintelor contribuie la elasticitatea şi îmbogăţirea ei şi constituie un fenomen firesc, în terminologie constituie lipsuri care trebuie înlăturate. Existenţa termenilor cu sens dublu complică studierea literaturii tehnice şi îngreuiază înţelegerea reciprocă dintre specialişti.

Tot o lipsă a terminologiei o constituie şi îmbâcsirea ei, în mod nejust şi fără simţ critic, cu termeni de origine străină *(superfinish, honning-proces, sumpf, Querschlag)*.

Neurmărirea preciziei în construirea termenilor duce adesea la apariţia unor termeni greoi şi, deci, greu de mânuit (однокамерный беском прессорный двигатель « motor fără compresie cu o singură cameră cu autoaprindere »).

Reglementarea terminologiei trebuie să conducă la crearea unui sistem armonios de termeni care să corespundă sistemului de noţiuni al disciplinei sau ramurii respective. Cu alte cuvinte, trebuie avut în vedere ca termenii înlocuiţi să nu încurce terminologia existentă şi să nu ducă la formarea de sensuri duble sau multiple.

Nu e mai puţin adevărat însă că, în majoritatea disciplinelor tehnice încă nu există un sistem de noţiuni, ceea ce impune ca o etapă necesară sistematizarea şi stabilirea terminologiei, adică împărţirea în capitole, selectarea noţiunilor, stabilirea de legături între ele, construirea de clasificări şi definiţii. După clasificarea noţiunilor şi deci a termenilor tehnici, se trece la alcătuirea definiţiilor, de mare importanţă pentru orice ştiinţă. Urmează apoi procesul de stabilire a termenilor, care trebuie să ţină seama de exactitate, concizie şi de felul cum se încadrează în sistemul terminologic respectiv. În aprecierea termenilor se ţine seama şi de măsura în care aceşti termeni au pătruns în întrebuinţarea curentă.

Când în terminologie sunt termeni echivoci, nesatisfăcători sau învechiţi, şi atunci când pentru o noţiune oarecare a sistemului dat nu există, în general, un termen corespunzător, se pune problema construirii termenilor noi. Pentru aceasta se folosesc următoarele procedee: 1) combinaţii de cuvinte stabile cu caracter terminologic, cuvinte derivate, compuse sau trunchiate, pe baza fondului lexical al limbii; 2) schimbarea semnificaţiei cuvintelor existente; 3) introducerea de cuvinte împrumutate din limbi străine.

Procedeul îmbinării de cuvinte este folosit pe scară largă la construirea unei terminologii noi şi la reglementarea celei existente. Pentru a forma termeni exacţi şi sistematici, se alege, înainte de toate, pe baza clasificărilor şi definiţiilor, caracteristicile generale pe care termenul format trebuie să le oglindească. Oricât de folosit ar fi acest procedeu, el poate satisface cerinţele mereu crescânde ale tehnicii, mai ales că posibilităţile de formare a cuvintelor sunt limitate de legile formării cuvintelor.

O largă întrebuinţare în terminologia tehnică o au cuvintele derivate, construite după regulile existente ale formării cuvintelor: промыватель « spălător », очиститель « epurator ». Asemenea termeni reprezintă cea mai bună îmbinare a tuturor proprietăţilor dorite: exactitate, caracter sistematic şi concizie. În sistematizarea termenilor exprimaţi prin cuvinte derivate, trebuie avută în vedere alegerea justă a morfemelor radicale şi folosirea aceloraşi sufixe pentru noţiuni de acelaşi fel.

De aceea, alături de primul se foloseşte şi procedeul modificării cuvintelor, care face ca anumite cuvinte din limba uzuală să capete o precizare a înţelesului cuvântului sau

o modificare a acestuia. De pildă, cuvintele: сухость расширение «lărgire», сухость «uscăciune», căpătând în anumite sisteme terminologice determinate un înţeles tehnic precis, au devenit termeni ai disciplinelor corespunzătoare. Modificări de înţeles se pot produce nu numai la cuvintele din limba uzuală, dar şi când e vorba de termeni dintr'o altă disciplină tehnică. Cel de al doilea procedeu prezintă avantajul că termenii folosiţi sunt caracterizaţi printr'o mare concizie. În schimb, procedeul nu poate fi prea mult folosit când este vorba de discipline apropiate, deoarece acesta poate să ducă la apariţia de termeni cu înţeles multiplu.

Ca o completare a celor două procedee poate fi folosit şi împrumutul de termeni tehnici din limbi străine. Spre deosebire de perioada de dinainte de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, când astfel de termeni au fost introduşi în masă, în prezent terminologia tehnică trebuie să se desvolte, în primul rând, «pe calea desvoltării şi perfecţionării elementelor fundamentale ale limbii existente»[1]. De aceea termenii de origine străină introduşi fără nici o bază (justificare) sunt înlocuiţi cu elemente din limba proprie.

Problema construirii termenilor este în mod nemijlocit legată de problemele lingvisticii moderne. În preocupările Comitetului pentru terminologia tehnică intră numeroase probleme de felul acesta: cercetarea sufixelor substantivale care pot fi folosite la construirea de termeni tehnici, cercetarea sufixelor adjectivale, studierea sufixelor din punctul de vedere al productivităţii, cercetarea prescurtărilor de cuvinte.

Aceste probleme au o mare importanţă pentru construirea de termeni exacţi şi concişi, pe baza elementelor de formare a cuvintelor limbii ruse.

★

Articolul Acad. A. M. Terpigorev are o foarte mare importanţă şi este extrem de actual pentru noi. Paşii uriaşi pe care i-au făcut ştiinţa şi tehnica, precum şi faptul că după 23 August 1944, rezultatele obţinute au ajuns să fie difuzate în păturile largi ale oamenilor muncii din ţara noastră, ca şi nevoia ridicării calificării muncitorilor pentru crearea noilor cadre de tehnicieni, — toate acestea sunt probleme legate de preocuparea de a pune ordine în sistemul terminologiei tehnice. Ştiinţa şi tehnica interesează astăzi cercuri din ce în ce mai largi de oameni ai muncii, ceea ce a făcut necesară publicarea Lexiconului tehnic român, din care au apărut patru volume (A-C, D-H, I-M, N-Q), apoi un mic dicţionar tehnic şi, de curând, un alt dicţionar tehnic. Stabilirea unei terminologii unice este cerută apoi şi de numeroasele traduceri din limba rusă în diverse domenii ale tehnicii.

Problemele ridicate de articolul Acad. A. M. Terpigorev sunt de un mare interes pentru toţi cei care se preocupă de terminologia tehnică.

A. Niculescu

S. I. OJEGOV. **Cu privire la problema modificărilor în vocabularul limbii ruse în epoca sovietică.** «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 2/1953.

Pornind dela tezele staliniste referitoare la evoluţia vocabularului, autorul articolului studiază diferite aspecte ale desvoltării vocabularului limbii ruse în epoca sovietică, în comparaţie cu formarea şi întrebuinţarea cuvintelor în epoca prerevoluţionară.

Limba fiind legată nemijlocit de activitatea de producţie, ca şi de oricare altă activitate a omului, şi reflectând în mod imediat şi direct schimbările din producţie şi din celelalte sfere ale activităţii omeneşti, vocabularul se află într'o necontenită desvoltare. Schimbarea vocabularului, chiar în epocile revoluţionare din istoria unui popor, nu duce însă la lichidarea limbii, la crearea unei prăpastii între diferitele etape de desvoltare a limbii. Aşa cum arată tovarăşul Stalin, deşi dela moartea lui Puşkin au fost lichidate două orânduiri sociale, cea feudală şi cea capitalistă, şi a apărut a treia orânduire, cea socialistă, totuşi limba rusă a rămas în fond aceeaşi.

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii. Editura pentru literatură politică, 1953, p. 24.

În această perioadă, s'a schimbat în special vocabularul, partea cea mai mobilă din limbă. Schimbarea vocabularului s'a făcut pe calea acumulării treptate a unor termeni şi expresii noi, pe calea apariţiei unor nuanţe semantice noi la cuvintele existente în limbă, precum şi pe calea dispariţiei treptate a cuvintelor devenite inutile.

Intensitatea şi calitatea schimbărilor de vocabular sunt strâns legate de caracterul schimbărilor din istoria poporului. În epocile revoluţionare, în epocile de înlocuire a formaţiilor sociale, schimbările din vocabular sunt mai importante şi se produc într'un ritm mai accelerat. Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, care a însemnat o cotitură istorică în viaţa poporului rus şi a altor popoare din Rusia prerevoluţionară, care se deosebeşte fundamental de toate revoluţiile anterioare, a avut o deosebită influenţă asupra evoluţiei vocabularului limbii ruse.

Studiul limbii ruse din epoca sovietică se face în condiţii extrem de favorabile. Ştiinţa marxist-leninistă, în totalitatea ei, lucrările tovarăşului Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii » şi « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », sunt o călăuză sigură în studierea desvoltării limbii. Spre deosebire de perioadele mai îndepărtate din istoria limbii, în cercetarea limbii ruse din epoca sovietică avem posibilitatea de a stabili fapte concrete şi sigure, deoarece legătura dintre schimbările din limbă şi schimbările din viaţa poporului poate fi observată şi studiată în mod real şi direct. Ne dăm seama mai bine de tendinţele de desvoltare a vocabularului, a sistemului de formare a cuvintelor, de tendinţele evoluţiei semantice a cuvintelor.

Fenomenele noi lexicale n'au apărut în mod brusc, ci bazându-se pe desvoltarea anterioară a limbii, pe faptele existente deja în limbă. Nu trebuie creată o ruptură între aspectul limbii în epoca prerevoluţionară şi cel din epoca postrevoluţionară. Încă din epoca prerevoluţionară, în sânul cercurilor progresiste, mai ales în cele marxiste, a existat o anumită terminologie, anumite mijloace de formare a cuvintelor, un anumit fel de întrebuinţare a cuvintelor, care au stat la baza schimbărilor din vocabularul limbii ruse după revoluţie. După Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, această terminologie, aceste mijloace de formare a cuvintelor, răspândindu-se din ce în ce mai mult, devenind un bun al maselor populare celor mai largi, au început să fie considerate ca noi, apărute odată cu revoluţia. La aceasta a contribuit şi faptul că n'au prea existat lucrări asupra desvoltării lexicului limbii ruse naţionale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dicţionarele limbii ruse ale epocii prerevoluţionare, ca de pildă cel al lui Dal sau cel al lui Baudouin de Courtenay, neglijează cuvintele, expresiile, sensurile apărute în limba intelectualităţii democratice, mai ales a celei revoluţionar-democratice, în limba părţii înaintate a clasei muncitoare, în presa democratică şi muncitorească, în literatura marxistă, — cuvinte, expresii şi sensuri care oglindeau activitatea revoluţionar-democratică a părţii progresiste a societăţii.

« Dicţionarul explicativ al limbii ruse », apărut în 1935-1940 sub redacţia lui D. N. Uşakov, a avut ca scop oglindirea cât mai fidelă şi mai obiectivă a limbii literare a epocii şi sublinierea elementelor noi care au apărut în vocabularul limbii ruse după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Totuşi, în unele cazuri, cuvinte care existau în limbă încă dinaintea primului război mondial sunt considerate ca noi. Astfel, sunt tratate ca elemente lexicale noi, apărute după Octombrie 1917, cuvinte ca: самокритика « autocritică », национализация « naţionalizare », элемент « om, personalitate », электрификация « electrificare », хвостизм « codism » etc., care apar şi în lucrările şi presa dinaintea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie (de exemplu, în lucrările lui Lenin din 1894, 1904, 1913). Acest mod de tratare a cuvintelor este greşit, întrucât duce la falsificarea perspectivei istorice; el se datoreşte lipsei de cercetări în domeniul vocabularului societăţii ruse prerevoluţionare. De aceea, o sarcină importantă şi urgentă a lingviştilor sovietici este tocmai studierea vocabularului limbii ruse din epoca prerevoluţionară, pentru a putea stabili legătura dintre desvoltarea limbii ruse în epoca sovietică şi întrebuinţarea ei în perioadele precedente.

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

În continuare autorul analizează modificările suferite de vocabularul limbii ruse după revoluţia socialistă, felul în care s'au produs aceste modificări. Revoluţia, care a desfiinţat orice fel de exploatare a omului de către om, şi-a pus în slujba sa limba ca instrument de desvoltare şi armă de luptă. O parte din cuvintele şi termenii care simbolizau vechiul mod de viaţă, vechile relaţii sociale, orânduirea socială desfiinţată au fost înlăturate imediat, pe baza unor decizii guvernamentale sau prin activitatea organizaţiilor sociale. Astfel, unul din primele decrete ale Statului Sovietic, din 10 noiembrie 1917, proclama, pe lângă desfiinţarea castelor, a privilegiilor şi restricţiilor de castă, a rangurilor civile — şi desfiinţarea titlurilor (de *prinţ, conte* etc.), a denumirilor de funcţii civile (*consilieri secreţi, de stat* etc.). Prin alte decrete au fost desfiinţate vechile titluri militare, vechile denumiri în legătură cu fostele instituţii judecătoreşti, cu fostele relaţii dintre şcoală, stat şi biserică. Au fost schimbate numele unor localităţi şi ale unor străzi care aminteau asuprirea ţaristă.

În perioada relativ scurtă a distrugerii vechiului aparat de stat, odată cu desfiinţarea tuturor organelor vechiului regim, a vechii armate şi justiţii, a vechii administraţii, a vechiului sistem de învăţământ, dispare şi terminologia corespunzătoare. În locul ei apare o terminologie nouă, legată de noile realităţi. Păstrarea statului şi a funcţiilor sale fundamentale făcea necesară această înlocuire, simpla desfiinţare a vechilor termeni nefiind suficientă. Au fost desfiinţaţi termeni ca: полиция, стражник «păzitor», урядник «poliţist rural», городовой «poliţist urban», филёр «agent secret», охранка «poliţie politică secretă», legaţi de organele regimului burghezo-moşieresc, care aveau funcţia de asuprire a maselor. Instituţiile miliţiei legate de popor au căpătat numiri noi. Denumirea de участок «circumscripţie» (poliţienească) a fost înlocuită prin отделение «secţie», pentru că prima amintea autorităţi străine poporului.

În locul terminologiei administrative feudalo-capitaliste, apare o terminologie nouă, corespunzătoare noului sistem administrativ-

Noii termeni, fie că sunt împrumutaţi din lexicul politic al revoluţiei franceze şi al Comunei din Paris (de exemplu: комиссар, комиссарят, трибунал, декрет, секция), fie că au un caracter general, nu sunt legaţi de un anumit fel de orânduire socială (ca: управление «administraţie», отдел «secţie»).

În domeniul învăţământului, dispar denumiri ale şcolarilor legate de sistemul de castă şi clasă al instrucţiei publice din orânduirea capitalistă: универсант «student», гимназист «elev de gimnaziu» (şcoala medie pentru studii clasice), реалист «elev din şcoala medie reală», институтка «elevă într'un institut condus de biserică», курсистка «studentă la cursuri superioare pentru fete». Denumiri generale ca: школьник «elev», студент «student» s'au păstrat.

Întrebuinţarea unor termeni s'a restrâns. Acesta e cazul cuvântului директор, în locu căruia a început să fie întrebuinţat заведующий «conducător, administrator». Au fost înlocuiţi şi termeni compuşi, formaţi din cuvinte învechite. Присяжный заседатель «jurat» a fost înlocuit prin народный заседатель «asesor popular», податной инспектор «inspector financiar» a fost înlocuit prin финансовый инспектор.

Au fost desfiinţate toate denumirile care reprezentau manifestări ale şovinismului, ale vrajbei naţionale.

Unele cuvinte au dispărut treptat, au ieşit din uz, în urma schimbării formelor de viaţă socială, a desvoltării unei ideologii noi, socialiste. Astfel, datorită răspândirii cunoştinţelor tehnice şi de ştiinţe ale naturii, creşterii construcţiei socialiste, intensificării propagandei antireligioase, termenii bisericeşti, cuvintele şi expresiile care exprimau concepţii mistico-religioase, superstiţii au trecut în fondul pasiv al limbii. Ele sau au fost uitate, sau se întrebuinţează numai în cercul îngust al credincioşilor, în limbajul preoţesc, sau sunt folosite, în glumă, pentru a denumi fenomene din alte domenii.

În urma nimicirii claselor exploatatoare, a desvoltării unor noi forme de viaţă şi a unor noi relaţii sociale, relaţii de colaborare şi ajutor reciproc, cu timpul au dispărut toate cuvintele de jargon, referitoare la modul

de viaţă al burgheziei şi al nobilimii, ca: палантин «un accesoriu al toaletei feminine» сонетка «clopoţel pentru a chema servitorii», журфикс «zi de primire», будуар, рандеву гувернантка «guvernantă», камердинер «lacheu», компаньонка «damă de companie».

Au încetat de a mai fi întrebuinţate formule de adresare către o persoană: ваше благородие «noblеţea voastră», ваше сиятельство «strălucirea voastră», господин «domn», сударь «stăpân», formele care oglindeau diferenţierea de clasă, de castă şi avere.

Multe cuvinte din limbajul oficial-birocratic au dispărut sau au intrat în sfera pasivă a vocabularului, sau şi-au schimbat sensul.

În concluzie, S. I. Ojegov arată că schimbările petrecute în vocabularul limbii ruse n'au dus la crearea unei noi limbi, ci la îmbogăţirea şi perfecţionarea treptată a vocabularului, în vederea unei mai bune deserviri a societăţii socialiste.

J. Vilan

R. A. BUDAGOV, **Fondul principal de cuvinte al limbilor romanice şi sarcinile studierii lui.** «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 2/1953.

Pornind dela învăţătura lui I. V. Stalin despre fondul principal de cuvinte şi vocabularul limbii, lingvistul sovietic R. A. Budagov, în articolul său «Fondul principal de cuvinte al limbilor romanice şi sarcinile studierii lui», publicat în «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 2 1953, îşi propune să studieze fondul principal de cuvinte al limbilor romanice în procesul formării şi desvoltării lui istorice.

R. A. Budagov porneşte dela constatarea justă că limbile înrudite care continuă în condiţii diferite o singură limbă-bază au foarte multe elemente comune în fondul principal de cuvinte şi în structura gramaticală, dar că ele se disting prin felul cum folosesc şi cum au desvoltat aceste elemente comune.

În studierea pe plan istorico-comparativ, a legăturilor şi deosebirilor dintre limbile înrudite, fondul principal de cuvinte nu are o însemnătate mai mică decât structura gramaticală, pentru că, aşa cum ne învaţă I. V. Stalin, «... structura gramaticală a limbii şi fondul ei principal de cuvinte alcătuiesc temelia limbii, esenţa specificului ei»[1].

Pentru cercetarea fondului principal de cuvinte al limbilor romanice, Budagov lămureşte mai întâi o serie de probleme generale:

— stabilirea legăturii dintre formarea fondului principal de cuvinte al limbilor romanice şi istoria popoarelor care vorbesc aceste limbi;

— determinarea raportului în care se află cuvintele acestui fond faţă de cuvintele fondului principal al limbii latine;

— cum trebue înţeleasă succesiunea dintre ele;

— care cuvinte latine din fondul principal s'au păstrat în toate limbile romanice şi care din ele caracterizează numai unele grupuri ale acestor limbi sau chiar numai unele din limbile romanice, şi

— cum a decurs desvoltarea ulterioară a cuvintelor latine păstrate în limbile romanice.

Pentru a se orienta just în rezolvarea tuturor acestor probleme, R. A. Budagov ţine seama, în măsura în care este posibil, de mişcarea şi desvoltarea vocabularului în însăşi limba latină în decursul întregii perioade a existenţei ei istorice.

Multe cuvinte latine s'au dovedit a fi foarte stabile şi s'au păstrat aproape fără niciun fel de schimbări în latina târzie, însă o bună parte dintre cuvintele lexicului latin au suferit în pronunţarea populară vie unele schimbări fonetice, determinate de legile fonetice generale. Altele, potrivit cu schimbările generale în sistemul declinării şi conjugării, au trecut dela un tip de declinare sau conjugare la alt tip.

Un caz foarte interesant pentru studiul desvoltării ulterioare a cuvintelor latine în limbile romanice îl constituie urmărirea felului cum unele cuvinte au fost înlocuite de altele în cursul desvoltării limbii latine însăşi.

Astfel, cuvântul latin *ignis* «foc» a început să fie înlăturat în latina târzie de un alt

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 23.

cuvânt latin, *focus*, care la început avea sensul de « vatră din casă », iar mai târziu a căpătat sensul de « jăratic », « flacără » şi în sfârşit sensul general de « foc ».

Limbile romanice aproape că nu au păstrat nicio urmă a lui *ignis* (excepţie cuvântul din româna veche *miaţă* « friguri », din *ignitia)*, dar în schimb au desvoltat pe larg cuvântul *focus*, care şi-a păstrat sensul principal de « foc » (italiană *fuoco*, spaniolă *fuego*, portugheză *fogo*, română *foc*, franceză *feu)*.

Mişcarea cuvântului *focus* dela sensul mai special de « vatră din casă », « foc din casă », la sensul mai general de « foc » a fost determinată de legătura lui *focus* cu verbul *fovere* « a încălzi », precum şi de pierderea sinonimului *ignis*.

Sensul nou şi mai general de « foc » al cuvântului *focus* nu a înlăturat însă în limbile romanice definitiv sensul prim de « vatră » pe care acesta l-a avut, ci doar l-a trecut pe planul al doilea, el mai păstrându-se în unele expresii lingvistice mai mult sau mai puţin stabile. Exemplu, în limba franceză se spune: *On compte trois cents feux dans ce village* « În acest sat sunt trei sute de vetre » adică gospodării, case.

Însă în limbile romanice cele două sensuri ale cuvântului *focus* « vatră » şi « foc » nu numai că şi-au schimbat locul, dar cel de al doilea, datorită sferei sale mai întinse, a căpătat sensuri şi nuanţe noi. Cuvântul spaniol *fuego* nu înseamnă numai « foc » şi « vatră », ci şi « vioiciune ». Cuvântul portughez *fogo*, alături de aceleaşi sensuri, a desvoltat sensul de «stare de friguri», iar limba română sensul de « necaz », « nenorocire » (prin intermediul lui « incendiu »). (Acest sens nu este cunoscut decât limbilor romanice de răsărit: româna şi limba moldovenească.) Limba franceză a desvoltat sensurile figurate: « foc în suflet », « pasiune », « temperament ».

Deci limbile romanice nu numai că păstrează cuvântul latin *focus* cu sensul general «foc», ci îl şi desvoltă, adăugându-i noi nuanţe şi creând o nouă grupare de sensuri în interiorul acestui cuvânt cu multe sensuri.

Studiind în felul acesta fondul principal de cuvinte al limbilor romanice, putem descoperi nu numai elementele care le unesc pe acestea cu latina, sau care le apropie între ele, ci şi ceea ce alcătuieşte specificul fiecărei limbi romanice în parte, deci ceea ce le deosebeşte între ele şi în acelaşi timp de latină în domeniul fondului principal de cuvinte. Sensul fundamental al lui *focus* « foc » este comun tuturor limbilor romanice, însă corelaţia dintre acest sens şi sensurile: « vatră din casă », « jăratic », « pasiune », « incendiu », « nenorocire » etc., în diferite limbi romanice, se dovedeşte diferită.

De aceea, când se spune de obicei că *fuoco*, *fuego*, *fogo*, *foc*, *feu* continuă cuvântul latin *focus* cu sensul de « foc », se schiţează un tablou necomplet şi neexact, care nu oglindeşte desvoltarea istorică ulterioară a acestui cuvânt în limbile romanice.

De asemenea cuvântul *paganus*, care în latina clasică avea două sensuri principale: *a)* « ţăran » « locuitor dela ţară », locuitor în genere », şi *b)* « om nemilitar » (în opoziţie cu « soldat »), în limba primilor creştini capătă sensul de « necreştin ».

Acestei schimbări de sens i s'au dat două explicaţii. Prima a fost aceea că *pagi* « satele » s'au opus cel mai mult influenţei creştine, şi a doua, aceea că cei ce nu erau *miles Cristi* « soldaţi », « apărători ai lui Christos », erau *pagani*.

Vechiul sens de « ţăran » al lui *paganus* nu a dispărut complet, el se mai păstrează parţial în câteva limbi romanice: în vechea italiană şi sardă, bakan înseamnă « mic proprietar » iar spaniolul *pagono* înseamnă ţăran.

Neţinând seama de mişcarea şi desvoltarea cuvintelor de origine latină din limbile romanice în însuşi vocabularul limbii latine, în decursul existenţei sale istorice — arată R. A. Budagov — nu vom înţelege desvoltarea ulterioară a acestor cuvinte în limbile romanice, bogata varietate de sensuri pe care acestea le vor desvolta pe fondul sensurilor acestor cuvinte din limba latină în legătură cu istoria popoarelor.

Fondul principal de cuvinte al limbii latine, în răsfrângerea lui în limbile romanice, trebue să fie examinat în mişcarea şi desvoltarea lui istorică, pentru că, după câte am văzut, radicalele latine ale cuvintelor romanice sunt o categorie dinamică şi nu statică.

Subliniind importanţa studierii în mod istoric a reflectării lexicului latin în lexicul limbilor romanice, R. A. Budagov critică pe romaniştii care susţin că atunci când un cuvânt a fost înlocuit prin altul, chiar în decursul existenţei limbii latine, nu mai este nevoie să ne ocupăm şi de cuvântul care a fost înlocuit, ci e deajuns să ne ocupăm numai de soarta celui din urmă.

Cât de greşită este această părere arată R. A. Budagov, urmărind înlocuirea pe scară largă în latina târzie a cuvântului *caput* prin cuvântul mai expresiv *testa*, care, iniţial avea sensul de « oală de argilă ». Faptul că în unele dialecte, cum sunt, de pildă, unele dialecte italiene, *testa* se mai păstrează încă cu sensul iniţial, sau că în limbile romanice îşi găsesc reflectarea şi *testa* şi *caput* (în română şi catalană *cap*, în italiană *testa*, în franceză *tête)*, ne arată legăturile istorice ale fondului principal de cuvinte al limbilor romanice cu fondul principal de cuvinte al limbii latine.

Din analiza acestui caz se vede că limbile romanice, păstrând legături istorice cu limba latină din cele mai diferite perioade istorice, pot să reflecte atât cuvântul latin mai târziu cât şi cuvântul latin mai timpuriu.

Reflectarea *caput — testa* în limbile romanice nu ne arată numai felul cum se repartizează aceste cuvinte între diferitele limbi romanice, ci şi felul în care aceste cuvinte formează o anumită serie sinonimică în interiorul unor limbi romanice. De exemplu, în limba spaniolă denumirea obişnuită a capului este *cabeza*, în timp ce *testa* are mai curând un sens figurat « frunte » « minte », iar în limba franceză « tête » este înainte de toate « capul omului », iar cu sens figurat se întrebuinţează de obicei numai în raport cu noţiuni neînsufleţite: *la tête d'un canal* « capul », adică începutul canalului, iar sensul figurat în raport cu oamenii se exprimă cu ajutorul cuvântului *chef: le chef d'une entreprise* « şeful unei întreprinderi ».

Această diferenţiere *tête — chef* s'a stabilit în limba franceză în decursul unei perioade istorice îndelungate.

Folosind acest exemplu, R. A. Budagov ne arată că « lupta noului cu vechiul în limbă presupune nu o singură înlăturare mecanică a vechiului şi o impunere mecanică tot atât de simplă a noului, ci o adevărată luptă a noului cu vechiul, în timpul căreia noul înlătură vechiul, folosindu-l în acelaşi timp pentru desvoltarea mai departe a noului ».

Pentru a ne orienta just în studiul legăturii fondului principal de cuvinte al limbilor romanice cu fondul principal de cuvinte al limbii latine, trebue să analizăm fiecare cuvânt în legăturile lui etimologice, trebue să-l privim ca parte a unui întreg lexical mai vast.

Studiind desvoltarea fondului principal de cuvinte al limbii latine în limbile romanice, R. A. Budagov pune problema repartizării inegale şi specifice a cuvintelor latine în limbile romanice. El constată că alături de cuvintele latine din fondul principal de cuvinte şi din vocabular, care se reflectă şi s'au desvoltat în toate limbile romanice, mai sunt foarte numeroase « straturi » de cuvinte şi cuvinte izolate care se reflectă numai în unele grupuri sau chiar numai în unele limbi romanice. După calculele sumare şi preliminare ale lui Serghievski, din 6.700 de cuvinte latine băştinaşe, citate în dicţionarul etimologic al lui Meyer-Lübke, numai 1.300 de cuvinte s'au păstrat în toate limbile romanice fără excepţie, 3.900 sunt comune pentru o serie de limbi romanice şi 1.500 sunt proprii numai unora dintre limbile romanice.

Referindu-se la această chestiune, R. A. Budagov arată că, dacă premisele repartizării inegale a cuvintelor latine în limbile romanice sunt în linii mari destul de clare (perioada şi caracterul romanizării, specificul raporturilor reciproce cu limbile băştinaşe, specificul influenţelor străine etc.), atunci cauzele concrete ale păstrării sau înlăturării unora sau altor cuvinte latine, în cutare sau cutare limbă romanică, se pot explica încă cu totul insuficient. De aceea, stabilirea acestor cauze pentru cutare sau cutare grupuri sau « straturi » de cuvinte constituie o sarcină importantă a lingvisticii romanice.

Punând problema păstrării sau nepăstrării elementelor latine din fondul principal de cuvinte în fondul principal de cuvinte şi în general în vocabularul limbilor romanice R. A. Budagov are în vedere că aceste cuvinte există întotdeauna într'un sistem lexical anu-

mit. De exemplu, *femella* (derivat din *femina*), căpătând sensul de « ființă de sex feminin » a făcut inutil cuvântul *femina* cu vechiul său sens « ființă de sex feminin ». Aceasta a făcut ca *femina* să capete sensul de « femeie ». La rândul său, noul sens al lui *femina* «femeie» intrând în interacțiune cu *mulier*, l-a înlăturat pe acesta din câteva limbi romanice însă nu din toate.

Prin urmare, apariția cuvântului *femella* alături de cuvântul *femina* nu numai că a schimbat corelația dintre cele două cuvinte, ci s'a răsfrânt și asupra întregului șir sinonimic de cuvinte.

Cuvintele din fondul principal de cuvinte al limbii latine, după cum se vede din exemplele de mai sus, nu au trecut mecanic în fondul principal de cuvinte al limbilor romanice ci și-au făcut trecerea într'o continuă desvoltare, pe care au continuat-o și după aceea.

R. A. Budagov arată că specificul desvoltării fondului principal de cuvinte comun, în limbile înrudite, în cutare sau cutare limbă, în parte, poate fi determinat, de factori culturali-istorici. Astfel, verbul latin *ligare*, care în italiană, franceză și spaniolă s'a păstrat cu același sens, a desvoltat în limba română și moldovenească, datorită unor condiții deosebite, sensul « a legăna », sens care la prima vedere pare neașteptat. Latinul *liginare* a pornit în mișcarea sa dela sensul « a lega », și pentrucă în vechea Valahie, ca și în vechea Moldovă, leagănele se atârnau, se legau de o grindă în colibele țărănești, *ligare*, mai apoi *liginare*, a căpătat sensul « a legăna », iar dela acest sens nou s'a format și substantivul *leagăn*.

Condițiile de trai ale poporului au determinat deci abateri dela linia semantică generală a desvoltării cuvântului.

În ce privește specificul desvoltării lexicului latin de către fiecare dintre limbile romanice în parte — arată Budagov — un rol foarte important îl joacă factorul formării cuvintelor. Astfel cuvântul spaniol *hermano* « frate » pare cu totul rupt de cuvântul francez *frère*, de italianul *fratello*, ca și de cuvântul românesc și moldovenesc *frate*. Acest lucru își are explicația în faptul că *hermano* a apărut din combinația de cuvinte *frater germanus* « frate bun », prin întrebuințarea independentă a lui *germanus*, care a dat pe spaniolul *hermano* și pe portughezul *irmao*.

În felul acesta observăm cum istoria multor combinații de cuvinte poate să ne explice unele separări lexicale între limbile romanice, deoarece caracterul combinațiilor de cuvinte diferă foarte mult în limbi diferite, fie chiar și înrudite.

Separările lexicale dintre limbile romanice se mai datoresc și faptului că acestea nu s'au format în același timp și deci au la bază faze diferite ale limbii latine. Limbile sardă, spaniolă și portugheză s'au format dintr'o latină mai veche față de limba franceză sau cea română, care s'au format dintr'o latină mai târzie. Astfel se explică faptul că verbul *pudere* « a-ți fi rușine », *mihi pudet* « îmi e rușine », nu a pătruns în nicio altă limbă romanică înafară de sardă, care e cea mai veche. La fel și *pugnare* cu sensul « a năzui » nu se află decât în vechea spaniolă, portugheză, iar în sardă există până astăzi.

Un factor destul de important, așa după cum arată R. A. Budagov, care a contribuit la diferențierea lexicului limbilor romanice îl constituie și influența limbilor băștinașe asupra limbii învingătoare. Însă atâta timp cât cunoștințele noastre despre o serie întreagă de limbi băștinașe sunt foarte sumare, problema substratului este foarte greu de studiat. Din această cauză, R. A. Budagov combate tendința greșită a unor cercetători de a explica prin substrat toate separările în lexicul limbilor romanice.

Un alt factor care a contribuit și contribue la diferențierea limbilor romanice — arată R. A. Budagov — îl constituie și influențele străine asupra limbilor romanice. Această problemă este cu mult mai ușoară față de cea anterioară, pentrucă aici avem de a face cu limbi mult mai bine cunoscute și mai studiate. Și dacă la problema anterioară, prima întrebare pe care ne-o punem este « în ce sfere lexicale se mențin cuvintele limbii învinse », la aceasta din urmă trebue să ne întrebăm « în ce sfere lexicale pătrund cuvintele de origine străină, dacă ele pot parțial să înlăture cuvinte din fondul principal și ce corelație provoacă ele în sinonimia limbii respective ».

Studiind această problemă, R. A. Budagovîi recunoaşte însemnătatea în ce priveşte separarea lexicală a limbilor romanice, însă combate în acelaşi timp pe lingviştii occidentali care exagerează însemnătatea acestor influenţe şi reduc cele mai tipice cazuri de diferenţiere lexicală între limbile romanice în domeniul fondului principal de cuvinte, înainte de toate, la influenţe străine de tot felul, fără să vadă acele forţe interioare din adâncime care au determinat, pe de o parte, caracterul lor romanic, iar pe de altă parte au atribuit lexicului fiecărei limbi romanice un caracter specific. Aceştia nu au în vedere că limba nu este o sumă de fenomene izolate, apărute din diferite izvoareîntâmp lătoare, ci un sistem determinat elaborat în decursul unui şir de generaţii, şi deci numai specificul căilor istorice şi lingvistice de desvoltare a fiecărei limbi determină şi specificul fondului ei principal de cuvinte, iar influenţele străine sunt împinse pe planul al doilea, atunci când se studiază cauzele principale ale asemănărilor şi deosebirilor dintre limbile care formează un grup unitar de limbi înrudite.

În articolul de faţă R. A. Budagov arată, după cum am văzut, că pentru studierea înrudirii limbilor problema fondului principal de cuvinte, care este legat de întreaga istorie a societăţii, de întreaga istorie a poporului respectiv, de întreaga istorie a limbii respective, şi nu de cutare sau cutare evenimente din viaţa societăţii, este tot atât de importantă ca şi problema structurii gramaticale.

R. A. Budagov schiţează o serie întreagă de principii, care deschid calea ştiinţifică de cercetare a limbilor ce se trag din aceeaşi limbă-bază, principii care-i vor ajuta şi pe romaniştii noştri în studiile lor.

Otobâcu C.

R. G. PIOTROVSKI, **Despre atlasul dialectologic moldovenesc.** «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 2/1953.

În lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre limbă, R. G. Piotrovski, în articolul său «Despre atlasul dialectologic moldovenesc», cercetează o serie de probleme în legătură cu munca pentru întocmirea unui atlas dialectologic al limbii moldoveneşti.

Autorul arată că, deşi munca pentru studierea dialectelor şi graiurilor moldoveneşti a început în 1947, cercetătorii nu au cuprins toate regiunile Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti, iar materialul adunat a rămas în cea mai mare parte nepublicat. Lipsurile au ieşit la iveală în mod evident în timpul Sesiunii Ştiinţifice unite a Institutului de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. şi a Institutului de istorie, limbă şi literatură al filialei moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., care a avut loc în decembrie 1951.

Analizând cauzele desfăşurării slabe a muncii dialectologice în R. S. S. Moldovenească, R. G. Piotrovski subliniază că acestea se datoresc în primul rând lipsei de organizare practică, precisă şi chibzuită a adunării materialului. Astfel, Institutul nu s'a interesat de atragerea în munca dialectologică a studenţilor din şcolile superioare moldoveneşti, a profesorilor etc.; alegerea localităţilor unde s'a completat chestionarul a fost întâmplătoare, cercetătorii pe teren au lucrat adesea în mod izolat, iar notarea vorbirii cu aparatele nu s'a folosit aproape de loc.

În al doilea rând, desfăşurarea slabă a muncii dialectologice în R.S.S. Moldovenească se datoreşte defectuoasei planificări ştiinţifice, uneori chiar nejustă, a întregii munci pregătitoare.

Cauza principală a nereuşitei alcătuirii chestionarului constă în greşelile metodologice de tip marrist pe care le-au comis lingviştii moldoveni. Ideea unora dintre ei despre caracterul amestecat (slavo-român) al limbii moldoveneşti s'a reflectat într'o serie de întrebări ale chestionarului. De exemplu, au încercat să dovedească răspândirea predominantă în dialectul moldovenesc a ordinei slave de cuvinte în propoziţia interogativă: *ce tu faci?* în locul formei literare: *ce faci tu?* sau: *un bun om* — în loc de: *un om bun*. De asemenea, negarea de către unii lingvişti moldoveni a specificului romanic al limbii moldoveneşti şi a strânselor ei legături genetice cu limba română şi cu celelalte dialecte ale limbii române a făcut ca la întocmirea dicţionarului să nu se ia în considerare unele probleme ale dialectologiei istorice comune tuturor limbilor daco-romanice, ca:

fenomenul rotacismului, al folosirii articolelor, precum şi formele şi folosirea timpurilor verbelor. În schimb, s'a supraîncărcat chestionarul cu unele întrebări de prisos (de exemplu, întrebarea formulată pentru a stabili forma articolului posesiv, — întrebare inutilă, deoarece toate graiurile moldoveneşti prezintă o singură formă de articol posesiv: *a)*. Nu a fost alcătuit un sistem unitar de transcriere.

În continuare, autorul arată importanţa pe care o prezintă munca depusă de dialectologii moldoveni.

În urma acestor cercetări au fost determinate în linii generale şi delimitate tipurile graiurilor moldoveneşti, adunându-se un vast material pentru unele probleme ale atlasului. Pe baza acestui material adunat, autorul propune să se alcătuiască un mic atlas dialectologic de probă, atlas care să joace un rol principal în pregătirea chestionarului desvoltat al marelui atlas.

Paralel cu aceasta, e necesar să se reglementeze din punct de vedere organizatoric munca dialectologică din R.S.S. Moldovenească, pentru care propune următoarele măsuri: *a)* valorificarea materialelor adunate în vederea editării atlasului de probă; *b)* cercetarea raioanelor care nu au fost încă studiate; *c)* folosirea critică a materialului din atlasurile româneşti (mic şi mare), precum şi atlasul care se va edita sub conducerea Acad. Emil Petrovici.

În munca de alcătuire a chestionarului trebuie atraşi romaniştii de seamă din U.R.S.S., precum şi colaboratorii ştiinţifici filologi ai tuturor şcolilor superioare moldoveneşti. Strângerea materialului trebuie să se desfăşoare după un plan bine stabilit, iar întreg teritoriul de răspândire a limbii moldoveneşti să fie împărţit în sectoare sau patrate. Munca dialectologică în cadrul unui patrat trebue s'o ducă un colectiv de dialectologi (brigadă) alcătuit din colaboratori ştiinţifici, aspiranţi, studenţi etc., condus de un colaborator ştiinţific dialectolog calificat.

Se poate vorbi de următoarele patrate: patratul Transcarpato-Cernăuţean, patratul nordic (raioanele Lipcani, Briceni, Ocniţa, Târnova, Brătuşani, Răşcani, Balotini Glodeni, Bălţi), patratul nord-estic, patratul de pe malul stâng al Nistrului, patratul central (raioanele părţii centrale ale R. S. S. Moldoveneşti), patratul sud-vestic şi patratul sudic. În fiecare patrat, munca e condusă de o brigadă a Institutului de Invăţământ superior din R.S.S. Moldovenească. Brigada, la rândul ei, este formată din câteva detaşamente, care duc munca în anumite subpatrate. În timpul expediţiei, detaşamentul lucrează un anumit timp în subpatratul său, având drept bază o singură localitate, apoi detaşamentul se va muta în altă localitate. Această organizare va ajuta ca, paralel cu alcătuirea atlasului, să se facă descrierea monografică a graiurilor.

Strângerea materialului trebuie să se facă după metoda chestionării indirecte a câtorva informatori, iar însemnările se vor efectua în aceeaşi zi. Pentru o elaborare ştiinţifică a chestionarului este necesară cunoaşterea în prealabil a graiurilor moldoveneşti, a particularităţilor ce le prezintă aceste graiuri. Diferenţierea lor se explică înainte de toate prin varietatea izvoarelor de colonizare a Moldovei în secolele XV — XVI. Astfel, partea nordică şi centrală a Moldovei au fost colonizate de oameni veniţi din diferite părţi ale Maramureşului, Transilvaniei, Bucovinei, Moldovei, iar în Sud au venit mai mult colonişti din Dobrogea şi Muntenia, şi în felul acesta limba moldovenească s'a găsit din timpuri vechi în interacţiune cu graiurile româneşti. Această interpătrundere moldo-valahă a complicat structura graiurilor sud-moldoveneşti; în unele şi aceleaşi localităţi din sudul R.S.S. Moldoveneşti şi din regiunea Ismail coexistă paralel vechi trăsături dialectale valahe şi trăsături dialectale moldoveneşti. Nici colonizarea din nordul şi centrul Moldovei nu este omogenă: se întâlnesc în graiurile unor localităţi coexistenţa diferitor tipuri de palatalizare g'ine — d'ine, pk'işor — k'işor — t'işor, de asemenea coexistenţa variantelor barbat — bărbat. Trebuie menţionat că, alături de vechea diferenţiere internă a graiurilor, lucrurile s'au complicat prin adăugarea stratului lexico-fonetic al elementelor româneşti.

E necesar să se ţină seama de asimilarea populaţiei slave de către moldoveni. Substratul slav în nordul Moldovei, Bucovina şi

Transcarpatia datează dela sfârşitul secolelor XV şi XVI, depozitându-se în lexicul graiurilor nord-moldoveneşti. În secolele XIX şi XX are loc un nou amestec etnic slavo-moldovenesc, legat de mutarea în massă în R.S.S. Moldovenească a ţăranilor din Ucraina, Polonia şi din regiunile centrale ale Rusiei. E curios că vorbirea acestor colonişti, care au adoptat limba moldovenească relativ recent, este mai aproape de forma literară decât vorbirea moldovenilor băştinaşi. Marele atlas al limbii moldoveneşti trebuie să arate acest caracter complex al formării diferitelor dialecte, raporturile lor reciproce cu limba literară, să oglindească procesele ce au loc în actualele graiuri moldoveneşti, să arate tendinţele desvoltării lor. De aceea e necesar să nu fie chestionat un singur informator, ci mai mulţi, aleşi în prealabil din diferite grupuri după vârstă, sex şi profesiune, iar materialul înregistrat să fie fixat după un sistem unitar. Chestionarul trebuie să cuprindă în măsură egală toate părţile limbii (fonetică, lexic, gramatică). R. G. Piotrovski schiţează în linii generale întrebările pe care trebuie să le cuprindă chestionarul.

În domeniul foneticii: tratarea vocalelor (accentuate şi neaccentuate) a, ă, e, o, u, trecerea lui e neaccentuat în i, alternanţa î şi i, tratarea lui o, i şi î iniţiale, soarta diftongilor eu şi ău, nazalizarea vocalelor î, i şi u, diferitele forme ale palatalizării, fenomenele de rotacism etc.

În capitolul referitor la lexic trebuie să se acorde atenţie terminologiei agricole, lexicului referitor la traiul de toate zilele, la obiectele de uz comun, precum şi terminologiei etnografice. E necesar să se ia în considerare materialele atlasurilor româneşti şi ale descrierilor monografice ale graiurilor Transilvaniei şi Maramureşului, legate istoriceşte şi etnic de Moldova, precum şi materialele cuprinse în studiul dialectelor ucrainene sudvestice şi al dialectelor bulgare din Moldova şi regiunea Ismail. O serie de fapte fonetice şi lexicale caracteristice unui dialect se întâlnesc în alt dialect. De exemplu: alternanţa fonetică h—f la sfârşitul cuvântului, comune dialectelor central-moldoveneşti şi celor bulgare, formele comune în lexicul graiurilor moldoveneşti şi celor basarabo-bulgare, ca: beci, curcan, hojeac (hogeac). În sfârşit, nu se poate să nu se acorde atenţie datelor atlasului dialectologic polon al lui Malecki şi K. Nitsch, unde sunt deosebit de interesante comparaţiile în domeniul terminologiei privind creşterea vitelor.

În capitolul referitor la gramatică trebuie să se atingă următoarele probleme: variantele formării pluralului substantivelor *(coate — coturi, sori — surori* etc.), variantele diverselor forme verbale *(el trebuie — el trebuieşte — el trebuiază)*, folosirea articolului, variantele şi formele în folosirea timpurilor, înlocuirea condiţionalului prin conjunctiv etc.

Studierea graiurilor locale din Moldova prezintă nu numai un interes teoretic, ci are în primul rând o însemnătate practică. Determinarea dialectului teritorial predominant şi studierea lui amănunţită vor contribui la cercetarea căilor de îmbogăţire a limbii literare din izvorul care o alimentează —din graiurile populare.

Importanţa pe care o prezintă articolul lui R. G. Piotrovski constă în faptul că, analizând munca dusă pentru alcătuirea atlasului limbii moldoveneşti, scoţând în evidenţă lipsurile, stabileşte în acelaşi timp principiile ştiinţifice care trebuie să stea la baza atlasului unei limbi.

Cercetătorii dialectologi din ţara noastră găsesc în aceste principii stabilite de R. G. Piotrovski preţioase indicaţii de felul cum trebuie să se desfăşoare atât munca de alcătuire a chestionarului, cât şi munca de cercetare pe teren. Elaborarea ştiinţifică a chestionarului, atragerea la alcătuirea lui atât a lingviştilor specialişti, cât şi a profesorilor şi studenţilor din învăţământul superior pe care-i interesează direct problemele dialectologiei, împărţirea muncii de cercetare pe teren în brigăzi, iar a localităţilor indicate în patrate şi subpatrate, constituie un model de desfăşurare planificată a activităţii ştiinţifice.

Asemenea organizare va ajuta ca, paralel cu alcătuirea atlasului, să se facă descrierea unui anumit fenomen (fonetic, lexical, gramatical) sau chiar să se facă descrierea monografică a graiurilor.

Elena Lungu

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

CONSULTAŢII

RĂSPUNS CITITORILOR NOŞTRI

JANETA POPESCU — Şcoala elementară nr. 35 băieţi, Bucureşti.

1. *Întrebare:* Propoziţia «...despre ceeace a fost frumos în excursia făcută», din fraza «Este plăcut să ne amintim despre ceeace a fost frumos în excursia făcută», este atributivă sau completivă indirectă?

1. *Răspuns:* Tipul de propoziţie *despre ceea ce a fost frumos în excursia făcută* poate fi analizat, dintr'un anumit punct de vedere, şi în felul arătat de Dvs., adică drept propoziţie atributivă: *despre ceea ce a fost frumos...* Analiza aceasta n'ar folosi însă decât la explicarea formaţiei pronumelor *cel ce, ceea ce*, care în limba contemporană sunt atât de sudate, încât au devenit neanalizabile pentru vorbitori, mai ales la forma aceasta, cu valoare neutră, *ceea ce*. Gramatica pregătită de Institutul nostru le consideră alte pronume relative pe lângă *care, cine, ce*, unitatea lor fiind arătată şi de echivalenţa cu *cine*, respectiv *ce* (a se vedea un exemplu ca *vorbesc despre ce trebue să facem mâine*, unde caracterul de completivă indirectă al propoziţiei introduse prin *despre* nu mai poate fi pus în discuţie).

În ceea ce priveşte concluzia generală pe care sunteţi înclinată s'o trageţi — anume că în limba română n'ar exista propoziţii completive indirecte —, ea este desminţită nu numai de cazuri ca cel dat mai sus, ci de întreaga serie a propoziţiilor completive indirecte introduse pe de o parte prin pronume relativ-interogative în dativ sau cu prepoziţie *(Sunt recunoscător cui m'a învăţat carte)*, pe de alta prin conjuncţii după anumite verbe care nu pot avea decât complement indirect *(Mă tem să nu greşesc)*.

M. G.

2. *Întrebare:* Pronumele reflexiv din conjugarea reflexivă poate fi considerat complement drept?

2. *Răspuns:* Iniţial, pronumele reflexiv a avut în frază funcţiunea de complement drept: în *mă spăl, mă* era complementul drept al verbului *a spăla*.

În decursul evoluţiei istorice a limbii, sub influenţa reflexivului din limbile slave, reflexivul din limba română, a căpătat mai multe valori, şi anume cam aceleaşi valori pe care le are reflexivul în limbile slave.

Cu alte cuvinte, pornindu-se dela situaţia în care diateza reflexivă arăta că acţiunea exprimată de verb se răsfrânge asupra subiectului care face această acţiune, s'a ajuns ca diateza reflexivă să exprime şi alte raporturi între subiect şi obiect, şi anume: participarea intensă a subiectului la acţiune (reflexiv dinamic): *mă gândesc;* o schimbare produsă în starea subiectului (reflexiv eventiv): *mă întristez* etc.

După cum uşor se poate vedea, în construcţii de tipul *mă gândesc, mă întristez*, pronumele reflexiv nu are funcţiune de complement drept.

Aşa dar, putem spune că pronumele reflexiv are funcţiune de complement drept numai în cazul în care acest pronume arată că acţiunea făcută de verb se îndreaptă asupra subiectului (reflexivul propriu zis). În aceeaşi situaţie se află pronumele într'o construcţie ca *mă lupt cu cineva*, în care acţiunea este făcută de unul sau mai multe subiecte şi fiecare subiect suferă acţiunea făcută de unul din celelalte subiecte.

E. V.

GABRIELA VASILIU — Liceul clasic mixt, Bucureşti.

Întrebare: Construcţia *Începe să ningă* este o frază sau o propoziţie?

Răspuns: Construcţiile de tipul *Începe să ningă* constituie totuşi o frază formată din două propoziţii, întrucât, deşi din punct de vedere logic e vorba de o singură acţiune, verbul *a începe* nu şi-a pierdut valoarea de verb predicativ. Criteriul după care vă călăuziţi Dvs. când consideraţi construcţia respectivă drept o singură propoziţie ar determina atragerea în această interpretare a numeroase alte construcţii care marchează sfârşitul, continuarea, durata aceleiaşi acţiuni, ceea ce ne-ar îndepărta prea mult de analiza mijloacelor gramaticale.

M. G.

Tov. POPESCU — Şcoala medie tehnică de măsurători terestre, Bucureşti.

Întrebare: Ce este adjectivul determinativ în limba română?

Răspuns: Pe lângă adjectivele propriu zise, adică acelea care arată însuşirea obiectelor şi care poartă numele de adjective *calificative*, în limba română se mai numesc adjective şi o categorie de cuvinte care, deşi nu exprimă însuşiri ale obiectelor, însoţesc şi determină substantive, ca şi adjectivele, şi au unele particularităţi gramaticale asemănătoare cu ale adjectivelor (se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat). Acestea sunt: adjectivele posesive, demonstrative, relative, interogative şi nehotărîte, grupate în noua Gramatică a limbii române — elaborată de Institutul de lingvistică din Bucureşti — sub numele de adjective *determinative*.

C. O.

Tov. IVAN — Şcoala medie tehnică de măsurători terestre, Bucureşti.

Întrebare: Cum e privită semantica în urma apariţiei lucrărilor lui I. V. Stalin despre limbă?

Răspuns: În lucrările lui I. V. Stalin privitoare la aplicarea marxismului în lingvistică, se arată că: «Semantica (semasiologia) este una din părţile importante ale lingvisticii. Latura sensului cuvintelor şi expresiilor are o serioasă însemnătate în studiul limbii. De aceea semanticii (semasiologiei) trebuie să i se asigure locul cuvenit în lingvistică.

Totuşi, studiind problemele semanticii şi utilizând datele ei, nu trebuie în nici un caz să se supraestimeze însemnătatea ei şi — mai ales — nu trebuie să se abuzeze de ea». Aşadar semantica constituie una din părţile lingvisticii căreia trebuie să i se acorde importanţa cuvenită, deoarece ea ne arată legătura istorică dintre desvoltarea limbii şi desvoltarea societăţii.

Aşa, de pildă, cuvântul latin *pecunia*, care la origine însemna «turmă», a ajuns să însemne mai târziu «bani». Evoluţia semantică a cuvântului *pecunia* dela sensul «turmă» la «bani» a fost determinată de schimbările produse în viaţa economică a societăţii, şi anume de înlocuirea «vitelor» ca mijloc de schimb prin «bani».

Un exemplu asemănător îl constituie cuvântul românesc «marfă», provenit din cuvântul maghiar «márho». În limba maghiară cuvântul înseamnă «animal», «vită». Evoluţia semantică s'a produs în interiorul limbii române, azi cuvântul însemnând «produs destinat schimbului». Faptul acesta arată că în trecutul îndepărtat unul din produsele cele mai importante destinate schimbului erau vitele, deoarece ocupaţia de predilecţie a Românilor era păstoritul.

Iată, deci, cum pe baza semanticii se poate deduce un fapt foarte caracteristic din istoria societăţii.

Lingviştii sovietici, călăuziţi de învăţătura stalinistă despre limbă, au şi început elaborarea unor studii de semantică [1].

În lucrările vulgarizatoare ale lui N. I. Marr s'a acordat o atenţie exagerată semanticii, ea fiind considerată una dintre cele mai importante ramuri ale lingvisticii. Cu ajutorul semanticii N. I. Marr căuta să dovedească caracterul de clasă al limbii.

Fundamentată pe baze marxiste de către I. V. Stalin, semantica constituie una din părţile lingvisticii care ajută studierea limbii în legătură indisolubilă cu istoria societăţii.

I. Z.

---

[1] A. A. Beleţki, Principiile cercetărilor etimologice pe baza limbii greceşti, Kiev, 1950.

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ 4
BUCUREŞTI

C. 1129

Preţul lei 2.—

I 8090

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

...ul 5
...oteca Centrala

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL II
SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

1390

0 IUL. 2005

: 8090

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

-- BLL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

U ... 2022

5

ANUL II
SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

15554
142/953

1964

COMITETUL DE REDACȚIE

DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei *LIMBA ROMÂNĂ* — BUCUREȘTI, Raionul Stalin, Calea Victoriei 194.
Institutul de lingvistică. Academia R.P.R. Telefon 5.15.45

SUMAR

Pag.

*** Marea prietenie 5

*** Hotărâre pentru aprobarea noilor norme ortografice ale limbii române 13

Prof. DIMITRIE MACREA, Eminescu şi problemele limbii noastre. Pe marginea unei scrisori a lui Eminescu..... 16

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

*** Unele probleme ale predării limbilor în învăţământul elementar şi mediu 20

I. RIZESCU, Probleme în legătură cu predarea limbii române în clasele I—IV (articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică) 24

S. STATI, Probleme în legătură cu predarea limbii române în clasele a V-a – a VII-a (articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică) 29

EM. VASILIU, Probleme în legătură cu predarea limbii române în clasele a VIII-a—a XI-a (articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică) 37

A. NICOLESCU, Probleme în legătură cu predarea limbii române în şcolile pedagogice (articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică) 42

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

F. I. BOCIORT, Unele probleme ale studiului limbii române în şcoli. Pe marginea volumului « Congresul învăţătorilor din R.P.R. » 48

C. OTOBÂCU, Cursurile de îndrumare a cadrelor didactice (I.C.D.), la specialitatea limba română, în vara anului 1953 54

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

Pag.

« Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor » nr. 1/1953 (Al. Georgescu); « Revista de pedagogie » nr. 2/1953 (M. Seche); A. P. EVGHENIEVA, Despre tipul de dicţionar într'un singur volum al limbii ruse din epoca sovietică, « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 3/1953 (Valentina Fettinger); L. L. COLOSS, Despre obiectul stilisticii, « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 3 1953 (Valeria Guţu); O. S. AHMANOVA, Glossematica lui Louis Hjelmslev ca manifestare a decadenţei lingvisticii burgheze contemporane, « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 3 1953 (Em. Vasiliu). 60

CONSULTAŢII

Răspuns cititorilor 76

Notă 80

MAREA PRIETENIE

Eliberarea poporului nostru de sub jugul exploatării burghezo-moşiereşti şi de sub dominaţia imperialismului, marile realizări ale regimului democrat-popular sunt sărbătorite an de an de întregul nostru popor muncitor. Aceste sărbători sunt nu numai un prilej de bucurie, dar şi o chemare la un nou avânt pentru consolidarea şi desvoltarea cuceririlor revoluţionare.

Cu o deosebită dragoste, oamenii muncii întâmpină Luna Prieteniei Româno-Sovietice, care a devenit una din manifestările noastre tradiţionale.

Luna marii prietenii dintre poporul nostru şi poporul sovietic cuprinde un şir de manifestări politice, artistice şi culturale care culminează cu sărbătorirea zilei de 7 Noembrie, aniversarea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Soli ai marelui popor sovietic ne aduc cu acest prilej, odată cu salutul lor frăţesc, veşti despre noile şi măreţele victorii ale constructorilor comunismului. Eroi ai muncii socialiste, stahanovişti, inovatori, tehnicieni, colhoznici, savanţi de seamă şi artişti emeriţi ai poporului sovietic participă an de an la sărbătorirea prieteniei dintre popoarele noastre.

Vechi şi puternice sunt aceste legături de prietenie. Din vremuri îndepărtate, convieţuirea dintre populaţia slavă şi românească de pe teritoriul ţării noastre a contribuit la prefacerile adânci sociale, economice şi politice care caracterizează acele veacuri.

Practica agriculturii, învăţată de la Slavi, a dat un mare impuls vieţii economice şi culturale a poporului nostru. Orânduirea de stat, organizarea economică, politică şi socială, organizarea armatei, dotarea şi instruirea ei sunt numai câteva domenii ale vieţii şi activităţii poporului nostru în care s'au manifestat influenţa şi ajutorul vechilor Slavi şi apoi a poporului rus.

Aşa se explică de ce în vocabularul limbii noastre şi în fondul ei principal de cuvinte au intrat numeroşi termeni de origine slavă. Aceşti termeni au un rol precumpănitor în diferite domenii, mai ales în terminologia tehnico-agricolă.

Limba slavă a fost veacuri de-a-rândul. limba de manifestare a culturii poporului nostru. Documentele şi cărţile religioase au fost scrise şi apoi tipărite în limba slavă, iar alfabetul chirilic a fost folosit până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Frăţia de arme ruso-română este şi ea veche şi puternică. Începută încă din timpul lui Alexandru cel Bun, care a luptat alături de oştile ruseşti la Grünwald (Tannenberg) împotriva cavalerilor teutoni, ea s'a consolidat veac de veac. Ştefan cel Mare, Ion Vodă, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir şi alţi domnitori ai ţărilor noastre au luptat alături de armatele ruseşti împotriva cotropitorilor turci, au găsit la prietenii dela Răsărit sprijin, ajutor şi refugiu atunci când pericolul invaziei otomane ameninţa ţara. Victoriile armatelor ruseşti asupra imperiului otoman şi în special pacea încheiată în anul 1829 la Adrianopole au însemnat o cotitură istorică în desvoltarea economică a ţării noastre, Turcii pierzând dreptul de control şi monopol asupra vieţii economice româneşti.

Frăţia de arme ruso-română, care a dus la victoria asupra armatelor turceşti în războiul dela 1877, a avut drept rezultat obţinerea independenţei ţării noastre faţă de imperiul otoman. Dar adevărata independenţă a patriei noastre, atât de sub jugul imperialismului cât şi de sub jugul exploatării burghezo-moşiereşti, a fost obţinută datorită victoriei strălucite a Armatei Sovietice împotriva cotropitorilor hitlerişti şi a aliaţilor lor.

Prietenia dintre popoarele noastre s'a manifestat mai ales prin exemplul şi ajutorul măreţ dat de revoluţionarii ruşi mişcării noastre revoluţionare. În tot veacul al XIX-lea, operele marilor revoluţionari ruşi Cernîşevski, Dobroliubov şi Herţen au influenţat nu numai desvoltarea ştiinţei şi literaturii din ţara noastră, dar au contribuit mai ales la creşterea curentului revoluţionar al maselor.

Primele cercuri revoluţionare care se înfiinţează la noi în ţară, formate din muncitori şi intelectuali progresişti, s'au desvoltat sub influenţa ideilor revoluţionare ale marilor democraţi ruşi. Influenţa hotărîtoare asupra mişcării muncitoreşti din ţara noastră a avut-o însă victoria leninismului în Octombrie 1917, când Marea Revoluţie Socialistă a însemnat nu numai instaurarea regimului de dictatură a proletariatului, dar şi sdrobirea definitivă a tuturor teoriilor oportuniste, duşmănoase clasei muncitoare.

Victoria în revoluţie a proletariatului rus a influenţat puternic desvoltarea mişcării muncitoreşti din ţara noastră şi a dus la înfiinţarea Partidului Comunist Român, conducătorul clasei muncitoare şi a întregului nostru popor în lupta de eliberare de sub jugul exploatării. Partidul Comunist Român a luptat cu eroism pentru întărirea legăturilor tradiţionale de prietenie dintre poporul nostru şi marele popor rus. Demascând politica trădătoare a partidelor şi guvernelor burghezo-moşiereşti, comuniştii, înfruntând represiuni sălbatice, au arătat oamenilor muncii că numai prietenia cu poporul sovietic poate salva viitorul ţării noastre.

La 23 August 1944, poporul nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român, a întors armele împotriva cotropitorilor hitlerişti şi a slugilor lor din ţară şi, umăr la umăr cu ostaşii sovietici, a ridicat în luptele din Transilvania, Ungaria şi Cehoslovacia vechea prietenie dintre cele două popoare la o treaptă şi mai înaltă. Poporul român nu va uita niciodată că-şi datoreşte independenţa şi prosperitatea crescândă alianţei şi prieteniei cu marele popor sovietic. După eliberarea ţării noastre, poporul român a cunoscut pentru prima dată adevărata prietenie dintre popoare, a înţeles că numai un popor liber de orice subjugare şi exploatare, cum e poporul sovietic, poate să-l sprijine şi să-l susţină în lupta sa de construire a unei vieţi noi. În anii care au urmat după eliberarea ţării noastre, ajutorul prietenesc al Uniunii Sovietice s'a manifestat în toate domeniile vieţii noastre politice, economice şi culturale. Succesele dobândite de regimul nostru de democraţie populară în domeniul industrializării, crearea şi desvoltarea industriei grele producătoare de maşini-unelte, descoperirea şi folosirea crescândă de noi zăcăminte petrolifere şi miniere, crearea condiţiilor pentru desvoltarea unei puternice industrii producătoare de bunuri de larg consum, desvoltarea sectorului socialist în agricultură, înfiinţarea şi desvoltarea gospodăriilor agricole colective şi a întovărăşirilor, toate acestea au fost posibile datorită politicii juste a partidului nostru, a eforturilor depuse de oamenii muncii din ţara noastră cu ajutorul frăţesc şi permanent al oamenilor sovietici.

Exemplul măreţ al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, victoriile strălucite ale poporului sovietic în opera de construire a socialismului şi comunismului sunt exemple luminoase pentru oamenii muncii din ţara noastră.

Măsurile recente, de o amploare fără precedent, elaborate de P.C.U.S. şi de Guvernul sovietic în vederea obţinerii — pe baza desvoltării continue a industriei grele sovietice — a unui nou şi vertiginos avânt al agriculturii şi al industriei uşoare şi alimentare producătoare de bunuri de larg consum, constitue un măreţ exemplu însufleţitor pentru toate ţările de democraţie populară, sporind admiraţia şi speranţele oamenilor muncii din lumea întreagă.

În domeniul politicii internaţionale, ţara noastră îşi afirmă din ce în ce mai mult drepturile sale de stat independent şi se opune cu hotărîre acţiunilor guvernelor imperialiste, care încearcă pe toate căile să readucă în jugul exploatării poporul nostru eliberat.

Prezenţa puternicului stat sovietic în fruntea lagărului păcii, prestigiul şi dragostea de care se bucură U.R.S.S. în lumea întreagă sunt factori hotărîtori care asigură independenţa şi fermitatea politicii noastre externe.

Ajutorul sovietic s'a manifestat cu aceeaşi tărie şi în domeniul culturii şi artei. Cultura românească, ştiinţa şi arta au fost frânate de regimurile trecute prin orientarea idealistă dată oamenilor de ştiinţă şi de artă şi prin lipsirea acestui domeniu de cele mai elementare condiţii materiale. Cultura poporului nostru, ştiinţa şi arta au fost şi ele eliberate, şi astăzi cunosc o tumultuoasă desvoltare.

Această creştere revoluţionară a nivelului de cultură al poporului nostru se datoreşte concepţiei marxist-leniniste, care stă la bază oricărei cercetări ştiinţifice, la baza oricărei opere de artă, cât şi condiţiilor favorabile create de regimul democrat-popular. Şi în domeniul acesta, vechi şi puternice sunt legăturile de colaborare între poporul nostru şi popoarele prietene din răsărit.

Printre primele tipografii din ţara noastră au fost tiparniţele trimise de mitropolitul Kievului, Petru Movilă, instalate la Iaşi şi la Câmpulung-Muscel. Tiparniţele au fost aduse de muncitori tipografi ruşi, care au contribuit la ridicarea de cadre de tipografi români. Primii paşi ai literaturii noastre culte au fost susţinuţi de influenţa rodnică a marilor scriitori ruşi Puşkin, Lermontov, fabulistul Krîlov au inspirat multe din scrierile lui Alexandru Donici, Costache Negruzzi şi ale altor scriitori români.

Dar deosebit de puternică a devenit această prietenie după eliberarea ţării noastre.

Ştiinţa şi arta sovietică, având la bază concepţia materialist-dialectică, au cunoscut succese de o amploare nemaiîntâlnită până astăzi. Biologii, fizicienii, chimiştii, agronomii, toţi oamenii de ştiinţă sovietici, luptând de pe poziţiile înaintate ale materialismului dialectic, au reuşit să descopere noi taine ale naturii, să îmbogăţească sfera cunoştinţelor contemporane, să folosească cunoaşterea legilor obiective de desvoltare, pentru a crea oamenilor condiţii de viaţă materială şi culturală din ce în ce mai bune.

Oamenii de ştiinţă din ţara noastră, care luptă cu hotărîre împotriva rămăşiţelor ideologiei burgheze şi a influenţei teoriilor antiştiinţifice care au frânat desvoltarea ştiinţei noastre în trecut, găsesc în cercetările savanţilor sovietici o orientare sigură în munca lor.

Astfel, o influenţă hotărîtoare a avut-o lingvistica sovietică în desvoltarea ştiinţei lingvistice din ţara noastră. Încă din veacul al XIX-lea, unii oameni de ştiinţă români s'au format la şcolile lingvistice din Rusia. Printre ei, amintim de marele istoric şi lingvist român Ion Bogdan, elevul cunoscutului savant rus F. T. Fortunatov, căruia îi datorează justa lui orientare în cercetarea problemei formării şi desvoltării istorice a limbii noastre şi a raporturilor cu limbile slave. De asemenea, marele lingvist rus Baudouin de Courtenay, profesor la universitatea din Kazan şi apoi la Petrograd, a avut o serioasă influenţă asupra formării şi orientării ştiinţifice a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Lingvistica românească a cunoscut relativ puţine realizări în trecut. Unii oameni de ştiinţă, conduşi de sentimente patriotice, au isbutit să creeze opere valoroase în domeniul ştiinţei limbii, cum au fost, de exemplu, Cihac, Lambrior, Hasdeu, Tiktin, Ion Bogdan şi alţii. Totuşi, din cauza condiţiilor vitrege, create de regimul burghezo-moşieresc, poporul nostru a fost lipsit de lucrări ştiinţifice care să lămurească procesul istoric al formării limbii noastre, sau care să servească pentru însuşirea justă a limbii, cum ar fi o gramatică ştiinţifică, dicţionare etc.

Chiar după eliberarea țării noastre, această situație din domeniul lingvisticii a mai dăinuit o vreme. Dar, după apariția lucrării lui I.V. Stalin « Marxismul și problemele lingvisticii » și după discuțiile ample care au avut loc în Uniunea Sovietică, Partidul și Guvernul țării noastre au luat măsuri pentru ca și în domeniul lingvisticii să se poată merge în pas cu realizările din celelalte domenii de activitate, politic, economic și științific.

Înarmată cu concepția materialist-dialectică, lingvistica din țara noastră își desfășoară din plin activitatea. În această activitate, ajutorul permanent al științei lingvistice sovietice este hotărîtor.

La elaborarea Dicționarului limbii române literare contemporane, noua echipă de redactare s'a folosit dela început de bogata experiență a lexicografiei sovietice. Concepția științifică și normele tehnice ale Dicționarului au fost stabilite după modelul Marelui dicționar al limbii ruse literare contemporane, elaborat de Academia de Științe a U.R.S.S., cât și după modelul altor dicționare sovietice. Normele tehnice elaborate în acest fel asigură lucrării românești un nivel științific înalt și o unitate absolut indispensabilă unui dicționar normativ. Dicționarele sovietice folosite de noi: « Dicționarul limbii ruse literare contemporane al Academiei de Științe a U.R.S.S. », « Dicționarul explicativ al limbii ruse » elaborat de N. N. Ușakov, « Dicționarul limbii ruse » elaborat de S. I. Ojegov, « Dicționarul de neologisme » redactat de Leokin și Petrov, ne-au ajutat la înțelegerea procesului permanent de îmbogățire a limbii literare în procesul de construire a socialismului în țara noastră, la definirea cât mai precisă a unor termeni științifici, la exemplificarea sensurilor și la gruparea lor. Problemele legate de elaborarea « Dicționarului limbii române » au fost discutate în cadrul Consiliului științific al Institutului, luându-se hotărîri care au îmbunătățit simțitor lucrarea.

Redactorii Dicționarului au urmărit cu atenție discuțiile, recenziile și articolele critice care s'au scris în Uniunea Sovietică cu privire la diferitele dicționare care apar acolo. Studierea acestui material a devenit o condiție indispensabilă în munca lor. Din această studiere minuțioasă, ei au reușit să înțeleagă limitele limbii literare contemporane, să aprecieze și să selecționeze just cuvintele care trebue să fie tratate în Dicționar.

Lexicografia este o știință nouă în țara noastră și de aceea ea întâmpină greutăți inerente începutului. Fără studierea și însușirea experienței sovietice, lucrări de mare importanță, cum sunt « Dicționarul limbii române » sau dicționarele bilingve, ar fi întârziat încă multă vreme. Tot în domeniul lexicografiei trebue să amintim ajutorul neprețuit pe care l-am primit din partea poporului sovietic prin publicarea « Dicționarului româno-rus » de către Editura de stat pentru limbi străine din Moscova. Apărut tocmai în perioada ultimei revizii a « Dicționarului ruso-român », elaborat de Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., lucrarea sovietică îndeplinește un rol hotărîtor în asigurarea nivelului științific al dicționarului nostru. Aceste dicționare (ruso-român și româno-rus) contribue la

rândul lor la întărirea legăturilor de prietenie dintre popoarele sovietice şi poporul nostru.

Secţia institutului nostru care a elaborat Gramatica ştiinţifică a limbii române a avut un ajutor substanţial din consultarea Gramaticii limbii ruse editată de Academia de Ştiinţe a U.R.S.S. sub redacţia Acad. V. V. Vinogradov, precum şi a altor lucrări importante, cum ar fi: « Cursul de limbă rusă » al lui Finkel şi Bajenov, « Cursul de limbă rusă » al lui Zemski, Crucikov şi Svetlaev, « Manualul de stilistică » al lui Gvozdev etc.

Analizarea şi desbaterile în jurul materialului sovietic au ridicat specialiştilor noştri o problemă principială, legată de organizarea materialului gramaticii. Concluziile acestor desbateri au dus la restructurarea planului de organizare a capitolelor. Sintaxa părţilor vorbirii, care fusese concepută şi redactată iniţial ca un capitol separat, a fost încadrată în Morfologie, realizându-se astfel o mai accentuată punere în evidenţă a legăturii dintre formele gramaticale şi valoarea lor sintactică. « Punctuaţia », care n'a format în trecut obiectul unor studii ştiinţifice, este amplu tratată, căpătând în cadrul capitolului « Sintaxa frazei » desvoltarea corespunzătoare importanţei ei.

Gramatica ştiinţifică a limbii române, lichidând în mare parte controversele existente şi stabilind reguli precise şi clare, a căpătat un caracter normativ, devenind un îndreptar sigur pentru toţi cei care vorbesc sau studiază limba noastră.

Cercul de studii, referate şi comunicări, care funcţionează în Institutul nostru cu scopul de a informa pe colaboratorii ştiinţifici asupra problemelor de lingvistică generală şi de a le ridica necontenit nivelul pregătirii lor, găseşte un bogat material bibliografic în revistele şi publicaţiile sovietice de specialitate. Revista Institutului de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. «Voprosî iazîkoznaniia » (Probleme de lingvistică), prin articolele pe care le publică, constitue un ajutor important în desvoltarea lingvisticii din ţara noastră, în formarea şi perfecţionarea noilor cadre de lingvişti.

Ample desbateri au avut loc la Institutul nostru în jurul articolului Acad. V. V. Vinogradov « Probleme de lingvistică în lumina lucrării lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S." şi a hotărîrii Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. », apărut în « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 1/1953. Discuţiile au arătat că în domeniul lingvisticii româneşti, în general, şi a preocupărilor Institutului de lingvistică, în special, lipsesc probleme de o importanţă deosebită, legate de desvoltarea istorică a poporului nostru, legate de problemele structurii gramaticale a limbii noastre şi a fondului ei principal de cuvinte. La elaborarea planului de muncă pe 1954, ideile generale ale articolului lui V. V. Vinogradov şi concluziile discuţiilor purtate în Institut au format jaloanele indicatoare ale viitoarei noastre activităţi.

De asemenea articolele lui R. A. Budagov despre fondul principal de cuvinte al limbilor romanice, al lui S. I. Ojegov despre problema schimbărilor produse

în vocabularul limbii ruse în epoca sovietică sau discuțiile publicate în nr. 3 și 4 din « Voprosî iazîkoznaniia » în jurul cursului universitar de « Introducere în lingvistică » formează un material bogat de studiu, documentare și orientare pentru lingvistica românească.

Atât în cadrul Institutului cât și al Facultății de filologie, desbaterea acestor materiale ocupă un loc important și rezultatele sunt îmbucurătoare.

Pentru studenții dela Facultatea de filologie, materialul sovietic publicat în revistele de specialitate constitue un ajutor prețios în munca lor de pregătire științifică. Astfel, cursul de « Introducere în lingvistică » al lui A. S. Cikobava și L. A. Bulahovski le-au lămurit unele probleme de bază ale lingvisticii. Studenții studiază acest material atât la seminarii cât și la cercul de lingvistică al Facultății. Discutarea articolului lui B. A. Serebrennikov « Contribuții la problema legăturii dintre limba și istoria societății » a dat multor studenți indicațiile generale pentru pregătirea unor lucrări în vederea Examenului de Stat.

În activitatea care se desfășoară în sânul colectivelor de catedră de Limba română dela Facultățile de filologie s'a alcătuit o evidență amplă a lucrărilor sovietice care formează baza bibliografiei pentru cursurile și seminariile privind problemele de lingvistică generală.

Întocmirea bibliografiei lucrărilor sovietice de lingvistică și discutarea lucrărilor în ședințele colectivelor de catedră au contribuit nu numai la o îmbunătățire a calității lecțiilor și a seminariilor, dar au deschis noi orizonturi în cercetarea științifică. Unii membri ai acestor catedre au propus începerea unor lucrări experimentale în domeniul foneticii pentru lămurirea problemei diftongilor în limba română, studiu inspirat de articolele lingviștilor sovietici R. I. Avanesov, M. I. Matusevici și alții.

Revista noastră, dela înființarea ei, s'a călăuzit de experiența și realizările publicațiilor sovietice de specialitate. Astfel, la organizarea rubricilor revistei noastre ne-am folosit de experiența revistei sovietice « Russkii iazîk v şkole » și « Inostrannîie iazîki v şkole ». Publicarea în coloanele revistei noastre a unor prețioase articole scrise de lingviștii sovietici contribue la documentarea maselor largi asupra problemelor lingvisticii sovietice.

În câțiva ani lingvistica din țara noastră a făcut progrese. Datorită ajutorului dat de lingvistica sovietică, ea a ieșit din impasul în care se găsea și se îndreaptă cu pași hotărîți spre realizări și studii de importanță națională.

Oamenii de știință, savanți cu lucrări importante în domeniul lingvisticii consideră că numai cunoscând rezultatele cercetărilor lingviștilor sovietici și numai însușindu-și concepția materialist-dialectică au putut să obțină o orientare justă în lucrările actuale și să-și reconsidere în lumina aceasta vechile lucrări.

« În activitatea mea științifică, arată Acad. E. Petrovici, rezultatele obținute de lingvistica sovietică mi-au fost de un mare ajutor. Îndeosebi discuțiile largi asupra unor probleme lingvistice de mare importanță care s'au desfășurat în Uniunea Sovietică în ultimii trei ani au ajutat pe lingviștii din patria noastră

să păşească pe drumul just. De pildă, eu mi-am putut revizui concepţia despre sistemul fonemelor limbii române, concepţie care păstra urme ale influenţei structuralismului. După ampla discuţie deschisă de Buletinul Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., Secţia de literatură şi limbă, la care a luat parte un mare număr de lingvişti, am putut concepe materialist noţiunea de fonem, ceea ce mi-a permis în ultimul timp să prezint just sistemul fonetic al limbii române şi raportul dintre fonetică şi fonologie».

Acestea sunt numai câteva exemple care dovedesc în mod categoric că desvoltarea lingvisticii româneşti este îndrumată şi ajutată de sora ei mai mare şi mai bogată în experienţă, lingvistica sovietică. Fără o concepţie ştiinţifică la bază şi fără o amplă cercetare şi însuşire a lingvisticii sovietice, lingviştii noştri nu au putut da în trecut decât lucrări de importanţă minoră.

În lumina învăţăturii marxist-leniniste, care îi este far călăuzitor, şi înarmată cu studierea şi însuşirea experienţei înaintate a ştiinţei sovietice, lingvistica din ţara noastră luptă şi reuşeşte să dea astăzi poporului nostru muncitor lucrări de importanţă naţională, cum sunt gramatica, ortografia şi dicţionarul limbii române.

Măreaţă şi rodnică este prietenia dintre poporul român şi popoarele sovietice. Pe drumul luminos al acestei prietenii, tânăra noastră republică creşte şi se întăreşte. Vom păstra în sufletele noastre o fierbinte recunoştinţă celui mai puternic stat din lume, celui mai bun şi mai sigur sprijin al oamenilor muncii de pretutindeni, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

HOTĂRÎRE PENTRU APROBAREA NOILOR NORME ORTOGRAFICE ALE LIMBII ROMÂNE*

Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Române:

1. Aprobă noile norme ortografice ale limbii române, elaborate de Academia Republicii Populare Române, care fac parte integrantă din prezenta Hotărîre.

2. Academia Republicii Populare Române va publica până la 1 Octombrie 1953 Micul Dicţionar Ortografic (Index de cuvinte), îndreptar pentru aplicarea noilor norme ortografice.

3. Noile norme ortografice ale limbii române intră în vigoare dela data de 1 Aprilie 1954.

Pentru învăţământul de toate categoriile, noile norme ortografice intră în vigoare începând cu anul şcolar 1955—1956, cu excepţia învăţământului superior pentru care rămâne valabilă data de 1 Aprilie 1954.

4. Începând cu data de 1 Aprilie 1954, manuscrisele pentru orice fel de lucrări ce se vor tipări, multiplica, litografia etc. vor fi prezentate în noua formă ortografică.

Revistele de copii se vor tipări cu noua ortografie începând cu anul şcolar 1955—1956.

5. Manualele şcolare pentru anul şcolar 1954—1955, pentru învăţământul de toate categoriile, vor fi tipărite cu vechea ortografie.

Începând cu anul şcolar 1955—1956, manualele pentru învăţământul de toate categoriile tipărite cu vechea ortografie nu mai sunt valabile.

6. Dela dispoziţiile art. 5 se exceptează manualele şi cursurile pentru învăţământul superior.

7. Ministerele şi celelalte organe centrale vor lua măsuri pentru a prevedea, în planurile de cheltuieli şi planurile de aprovizionare tehnico-materiale pe 1954—1955, fondurile şi materialele necesare aducerii la îndeplinire a prezentei Hotărîri.

București, 16 Septembrie 1953.

Preşedintele Consiliului de Miniştri,
GH. GHEORGHIU-DEJ

Director General al Treburilor Consiliului de Miniştri,
PETRE COSTACHE

Nr. 3.135.

* Colecţia de hotărîri şi dispoziţii ale Consiliului de Miniştri al R.P.R., anul II, nr. 63 din 5 Octombrie 1953.

NORME PRIVIND ORTOGRAFIA LIMBII ROMÂNE

Pentru a uşura maselor largi populare însuşirea scrierii româneşti şi a grăbi ridicarea nivelului cultural al ţării, pentru a înlătura lipsa de consecvenţă şi fluctuaţiile în scrierea limbii române, regulile ortografice de până acum vor fi schimbate în sensul prezentei Hotărîri:

1. Se suprimă litera *â*, înlocuindu-se peste tot cu *î (mînă, mîine, cînd, gînd, romîn, Romînia)*.

2. Se înlocuieşte apostroful cu linioară, pentru a marca rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte *(s-a dus, m-a văzut, v-a scris, dusu-s-a, într-o zi, nu-s* etc.).

3. Se suprimă *u* final dispărut din rostire *(ochi, unchi, unghi, cîrmaci, bici mai, cui, voi, tai, roi, făcui, auzii)*.

4. După literele *ş, j*, în rădăcina cuvântului, se scriu literele *i, e, a*, nu *î, ă, ea* (de ex. *şi, şir, şină, maşină, jilţ, jir, jeratic, a jecmăni, jelanie, a jelui, şase, şapte, şade* etc.), iar în afară de rădăcina cuvintelor, în terminaţii şi în sufixe, se scriu literele *î, ă, ea*, pentru a păstra identitatea imaginii grafice a terminaţiilor şi sufixelor (de ex. terminaţiile şi sufixele *-ă, -ări, -ământ, -ător, -înd, -eză, -ească, -eală, -ean: uşă* sg., *tovarăşă* sg., *fruntaşă* sg., *grijă* sg., *coajă* sg., *plajă* sg., *îngraşă* sg. ind. prez., *furişă* perf. simplu, *îngrăşă* perf. simplu, *angajă* perf. simplu, *înfăţişări, angajări, îngrăşământ, înfricoşător, furişează, angajează, să sfîrşească, să greşească, tovărăşească, greşeală, oblojeală, clujean mureşean, oşean* etc.

5. După consoane (afară de *ch, gh)* nu se va scrie *ia*, ci *ea (deal, meargă, leac, lunea, marţea, seară, seamă, ceas, ceai, ceară, geam* etc.).

După consoane labiale *(b, p, m, f, v)*, acolo unde de obicei alternează cu *ie*, se va scrie *ia: biata (biete), piatră (pietre), să piară (piere), amiază, miazăzi, miazănoapte (miez), dezmiardă (dezmierd), o mia (miel), fiare (fier), să fiarbă (fierbe), abia, piază, fiară.*

Diftongul *ia* se mai scrie după consoană şi în pronumele *aceştia, atîţia (aceşti + a, atîţi + a)*.

6. După *ch, gh* se scrie *ea* atunci când alternează cu *e (cheamă — chem, cheag, se încheagă — a se închega, blochează — blochez, tinichea — tinichele, gheară — gheruţă, gheată—ghete, gheaţă — gheţuri, veghează —veghez, priveghează — priveghez)* şi *ia* când nu există forme alternante *(chiar, maghiar)*.

7. La început de cuvânt şi după vocală se scrie *ia* când alternează cu *ie (femeia — femeie, baia — baie, voia — voie, trebuia — trebuie, să croiască — croieşte, întemeiază — întemeiez, îndoială — îndoieli, băicoian (din Băicoi) — băicoieni* etc.) şi *ea* când alternează cu *e (ea — el, aceea — acelei, ideea — idee, epopeea — epopee, Coreea, coreean — Coree, creează — creez* etc.).

8. După vocala *i* nu se va scrie *ia* sau *ea*, ci *a (via, viaţă, familia, piaţă)*.

9. Diftongul *ie*, la început de cuvânt şi după vocală, se va scrie *ie (ied, iepure, ieftin, ieşire, femeie, cheie, baie, voie, trebuie, creier, treier, constituie, atribuie, proiect)*.

Fac excepţii *eu, el, ei, ele, eşti, este, e, eram, erai...*

În cuvintele în care nu se rosteşte *ie*, ci *e*, se va scrie *e (creez, idee, alee, epopee, eră, epocă, exploatare, eminent, poet, poezie, poemă* etc.).

După consoană, unde se pronunţă diftongul *ie*, nu se va scrie *e*, ci se va scrie *ie (fier, pier, pietre, miel, pierde, miercuri, obiect, subiect* etc.).

10. Înainte de *b, d, g, v* nu se va scrie *s*, ci *z*, aşa cum se pronunţă *(zbor, zbucium, brazdă, izvor, azbest, zdruncin, zgomot, zvon, zvânta)*.

11. Prefixul *des-*, înainte de *b, d, g, v, r, m, n, l* şi înainte de vocale, se va scrie *dez- (dezbatere, dezgroapă, dezvoltare, dezrădăcina, dezmiardă, deznoda, dezlega, dezamăgi, dezarma, dezumfla)*.

12. Sufixul *-eţe* se va scrie cu *e* la sfârşit *(tinereţe, frumuseţe)*.

13. După litera *ş* a particulei dela sfârşitul pronumelor şi adverbelor se va scrie *i (acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi, însuşi, însăşi, totuşi, iarăşi)*.

14. Se suprimă consoanele duble *(casă, masă, rasă,* nu *cassă, massă, rassă)*.

Consoane duble sunt posibile numai la întâlnirea consoanei *n* a prefixului *în-* cu *n* iniţial al rădăcinii următoare *(înnoda, înnopta, înnoi, înnora)*.

15. Se vor scrie cu litere mici : numele de popoare *(romîn, rus, polonez* etc.), lunile *(ianuarie, februarie* etc.), zilele săptămânii *(luni, marţi* etc.), punctele cardinale *(sud, est* etc.).

16. Se va scrie *b* (nu *v*) în numele lunilor *februarie, septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie.*

EMINESCU ŞI PROBLEMELE LIMBII NOASTRE

Pe marginea unei scrisori a lui Eminescu

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

Dintre numeroasele mărturii lăsate de Eminescu asupra vieţii culturale şi politice a vremii lui, reproducem scrisoarea de mai jos, care oglindeşte limpede dragostea şi interesul marelui nostru poet pentru problemele referitoare la cultivarea şi desvoltarea limbii române [1].

Octombrie 1877
Iaşi 15/27

Stimate Domnule,

Faptul de a nu fi răspuns la telegrama Dvs. dată cu răspuns plătit este o nepoliteţă fără margini, pe care vă rog să aveţi bunătatea a nu mi-o lua în nume de rău. În chipul acesta însă îmi arăt nehotărîrea mea: Slavici îi scrisese lui Jacques [2] că « Timpul » nu prea merge bine. Luni întregi el nu-şi primise salariul, iar scrisoarea sa era de natură să mă indispună mult, deşi o evadare din Iaşi mi-ar fi fost cât se poate de plăcută. Căci nimic nu întrece mahalagismul ieşean, vorbăria goală înrădăcinată la « Junimea », discuţia cam trivială pe care onorabila societate, de câtăva vreme, o face să înflorească faţă de producţiile literare.

Pe de altă parte trebuie în adevăr să ţinem seamă că această societate este totuşi singura care arată oarecare pricepere în ce priveşte producţiile literare. De câtva timp această pricepere a devenit foarte filistină şi judecata a căpătat un caracter care, în niciuna din cele trei forme ale sale, nu te înviorează. Prima formă, cea mic-burgheză a lui Jacques, Gane şi alţii, este paralizantă; a doua, sceptică şi care veşnic vrea să pară superioară, a lui Carp — la Pogor puternic amestecată cu necuviinţe — este deprimantă; a treia, superficială,—la Naum, Vârgolici şi alţii se apropie foarte mult de nepricepere. Din parte-mi, cred că am făcut câţiva paşi înainte, « Junimea » este de părere că am făcut paşi înapoi.

---

[1] Scrisoarea e adresată lui Titu Maiorescu şi o reproducem după revista « Contemporanul » nr. 35 (308) din 29 august 1952.

[2] E vorba de Iacob Negruzzi (*Nota Redacţiei*).

Şi totuşi — adevărat sau fals — este cel puţin o judecată, la care în altă parte cu greu te-a putea aştepta. În Bucureşti politica, ca ocupaţie intelectuală, a întunecat pentru multă vreme literatura. În orice caz, îngustimea conştiinţei omeneşti este cu greu în stare să cuprindă deodată două direcţiuni, pe cea politică şi pe cea literară; cursul lor paralel în una şi aceeaşi conştiinţă se face în sau pe socoteala unuia din cele două sisteme de idei, sau chiar pe socoteala amândorora. Astfel mie îmi pare să fi observat că Slavici a început să scrie mai rău în ce priveşte literatura, mai bine în ce priveşte politica. Aşa de pildă articolul său asupra Radicalismului este bun.

Incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdin.

Vedeţi deci că aş putea fi încă multă vreme nehotărît, cu toate că aici îmi merge rău, cu toate că ar trebui să profit de ocazie, căci « primum vivere, deinde philosophari ». Dealtmintrelea voiajul meu, chiar cu cea mai mare bunăvoinţă, nu ar fi putut avea loc, fiindcă nu aveam (resp. nu am) cu ce.

Dacă s'ar găsi în Bucureşti mai multă linişte, mai mult spaţiu pentru laturile colţuroase ale cuiva — aceasta-i întrebarea. Sau şi acolo eşti tot atât de aspru lovit ca şi aici. Dar dece să mai întreb. Viu îndată ce pot, poate chiar în zilele ce urmează.

Am adunat multe vechituri, din manuscripte şi tipărituri vechi româneşti, pe care le-aş lua bucuros cu mine. Această împrejurare îmi scumpeşte călătoria, dar mi-ar păstra materialele spre a-mi umplea timpul liber cu adunarea de cuvinte şi locuţiuni.

Începe a mi se face clar că limba românească este într'adevăr bogată, posedă un număr de sufixe vii, ba chiar şi cantitate. În hârţoage vechi am descoperit mai multe formaţii sintactice fermecătoare, mai multe tipuri care au fost uitate, apoi conjuncţii, prepoziţii şi adverbe, şi chiar două moduri noi, deşi defective.

S'ar putea strânge material pentru o sintaxă românească. Numai timp şi linişte. Dar cine le are!

Cheia pentru fonologia românească îmi pare deasemenea sigură. Legile noastre fonetice sunt cele vechi slave, care sunt însă neobişnuit, ba chiar de mirare, apropiate de cele romanice, aşa încât contopirea lor în limba română este cu totul naturală. Din « Columna » am înţeles limpede că D-l Hasdeu pricepe în mod practic vechea slavonă, dar în ce priveşte fonetica face greşeli cu totul elementare. Lucrul mi s'a părut curios, căci dacă el ar fi cunoscut fonologia slavonă, i-ar fi fost uşor să pună la locul lor pe etimologişti şi să rezolve definitiv chestiunea ortografică. Multa sed non multum ştie acest om.

Aud că în curând veţi veni la Iaşi, ad majorem Junimae gloriam. Atunci dacă voi fi încă aici, multe se vor putea discuta.

Cu salutări şi o strângere de mână.

M. EMINESCU

Scrisoarea de mai sus oglindeşte întreaga personalitate a lui Eminescu. Ea ne arată interesul pasionat al poetului pentru toate problemele vremii lui, intensitatea cu care le trăia, precum şi cunoştinţele lui temeinice în materie de politică, literatură sau filologie. Scrisoarea este străbătută în întregime de un spirit polemic, combativ,— Eminescu având în toate problemele de care s'a ocupat o poziţie înaintată, progresistă.

Pe cât de încercat de nevoi şi de lipsuri materiale se arată poetul în scrisoarea de mai sus, pe atât de dârz şi de demn îşi manifestă ironia şi desacordul cu contemporanii săi. Pe Eminescu îl interesează, în primul rând, înflorirea limbii şi literaturii române, nu intrigile şi filistinismul cuibărite la « Junimea ».

Această societate, pe care criticii literari burghezi au considerat-o ca mediul de naştere al operei eminesciene, este prezentată de Eminescu în lumina ei adevă-

rată, arătând că în manifestările ei de bază era stăpânită de filistinism, spirit mic-burghez, scepticism, trivialitate şi nepricepere. La « Junimea » se întâlnea atât individualismul anarhic burghez, cât şi scepticismul zeflemist cu pretenţii de superioritate intelectuală al moşierimii în declin. Când Eminescu scria rândurile de mai sus, în 1877, adică atunci când el se afla în plină forţă creatoare, « Junimea » era de părere că « a făcut paşi înapoi », cum spune poetul, dând o expresie fidelă raporturilor reale dintre creaţia eminesciană şi « Junimea ».

Altă problemă importantă a timpului său, de care se ocupă Eminescu în scrisoare, este aceea a raporturilor dintre literatură şi politică. Cunoscător adânc al politicii vremii sale, al oamenilor şi moravurilor care o dominau, Eminescu nu putea vedea altceva decât antagonismul dintre literatura progresistă şi politica reacţionară, aşa cum aceasta din urmă se înfăţişa în aceea vreme. În toată opera lui, Eminescu a demascat falsitatea democraţiei burgheze, a arătat goliciunea principiilor ei şi realitatea moravurilor din partidele monstruoasei coaliţii, dându-şi limpede seama că o asemenea politică nu poate favoriza desvoltarea culturii şi înflorirea literaturii. De aceea Eminescu desparte politica de literatură. Dar, desigur, el nu s'ar fi gândit la această despărţire dacă era vorba de o politică stăpânită de principialitate, de o politică sinceră în folosul poporului muncitor, în care literatura îşi găseşte, în mod firesc, un sănătos reazim ideologic. Cea mai bună dovadă în acest sens este însăşi creaţia eminesciană, izvorîtă dintr'o poziţie ideologică combativă, din conştiinţa nedreptei orânduiri sociale a vremii sale, pe care o critică şi o ironizează în « Viaţa », « Impărat şi proletar », « Scrisori », « Ai noştri tineri», « Junii corupţi » şi altele. Politica, aşa cum se practica în acea vreme, ducea literatura la sterilitate, şi Eminescu, pe drept cuvânt, nu vedea posibilă colaborarea dintre ele.

Scrisoarea lui Eminescu este apoi de cel mai mare interes pentru felul în care poetul vedea problemele de bază ale limbii noastre. Numai în câteva fraze el aruncă o lumină pătrunzătoare asupra chestiunilor esenţiale în legătură cu limba română. Cercetător pasionat al vechilor manuscrise şi tipărituri româneşti — cum ni-l arată scrisoarea — şi cunoscător adânc al limbii poporului, Eminescu scoate în relief bogăţia limbii noastre, care « posedă un număr de sufixe vii», « formaţii sintactice fermecătoare, mai multe tipuri care au fost uitate, apoi conjuncţii, prepoziţii şi adverbe, şi chiar două moduri noi, deşi defective». Eminescu relevă apoi asemănarea fonetică dintre limba română şi limbile slave, subliniind necesitatea alcătuirii unei sintaxe româneşti şi stabilirea unei ortografii fonetice, ştiinţifice.

Aprecierile lui Eminescu asupra bogăţiei limbii noastre sunt foarte explicabile pentru un poet care şi-a sprijinit creaţia pe limba poporului, pe care a cunoscut-o şi a cultivat-o cu dragoste şi veneraţie. Folosind «sufixele vii», « formaţiile sintactice fermecătoare », conjuncţiile, prepoziţiile şi adverbele găsite în limba bogată a poporului, Eminescu a împrospătat, a îmbogăţit, a şlefuit limba noastră literară, nu creând o limbă personală, ci folosind limba adevărată a popo-

rului nostru. Într'o vreme în care clasa dominantă vorbea cu preferință franceza sau germana, Eminescu descopere și apără cu convingere frumusețea și bogăția limbii poporului nostru, limba celor mulți, limba înțeleasă de toți. Opera lui Eminescu este dovada vie că nu poate exista un mare scriitor fără cunoașterea adâncă a limbii poporului, fără folosirea cu pricepere și măiestrie a comorilor ei. Dar stăpânirea limbii cere studiu, cere legătura cu viața poporului, cu felul lui de a gândi. În scrisoarea de mai sus, Eminescu se arată un cercetător activ al vechilor monumente de limbă și un cunoscător adânc al subtilităților gramaticale și lexicale ale limbii noastre. Aceasta explică faptul că opera eminesciană a fost și este înțeleasă și iubită de poporul nostru, care vede în ea expresia felului său de a simți și vorbi.

Eminescu dă încă o dovadă a probității lui științifice atunci când recunoaște, în plină atmosferă latinizantă, asemănărea dintre legile fonetice ale limbii române și ale limbilor slave, a căror contopire în limba română « este cu totul naturală ». Această constatare a lui Eminescu nu rezultă dintr'o impresie subiectivă și întâmplătoare, ci este rezultatul studiilor lui aprofundate de filologie. Este foarte probabil ca Eminescu să fi cunoscut lucrarea marelui slavist August Leskien, apărută în acea vreme: « Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Grammatik. Texte ». Weimar, 1871.

Eminescu era stăpânit de pasiunea de a se documenta științific în problemele de limbă și istorie. De aceea, el a reușit să se desprindă repede din atmosfera și mentalitatea greșită a latiniștilor și a italienizanților, care căutau să introducă în limbă o tendință artificială. Pe aceștia îi ironizează și îi combate cu vehemență: « A crede însă că un popor de peste zece milioane de suflete — scrie Eminescu — a fost compus numai din nătângi și că n'au avut nici destul auz, nici destulă minte, pentru a-și plăzmui o limbă cum se cade, a primi apoi ciudatul axiom că numai domnii filologi sunt oameni cuminți care ne pot pune la cale două teorii pe care le sug între patru pereți din degetul cel mic, o asemenea credință este o insultă pentru națiа românească, care a vorbit și a scris într'un fel înainte chiar de a fi sămânță de filologi » [1].

Pe temeiul studiilor lui asupra limbii și al cunoașterii necesităților culturii noastre, Eminescu cerea în scrisoarea de mai sus, datată din Octombrie 1877, alcătuirea unei gramatici a limbii române și stabilirea unei ortografii fonetice. Timp de peste trei sferturi de secol, regimul burghezo-moșieresc nu a îndeplinit aceste cerințe ale culturii noastre, relevate cu atâta pătrunzătoare clarviziune de către Eminescu. A trebuit ca puterea în stat să fie cucerită de clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, pentru ca, odată cu realizarea atâtor revendicări sociale și culturale, să se acorde sprijinul cuvenit desvoltării limbii române și să se alcătuiască gramatica și ortografia științifică a limbii noastre, așa cum a cerut marele nostru poet încă de acum 76 de ani.

[1] Studii și conferințe cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani dela nașterea lui Eminescu, E.S.P.L.A., 1950, p. 143.

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

UNELE PROBLEME ALE PREDĂRII LIMBILOR ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR ŞI MEDIU

Constatări cu prilejul examenului de limba română la sfârşitul anului şcolar 1952—1953

În viaţa societăţii, limba este unul dintre fenomenele cele mai importante, deoarece cu ajutorul ei oamenii comunică, fac schimb de idei, se înţeleg reciproc. Societatea nu se poate dispensa nicio clipă de serviciile ei, căci fără ea nu se poate organiza nici un fel de activitate, fie de producere a bunurilor materiale, fie culturale.

Desvoltând în mod creator genialele teze ale lui Marx, Engels şi Lenin, în care lingviştii au putut găsi întotdeauna indicaţii despre multe probleme ale teoriei şi istoriei limbii, I. V. Stalin a arătat că: « Fără o limbă înţeleasă de societate şi comună pentru membrii ei, societatea îşi încetează producţia, se destramă şi încetează de a exista ca societate. În acest sens, limba, fiind un mijloc de comunicare, este în acelaşi timp şi un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii »[1]. I. V. Stalin fundamentează descrierea limbii, a structurii şi funcţiilor ei sociale pe principiul cercetării dialectice a obiectului formulat de V. I. Lenin: « Pentru a cunoaşte cu adevărat obiectul, trebuie cuprinse, studiate toate laturile lui, toate laturile şi « mijlocirile ». Niciodată nu vom ajunge pe deplin la aceasta, dar exigenţa multilateralităţii ne fereşte de greşeli şi de stagnare » [2].

De aceea problema studierii şi însuşirii limbii prezintă o importanţă uriaşă, începând cu copiii de vârsta preşcolară. Copilul capătă neîncetat noi şi noi cunoştinţe, care îi desvoltă gândirea şi, strâns legată de aceasta, vorbirea. De aceea este necesar ca, începând cu şcoala elementară şi până în ultimii ani de învă-

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 21.

[2] V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 32, p. 72.

țământ, să se acorde o deosebită atenție problemei însușirii limbii, a scrierii și a exprimării corecte, pentru a putea îmbrăca gândurile noastre în haina materială a limbii.

Însușirea limbii române de către toți cetățenii din R.P.R., indiferent de naționalitate, este o sarcină de deosebită importanță. Ea contribue într'o măsură importantă la înțelegerea reciprocă între toți oamenii muncii în opera de construire a vieții noi, a socialismului. Limba patriei este una din importantele pârghii în opera de educație comunistă a oamenilor muncii, căci în această limbă se scriu un număr important de opere ideologice, literare, conferințe, referate etc.

Partidul Muncitoresc Român și guvernul Republicii Populare Române au acordat neîncetat o atenție deosebită studierii limbilor în școală, începând cu reforma învățământului din 1948, întocmind noi programe și manuale, organizând cursuri de perfecționarea cadrelor didactice etc.

Cu prilejul celor două sesiuni ale Academiei R.P.R. din martie și iulie 1951, precum și la Congresul învățătorilor din R.P.R. din 1952, s'a arătat cât de mare este rolul care revine școlii în însușirea și studierea limbii române.

Din hotărîrea sesiunii Academiei din 1951 și din desbaterile Congresului învățătorilor a reieșit clar rolul cadrelor didactice, care trebuie să găsească cele mai bune metode de a face pe elevi să înțeleagă frumusețea și vigoarea limbii române, o limbă bogată, în plină desvoltare. Cu ajutorul limbii române, pe lângă faptul că se predau toate celelalte cunoștințe, se cultivă la elevi dragostea pentru patria noastră, dragostea pentru Marea Uniune Sovietică, pentru toți oamenii muncii din lumea întreagă.

Pe drept cuvânt a arătat tovarășul Gheorghiu-Dej la Congresul învățătorilor că: « Trebuie să se acorde o deosebită atenție studierii în școli a limbii române, făurită de popor prin eforturile a zeci de generații, a literaturii progresiste clasice și contemporane, care oglindește năzuințele poporului, lupta și cuceririle sale » [1].

În ridicarea nivelului metodico-didactic al cadrelor didactice, un rol important îl joacă bogata experiență a pedagogiei sovietice. Marele pedagog rus K. D. Uşinski a arătat cât de importantă este pentru elevi cunoașterea limbii materne în vederea desvoltării individului și a adâncirii legăturilor cu poporul din mijlocul căruia se ridică: « Limba poporului este floarea cea mai frumoasă a întregii sale vieți spirituale, care începe departe, dincolo de hotarele istoriei, o floare care nu se ofilește niciodată și care înflorește veșnic ». Și mai departe : « Limba nu exprimă numai puterea de viață a poporului, ci este însăși viața lui ».

Fiecare învățător, fiecare profesor, indiferent de specialitate, trebuie să contribuie la însușirea temeinică a limbii române de către elevi. Și aceasta nu numai în cadrul orelor de limba română, ci a tuturor orelor în școală și în afara școlii.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 616.

În opera de ridicare a nivelului predării limbilor în şcoală, un rol important, pe lângă Ministerul Învăţământului Public, îl au institutele de lingvistică, de istorie literară şi folclor etc.

Luptând consecvent şi cu hotărîre pentru introducerea marxismului în lingvistică în ţara noastră, institutele de cercetări ştiinţifice în domeniul limbii, prin diferite periodice, publicaţii, au sarcina de a zdrobi concepţiile burgheze de subapreciere a rolului gramaticii în consolidarea cunoştinţelor şi formarea deprinderilor de exprimare corectă.

Până în anul trecut, Institutul de lingvistică din Bucureşti, sub vechea conducere, nu a reuşit să-şi îndeplinească marile sarcini ce-i reveneau. Abia în acest an s'a dat la tipar, cu o mare întârziere, primul volum din Gramatica limbii române (Fonetica şi Morfologia), Micul dicţionar ortografic şi Normele noii ortografii, iar în curând se va da la tipar primul din cele pentru volume ale Dicţionarului limbii române literare contemporane.

Problemele metodico-didactice, subapreciate în trecut de specialiştii Institutului de lingvistică, au început să intre din ce în ce mai mult în sfera preocupărilor noastre. Astfel, institutul nostru şi-a dat avizul asupra diferitelor manuale şi programe pentru învăţământul elementar şi mediu şi a luat măsuri pentru o colaborare cât mai strânsă cu Ministerul Învăţământului Public.

Există toate condiţiile ca legăturile dintre lingvişti şi pedagogi să devină din ce în ce mai rodnice, ceea ce va contribui la ridicarea calităţii învăţământului.

În numărul de faţă publicăm o serie de articole în legătură cu problema predării limbilor în şcolile de toate gradele. În vederea elaborării acestor articole, Institutul de lingvistică a trimis un număr de colaboratori ştiinţifici să asiste la examenele din sesiunea iunie 1953. Au fost vizitate numeroase şcoli elementare şi medii, pedagogice, tehnice, şcoli din sistemul rezervelor de muncă, şcoli cu limba de predare română şi maghiară, obţinându-se un bogat material care a stat la baza articolelor ce urmează. Desigur că materialul documentar adunat este încă insuficient pentru a se putea epuiza problemele prezentate. De altfel nici Ministerul Învăţământului Public (Direcţia şcolii, Institutul de cercetări pedagogice) nu dispunea de suficient material în aceste probleme la sfârşitul lunii iulie a.c. Suntem convinşi totuşi că problemele ridicate din materialul prelucrat în revista noastră vor da posibilitate organelor de conducere ale învăţământului public, mediu şi superior şi cadrelor didactice să discute critic rezultatele cercetării noastre şi să ne trimită spre publicare în numerele viitoare ale revistei noastre observaţiile lor [1].

[1] La culegerea datelor necesare redactării articolelor de mai jos a lucrat un colectiv format din următorii tovarăşi: Asan F., Breban Vasile, Bulgăr Gheorghe, Gheorghiu Constantin, Iliescu Maria, Maneca Constant, Nicolaescu Ecaterina, Nicolescu Aurel, Rizescu Ion, Seche Luiza, Vasiliu Emanuel, Vasiliu Laura, din Bucureşti şi tovarăşii: Onu Liviu, Scridon Gavril, Ion Pătruţ, Stanciu Virgil, Indrea Alexandru, Cionifi Traian, Stănescu Constanţa, Pop-Corniş Gh., Miron Lucreţia, Todoran Romulus, Zdrenghea Mircea, Cuparencu Livia, Pavel Alexandru, din Cluj.

În numărul următor vom publica articole în legătură cu examenele de limba română din şcolile medii tehnice, şcolile profesionale, şcolile cu limba de predare maghiară. De asemenea, în legătură cu predarea limbii ruse în învăţământul mediu şi superior şi cu predarea limbii maghiare, precum şi concluziile noastre în legătură cu întreaga problemă prezentată.

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CLASELE I—IV

DE

I. RIZESCU

Programa şcolară a claselor I—IV arată că « limba română este obiectul principal de studiu în şcoala elementară ». Elevii şcolii elementare trebuie să se deprindă să citească conştient, corect, curent şi expresiv; să poată exprima ideile fără greşeli, atât în scris cât şi oral, în mod corect şi liber. În vederea atingerii acestui scop, programa şcolară prevede ca materia de studiu să fie repartizată în felul următor: 1) Citirea; 2) Gramatica şi ortografia; 3) Expunerea şi compunerea.

Faptul că s'au făcut progrese simţitoare în predarea limbii române se datoreşte în bună parte şi îmbunătăţirii programei şi manualelor şcolare. Lecturile sunt grupate pe unităţi logice, au un bogat conţinut ştiinţific, care contribuie atât la însuşirea limbii naţionale, cât şi la educaţia în spiritul dragostei de patrie şi al internaţionalismului proletar. În acest sens trebuie arătat că lecturile grupate în teme ca: « În patria noastră înfloreşte o viaţă nouă », « Marea noastră prietenă Uniunea Sovietică », sau fragmente din folclor (basme, legende etc.), din manualul de clasa a IV-a, au un mare rol instructiv-educativ. Introducerea unui mare număr de texte din clasicii noştri (Alecsandri, Creangă, Eminescu, Caragiale), ca şi din scriitorii contemporani (Beniuc, Dumitriu, Banuş), precum şi din scriitorii sovietici, pe lângă diferite prelucrări, a dus la îmbunătăţirea manualelor. De asemenea abecedarul de clasa I este superior celor din trecut atât prin conţinutul lecţiilor, metoda şi ordinea lor, cât şi prin prezentarea grafică.

Pentru ca manualul şcolar să devină un instrument de prim ordin în cadrul procesului de învăţământ, este necesar să fie adecvat nivelului clasei respective. Acest principiu nu este întotdeauna respectat: astfel, cartea de citire de clasa I cuprinde lecţii prea grele. Cartea începe cu poezia « Ţara mea » de Maria Banuş,

iar în cuprins are numeroase lecţii mult prea lungi şi cu un vocabular greu (de exemplu « Punguţa cu doi bani »). Aceeaşi situaţie se observă şi în celelalte manuale. De exemplu în manualul de clasa a II-a se găsesc lecţii ca « Soldatul Eftimie Croitorul », cu expresii grele (de pildă « norii cenuşii străjuiau deasupra pământului » sau « valuri învolburate »). Redarea fragmentară a unei lecturi, a unei poezii nu poate ajuta la înţelegerea ideii în ansamblul ei. Astfel putem cita poezia «Iarna pe uliţă» de Gh. Coşbuc, sau schiţa « Calul» de Em. Gârleanu, din manualul de clasa a II-a, redate fragmentar. Uneori se strecoară şi greşeli serioase de metodă. Astfel, la pagina 30 în Abecedarul de clasa I este trecută litera *E*, care apare explicată abia la pagina 34. Este, în general, necesar să existe o grijă mai mare a exprimării conţinutului ştiinţifico-moral al lecturilor într'o formă aleasă, afectivă, pentru a atrage pe copil şi a-i trezi interesul.

În vederea însuşirii cât mai temeinice a structurii gramaticale, care împreună cu fondul principal de cuvinte formează esenţa specificului limbii, M.I.P. a editat manuale speciale pentru gramatică şi ortografie.

Manualele sunt, în general, fundamentate pe o bază ştiinţifică, ţin seama de un raport just între sintaxă şi morfologie, cuprind definiţii bine formulate şi au numeroase exerciţii.

Pentru a exista o legătură organică între aceste manuale, era necesar ca la începutul fiecărui manual să existe un capitol recapitulativ asupra ultimelor probleme din anul precedent. Deşi manualul de clasa a III-a se încheie cu capitolul despre « verb », totuşi manualul următor începe cu « alcătuirea cuvintelor ». Nu se păstrează întotdeauna o ordine în tratarea problemelor. Astfel, în manualul de clasa a IV-a capitolele de morfologie şi sintaxă se amestecă între ele. De asemenea nu întotdeauna se păstrează exactitatea ştiinţifică. De exemplu, capitolul referitor la « alcătuirea cuvintelor » din manualul de clasa a IV-a este defectuos întocmit. Aici se introduce noţiunea de « terminaţie » pentru ceea ce este în realitate un sufix (prieten, *-ă*). În manualul de clasa a III-a se arată categoric că adjectivul nu poate să aibă rol decât de parte secundară în propoziţie (p. 83), deşi adjectivul poate avea şi rol de parte principală (subiect, nume predicativ etc.).

Dacă uneori manualele sunt încărcate cu probleme care ar putea să lipsească, alteori se exclud unele capitole fără nici un motiv; de exemplu, în manualul de clasa a IV-a se dau toate părţile de cuvânt neflexibile, în afară de interjecţie; sau, în manualul de clasa a II-a se prezintă părţile principale şi secundare ale propoziţiei fără a se vorbi de propoziţia simplă şi desvoltată.

Examenele de sfârşit de an din sesiunea iunie a.c. au dovedit că elevii şcolilor de toate gradele au făcut progrese importante în însuşirea limbii române. Astfel s'a dat o atenţie deosebită citirii corecte, expresive, conştiente. În atingerea acestui scop, învăţătorii au folosit diferite metode, şi anume *citirea explicativă*, însoţită de obicei de jocuri de cuvinte, ghicitori, repetarea unor fragmente semnificative sau valoroase din punct de vedere literar, citirea pe roluri, dra-

matizare. Citirea explicativă a mers mână în mână cu povestirea conținutului din partea elevilor, cu alcătuirea de scheme rezumative pe tablă și instituirea unor caiete de rezumate.

Citirea *explicativă* s'a încheiat adesea cu cea *selectivă*, a citirii părților celor mai expresive, după ce s'au extras ideile principale ale lecturii. În acest mod s'a reușit să se desvolte nu numai gustul pentru carte, ci și un întreg complex de sentimente și idei în spiritul educației comuniste (Școala nr. 5 băieți, nr. 17 băieți din București, Școala pedagogică de fete din Cluj).

Cu ocazia examenelor s'a constatat de asemenea ce importanță deosebită are pentru însușirea unei limbi, îmbogățirea vocabularului elevilor. De aceea este necesar ca chiar în cursul citirii explicative să se extragă cuvintele și expresiile mai noi și să fie scrise pe tablă. Elevii trebuie să fie lămuriți asupra sensului cuvintelor, iar în clasele mai mari (a III-a, a IV-a) să dea sinonimele și antonimele acestor cuvinte. Folosirea carnețelelor-vocabular este o metodă cu rezultate bune.

Nu se poate obține îmbogățirea vocabularului copiilor, ca și o pronunțare corectă din partea lor, fără folosirea lecturii particulare.

S'a putut observa — în cadrul examenelor — că la numeroase școli învățătorii dau o mare atenție lecturii particulare și folosesc diferite metode, ca acelea a caietului de rezumate, a expunerii lecturii citite etc.

Vizitarea de expoziții, excursii, vizionarea de filme, completarea necontenită a bibliotecii clasei și școlii sunt factori activi în îmbogățirea vocabularului elevilor, în însușirea temeinică a citit-scrisului.

Desigur că mai există numeroase cazuri de desconsiderare a importanței predării citit-scrisului, a îmbogățirii vocabularului, unde se mai practică o citire mecanică, greoaie (Școala nr. 31 băieți din București).

Examenele au arătat că există o legătură firească între citirea corectă, expresivă și scrierea corectă. Se cunoaște că școala burgheză nu a dat atenție nici citirii corecte, nici ortografiei, astfel că numeroși absolvenți ai fostelor licee făceau greșeli grosolane de scriere.

Din examene a rezultat că acolo unde s'au făcut dictări permanente, repetate și nu în mod ocazional, « de control », elevii și-au însușit o scriere corectă. În acest scop s'au folosit diferite metode, ca: *analiza ortografică*, adică dictarea unui text după ce în prealabil a fost analizat din punct de vedere ortografic; *scrierea din memorie* fie a unei poezii, fie a unei porțiuni de proză (care ridică probleme de ortografie), după ce copiii învățaseră cu 1—2 zile înainte anumite reguli și semne ortografice; *dictări prin selecționare*, adică scrierea în cursul dictării numai a cuvintelor care au fie un semn ortografic, fie un anumit grup de litere (de exemplu în clasa I cuvintele care cuprind ghe-ghi, che-chi).

Din lucrările scrise în cadrul examenelor s'a putut constata că la multe școli s'au obținut succese importante (Școala nr. 6 mixtă Herăstrău, Școala nr. 17 băieți, Școala Băneasa nr. 2 din București).

Controlul în muncă, metode permanente de activitate trebuie să cuprindă întregul sector de învățământ. De aceea controlul trebuie să se aplice și la lucrările scrise.

Totuși se mai cunosc cazuri când lucrări scrise la examene și prezentate direcției școlii drept corectate cuprindeau numeroase greșeli de ortografie, peste care învățătorul trecuse cu ușurință (Școala nr. 1 Băneasa din București).

Din examenele de clasa a IV-a a reieșit că elevii cunosc noțiunile de gramatică predate, că știu să facă analiză morfologică și sintactică, că pot da exemple bine formulate în cadrul diferitelor chestiuni. Deși mai există încă în unele școli tendința de subapreciere a rolului gramaticii, moștenire tristă a concepțiilor pedagogiei burgheze și împotriva căreia trebuie să luptăm fără cruțare, se constată totuși o îmbunătățire simțitoare a nivelului de pregătire a cadrelor didactice.

Un ajutor prețios în însușirea metodelor de învățământ îl reprezintă cercurile pedagogice, organizate pe clase. În cadrul cercurilor s'au prezentat referate alcătuite în colectiv în genere la un nivel științific potrivit și care reflectau cele mai actuale probleme ale învățământului. Astfel s'au ținut referate atât pentru îmbunătățirea predării citit-scrisului, cât și a gramaticii, ortografiei, compunerii (în cadrul cercului pedagogic al învățătorilor care predau la clasa I s'au ținut referate în legătură cu metoda fonetică, analitico-sintetică).

În vederea obținerii unei citiri curente, corecte, conștiente și expresive, s'au ținut de asemenea o serie de referate, urmate de obicei de lecții deschise.

S'a discutat de asemenea în ce mod să se prezinte viața și opera unui scriitor, cum să se antreneze elevii la citirea lecturii extrașcolare, popularizarea cărților, organizarea bibliotecilor școlare etc.

Un loc important în ședințele de cercuri l-au ocupat problemele de gramatică. S'au ținut referate despre părțile de vorbire și rolul lor în vorbire, analiza gramaticală parțială și completă la clasele I—IV, importanța analizei pentru însușirea conștientă a cunoștințelor de gramatică.

În perioada premergătoare examenelor s'au ținut o serie de referate legate de problema recapitulării materiei, a luptei împotriva rămânerii în urmă la învățătură.

De un real ajutor în organizarea și funcționarea cercurilor pedagogice au fost și cursurile I.C.D. de o lună, unde s'au studiat problemele mai grele ale metodicii, sarcinile ce se desprind din lucrarea lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică pentru predarea limbii române în școlile elementare etc.

Pentru a fi de un real folos în procesul de învățământ, referatele trebuie să cuprindă probleme legate de practica învățământului, să fie fundamentate pe bogata experiență pedagogică sovietică.

Dacă, în general, referenții, cadrele didactice cunosc cele mai importante teze pedagogice sovietice pe care le expun, în schimb legarea de practică e mai slabă și uneori chiar inexistentă, așa cum s'a observat din unele referate privitoare la gramatică.

De asemenea munca multor responsabili de cercuri pedagogice mai este încă formală. Dacă în raionul « Grivița Roșie »-București responsabilii de cercuri pedagogice asistă la orele cadrelor care predau slab, îi îndrumează, obținând cu timpul rezultate bune, în schimb în raioanele « V. I. Lenin » și « Gheorghiu-Dej »-București nu s'a făcut acest lucru. Faptul că n'a existat o tematică anuală și că Institutul de perfecționare a cadrelor didactice dădea lunar programa cercurilor, a însemnat de asemenea o lipsă serioasă.

Multă vreme Institutul de lingvistică a subapreciat problemele de metodică. M.I.P. și secțiile de învățământ n'au exercitat un control permanent, n'au îndrumat suficient cadrele didactice în problemele metodicii predării limbii române. Faptul că la sfârșitul lunii iulie 1953 nu exista material documentar asupra desfășurării examenelor — decât într'o măsură foarte mică — nici la Direcția școlii din M.I.P., nici la secțiile de învățământ, dovedește din plin acest lucru. Delegații secțiilor de învățământ care au participat la examene au reușit să adune numeroase materiale. Astfel, în raportul prezentat de delegatul secției de învățământ al raionului « Stalin »-București, care a participat la examenele de clasa a IV-a pentru limba română la Școala elementară nr. 6 Herăstrău, se poate citi: « La limba română, la oral, elevii sunt bine dispuși, vioi, caută să dea răspunsuri bune. Tovarășa învățătoare îi lasă să lucreze singuri. Elevii clasei a IV-a cunosc sintaxa propozițiilor desvoltate; morfologia apare mai greoaie pentru dânșii; trebuie ajutați în timpul expunerii ».

Faptul că majoritatea elevilor prezentați la examen au dat rezultate mulțumitoare arată că studiul limbii române în clasele I—IV a înregistrat în anul școlar 1952/1953 un progres față de anii precedenți. S'a dat mai multă importanță însușirii citit-scrisului, îmbogățirii vocabularului copiilor și problemelor gramaticii. De asemenea predarea lecturii din clasicii noștri, din scriitorii contemporani, ca și din scriitorii sovietici, reprezintă un factor important în însușirea limbii române, în educarea comunistă a elevilor.

Institutul de lingvistică trebuie să contribuie la editarea unor manuale de gramatică ale M.I.P., precum și la întocmirea programei de învățământ.

M.I.P. și secțiile de învățământ ar trebui să-și organizeze colective de profesori de limbă română pentru a îndruma cadrele didactice. De asemenea e necesar ca periodic să se analizeze, în cadrul școlilor, centrelor școlare, secțiilor de învățământ, felul cum se predă limba română.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CLASELE A V-A—A VII-A

DE

S. STATI

Sarcina de răspundere şi onoare care revine profesorilor de limba română, aceea de a deprinde pe elevi cu întrebuinţarea corectă a limbii noastre literare, de a le desvolta dragostea adâncă pentru limba maternă, este mai grea şi complexă pentru clasele a V-a—a VII-a, care dau elevilor baza cunoştinţelor de gramatică. Pe linia învăţăturii staliniste despre limbă şi traducând în fapt hotărîrile sesiunii lărgite a Secţiunii a VI-a a Academiei R.P.R., în aceste clase studiul limbii române a devenit materie principală.

Hotărîrea a arătat că programele şcolare şi manualele n'au ţinut seama, chiar după reforma învăţământului, de importanţa gramaticii în predarea limbii, morfologia a fost subestimată în favoarea sintaxei, studiul foneticii a fost programat după cel al sintaxei, iar desvoltarea unor deprinderi ortografice la elevi a fost neglijată. Programa pentru clasele a V-a—a VII-a şi manualele folosite în cursul anului şcolar 1952/1953 au ţinut seama de directivele date prin hotărîrea mai sus menţionată şi au urmărit ca, la baza predării limbii române în şcolile de toate gradele, să stea studiul gramaticii şi al regulilor ortografice. În cadrul planului de învăţământ al şcolii de zece ani se repartizează pentru limba română, săptămânal, 10/9 ore (din care 6/5 de gramatică) la clasa a V-a, 7 ore (din care 4 pentru gramatică) la clasa a VI-a şi 6 ore (din care 3 pentru gramatică) la clasa a VII-a. Aceste cifre arată clar atenţia care se dă studiului limbii române şi în special gramaticii.

Programa înlătură tradiţia nefastă de a rupe morfologia de sintaxă, de a le studia izolat. Pentru a putea asimila în clasa a V-a noţiunile de morfologie sistematică, sunt necesare cunoştinţe elementare de sintaxă, de aceea cele 18 ore de repetare a cunoştinţelor generale de sintaxă şi punctuaţie căpătate de

elevi în clasele I—IV sunt binevenite. Pe linia legării permanente a problemelor de morfologie cu cele de sintaxă, se prevede la fiecare capitol de morfologie studiul funcțiilor fiecărei categorii gramaticale în propoziție. Programa are în permanență în vedere chestiunile de ortografie. Studiind fonetica, li se dau elevilor principalele reguli ale pronunțării corecte legate de scrierea corectă, iar la morfologie și, în mai mică măsură, la sintaxă se prevăd aproape după fiecare capitol aplicații de ortografie și punctuație. Exercițiile de analiză a structurii cuvintelor, de căutare a familiilor de cuvinte, formarea deprinderii de a găsi repede legătura dintre părțile propoziției și raporturile în care se găsesc propozițiile într'o frază, — toate acestea contribuie la însușirea conștientă și la precizarea regulilor de ortografie și de punctuație. Aceste principii după care e întocmită programa analitică marchează un simțitor progres față de anii trecuți.

Deoarece sistemul liniar de predare a limbii române a fost introdus în școlile noastre abia în anul școlar 1952/1953, programa pentru acest an a avut un caracter de tranziție, cu toate dificultățile inerente acestei situații. Unele cunoștințe prevăzute pentru clasa a V-a depășeau posibilitățile de asimilare ale elevilor. Aceștia nu căpătaseră, în majoritatea cazurilor, noțiunile elementare de gramatică în clasele I—IV. Examenele au arătat că elevii n'au înțeles unele chestiuni de fonetică (distincția între vocalele plenisone și semisone, accentul principal și secundar) sau de morfologie (formarea cuvintelor, schimbări fonetice în rădăcina cuvintelor, unele detalii prea amănunțite dela pronume, dativul etic, conjugarea pasivă etc.). La clasa a VII-a s'a predat întreaga gramatică pentru completarea, pe baza principiului studierii concentrice, a noțiunilor de fonetică, morfologie și sintaxă. S'a cerut material foarte bogat la un nivel științific considerabil ridicat, accesibil numai unor elevi care au făcut cei doi ani precedenți după sistemul liniar.

Dificultățile provocate de schimbarea sistemului de predare nu justifică însă atitudinea unor cadre didactice care socotesc că materia pentru clasa a V-a și a VII-a e prea grea și care s'au preocupat numai să epuizeze întreaga programă, deși vedeau că elevii nu asimilează totul, au neglijat sau au redus aproape cu totul exercițiile practice și au pus exclusiv pe seama programei deficiențele observate la examene.

Manualele folosite în cursul anului școlar 1952/1953 au fost cele vechi, adică întocmite după sistemul predării concentrice, ceea ce a produs numeroase dificultăți. Există mai întâi numeroase neconcordanțe chiar între manuale. De pildă, definiția « rădăcinii », definițiile categoriilor gramaticale diferă dela un manual la altul (a se vedea definiția adjectivului; în manualul de clasa a V-a: « cuvintele flexibile care lămuresc substantivele arătând însușirile ființelor și lucrurilor se numesc *adjective* »; în manualul de clasa a VII-a: « cuvântul care determină (explică mai bine) un substantiv, exprimând însușirea obiectului numit prin acel substantiv, se numește *adjectiv* »); ceea ce în manualul de clasa a VII-a se numește *adjectiv pronominal nehotărît*, în celelalte manuale se numește doar

adjectiv nehotărît etc. Cele mai numeroase neconcordanțe se observă între manuale și programă, lucru foarte explicabil. Dăm numai câteva exemple mai evidente: « formarea cuvintelor » figurează în programă la începutul capitolului de morfologie, iar în manuale la sfârșit; în manuale nu e vorba deloc despre schimbări fonetice în rădăcina cuvântului; manualele nu împart substantivele în declinări; lipsesc din manualul de clasa a VII-a diferitele forme de viitor și sensurile lor, folosirea subjonctivului pentru imperativ etc. etc. Pentru a ajuta pe profesori, Ministerul Învățământului Public a recomandat folosirea manualului de gramatică elaborat pentru clasele a VIII-a—a XI-a, dar nu s'a îngrijit în suficientă măsură ca acest manual să fie pus din timp la dispoziția profesorilor.

Un ajutor prețios pentru profesori și elevi a fost apariția — e adevărat, foarte tardivă — a unui « culegeri de exerciții gramaticale pentru clasele a V-a și a VI-a ». Culegerea prezintă material suplimentar, bogat și bine ales, pentru fixarea cunoștințelor dobândite cu prilejul predării fiecărui capitol de gramatică din manuale. Exercițiile propuse constituie un îndrumător pentru profesor, care poate să alcătuiască el însuși exerciții noi și variate, ținând seama de nivelul clasei și — în cât mai mare măsură — de posibilitățile fiecărui elev în parte.

La editarea viitoarelor manuale trebuie să se acorde toată atenția problemelor pe care le ridică unele exerciții. De pildă, exercițiile de silabisire conțin multe exemple de « *i* nesilabic », problemă foarte importantă pentru ortografie, pe care însă manualele existente n'o tratează (despre semivocale se vorbește numai ca element de diftong și de triftong). Exercițiile pentru conjugarea reflexivă nu conțin numai exemple de reflexiv propriu zis și de reflexiv pasiv, așa cum prevede programa. Dacă nu e recomandabil să se încarce capitolul acesta cu prea multe amănunte, atunci textele propuse de culegere pentru analiză trebuie înlocuite. În culegere e vorba despre numeralul cardinal *amândoi*, care în manuale nu apare, deși ridică probleme de declinare și ortografie. Exercițiile au de obicei în vedere greșelile curente ale elevilor și luptă să le suprime, totuși se mai strecoară unele omisiuni. Astfel, la articolul posesiv nu se dau deloc exemple de situații când vorbitorul nu știe cu care dintre substantivele precedente să facă acordul (« posibilitățile de educare *a* — nu *ale* — tinerei generații »).

Nivelul nesatisfăcător al părții de gramatică din manuale se explică în primul rând prin lipsa unui tratat de gramatică a limbii române, trecut de mulți ani în planul Institutului de lingvistică din București, prin lipsa unor manuale de ortografie, ortoepie și punctuație, a căror alcătuire revine aceluiași institut. Revine de asemenea institutului sarcina de a elabora manuale de gramatică pentru învățământ, în colaborare cu Ministerul Învățământului Public. Hotărîrea sesiunii lărgite a Secțiunii a VI-a a Academiei R.P.R. prevedea de altfel ca institutele de lingvistică să-și întocmească planurile de lucru, "dând precădere problemelor ridicate de necesitățile școlii noastre", să ajute "Ministerul Învățământului Public la alcătuirea planurilor de învățământ pentru școlile superioare și a programelor și manualelor pentru învățământul de toate

gradele" şi « la elaborarea unor metodici ştiinţifice de predare în şcoli a limbii române ».

Începând din anul şcolar 1952/1953, în şcoala noastră a fost adoptat sistemul liniar de predare a gramaticii, în baza căruia fonetica, morfologia şi sintaxa se repartizează de-a-lungul claselor a IV-a—a VII-a. Experienţa bogată şi îndelungată a învăţământului sovietic a dovedit că predarea liniară a gramaticii e superioară celei concentrice, prin faptul că permite adâncirea problemelor (numărul de ore pentru fiecare capitol e considerabil sporit), asigură participarea activă a elevilor şi transformarea cunoştinţelor teoretice în deprinderi practice. Programa pentru anul şcolar 1952/1953 fiind o programă de tranziţie, clasele a V-a şi a VII-a au avut mult material şi, din această cauză, la foarte multe şcoli nu s'a putut respecta principiul de a rezerva mai multe ore pentru exerciţii decât pentru expunere.

Un alt principiu care a stat la baza predării limbii române în clasele a V-a—a VII-a a fost strânsa legătură dintre lecţiile de gramatică, unde elevii cunosc structura limbii literare şi legile ei, şi cele de lecturi literare, unde ei se familiarizează cu cele mai bune exemple de limbă literară prin operele clasicilor noştri. Această legătură este absolut necesară pentru ca elevii să-şi însuşească limba literară în cele mai bune condiţii, să dobândească deprinderile ortografice şi ortoepice necesare, să aibă o exprimare clară şi bogată. Rezultate bune au obţinut profesorii care explică sensul cuvintelor bazându-se pe analiza lor morfologică (la lecţiile de lectură literară), care dau indicaţii ortoepice întemeiate pe cunoştinţe de fonetică şi deprind pe elevi cu citirea expresivă, pe baza analizei structurii propoziţiei şi a frazei. Pentru a înţelege profunzimea conţinutului şi înalta măiestrie artistică a clasicilor noştri, s'au dovedit foarte indicate analizele gramaticale însoţite de analize stilistice. Analizele stilistice au darul de a deştepta interesul şi dragostea elevilor pentru problemele de limbă. Rezultate frumoase au obţinut în această privinţă clasa a VII-a dela Şcoala de fete nr. 45 din Bucureşti şi dela Liceul de băieţi nr. 1 din Cluj, datorită străduinţei unui grup de profesori destoinici şi bine pregătiţi.

Faptul că elevii claselor a V-a—a VII-a studiază şi limba rusă, pune problema asigurării, pe cât posibil, a unităţii de predare, a identităţii definiţiilor şi clasificărilor. Manualele respective nu concordă asupra clasificării adjectivelor, a conjugării imperativului, a formării cuvintelor. De exemplu, la limba rusă, elevii învaţă să despartă cuvintele în rădăcină, tulpină şi terminaţie, iar la română ei deosebesc prefix, rădăcină, sufix şi terminaţie. Pe de altă parte, profesorii care predau cele două limbi n'au încercat întotdeauna să remedieze aceste lipsuri. Aşa se explică de ce elevii clasei a VI-a dela Liceul clasic mixt din Bucureşti n'au înţeles specificul pronumelui reflexiv în română şi rusă, n'au înţeles unele particularităţi ale verbului reflexiv, deşi ele sunt comune ambelor limbi, şi au învăţat câte două definiţii deosebite pentru aceeaşi categorie gramaticală. La multe şcoli, cum ar fi Şcoala nr. 45 de fete din Bucureşti şi altele, asemenea

dificultăți nu se ivesc, pentrucă profesorii discută problemele înainte de predare și ajung la soluții unitare. E regretabil că unii profesori care predau alte discipline nu apreciază lucrările scrise și în funcție de corectitudinea stilului și a ortografiei.

Profesorii noștri s'au străduit să cunoască și să aplice creator metodele pedagogiei sovietice, să-și ridice necontenit nivelul profesional, folosind studiul individual, schimbul de experiență, lecțiile deschise și cercurile pedagogice. Astfel, în București, cercul pedagogic al raionului « Griviția Roșie » a dat rezultate bune. S'au ținut lunar ședințe de referate, s'a organizat ținerea de lecții deschise cu o largă participare a profesorilor de specialitate, s'a ținut la 20 noiembrie 1952 o consfătuire de producție cu subiectul « Predarea gramaticii la clasele a V-a—a VII-a » și hotărîrile luate s'au aplicat de îndată la multe școli din raion. Seriozitatea cu care au privit profesorii de limba română dela acest cerc pedagogic problemele de gramatică și metodica predării ei s'au oglindit în succesele obținute la examenele de sfârșit de an.

Nivelul cadrelor didactice dela catedrele de limba română este inegal, mai ales la clasele a V-a—a VII-a. S'a observat că în special profesorii tineri au multe greutăți în predarea gramaticii, din cauza pregătirii nesatisfăcătoare pe care au primit-o în facultăți până la reforma învățământului, din cauza lipsei unei metodici a predării gramaticii limbii române. Pe de altă parte, unii profesori în vârstă nu au renunțat la concepția că gramatica e o disciplină secundară, neînsemnată. Ei predau gramatica formalist, nu leagă morfologia de sintaxă, se mulțumesc cu definițiile manualelor și cer elevilor să le memorizeze. Catedrele de limba română pentru clasele a V-a—a VII-a sunt adesea ocupate de profesori cu altă specialitate, invocându-se motivul că româna e o materie ușoară! Revine Ministerului Învățământului Public sarcina să treacă de îndată la remedierea acestei situații prin îmbunătățirea pregătirii cadrelor necalificate pentru limba română, dar care au dovedit atașament pentru noua disciplină și o mai bună organizare a facultăților de filologie, pentru ca ele să promoveze în proporțiile cerute cadre de specialitate.

Îmbunătățindu-și necontenit metodele de predare, profesorii claselor a V-a—a VII-a dela liceul de băieți nr. 1 din Cluj au folosit în predarea lecțiilor de gramatică schițe și tablouri și au înlesnit astfel înțelegerea problemelor abstracte, i-au familiarizat pe elevi cu analizele gramaticale. Dictările repetate la intervale scurte, în clasele care nu stăpâneau în deajuns scrierea corectă și controlul temelor au dus la rezultate bune.

Exercițiile gramaticale ajută pe elevi să lege învățarea teoretică a gramaticii de practica vorbirii, desvoltă posibilitățile lor de exprimare și-i deprind să scrie corect. Mulți profesori s'au mulțumit să folosească materialul din culegerea de exerciții pentru clasele a V-a și a VI-a, să dea aceleași exerciții pentru întreaga clasă, fără a ține seama de nivelu diferit al elevilor. Nu e justă atitudinea unor profesori care consideră că a găsi exerciții potrivite pentru un grup

redus de elevi sau chiar exerciţii individuale e ceva « ideal », dar cu neputinţă de realizat. De asemenea nu e destul să se folosească această metodă numai în perioada pregătirii examenelor, aşa cum s'a făcut la Şcoala de fete nr. 45 din Bucureşti. La multe şcoli, elevi au dat la examen numai exemple actuale sau « politizate », ceea ce arată că în timpul anului profesorii au folosit şi ei de preferinţă asemenea exemple, n'au ales exemplele cele mai bune şi mai bine realizate din punct de vedere artistic din operele clasicilor, n'au împiedicat pe elevi să construiască exemple după şablon.

Îndrumând pe elevi în alcătuirea exemplelor personale, profesorii trebuie să dea o deosebită atenţie expunerilor orale şi compunerilor. Unele răspunsuri dela examene arată că nu s'a combătut cu destulă eficacitate vorbirea şablon, inexpresivă, lipsită de conţinut. La prea puţine şcoli s'a analizat din punct de vedere lingvistic măiestria artistică a clasicilor noştri, aşa cum apare ea în textele citite. Metoda folosirii caietului de cuvinte în vederea îmbogăţirii vocabularului nu s'a extins încă suficient. În grija de a forma la elevi o exprimare cât mai îngrijită şi bogată, profesorii trebuie să se străduiască să fie ei înşişi un exemplu. Totuşi, exagerările trebuie cu mare atenţie evitate, pentru ca, de pildă, unii elevi din clasa a VI-a să nu mai folosească în lucrările lor asemenea « perle » stilistice: « Crivăţul frământă natura descrisă de poet într'o gravitate adolescentă ».

Desfăşurarea examenelor la majoritatea şcolilor s'a făcut în conformitate cu instrucţiunile Ministerului Învăţământului Public în ceea ce priveşte data, durata lucrărilor scrise şi procedeul de notare. Faptul că examenele pentru fiecare obiect s'au dat în aceeaşi zi la toate şcolile din ţară, a făcut ca să nu existe posibilitatea schimbului de experienţă între profesorii care predau un anumit obiect la aceeaşi şcoală sau în acelaşi raion şi a îngreunat totodată posibilitatea controlului din partea organelor ministerului.

Având în vedere cum se prezentau până acum doi-trei ani elevii claselor a V-a—a VII-a, slaba lor pregătire în ce priveşte gramatica, ortografia şi punctuaţia, se poate afirma cu tărie că rezultatele examenelor din anul acesta au fost mulţumitoare şi au marcat un incontestabil progres. Recapitularea s'a făcut în bune condiţii, din vreme şi sistematizând materialul pe teme. La multe şcoli s'au folosit din plin orele de consultaţie, mai ales pentru elevii clasei a VII-a sau pentru elevii mai slabi.

Biletele de bază trimise dela minister au cuprins esenţialul din întreaga materie. Profesori care, în trecut, nu terminau niciodată materia nu şi-au mai putut permite să consacre cea mai mare parte din ore chestiunilor care-i interesează în mod deosebit şi să neglijeze astfel restul problemelor. Pe de altă parte, biletele i-au ajutat pe elevi la recapitulare şi la studiul pentru examen. Conţinutul unor bilete n'a contribuit însă destul la părăsirea formalismului şi a schematismului în studiul gramaticii. Problemele teoretice au fost prea numeroase, cel puţin la clasa a V-a, ceea ce a făcut ca o serie de elevi, cu o slabă pregătire în timpul anului, să dea răspunsuri foarte bune la proba orală, pentrucă — văzând

pe ce se pune accentul — « tociseră » la repezeală regulile şi definiţiile. Aceiaşi elevi, la lucrarea scrisă, au dat rezultate slabe. Generalizând rezultatele pentru regiunile Iaşi şi Craiova, organele Ministerului Învăţământului Public au putut stabili că la clasele a V-a—a XI-a, chiar atunci când elevii sunt înarmaţi cu cunoştinţe teoretice la ortografie şi la analizele gramaticale, aceste cunoştinţe se aplică destul de greu. Sunt puţine cazuri de şcoli unde să nu i se fi dat gramaticii importanţa cuvenită, unde elevii să nu poată răspunde bine măcar la partea teoretică. (Un exemplu ca acela al clasei a V-a B dela o şcoală din Iaşi — unde elevii nu cunosc nici cele mai elementare noţiuni de gramatică, unde un elev defineşte atributul ca « a patra parte din propoziţie » — este cu totul izolat şi se datoreşte profesorului Popovici Simion, care predă fără plan de lecţie şi face el însuşi greşeli foarte mari în analizele gramaticale.)

Subiectele la lucrările scrise au fost, în general, bine alese şi potrivite cu posibilităţile elevilor. Dificultăţi serioase au fost numai la clasa a V-a, unde subiectul « Problema socializării agriculturii în *Lazăr dela Rusca* » li s'a părut elevilor foarte greu, aproape la toate şcolile unde s'a făcut cercetarea noastră. Subiectul pentru clasa a VII-a (caracterizarea eroilor romanului « Tânăra Gardă ») a plăcut elevilor şi a fost bine tratat la şcolile unde bibliotecile au această carte. Ministerul Învăţământului Public nu s'a preocupat în deajuns de înzestrarea bibliotecilor şcolare. Lipsurile sunt numeroase, elevii sunt nevoiţi să citească numai rezumatele şi fragmentele din manuale, iar lucrările scrise nu pot fi la înălţimea aşteptărilor.

Din analiza lucrărilor scrise se vede că ele sunt mult mai izbutite din punct de vedere al conţinutului decât ca stil şi ortografie. Elevii scriu cu multă dragoste despre teme pe care le înţeleg, care le sunt apropiate sufleteşte. De pildă, la clasa a VI-a B dela Şcoala elementară nr. 3 din Iaşi, şcoală care se găseşte în cartierul în care a trăit Ilie Pintilie, toate lucrările scrise (subiectul a fost tocmai despre Ilie Pintilie) au luat note de trecere şi multe au fost deosebit de frumos scrise. Greşelile ortografice continuă să formeze o problemă serioasă în toate şcolile noastre, inclusiv la clasele a V-a—a VII-a. Faptul că nu se fac destule dictări, că nu se dau suficiente exerciţii, faptul că nu toţi profesorii dela alte obiecte acordă atenţie felului în care sunt redactate lucrările scrise la obiectele ce predau, diferenţele de ortografie, chiar între profesori — toate acestea explică fără îndoială situaţia nesatisfăcătoare care mai dăinuie încă. Apariţia noilor norme ortografice şi a Micului dicţionar ortografic, elaborat de către Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., va contribui desigur în mod hotărîtor la remedierea acestor serioase lipsuri.

Noua atitudine faţă de studiul limbii române şi, mai ales, faţă de gramatică se oglindeşte în programa şcolară şi, în bună parte, în manualele pentru clasa a V-a—a VII-a.

Noile metode de predare sunt introduse treptat, în continuă luptă cu vechile metode şi concepţii. Această luptă nu s'a terminat în anul şcolar 1952/1953,

dar însemnatele succese înregistrate arată că victoria revine cadrelor didactice avansate, care şi-au însuşit concepţia marxist-leninistă despre limbă şi societate. Pentru remedierea lipsurilor care privesc studiul gramaticii la clasele a V-a—a VII-a revine Ministerului Învăţământului Public sarcina de a îmbunătăţi nivelul viitoarelor manuale, de a lupta pentru calificarea cadrelor didactice, de a recomanda tuturor profesorilor, indiferent de specialitate, să se preocupe de exprimarea corectă şi de ortografia elevilor lor. Pe de altă parte, revine Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. sarcina să publice cât mai curând Gramatica limbii române, manuale de ortografie şi ortoepie şi manuale de gramatică pentru clasele a V-a—a VII-a şi a VIII-a—a XI-a, în colaborare cu Ministerul Învăţământului Public.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CLASELE A VIII-A—A XI-A

DE

EM. VASILIU

Studiul limbii române în clasele a VIII-a — a XI-a capătă o mare importanţă dacă ţinem seama de faptul că, în această perioadă, se desăvârşeşte însuşirea cunoştinţelor absolut necesare pentru orice absolvent al şcolii medii care urmează să intre într'un institut de învăţământ superior sau în producţie.

Trebuie remarcat dela început faptul că instrucţiunile M.I.P. în legătură cu caracterul practic pe care trebuie să-l aibă lecţiile de gramatică au dat, în general, rezultare bune. Se observă că elevii scriu mai bine din punct de vedere ortografic, că au un vocabular mai bogat şi mai literar. Aceasta dovedeşte justeţea orientării învăţământului limbii romîne în şcolile noastre.

Preocuparea M.I.P. de a da o deosebită importanţă studiului limbii romîne în şcolile medii se vede chiar din programele analitice după care s'a predat limba română în anul şcolar trecut.

Programa rezervă câte 49 de ore de gramatică la clasele a VIII-a şi a IX-a şi câte 33 de ore la clasele a X-a şi a XI-a, scoate în evidenţă necesitatea caracterului practic al lecţiilor de gramatică şi prevede predarea, sub formă de repetare şi completare, a cunoştinţelor gramaticale: « Predarea limbii române la clasele a VIII-a şi a XI-a are ca sarcină repetarea şi completarea celor mai importante cunoştinţe de gramatică însuşite de elevi în clasele a V-a şi a VII-a şi, de asemenea, fixarea şi însuşirea mai profundă a regulilor de ortografie şi punctuaţie studiate. Totodată trebuie să se continue în clasele a VIII-a şi a XI-a munca de îmbogăţire a vocabularului elevilor şi de ridicare a cunoştinţelor lor generale în domeniul limbii ».

Pornind dela învăţătura stalinistă în legătură cu importanţa egală a morfologiei şi sintaxei în studiul limbii, programa M.I.P. recomandă legătura necon-

tenită dintre morfologie şi sintaxă; la clasa a VIII-a, în care este prevăzută în special studierea morfologiei, trebuie să se facă, ori de câte ori este necesar, legătura cu cunoştinţele anterioare de sintaxă; tot aşa, la clasele a X-a şi a XI-a, unde se prevede studierea în special a sintaxei, trebuie să se facă legătura necontenită cu morfologia, în aşa fel încât aceste două aspecte ale structurii limbii să nu fie prezentate izolat, iar fixarea cunoştinţelor să se facă pe baza interdependenţei fireşti a acestor două aspecte ale limbii

Pornind dela ideea stalinistă a legăturii nemijlocite dintre gândire şi limbă, programa recomandă de asemenea — pe lângă îmbogăţirea vocabularului prin studiile literare şi folosirea analizei gramaticale pentru a uşura înţelegerea justă, exactă a gândirii şi sentimentelor scriitorilor, atunci când interpretarea literară întâmpină oarecare dificultăţi — « justa înţelegere a legăturii strânse, indisolubile, dintre lecţiile de limbă şi cele de literatură, îndrumează pe profesor ca în lecţiile de literatură să facă uneori chiar suma e analize gramaticale şi de ortografie, pentrucă aceasta ajută pe elevi să pătrundă mai adânc textul, le lămureşte sensul operei sau fragmentului citit şi dezvăluie măiestria scriitorului ».

Dacă însă programa analitică a claselor a VIII-a şi a XI-a arată o preocupare crescută anul acesta faţă de problema predării limbii române în clasele şcolilor medii, dacă arată în acelaşi timp o înţelegere mai ştiinţifică a problemei, manualul de gramatică editat în 1952 nu prezintă aproape nimic nou faţă de manualul din anul trecut, el neconstituind un ajutor real în noua interpretare a chestiunii predării gramaticii. El este în cea mai mare măsură o reeditare, cu mici şi neînsemnate modificări, a vechiului manual, care, la rândul lui, era o reproducere a părţii din manualul de clasa a VII-a rezervată gramaticii.

De asemenea, o culegere de exerciţii gramaticale care să ajute în special analiza gramaticală la clasele a VIII-a şi a XI-a şi care să ducă în mod necesar la îmbogăţirea vocabularului şi la obişnuinţa de a lega studiul gramaticii de înţelegerea justă a conţinutului de idei exprimate într'o operă literară n'a apărut încă. Culegerea de astfel de exerciţii pentru clasele a V-a şi a VI-a n'a putut fi folosită suficient, deoarece ea nu cuprinde texte la nivelul elevilor claselor a VIII-a şi a XI-a.

Lipsa manualelor de literatură a constituit o greutate importantă pentru profesori, întrucât comunicarea cunoştinţelor de literatură s'a făcut numai pe cale orală. Majoritatea lecturilor literare s'au făcut aproape numai în clasă şi elevii n'au avut la îndemână, totdeauna şi ori de câte ori aveau nevoie, texte cu un vocabular mai bogat şi cu o exprimare mai frumoasă, care să le influenţeze propria lor vorbire. Controlul caietelor de notiţe, practicat de mulţi profesori din şcolile medii, n'a putut înlătura decât în mică măsură consecinţele acestei situaţii.

Acestea credem că sunt unele dintre motivele pentru care rezultatul la examenele din iunie anul curent, în ceea ce priveşte cunoştinţele de limbă română,

temeinicia lor, mai cu seamă la clasele ultime ale ciclului mediu, n'au fost la înălțimea așteptărilor.

În mai toate școlile, elevii au răspuns mai bine la literatură decât la gramatică, unde s'au observat multe șovăiri în identificarea diferitelor forme gramaticale și construcții sintactice (Școala medie nr. 1 băieți, Școala medie nr. 2 băieți, școlile din regiunea Iași) și unde s'au făcut greșeli și confuzii de multe ori grave. Au fost elevi care n'au știut să deosebească nominativul de acuzativ, să identifice verbele predicative, elevi care confundă subiectul cu complementul drept (ca la Școala medie nr. 11), care fac confuzia între substantiv și adjectiv, între verbele la infinitiv și cele la indicativul prezent (ca la centrul școlar 5—7—8), elevi care consideră pe *dar* prepoziție (la aceeași școală) sau pe *care* adverb, care nu pot identifica modul și timpul verbelor și care consideră că un verb ca *scăpătase* este la prezent sau imperfect etc.; o elevă din clasa a XI-a a aceleiași școli nu deosebește nominativul de vocativ.

Despărțirea frazei în propoziții este o problemă greu de rezolvat încă pentru mulți elevi (Școala medie nr. 4 fete, Școala medie serală nr. 1 și altele).

Greșelile de ortografie sunt din ce în ce mai rare și mai puțin grave, deși sunt încă unii elevi care mai fac, chiar la examenul de absolvire a clasei a XI-a, greșeli ca: *poeții noștrii, oamenii munci* (Școala medie « I. L. Caragiale »).

La liceul nr. 1 din Iași, la clasa a XI-a A și B, din 54 de lucrări, 9 lucrări sunt notate cu nota 2, iar pe multe lucrări comisia scrie: « Două jumătăți de pagină pline de greșeli de ortografie » sau « Grave greșeli de ortografie și stil ».

Exprimarea orală este mai bogată în vocabular, mai aleasă, mai literară, mai personală, mai cursivă și mai colorată la mulți absolvenți ai școlilor noastre medii (Școala nr. 1 băieți, 2 băieți, 4 băieți, 1 fete, Centrul 5 — 7 — 8 fete, 10 băieți, 8 băieți, 11 băieți și 4 fete). Sunt însă și unii elevi cu un vocabular sărac (clasa a XI-a B la Centrul școlar 5—7—8) sau care pronunță greșit cuvinte uzuale (un elev din clasa a XI-a B dela aceeași școală spune *prizioner*). Alții nu fac acordul între subiect și predicat (Școala medie nr. 4 fete).

Fără îndoială însă, în domeniul acesta, al exprimării scrise, dar mai cu seamă orale, s'au realizat progrese simțitoare față de anul trecut, și aceasta în cea mai mare măsură datorită spiritului nou imprimat studiului gramaticii în școala noastră.

Deși numărul orelor rezervate pentru studiul gramaticii s'a înmulțit simțitor, cel puțin la clasele a VIII-a și a IX-a n'a fost suficient pentru a se putea face destule aplicări practice și analize de text, profesorii fiind ținuți de multe ori să predea aproape numai cunoștințele elementare de gramatică, să-i facă pe elevi să identifice construcțiile sintactice (la clasele a X-a și a XI-a), luptând cu lipsurile lor în ce privește cunoștințele de morfologie, să-i facă să identifice și să cunoască formele morfologice (la clasa a VIII-a), luptând cu lipsa cunoștințelor lor de sintaxă.

Pe lângă aceasta, cauza acestor lipsuri trebuie căutată şi în faptul că unii profesori continuă încă să acorde o importanţă mai mare literaturii decât gramaticii.

Desigur că o lipsă mare în predarea în condiţii cât mai bune a limbii române în şcolile medii revine şi Institutului de lingvistică.

Deşi în urma sesiunii lărgite a Secţiunii a VI-a a Academiei R.P.R., deşi prin articolul redacţional din « Scânteia » nr. 2.100 Institutul de lingvistică a primit ca sarcină de primă importanţă sprijinirea activă a procesului de învăţământ, Institutul n'a pus încă la dispoziţie profesorilor de limbă română o gramatică ştiinţifică, care să interpreteze de pe poziţii materialiste fenomenele de limbă şi să ajute pe aceşti profesori în cunoaşterea tuturor subtilităţilor limbii noastre. Prin apariţia neregulată şi la date prea distanţate a revistei « Limba română », n'am putut ţine un contact permanent cu şcoala şi cu profesorii de limbă română, în aşa fel ca această revistă să sprijine în mod real şi susţinut predarea limbii române în şcoală. De asemenea, redacţia revistei n'a ştiut să-şi organizeze în aşa fel munca încât să antreneze un număr cât mai mare de profesori din şcolile medii, care să ridice în revistă probleme legate de metodica predării gramaticii, precum şi chestiuni gramaticale care constituie greutăţi în munca lor la catedră. Revista n'a sprijinit suficient cercurile pedagogice ale profesorilor de limbă română, cercuri care — printre altele — aveau sarcina de a lămuri şi probleme de limbă şi de predarea ei în şcoli.

Este fără îndoială că aceste cercuri au ajutat pe profesori în munca lor, iar prin discuţiile purtate au lămurit multe probleme legate de predarea limbii române în şcolile noastre, dar n'a existat totuşi şi ajutorul nostru efectiv şi necesar de multe ori pentru lămurirea unor chestiuni care cereau cuvântul autorizat al unui Institut superior de cercetări lingvistice, aceasta cu atât mai mult cu cât profesorii au simţit lipsa unei gramatici ştiinţifice a limbii române.

În concluzie, putem spune că predarea limbii române în şcolile medii a realizat un progres faţă de anul trecut. Profesorii noştri au izbutit să formeze tineri care să scrie mai corect şi să se exprime cu un vocabular mai bogat şi mai literar decât până acum.

Procesul de predare a limbii române mai suferă încă de numeroase lipsuri. Ele se datoresc atât M.I.P., care n'a pus la dispoziţia profesorilor şi elevilor un manual de gramatică corespunzător, o culegere de exerciţii gramaticale menită să dea elevilor posibilitatea de a folosi în practică cunoştinţele căpătate la orele de gramatică, care n'a combătut în mod suficient unele tendinţe de subapreciere a importanţei gramaticii, care n'a asigurat un număr de ore suficient pentru aprofundarea cunoştinţelor de gramatică, cât şi Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., care n'a sprijinit în mod suficient şi eficace procesul de învăţământ, deşi acesta a consituit una dintre sarcinile lui cele mai importante.

Pentru a ridica nivelul predării limbii române, este absolut necesară editarea unui manual de gramatică corespunzător cerinţelor din ce în ce mai ridicate

ale procesului de învățământ. Pe de altă parte, trebuie combătută cu energie orice manifestare de subapreciere a gramaticii.

Institutul de lingvistică trebuie să acorde un ajutor mai susținut procesului de învățământ prin editarea într'un timp cât mai scurt a gramaticii limbii române, prin alcătuirea unui manual de gramatică pentru școlile medii, prin respectarea strictă a termenelor de apariție a revistei « Limba română », printr'o legătură cât mai strânsă a preocupărilor revistei de problemele practice ale învățământului.

Credem că ar fi cazul ca M.I.P. să reflecteze la posibilitatea înmulțirii orelor de limbă română la clasele a X-a și a XI-a.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN ŞCOLILE PEDAGOGICE

DE

A. NICOLESCU

Studiul limbii române ridică probleme interesante şi complexe la şcolile pedagogice, care « au sarcina importantă ca, prin înlăturarea greşelilor şi lipsurilor din predarea limbii române, să ridice nivelul ştiinţific şi metodic al lecţiilor lor, asigurând elevilor cunoştinţe teoretice, temeinice şi deprinderi practice de expunere orală şi scrisă » [1].

Elevii şcolilor pedagogice trebuie să aibă necontenit în faţa ochilor misiunea lor de viitori învăţători. E. trebuie să fie conştienţi de datoria pe care o au de a învăţa şi de a se pregăti, temeinic şi cu seriozitate, pentru a face faţă cu cinste sarcinii nobile de a învăţa viitoarele generaţii de elevi, chemaţi la învăţătură de revoluţia noastră culturală.

Acest proces de însuşire şi de predare a cunoştinţelor nu se poate face, însă, fără o perfectă cunoaştere a principalului mijloc de comunicare— « limba » — cu atât mai mult cu cât şcolile pedagogice pregătesc învăţători pentru clasele I—IV ale şcolilor elementare, în care limba română este obiectul principal de predare. Învăţătorul trebuie să cunoască şi să folosească perfect limba literară. El trebuie să cunoască bine gramatica limbii române, precum şi scrierea corectă.

Programa de limba română a şcolilor pedagogice ţine seama de faptul că elevii şcolilor pedagogice sunt absolvenţi ai şcolii de şapte ani, aşa încât predarea gramaticii în cei patru ani trebuie să fie nu numai o recapitulare a celor învăţate, dar şi o adâncire a problemelor. Programa şcolilor pedagogice adoptă sistemul liniar. Predarea gramaticii după sistemul liniar înseamnă repartizarea materialului în aşa fel, încât să cuprindă întreaga perioadă de patru ani, cât ţine şcoala

[1] Programa de limba română pentru şcolile pedagogice de învăţători şi educatoare, Bucureşti, 1952, p. 3—4.

pedagogică. Materialul este repartizat în felul următor: în anul I vocabularul fonetica şi morfologia, până la numeral, inclusiv; în anul al II-lea restul morfologiei şi sintaxa propoziţiei; în anul al III-lea sintaxa frazei, punctuaţia şi ore de lingvistică generală. În anul al IV-lea, în care sunt prevăzute pentru gramatică numai 2 ore pe săptămână, adică 64 de ore pe an, se face repetarea materiei predate în cursul celor trei ani.

Sistemul liniar are avantajul că face posibilă o adâncire a diverselor probleme de limbă, fără pericolul unei repetări stereotipe a materiei. Programele dinainte aveau lipsuri mari în această privinţă, întrucât prevedeau parcurgerea materiei în întregime în fiecare an. Teoretic se prevedea că repetarea trebuie să fie însoţită de o adâncire a materialului. În practică, însă, acest lucru era imposibil, din cauza bogăţiei materialului şi a orelor, reduse la număr, destinate studierii limbii române. Programa actuală este întocmită cu atenţie. Se vede preocuparea de a semnala profesorului problemele cele mai importante care trbuie studiate în cursul fiecărui an.

Roadele programei bine întocmite s'au văzut la examenele de limba română care s'au dat în vara acestui an. Elevele Şcolii pedagogice nr. 2 din Bucureşti şi-au însuşit bine cunoştinţele de limbă prevăzute de programă. Elevele vorbesc cu uşurinţă şi desvoltă fără greutate subiectele primite, ceea ce dovedeşte o stăpânire temeinică a materialului parcurs în timpul anului.

Din păcate, mai dăinuie încă părerea greşită că limba română trebuie să se facă numai în cadrul orelor de română, şi anume în cele de limbă, adică de gramatică. Profesorul şcolilor pedagogice, mai ales, trebuie să-şi dea seama că însuşirea temeinică a limbii române este un proces complex, care nu se poate realiza decât cu concursul tuturor disciplinelor şi profesorilor.

Este adevărat că programa de limbă diferă de cea pentru literatură, cum nici nu se putea altfel. Este adevărat, de asemenea, că chiar programa de limbă este compartimentată, după cum e vorba de gramatică, de desvoltarea vorbirii şi activitatea în legătură cu cartea, de metodica limbii române. Această împărţire este justificată de cerinţe didactice. Ea nu trebuie, însă, să se simtă în procesul învăţământului. Diversele aspecte ale procesului de învăţământ trebuie să se împletească strâns şi armonic. Sarcina înlăturării greşelilor şi lipsurilor în folosirea limbii române trebuie să devină o sarcină comună a tuturor profesorilor, indiferent de materia pe care o predau. Realizarea acestui obiectiv îi va convinge pe elevi, mai mult decât orice alt argument, de importanţa însuşirii limbii române.

Examenele care s'au dat în vara acestui an au arătat cum se oglindeşte această compartimentare în practica învăţământului. Elevii cunosc materia şi o desvoltă cu uşurinţă, dar nu reuşesc să îmbine cunoştinţele câştigate şi să le folosească cu succes în domenii diferite. Astfel, de pildă, una din probele examenului de literatură română la anul al IV-lea dela şcolile pedagogice constă în analiza metrică şi stilistică a unui fragment de poezie. Această probă ar fi un minunat

prilej pentru a lega problemele de literatură de cele de limbă. Elevii nu fac însă, din păcate, nici un fel de observații privitoare la limbă, sărăcind în felul acesta răspunsul. De asemenea se observă uneori și o lipsă de grijă în citirea fragmentului. Preocupați de problemele pe care le pune fragmentul și de răspunsul pe care trebuie să-l dea, elevii citesc neîngrijit. Elevii trebuie să se obișnuiască să citească expresiv totdeauna, nu numai la anumite ocazii. Trebuie să li se explice că dobândirea deprinderilor de lectură expresivă ajută în mare măsură înțelegerea celor citite. Nu rareori răspunsurile greșite au ca punct de plecare o citire lipsită de nuanțare. În plus, trebuie să li se atragă luarea aminte asupra importanței pe ca e o prezintă însuși ea deprinderii de citire și vorbire expresivă pentru calitatea lor de viitori învățători.

S'a constatat că, atunci când profesorul știe să îmbine analiza gramaticală cu cea stilistică, elevii urmăresc cu mai multă atenție problemele de limbă. La o lecție deschisă ținută la Școala pedagogică de fete din Cluj, tovarășa profesoară a însoțit anal zele gramaticale de aprecieri stilistice: funcția stilistică a adjectivului, repetiția, semnificația timpurilor etc. Analizele stilistice aplicate textelor alese cu grijă plac elevilor și le deșteaptă interesul și dragostea pentru problemele de limbă.

Legată de această problemă este grija pentru pronunțarea corectă. Absolvenții școlilor pedagogice trebuie să cunoască și să folosească cu ușurință limba literară. Pentru aceasta e bine să cunoască și particularitățile graiurilor din diferite regiuni ale patriei noastre. Numai ținând seama de aceste particularități, viitorii învățători vor fi de un real ajutor elevilor. Limba folosită de învățători trebuie să fie limba literară, model de urmat pentru copiii deprinși cu diverse pronunțări regionale. Însușirea limbii literare cere din partea elevilor un efort continuu și susținut. De aceea profesorii școlilor pedagogice trebuie să acorde acestei probleme o mare atenție. Elevii trebuie să-și dea seama că ei vor trebui, ca învățători, să se preocupe în mod permanent de formarea deprinderii cititului, deoarece cu prilejul cititului se formează întreg bagajul de cunoștințe, atât în perioada școlarizării, cât și în viața de om matur.

Învățătoarele școlii de aplicație de pe lângă Școala pedagogică de fete din Cluj au reușit cu mult succes să pună în practică la clasele a II-a — a IV-a metoda citirii explicative, folosind un material didactic și procedee cât mai atrăgătoare, mai variate (jocuri de cuvinte, ghicitori, repetarea unor fragmente semnificative sau valoroase din punct de vedere literar, citirea pe roluri etc.). Citirea explicativă a mers mână în mână cu povestirea conținutului din partea elevilor, cu alcătuirea de scheme rezumative pe tablă și cu instituirea unor caiete de rezumate. Învățătorii au reușit, în felul acesta, în numeroase cazuri, să desvolte nu numai gustul pentru carte și simțul pentru frumos, ci și un întreg complex de sentimente și idei în spiritul educației comuniste.

Paralel cu cunoașterea limbii literare, absolventul școlii pedagogice trebuie să stăpânească principiile de bază ale ortografiei limbii române. Din păcate,

în lucrările scrise mai sunt încă destul de numeroase greşeli. O greşală supărătoare şi generală, în lucrările scrise cercetate, o constituie punctuaţia atributivelor determinative şi explicative. De altfel, chiar profesoara care a corectat lucrările a greşit punând virgulă înainte de orice *care*, fără să facă distincţie între *care* explicativ şi determinativ! Supărătoare este de asemenea şi folosirea excesivă a lui *care*, formând un adevărat « lanţ de relative »: « când unul din tovarăşi a fost prins sub o dărâmătură, el a fost acela *care* fără să mai aştepte a început să dea la o parte bucăţile de piatră *care* căzuseră peste tovarăşul său de muncă *care* a fost salvat dela moarte ».

Programa, sau mai bine zis aplicarea practică a programei, mai are încă multe de făcut în direcţia îmbinării noţiunilor teoretice cu aplicaţiile practice. Studiul gramaticii în şcolile pedagogice trebuie să dea întâietate legăturii cu practica. Elevii trebuie să înveţe gramatica pe baza contactului direct şi nemijlocit cu limba vie, vorbită sau scrisă. Ei trebuie să aibă necontenit prezent în minte faptul că tot ceea ce învaţă vor trebui să predea la rîndul lor. Conştiinţa viitoarei lor profesii îi va face să privească cu mai multă curiozitate şi interes exerciţiile practice, analiza gramaticală a unui text, alcătuirea de exemple pentru ilustrarea fiecărui fapt de gramatică, scoaterea de exemple din operele literare cunoscute, transformarea construcţiilor gramaticale etc. Diferitele forme pe care poate să le ia legătura cu practica, începând cu analiza propoziţiei şi până la ţinerea lecţiilor practice, trebuie să u mărească crearea unor deprinderi absolut indispensabile viitorului învăţător. Pentru a evita pericolul învăţării regulilor în mod mecanic, cunoştinţele predate trebuie strâns legate de studierea morfologiei şi a sintaxei pe baza exerciţiilor practice. Exerciţiile practice, îmbinate cu cunoaşterea limbii literare, a ortografiei şi punctuaţiei, înlesnesc însuşirea gramaticii şi ajută la consolidarea şi lărgirea cunoştinţelor.

Examinarea la Metodica predării limbii române la anul al III-lea la Şcoala pedagogică nr. 2 din Bucureşti a arătat că elevele stăpânesc mai bine cunoştinţele teoretice şi se descurcă mai greu atunci când sunt puse în faţa unui text. Greşelile făcute la analiza gramaticală a textelor arată că în timpul anului nu s'a insistat în deajuns asupra exerciţiilor practice. Lipsa aceasta este remediată, în mare măsură, în anul al IV-lea, după cum arată rezultatele obţinute la examene. Absolventele anului al IV-lea la examenul de diplomă au dat dovadă de mai multă îndemânare la aplicaţiile practice.

Datorită lipsei de îndrumare din partea profesorului de specialitate, din partea învăţătorilor la care se ţinea lecţia şi din partea metodicienilor, lecţiile practice de gramatică s'au prezentat la un nivel scăzut. Adesea elevii au fost nelămuriţi chiar dela întocmirea planului. Nu rare au fost cazurile când au existat divergenţe în alcătuirea planului de lecţie: indicaţiile învăţătorilor nu erau de acord cu cele ale profesorilor de specialitate sau cu ale celui de pedagogie, şi invers. Elevul era pus în situaţia să redacteze de două, trei ori planul pentru aceeaşi lecţie. La examenul de diplomă aceşti absolvenţi s'au prezentat

cu serioase lipsuri în ce priveşte problemele de gramatică. În general, chiar dacă se cunoşteau definiţiile, absolvenţii nu ştiau să dea exemple, ceea ce este inadmisibil pentru viitorii învăţători.

Problema analizei de text rămâne una dintre cele mai importante probleme, asupra căreia trebuie să se îndrepte şi pe viitor întreaga atenţie a învăţământului în şcolile pedagogice. Dată fiind importanţa ei deosebită pentru pregătirea viitoarelor cadre şi, deci, pentru instruirea noilor serii de elevi, se cuvine să fie privită cu o grijă deosebită. Nu trebuie pierdut din vedere niciun moment că în şcolile pedagogice nu interesează atât măsura în care elevii şi-au însuşit materialul teoretic, cât mai ales cum se descurcă ei când sunt puşi în contact direct cu materialul viu al limbii şi, deci, în ce măsură vor putea preda, odată ajunşi învăţători. Ei trebuie să fie învăţaţi să folosească la gramatică, pentru ilustrarea diverselor probleme, şi cunoştinţe dobândite la literatură. Exemplele nu trebuie să fie nici lozinci, nici improvizaţii puerile; ele trebuie să ilustreze foarte bine problema şi e bine să fie luate din versuri sau fragmente din autori clasici. La examenul de diplomă al anului al IV-lea dela Şcoala pedagogică nr. 2 din Bucureşti a fost evidentă dificultatea pe care o întâmpinau elevele când era vorba să-şi ilustreze expunerile teoretice cu exemple. Grija de a-şi culege exemple din literatura pe care o parcurg de-a-lungul anului le va face să se oprească, cu mai multă atenţie, asupra limbii şi felului în care este scrisă opera literară respectivă, ceea ce va contribui în mod simţitor la cunoaşterea şi înţelegerea operelor literare. De fapt, elevele cunoşteau pe dinafară numeroase versuri din diverşi autori, cum s'a văzut la examenul de literatură, numai că n'au fost învăţate să folosească aceste cunoştinţe şi la gramatică. Trebuie să li se arate că gramatica se poate face — şi trebuie să se facă — şi în afara orelor de gramatică, la literatură sau, chiar, prin observarea exprimării orale din fiecare zi. Odată câştigată, această deprindere îi va ajuta să înţeleagă mai bine problemele legate de metodică. De asemenea, prin observarea zi de zi a limbii folosite în scris sau oral, se ajunge la o reală îmbogăţire a vocabularului folosit. Observând cuvintele folosite, elevii îşi vor da seama că vocabularul limbii noastre este bogat şi variat, se vor deprinde să lămurească cuvintele pe care le folosesc şi vor ajunge să-şi îmbogăţească fondul activ de cuvinte.

În această privinţă programa nu insistă în deajuns. Trebuie accentuată problema îmbogăţirii continue a vocabularului limbii noastre, cu atât mai mult cu cât studiul limbii române începe în anul I cu studierea vocabularului. Recapitularea pe care programa o prevede în anul al IV-lea îi va ajuta pe elevi să adâncească diversele aspecte ale vocabularului.

Din observaţiile făcute cu prilejul examenelor de limba şi literatura română la şcolile pedagogice, se pot trage unele concluzii generale.

Programele pentru şcolile pedagogice de învăţători şi educatoare, atât pentru limba română cât şi pentru literatura română, sunt redactate cu atenţie şi con-

ştiinciozitate. Ele pot fi îmbunătăţite în sensul îmbogăţirii lor pe baza Gramaticii Academiei R.P.R., care urmează să apară.

În privinţa mętodicii limbii române, care constituie problema cea mai importantă a pregătirii profesionale în şcolile pedagogice, trebuie mereu accentuată legătura strânsă dintre studiul teoretic şi practică. Metodica limbi române nu trebuie să fie atât o disciplină teoretică, cât prilejul cel mai nimerit de a transforma cunoştinţele de metodică a limbii în deprinderi pedagogice. Nu trebuie să se piardă din vedere, nici un moment, faptul că şcoala pedagogică este o formă *practică* de învăţământ.

Institutul de lingvistică, căruia i-a revenit sarcina redactării unei gramatici ştiinţifice, ar trebui să se gândească, pe baza gramaticii mari, la alcătuirea unui manual ştiinţific de gramatică pentru şcolile pedagogice, care ar putea fi totodată şi manual de gramatică pentru mase mai largi de învăţători.

La examenele de limbă s'a observat că printre chestiunile de examen n'au figurat întrebări privitoare la noţiunile de lingvistică generală. Acestei lipse i se datoreşte şi faptul că, în răspunsurile pe care le-au dat la chestiunile de limbă, elevii nu au folosit niciodată cunoştinţele dobândite la acest capitol de mare importanţă instructiv-educativă. Cunoştinţele generale despre limbă îi vor ajuta pe elevi să înţeleagă mai bine problemele legate de limba română.

Şcolile pedagogice trebuie să ajungă să dea societăţii învăţători bine pregătiţi, capabili să formeze noii cetăţeni ai Republicii noastre Populare.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

UNELE PROBLEME ALE STUDIULUI LIMBII ROMÂNE ÎN ŞCOLI

Pe marginea volumului „Congresul învăţătorilor din R.P.R." (10—13 aprilie 1952)

Publicaţiile noastre au subliniat importanţa lucrărilor Congresului învăţătorilor, ţinut la Bucureşti între 10 şi 13 aprilie 1952, pentru desvoltarea activităţii didactice în învăţământul nostru de toate gradele.

Cuvântarea tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej rostită la acest congres a devenit un program de activitate pentru învăţătorii şi profesorii din ţara noastră. Rapoartele şi referatele prezentate de cadrele conducătoare din Ministerul Învăţământului Public, precum şi bogatele participări la discuţii ale delegaţilor la congres, au constituit o analiză multilaterală a realizărilor şcolii noastre noi şi în acelaşi timp a lipsurilor care mai dăinuie.

Indicaţii deosebit de instructive cuprind de asemenea expunerile Prof. B. P. Esipov şi E. K. Osipova, delegaţi ai Uniunii Sovietice la congres.

Dintre problemele foarte variate care au fost obiectul desbaterilor, un loc de seamă a revenit problemei predării în şcoli a limbii române în lumina învăţăturii staliniste despre limbă.

Lucrările Congresului au arătat importanţa uriaşă pe care a avut-o, pentru desvoltarea învăţământului nostru în general şi pentru predarea ştiinţifică a limbii române în special, aplicarea tezelor staliniste despre limbă.

Ne propunem să relevăm unele aspecte ale acestor probleme, cu atât mai mult cu cât, după cum a subliniat adeseori « Scânteia », « Gazeta învăţământului » şi alte publicaţii ale noastre (în special ziarele de provincie), în cursul anului şcolar 1952—1953 s'au mai manifestat lipsuri care fuseseră discutate la congres, şi multe din ele nu au fost lichidate nici până astăzi. De altfel aceste aspecte sunt în acelaşi timp legate şi de activitatea facultăţilor noastre de filologie, precum şi a cadrelor de lingvişti dela noi.

Un prim aspect este acela al predării gramaticii române în şcolile noastre de toate gradele. I. V. Stalin a arătat că, alături de fondul principal de cuvinte, structura gramaticală constituie esenţialul în limbă. Această teză de bază a învăţăturii staliniste despre limbă pune în lumină din capul locului importanţa gramaticii în cadrul disciplinelor lingvistice. Referindu-se la funcţia limbii ca mijloc de comunicare şi armă de luptă, I. V. Stalin a arătat de asemenea că, «tocmai datorită gramaticii, limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelişul material al limbii» [1].

În spiritul acestei învăţături, hotărîrea Secţiunii a VI-a a Academiei R.P.R. din 1951 a precizat că gramatica va trebui să stea la baza studiului limbii în şcolile noastre; au fost stabilite de asemenea cu această ocazie raportul just dintre morfologie şi sintaxă ca părţi de egală importanţă în studiul limbii, s'a precizat că analiza sensului cuvintelor, locuţiunilor, construcţiilor limbii trebuie să fie subordonată desvoltării gândirii elevilor etc.

Congresul învăţătorilor a scos în evidenţă faptul că cei mai buni dintre profesorii şi învăţătorii noştri, ridicându-şi necontenit nivelul politic şi profesional, muncind cu conştiinciozitate zi de zi, au obţinut succese preţioase în munca de ridicare a nivelului cunoştinţelor de limbă ale elevilor.

Volumul «Congresul învăţătorilor din R.P.R.», apărut în Editura de Stat pentru literatură didactică şi pedagogică, popularizează rezultatele şi metodele celor mai buni dintre profesorii învăţământului mediu şi învăţătorii din ţara noastră.

Din rapoarte şi din desbateri a reieşit că succesul în predarea limbii — ca de altfel a oricărei discipline — este asigurat, printre alţi factori, de măsura în care cadrele didactice şi-au însuşit în mod creator principiile fundamentale ale învăţământului nostru, de o structură cu totul nouă, radical deosebit de şcoala burgheză.

Cadrele noastre didactice care predau limba română nu trebuie să uite nici un moment că şi în predarea acestei discipline învăţământul trebuie să fie subordonat sarcinilor construirii socialismului. Elevilor trebuie să li se formeze o concepţie materialistă asupra lumii. Ei trebuie deprinşi să pornească totdeauna dela fapte concrete, să observe esenţa şi specificul fenomenelor, înlănţuirea lor, să înţeleagă caracterul lor obiectiv şi putinţa omului de a le cunoaşte şi a le folosi în scopul îmbunătăţirii necontenite a vieţii lor.

În predarea limbii, de pildă, elevii vor trebui deprinşi să citească foarte atent operele marilor noştri scriitori, să observe cu grijă graiul viu al poporului, precum şi felul de a vorbi al oamenilor din jur.

În cadrul lucrărilor Congresului au fost date exemple numeroase din care rezultă că unele principii fundamentale ale învăţământului, ca principiul siste-

---

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 21—22.

matizării, principiul intuiției, al însușirii conștiente a cunoștințelor, al accesibilității, sunt aplicate uneori în mod mecanic sau pur și simplu sunt trecute cu vederea de către unele cadre didactice. Împotriva unor principii fundamentale ale învățământului păcătuiesc câteodată și manualele elaborate de M.I.P.

S'a arătat de asemenea că se mai pot întâlni învățători și profesori care nu-și pregătesc temeinic lecțiile, improvizează exemplele în loc să folosească pentru ilustrări operele marilor noștri scriitori, nu dau elevilor teme pentru acasă sau le dau prea multe, supraîncărcând programul lor. Cu deosebită tărie a fost combătută ruptura dintre teorie și practică în predarea limbii, tendință moștenită din școala burgheză de a da un caracter strict expozitiv orelor de limba română și de a pretinde elevilor repetarea întocmai a principiilor, definițiilor și regulilor, deși este evident că fixarea și aprofundarea cunoștințelor se realizează în primul rând prin aplicații practice. Elevul trebuie să fie lăsat să se lovească în practică de greutăți, pe care să le rezolve cu ajutorul cunoștințelor teoretice dobândite. Întreaga știință, bazată pe învățătura marxist-leninistă, nu are nimic comun cu bucherismul, cu învățarea mecanică a unor teze desprinse de viață.

O altă problemă de limba română care a fost adusă în fața congresului de către unii delegați a fost aceea a studiului lexicului în școlile noastre. Fără îndoială că problema studierii lexicului este direct legată de vocabularul fiecărui subiect vorbitor. Bogăția vocabularului activ este totdeauna cea mai elocventă mărturie a culturii lingvistice a cuiva. Marii scrii ori au înțeles mai bine ca oricine necesitatea unei munci fără preget pentru a pătrunde cât mai adânc în bogăția inepuizabilă a tezaurului lexical al fiecărui popor. În studiile sale despre literatură, în întâlnirile sale cu tinerii scriitori, Maxim Gorki a vorbit în repetate rânduri despre rolul esențial pe care îl are cunoașterea lexicului limbii în procesul creației literare.

Noi nu ne putem mulțumi astăzi ca studiul limbii noastre, al lexicului ei bogat, să se facă în mod autodidact. Profesorii de limba română trebuie să întreprindă o muncă susținută pentru răspândirea în mase a unor cunoștințe cât mai bogate de limba română.

Delegații la congres au făcut sugestii foarte interesante cu privire la mijloacele de îmbogățire a vocabularului. Ei au arătat că înafară de utilizarea pe scară largă a unor lecturi atente, cu creionul în mână, înafara utilizării dicționarelor, e necesar ca profesorii de limba română să folosească și celelalte materii de învățământ, precum și excursiile elevilor, vizitele lor la muzee, expoziții și mai ales în întreprinderi și pe șantiere, pentru a îmbogăți cât mai mult vocabularul elevilor. Trebuie combătute practici ca aceea observată la unii elevi, care, doritori să-și însușească în cât mai scurt timp un mare număr de cuvinte, încep să învețe pe dinafară dicționarul limbii române. Asemenea încercări nu pot duce decât la cheltuieli zadarnice de energie, la folosirea nerațională a forțelor. Profesorii au datoria să îndrumeze și să canalizeze pe căi rodnice setea de cunoaștere a elevilor.

Tot în legătură cu studiul lexicului a fost subliniată necesitatea luptei împotriva cosmopolitismului în limbă. Se ştie că vocabularul unei limbi este foarte sensibil la influenţe. Datorită acestui fapt, burghezia şi moşierimea au încercat să dea circulaţie în limba noastră unui mare număr de cuvinte şi expresii, mai ales franţuzeşti, a căror necesitate nu era simţită câtuşi de puţin, dar care exprima servilismul acestor clase faţă de tot ce venea din apus. Împotriva tuturor acestor urme ale şcolii şi culturii burgheze trebuie să purtăm o luptă necurmată. Avem datoria să valorificăm cu dragoste toate comorile adevărate ale limbii noastre. În această privinţă situaţia este încă nemulţumitoare în lingvistica dela noi. Până acum nu avem un studiu asupra lexicului limbii române, nu avem studii asupra sinonimiei, omonimiei în limba noastră şi, în general, nu s'a pus în discuţie deocamdată nici măcar metoda alcătuirii lor. Lingviştii burghezi, care abordau cu multă « erudiţie » probleme de fonetică ale nu ştiu cărei limbi străine, nu s'au aplecat măcar odată asupra uriaşei rezerve lexicale a limbii noastre, asupra limbii folclorului, asupra limbii populare în general, pentru a vedea strânsa legătură dintre aceasta şi adevărata noastră limbă literară.

În momentul de faţă există toate condiţiile necesare pentru întreprinderea unor astfel de studii de un interes primordial pentru cunoaşterea limbii, studii care ar fi de mare folos elevilor, studenţilor, profesorilor, scriitorilor şi tuturor oamenilor muncii din ţara noastră, doritori să pătrundă cât mai adânc în materialul viu al limbii noastre naţionale.

O contribuţie foarte preţioasă în acest sens ar putea aduce facultăţile de filologie în cadrul cursului şi seminariilor de limbă română contemporană sau în cadrul unor cursuri şi seminarii speciale. Actuala organizare a predării limbii române în facultăţi ar putea asigura cunoaşterea din partea studenţilor cel puţin a sensului tuturor cuvintelor folosite în operele lor de marii scriitori. Planul nostru de învăţământ pentru universitate este incomparabil superior celor precedente, dar în cadrul acestui plan va trebui să se ţină seama, în repartizarea orelor şi în alcătuirea programului analitic, de faptul că studiul adâncit al lexicului este o condiţie esenţială a formării unor cadre calificate de lingvişti. Acest studiu al lexicului limbii este de asemenea necesar pentru formarea unor buni profesori pentru învăţământul mediu, care vor trebui să ducă mai departe interesul pentru limba noastră, ajutând oamenii muncii să-i descopere întreaga bogăţie şi frumuseţe.

În sfârşit, o a treia problemă pe care au ridicat-o — e drept, cu oarecare timiditate — unii delegaţi la congres şi care a fost discutată în cadrul raportului despre predarea limbii române în şcoli este aceea a mijloacelor de studiere a limbii operelor literare. În momentul de faţă dăinuie încă numeroase confuzii în ceea ce priveşte raportul între limba literară, pe de o parte, şi limba naţională unică, limba scrisă, limba vorbită etc., pe de altă parte. Ar fi fost necesar, desigur, ca delegaţii la congres să aducă aspre critici atât lingviştilor noştri, cât şi publiciştilor — scriitori şi critici literari — pentru faptul că nu au folosit în suficientă

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

măsură genialele teze staliniste şi nu au desbătut în mod creator această problemă, strâns legată de înţelegerea deplină a operelor literare, a măiestriei lor artistice. Mai regretabil e faptul că nici până în momentul de faţă nu putem vorbi de cuceriri în acest sens, deşi acum există un bogat material sovietic în care se analizează foarte multilateral această problemă şi care ar putea da un sprijin esenţial muncii în acest domeniu în ţara noastră.

Delegaţii au adus critici întemeiate presei şi publicaţiilor noastre de specialitate pentru faptul că nu au desbătut în mod susţinut numeroase probleme privitoare la ridicarea pe o treaptă cât mai înaltă a predării limbii române în şcolile noastre. Mai ales în privinţa studiului limbii operelor literare, trebuie să spunem că lipsesc şi acum nu numai realizări remarcabile, dar şi iniţiativele, încercările de a rezolva probleme. Noi nu trebuie să ne mulţumim cu această situaţie. Publicaţiile noastre, printre care în primul rând « Limba română », trebuie să-şi deschidă cât mai larg paginile unor probleme ca aceea a studiului lexicului şi a limbii operelor marilor scriitori, probleme pentru a căror rezolvare trebuie mobilizate cât mai multe forţe scriitoriceşti şi cadre de lingvişti. Studiul limbii noastre naţionale trebuie să devină un puternic mijloc de educaţie patriotică şi de creare a unei culturi noi, socialistă în conţinut, naţională în formă. Pentru aceasta trebuie acordată toată grija studiului limbii române în şcoli, trebuie folosite toate sugestiile şi criticile masei de cititori. În acelaşi sens trebuie folosite toate propunerile făcute la Congresul învăţătorilor. Aici s'au adus critici şi s'au dat numeroase sugestii în legătură cu activitatea M.I.P. şi a organelor sale de control, cu activitatea Uniunii sindicatelor de învăţământ, a Institutelor de lingvistică, a presei etc. Ar fi necesar ca revista « Limba română » să urmărească în ce măsură sunt folosite aceste critici şi sugestii în momentul de faţă şi cum sunt puse în aplicare atât hotărîrea Secţiunii a VI-a a Academiei R.P.R. privitoare la îmbunătăţirea predării în şcoli a limbii române, cât şi rezoluţia Congresului învăţătorilor din R.P.R. în acelaşi scop trebuie urmărită activitatea cabinetului permanent de limba română înfiinţat în cadrul Institutului de perfecţionare a cadrelor didactice, precum şi activitatea secţiei pentru editarea manualelor de limba română din cadrul Editurii de Stat pentru literatură didactică şi pedagogică. E necesar de asemenea să se facă o analiză adâncită a manualelor de limbă şi literatură română apărute în ultima vreme atât pentru şcolile cu limba de predare română, cât şi pentru cele ale minorităţilor naţionale.

La Congresul învăţătorilor s'a cerut cu insistenţă o metodică a predării limbii, un dicţionar al limbii române pentru elevi şi studenţi, o gramatică ştiinţifică a limbii române etc.; s'a subliniat necesitatea adaptării cât mai mult a predării limbii române în facultăţi la necesităţile şcolii medii etc. E necesar să se urmărească în ce măsură au fost satisfăcute până acum cererile întemeiate ale maselor de profesori şi învăţători care au exprimat la Congres setea de cunoştinţe a maselor largi populare.

Prin bogăția și varietatea de probleme pe care le aduce, prin analiza multilaterală pe care o face procesului de învățământ din școlile noastre elementare și medii popularizând metodele înaintate și scoțând la iveală tot ce e învechit în metodele de muncă ale unor profesori și învățători, volumul « Congresul învățătorilor din R.P.R. » constituie un ajutor prețios în activitatea cadrelor didactice din țara noastră, cât și a forurilor care conduc această activitate.

F. I. BOCIORT

CURSURILE DE ÎNDRUMARE A CADRELOR DIDACTICE (I.C.D.) LA SPECIALITATEA LIMBA ROMÂNĂ ÎN VARA ANULUI 1953

În perioada construirii socialismului, problema cadrelor, a specialiştilor în orice domeniu de activitate, este una dintre cele mai arzătoare. Prima treaptă de pregătire a cadrelor este şcoala. De aceea Partidul şi Guvernul nostru, folosind din plin experienţa Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi în acest domeniu, acordă şcolii şi cadrelor didactice un rol deosebit de important în opera de construire a socialismului în ţara noastră.

Vorbind la Congresul învăţătorilor din R.P.R. tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a spus: « Statul de democraţie populară i-a încredinţat învăţătorului o misiune înălţătoare, aceea de a forma pe noul cetăţean al ţării noastre, ziditor al socialismului, de a făuri cadrele noi, necesare construcţiei socialiste, capabile să aplice în viaţă ştiinţa şi tehnica nouă. Învăţătorul are frumoasa şi nobila misiune de a lupta pentru stârpirea obscurantismului şi înapoierii culturale, de a duce în masele cele mai largi făclia culturii şi ştiinţei înaintate » [1]. Însă pentru a-şi asigura victoria în această uriaşă luptă pe care o duc şi pentru a răspunde pe deplin încrederii pe care le-a acordat-o Partidul, învăţătorii şi profesorii trebuie să fie ei înşişi bine pregătiţi, « să aibă bune cunoştinţe ştiinţifice şi pedagogice. Aceste cunoştinţe trebuie să aibă la bază o cultură generală, şi nu orice cultură, ci o cultură cu adevărat progresistă, care ajută omenirea să meargă înainte, — o cultură care se inspiră din învăţăturile marxism-leninismului » [2].

Urmărind cu perseverenţă acest scop pentru a putea păşi pe drumul nou deschis şcolii noastre, problema pregătirii cadrelor didactice formează o

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi Cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 604.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi Cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 605.

sarcină importantă şi de mare răspundere pentru Ministerul Învăţământului Public.

Cursurile I.C.D. constituie unul dintre mijloacele prin care Ministerul Învăţământului Public vine în ajutorul învăţătorilor şi profesorilor, sprijinind străduinţa pe care aceştia o arată pentru a-şi îmbogăţi cunoştinţele ideologico-politice şi pentru a-şi ridica neîncetat calificarea profesională şi a-şi perfecţiona măiestria pedagogică.

Ştiinţa eliberată de sub robia capitalismului se desvoltă într'un ritm vertiginos. Această desvoltare rapidă a ştiinţei în orice domeniu de activitate a omului face în mod inevitabil ca în sistemul de cunoştinţe al cadrelor didactice să se producă serioase lacune. Pentru acest motiv, cadrele didactice, având importanta sarcină de a face o educaţie cât mai completă generaţiilor pe care le instruiesc şi le educă, au datoria patriotică de a munci fără preget pentru a-şi însuşi cât mai temeinic toate cuceririle ştiinţei şi ale culturii.

De asemenea cursurile I.C.D. au urmărit cu deosebită atenţie combaterea şi înlăturarea devierilor din domeniul pedagogiei datorite concepţiilor pedagogice burgheze, care se manifestă încă în activitatea pedagogică a unor cadre didactice. Pentru aceste cadre didactice, cursurile I.C.D. au fost un minunat prilej de a-şi revizui şi restructura cunoştinţele ştiinţifice şi concepţiile şi metodele lor pedagogice potrivit cu învăţătura marxist-leninist-stalinistă.

Prin felul cum au fost organizate, cursurile I.C.D. au prilejuit un bogat schimb de experienţe între învăţătorii şi profesorii şcolilor noastre şi au popularizat înalta experienţă pedagogică sovietică. Înalta experienţă a şcolii sovietice a contribuit şi contribuie într'o măsură considerabilă la ridicarea calitativă a muncii pedagogice în ţara noastră.

Anul acesta, Ministerul Învăţământului Public, prin Institutul de perfecţionare a cadrelor didactice, a asigurat o bună organizare şi desfăşurare a cursurilor I.C.D. Întocmirea şi trimiterea din timp la secţiile de învăţământ regionale a programelor după care urma să se desfăşoare aceste cursuri a permis o temeinică pregătire a lecţiilor şi o organizare justă a activităţii întregului curs.

Învăţând din experienţa anilor trecuţi, I.P.C.D. a îndrumat anul acesta în continuu cursurile I.C.D. prin delegaţi permanenţi, lucru pe care în anii precedenţi nu l-a făcut.

Alegerea conferenţiarilor şi a lectorilor a fost făcută cu destulă grijă, aşa încât lecţiile au fost ţinute la un nivel ştiinţific corespunzător, iar seminariile au contribuit în mod serios la adâncirea şi însuşirea temeinică a materialului predat la cursuri.

Una dintre metodele noi de predare folosite anul acesta, care s'a dovedit a fi destul de eficace, a constat în predarea de către mai mulţi conferenţiari, fiecăruia repartizându-i-se o lecţie. Această metodă, precum şi repartizarea din timp a lecţiilor, a dat răgaz lectorilor să-şi întocmească cu toată seriozitatea lecţiile.

Dacă, în ceea ce priveşte organizarea cursurilor, anul acesta s'a înregistrat un progres evident faţă de anii precedenţi, în ce priveşte recrutarea cursanţilor însă unele secţii de învăţământ raionale au mai făcut încă multe greşeli. Necunoscându-se situaţia cadrelor didactice, au fost trimişi la cursurile I.C.D. unii învăţători şi profesori care erau mai puţin indicaţi decât alţii. Un caz şi mai interesant, care arată lipsa de principialitate şi seriozitate cu care s'a lucrat uneori, este trimiterea la cursurile I.C.D. a unor profesori suferinzi şi care aveau şi foaie de internare în spital pentru luna în care trebuiau să meargă la cursuri (cum s'a întâmplat, de exemplu, în raionul Târgovişte şi în alte părţi). O totală lipsă de răspundere, un formalism condamnabil s'a oglindit în sfatul « prietenesc » pe care îl primeau tovarăşii în cauză atunci când li se anunţa propunerea pentru cursurile I.C.D.: « Trebuie să mergi să faci act de prezenţă, n'avem ce face! Planul trebuie îndeplinit! »

Aceste cazuri au fost, desigur, rare. Numai cunoscând aceste metode, care au fost folosite de unele secţii raionale de învăţământ în recrutarea cadrelor pentru cursurile I.C.D., ne putem explica de ce aproape 20% din numărul cadrelor didactice care au fost propuse pentru aceste cursuri nu s'au prezentat, sau de ce un număr destul de mare de învăţători şi profesori, în urma vizitelor medicale, s'au întors înapoi.

Tot din vina secţiilor raionale de învăţământ, care nu au anunţat la timp pe învăţătorii şi profesorii care trebuiau să se prezinte la cursuri, o bună parte dintre aceştia s'au prezentat cu o întârziere de câteva zile.

Oricine poate să înţeleagă acum destul de uşor ce frână serioasă reprezintă pentru desvoltarea procesului de învăţământ din ţara noastră folosirea unei asemenea metode.

După această sumară prezentare a scopului şi a felului cum au fost organizate în acest an cursurile I.C.D., vom arunca o scurtă privire asupra programei din anul acesta, referindu-ne în mod special la cursurile de limba română şi la felul cum s'au desfăşurat aceste cursuri.

Potrivit cu scopul urmărit de cursurile I.C.D., ca pe lângă îmbogăţirea şi fundamentarea pe baze ştiinţifice marxiste a cunoştinţelor de specialitate, să contribuie în acelaşi timp şi la creşterea ideologică şi politică a cadrelor didactice, cursurile I.C.D. din anul acesta au început cu o serie de lecţii de ideologie. Astfel au fost prezentate « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », « Importanţa Congresului al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice » şi « Cuvântarea tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej la congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective ». Organizaţiile de partid regionale au acordat o atenţie deosebită pregătirii şi prezentării acestor lecţii.

Credem însă că o singură lecţie prevăzută de programa cursurilor I.C.D. pentru prezentarea « Problemelor economice ale socialismului în U.R.S.S. » nu a fost suficientă pentru a lămuri întreaga bogăţie de idei pe care o conţine această operă, precum şi importanţa ei uriaşă pentru rezolvarea problemelor practice.

Din studiul tezelor staliniste, învățătorii și profesorii trebuie să înțeleagă importanța și nevoia de a forma la elevii lor o concepție științifică despre viață și societate, de a-i deprinde să observe întotdeauna esența și specificul fenomenelor, înlănțuirea și desvoltarea lor după legi obiective. Trebuie să-i convingă de putința omului de a cunoaște aceste legi, de a le stăpâni și de a le folosi în scopul îmbunătățirii vieții lui.

Programa cursurilor I.C.D. din anul acesta a prevăzut de asemenea o serie de lecții de pedagogie generală, menite să pună în curent cadrele noastre didactice cu cuceririle științei pedagogice sovietice și să combată și să înlăture în același timp rămășițele concepțiilor pedagogice burgheze.

În ce privește conținutul programelor pentru cursurile de limbă română atât pentru școlile românești, cât și pentru cadrele didactice care predau la școlile minorităților naționale, este de remarcat seriozitatea cu care au fost întocmite. Ele au cuprins aproape toate aspectele predării limbii române, reușind să stabilească o justă proporție între ele în ce privește timpul acordat predării fiecărei probleme.

Toate temele lecțiilor prevăzute în programe au avut la bază învățătura stalinistă despre limbă, scoțând în evidență ajutorul imens pe care l-au adus desvoltării activității didactice, în general, și predării științifice a limbii române, în special, tezele staliniste.

Ținând seama de indicația lui I. V. Stalin cu privire la rolul important pe care îl joacă gramatica în studierea unei limbi, programa cursurilor I.C.D. din anul acesta a cuprins un număr destul de însemnat de teme de gramatică. Învățătorii și profesorii care au urmat cursurile I.C.D. din anul acesta au învățat că predarea limbii române în general și a gramaticii în special va fi făcută în mod științific numai atunci când nu va urmări să-i deprindă în mod mecanic pe elevi cu normele vorbirii logice, ci când îi va face să înțeleagă esența obiectivă și socială a regulilor și a legilor gramaticale, legătura lor indisolubilă cu practica comunicării.

Un rol deosebit de important în însușirea temeinică a problemelor de limbă și de gramatică l-au avut lecțiile practice: analize gramaticale, dictări, întocmirea de planuri de lecție etc., care au ocupat un rol destul de important în programa cursurilor I.C.D. de limbă română.

Prezentarea acestor lecții practice în seminarii și discuțiile bogate și interesante de care erau urmate au arătat interesul mereu crescând al învățătorilor și profesorilor de limba română pentru problemele de gramatică și au contribuit în mod simțitor la îmbunătățirea metodelor de predare a gramaticii în școlile noastre. Cu atât mai mult au învățat învățătorii care predau la clasele I—IV cum să conducă o lecție de gramatică, cu cât pentru aceste clase nu există încă o metodică.

Un ajutor imens au adus astfel de lecții învățătorilor și profesorilor care predau limba română în școlile minorităților naționale. Ei au arătat tot timpul

cursurilor o preocupare deosebită pentru însuşirea problemelor gramaticii limbii române şi a unei pronunţări şi accentuări corecte.

La cursurile şi seminariile ţinute cu aceşti învăţători şi profesori a fost folosită cu mult succes, dând rezultate vădite, metoda comparativă. Şi mai mult ar fi câştigat profesorii maghiari în ce priveşte însuşirea cunoştinţelor de limbă română, după cum ei înşişi au arătat, dacă ar fi fost trimişi să facă aceste cursuri într'o regiune unde nu se vorbeşte deloc limba maghiară.

Din interesul pe care cursanţii l-au arătat analizei gramaticale, se vede că astfel de ore, care anul trecut n'au fost prevăzute în program, sunt foarte necesare. În anul viitor programarea cursurilor I.C.D. trebuie să prevadă mai multe ore de analiză gramaticală, pentrucă anul acesta ele au fost mult prea puţine şi n'au putut să lămurească temeinic toate neînţelegerile care s'au ivit.

Mult au învăţat învăţătorii şi profesorii şi în ce priveşte metoda de predare a gramaticii şi folosirea materialului didactic ajutător, ca planşe, scheme etc. Pentru lecţiile practice au fost întocmite şi discutate o mulţime de planşe, scheme şi planuri de lecţie, care îi vor ajuta pe elevi să înţeleagă şi să reţină cât mai bine problemele predate.

De asemenea programa cursurilor I.C.D. de limbă română din anul acesta a cuprins destule teme care tratează problema fondului principal de cuvinte şi a vocabularului limbii. Studiind această problemă, învăţătorii şi profesorii au învăţat cum să-i facă pe elevii lor să înţeleagă legătura indisolubilă care există între istoria limbii şi istoria societăţii, cum să-i facă să înţeleagă că vocabularul oglindeşte direct şi nemijlocit toate schimbările care au loc în viaţa politică, economică, socială, culturală şi psihică a oamenilor.

Orice cuvânt nou învăţat înseamnă cunoaşterea unui nou fenomen, a unei noi realităţi, înseamnă deci îmbogăţirea cunoştinţelor elevilor.

Ei au învăţat de asemenea ce metode trebuie să folosească pentru a îmbogăţi în continuu vocabularul elevilor. Una din aceste metode este metoda întocmirii unui carneţel personal în care elevul să-şi noteze cuvintele necunoscute pe care le întâlneşte în lectura sa particulară, pentru ca pe urmă profesorul să i le explice.

Programa cursurilor I.C.D. de limbă română din anul acesta are însă şi unele omisiuni foarte serioase. De exemplu, nu reiese din temele tratate lupta împotriva obiectivismului şi a cosmopolitismului în limbă şi în lingvistică şi împotriva interpretării mecanice şi idealiste a fenomenelor de limbă. Importanţa acestei probleme pentru completarea culturii lingvistice a cadrelor noastre didactice va determina, credem, I.P.C.D. ca în anul viitor să introducă în progremele cursurilor I.C.D. de limbă română şi lecţii care să trateze astfel de teme.

Programele cursurilor I.C.D. din anul acesta tratează de asemenea pe larg problema formării deprinderii de a citi corect, curent, conştient şi expresiv. Elevii trebuie deprinşi să citească în aşa fel încât să înţeleagă pe deplin măreţia şi forţa revoluţionară a ideilor sociale exprimate în graiul viu al poporului de

către scriitorii noştri clasici şi contemporani în operele lor. Programa se ocupă foarte puţin de problema analizei limbii şi stilului scriitorilor noştri clasici şi contemporani şi de felul cum trebuie făcute aceste lecţii. Învăţătorii şi profesorii de limba română trebuie să ştie să arate elevilor, prin analiza limbii operelor beletristice ale clasicilor noştri, cât de mult au preţuit şi cât de creator şi de artistic au folosit clasicii noştri limba poporului.

Făcând abstracţie de aceste scăderi, care credem că în programele viitoare nu se vor repeta, programele din anul acesta au fost judicios întocmite şi au contribuit în mod serios la îmbogăţirea cunoştinţelor ideologice şi profesionale ale cadrelor didactice care au frecventat cursurile I.C.D.

Metodele pedagogice folosite la aceste cursuri: conferenţari diferiţi pentru fiecare lecţie, preseminarii ţinute cu lectorii pentru pregătirea seminariilor, consultaţii permanente date cursanţilor, confecţionarea de material didactic ajutător etc., au adus o contribuţie însemnată la însuşirea temeinică a materialului predat.

Pentru a uşura munca cursanţilor şi pentru a putea face ca într'un timp relativ scurt să-şi însuşească cât mai multe cunoştinţe, seminariile erau împărţite în trei, patru sau cinci colective mai mici, după numărul cursanţilor, colective care erau conduse de câte un coordonator mai bine pregătit şi cu mai multă experienţă care sprijinea în continuu pe cei din colectivul său în munca de învăţătură. Încă o metodă bună folosită anul acesta la cursurile I.C.D. a fost alternarea orelor practice cu seminarizarea teoretică, metodă care a scutit seminariile de monotonie. Pentru verificarea cunoştinţelor s'au folosit pe lângă seminarii şi lucrările de control.

Seminarul recapitulativ dela sfârşitul cursurilor a dovedit că cea mai mare parte dintre învăţători şi profesori, care au arătat interes pentru desvoltarea lor şi au muncit serios în timpul cursurilor, şi-au însuşit în mod temeinic cunoştinţele care le-au fost predate. Au existat însă şi învăţători şi profesori, ce-i drept puţini, care n'au înţeles scopul şi importanţa acestor cursuri. Aceştia nu şi-au înţeles, desigur, nici rolul lor de profesori într'un stat care construieşte socialismul. Şi mai regretabilă este însă atitudinea unor învăţători şi profesori care în mod cu totul nejustificat au părăsit cursurile fie pentru câteva zile, fie definitiv, fără învoirea responsabilului cursurilor, cum au fost de exemplu tov. Popescu Maria (raionul Ploieşti), tov. Nicolescu Ion (raionul R. Sărat) şi alţii. Atitudinea lor ne arată că spiritul de disciplină şi de răspundere lipseşte unor cadre didactice.

Învăţând cu perseverenţă, învăţătorii şi profesorii care au urmat cursurile I.C.D. vor împărtăşi colegilor lor, prin schimburi repetate de experienţă, noile şi preţioasele cunoştinţe şi metode pedagogice pe care le-au căpătat. Înarmaţi cu noi cunoştinţe şi cu o nouă experienţă pedagogică, ei trebuie să muncească în aşa fel încât să facă din şcoală una dintre cele mai importante verigi ale revoluţiei culturale din ţara noastră, un şantier de făurire a omului nou, constructor al unei vieţi noi.

C. OTOBÂCU

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

„Studii şi Cercetări de istorie literară şi folclor" nr. 1/1953.

Institutul de Istorie literară şi folclor al Academiei R.P.R. a luat fiinţă dintr'o necesitate bine întemeiată, el fiind o formă concretă de manifestare a procesului de revoluţie culturală ce se desfăşoară în R.P.R. Apariţia primului număr al revistei « Studii şi Cercetări de istorie literară şi folclor », editată de institut, poate fi considerată, dela bun început, drept un succes important şi o dovadă a muncii depuse în institut. Revista are menirea să devină un loc de desbatere a principalelor probleme privitoare la istoria literaturii române şi va contribui la lărgirea cercetărilor în domeniul limbii literare, de care se ocupă şi institutul nostru.

În articolul redacţional « Cuvânt înainte » se spune că: « Institutul are pe de o parte menirea de a studia mai adânc trecutul nostru literar şi a reconsidera pe clasici în spirit marxist-leninist, spre a contribui la îmbunătăţirea planurilor de învăţământ, a manualelor, crestomaţiilor şi monografiilor pentru învăţământul de toate gradele şi la instruirea oamenilor muncii, a tineretului studios şi a iubitorilor de literatură şi totodată să ajute pe scriitorii tineri care caută să afirme în literatura noastră principiile realismului socialist. El trebuie să fie un loc de desbatere a problemelor de principialitate, un producător de opere ştiinţifice şi o şcoală de elemente tinere ».

În prima parte, revista publică programa analitică pentru învăţământul mediu, arătându-se că institutul a colaborat în mod activ la alcătuirea acestei noi programe analitice, care sistematizează ştiinţific materia pe care elevii trebuie să şi-o însuşească. În felul acesta se va asigura cunoaşterea momentelor principale din viaţa poporului român, ajungându-se la înţelegerea şi explicarea fazelor parcurse în procesul de desvoltare al literaturii noastre. Această programă analitică prevede obligativitatea studierii limbii literare române, ceea ce până acum s'a făcut în foarte mică măsură. Scriitori ca Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu şi alţii, prin crearea unor opere literare de o înaltă valoare artistică, au dat modele de exprimare literară a căror cunoaştere duce la explicarea etapelor de formare a limbii literare româneşti.

Academicianul Gh. Călinescu publică material inedit, relativ la viaţa scriitorilor C. Negruzzi, Al. Odobescu, M. Eminescu, I. L. Caragiale, N. Beldiceanu, B. Şt. Delavrancea, T. Bacalbaşa şi Sp. Popescu. Din scrisoarea lui Gr. Alexandrescu cunoaştem relaţiile strânse dintre scriitorii paşoptişti. Se poate observa de asemenea că încă din 1846 exista o deosebire între punctul de vedere al lui N. Bălcescu şi al celorlalţi scriitori din acel timp. « Vânătorul bun sau meşteşugul de a nu-ţi fi urît » al lui C. Negruzzi pare a fi de o valoare deosebită. Faptul că acest « manual » nu a fost cunoscut până acum, a însemnat o serioasă pierdere pentru literatura noastră. Bogăţia de idei, mijloacele artistice pe care le descoperim în « manual » sunt dovezi grăitoare ale posibilităţilor artistice pe care le avea creatorul nuvelei istorice « Alexandru Lăpuşneanu ».

Cu ocazia cunoaşterii «manualului» se stabileşte filiaţia unor teme literare care mai târziu au căpătat în literatura română o întinsă desvoltare. Documentele referitoare la Al. Odobescu, M. Eminescu, I. L. Caragiale, N. Beldiceanu, Al. Vlahuţă şi B. Şt. Delavrancea vor avea o deosebită importanţă în elaborarea viitoarei istorii a literaturii române. Datele noi privitoare la T. Bacalbaşa şi Sp. Popescu restabilesc adevărul despre opera şi activitatea acestor scriitori, pe care istoriografia literară burgheză i-a acoperit cu vălul uitării. Din documente reiese marea dragoste pe care ei au avut-o faţă de ţărănimea exploatată de veacuri.

Găsim că e binevenit studiul «Trecutul de luptă al poporului în opera lui M. Sadoveanu» de O. S. Crohmălniceanu, cu atât mai mult cu cât istoriografia literară burgheză a lăsat complet în părăsire un domeniu atât de important cum este acela al romanului istoric. Scriitori clasici ca N. Bălcescu, I. Slavici, B. P. Haşdeu au fost preocupaţi de a da opere literare inspirate din trecutul istoric al poporului nostru. Romanele istorice ale lui M. Sadoveanu au ridicat însă acest gen literar atât din punct de vedere calitativ cât şi cantitativ pe o înaltă culme. Analiza romanelor istorice «Şoimii», «Fraţii Jderi», «Neamul Şoimăreştilor» şi «Zodia Cancerului» arată că M. Sadoveanu a aşezat totdeauna în centrul operelor sale poporul, lupta şi aspiraţiile sale. Lucrul acesta a fost posibil datorită faptului că M. Sadoveanu a cunoscut viaţa poporului şi pentrucă s'a inspirat din legenda populară, singura care a păstrat nealterat trecutul de luptă al poporului, uriaşa lui forţă care l-a ajutat să răzbească de-a-lungul secolelor; admirabil sunt zugrăvite toată duioşia şi sensibilitatea sufletească a poporului nostru.

Azi, în noile condiţii culturale, cunoscând realismul socialist ca metodă de creaţie literară, şi problemele romanului istoric trebuie să capete o nouă adâncime şi extindere.

Studiul aduce deci o contribuţie însemnată în înţelegerea problemelor pe care le ridică romanul istoric. Faţă de bogăţia materialului existent, socotim că studiul constituie numai un început, el urmând să servească drept bază pentru un studiu larg care să poată cuprinde cele mai multe probleme pe care le ridică romanul istoric. Limba romanelor istorice poate constitui obiect de studiu pentru cercetările de limbă şi stil; de asemenea legenda populară, folosită de M. Sadoveanu ca principal izvor de inspiraţie pentru reconstituirea istorică a faptelor, poate fi larg studiată, deoarece materialul existent în acest domeniu este bogat şi variat.

Revista acordă atenţia cuvenită problemelor de folclor. Cercetarea acestui material e deosebit de importantă pentru literatură, dar şi pentru limbă. Articolul de A. M. Astahova, publicat în traducere, va ajuta desigur pe cercetătorii folclorului nostru în munca lor de valorificare şi explicare a acestui material. Aplicarea în cercetările şi studierea folclorului a tezelor staliniste privitoare la bază şi suprastructură, duce la concluzia că folclorul este o formă de suprastructură, care la rândul său acţionează asupra bazei sale. În lumina acestor concluzii, poezia populară, ca element de suprastructură, capătă o deosebită importanţă. În articol este analizată creaţia populară pe două mari planuri. În primul rând se face analiza folclorului ca produs al creaţiei populare în societatea capitalistă, apoi se face analiza folclorului ca produs al societăţii socialiste, ajungându-se la concluzia că folclorul produs în societatea socialistă nu este continuarea şi desvoltarea folclorului produs de societatea capitalistă, ci reprezintă opere noi din punct de vedere literar, folosindu-se totuşi experienţa vechilor creaţii. Poezia populară a epocii sovietice este un imn închinat luptei pentru construirea socialismului, societate în care omul se bucură de cea mai înaltă preţuire.

Articolul «B.P. Haşdeu şi problemele de folclor» al lui I. C. Chiţimia ajută la reconsiderarea operei unuia dintre cei mai de seamă scriitori ai noştri. Articolul aduce în discuţie importante probleme în legătură cu folclorul. Se arată în chip just că «cercetările folclorice merg mână în mână cu mişcarea democratică», lucru care pune într'o lumină cu totul nouă şi explică atitudinea pe care au avut-o scriitorii noştri faţă de

folclor. Ca literat, ca lingvist, ca istoric şi ca om de ştiinţă în general, B. P. Haşdeu a înţeles că folclorul reprezintă un izvor nesecat pentru cunoaşterea trecutului istoric al poporului român. Pentru el, folclorul reprezintă un bogat material cultural, din care mai ales ştiinţele sociale pot lua material documentar pentru a se ţine cât mai aproape de adevărata istorie, care este viaţa poporului însăşi. B. P. Haşdeu, prin preocupările sale, prin conţinutul pe care l-a dat operei sale, a făcut dovada unui înalt patriotism şi a unei neţărmurite dragoste faţă de popor. Faptul că el se ridică împotriva şcolii lui Alecsandri, care intervenea schimbând uneori atât conţinutul cât şi forma materialului folcloric cules, dovedeşte încrederea pe care o avea în posibilităţile creatoare ale poporului. El cerea ca folclorul să rămână aşa cum l-a creat poporul, deoarece a fost supus unui îndelung proces de creaţie, de cizelare artistică de către întregul popor. În această concepţie înaintată despre valoarea creaţiei populare, el a fost influenţat de studiile despre folclor făcute de scriitorii ruşi din acel timp, care au trezit în enciclopedistul Haşdeu curiozitate pentru folclorul popoarelor slave şi o înaltă preţuire pentru folclorul poporului român. Articolul putea să câştige mult dacă autorul insista asupra consecinţelor practice ale activităţii lui Haşdeu, asupra influenţei operei sale în acest domeniu.

« Scânteia » nr. 2.722 din 25 iulie 1953, în articolul întitulat « O temă principală a literaturii », arată că folclorul a fost şi rămâne o problemă de bază a literaturii. « Pentru literatura noastră — arată « Scânteia » — nu există izvor de inspiraţie mai proaspăt, mai bogat, mai dătător de viaţă decât poporul — creatorul istoriei —, viaţa lui, munca lui liberă creatoare, oamenii minunaţi care cresc din mijlocul său ». În acest sens, folclorul oferă scriitorilor un material valoros atât din punct de vedere al tematicii, cât şi al realizării artistice. Cunoscând şi inspirându-se din folclor, scriitorii au posibilitatea de a sezisa cele mai importante probleme ce frământă viaţa de luptă a poporului.

Folosind tezele teoretice enunţate de A.M. Astahova în articolul său, C. Bărbulescu în articolul « Creaţie nouă de cântece populare » prezintă un material deosebit de interesant. Se arată în articol că, odată cu noile condiţii sociale create după eliberarea ţării noastre în 23 August 1944 de către glorioasa Armată Sovietică, procesul de adâncă revoluţie socială este însoţit de un adânc proces de revoluţie culturală, care este în curs de desfăşurare în R.P.R. Formele de construire a socialismului în ţara noastră se reflectă în creaţiile poetice analizate de C. Bărbulescu în articolul său. Folclorul ne pune în contact direct cu viaţa poporului, având în felul acesta posibilitatea de a putea înţelege complexitatea preocupărilor oamenilor muncii.

Este impresionantă bogăţia tematică a acestor creaţii populare, ele fiind documente autentice ale istoriei poporului român, în care vedem mişcându-se eroi pozitivi, constructori ai unei vieţi noi şi fericite. Din cuprinsul articolului reiese că, odată cu creşterea nivelului cultural al maselor largi de oameni ai muncii, folclorul va cunoaşte o desvoltare nemaiîntâlnită în trecut.

Potrivit programului schiţat în « Cuvânt înainte »: « Studierea relaţiilor literare româno-ruse, pe care istoriografia literară burgheză le-a trecut cu vederea, este de neapărată trebuinţă pentru cunoaşterea temeinică a desvoltării literaturii noastre naţionale, începând cu cei dintâi cronicari şi până în zilele noastre », articolul « Legături literare româno-ruse » de I. Vitner scoate în evidenţă relaţiile culturale de-a-lungul timpului între cele două popoare, relaţii care s'au manifestat în mod concret şi în influenţa pe care literatura poporului rus a exercitat-o asupra literaturii noastre. Datorită influenţei literaturii ruse, « poporul intră în literatură cu marea mizerie a vieţii sale, cu ura lui împotriva exploatatorilor şi cu minunatele sale cântece, transformând conţinutul de idei şi vestimentul artistic al literaturii noastre ». Lucrul acesta a dat conţinut operelor literare ale clasicilor literaturii române, ele devenind un mijloc de cunoaştere a vieţii poporului român. Lupta împotriva aservirii poporului de către imperiul otoman, lupta împotriva feudalismului, apoi lupta împotriva burghezo-moşierimii dusă la noi în ţară, a fost alimentată de mişcările progre-

siste din Rusia. Scriitori ca C. Negruzzi, A. Donici, C. Stamati, Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, Eminescu şi alţii au cunoscut operele literare ale clasicilor ruşi, şi putem spune că această cunoaştere a fost deosebit de rodnică pentru literatura română. O influenţă de asemenea importantă a constituit-o mişcarea progresistă în jurul « Contemporanului », ai cărui conducători au făcut parte în acelaşi timp şi din mişcările progresiste din Rusia ţaristă. Astăzi, relaţiile de strânsă prietenie dintre poporul român şi popoarele sovietice au dus la legături literare şi mai apropiate, care s'au manifestat prin cunoaşterea metodei realismului socialist, devenind încetul cu încetul metoda principală de creaţie în literatura R.P.R. Desigur că articolul e doar o bază de plecare pentru un studiu aprofundat în care se vor adânci cercetările începute. În felul acesta se va acoperi un gol mult simţit în literatura noastră.

În recenziile publicate, Pandele Olteanu se ocupă de versiunea în versuri a « Cântecului despre oastea lui Igor », traducere făcută de M. Beniuc, şi aduce o serie de precizări în legătură cu traducerea unor cuvinte şi expresii care a dus la depărtarea de original, M. Nanu scrie despre « Operele » lui D. Bolintineanu, iar A. Martin despre studiul lui V. Curilencov asupra lui A. Serafimovici.

Revista are însă şi unele lipsuri. Una dintre aceste lipsuri este, desigur şi faptul că revista nu publică studii şi articole privitoare la problemele de teorie şi critică literară, care trebuie să fundamenteze principiile de critică literară. O largă discuţie în legătură cu aceste probleme în cadrul revistei, a cărei menire este tocmai valorificarea operelor literare, ar fi extrem de utilă. Ajutând la popularizarea cărţilor, revista trebuie să publice de asemenea cât mai multe recenzii în legătură cu ultimele opere editate, precum şi să deschidă discuţii asupra unor probleme care nu sunt încă pe deplin clarificate. Aşteptăm de asemenea să găsim în paginile revistei studii asupra problemelor de limbă literară.

Revista trebuie să dovedească o preocupare permanentă pentru literatura de după 23 August 1944, deoarece aici se poate urmări desvoltarea noului în legătură cu opera de construire a socialismului. În felul acesta institutul va contribui la desvoltarea procesului de formare a unei literaturi naţionale în formă şi socialiste în conţinut. Aceasta tocmai pentrucă, aşa cum arată « Scânteia », literatura « aparţine poporului, şi ea îşi pune ca sarcină slujirea intereselor lui vitale, satisfacerea necesităţilor lui spirituale ».

Materialul documentar inedit publicat de revistă dovedeşte că studiile privitoare la literatura noastră clasică pot fi adâncite, realizându-se prin aceasta un progres în ce priveşte nivelul înalt pe care trebuie să-l aibă noua istorie a literaturii române. Continuarea acestor cercetări este o datorie de cinste a institutului. Muncind cu râvnă, călăuziţi de dragoste faţă de poporul nostru, cercetătorii institutului vor trebui să dea materialul ştiinţific din «care apoi să se închege marea frescă a istoriei literaturii române ».

Al. Georgescu

„Revista de Pedagogie" nr. 2/1953.

Pentru continua sprijinire şi ridicare a şcolii noastre a luat naştere, anul trecut, Institutul de ştiinţe pedagogice de pe lângă Ministerul Învăţământului Public. Înfiinţarea acestui institut dovedeşte încă odată deosebita grijă pe care partidul nostru o acordă muncii cadrelor didactice în această etapă de avânt cultural nestăvilit. Contactul permanent dintre cadrele didactice de toate gradele şi Institutul de ştiinţe pedagogice se face în primul rând prin publicaţia periodică a acestui institut, prin « Revista de pedagogie », care apare în frumoase condiţii tehnice şi la un ridicat nivel ştiinţific. « Revista de pedagogie » are de îndeplinit sarcini multiple; ea e chemată să satisfacă o necesitate importantă, să contribuie la lupta pentru ridicarea învăţământului la nivelul sarcinilor puse de etapa construirii socialismului. Un conţinut deosebit de bogat şi variat, grupat pe rubrici, urmăreşte succesele şcolii noastre, dă fapte elocvente din experienţa şcolii sovietice şi a ţărilor de democraţie populară, popularizează pe înaintaşii de seamă ai culturii noastre şi pe fruntaşii învăţământului de astăzi. Revista are de asemenea o

rubrică de « Critică şi bibliografie »; începând cu numărul 2, ea a iniţiat şi rubrica de « Consultaţii ».

Cu prilejul împlinirii a 3 ani dela apariţia clasicei lucrări a lui I. V. Stalin « Marxismul şi problemele lingvisticii », Prof. D. Macrea, director al Institutului de lingvistică din Bucureşti, scrie în « Revista de pedagogie » un articol în care analizează multiplele probleme pe care tezele staliniste le-au rezolvat în mod ştiinţific şi creator. Rod al tuturor cuceririlor ştiinţei marxiste, continuând linia genialelor opere ale lui Marx, Engels, Lenin, lucrarea lui I. V. Stalin a aşezat lingvistica pe fundamentul de granit al teoriei marxist-leniniste, desvăluind primejdia idealismului marrist, înlăturând stagnarea şi deschizând lingvisticii noi perspective. Dar lucrarea rezolvă şi o serie de probleme în legătură cu studiul şi predarea limbii în şcoală. În Uniunea Sovietică, aplicarea ştiinţei staliniste despre limbă la nevoile practice ale învăţământului a făcut obiectul unor largi desbateri publice, în consfătuiri sau în publicaţii de specialitate. În Republica Populară Română, restructurarea programelor şi metodelor de învăţământ s'a condus după învăţătura stalinistă asupra naturii şi funcţiei limbii şi a esenţei specificului ei. Esenţa specificului limbii fiind alcătuită din structura gramaticală şi fondul principal de cuvinte, învăţarea limbii este strâns legată de însuşirea lor ştiinţifică. Învăţarea gramaticii în şcoală are ca scop înţelegerea şi stăpânirea regulilor şi legilor gramaticale. Autorul arată că mijlocul de bază pentru învăţarea gramaticii în şcoală este analiza gramaticală, care trebuie să cuprindă toate părţile limbii. Cu succes poate fi folosit şi exerciţiul de vorbire, care, extins la toate materiile de învăţământ, *formează elevului exprimarea justă a gândirii logice.* În sistemul de predare a limbii, elevii trebuie să-şi însuşească şi o cât mai mare bogăţie lexicală: în primul rând fondul principal de cuvinte, apoi expresii literare caracteristice şi termenii noi. Ajutorul dicţionarelor şi enciclopediilor ştiinţifice e aici deosebit de preţios. Pentru îmbogăţirea vocabularului, se pot face exerciţii cu elevii, urmărindu-se stabilirea de familii de cuvinte.

Învăţarea limbii — arată autorul în continuare — trebuie organizată prin manualele de metodică, iar alegerea materialului lingvistic în şcoală trebuie să ţină seamă de limba comună a întregului popor, ca şi de cerinţele educaţiei ideologice şi politice.

Pe baza învăţăturii staliniste despre limbă, au fost introduse în facultăţile noastre de filologie cursuri de lingvistică generală şi de limbă contemporană; noi programe şi manuale şcolare au intrat în vigoare din anul şcolar 1952—1953 în şcolile de toate gradele.

Totuşi, cadrele didactice au întâmpinat serioase greutăţi în aplicarea în şcoală a învăţăturii staliniste. O parte din aceste dificultăţi se datoresc unor lipsuri personale, a insuficientei pregătiri teoretice în domeniul lingvisticii marxiste în primul rând. Pentru înlăturarea unor lipsuri obiective, Institutul de lingvistică, din iniţiativa şi cu sprijinul moral şi material acordat de Partidul Muncitoresc Român, a trecut la elaborarea unei gramatici ştiinţifice a limbii române (al cărei prim volum este gata de tipar), a unor dicţionare de uz curent şi a unui dicţionar şi îndreptar ortografic, cum şi la valorificarea moştenirii lingviştilor patrioţi.

La rubrica « Teoria şi istoria pedagogiei », revista publică un articol redacţional, întitulat « Să întărim vigilenţa revoluţionară împotriva deformărilor antiştiinţifice în pedagogie ». Articolul aminteşte caracterul profund reacţionar al tuturor teoriilor care au dominat în şcoala regimului burghezo-moşieresc. O largă răspândire a avut-o aici concepţia idealistă a lui Herbart, care rupea învăţământul de realitate, urmărea înnăbuşirea oricărei tendinţe spre libertate a copilului, sugrumarea voinţei lui. Cu acelaşi zel s'au ploconit exponenţii şcolii burghezo-moşiereşti şi în faţa curentului ultrareacţionar al pedologiei, după care n'ar trebui să existe un scop obiectiv al educaţiei şi nici mijloace de educaţie sistematică. Teoriile pedologilor au pătruns adânc în învăţământul din ţara noastră. Operele pseudo-pedagogilor Narly, Mărgineanu, Bârsănescu şi altora sunt pătrunse de ideile duşmănoase ale curentului pedologic. Aşa numita « metodă Decroly » s'a bucurat şi ea de o bună primire în învăţământul regimului trecut. Susţinând că

întreaga educație trebuie să se reducă la manifestarea «intereselor înnăscute», a «instinctelor» copilului, ea dizolvă învățământul sistematic, înlocuindu-l cu unul formal, unilateral, individualist.

Eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică și instaurarea regimului de democrație populară au făcut posibilă și necesară o nouă orientare a învățământului. Această nouă orientare a fost realizată prin reforma învățământului, făcută pe baza exemplului școlii sovietice, cea mai înaintată școală din lume. Programele și manualele au căpătat un caracter științific, strâns legat de practică. De mare ajutor a fost editarea în limba română a clasicilor marxism-leninismului, a operelor pedagogilor ruși și sovietici, publicarea unor periodice de specialitate. Dar pentru lichidarea definitivă a influenței falselor teorii burgheze în învățământul nostru, articolul indică o serie de sarcini imediate pentru Institutul de științe pedagogice: astfel, trebuie organizate largi desbateri în legătură cu aplicarea creatoare a cuceririlor pedagogiei sovietice în școala noastră, cu problemele practice ale muncii școlare, cu popularizarea fruntașilor în munca didactică. Trebuie de asemenea întreprinse largi cercetări creatoare, puse în slujba poporului. Prin cunoașterea celei mai puternice arme ideologice, arma marxism-leninismului, trebuie întărită combativitatea și vigilența revoluționară împotriva ideologiei reacționare.

Un articol interesant semnează în numărul 2 al «Revistei de pedagogie» tovarășul A. Chircu. El se intitulează «Procesul însușirii cunoștințelor de către elevi în lumina învățăturii fiziologice a lui I. P. Pavlov». Articolul, de mare actualitate, constituie o încercare de a pune și de a rezolva — pe baza învățăturii lui I. P. Pavlov — problema transmiterii cunoștințelor de către profesor și a însușirii lor de către elev.

Procesul predării diverselor materii de învățământ, precum și acela al însușirii cunoștințelor de către elev, formează un proces unitar. Organizarea justă, științifică a acestui proces se poate face numai pe baza învățăturii fiziologice a lui I. P. Pavlov.

Din punct de vedere didactic, în procesul complex al asimilării cunoștințelor de către elev, foarte importantă este prima etapă, a perceperii, adică a contactului prim, viu, organizat al elevilor cu materialul prezentat în timpul lecției. Fiecare lecție trebuie astfel construită încât să stimuleze interesul elevilor, să-i atragă, să le mobilizeze atenția. În acest scop se ține seamă de legile activității nervoase superioare, de particularitățile de vârstă și individuale ale acestei activități. Profesorul e dator deci să cunoască mecanismul activității nervoase superioare a elevului, când acesta percepe materialul predat la lecție. Se pot crea astfel o serie de condiții optime, în măsură să favorizeze o mai bună percepere a materialului predat. Așa, de pildă, includerea diferiților analizatori în percepție — a celui auditiv și a celui vizual sau verbal —, apelarea succesivă și alternativă la fiecare din ei, elimină oboseala, epuizarea nervoasă. Pentru perceperea vie și completă a materialului prezentat de profesor, elevul trebuie să fie atent; cu alte cuvinte, trebuie ca în scoarța emisferelor lui cerebrale să existe cele mai favorabile condiții de excitabilitate. În crearea acestor focare de excitabilitate, un rol deosebit îl joacă introducerea elementului de noutate în conținutul și în forma predării. Astfel se activizează gândirea elevului, interesul lui de a cunoaște noul. Pentru facilitatea percepерii elementelor asemănătoare, pentru ca diferențierea să se elaboreze mai ușor, nu este suficientă doar simpla prezentare repetată a aceluiași stimulent, ci mai ales opunerea stimulentului dat cu alți stimulenți. Dacă elevilor li se atrage atenția în mod special asupra particularităților specifice și a elementelor diferențiate existente între diverse obiecte, fenomene, cuvinte, noțiuni etc., se pot preveni, în bună parte, erorile din percepția inițială. Pe de altă parte, trebuie găsite cele mai potrivite metode de predare care să ajute la formarea percepției generalizate a materialului predat.

Autorul atrage atenția — în mod just — că procesul predării materialului nu poate fi sprijinit numai pe cel de al doilea sistem de semnalizare, fără a se ține seama de legile interacțiunii dintre cele două sisteme, dintre cuvânt și percepția nemijlocită (sau imaginea ei intuitivă).

Articolul tov. A. Chircu ne convinge de necesitatea construirii întregului proces de transmitere-asimilare a cunoştinţelor pe baza cunoaşterii şi a folosirii legilor obiective ale activităţii nervoase superioare.

Două dintre articolele publicate în « Revista de pedagogie» ne prezintă figuri de luptători pentru un învăţământ ştiinţific în patria noastră. Cel dintâi, semnat de colectivul catedrei de istoria pedagogiei a Facultăţii de pedagogie dela Universitatea « C. I. Parhon », este închinat lui Gheorghe Lazăr, înaintaş de seamă al şcolii noastre, întemeietor al şcolii româneşti dela Sf. Sava, întruchipare vie a tipului de învăţător luptător strâns legat de poporul său. Al doilea, scris de profesoara Stela Enăchescu din Oraşul Stalin, ne vorbeşte despre neobosita activitate a tov. Fabiu Sânjoan, profesor emerit din acelaşi oraş. Bine documentate, cele două articole contribuie în mod real la cunoaşterea elementelor înaintate ale învăţământului nostru.

Rubrica « Din experienţa şcolii sovietice » cuprinde două capitole din lucrarea de metodică didactică a cercetătorului sovietic S. V. Ivanov, « Tipî i structura urokov », apărută anul trecut. Cele două capitole ale lucrării — şi anume « Lecţiile de recapitulare, generalizare şi fixare » şi « Lecţiile de control » — cuprind extrem de preţioase îndrumări cu privire la felul cum trebuie dusă munca în clasă pentru a obţine cele mai bune rezultate în asimilarea materiei predate.

Alte numeroase articole îmbogăţesc cuprinsul numărului 2 al « Revistei de pedagogie ». Sumarul se încheie cu rubricile « Critică şi bibliografie » şi « Consultaţii ».

Faţă de primul număr al revistei, numărul de faţă înseamnă un serios pas înainte. Găsim în acest din urmă număr mai multă aplicare la necesităţile şcolii noastre, mai multe noţiuni de metodică vie şi concretă, cu bogate exemplificări. Unele din aceste articole, mai ales acela al tov. A. Chircu, ar trebui, poate, redactate cu o terminologie ştiinţifică mai accesibilă (sau explicată), întrucât, adresându-se cadrelor didactice de toate gradele, e important ca ele să fie înţelese integral de toate aceste cadre.

Rubrica de « Consultaţii » — care a fost introdusă începând cu acest număr al revistei — este foarte necesară, şi ea ar trebui lărgită cu scurte răspunsuri la întrebările sau nedumeririle cititorilor, care vin adesea şi cu preţioase sugestii.

Se vede preocuparea permanentă a revistei de a face cunoscute cele mai avansate metode de predare — metodele sovietice — cum şi cercetările pedagogice dela noi, cercetări legate de însuşirea şi aplicarea pedagogiei sovietice la condiţiile concrete ale şcolii noastre. Dar, deşi revista are în centrul preocupărilor sale probleme de metodică, totuşi nu are o rubrică specială de metodică, articolele de genul acesta stând astfel risipite în cadrul altor rubrici, ceea ce nu e desigur recomandabil.

Articolul redacţional din numărul 2 al « Revistei de pedagogie » a lăsat să scape şi o greşeală de cunoaştere a istoriei pedagogiei. Astfel, la pagina 25, Pestalozzi e considerat materialist francez, deşi se ştie că acest pedagog a fost elveţian de limbă germană.

Din păcate, numeroase greşeli de tipar, de punctuaţie, inconsecvenţe ortografice, lexic impropriu sau greşit folosit, precum şi construcţii sintactice defectuoase contribuie la scăderea nivelului revistei.

Ar fi fost necesară o erată, unde s'ar fi putut trece toate greşelile tipografice scăpate până la ultima corectură. În acest fel, cititorul ar fi ştiut că autorul a scris « *neîncetat* » şi nu « *neîncetaţi* » (p. 92), « *pe* » şi nu « *be* » (p. 46), « *deosebire* » şi nu « *dosebire* » (p. 49) etc. etc., aşa cum figurează în « Revista de pedagogie ».

Redacţia revistei ar fi trebuit să urmărească şi unificarea ortografiei tuturor articolelor, având în vedere, pe de o parte, că primeşte colaborări diverse cu ortografii diverse, iar pe de alta că inconsecvenţele apar uneori la unul şi acelaşi autor, ba chiar pe una şi aceeaşi pagină.

Multe virgule din articolele « Revistei de pedagogie » ar fi putut lipsi, după cum altele ar fi trebuit să figureze, dar lipsesc. Iată doar câteva exemple de virgule inutile: « Avântul luptei, pentru libertate naţională şi socială din ţara noastră » (p. 65), « Exponenţii şcolii oficiale, burghezo-moşiereşti, s'au ploconit

cu același zel și în fața curentului ultrareacționar, al pedologiei » (p. 27). Iată și un exemplu opus, când virgula ar fi fost necesară: « Problema prezintă o importanță deosebită în procesul predării [,] mai cu seamă când este vorba de elevii din clasele elementare » (p. 57).

„Revista de pedagogie" folosește și o serie de forme lexicale și de cuvinte cu care nu putem fi de acord. Astfel găsim o serie de forme ieșite din uz ca „operațiune" (p. 55) sau „preciziune" (p. 96), forme savante fără circulație, ca „herbariu" (=ierbar) (p. 96), forme nepotrivite într'un text științific ca « socoate » (= socotește) (p. 94).

Nenumărate acorduri sunt defectuoase: « Luptând cu *rea-voința* unora și neîncrederea altora » (p. 61), « Însușirea adâncă a ideologiei marxist-leninistă » (p. 92), « Insistăm, în deosebi, asupra aspectului filosofic *a* problemei » (p. 93).

O serie de construcții sintactice dau sensuri neclare, echivoce; se poate cita un caz când construcția greșită a frazei duce la concluzii de-a-dreptul dușmănoase. Iată ce se scrie la p. 41 a revistei: « Se mai găsesc totuși și astăzi unele cadre didactice *la care se mai manifestă* influența vechilor concepții pedagogice, *lipsa de încredere în posibilitățile de desvoltare ale copiilor, în rolul conducător al educației, iar uneori chiar în rămășițe ale rigorismului și dogmatismului herbartian* » Așa dar, « lipsa de încredere » în rămășițele « rigorismului și dogmatismului herbartian » ar fi de condamnat la cadrele noastre didactice, deși același articol vorbește despre « pedagogia reacționară a lui Herbart » (p. 26), « dușman fățiș al materialismului și al științei» (p. 25).

Ar trebui evitate frazele pompoase, umflate dar goale, care se găsesc în revistă. Despre Gheorghe Lazăr se scrie între altele: « L-a prigonit *sugrumătorul* imperiu habsburgic și l-a apăsat călcâiul *strivitor* al imperiului otoman » (p. 61).

Încheiem aceste sumare observații cu dorința sinceră ca « Revista de pedagogie » să revizuiască cu mai multă grijă limba articolelor publicate, pentru a contribui și mai mult la răspândirea disciplinei pe care o slujește.

M. Seche

A. P. EVGHENIEVA, Despre tipul de dicționar într'un singur volum al limbii ruse din epoca sovietică. « Voprosî iazîkoznaniia », nr. 3/1953.

Institutul de lingvistică al Academiei Republicii Populare Române prevede în planul său de activitate științifică alcătuirea unui dicționar într'un singur volum al limbii române literare contemporane.

Problema alcătuirii unui dicționar al limbii literare contemporane într'un singur volum a preocupat timp îndelungat pe oamenii de știință sovietici. În anii 1936—1940 a apărut, sub conducerea lui D.N. Uşakov « Dicționarul explicativ al limbii ruse » în patru volume. Fiind însă un dicționar de mari proporții, el a fost mai puțin accesibil maselor. Dicționarul într'un volum este dedicat tocmai maselor largi; el are un adânc caracter popular și un mare rol în ridicarea nivelului cultural al maselor. S'a simțit deci nevoia creării unui dicționar al limbii ruse literare contemporane într'un singur volum.

Scopul acestui dicționar este de a preciza normele limbii literare unice.

Sarcina alcătuirii acestui tip de dicționar a fost îndeplinită de S. I. Ojegov, care până în 1952 a publicat două ediții, ultima fiind revăzută și completată. Autorul a pornit pentru selecționarea lexicului din dicționarul într'un volum, dela concepția stalinistă că vocabularul unei limbi este într'o continuă mișcare și desvoltare, că el nu se schimbă « prin anularea vechiului și construirea noului, ci pe calea completării vocabularului existent cu cuvinte noi, apărute în legătură cu schimbările orânduirii sociale, cu desvoltarea producției, cu desvoltarea culturii, a științei etc.»[1].

Dicționarul într'un volum nu trebuie să fie încărcat cu arhaisme, ori regionalisme, cu explicații etimologice, ori definiții greoaie, ci, dimpotrivă, să prezinte lexicul limbii literare contemporane ca un tot unitar, armonios, în care normele de pronunțare, scriere

[1] I. V. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 22—23.

corectă, normele gramaticale şi explicarea valorilor stilistice să apară ca norme general obligatorii.

În recenzia făcută dicţionarului într'un volum al limbii ruse literare, A. P. Evghenieva arată care au fost principiile după care s'a călăuzit S. I. Ojegov în alcătuirea dicţionarului său şi măsura în care au fost realizate aceste principii.

Principiile care stau la baza unui dicţionar într'un volum, aşa cum au fost concepute de S. I. Ojegov, sunt următoarele:

1) Selecţionarea atentă a lexicului limbii ruse literare contemporane;

2) folosirea unei bibliografii bogate, variate şi cât mai noi;

3) precizarea normelor limbii literare actuale (caracterizările stilistice date cuvintelor);

4) prelucrarea ştiinţifică, creatoare a articolelor de dicţionar (definiţiile cuvintelor, clasificarea şi enumerarea sensurilor lor) din dicţionarele explicative precedente (respectiv Dicţionarul explicativ al limbii ruse de D. N. Uşakov);

5) justa repartizare a expresiilor, a cuvintelor derivate, a trimiterilor;

6) caracterizarea gramaticală, fonetică şi accentuarea cuvintelor.

1. Selecţionarea lexicului. Dicţionarul într'un volum nu-şi propune să reflecte întreaga varietate a vocabularului limbii ruse literare contemporane, ci numai părţile sale cele mai esenţiale. În lumina acestei teze, problema selecţionării lexicului pentru dicţionarul normativ într'un singur volum, adică faptul de a desprinde din vocabular părţile cele mai esenţiale şi mai importante în prezent, capătă o importanţă deosebit de mare.

A. P. Evghenieva consideră că dicţionarul lui S. I. Ojegov are lacune în rezolvarea acestei probleme. Lipsesc unele cuvinte des întrebuinţate în producţie ca: *sredne sutocinîi* « medie pe zi », sau cuvinte întâlnite în Istoria Partidului, în operele clasicilor marxism-leninismului, în literatura social-politică rusă, în ziare, reviste etc. Precizăm că avem în vedere termeni des întrebuinţaţi şi nu de strictă specialitate.

Conducându-se după principiul că vocabularul unei limbi se găseşte într'o stare de continuă desvoltare, S. I. Ojegov a introdus, la ediţia a doua a dicţionarului, cuvinte noi, ca *electrotractor*, dar lipsesc încă cuvinte ca *electrosuşilca* « uscătoare electrică », *spectroscop* etc.

Paralel cu acestea, S. I. Ojegov introduce în ediţia a doua o serie de cuvinte pe care el însuşi le însoţeşte cu notele « dispreţuitor », « desaprobator », « învechit » etc. A. P. Evghenieva nu crede necesar că trebuie să intre în dicţionarul într'un volum cuvinte cărora li se dau asemenea nuanţe stilistice, de exemplu cuvinte « învechite » ca *nepman* sau *kamerjunker*.

O altă categorie de cuvinte care nu au fost suficient reprezentate în dicţionarul lui S. I. Ojegov sunt cuvintele compuse prescurtate, ca GES (centrală hidroelectrică). Aceste cuvinte de largă circulaţie trebuie însă să intre în dicţionar şi să fie explicate în părţile lor componente.

În privinţa excluderii de cuvinte din dicţionarul lui D. N. Uşakov, dicţionar care a servit drept bază celui într'un volum, S. I. Ojegov a adus o contribuţie pozitivă. Totuşi trebuie să precizăm că nu se exclud numai cuvinte « învechite », ci şi cuvinte care nu au o largă întrebuinţare, sau cuvinte cu caracter limitat, ca *lactoză*, *monomanie* etc.

2. Folosirea unei bibliografii bogate, variate şi cât mai noi este o problemă pe care o vom discuta la sfârşit, atunci când vom arăta cauzele generale care au provocat lipsurile din ediţia a doua a dicţionarului într'un volum de S. I. Ojegov.

3. Precizarea normelor limbii literare actuale (caracterizările stilistice date cuvintelor) constituie sarcina de bază, scopul pentru care se redactează dicţionarul într'un volum. S. I. Ojegov a acordat o mare atenţie caracterizării stilistice a cuvintelor. În ediţia a doua Ojegov introduce note noi, ca « oficial », « cărturăresc ». Autorul formulează apoi drept criteriu pentru includerea în limba literară (prin urmare şi în dicţionarul într'un volum) a cuvintelor regionale şi a termenilor speciali numai măsura întrebuinţării lor ca mijloc stilistic.

4. Prelucrarea ştiinţifică, creatoare a articolelor de dicţionar (definiţiile cuvintelor, cla-

sificarea şi enumerarea sensurilor lor) din dicţionarele explicative precedente (respectiv Dicţionarul explicativ al limbii ruse de D. N. Uşakov).

În articolul său « Despre cele trei tipuri de dicţionare explicative ale limbii ruse actuale » (« Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2 1952), S. I. Ojegov arată că există trei tipuri de dicţionare generale normative:

Dicţionarul mare, în care limba literară contemporană este văzută într'o vastă perspectivă istorică;

dicţionarul mijlociu, care cuprinde o elaborare detaliată a varietăţii stilistice a limbii literare, justificată sub raport istoric;

dicţionarul scurt, de tip popular, care tinde să precizeze normele limbii literare contemporane.

Desigur că întocmirea articolului de dicţionar, separarea şi formularea sensurilor sunt determinate de caracterul dicţionarului, de sarcinile urmărite, şi de aceea ele trebuie să se deosebească esenţial în fiecare din cele trei tipuri de dicţionare.

Dicţionarul scurt nu trebuie şi nici nu poate să elaboreze amănunţit cuprinsul semantic al cuvântului. El trebuie să redea sensurile esenţiale şi cele mai generale fără relevarea nuanţelor şi detaliilor.

S. I. Ojegov dă o mare atenţie formulării definiţiilor la termenii social-politici, ştiinţifici şi tehnici. Autorul s'a preocupat mult de elaborarea unor definiţii de acelaşi tip pentru diferite grupe tematice ale lexicului (denumirea animalelor, plantelor etc.). Tinzând însă spre o concizie cât mai mare, S. I. Ojegov scurtează deseori, fără destulă atenţie, definiţia dată în dicţionarul în patru volume, tăind părţile sale esenţiale.

În privinţa omonimelor, care constituie o problemă principială pentru dictionarul normativ, S. I. Ojegov este inconsecvent, prin faptul că omonime reale sunt date deseori într'un singur articol, iar sensuri diferite apar ca omonime, deci cuvinte diferite. Problema omonimiei însă este o problemă care e încă discutabilă şi preocupă în de aproape lingvistica sovietică.

5. Justa repartizare a expresiilor, a cuvintelor derivate, a trimiterilor. Întorsăturile idiomatice şi expresiile figurate, stabile şi tipice, ocupă un loc de seamă în cuprinsul unui dicţionar, deoarece tocmai prin ele se manifestă clar specificul naţional al limbii. S. I. Ojegov a reuşit să rezolve cu succes această problemă şi să aleagă expresiile cele mai uzuale din bogatul tezaur al limbii ruse, eliminându-le pe cele învechite şi regionale.

În privinţa cuvintelor derivate, un principiu de introducere a lor în dicţionarul într'un volum (precum şi a trimiterilor) este gradul lor de actualitate în limbă şi «importanţa lor lexicală ».

Cuvintele derivate sunt aranjate în dicţionarul lui S. I. Ojegov pe bază de cuiburi de familii de cuvinte, dar de multe ori repartizarea materialului lexical în familii de cuvinte şi în articole de sine stătătoare duce la aceea că lexicul din dicţionar se cuprinde cu greu, iar întrebuinţarea şi actualitatea multor derivate nu sunt prezentate întotdeauna în mod just, consecvent. De exemplu, la verbe, familiile de cuvinte sunt deosebit de complicate.

6. Caracterizarea gramaticală, fonetică şi accentuarea cuvintelor au o mare importanţă pentru dicţionarul normativ. Ele cer multă atenţie şi precizie, deoarece la fiecare cuvânt în parte normele date rămân ca norme impuse de dicţionar şi obligatorii pentru toţi.

În concluzie, A. P. Evghenieva consideră că S. I. Ojegov a depus un efort susţinut, dar în ciuda muncii sale vaste s'au strecurat o serie de lipsuri, şi acestea provin din trei cauze bine definite.

Prima cauză, care se găseşte la baza tuturor lipsurilor, *este lipsa de consecvenţă a autorului în aplicarea propriilor sale principii*. De pildă, în problema definiţiilor, unde în majoritatea cazurilor S. I. Ojegov reuşeşte să dea definiţii clare, juste, scurte, greşeşte de multe ori trunchiind în mod mecanic definiţiile din dicţionarul în patru volume.

A doua cauză derivă din faptul că S. I. Ojegov, lucrând la redactarea dicţionarului în patru volume, a rămas prea legat, *prea dependent* de acest dicţionar, şi de aceea de multe ori a greşit. De exemplu, în selecţionarea lexicului au rămas cuvinte în dicţionarul într'un volum luate direct din dicţionarul în patru volume şi care nu mai au rost să figureze aici.

A treia cauză derivă din faptul că S.I. Ojegov n'a folosit o bibliografie bogată, aşa cum de altfel ar fi fost necesar. Bibliografia folosită de S. I. Ojegov a fost insuficientă şi n'a putut servi drept criteriu pentru selecţionarea lexicului; aceasta explică faptul că nu numai prima ediţie, dar şi a doua ediţie a dicţionarului într'un volum s'a sprijinit prea mult pe dicţionarul în patru volume şi nu pe un material bibliografic nou, viu, care să cuprindă limba ultimelor publicaţii. De aceea în dicţionarul lui S. I. Ojegov se găsesc încă destule arhaisme, regionalisme sau termeni speciali.

Pentru lexicografia română, recenzia făcută de A.P. Evghenieva este un ajutor preţios în munca alcătuirii dicţionarului într'un volum al limbii române literare contemporane. Învăţând din experienţa lexicografiei sovietice, ne vom putea orienta cu mai multă siguranţă în problemele de lexicografie care ne stau în faţă.

Primul principiu pe care s'a sprijinit S.I. Ojegov în alcătuirea dicţionarului său a fost: selecţionarea atentă a lexicului limbii ruse literare contemporane.

La fel ca în limba rusă literară, şi în limba română literară contemporană, datorită desvoltării ştiinţei şi tehnicei, datorită înfloririi culturii, în anii regimului democrat-popular, lexicul de specialitate ocupă un loc deosebit. În introducerea la dicţionarul limbii ruse literare într'un volum, S. I. Ojegov determina just principiul de selectare a acestor termeni. El spunea: « Momentul hotărîtor (pentru selectare) trebuie să fie nu importanţa termenului în sistemul de noţiuni al ştiinţei date sau al ramurii de tehnică, ci rolul său social »; deci criteriul după care cuvântul trebuie să intre în lexicul dicţionarului într'un volum este în primul rând nu noutatea cuvântului, ci valoarea lui socială. De exemplu, vor putea intra în lexicul dicţionarului într'un volum al limbii române literare contemporane cuvinte ca *termocentrală*, *turbină*, *tractor* etc., dar în acelaşi timp nu credem necesar să intre cuvinte învechite care au pierdut rolul lor social ca *falconet* (tun mic), sau regionalisme ca a *mogorogi* (a fi îmbufnat), ori vulgarisme ca *bahniţă* (fiinţă slută), sau turcisme ca *bairamlâc* (dar trimis sultanului de către domnii români cu ocazia sărbătoririi bairamului) etc.

În privinţa cuvintelor vechi, dar nu învechite, de genul cuvântului « ciocoi », atestat prin publicaţiile noi şi care are o semnificaţie socială puternică, credem că asemenea cuvinte vor putea intra în dicţionar.

O altă categorie de cuvinte care trebuie să-l preocupe pe lexicograful care lucrează la redactarea dicţionarului într'un volum este problema cuvintelor compuse. Unele din cuvintele compuse, deşi de formaţie foarte recentă, au căpătat, o adâncă semnificaţie politică. Cuvinte ca *GAC*, *GOSTAT*, *SMT*, *SOVROMTRACTOR* etc. sunt cuvinte compuse din prescurtări care au intrat în vocabularul curent al muncitorilor şi ţăranilor noştri. Ele trebuie introduse şi explicate clar în dicţionarul într'un volum.

Din critica făcută de A. P. Evghenieva asupra dicţionarului lui S. I. Ojegov, am văzut că folosirea unei bibliografii cât mai variate şi noi are o mare importanţă pentru alcătuirea dicţionarului într'un volum. La redactarea dicţionarului într'un volum al limbii române literare contemporane, credem că e bine să utilizăm operele literare cele mai noi, presa, documentele de partid şi traducerile bune.

Caracterizările stilistice date cuvintelor constituie sarcina de bază a dicţionarului într'un volum; de aceea în această privinţă trebuie să lucrăm cu multă atenţie şi precizie.

În ceea ce priveşte precizarea normelor limbii literare, dicţionarul într'un volum al limbii române literare contemporane va trebui să dea indicaţii precise, ca « oficial », cărturăresc » etc.

În privinţa prelucrării ştiinţifice, creatoare, a articolelor de dicţionar după dicţionarul explicativ mare, avem totul de învăţat după experienţa lexicografiei sovietice. Definiţiile clare şi scurte şi alegerea celor mai răspândite sensuri ale diferitelor cuvinte trebuie să preocupe în de aproape pe lexicografii noştri. De aceeaşi importanţă este şi problema omonimelor, ca şi a unei juste repartizări a expresiilor, a cuvintelor derivate şi a trimiterilor, ca şi problema caracterizării gramaticale, fonetice şi accentuării cuvintelor.

Deci, pentru alcătuirea dicţionarului limbii române literare contemporane într'un singur volum este foarte importantă folosirea experienţei sovietice. Lexicografii noştri vor trebui să ţină seama de trei principii esenţiale: selecţionarea lexicului, folosirea unei cât mai variate şi noi bibliografii şi consecvenţa în principiile propuse.

Valentina Fettinger

L. L. COLOSS, Despre obiectul stilisticii. «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 3, 1935.

Precizarea obiectului şi a conţinutului unei discipline este o condiţie indispensabilă pentru o cercetare cu adevărat ştiinţifică. Subliniind importanţa acestui fapt, autorul articolului arată lipsa unei definiţii satisfăcătoare a stilisticii şi explică rămânerea în urmă a acestei discipline prin confuziile aduse în lingvistică de «noua teorie a limbii», lansată de N. I. Marr, care atribuia un caracter de clasă atât limbii, cât şi stilurilor ei, şi nu putea face distincţiile necesare între noţiunile de limbă, stil, stil al literaturii beletristice şi stil individual al unui autor.

În lumina învăţăturii staliniste despre limbă, L. L. Coloss îşi propune să clarifice aceste noţiuni, de a căror delimitare precisă depinde definirea obiectului disciplinei.

Stilistica se ocupă cu studiul stilurilor limbii. Această definiţie necesită precizarea noţiunii fundamentale de stil, obiect al stilisticii, şi stabilirea raporturilor existente între această noţiune şi cele înrudite, cu care adesea este confundată. Cea mai răspândită definiţie a stilului este aceea de «procedeu de utilizare a mijloacelor expresive ale limbii comune într'o anumită sferă a comunicării orale sau scrise». Autorul o socoteşte nesatisfăcătoare, în primul rând, pentrucă nu precizează ce se înţelege prin «mijloacele expresive ale limbii»: este vorba numai de figurile de stil, se pot include şi tropii, (ambele categorii formau obiectul stilisticii clasice) sau trebuie să luăm în considerare şi ansamblul mijloacelor sintactice, lexicale şi chiar fonetice care au un rol expresiv în vorbire? Desigur că toate aceste procedee caracterizează stilul şi trebuie să formeze obiectul stilisticii. Se mai pune însă întrebarea dacă e justă distincţia între mijloace «expresive» şi «neexpresive», distincţie care rezultă în mod logic din afirmarea existenţei unor mijloace «expresive». Autorul răspunde negativ, arătând în mod convingător că nu poate exista nici un element al limbii care, luat în context, să nu aibă o valoare expresivă specifică condiţiilor concrete ale comunicării, cu alte cuvinte o valoare caracteristică pentru un anumit stil al limbii comune. Admiţând aceasta, stilul limbii poate fi definit ca «un procedeu şi în acelaşi timp un rezultat al selectării tuturor mijloacelor limbii naţionale unice în sfera de comunicare respectivă». Funcţia specifică a stilului limbii este de a ajuta la realizarea scopului comunicării cu ajutorul mijloacelor limbii.

După aceste precizări, autorul arată în continuare care sunt relaţiile dintre limbă şi stil.

«În măsura în care, în mod practic, fiecare cuvânt din vorbire, fiecare exprimare are o culoare stilistică, în aceeaşi măsură nu există vorbire fără stil, înafară de stil, deoarece limba şi stilul sunt inseparabile unul de altul. Aşa cum nu există stil fără limbă, tot aşa nu există nici limbă fără stil. Legătura indisolubilă dintre ele se bazează pe o serie de trăsături comune. Deşi prin stil, care e un «procedeu de selectare», se manifestă întru câtva atitudinea claselor faţă de limbă, concepţia despre lume a vorbitorului, — stilul, ca şi limba, nu are caracter de clasă, nu este un fenomen de suprastructură, pentrucă este «un procedeu şi un rezultat al selectării» tuturor elementelor limbii naţionale, pentrucă «aparţine limbii în calitatea ei de mijloc de comunicare al maselor largi populare». Ca şi limba, stilul este un fenomen istorico-social. Bogăţia şi desvoltarea limbii, legată de desvoltarea istorică a poporului, determină şi favorizează desvoltarea şi îmbogăţirea sistemului stilurilor limbii. Complexitatea acestui sistem, varietatea lui indică bogăţia şi gradul de desvoltare a limbii respective.

Strânsa legătură dintre limbă şi stil nu trebuie să ducă la confundarea acestor două

noţiuni. Între ele există şi deosebiri: în timp ce limba este cel mai important mijloc de comunicare între oameni, stilul este un procedeu de exprimare a unui anumit conţinut concret prin mijloacele limbii, un mod de formulare a comunicării. Reluând comparaţia stalinistă, L. L. Coloss spune că limba poate fi comparată cu o clădire, iar stilul cu arhitectura ei. Pe de altă parte, limba naţională este unică, acţionând în toate domeniile de activitate umană, iar sistemul stilurilor limbii e alcătuit din stiluri izolate, deservind fiecare numai o anumită sferă de activitate.

Discutând mai departe noţiunea de « stil individual », autorul articolului distinge pe de o parte « stilul individual beletristic al unui anumit scriitor », iar pe de altă parte « stilul individual al limbii scrierilor beletristice, a operelor oratorice, a ziarelor etc. ». În cazul stilului individual al unui anumit autor, factorii subiectivi determină selectarea mijloacelor de scriere. Dar factorii subiectivi sunt subordonaţi factorilor obiectivi: conţinutul, condiţiile comunicării etc.

Autorul discută apoi noţiunea de « stil al literaturii beletristice ». Este vorba de un fenomen mai complex, el fiind legat de o anumită şcoală, de un anumit curent literar. Studierea lui nu revine lingvisticii, ci ştiinţei literare.

După ce delimitează noţiunile mai sus arătate, L. L. Coloss arată că « stilistica, ca disciplină lingvistică, trebuie să studieze esenţa specificului stilului, sistemul stilurilor existente în limba naţională respectivă, schimbarea şi desvoltarea lui, aplicarea lui în toate sferele comunicării între oameni, în sfârşit esenţa şi particularităţile stilului individual ». În încheiere, autorul subliniază importanţa practică a stilisticii. Scopul predării stilisticii este deprinderea de a folosi toate resursele limbii în vederea unei comunicări cât mai apropiate şi mai precise în orice condiţii. Prin aceasta stilistica este chemată să contribuie la precizarea normelor limbilor literare ale popoarelor din U.R.S.S. şi la desvoltarea formei naţionale a culturii acestor popoare.

Valoarea articolului recenzat constă în faptul că, delimitând şi definind diversele noţiuni legate de stilistică, precizează obiectul acestei discipline, îi oferă un domeniu precis de cercetare şi, lărgind oarecum acest domeniu, o fereşte de confuziile posibile cu stilistica retorică clasică, precum şi de imprecizia şi confuzia caracteristică cercetătorilor burghezi. Sunt necesare acum studii concrete asupra diverselor stiluri ale limbii naţionale, spre a se putea stabili cu şi mai mare precizie metodele de cercetare.

Valeria Guţu

O. S. AHMANOVA, Glossematica lui Louis Hjelmslev ca manifestare a decadenţei lingvisticii burgheze contemporane. « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 3/1953.

O. S. Ahmanova face în articolul său o analiză amănunţită a « glossematicii » lui Hjelmslev, făcând legătura dintre lucrările recente ale lingvistului danez şi lucrările lui anterioare.

Analiza făcută de lingvista sovietică activităţii lui L. Hjelmslev începe cu discutarea principiilor de bază ale concepţiei lui, care sunt de fapt principiile expuse de Ferdinand de Saussure în « Cours de linguistique générale »,

Autoarea arată că, în secolul al XIX-lea, Baudouin de Courtenay, şeful şcolii ruse din Kazan, aduce o nouă concepţie asupra limbii şi elaborează metode noi de cercetare în lingvistică; el face primul delimitarea dintre aspectul *istoric* al studiului limbii şi cel descriptiv. Abia mai târziu, în Europa occidentală, această delimitare capătă răspândire, odată cu publicarea « Cursului de lingvistică generală » al lui F. de Saussure. Saussure face distincţie între lingvistica *sincronică* (= descriptivă) şi lingvistica *diacronică* (= istorică); limba ca *sistem*, după concepţia lui Saussure, nu poate fi studiată decât din punct de vedere sincronic.

O. S. Ahmanova arată că, « recunoscând pe deplin pe Saussure ca pe unul din cei mai mari reprezentanţi ai lingvisticii moderne, trebuie să subliniem cu toată hotărîrea că lucrările lui conţin germenii acelei decăderi a lingvisticii, care s'a vădit pe deplin în lucrările structuraliştilor în genere şi ale glossematicienilor în special ».

Într'adevăr dacă la Baudouin de Courtenay studiul structurii limbii într'o epocă dată apare inseparabil legat de studiul desvoltării sistemului în epoca precedentă, la F. de Saussure problema studiului istoric al limbii ca sistem apare ca o dificultate de nerezolvat. F. de Saussure considera că studiul diacronic al limbii nu are în vedere decât detaliile şi nu întreg sistemul. În această opoziţie, dusă până la ruptură categorică între sincronie şi diacronie, îşi are originea concepţia pancronică sau acronică a structuraliştilor.

Pe lângă aceasta, F. de Saussure preconizează o nouă ştiinţă, *semiologia*, ca ştiinţă care să studieze viaţa « semnelor » în interiorul societăţii, din care să facă parte şi lingvistica, întrucât limba este un sistem de semne care exprimă idei.

Considerând limba ca un sistem de semne, importante pentru structura limbii sunt *relaţiile* în care intră semnele în cadrul acestui sistem şi nu existenţa reală a acestor semne, care nu se deosebesc în mod principial prin natura lor de alte semne. Evoluţia sistemului se face prin modificarea acestor relaţii. Aşa dar relaţiile în interiorul sistemului sunt independente de esenţa concretă a semnului.

Lucrările lui Hjelmslev au la bază tezele neştiinţifice ale lui F. de Saussure. Prima lucrare a lui, « Principii de gramatică generală », afirmă cu insistenţă necesitatea punctului de vedere *sincronic* în studiul limbii. L. Hjelmslev caută să stabilească categorii lingvistice *abstracte*, cu o existenţă extratemporală. Existenţa acestor categorii în diferite limbi constituie cazuri particulare de realizare a unor categorii abstracte.

Pentru sprijinirea acestui punct de vedere L. Hjelmslev caută să folosească tot ceea ce îi este posibil din gramatica tradiţională începând cu vechii greci şi până la F. de Saussure.

Lingvistul danez caută să dea o nouă clasificare a părţilor de vorbire, pe o bază pancronică. Pentru susţinerea acestei clasificări, faptele de limbă sunt cu totul insuficiente, ele reducându-se doar la câteva exemple din limba latină şi greacă. Astfel, această clasificare pancronică nu numai că nu este universală, ci ea este inutilizabilă chiar pentru descrierea unui număr limitat de limbi cunoscute.

În legătură cu această clasificare stă distincţia făcută între morfeme şi semanteme. L. Hjelmslev declară însă că singurul criteriu obiectiv al acestei distincţii este criteriul ortografic. Este clar că acest criteriu este inutilizabil în cazul limbilor care nu dispun de o tradiţie grafică.

Pentru a ieşi din acest impas, Hjelmslev caută să evite materialul concret dat de diversele limbi, emiţând o nouă teorie, aceea a *formelor* de limbă existente în afara limbilor concrete. Formele există în diferitele limbi numai în mod ideal; ceea ce există în mod real în limbă este *expresia*. Aşa dar forma există în afara expresiei.

O aplicare a acestor principii de gramatică generală o constituie studiul referitor la categoria cazurilor. Definiţia pe care L. Hjelmslev o dă cazului este: « Cazul este o categorie care exprimă raportul între două obiecte ». Prin *obiecte*, desigur, L. Hjelmslev nu înţelege ceva legat de o anumită « substanţă » reală, ci numai, pur şi simplu, termenii unui raport. După cum se vede, definiţia categoriei se face în mod abstract, fără referire la materialul concret de limbă.

Teoria generală a cazurilor este un sistem bazat pe trei dimensiuni: direcţie, contact, subiectivitate-obiectivitate. Stabilirea diferitelor sisteme ale cazurilor se face pe baza unei analize pur logice a naturii opoziţiilor.

Deşi teoriile expuse în această lucrare par să fie susţinute de un material mai bogat de fapte (spre deosebire de teoriile din «Principii de gramatică generală»), aceste fapte sunt luate din limbi puţin cunoscute, ca limba tabasarană, lacă etc. Referirile la limbile bine cunoscute sunt făcute doar în treacăt. În felul acesta, L. Hjelmslev ajunge la stabilirea unor scheme complicate şi arbitrare, caracteristice pentru metoda antiştiinţifică a tuturor lingviştilor idealişti.

Aceeaşi metodă neştiinţifică (cu rezultate tot atât de discutabile) a fost adoptată şi de alţi lingvişti, care au vrut să aplice teoriile lui L. Hjelmslev la unele limbi cunoscute, cum ar fi limba rusă sau daneză. E cazul unor lingvişti ca H. C. Sörensen (« Contribution à la discussion sur la théorie des cas », T.C.L.C., Copenhague, 1949) sau P. Diderichsen (« Morpheme Categories in

Modern Danish », T.C.L.C., Copenhague, 1949).

Pe bună dreptate, O. S. Ahmanova arată că « materialele examinate ne duc la concluzia că « — teoria formei pure », enunțată de L. Hjlemsev, este absolut incapabilă să dea ceva lingvisticii ».

Într'adevăr, teoria lui L. Hjelmslev nu rezultă din studierea faptelor de limbă, ci are un caracter aprioric și subiectiv. Acesta este motivul pentru care teoria sa nu poate fi aplicată la studiul limbilor concrete.

După publicarea « Categoriei cazurilor », L. Hjelmslev se orientează deplin către idealismul militant. El caută « să elibereze » lingvistica de sarcina de a opera cu substanța concretă a vreunei limbi și propune studierea limbii ca « o formă sau o schemă pură », care există independent de realizările ei în practică. L. Hjelmslev vrea să ajungă la o « algebră imanentă a limbii ». Afirmând în mod deschis legătura sa cu « pozitivismul logic » al lui Whitehead, Russel și Carnap, el concepe « structura » ca un sistem de corelații pure, existente în afara obiectelor corelative și independente de ele.

Noile principii adoptate de L. Hjelmslev sunt expuse în lucrarea « Pentru fundamentarea teoriei limbii ». Și aceeastă lucrare se caracterizează tot prin caracterul ei abstract, prin absența oricărei încercări de aplicare a principiilor teoretice la realitatea lingvistică diversă.

Principiul fundamental al acestei teorii îl constituie « empirismul ». Noțiunea de empirism are în terminologia adoptată de Hjelmslev o accepție nouă. Orice fenomen lingvistic i se prezintă cercetătorului într'un *text* neanalizat, într'o unitate absolută și indivizibilă. Textul reprezintă pentru L. Hjelmslev o clasă care se poate împărți în segmente; aceste segmente se împart din nou ș.a.m.d., până la ultima posibilitate de împărțire. Aceasta este metoda de cercetare *empirică*; procedeul de cercetare este *deducția*.

Pe lângă aceasta, însăși noțiunea de *teorie* lingvistică capătă o altă accepție. Sarcina teoriei ar fi numai aceea de a crea metode și procedee prin care obiectele pot fi descrise « libere de contradicții și în mod complet ». Pornind dela concepția idealistă, care consideră că nu se poate ajunge la cunoașterea unor obiecte în mod real prin observație și cercetare, lingvistul danez tinde să reducă cunoașterea științifică la descrieri care nu depind de experiență. Teoria trebuie să fie deci independentă de experiență. După cum se vede, L. Hjelmslev răstoarnă drumul normal al procesului de cunoaștere, care începe cu observarea realității și abia ulterior trece la generalizare. Metoda de cercetare propusă de L. Hjelmslev nu poate fi acceptată, întrucât duce la elaborarea unor teorii arbitrare, care nu reflectă realitatea obiectivă, duce în mod inevitabil la elaborarea unor teorii neștiințifice.

« În legătură cu aceasta — arată O. S. Ahmanova — pentru Hjelmslev e important să traseze pe cale aprioricâ și speculativă sistemul termenilor și definițiilor și abia apoi să se ocupe de materialul de limbă, utilizat nu pentru analiză, ci mai degrabă pentru ilustrarea acestor teze construite aprioric ».

Problema raportului dintre morfologie și sintaxă este rezolvată de L. Hjelmslev într'un mod cu totul greșit, în sensul că el încearcă să șteargă orice delimitare între cele două elemente ale structurii gramaticale. După L. Hjelmslev, n'ar exista nicio deosebire calitativă între o îmbinare de cuvinte (care alcătuiesc o sintagmă) și o îmbinare de sunete (care alcătuiesc un cuvânt).

În ce privește teoria semnului lingvistic, L. Hjelmslev vrea să introducă o concepție nouă. El vrea să facă teoria conținutului și a exprimării «pe bază intern funcțională », așa încât, după cum arată O. S. Ahmanova, « știința exprimării să se construiască fără premise sonore sau « fenomenologice », iar știința conținutului fără premise ontologice sau « fenomenologice ». Atunci, spre deosebire de lingvistica clasică, s'ar ajunge la o lingvistică în care «teoria exprimării » nu ar fi fonetică, iar teoria « conținutului » n'ar fi o știință a sensului ».

După cum ușor se poate vedea, și în această direcție L. Hjelmslev vrea să facă abstracție de datele reale, concrete ale limbii.

Știința pe care L. Hjelmslev o pretinde cu totul « nouă » se deosebește, după părerea lui, calitativ de vechea lingvistică, așa încât

L. Hjelmslev îi dă şi un nume nou, anume acela de *glossematică*.

Principiile acestei ştiinţe se pot aplica şi altor fenomene, nu numai limbii, aceasta deoarece obiectul ştiinţei este corespondenţa dintre un « sistem al conţinutului » şi un « sistem al exprimării ». Cum unui sistem al conţinutului îi pot corespunde mai multe sisteme de exprimare, glossematica trebuie să se ocupe de toate aceste sisteme de exprimare posibile.

Această teză duce de fapt la negarea lingvisticii ca ştiinţă, prin negarea particularităţilor specifice ale obiectului de studiu.

Pornind dela distincţia făcută de F. de Saussure între sincronie şi diacronie şi dela ideea că limba este un sistem de semne în care esenţiale sunt raporturile care se stabilesc între aceste semne şi nu valoarea intrinsecă a termenilor relaţiei, L. Hjelmslev, ca şi toţi structuraliştii, ajunge la agnosticism şi idealism.

Obiectivul principal al cercetărilor lui L. Hjelmslev îl constitue stabilirea unor categorii gramaticale abstracte, invariabile în timp şi spaţiu. Or, cum la acest rezultat nu poate ajunge decât neţinând seamă de particularităţile specifice ale limbilor concrete, L. Hjelmslev teoretizează necesitatea de a face abstracţie de tot ceea ce el consideră « substanţă » (adică de faptele de limbă), care nu este considerată decât o formă accidentală de manifestare a « formei pure ». În felul acesta se ajunge la situaţia paradoxală ca realitatea lingvistică să fie folosită numai în măsura în care poate servi o teorie creată în mod arbitrar.

În încheierea articolului, O. S. Ahmanova arată că, de fapt, « sarcina principală a glossematicii constă în unirea lingvisticii cu doctrina « pozitivismului logic », cea mai activă şcoală a agnosticismului burghez, care este manifestarea acelui haos filosofic generat de frica imperialismului în faţa realităţii obiective ».

Ideologia lui L. Hjelmslev este aplicarea în domeniul lingvisticii a ideilor neştiinţifice ale unor idealişti ca Russel, Carnap şi alţii.

Studiul lingvistei sovietice este de o mare importanţă pentru orientarea justă a oricărui lingvist care, în munca sa de cercetare, caută să ajungă la rezultate valabile. O. S. Ahmanova demască caracterul idealist şi neştiinţific al structuralismului; ea arată că ceea ce L. Hjelmslev şi alţi structuralişti vor să prezinte drept descoperiri « revoluţionare » nu este de fapt decât o reeditare, sub diferite forme, a vechilor concepţii idealiste.

Din articolul discutat, reiese cu claritate necesitatea întemeierii oricărei afirmaţii de ordin general pe o atentă şi detaliată studiere a faptelor de limbă. Numai în felul acesta cercetătorul este păzit de pericolul de a ajunge la concluzii neştiinţifice, idealiste.

Em. Vasiliu

CONSULTAŢII

RĂSPUNS CITITORILOR

Cabinetul Metodic D.G.R.M.
Bucureşti

1. *Întrebare :* Când putem cunoaşte ultima formă a proiectului de reformă a ortografiei ? Nu ar fi mai nimerit ca acest proiect să fie trimis pentru referat, prin raioanele de învăţământ, cadrelor didactice din toate gradele de învăţământ ?

1. *Răspuns:* Normele noii ortografii împreună cu un dicţionar ortografic, elaborat de un colectiv al Institutului de lingvistică din Bucureşti, au fost date la tipar şi vor apărea în cursul lunii noiembrie.

Proiectul de reformă ortografică a fost discutat în presă (în « Contemporanul », « Limba Română », etc.) cât şi în şedinţa lărgită a Consiliului ştiinţific al Institutului de lingvistică din 7 februarie 1953. La aceste discuţii a participat un mare număr de oameni ai muncii din toate domeniile de activitate: academicieni, profesori din învăţământul de toate gradele, scriitori, oameni de ştiinţă etc. De aceea, considerăm că nu mai este necesar să trimitem acest proiect din nou pentru referat.

Credem că e bine totuşi să expunem aici câteva din principiile care au stat la baza alcătuirii noii ortografii.

Vechile reguli ortografice s'au modificat spre a uşura maselor largi populare însuşirea scrierii româneşti şi a grăbi ridicarea nivelului cultural al ţării, pentru a înlătura lipsa de consecvenţă şi fluctuaţiile în scrierea limbii române.

Iată câteva din principalele schimbări introduse în ortografia limbii române:

1. Se suprimă litera *â*, înlocuindu-se peste tot cu *î (mînă, cînd, gînd, romîn, Romînia)*.

2. Se suprimă *-u* (final), dispărut din rostire *(ochi, unchi, cîrmaci, bici, făcui, auzii)*.

3. După literele *ş, j* se scriu în rădăcina cuvântului literele *i, e, a,* nu *î, ă, ea* (şir, şină, jilţ, jeratic, jecmăni, jelui, şase, şapte, şade etc.), iar înafară de rădăcina cuvintelor, în terminaţii şi în sufixe, se scriu literele *î, ă, ea,* pentru a păstra identitatea imaginii grafice a terminaţiilor şi sufixelor (de ex. terminaţiile şi sufixele *-ă, -ări, -ământ, -ător, -ând, -ează, -ească, -eală, -eau: uşă, fruntaşă, grijă, coajă, îngraşă, furişă, angajări, îngrăşământ, înfricoşător, furişează, angajează, greşeală, oblojeală* etc.).

4. După consoane (afară de *ch, gh*) nu se scrie *ia,* ci *ea (deal, mearsă, leac, lunea, marţea, seară, şeamă, ceas, ceai, ceară, geam* etc.).

După *ch, gh* se scrie *ea* atunci când alternează cu *e (cheamă - chem, blochează - blochez, gheată - ghete, gheaţă-gheţuri, veghează - veghez)* şi *ia* când nu există forme alternante *(chiar, maghiar)*.

5. La început de cuvânt şi după vocală se scrie *ia* când alternează cu *ie (femeia - femeie, baia - baie, croiască - cro-*

ieşte) şi *ea* când nu alternează cu *e (ea-el, aceea - acelei, ideea - idee)*.

6. Diftongul *ie*, la început de cuvânt şi după vocală, se va scrie *ie (ied, iepure, femeie, cheie, baie)*.

Fac excepţie *eu, el, ei, ele, eşti, este, e, eram, erai.*

Se scrie *e* în cuvintele în care se rosteşte *e*, nu ie *(creez, idee, alee, epopee)*.

7. Se suprimă consoanele duble *(casă, masă, rasă*, nu *cassă, massă, rassă)*.

Consoanele duble sunt posibile numai la întâlnirea consoanei *n* a prefixului *în-* cu *n* iniţial al rădăcinii următoare *(înnoda, înnopta, înnoi, înnorat)*.

8. Se scriu cu litere mici numele lunilor, zilelor, săptămânii şi al punctelor cardinale: *ianuarie, februarie, luni, marţi, sud, est*.

E. V.

2. *Întrebare:* **Dacă redactorii Gramaticii ştiinţifice a limbii române cunosc lipsurile definiţiilor date de manualele şcolare de limba română şi dacă s'au preocupat să îmbunătăţească aceste definiţii (adjectivul, pronumele, adverbul etc.).**

2. *Răspuns:* Din analiza manualelor de limba română editate de Ministerul Învăţământului Public pentru diferite forme şi grade de învăţământ a rezultat într'adevăr că aceste manuale au serioase lipsuri în partea consacrată gramaticii. Înafară de unele greşeli de metodică, de o dozare nejustă a materialului şi de schematism, aceste manuale lasă de dorit şi în privinţa multor definiţii, unele incomplete, altele de-a-dreptul eronate. Institutele de lingvistică ale Academiei R.P.R. au o mare parte de răspundere în această direcţie, întrucât n'au colaborat cu Ministerul Învăţământului Public la alcătuirea metodicilor şi manualelor de limba română şi au întârziat publicarea Gramaticii limbii române, atât de necesară şi de aşteptată. În elaborarea acestei gramatici, care se află actualmente sub tipar, colaboratorii ştiinţifici ai institutului au ţinut seama de definiţiile categoriilor gramaticale din manualele existente şi s'au străduit să le îmbunătăţească, să le dea un caracter ştiinţific, să înlăture erorile. Fără îndoială că, aşa cum vor apărea în tratatul de gramatică, unele definiţii şi formulări nu vor putea fi folosite în toate clasele. Colectivelor care vor elabora noile manuale de limba română le revine sarcina de a adapta aceste definiţii şi formulări potrivit cu puterea de înţelegere a elevilor respectivi.

Pentru a exemplifica felul cum au fost îmbunătăţite definiţiile în gramatică, dăm ca exemplu *adjectivul* şi *adverbul*. Definiţia pe care o dă manualul de clasa a V-a (« Cuvintele flexibile care lămuresc substantivele, arătând însuşirile fiinţelor şi lucrurilor, se numesc adjective »), ca şi aceea dată de manualul de gramatică pentru clasele a VIII-a—a XI-a (« Cuvântul care însoţeşte un substantiv, exprimând o însuşire a obiectului numit prin acel substantiv, se numeşte adjectiv »), suferă de aceeaşi lipsă: nu e destul de largă, întrucât nu cuprinde şi adjectivele determinative, care, de fapt, nu arată însuşiri ale obiectelor. Definiţia din Gramatica Academiei R.P.R. este următoarea: « Adjectivul este partea de vorbire flexibilă care arată o însuşire a unui obiect, însoţind şi determinând substantivul care exprimă numele acelui obiect ». Se precizează în continuare că adjectivele propriuzise sunt numai acelea care arată însuşiri ale obiectelor, aşa numitele adjective *calificative*. Pe lângă acestea, se mai numesc adjective şi o categorie de cuvinte care, deşi nu exprimă însuşiri ale obiectelor, însoţesc şi determină substantive ca şi adjectivele. Acestea sunt adjectivele posesive, demonstrative, relative, interogative şi nehotărîte, grupate sub numele de adjective *determinative*.

Definiţia adverbului, aşa cum o găsim în manualele existente, este de asemenea nesatisfăcătoare: « Cuvântul care lămureşte înţelesul unui verb sau al unui adjectiv se numeşte adverb » (în manualul de clasa a VII-a şi cam la fel în manualul de gramatică pentru clasele a VIII-a—a XI-a). Definiţia e incompletă, întrucât nu arată că adverbul poate preciza şi înţelesul unui alt adverb şi chiar al unui substantiv. Definiţia adverbului din Gramatica Academiei R.P.R. a fost formulată astfel: « Ad-

verbul este partea de vorbire în general neflexibilă care arată o caracteristică a unei acţiuni, stări sau însuşiri ». Se spune « în general neflexibilă » pentrucă în unele limbi are grade de comparaţie formate cu sufixe şi se formează (şi în româneşte) cu ajutorul unor sufixe, întocmai ca şi părţile de vorbire flexibile. Adverbul determină sau completează cu noţiuni accesorii nu numai verbe, ci şi adjective (sau locuţiuni adjectivale), alte adverbe (sau locuţiuni adverbiale) şi substantive care denumesc acţiuni, stări sau însuşiri. Acest lucru se poate vedea din următoarele exemple, pe care socotim util a le cita, deoarece manualele şcolare ignorează aceste aspecte ale problemei adverbului: *Păcală era un om* f o a r t e *de duh* (Negruzzi, I 247) — pentru locuţiune adjectivală. *În societăţile primitive... mintea concepea* m a i *cu anevoinţă* (Odobescu, Ist. Arh. 45) — pentru locuţiune adverbială. *Sosirea iubitului Costică goneşte orice gând de plecare* a c a s ă (Caragiale, O. II 42) — pentru substantiv.

3. *Întrebare:* **Care este definiţia prepoziţiei?**

3. *Răspuns:* În manualul de gramatică pentru clasele a VIII-a — a XI-a, definiţia prepoziţiei este: « Cuvântul neflexibil care arată un raport între două cuvinte cu rol deosebit în propoziţie se numeşte prepoziţie ». Definiţia dată de Gramatica Academiei R.P.R. este: « Prepoziţia este partea de vorbire neflexibilă care ajută la exprimarea raporturilor sintactice existente între termenii unei propoziţii, adică raporturile dintre subiect şi atributul lui, dintre verb şi complementele lui, dintre adjectiv sau adverb şi complementul lui ». Această definiţie e ilustrată prin numeroase exemple.

4. *Întrebare:* **Ce este o sintagmă?**

4. *Răspuns:* Termenul « sintagmă » a servit pentru a denumi noţiuni foarte diferite între ele, şi conţinutul lui nu e încă bine precizat nici astăzi. Insistenţa cu care revine în studiile de sintaxă, diferitele articole ce i-au fost consacrate de literatura sovietică de specialitate arată că sintagma oglindeşte o realitate lingvistică şi că folosirea acestui termen izvorăşte din necesităţi teoretice şi practice. Vom încerca să dăm câteva indicaţii sumare, fără a pretinde că rezolvăm problema, care este încă obiect de controversă.

În accepţia predominantă astăzi, sintagma e un termen creat cu scopul de a denumi « combinaţiile de cuvinte » sau « grupele de cuvinte » care formează o unitate gramaticală mai complexă decât cuvântul, fără a coincide însă cu propoziţia. Limba cunoaşte numeroase « combinaţii de cuvinte » de acest fel, de exemplu: *viaţă omenească, generaţie spontanee, a se pierde în detalii, a striga cât te ţine gura* etc. Unele dintre ele, fiind simţite de vorbitor ca formând o puternică unitate de sens, se scriu într'un singur cuvânt: *cumsecade, bunăvoinţă* etc. Acest lucru arată că sintagma exprimă o singură noţiune, complexă. Cuvintele, care exprimă şi ele noţiuni, se deosebesc de sintagme prin aceea că exprimă concepte care există gata formate în conştiinţa unui colectiv dat, în timp ce sintagmele sunt concepte care se formează abia în procesul vorbirii. Regulile şi posibilităţile formării sintagmelor sunt, firește, determinate şi ele, fiind condiţionate anticipat de sistemul limbii. Pe de altă parte, se observă că vorbirea curentă desparte fraza în sintagme adesea mai uşor decât în cuvinte, ceea ce arată că sintagmele oglindesc unităţi logice.

În cadrul sintagmelor, cuvintele componente sau îşi pierd în parte individualitatea, sau reunirea lor serveşte comunicării unei singure noţiuni, fără ca sensul fiecărui cuvânt să fie sacrificat (pentru prima situaţie, exemplul *a striga cât te ţine gura*, pentru a doua — *generaţie spontanee*). Dificultatea care survine imediat este că, de cele mai multe ori, s'ar putea considera sintagmă orice subiect cu atributele lui sau predicat cu complementele respective, pentrucă într'adevăr ele formează o unitate de înţeles.

Din cauza acestor şi a altor dificultăţi s'au căutat alte cauze, pe lângă unitatea de sens, care să explice descompunerea frazei în grupe de cuvinte de dimensiuni şi structuri diferite. Unii lingvişti au văzut

o analogie cu ceea ce se numea în antichitate « kolon », unitatea ritmico-sintactică a vorbirii. Se ştie că oratorii antici căutau adesea să construiască perioade compuse din grupe de cuvinte de o întindere egală şi formând o unitate logică, pentru a obţine efecte de armonie şi simetrie. Alţi lingvişti au recurs la un concept fonetic (« ritmul vorbirii »), pornind dela observaţia că sfârşitul fiecărei sintagme este marcat printr'un accent de intensitate. În sfârşit, s'a recurs la o explicaţie fiziologică: grupul de cuvinte ar fi de fapt un « grup de respiraţie », adică o reunire de cuvinte care pot fi rostite continuu, fără nevoia de a respira.

Oricare ar fi explicaţia lor justă, sintagmele există, sunt realităţi lingvistice. Problema nu poate fi însă considerată rezolvată câtă vreme nu vom dispune de criterii precise de delimitare a sintagmelor între ele, câtă vreme nu vom cunoaşte raportul exact dintre sintagmă pe de o parte şi cuvânt, respectiv propoziţie, pe de alta. « Sintagma — după definiţia lingvistului sovietic V. V. Vinogradov — este un element coerent al unui tot lingvistic. Acest concept ne ajută să pătrundem mai adânc şi mai nuanţat în structura sintactică şi semantică a propoziţiei ».

Pentru lămuriri suplimentare vă recomandăm un studiu al Acad. V. V. Vinogradov publicat în « Probleme de sintaxă ale limbii ruse contemporane », Moscova, 1950, din care am citat definiţia de mai sus.

V. V.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

NOTĂ

In nr. 2 1953 din revista noastră s'au strecurat cîteva greşeli de corectură supărătoare în articolul tov. Cheresteşiu. Astfel, la pag. 23, în loc de 1694 a apărut 1894, iar la pag. 25, în loc de 1884 a apărut 1848. Deasemeni o greşeală foarte supărătoare s'a produs şi în nr. 3/1953, şi anume: « marxism » în loc de « marrism » (la pag. 86).

In general, greşelile de tipar, destul de numeroase în revistă, se datoresc faptului că abia acum Redacţia a început să-şi formeze un colectiv de corectori. Greşelile de dată menţionate mai sus se datoresc superficialităţii condamnabile a membrilor colectivului de redacţie care au făcut corectura. Greşelile au rămas necorectate în toate fazele corecturii, în şpalte, cât şi în pagini, cu excepţia greşelii din nr-ul 3 care deşi a fost corectată atât în şpalte cât şi în pagini s'a menţinut necorectată de tipografie şi în bunul de tipar, când n'a mai fost observată nici de Redacţie. Redacţia revistei a luat măsuri ca, pe viitor, fiecare corectura să poarte semnătura corectorului.

REDACŢIA

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI

C. 1445

Prețul lei 2.—

I 8091

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÎNĂ

Sibiu
str. Berlin 5
Biblioteca Centrala

BIBLIOTECA CENTRALA
SIBIU

6

ANUL II
NOIEMBRIE—DECEMBRIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

1900

0 IUL. 2005

i 8091.

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

-- DEC. 2014

LIMBA ROMÎNĂ

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

2022

6

ANUL II
NOIEMBRIE—DECEMBRIE
1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

15555
~~145/913.~~

1964

COMITETUL DE REDACȚIE

DIMITRIE MACREA (Redactor responsabil);
M. SADOVEANU; BARBU LĂZĂREANU;
G. ISTRATE; N. PASCU

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei *LIMBA ROMÎNĂ* — BUCUREȘTI, Raionul Stalin, Calea Victoriei 194.
Institutul de lingvistică. Academia R.P.R. Telefon 3.85.05

SUMAR

Acad. EMIL PETROVICI, Limba lui Dimitrie Cantemir .....

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

C. POGHIRC, Cu privire la aspectul verbal în limba romînă 17
AL. GRAUR, Unele probleme ale vocabularelor profesionale 23

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

SIMION DĂNESCU, Preocupările lui Kogălniceanu despre limbă 29

LINGVISTICA DE PESTE HOTARE

Prof. DIMITRIE MACREA, Probleme şi realizări ale lingvisticii bulgare: După o vizită în R. P. Bulgară 37

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

CONSTANT MANECA, Analiza muncii de predare a limbii romîne în şcolile medii tehnice în lumina rezultatelor examenelor din anul şcolar 1952—1953 46
UN COLECTIV DE PROFESORI, Predarea limbii romîne în şcolile profesionale din sistemul rezervelor de muncă 53
L. NICULESCU, Observaţii asupra predării limbii ruse în şcolile medii şi superioare 61
G. SCRIDON şi GH. BULGĂR, Limba romînă în şcolile cu limba de predare maghiară 69
UN COLECTIV DE PROFESORI, Predarea limbii maghiare în şcolile din Cluj 75

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

COLECTIVELE DE DIALECTOLOGIE DE LA INSTITUTELE DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI ŞI CLUJ, Activitatea colectivelor de dialectologie ale Institutelor de lingvistică din Bucureşti şi Cluj 84
* * * Analiza activităţii revistei «Limba romînă» 89

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

Editura Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. 1953. Probleme de lingvistică moldovenească (Ion Moise); Prof. DIMITRIE MACREA, Probleme de fonetică (A. Niculescu); V. A. AVRORIN, R. A. BUDAGOV, I. D. DEŞERIEV, B. A. SEREBRENNICOV, R. I. ULREATOVA, N. I. ŞVEDOVA, Problemele alcătuirii gramaticilor descriptive. «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 4/1953 (Fl. Dimitrescu); A. I. EFIMOV, Cîteva probleme ale dezvoltării limbii literare ruse din secolul al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 4/1953 (L. Seche); V. A. ZVEGHINŢEV, Istoria poporului şi dezvoltarea limbii. «Inostrannîe iazîki v şcole», nr. 3/1953 (S. Stati) 94

CONSULTAŢII

Răspuns cititorilor. 113

LIMBA LUI DIMITRIE CANTEMIR

DE

ACAD. EMIL PETROVICI

S-au împlinit 280 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir, care a fost nu numai primul nostru istoric, primul nostru geograf, primul nostru etnograf şi, în oarecare măsură, primul nostru lingvist şi dialectolog, ci el a fost şi primul cărturar romîn care a încercat să creeze pentru limba noastră literară un stil ştiinţific, o terminologie ştiinţifică, filozofică şi politică. El s-a străduit să ridice limba noastră literară la nivelul celorlalte limbi literare existente atunci în Europa, capabilă să exprime noţiunile cele mai abstracte, filozofice şi ştiinţifice.

Din cele scrise mai sus reiese că, atunci cînd vorbim despre limba romînă literară, nu o identificăm cu limba literaturii artistice, ci — urmînd exemplul lingvisticii sovietice — îi dăm acestui termen o accepţiune mai largă, înţelegînd prin limbă literară acea varietate a limbii unice a unui popor sau a unei naţiuni care este întrebuinţată nu numai în literatura artistică, ci şi în ştiinţă, în viaţa politică, în presă, în şcoală, în emisiunile de radio etc.

Aşadar, cu toate că dintre operele în limba romînă ale lui Dimitrie Cantemir numai romanul alegoric « Istoria ieroglifică » poate fi considerată ca aparţinînd literaturii artistice propriu-zise, totuşi studiul limbii întregii lui opere scrise romîneşte constituie un capitol din istoria limbii noastre literare, înţeleasă în accepţiunea ei largă.

★

Pentru a putea stabili ce inovaţii a încercat să introducă Dimitrie Cantemir în limba literară moştenită de la cărturarii mai vechi, trebuie mai înainte să ne dăm seama în ce stare se găsea limba noastră literară înaintea lui.

Limba secolului al XVI-lea, care a servit aproape exclusiv la traducerea textelor bisericeşti slavone, cu mijloace de expresie foarte sărace, în cursul secolului al XVII-lea se eliberează cu încetul de sub influenţa textelor bisericeşti. Mai ales cronicarii scriu o limba apropiată de limba vie a poporului.

Graiul viu al poporului l-a cunoscut bine şi Dimitrie Cantemir. Chiar şi particularităţile dialectale l-au preocupat. E cunoscut pasajul din « Descrierea Moldovei » în care vorbeşte despre particularitatea graiului moldovenesc de a rosti palatale în loc de labiale *(ķatră, ģine, ńie*, în loc de *piatră, bine, mie)*, rostire pe care o consideră o greşeală care trebuie evitată.

Aşadar limba literară tradiţională, în care elementul popular ocupă un loc important, constituie temelia pe care Dimitrie Cantemir a încercat să construiască o limbă ştiinţifică, filozofică, introducînd în limba tradiţională o seamă de elemente savante.

În limba lui Dimitrie Cantemir trebuie, prin urmare, să deosebim trei elemente: unul tradiţional, legat de textele bisericeşti, al doilea popular şi al treilea savant.

Dozarea acestor elemente diferă după opere şi după stil. În stilul didactic, filozofic al învăţăturilor religioase morale din « Divanul înţeleptului cu lumea », elementul popular e foarte slab reprezentat. În schimb, pasajele narative din « Istoria ieroglifică » şi mai ales din « Hronic » prezintă un stil simplu, presărat cu expresii populare, care ne aminteşte stilul narativ al povestitorilor din popor sau al contemporanului şi tovarăşului de luptă şi de pribegie al lui Dimitrie Cantemir, mult mai puţin erudit, dar mai talentat din punct de vedere literar, Ioan Neculce.

În această privinţă opera lui Dimitrie Cantemir prezintă un continuu progres, pornind de la stilul greoi, plin de fraze întortochiate, departe de limba poporului, al operei sale de compilaţie din tinereţe, « Divanul înţeleptului cu lumea », şi ajungînd la stilul vioi al naraţiunilor din « Hronic », mult mai natural decît acela al scrierilor sale anterioare, datorită termenilor populari şi expresiilor împrumutate din limba poporului.

Ca ilustrare a celor afirmate, citǎm cîteva pasaje din operele lui Dimitrie Cantemir.

Iată, din « Hronicul romano-moldo-vlahilor, cartea VIII, capul VI, p. 405 [1], un pasaj în care se narează, după cronicarul bizantin Honiates, un episod din lupta de eliberare a bulgarilor şi romînilor împotriva Bizanţului:

« Tătarîi şi vlahii, lăsînd pleanul [prada] pe paza a o samă de ai săi şi dîndu-le învăţătură pentru ca pre altă cale mai scurtă să păzască să dea la munţi, iară alalţi, bulucindu-să fără nici o frică, au ieşit înaintea călărimii romeilor, după obiceiul moşiei sale tare război dînd, adecă dînd tare năvală, şi din arcuri sigeta, şi cu suliţile într-ai noştri întra, şi nu mult, iarăş din năvală întorcîndu-să da dos a fugi, şi pre aceştia a-i goni îndemna şi îndată iarăşi, tocma ca păsările în loc întorcîndu-să, din faţă cu multul mai vrăjmaş să bătea. Aceasta de cîteva ori făcînd şi acuma văzînd că ii sînt mai deasupra, au părăsit aceste învălătucituri

[1] Principele Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat sub auspiciile Academiei Romîne de Gr. G. Tocilescu, Bucureşti, 1901.

şi, tot deodată sabiile zmulgînd, cu mare chiot s-au slobozit în romei. Şi aşea şi pre cei ce să bătea, şi pre cei ce fugiea, tot într-un chip îi răsturna şi-i prăvăliea ».

Într-o notă marginală, Dimitrie Cantemir adaugă: « Ia aminte la obiceaiul romînilor noştri în războaie pre carile şi pănă astăzi neschimbat îl ţîn ».

Iată, din « Hronicul romano-moldo-vlahilor », cartea VIII, capul VII, p. 407, un alt pasaj, privind aceeaşi luptă a bulgarilor şi a romînilor împotriva Bizanţului:

« La anul 1190, scrie acelaşi istoric Honiatis, cartea 3, precum lucrurile împărăţiei despre apus, de ce mergea, de aceea mai rău să întorcea, căci vlahii împreună cu comanii (aceştia sînt un neam de tătari, carii pre atuncea lăcuia prin Podolia şi Pocutia rusască) toate ţările împărăţiei supt foc şi supt sabie punea. Pentru care lucru împăratul macar că doauî luni cu oştile într-acolo s-au zbuciumat, însă cevaş macar de chipul său vrednic să isprăvască n-au putut, că nici mai mult în oaste a să zăbăvi l-au putut ţinea vremea, de vreme ce auzind precum vin şi tătarîi, înspăimîntîndu-se, i-au căutat cum mai în grabă înapoi a să întoarce. Aşijderea nu pre calea ce mărsease, ce pe alta mai aproape silind să apuce a trece munţii. Ce nici aceasta n-au putut, căci cuprinzînd nepriiatinii strîmtorile şi strungile munţilor ca cum ar fi fost într-o cuşcă închis din toate părţile, şi nici cum putîndu-să apăra, ca pre nişte dobitoace îi ucidea oamenii. Unde mai mult de giumătate de oaste pierzînd, unii în mîna nepriiatenului vii au căzut, alţii rău răniţi, deşi scapasă, nu era nici de o treabă. Singur împăratul, căzîndu-i şi coiful din cap (carile greceaşte Casis să chiamă), cu mare peire de-abia au scăpat înainte la Verroia, unde puţineale zile odihnindu-să, s-au întors la Ţarigrad ».

Să comparăm cu acestea următorul pasaj din a doua prefaţă la « Istoria ieroglifică », aşezată înaintea scării (a glosarului) în care explică cuvintele străine:

« Vii şti, iubitule, că nu pentru cei cari într-aceste pomenite limbi pedepsiţi sînt scara aci am suppus, ce pentru că de împrumutarea cuvintelor străine cei mai nedeprinşi lovind vreareaşi, ca aşea a le înţeleage şi în dialectul străin să să deprinză. Că aşea unul după altul nepărăsit urmînd, spre cele mai adînci învăţături prin hirişa limbă a noastră a purceade a să îndrăzni cu putinţă ar fi.

Precum toate alalte limbi, de la cea ellinească întîi îndemănîndu-se, cu deprinderea îndelungă şi a limbii sale supţiiare, şi a cuvintelor însemnare şi-au agonisit. Aşea cît ce va să dzică ὑπόθεσις înţelege latinul, leahul, italul şi alţii, *hypothesis*, macar că cuvîntul acesta singur a ellinii numai ar fi. Într-acesta chip spre alalte învăţături grele trebuitoare numere şi cuvinte dîndu-te, a le moldoveni sau a le romîni sileşte. În moldovenie ellinizeşte şi în ellinie moldoveniseşte ».

Din cauza topicii neromîneşti, pasajul este de neînţeles. Să încercăm să aşezăm aceleaşi cuvinte în ordinea cu care sîntem obişnuiţi:

« Iubitule, vii şti că am suppus aci scara nu pentru cei care sînt pedepsiţi, [instruiţi] într-aceste pomenite limbi, ce pentru că, lovind de împrumutarea

cuvintelor străine [adică avînd în vedere împrumutarea cuvintelor străine], aş vrea ca aşea, cei mai nedeprinşi să să deprinză a le înţelege şi în dialectul străin. Că aşea urmînd nepărăsit [adică necontenit] unul după altul, ar fi cu putinţă a să îndrăzni a purcede, prin limba noastră hirişă [adică cea firească], spre cele mai adînci învăţături.

Precum toate alalte limbi, îndemănîndu-se de la cea ellinească, şi-au agonisit, cu deprinderea îndelungă, şi a limbii sale subţiiare, şi a cuvintelor însemnare. Aşa cît ce va să dzică ὑπόθεσις înţelege latinul, leahul [adică polonezul], italul şi alţii [scriind] *hypothesis*, macar că cuvîntul acesta ar fi singur numai a ellinii. Într-acesta chip, dîndu-te spre numere [adică nume] şi cuvinte trebuitoare alalte învăţături grele, sileşte a le moldoveni sau a le romîni. În moldovenie ellinizeşte şi în ellinie moldoveniseşte ». Fraza din urmă aş parafraza-o în felul următor: Scriind moldoveneşte, ia ca model elina, şi practicînd elina, gîndeşte-te cum o poţi folosi spre îmbogăţirea limbii moldoveneşti.

Am zăbovit mai mult asupra acestui scurt cuvînt către cititor, pentru că în el Dimitrie Cantemir îşi expune oarecum programul după care se călăuzeşte în crearea unei limbi ştiinţifice romîneşti.

Vom reveni mai departe asupra acestui program, pe care Dimitrie Cantemir nu l-a urmat întocmai.

★

Expunerea noastră va consta din două părţi. În prima parte vom trata despre elementele tradiţionale îndeosebi populare, în limba lui Dimitrie Cantemir, iar în a doua parte despre elementul savant introdus de Dimitrie Cantemir în limba pe care o scria.

★

Am arătat mai înainte că Dimitrie Cantemir cunoştea bine limba vorbită de popor. Explicînd termenii savanţi, Cantemir adeseori dă şi termenii populari corespondenţi. Astfel, vorbind despre steaua polară, pe care o numeşte *polus* sau *polos*, Cantemir spune că «iaste steaoa căriia îi dzic moldoveanii fusul» («Divan»). De asemenea el ştie că planeta *Venus*, pe care o numeşte *Vinerea*, e numită de popor *steaoa ciobanului* (« Ist. ierogl. », p. 404). Expresiile populare, proverbele şi comparaţiile luate din limba poporului nu sînt rare la Cantemir, mai ales în « Hronic », dar şi în « Istoria ieroglifică »: Oastea fără comandant e « ca un roi fără matcă » (« Hronic », p. 427). Ameninţarea continuă din partea unui duşman e « ca cum i-ar fi stătut nepriiatenul cu sulița în coaste » (« Hronic », p. 404). « Din pricinile mici mari gîlceve să scornesc şi ţînţariul să face armăsariu », spune Cantemir într-o sentinţă (« Ist. ierogl.», p. 51). Din cauza alcoolului organismul arde « ca cum este osiia neunsă în butea roţii uscate » (« Ist. ierogl. », p. 32). Expresii ca *pe mîlcomiş* « pe tăcute » (« Hronic », p. 429), *dă dos* sau *dă dos a fugi* « fuge » (« Hronic », p. 386, 405), *întră în prepus* « bănuieşte » (« Hronic »,

p. 407), *de iznoavă* « din nou » (« Hronic », p. 404), *rîde pe supt mustăți* (« Ist. ierogl.», p. 43), *cînd se îngînă ziua cu noaptea* (« Ist. ierogl. », p. 404), *cine face, faci-i-să* (« Ist. ierogl », p. 400), *să întrulocadză* « se împreună » (« Divan »), *a să înviermoși* « a se umple de viermi » (« Hronic », p. 386), *să împoncișadză* « se opune » (« Divan ») etc. etc. nu sînt rare mai ales în « Istoria ieroglifică » și în « Hronic ».

Dimitrie Cantemir își dă seama de caracterul popular al acestor expresii. În focul polemicii, adeseori găsește expresia populară potrivită pentru a ironiza pe adversar. Pe Simion dascălul și pe Misail călugărul, care în prefața cronicii lui Ureche i-au făcut pe moldoveni urmași ai unor tîlhari, îi numește « băsnuitori » și li se adresează: « Cinstitule în basne, Simioane, și teaca minciunilor, Misaile ». Se bucură cînd i-a prins cu minciuna, care se descopere singură, « cum să prinde sula în sac și măciuca în pungă ». Între paranteze își cere însă scuze de la cititori pentru această expresie, care i se pare nepotrivită cu tonul serios al unui tratat de istorie: « Crează cetitoriul și iarte proastelor noastre cuvinte, căci cătră băsnuitori ca aciia pilde ca aceste să prind » (« Hronic », p. 448).

Țin să remarc că și în rusă și ucraineană există un proverb asemănător celui întrebuințat de istoricul moldo-vlahilor: Шила в мешке не утаишь, adică « Sula nu o poți ascunde în sac ». E posibil ca Dimitrie Cantemir să fi cunoscut și proverbul rusesc cînd a scris « Hronicul ».

Limba lui Dimitrie Cantemir prezintă și alte particularități proprii limbii vorbite de popor în secolul al XVII-lea, pe care le găsim și la ceilalți scriitori ai epocii. El întrebuințează multe forme arhaice, dintre care unele se mai păstrează pînă astăzi fie în graiul moldovenesc — ca de pildă pluralul *mînule* (« Ist. ierogl. », p. 49), forma de prezent, pers. I sg. *eu pociu*: « pot » (« Ist. ierogl. », p. 164), fie în alte graiuri teritoriale romînești, ca de pildă pers. I sg. a perfectului simplu: *eu dziș* (« Ist. ierogl. », p. 44); pers. I pl. a perfectului simplu: *noi avum* « avurăm » (« Hronic », p. 310), *noi vădzum* « noi văzurăm » (« Ist. ierogl. », p. 287) (cf. versul lui Eminescu: *Din clipa-n care ne văzum*), pluralul *aii* « anii » (« Ist. ierogl. », p. 262), *dintr-acoace* (« Hronic », p. 369); *năroc* (passim) — fie dispărute din toate graiurile ca *buorat* « bourat » (« Ist. ierogl. », p. 161), *nuăr* « nor » (« Ist. ierogl. », p. 123), *iușor* (« Ist. ierogl. », p. 30), *iușurea* (« Hronic », p. 379), *(a-și lepăda armele) de a mînă* (« Hronic », p. 403), *dintr-ncoace* (« Hronic », p. 369), *tînd biruia, tînd să biruia* « pe cît biruia, pe atît era biruit » (« Ist. ierogl. », p. 30), *mai curund* (« Hronic », p. 404), *i-a cerșut fata* « a cerut » (« Hronic », p. 400), *duroare, durori*, « durere » (« Divan »), *basne* (passim), *strîmpt* (« Ist. ierogl. », p. 203) etc.

Foarte frecvente sînt la Cantemir pronumele și adverbele formate cu particula *-ș*, care exprimă de obicei identitatea: *acestaș* « tot acesta », *acoloș* « tot acolo », *așeaș* « (tot) așa », *atunceaș* « tot atunci » (« Hronic », p. 234), *cineș* (« Ist. ierogl. », p. 27), *încăș* (« Ist. ierogl. », p. 47) etc.

În lexic de asemenea se întîlnesc numeroase arhaisme, unele din ele curente în limba secolului al XVII-lea sau păstrate în diferite graiuri teritoriale romî-

neşti. Astfel *a custa* « a trăi » (« Divan », I, p. 51), *cust* « viaţă » (ibidem), *înturnare* « întoarcere » (passim), *purces* « plecare », *să zică trîmbiţa de purces* (« Hronic », p. 405), *chiar*, f. *chiară* « limpede, clar » (« Hronic », p. 398), *ver... ver, veri... veri* « sau... sau » (« Ist. ierogl. », p. 48, 49), *pasăre pedestră* « pasăre umblătoare, nezburătoare, ca struţul » (« Ist. ierogl. », p. 50), *breb* « castor » (« Ist. ierogl. », p. 36), *beleag* « semn (convenţional) » (« Ist. ierogl. », p. 169), *biv* « belşug » (« Ist. ierogl. », p. 192), *de biv* « din belşug » (« Ist. ierogl. », p. 304), *cîndai, cîndailea* « cumva, doară » (« Ist. ierogl. », p. 335; « Hronic », p. 404), *ghizdav* « frumos » (« Ist. ierogl. », p. 128), *a să ijderi* « a se naşte, a se isca » (« Ist. ierogl. », p. 300), *mîzdă* « mită » (« Ist. ierogl. », p. 118), *a poftori* « a repeta » (« Ist. ierogl. », p. 74), *rost* « gură » (« Ist. ierogl. », p. 180), *toapsăc* « otravă » (« Ist. ierogl. », p. 253), *vipt* « grîne », « hrană » (« Ist. ierogl. », p. 73) etc. etc.

★

După cum era şi firesc, limba lui Dimitrie Cantemir prezintă multe moldovenisme în fonetică, gramatică şi lexic. Astfel, deoarece graiul moldovenesc încă de pe atunci avea numai *s*, *z*, *dz* nemuiaţi, după aceste consoane, dar mai ales după *s*, Dimitrie Cantemir scrie de obicei *ă* şi *a* (nu *e* şi *ea*) aşa cum rosteau toţi moldovenii: *precopsală* (« Ist. ierogl. », p. 46), *văpsală* (« Ist. ierogl. », p. 399), *mersăsă, să* « se » etc. Şi labialele, precum şi *r*, se prezintă în graiul moldovenesc, de altfel şi în alte graiuri, nemuiate, acolo unde în Muntenia ele sînt muiate, adică sînt urmate de *i*, *e* şi *ea* (în Moldova *î*, *ă* şi *a*): *tocmală, să isprăvască, să să numască* (« Ist. ierogl. », p. 37), *urmadză* (« Ist. ierogl. », p. 38), *filosofască* (« Ist. ierogl. », p. 45), *au mărs, să margă* (passim), *vacuri* « veacuri », *ră veste* « rea veste » (« Hronic », p. 405), *tătarîi, tătarîlor* (passim) etc.

Dimitrie Cantemir întrebuinţează de obicei formele moldoveneşti în care *v* urmat de *o*, *u*, *î* a devenit *h*: *bihol* « bivol » (« Ist. ierogl. », p. 407), *hultur*, foarte rar şi *vultur* (« Divan »), *hîrtop* « vîrtop » (« Divan »), *a să pohîrni* « a se povîrni », « a se prăvăli » (« Hronic », II, p. 263), *hulpe* (passim) etc.

Iată şi alte forme care prezintă un fonetism moldovenesc: *zidiu* (« Hronic », passim), *nicăiuri* (« Hronic », p. 293), *a videa* (passim), *a mulţămi* (« Hronic », p. 433), *a poronci* (passim), *cucoş* (« Ist. ierogl. », p. 44), *ii* « pronumele ei » (passim) etc.

În ce priveşte palatalizarea labialelor, am spus mai înainte că Dimitrie Cantemir o considera ca o rostire a celor inculţi. De aceea a evitat-o. Numai în două cuvinte, *hiriş* (formă derivată de la *hire*, adică *fire*) şi *chiezi (chiezi răi şi-au vrăit)* în loc de *piezi* (pl. de la *piază*), prezintă palatalizarea labialelor. În străduinţa sa de a evita formele cu labialele palatalizate, Cantemir creează forme hipercorecte, aşa numite hiperurbanisme, în care consoana palatală e înlocuită greşit cu o labială. Astfel în loc de *oghial* « plapumă », cuvînt moldovenesc de origine ucraineană (cf. ucr. одіяло), Cantemir scrie consecvent *obial* (« Divan »). De asemenea forma *pilotă* (« Divan »), în loc de *chilotă* « pernă mare umplută cu

puf », pare a fi tot un hiperurbanism, însă, deoarece nu se ştie etimologia acestui cuvînt, s-ar putea ca forma întrebuinţată de Cantemir, adică *pilotă*, să fie cea mai veche.

Şi forme gramaticale mai noi moldoveneşti găsim la Cantemir. În loc de mai-mult-ca-perfectul simplu întîlnim rar şi mai-mult-ca-perfectul compus: *au fost prădat* « prădase » (« Hronic », p. 378); verbul *a oua* e reflexiv la Cantemir, ca în graiul moldovenesc: *să oaă* (« Ist. ierogl. », p. 48), pluralul substantivului *nume* este *numere*.

Lexicul lui Dimitrie Cantemir conţine, după cum e şi firesc, multe elemente populare moldoveneşti: *bortă* « gaură » (« Ist. ierogl. », p. 44), *ciobote* « cizme » (« Hronic », p. 402), *ciolane* « oase » (« Ist. ierogl. », p. 43), *feredeu* « baie », *hălăduieşte* « scapă » (« Divan »), *hultoană* « altoi » (« Ist. ierogl. », p. 405), *lanţuh* « lanţ » (« Divan »), *maştehă*, « mamă vitregă » (« Hronic », p. 480), *mîţă* « pisică » (« Ist. ierogl. », pass.), *puhăce* « bufniţă » (« Divan »), *vitioan* [1] « slab » (« Ist. ierogl. », p. 45), *voroavă* « vorbă » (passim) etc.

★

Trecem acum la a doua parte a expunerii noastre, care tratează despre elementul savant în limba lui Dimitrie Cantemir.

Din cele expuse pînă aici reiese că Dimitrie Cantemir cunoştea bine şi iubea limba poporului. Din dragoste pentru această limbă, pentru a o îmbogăţi şi a o face capabilă de a exprima adevărurile ştiinţifice, filozofice, şi-a trasat un adevărat program, pe care l-a expus în cuvîntul către cititor, pus înaintea glosarului cuvintelor străine întrebuinţate în « Istoria ieroglifică ». Din acest cuvînt către cititor se vede că modelul după care limba noastră trebuie să se călăuzească sînt limbile literare europene de atunci. Cantemir aminteşte poloneza, italiana, dar se gîndeşte şi la celelalte limbi europene, căci scrie: « leahul, italul şi alţii ». Toate limbile europene s-au îmbogăţit împrumutînd din greaca veche, ceea ce a dus la constituirea unui fond internaţional de termeni de origine greacă comuni multor limbi.

În « scara tîlcuitoare » a cuvintelor străine de la începutul « Istoriei ieroglifice », dintre cele 277 de cuvinte explicate 217 sînt greceşti.

Iată cîteva din cuvintele explicate, cuvinte care aparţin lexicului internaţional al limbilor europene: *anatomie*, *anonym*, *antidot*, *atheist*, *atomuri*, *boală hronică*, *chentru*, *dialectic*, *dialog*, *dimocratie*, *energhie*, *etimologhie*, *fyzic*, *harmonie*, *idea*, *ironic*, *laringa*, *melanholie* etc. etc.

Dar s-a mărginit oare Dimitrie Cantemir la neologismele de origine greacă? Nu, deoarece în însăşi « scara tîlcuitoare » a « Istoriei ieroglifice » explică şi multe cuvinte latineşti, ca de pildă *activitas*, *argument*, *armistiţie*, *avocat*, *condiţii*,

[1] Al. Rosetti scrie greşit *viţioan* (Observaţii asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în « Istoria ieroglifică », « Buletin Ştiinţific », Secţiunea de ştiinţa limbii, literatură şi arte, tom. I, nr. 1-2, 1951, p. 31).

experienție, gheneralis, întoriecție, materie, mediterrană, modul etc. etc. Atunci cînd aduce exemplul limbii poloneze sau al celei italiene, care s-au îmbogățit cu termeni filozofici și științifici greceşti, cu siguranță Cantemir şi-a dat seama că aceste limbi, ca şi celelalte limbi europene, posedă şi un mare număr de termeni ştiinţifici de origine latină. Lucrul acesta putea să-l constate şi în limba rusă şi franceză, pe care le cunoştea, pe lîngă italiană. În tot cursul activităţii sale literare de mai tîrziu, Dimitrie Cantemir, după modelul acestor limbi europene, introduce tot mai mulţi termeni de origine latină. De altfel şi cultura lui, care la început era în bună parte grecească, mai tîrziu, mai ales după ce s-a stabilit în Rusia, este în primul rînd latinească. Dimitrie Cantemir a fost înainte de toate un autor latin. Latineşte şi-a scris « Istoria Imperiului Otoman », « Descrierea Moldovei », « Micul tratat de logică generală » şi alte opere mai mici. Şi « Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor » l-a scris întîi latineşte şi l-a tradus apoi în limba romînească. « Întîi pre limba latinească izvodit, iară acmu pre limba romînească scos », scrie însuşi autorul « Hronicului ». În pleiada cărturarilor ruşi adepţi ai reformelor lui Petru I, mulţi erau absolvenţi ai Colegiului întemeiat de Petru Movilă la Kiev, unde învăţămîntul se făcea în bună parte în latineşte. În acest mediu de cultură latină din Rusia, cultura clasică a lui Dimitrie Cantemir devine cu totul latină.

În « Hronicul » său, Cantemir întrebuinţează mult mai multe neologisme latineşti decît greceşti. Iată cîteva din aceste neologisme latineşti: *triumf* (« Hronic », p. 189), *ocazie* (« Hronic », p. 385), *curios* (« Hronic », p. 371), *curioz* (« Hronic », p. 371), *ţircumstanţii*, termen explicat prin *lucruri împregiur stătătoare* (« Hronic », p. 396), *prezenţie* (« Hronic », p. 406), *persoane* (« Hronic », p. 397), *a explicui* (« Hronic », p. 392), *confuzie* (« Hronic », p. 396), *coronă* (« Hronic », p. 402), *provinţie* (« Hronic », p. 408), *a recommendălui* (« Hronic », p. 420), *familie* (« Hronic », p. 408, pass.), *a pretăndălui* « a pretinde » (« Hronic », p. 300); *publică* « stat », «republică» (ibid., p. 282), *răspublică* « republică » (ibid, p. 377), *fortună* « noroc » (ibid., p. 8) etc.

Toţi aceşti termeni de origine latină erau obişnuiţi în stilul oficial rus al epocii lui Petru I. Şi această împrejurare l-a determinat, cred, pe Dimitrie Cantemir să adopte în scrierile sale romîneşti cît mai multe neologisme latineşti. Ele pot fi considerate ca împrumuturi din limba rusă. Şi aspectul lor e identic cu neologismele pe care cărturarii noştri le-au luat, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, din limba rusă. Aşa se explică de ce cuvinte de ale lui Cantemir ca *ocazie, confuzie* au exact o formă, considerată corectă în limba literară de azi, care evită formele în *-iune (ocaziune, confuziune)*, introduse de latinişti, considerate cu drept cuvînt pedante.

Dar limba lui Dimitrie Cantemir, pe lîngă elementul savant grecesc şi latinesc, prezintă şi un al treilea element savant, acela de origine slavonă. Pe acesta nu l-a trecut decît în rare cazuri în « scara tîlcuitoare » a cuvintelor, deoarece

termenii slavoni nu aveau nevoie de explicație pentru publicul cititor românesc de atunci. Slavonismele cărturărești făceau parte din limba noastră literară a secolului al XVII-lea. Uneori Cantemir explică termenul nou latinesc cu ajutorul termenului slavon, de exemplu « *substanție, adecă postanovanie* » (« Divan »).

Mulți termeni relativi la carte, la scriere, la educație sînt de origine slavonă și la Cantemir, ca la ceilalți scriitori ai epocii: *conețul cărții întîia* « sfârșitul... » *prociteşte* (după care Cantemir adaugă o formă creată de el cu prefixul savant *re*, formă care e aproape identică cu cea a limbii literare de azi: *răciteşte*) (« Divan ») *poslanie* « scrisoare », *list* « foaie » (« Hronic », p. 369), *i proci* « și celelalte, etc. » (passim), *a năstăvi* « a instrui » (« Ist. ierogl. », p. 34) etc.

Mulți termeni abstracți sînt de asemenea slavoni: *oce(i)anie* « desperare » (« Divan »), cf. rus. отчаяние), *pocaanie* « pocăință » (« Divan »), *nezloslovnic* « nu de altă credință » (« Divan », Glosar), *innoplemennic* » « de alt neam » (« Divan » Glosar), *pozvolenie* « permisie » (« Ist. ierogl. », p. 32), *blagodarenie* « gratitudine », *izgnanie* « izgonire, exil » (« Ist. ierogl. », p. 38), *stepenă* « grad, rang », (passim), *devestevcie* « castitate » (« Divan ») etc.

Iată și alte slavonisme savante: *inorog* « animal fabulos cu un corn în frunte » (passim), *bolovan*, explicat prin *chip de om* (« Divan »), *ciudese* « minuni » (« Divan »), *oblastie* « stăpînire » (« Hronic », II, p. 205), *bodzi* « zei » (« Divan »), *răcodelii* « lucruri de mînă » « Divan », Glosar), *a pomăzui* « a unge (rege) » (« Divan »), *prilisteață* « înșelătoare » (« Divan »), *zglobive (pofte)* « (pofte) răufăcătoare » (« Divan »), *nepristano* « neîncetat » (« Divan »), *prișleț* « venetic » (« Divan ») *plean* « pradă » (« Hronic », p. 369) etc.

Uneori cuvîntul slav e împrumutat direct din rusă, ca de exemplu *polcuri* « cete de ostași, regimente » (« Hronic », p. 400).

Așadar izvoarele termenilor savanți ai lui Dimitrie Cantemir sînt trei: slavona, greaca și latina. Acestea sînt cele trei limbi în care și-a făcut educația, cum se făcea educația superioară de altfel în acea epocă în Europa estică și sud-estică după întemeierea Colegiului Mohilean la Kiev. După modelul acestui Colegiu și cu profesori care și-au făcut studiile acolo au fost deschise școli superioare în care se preda slavonește, grecește și mai ales latinește în alte centre mari de cultură, ca de pildă Academia slavono-greco-latină de la Moscova [1]. Și Academia întemeiată de Vasile Lupu la Iași a fost o astfel de școală slavono-greco-latină. De pe vremea lui Vasile Lupu și Matei Basarab, în Moldova și Muntenia o seamă de tineri primesc o educație asemănătoare, ca de pildă, în Muntenia, învățatul cărturar de limbă slavonă, latină și română, Udrişte Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, traducător din latină în slavona rusă.

Tuturor elevilor școlilor slavono-greco-latine le este comun obiceiul ca, atunci cînd scriu în limba lor maternă, să imite construcția frazelor și topica slavonă,

[1] Славяно-греко-латинская академия, care a luat ființă la 1682.

greacă şi latină. (Slavona s-a modelat după greacă de la început, din secolul al IX-lea, cînd s-a constituit ca limbă bisericească şi literară). În admiraţia lor pentru cultura clasică, ei credeau că, imitînd modelul slavono-greco-latin, ei conferă limbii lor materne, pe care o iubeau sincer, o distincţie, un prestigiu deosebit, potrivit cu rolul de limbă literară, ştiinţifică pe care trebuie să-l îndeplinească. Se ştie că marele învăţat rus Lomonosov, el însuşi elev al Academiei slavono-greco-latine din Moscova, în limba rusă pe care a scris-o imita construcţia frazei şi topica latinei. Despre Lomonosov nu se poate susţine că nu-şi iubea limba maternă. E cunoscut pasajul din prefaţa la « Gramatica rusă » 1755 în care marele patriot preamăreşte limba rusă.

Noi ştim astăzi că această atitudine a cărturarilor — de altfel progresişti — din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea faţă de limba lor maternă era greşită, ceea ce a dovedit şi evoluţia ulterioară a acestor limbi, care s-au îndepărtat de modelul slavono-greco-latin şi s-au apropiat tot mai mult de limba poporului.

Aci trebuie remarcat că modelul greco-latin urmat de aceşti cărturari nu era totdeauna cel al antichităţii greco-romane, ci acela al limbii greceşti bizantine şi al latinei medievale. Îndeosebi literatura bizantină se caracterizează printr-un stil retoric nenatural, bombastic, înzorzonat, prin perioade lungi, întortochiate [1]. Acest stil a fost imitat şi la noi, şi de Dimitrie Cantemir mai ales în tinereţe.

Explicaţia stilului nefiresc, a construcţiei neromîneşti, întortochiate a frazei, a topicei străine din operele, mai ales de tinereţe, ale lui Dimitrie Cantemir este educaţia lui slavono-greco-latină, în care a jucat un rol important profesorul său de greacă, latină şi filozofie, cretanul Ieremia Cacavela, care şi-a făcut studiile la Lipsca şi la Viena.

Nu poate fi admisă, prin urmare, explicarea stilului retoric, a perioadelor lungi şi a ordinei nefireşti a cuvintelor la Cantemir printr-o influenţă a limbii turceşti, explicaţie dată de Lazăr Şăineanu [2] şi reluată de acad. Al. Rosetti. După Acad. Al. Rosetti şi neologismele greceşti, latineşti şi slavoneşti din limba lui Cantemir s-ar datori unei imitaţii de către Cantemir a limbii literare turceşti, care era plină de elemente arabe şi persane. Ne întrebăm însă cum se face că, fiind aşa de puternic influenţat de limba turcă, Dimitrie Cantemir totuşi nu introduce neologisme de origine turcă, arabă sau persană în scrierile sale. În « scara tîlcuitoare » a cuvintelor de la începutul « Istoriei ieroglifice », dintre cele 277 de cuvinte explicate, numai 6 sînt turceşti, 6 arabe şi 2 persane. Am văzut că în cuvîntul către cititori prin care introduce « scara tîlcuitoare » de la începutul « Istoriei ieroglifice », Cantemir propune limbile europene ca exemplu de felul cum trebuie să se îmbogăţească limba romînă. Nici construcţia frazei

---

[1] Felul acesta de a scrie, foarte apreciat de cei care şi-au făcut educaţia cu ajutorul textelor slavone greceşti, bizantine şi latine medievale se numea în Rusia acelor epoci витие словес, adică « împletire (întortochere) de cuvinte ».

[2] Lazăr Şăineanu, « Influenţa orientală asupra limbii romîne », Bucureşti, 1900, I, p. LXXXVI şi nr. 1.

şi topica — cu verbul la sfîrşit — nu se datoreşte influenţei turceşti, ci în primul rînd influenţei limbii comune a învăţaţilor şi cărturarilor din evul mediu şi din epoca în care a trăit Dimitrie Cantemir, a limbii latine care după întemeierea Academiei lui Petru Movilă la Kiev, devine limba cărturarilor şi în estul Europei, în Rusia, şi în parte în Moldova şi Ţara Romînească. În general, în toată opera lui Cantemir influenţa turcă e minimă. Însăşi « Istoria ieroglifică » e imitată, precum recunoaşte însuşi Cantemir, după o operă grecească, « Istoria etiopică » a lui Heliodor.

În general se poate spune că Dimitrie Cantemir n-a manifestat nicăieri o admiraţie deosebită pentru limba şi cultura turcească. Dimpotrivă, în « Hronic » adeseori îşi dă frîu liber mîniei sale patriotice împotriva « tiraniii turceşti », cum o numeşte Cantemir însuşi, împotriva imperiului cotropitor turcesc, « zmăul cu şeapte capete » care ţări mai de mult înfloritoare « mai la cea de pe urmă mişelie [mizerie] le-au adus » (« Hronic », p. 19).

Nu limba turcească — al cărei lexic e compus din elemente populare turceşti şi elemente savante arabe şi persane — i-a servit de model lui Cantemir în străduinţele lui de a crea o limbă literară, ştiinţifică romînească, ci limbile europene, ai căror termeni savanţi internaţionali sînt de origine greacă şi latină, iar în estul şi sud-estul Europei şi de origine slavonă.

★

De altfel neologismele slavone, greceşti sau latineşti nu sînt prea numeroase la Cantemir, mai ales în « Hronic », în care a căutat să scrie o limbă pe înţelesul tuturora şi în care se găsesc pagini întregi fără nici un neologism. În străduinţa sa de a fi cît mai uşor înţeles, Cantemir încearcă adeseori să traducă termenii savanţi. Astfel *cazul* în gramatică îl traduce prin *cădere la gramatică*, făcînd observaţia că aceasta se zice *sloveneşte padej*, *latineşte casus* (« Ist. ierogl. », p. 392). Cele două părţi ale unei definiţii, genul şi diferenţa (latineşte *genus* şi *differentia*), le numeşte *neam* şi *deosebire*. Alcoolul, latineşte *spiritus vini*, adică spirtul, devine la Cantemir *duhul vinului*. Împrejurările (greceşte περιστάσεις) sînt *împregiur-stări*, iar dezordinele, excesele (greceşte ἀταξίαι) *fără-isprăvnicii* (« Divan »). Cantemir recurge adeseori la derivaţia cu sufixe pentru a traduce termenii slavoni, greceşti sau latineşti. Un oraş populat este *norodos* (« Divan ») (cf. lat. *populosus*), adjectivul *spiritualis* îl traduce prin *duhnicesc* (« Ist. ierogl. », p. 30), iar *cantitatea* o redă prin *cîtinţă* (« Divan »). Nordul îl numeşte Cantemir consecvent *crivăţ*, din care a format adjectivul *crivăţan*, adică nordic (*parte crivăţană* « regiune nordică », « Hronic », p. 406).

Iată alte cîteva creaţii de ale lui Cantemir din elemente mai vechi romîneşti: *lucrăreţ* « harnic, activ » (« Divan »), *nelucrăreţ* « leneş, inactiv » (« Divan ») *vase priimitoare* « intestine » (« Ist. ierogl. », p. 32), *năpadă*, pl. *năpăzi* « năvălire » (cf. rus нападение) (« Hronic », p. 463), *greuime* « greutate, grosul armatei » (« Ist. ierogl. », p. 35; « Hronic », p. 404), *îmbunătăţimat* « stimat (« Divan »), *strungile*

munților « strîmtorile, defileurile munților » (« Hronic », p. 407), *omor de ciumă* « epidemie de ciumă » (« Hronic », p. 384) (cf. rus мор « molimă ») etc. etc.

★

Știm că toate străduințele lui Dimitrie Cantemir pentru crearea unei limbi științifice, filozofice românești au rămas zadarnice. Lupta de eliberare a poporului românesc, a moldovenilor și a muntenilor, de sub jugul turcesc, cu tot ajutorul primit de la poporul rusesc, care după reformele lui Petru I devine un factor tot mai important în Europa, nu au dat rezultatele așteptate. La Stănilești, unde rușii și moldovenii au luptat umăr la umăr împotriva cotropitorului turc, cauza eliberării popoarelor de sub jugul turcesc n-a ieșit deocamdată învingătoare. Robia turcească și jefuirea sistematică de către statul feudal turc a Moldovei și Munteniei — ceea ce a pricinuit înapoierea țărilor românești din punct de vedere economic, social și cultural — avea să continue încă peste un secol. Dimitrie Cantemir a trebuit să plece din țară. Lucrările lui scrise românește au rămas în manuscris pînă în secolul al XIX-lea, fără a putea influența pe cărturarii români din secolul al XVIII-lea. (Cu « Divanul înțeleptului cu lumea », tipărit la Iași în 1698, n-a avut un mare răsunet printre cărturarii moldoveni și munteni. Influențată de ascetismul călugăresc al dascălului lui Dimitrie Cantemir, această scriere ciudată n-a putut exercita nici o influență asupra vieții culturale a țărilor românești, care a început de mai demult să se laicizeze.) Opera de ridicare a limbii românești la rangul de limbă științifică și filozofică, începută de Dimitrie Cantemir, a fost amînată din pricina vitregiei vremurilor cu cel puțin încă un secol. Abia în secolul al XIX-lea, cărturarii români au putut crea terminologia științifică, filozofică românească, mergînd în bună parte pe drumul pe care l-a urmat Cantemir, dar independent de acest mare precursor.

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

CU PRIVIRE LA ASPECTUL VERBAL ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

C. POGHÍRC

Pentru majoritatea celor care cunosc numai gramatica romînească, termenul de *aspect verbal* este necunoscut, căci aproape toate gramaticile romîneşti nu-l menţionează.

De fapt noţiunea de aspect verbal a fost elaborată destul de tîrziu faţă de celelalte noţiuni gramaticale, deşi aspectul este una dintre caracteristicile principale ale verbului. Categoria aspectului e mult mai bogată şi mai variată decît categoria timpului, iar după unii lingvişti chiar mai importantă decît *timpul* şi anterioară lui.

Afirmaţia că într-o perioadă mai veche structura verbului exprima aspectul, şi nu timpul, este bazată pe faptul că chiar şi astăzi în unele limbi aspectul verbal e foarte important, dacă nu chiar mai important decît timpul (limbile semitice, limbile slave, limba greacă ş. a.). Tot în sprijinul acestei afirmaţii vine şi faptul că noţiunea de aspect e mai concretă; ea e legată de caracterul particular şi concret al desfăşurării acţiunii verbului. E totuşi greu de închipuit că a existat o vreme cînd o categorie atît de importantă ca aceea a timpului nu era exprimată.

Noţiunea de aspect a apărut în studierea limbilor salve (chiar termenul de aspect e traducerea cuvîntului slav вид). În limbile slave verbul este dominat de noţiunea aspectului, şi fără înţelegerea acestei noţiuni nu poate fi înţeleasă structura verbului slav [1].

Se înţelege prin aspect posibilitatea exprimării felului în care se desfăşoară acţiunea verbului. Categoria aspectului cuprinde aşadar tot ce priveşte *durata*

[1] Ţinem să amintim că nu există încă în gramaticile şi manualele noastre de limba rusă o expunere clară şi amănunţită a aspectului verbal rus, nici măcar o traducere a vreunei lucrări sovietice, şi că acest fapt constituie o greutate de care se izbesc toţi cei care învaţă limba rusă. Un studiu amplu asupra istoricului problemei aspectului verbal în general şi o descriere a aspectului verbal în limba rusă se găseşte în lucrarea lui V. V. Vinogradov, Limba rusă. Moscova, 1947, p. 477—539.

și *gradul de realizare* a procesului exprimat de verb, stadiul în care se găsește acest proces.

Sub aspectul duratei se deosebesc:

Verbe durative (acțiuni liniare), care exprimă un proces în dezvoltare ce durează mai mult timp și despre care știm doar că la un anumit moment se află în desfășurare, dar nu avem vreo indicație asupra începutului sau terminării acestei acțiuni.

Verbe momentane (acțiuni punct), care exprimă un proces ce se desfășoară instantaneu sau are o durată scurtă, începutul și sfîrșitul acțiunii fiind aproape concomitente. La astfel de verbe nu interesează timpul în care se produce acțiunea, ci doar aspectul ei momentan. Grecii au denumit forma care exprimă acest aspect « aorist », adică nedeterminat în ce privește timpul.

Sub aspectul gradului de realizare se deosebesc:

Verbe perfective, care, făcînd abstracție de durată, desemnează o acțiune indicînd și obținerea rezultatului și limitarea temporală a acțiunii prin indicarea momentului ei final.

Verbe imperfective, care arată că procesul desemnat de verb se află în desfășurare, fără să se indice dacă acțiunea este dusă pînă la capăt sau nu.

În afara acestor categorii principale de aspect, există și altele mai puțin importante, așa numitele *subaspecte* (în rusește подвид), care indică stadiul în care se află procesul indicat de verb sau modul în care se desfășoară. Se deosebesc astfel verbe care indică momentul inițial al acțiunii (verbe incoative), desfășurarea progresivă a acestei acțiuni (așa numitele verbe de devenire), sau momentul final al acțiunii (verbele terminative sau rezultative). Apoi, spre deosebire de majoritatea verbelor care indică o acțiune unică, un proces care se petrece o singură dată, există și verbe care indică o acțiune repetată (verbe iterative). Toate aceste aspecte, mai puțin importante, se încadrează oarecum în categoriile principale de aspect.

Cum realizează limba aceste deosebiri de aspect dintre verbe?

Există verbe care prin înțelesul lor se plasează în una din categoriile de aspect enumerate. Sînt unele verbe a căror acțiune are prin însăși natura ei fie o durată limitată, momentană chiar, fie una nelimitată sau, în orice caz, mai îndelungată. Verbul *a căuta*, de exemplu, este durativ chiar prin înțelesul său, spre deosebire de verbul *a găsi*, care nu poate fi decît momentan. Aceeași deosebire există între verbe ca: a veni — a ajunge, a urmări — a prinde etc. Aspectul acestora depinde de sensul lor; e o chestiune de semantică și interesează mai puțin gramatica Aceste cazuri sînt, de altfel, incidentale și destul de puțin numeroase.

Ceea ce interesează însă în gramatică sînt cazurile cînd opoziția momentan-durativ sau perfectiv-imperfectiv a devenit un adevărat sistem și este realizată prin procedee morfologice. Această opoziție se realizează deosebit în diferitele limbi care posedă aspect verbal.

Astfel, în limba greacă, pentru a se exprima aspectul momentan există un sistem verbal complet, cu toate formele personale și impersonale și cu toate

modurile — sistemul aoristului. În limba engleză, pe lîngă conjugarea obişnuită a verbului, care arată nedeterminat că acţiunea verbului se desfăşoară în general sau de obicei, există o conjugare specială (formată din verbul « a fi » la timpul respectiv şi participiul prezent al verbului de conjugat), *conjugarea progresivă*, care arată că acţiunea este tocmai în curs de desfăşurare la un anumit moment în prezent, trecut sau viitor (de ex.: she reads = ea citeşte în general, obişnuieşte să citească; she is reading = literal: ea se află citind, stă şi citeşte în acest moment).

În limba rusă aspectul verbal se exprimă nu printr-o conjugare specială, ci cu ajutorul unor afixe care diferenţiază forma perfectivă de forma imperfectivă a aceluiaşi verb. Procedeul cel mai răspîndit este acela de a forma un perfectiv de la forma simplă (care de obicei e imperfectivă) cu ajutorul unui prefix (de ex. делать = a face ceva, a se ocupa cu ceva, fără să ştim rezultatul: сделать = a îndeplini ceva, a duce o treabă pînă la capăt. Tot aşa: читать-прочитать, писать-написать etc.). Alteori aspectul verbului se indică cu ajutorul unui sufix. De la verbe simple cu aspect imperfectiv se obţine forma perfectivă cu ajutorul sufixului — ну — (кричать-крикнуть). De la verbe cu aspect perfectiv se obţine forma imperfectivă cu ajutorul sufixelor: — ыва —, — ива — sau — ва; de exemplu: дать-давать. Alte verbe au un sufix pentru forma perfectivă (— и —) şi altul pentru forma imperfectivă (— а —sau — я —); de exemplu: изучать-изучить.

Pentru a ajunge la limba romînă e necesar să vedem pe scurt care era situaţia aspectului verbal în limba latină. Aspectul verbal era destul de slab în limba latină. Formele temporale ale verbului latin se puteau totuşi clasa în două sisteme: sistemul acţiunii neterminate (infectum) şi sistemul acţiunii terminate (perfectum), fiecare avînd forme pentru toate cele trei timpuri.

Infectum: Prezentul redă acţiunea neterminată în *prezent*, *imperfectul* acţiunea neterminată în *trecut*, *viitorul I* acţiunea neterminată în *viitor*.

Perfectum: Perfectul exprimă acţiunea terminată în *prezent*, *mai mult ca perfectul* acţiunea terminată în *trecut*, *viitorul II* acţiunea terminată faţă de un moment din *viitor*.

În afară de aceasta, latina mai cunoştea un alt aspect, mai puţin important pentru limba romînă, acel al acţiunii care este pe punctul de a începe, care urmează să fie îndeplinită (actio instans), exprimată prin conjugarea perifrastică (de exemplu: scripturus sum = am de gînd să scriu, sînt pe punctul de a scrie, încep să scriu).

Totuşi, formele verbale latineşti exprimau în primul rînd timpurile şi raporturile dintre timpuri şi numai în mod secundar aspectul.

Pe lîngă aceasta, limba latină mai avea şi alte procedee pentru a exprima aspectul. Astfel, prefixele *con*, *per-*, *ex-* dădeau verbului valoarea perfectivă (de exemplu: *perficio* = a îndeplini, a face pînă la capăt); sufixul *-t-* servea la formarea unor verbe iterative (*iacio* = a arunca, *iacto* = a arunca des, repetat);

sufixul *-sc-* dădea valoare de incoativ şi de devenire (*senesco* = a îmbătrîni).

Care este situaţia în limba romînă?

Există şi în romîneşte numeroase verbe care se clasează într-un aspect sau altul după înţelesul pe care îl au (vezi exemplele de mai sus). Există, de pildă, o categorie de verbe formate din prefixul *în-* şi un verb derivat dintr-un substantiv sau adjectiv, verbe care au sensul de incoativ sau de devenire: *a îmbătrîni*, *a îmblînzi*, *a înfrunzi* etc. Toate aceste fapte nu interesează prea mult problema aspectului ca sistem, pentru că nu se opun unei forme derivate din aceeaşi rădăcină, dar de aspect opus, ca în limba rusă sau latină.

Sistemul verbal romînesc reproduce în general sistemul latin în ceea ce priveşte aspectul, deşi mult mai slab. Timpurile verbului romînesc se pot grupa şi ele în *infectum* şi *perfectum*, dar opoziţia de aspect dintre ele se simte mult mai rar şi mai slab. Ea nu a dispărut însă cu totul. Astfel, imperfectul — timpul prin excelenţă durativ — are, la verbele *momentane* ca sens, o valoare de iterativ (atunci cînd nu ţine locul unui condiţional sau cînd nu exprimă simultaneitatea cu altă acţiune momentană). Într-o frază ca « mergeam pe drum şi cădeam », imperfectul e normal pentru o acţiune durativă ca « a merge », dar el dă o valoare de iterativ verbului « a cădea », momentan ca înţeles. Tot aşa, pentru a exprima în viitor o acţiune durativă şi una terminată, se întrebuinţează în primul caz viitorul I, în cel de al doilea caz viitorul II. De exemplu: « *Voi fi* bătrîn şi singur, *vei fi murit* demult » [1].

Sistemul de a deriva forme de aspect opus cu ajutorul prefixelor sau sufixelor nu s-a păstrat în limba romînă. Sufixul *-sc-*, păstrat în romîneşte, nu are nici o valoare de aspect, ci este un simplu element formativ al unor verbe de conjugarea a IV-a, servind să echivaleze ca număr de silabe formele de singular cu cele de plural şi să regularizeze accentuarea paradigmei de conjugare. Pierderea procedeului folosirii afixelor pentru a da valoare de aspect e ciudată, căci ne-am fi aşteptat la o întărire a acestui procedeu sub influenţa limbii slave, unde procedeul e atît de bogat. Dar verbele slave, care au intrat în limba romînă, au fost simţite ca avînd un *înţeles* perfectiv sau imperfectiv şi nu ca o *formă* de perfectiv, şi aproape niciodată nu au intrat ambele forme ale verbului între care să se stabilească o opoziţie de aspect. Un verb ca *a primi*, format dintr-un sufix perfectiv *pri-* şi radicalul verbului slav имѣть (vezi forma arhaică *a priimi*), nu are un opus simplu, imperfectiv. Un verb ca *a preface*, derivat şi el cu un sufix perfectiv, nu se opune ca aspect verbului simplu *a face*, căci nu înseamnă « a termina de făcut », ci are un sens diferit: « a schimba », « a modifica ».

Într-un cuvînt, opoziţii de aspect între verbe derivate din aceeaşi rădăcină aproape că nu există în romîneşte. Nu am găsit decît verbele *a dormi — a adormi*

[1] Mihail Eminescu, Poezii. E.S.P.L.A., 1952, p. 87.

(primul denumind acțiunea durativă, al doilea acțiunea incoativă) și *a grăi—a agrăi* (acțiunea intrării în vorbă cu cineva, acțiunea de a-l acosta) [1].

Faptul că verbul romînesc a păstrat mai degrabă aspectul verbal latin și nu a împrumutat sistemul slav al aspectului, e explicabil: influența slavă, deși atît de puternică, s-a manifestat mai puțin în structura gramaticală, care, după cum ne învață I. V. Stalin, e partea cea mai stabilă a limbii și opune mai mare rezistență pătrunderii unor elemente străine.

Semnificativ e în această privință și felul cum s-au tradus nuanțele de aspect din limbile slave în romîneşte. Astfel, în « Psaltirea Voroneteană », una dintre cele mai vechi traduceri romînești din slavoneşte (prima jumătate a secolului al XVI-lea), opoziția dintre perfectul slavon și aorist e redată în romîneşte prin alternanța perfect compus — perfect simplu, care e respectată cu strictețe. Traducerile mai noi făcute din limba rusă redau diferența dintre perfectul rus al verbelor perfective față de cele imperfective prin alternanța perfect — imperfect în general. E vorba, deci, de o adaptare la sistemul limbii romîne și nu de un împrumut al procedeelor slave.

Pentru exprimarea aspectului verbal, limba romînă a utilizat însă alte mijloace: folosirea unor verbe auxiliare sau a unor adverbe și particule pe lîngă verbul respectiv, care îi conferă nuanța de aspect. Cele mai numeroase formații de acest tip se găsesc în exprimarea incoativului: *începe* să ningă, copacii *prind* să înfrunzească, sau *dau* în frunză, *dă* să iasă pe uşă, *se porneşte* să plîngă (sau pe plîns). Verbul « a apuca », de pildă, care are uneori valoarea de incoativ, serveşte totuşi adesea să arate că acțiunea verbului tocmai s-a isprăvit. De exemplu: « *Apucasem* să mănînc cînd a venit el », adică « tocmai isprăvisem de mîncat ». « De abia *apucasem* să intru, cînd a început ploaia », adică « tocmai intrasem ». De altfel, chiar *tocmai* serveşte uneori pentru a exprima această nuanță. De asemenea cuvîntul *tot* se întrebuințează pentru a exprima uneori nuanța de iterativ, alteori nuanța de acțiune care progresează neîntrerupt. De exemplu: « ...gonind biruitoare, tot veneau a țării steaguri » [2].

S-ar putea obiecta că acest procedeu nu e un sistem, ci o simplă alăturare incidentală de cuvinte care adaugă sensului lor vechi o nuanță nouă. De fapt nu e vorba de o simplă alăturare, verbul adăugat își pierde adesea independența și sistemul obișnuit, devenind un semiauxiliar. Nu trebuie să se uite că în lim-

---

[1] Am găsit și am auzit citate verbele *a (se) zăuita* și *a zăurdi*, forme dialectale bănățene. Nu cunosc verbul *a zăurdi*. Cît despre *a zăuita*, el nu se opune verbului *a uita*, față de care ar fi o formă perfectivă. În Banat se întrebuințează numai forma prefixată *zăuita*, și dacă se întrebuințează uneori forma *a uita* alături de *a zăuita*, aceasta este numai o inconsecvență a celor care întrebuințează cînd forma literară, cînd pe cea specifică graiului natal, fără să fie vorba de o diferență de aspect între ele. O urmă de aspect verbal în graiul bănățean o constituie prefixul *do-* (luat din limba sîrbă), care are într-adevăr valoare perfectivă și e întrebuințat cu oarecare regularitate. De exemplu: — *Luat-ai pită?* — *Am do-luat.*

[2] Mihail Eminescu, Poezii, E.S.P.L.A, 1952, p. 122.

bile romanice acest procedeu e cel viu, şi nu cel al derivării, şi că aşa s-au format şi în romînă şi în alte limbi romanice formele analitice de perfect, viitor etc., care au înlăturat formele sintetice vechi şi constituie astăzi sistemul, după ce cîndva au fost inovaţii incidentale.

Aşadar, procedeul exprimării aspectului verbal cu ajutorul unor verbe semiauxiliare nu poate evolua către constituirea unui sistem.

Din cele spuse pînă aici se poate trage concluzia că aspectul verbal nu constituie în romîneşte o categorie bine închegată, un sistem. Noţiunea de aspect există însă şi e destul de importantă. Cauzele pentru care aspectul verbal nu s-a închegat în romîneşte într-un sistem sînt greu de definit şi ele nu explică întru totul faptele. Desigur, una dintre cauze este importanţa tot mai mare pe care a căpătat-o categoria timpului, noţiune abstractă şi generală, în dauna aspectului concret şi particular, legat adesea de înţelesul specific aproape al fiecărui verb. Faptul acesta, general pentru toate limbile, nu a dus la acelaşi rezultat în limbile slave, de exemplu, unde s-a petrecut doar o punere de acord a celor două categorii (a timpului şi a aspectului). După cum se vede, explicaţia propusă nu este satisfăcătoare, întrucît nu este valabilă pentru situaţia tuturor limbilor.

O altă explicaţie ar fi faptul că conştiinţa vorbitorilor *s-a risipit* asupra unor aspecte variate şi difuze şi nu s-a axat pe o idee centrală (perfectiv-imperfectiv, de exemplu) în jurul căruia să le grupeze pe celelalte. Limba a exprimat prin procedee variate şi spontane, neînchegate, neunitare şi nestabile, diferitele variaţii de aspect. De aceea, problema aspectului în romîneşte a putut să pară fără importanţă pentru mulţi sau chiar să treacă neobservată.

Un inventar al tuturor expresiilor şi procedeelor ce privesc aspectul şi o adîncă analiză a lor ar fi însă foarte necesare. Necesar ar fi acest lucru şi în studierea limbii scriitorilor, căci folosirea măiestrită a aspectelor verbale are mare importanţă pentru materializarea şi concretizarea acţiunii exprimate.

UNELE PROBLEME ALE VOCABULARELOR PROFESIONALE

DE

AL. GRAUR

Vocabularele profesionale, în special cele tehnice, sînt astăzi în centrul atenţiei marelui public, cum o dovedeşte între altele interesul stîrnit de articolele publicate, asupra acestei probleme, de revista « Contemporanul ». În trecut, un astfel de subiect nu intra în paginile publicaţiilor noastre: fiind ţară « eminamente agricolă », Romînia veche nu avea multe maşini, iar publiciştii le ignorau şi pe cele care existau. Cît priveşte numele pieselor, nimeni nu-şi bătea prea mult capul cu ele: erau copiate întocmai din franţuzeşte sau din nemţeşte, indiferent dacă forma lor se potrivea sau nu cu structura limbii romîne. Aproximativ aceeaşi era situaţia şi în celelalte domenii de activitate profesională.

Totuşi problema terminologiei profesionale are o importanţă deosebit de mare. De justeţea terminologiei depinde înţelegerea corectă a problemelor tehnice şi posibilitatea comunicării între specialişti. Uriaşa dezvoltare pe care o iau ştiinţele în ţările democratice face ca chestiunile de terminologie să capete o însemnătate nebănuită mai înainte. În Uniunea Sovietică există o comisie pentru terminologia tehnică, instituită de Academia de Ştiinţe a U.R.S.S. pentru a îmbunătăţi termenii tehnici. Academicianul A. M. Terpigorev, preşedintele acestei comisii, a publicat în revista « Voprosî iazîkoznaniia »[1] un succint dar foarte interesant articol, în care arată cum se pun problemele terminologiei tehnice pentru limba rusă. Savantul sovietic formulează cererea ca fiecare termen să exprime, înlăuntrul fiecărui domeniu tehnic, o singură noţiune, şi fiecare noţiune să fie exprimată printr-un singur termen; fiecare termen să exprime esenţa noţiunii şi, în orice caz, să nu o contrazică. În sfîrşit, se cere ca termenii tehnici să nu fie prea lungi, pentru ca întrebuinţarea lor să nu provoace greutăţi.

[1] « Voprosî iazîkonaniia », 1953, fasc. 1, p. 71—76.

Este neîndoios că aceste principii sînt juste, dar acad. M. A. Terpigorev arată că ele nu sînt totdeauna respectate de termenii tehnici existenți. Desigur, acesta este unul dintre motivele pentru care funcționează comisia despre care am vorbit. Totuși, în ansamblu, terminologia rusească este, evident, destul de aproape de a corespunde cerințelor, pe cînd la noi, din păcate, lucrurile nu stau atât de bine. În raportul prezentat la Sesiunea lărgită a Secției a VI-a a Academiei R.P.R., în iulie 1951, inginerul St. Bălan a adus numeroase exemple de noțiuni al căror nume diferă de la o regiune la alta și chiar de la o uzină la alta, ceea ce îngreuiază schimbul de experiență și, în general, comunicarea între specialiști, care constituie funcția principală a limbajului profesional.

În prezentul articol nu am însă intenția să discut problemele limbajului tehnic din punctul de vedere al tehnicii, subiect pentru care îmi lipsește cu totul competența. Aceste probleme au și un aspect lingvistic, care interesează limba comună. Specialiștii într-un domeniu oarecare (și mă voi referi în cele ce urmează la toate specialitățile, nu exclusiv la tehnica propriu-zisă) au nevoie de un vocabular special, pentru a se înțelege între ei cu privire la noțiunile specifice meseriei. Dar specialiștii nu trăiesc izolați de restul vorbitorilor; mulți dintre termenii profesionali pătrund cu timpul în limbajul general, ba uneori chiar în fondul principal lexical. Cuvinte ca: *cheie*, *cui*, *fabrică*, *lopată*, *mașină*, *praștie*, la începutul existenței lor, au fost limitate la un cerc strîmt de specialiști. Prin urmare, marelui public și lingvistului nu-i poate fi indiferent cu ce fel de cuvinte sînt botezate noțiunile noi în diversele ramuri de activitate, chiar dacă aceste noțiuni sînt deocamdată accesibile numai unui mic număr de oameni. Într-un fel sau altul, termenii profesionali noi pot avea influență asupra limbii comune: pot introduce sunete străine, expresii sintactice necunoscute mai înainte etc.

Împrumuturile de cuvinte sînt unul dintre domeniile în care se străvede cel mai ușor cosmopolitismul. Știm cu toții că pînă la eliberarea țării noastre, cercurile «distinse» de la noi socoteau că orice cuvînt apusean este mai bun decît orice cuvînt românesc. Dar nu despre această epocă apusă pentru totdeauna vreau să vorbesc aici, ci despre situația actuală.

Cuvinte noi continuă să pătrundă în limbă, și încă în număr foarte mare, lucru explicabil dacă ne gîndim la uriașul avînt pe care l-au luat la noi în țară invențiile, inovațiile, construcția de mașini și în general viața științifică. Termenii cu care sînt numite noțiunile noi sînt în general termeni internaționali, numai rareori sînt derivate făcute în românește. Sînt domenii în care se încearcă o reorganizare a materialului nou pe baze românești, de exemplu în sport, unde diverși termeni străini au fost cu succes înlocuiți prin cuvinte românești (de exemplu se zice astăzi *fundaș*, *mijlocaș*, *penalitate*, nu *bec*, *half*, *penalti*). Dar sînt alte domenii, ca tehnica propriu-zisă sau medicina, în care specialiștii încearcă să impună procesul contrar. Dacă un profan ia în mînă un text redactat de Comisia de standardizare, bunăoară, rămîne încremenit în fața valului de cuvinte apusene inutile, introduse în ultimii ani.

Sînt noțiuni care s-ar fi putut ușor reda prin cuvinte românești și totuși s-a făcut apel la cuvinte franțuzești, pentru că cei care le-au introdus erau mai deprinși cu jargonul franco-românesc decît cu limba română. Dar dacă e vorba de îmbinări de sunete obișnuite limbii române, răul încă nu e atît de mare (de exemplu pentru *șarpantă* s-ar fi găsit un echivalent românesc, dar cuvîntul poate fi ușor rostit de orice român). Dar nu orice cuvînt franțuzesc este pronunțabil pentru un român (de exemplu *moignon*, care are un *oa* neaccentuat, un *gn* și un *o* nazal, toate repronunțabile pentru un român care nu a făcut exerciții speciale). Aceasta nu constituie cîtuși de puțin o piedică pentru unii tehnicieni care țin cu orice preț să introducă noi cuvinte franțuzești. Așa au apărut *boaiou*, *a poansona*, *soanior*, pe care marele public le pronunță cum poate (*baieu*, *ponsona*, *sonior* etc).

Dar trebuie semnalat un fapt mult mai grav decît acesta. În ultimele decenii, excelente cuvinte românești, știute și folosite de tot poporul, au fost părăsite de specialiști, fiind înlocuite, fără nici un motiv plauzibil, cu cuvinte franțuzești. De exemplu, în marină, *vîslă* a fost înlocuit cu *ramă* (care are cusurul că se ciocnește de un omonim, pe cînd *vîslă* nu are decât un cusur, că e românesc, *pînză* a fost înlocuit cu *velă* etc. S-au introdus deci cuvinte care, după vorbele lui I. V. Stalin, sînt libere de « grosolănia » limbii naționale și caracterizează jargoanele. Dar acestea s-au petrecut mai demult. Interesant este că procesul de înstrăinare a vocabularului continuă și astăzi. De exemplu Comisia de standardizare dă o adevărată bătălie pentru ca, folosindu-se de autoritatea ei, să excludă din întrebuințare pe *ghivent*, cuvînt știut și folosit de toată lumea (la noi a ajuns printr-un intermediar slav), și să pună în loc pe *filet*, numai pentru că așa se zice în franțuzește. S-a mers pînă acolo încît s-a cerut Institutului de lingvistică să nu insereze în dicționar pe *ghivent*, chiar dacă figurează în autorii noștri buni. Institutul meteorologic propune înlocuirea lui *furtună* prin *oragiu!* În medicină se încearcă astăzi izgonirea cuvîntului general folosit *vînă*, substituindu-i-se paralela franțuzească *venă ; cangrenă*, vechi în limbă și folosit de marii noștri scriitori, e « corectat » în *gangrenă ;* e adevărat că această din urmă formă e mai apropiată de originalul vechi grecesc, dar schimbarea lui *g* inițial în *c* nu s-a produs fără motive de ordin lingvistic. Tot atîta dreptate am avea dacă am voi să corectăm și pe *soare* în *sole* sau pe *masă* în *mensa*, pe motiv că așa s-a spus la început.

Chiar și cuvintele internaționale sau franțuzești, dacă sînt ceva mai vechi în limbă, sînt atacate astăzi pentru a le face să-și piardă adaptarea la normele românești și să capete o formă mai străină. Astfel în marină se încearcă introducerea lui *cheu* în loc de *chei;* medicii, fără nici o justificare vizibilă, înlocuiesc pe *tumoare* cu *tumoră*. Culmea o reprezintă și aici încercările Comisiei de standardizare, care luptă să introducă pe *lampă electrică* în loc de *bec* și pe *corp de iluminat* în loc de *lampă*, formule pretențioase, greoaie și, mai ales, inutile. « Cine are nevoie ca « apă », « pămînt », « munte »... etc. să nu se numească apă, pămînt, munte etc., ci altfel ? » — întreabă I. V. Stalin. Schimbînd cuvinte introduse

în limbă, unele datînd de mii de ani, şubrezim fondul principal lexical: slăbim poziţia unor cuvinte care fac parte din componenţa lui (ca *vînă*) sau a unora care, dacă nu sînt încă, se pregătesc să intre în fondul principal (ca *lampă*).

Se obiectează că *bec* a fost la început numele unei lămpi cu gaz aerian: ca şi cînd n-am şti că se poate turna un conţinut nou într-o formă veche, în limbă ca şi în alte domenii. Îi dă cuiva în gînd să ceară înlocuirea lui *a vindeca*, pe motiv că la origine însemna « a libera »?

Alt aspect al problemei împrumuturilor îl formează traducerile greşite. În graba de a copia tot ce e apusean, se fac adesea greşeli grave de înţelegere şi de transpunere a unor expresii străine. Cele mai multe exemple ni le procură limbajul cronicarilor sportivi din perioada dintre cele două războaie mondiale; unele dintre ele se menţin şi astăzi în ziare şi mai ales la radio, deoarece au devenit, chipurile, expresii tehnice. *Ouvrir (le jeu) sur...* înseamnă în franţuzeşte «a deschide (jocul) înspre...», adică « a trimite mingea spre... ». Dar *sur* înseamnă şi « pe », de aceea, traducîndu-se în romîneşte greşit, s-a răspîndit expresia, care se mai aude şi azi, *Ionescu deschide pe Popescu*, ca şi cînd jucătorii noştri ar avea uşi. Despre un jucător care e tot timpul gata să atace pe adversar, se zice că *e tot timpul peste om*, expresie oribilă, care arată neştiinţa limbii franceze la cei care s-au străduit din răsputeri să facă din limba romînă o copie palidă a limbii franceze (în franţuzeşte se spune *être sur l'homme*, unde *sur*, de altfel, înseamnă « asupra », dar expresia în ansamblul ei nu poate fi tradusă cuvînt cu cuvînt în romîneşte). Confundîndu-se franţuzescul *train* « convoi, tren », cu *traîne* « coada unei rochii », s-a tradus şi s-a răspîndit expresia greşită *a duce trena* folosită cu privire la ciclistul care pedalează în frunte (în franţuzeşte, *mener le train*, adică « a conduce convoiul »).

Se fac şi greşeli legate de gramatică. Deoarece în franţuzeşte nu există un gen neutru, unii tehnicieni ai noştri transformă în masculine tot felul de nume de aparate şi de obiecte, mergînd astfel împotriva tendinţelor limbii romîne: *compresori*, *contori*, *motori* etc., în loc de *compresoare*, *contoare*, *motoare*, cum e normal. Se zice corect *două spălătoare* (obiecte), dar *doi spălători* (oameni) şi, această diferenţiere fiind esenţială pentru limba noastră, nu avem nici un motiv să o desfiinţăm.

Mai curios este un fapt din domeniul tehnic al marinei. Nu ştiu pentru care motiv textele tehnice marinăreşti resping cuvîntul bine cunoscut *proră*, mai vechi în limbă şi întrebuinţat constant de marii scriitori (*proră* corespunde de altfel perfect tradiţiei etimologice: *prora* se spune în greaca veche şi modernă, în latină, în italiana literară etc.). Marinarii încearcă să introducă în loc forma dialectală venetiană, *prova*. Asta n-ar fi încă nimic dar, cu totul împotriva structurii gramaticale romîneşti, ei scriu *la prova*, *de la pupa* etc. O regulă bine cunoscută şi specifică pentru gramatica noastră spune că, după marea majoritate a prepoziţiilor, substantivele neurmate de un determinant se folosesc nearticulate. Se zice deci *şade la masă*, *e în grădină*, *vine de la*

şcoală, nu *şade la masa, e în grădina, vine de la şcoala;* dacă cineva foloseşte formele articulate în această situaţie, se trădează imediat că e străin şi nu ştie bine romîneşte (numai cu determinant e corectă forma articulată: *şade la masa de lucru, e în grădina vecinului, vine de la şcoala elementară).* Nu pot întrevedea nici o justificare a faptului că marinarii folosesc o întorsătură neromînească. Însă chiar dacă or fi avînd o justificare, tot nu e motiv ca această întorsătură greşită să fie introdusă cu forţa în literatură. Totuşi ea începe să fie introdusă. Editura tineretului a publicat în traducere lucrări literare sovietice cu subiect din marină şi s-a lăsat intimidată de pretenţiile tehnicienilor, contribuind la stricarea limbii. În K. Zolotovski, « Meşterii din fundul apelor », găsim de exemplu: *de la prova pînă la pupa* (p. 32); *s-a îndreptat spre pupa şi a pus piciorul pe scări* (p. 56; de ce nu *pe scările?*); *tot aici, la pupa, se afla şi şeful de echipaj* (p. 93) etc. La fel în I. Likstanov, « Aventurile unui mic marinar »: *turela din pupa* (p. 10); *la pupa apa începu să vîjîie* (p. 90); *cînd la prova, cînd la pupa* (p. 90); *drept în prova* (p. 131) etc. Se zice *teugă*, cf. *şedea pe teugă*, Likstanov, p. 89; dar boala s-a întins şi aici: *clopotul de aramă de sub teuga, o porni... spre teuga* (Zolotovski, p. 107 şi 109) *pe pupa, pe teuga* (ib., p. 125). Iată cum bizareriile dintr-un limbaj profesional pătrund în literatură şi, dacă nu luăm măsuri, strică limba comună. Editura tineretului ar trebui să ia exemplu de la « Scînteia », care scrie aşa cum se spune pe romîneşte: *proră, la pupă* [1].

În trecut, limba literară era sat fără cîini, fiecare autor scria şi tipărea cum avea chef. Astăzi, situaţia nu mai este la fel, editurile au servicii care se interesează de problemele de limbă şi încearcă să unifice vocabularul şi formele gramaticale. Numai că rezultatele nu sînt totdeauna cele dorite şi de multe ori fiecare editură rezolvă în alt chip aceeaşi problemă. În textele medicale este abolit cuvîntul *fetus* (înlocuit cu *făt:* odată s-a întîmplat să întîlnim şi înlocuirea unui termen internaţional cu unul romînesc). Este clar însă că *fetus* nu e totuna cu *făt:* după cum nimeni nu spune poveşti cu *fetuşi frumoşi*, tot aşa nu se poate numi *făt* o fiinţă care n-a ajuns la termenul naşterii. Editura Academiei R.P.R., fără justificare suficientă, a hotărît să îndepărteze cuvîntul *ardelean*, înlocuindu-l peste tot cu *transilvănean;* dar celelalte edituri nu au adoptat aceeaşi măsură. La substantivele care au mai multe forme de plural, fiecare editură alege una, după gustul redacţiei ei şi bine înţeles în felul acesta nu se ajunge la unificare.

În dicţionarul ortografic pe care Institutul de lingvistică l-a dat de curînd la tipar, s-au dat adesea şi norme ortoepice, adică s-a ales una dintre mai multe variante din pronunţare. Este un pas înainte, dar nu ne putem mulţumi cu atît; dicţionarul nefiind în primul rînd ortoepic, el nu poate pretinde să fie complet din acest punct de vedere; apoi, deoarece nu toate instituţiile interesate în cauză şi-au dat contribuţia la alcătuirea acestei lucrări, se înţelege că ea va avea lipsuri

[1] « Scînteia » nr. 2778 din 27 septembrie 1953, foiletonul din pagina a doua.

serioase: multe probleme ale terminologiei tehnice nici n-au fost măcar semnalate.

Pentru îmbunătățirea terminologiei tehnice ar trebui instituite comisii unde să fie reprezentate toate instituțiile interesate în cauză, în așa fel încît să nu se întîmple ca un termen să fie impus cu un sens de biologi sau de fizicieni, și cu sensul contrar de botaniști sau de chimiști (ceea ce se întîmplă astăzi destul de des); să nu mai fie ruptură totală între terminologia medicinei umane și a medicinei veterinare etc.

Ținînd seama de faptul că terminologia tehnică se grefează pe fondul vocabularului general și că este în strînsă legătură cu limba comună, coordonarea între diferitele domenii ar trebui să fie făcută de lingviști, care ar avea datoria să vegheze ca terminologia stabilită să nu se abată de la normele interne ale limbii.

LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

PREOCUPĂRILE LUI KOGĂLNICEANU CU PRIVIRE LA LIMBĂ

DE

SIMION DĂNESCU

In prima jumătate a secolului al XIX-lea — în care se încadrează şi activitatea teoretică a lui M. Kogălniceanu în legătură cu limba romînă — în Transilvania, Muntenia şi Moldova, au existat cele mai contradictorii păreri cu privire la originea şi ortografia limbii romîne, la elementele ei constitutive, precum şi cu privire la folosirea ei ca mijloc de exprimare artistică.

Aceste contradicţii în problemele lingvistice oglindesc contradicţiile condiţiilor economico-sociale care pregăteau trecerea societăţii romîneşti de la feudalism la capitalism. În lupta pentru fixarea unei limbi unitare, pe înţelesul întregului popor, puţini cărturari şi-au dat seama că dezvoltarea limbii nu trebuia să se facă distrugînd limba existentă şi creînd una nouă din fantezia filologilor, ci ea trebuie să se desăvîrşească — cum zice I. V. Stalin — « pe calea dezvoltării şi perfecţionării elementelor fundamentale ale limbii existente » [1].

Dintre contemporanii moldoveni ai lui Kogălniceanu, unii, ca de exemplu Const. Negruzzi, Alecu Russo şi V. Alecsandri, au luat parte mai activă decît Kogălniceanu la dezbaterea acestor probleme. Scriitorii moldoveni au adus în aceste discuţii multă lumină, un deosebit simţ literar, mare interes pentru fixarea unei limbi literare, naţionale a întregului popor, pe baza limbii populare şi a cronicilor. Contemporanii, ca de exemplu August Treboniu Laurian, au recunoscut chiar de atunci ascuţimea critică a moldovenilor în chestiunile privitoare la limba noastră literară. August Treboniu Laurian, ca transilvănean şi ca adept al teoriilor şovino-latinizante despre limbă, ar fi putut lua apărarea transilvănenilor. Totuşi, în 1840, el trimite lui Kogălniceanu un exemplar din gramatica sa « Tentamen criticum » (Viena, 1840), însoţit de o scrisoare, din care se vede încrederea autorului în realismul lingvistic al moldovenilor: « ... ştiind că

[1] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Bucureşti, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 24.

literații romîni din Moldavia sînt mai puțin de prejudecăți necercetate, împresurați și mai cu mare amor adevărului... »[1]. Realismul scriitorilor moldoveni în problema limbii noastre literare și artistice se explică prin faptul că ei, pe la 1840, au venit în contact masiv cu frumusețile literaturii noastre populare, s-au ocupat de strîngerea și publicarea creațiilor literare orale și au folosit pe o scară întinsă, în operele lor literare, motivele folclorice și mijloacele de expresie ale literaturii populare. M. I. Kalinin arată clar puterea de influență a literaturii populare asupra celei scrise, în modul următor: « Noi știm că cei mai dotați poeți, cei mai talentați compozitori au devenit genii în creația lor, numai atunci cînd au venit în contact cu creația populară, cînd s-au adresat izvoarelor ei»[2].

Comparat cu colaboratorii și contemporanii lui (C. Negruzzi, V. Alecsandri și Alecu Russo), în ce privește preocupările lingvistice și contribuția la formarea limbii literaturii artistice, Kogălniceanu rămîne în urma lor; totuși, din rîndurile care urmează, se va vedea că istoria literară burgheză a ignorat și a minimalizat importanța scriitorului progresist Kogălniceanu și în această ramură a activității lui, așa cum a minimalizat și importanța ideilor lui sociale.

Trecînd peste preocupările lingvistice ale lui Kogălniceanu dintre 1836 și 1837, în legătură cu limba țiganilor[3], ne oprim la ideile lui despre limba romînă. Acestea sînt împrăștiate în diferite lucrări publicate între 1837 și 1856. După această dată Kogălniceanu nu mai teoretizează despre limbă, ci este însuși creatorul limbii și stilului oratoriei democrat-politice.

Primele idei teoretice ale lui Kogălniceanu despre limba romînă apar prin 1837 și pornesc din dragoste față de popor. Kogălniceanu se afla atunci la Berlin, unde citește într-o lucrare franceză a lui Eichhof (« Paralèle des langues de l'Europe», Paris, 1836) că «... limba valahă, amestec de cuvinte latine și slavone, nu oferă decît puțină cultură și, prin urmare, puțin interes ». Afirmația aceasta îl stimulează pe Kogălniceanu spre noi cercetări și găsește în lucrarea germană a lui F. I. A. Schneidawind, un admirator al poeziei noastre populare, o apreciere complet opusă aceleia a lui Eichhof și anume: « Limba moldovenească, distinsă prin fineță și armonie, pare a fi creată pentru cîntare, iar în privința tonului ei dulce și moale, mai că poate fi pusă alături de cea italienească ». Reproducînd cele două păreri opuse[4], Kogălniceanu susține pe cea din urmă, arată originea și fondul latin al limbii romîne, îmbogățirea ei cu elemente slavone, afirmînd că cuvintele slave din limba romînă sînt « în cel mai mare număr ». Apoi, potrivit unei vechi metode filologice comparatiste, Kogălniceanu reproduce, în

---

[1] « Arhiva Romînească », Iași, vol. I, 1841, p. 371.

[2] Pasaj citat de A. Iașcenco în articolul său « Problema caracterului popular al literaturii » în « Problemele științei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică ». București, Ed. Cartea Rusă, 1952, p. 150.

[3] Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains. Berlin, 1837.

[4] M. Kogălniceanu, Romänische oder wallachische Sprache und Literatur. Berlin, 1837, Ed. București, 1895, p. 3.

ortografie etimologică italienizantă, un fragment din « Orlando furioso » de Ariosto, în traducere romînească şi rugăciunea « Tatăl nostru ». Prin aceste specimene de limbă, Kogălniceanu urmărea să convingă pe cititorii străini, că limba romînă se plasează în familia limbilor romanice, apropiindu-se în special de limba italiană. Interesul lui Kogălniceanu pentru sonoritatea muzicală a limbii italiene apare în scrisorile lui familiale, din 1836[1], şi se prelungeşte pînă prin 1841. În acest an, el anunţă, în « Arhiva romînească », pentru a doua oară (întîia oară anunţase în « Dacia literară », 1840), apariţia lucrării lui Eliade, « Paralelismul între dialectele romîn şi italian ». Kogălniceanu apreciază, ca o strălucită exemplificare a teoriei eliadiste, traducerea însăşi a operei « Gerusalemme liberata », spunînd că e făcută de Eliade în « dialectul nostru ». Este clar că ideile lingvistice şovin-italienizante ale lui Eliade şi Treboniu Laurian şi-au găsit ecouri în concepţia lui Kogălniceanu despre lexicul, dar mai ales despre ortografia limbii romîne.

Din aceeaşi perioadă, a anilor de tinereţe, datează propuneri concrete din partea lui Kogălniceanu pentru modificarea ortografiei limbii romîne, şi iată în ce împrejurări. Neofit Scriban, un teolog progresist moldovean, care studiase în Rusia [2], a publicat în litere latine « Catehis sau Învăţături de căpetenie ale bisericii răsăritului » (Iaşi, 1838). Kogălniceanu recenzează această carte în « Alăuta Romînească » (nr. 3 şi 4/1838), dar nu aspectul ei dogmatic, ci numai noul sistem ortografic adoptat de Scriban. Kogălniceanu aprobă ortografia cu litere latine; chiar începe prin a aduce laude transilvănenilor, ca unii care « au cercat de a introduce iarăşi scriptura *romană*, [în timp ce] noi romînii din Valahia şi din Moldavia ne ţinem tot la vechile litere ciriliene ». Însă, argumentele lui Kogălniceanu în sprijinul ortografiei cu litere latine sînt izvorîte dintr-un naţionalism burghez. Kogălniceanu acuză pe Scriban de transcrieri improprii şi, urmînd gramaticii lui Ion Alexie[3], propune ca *ş* să nu se transcrie *sh* (cum l-a transcris Scriban), ci *ş* (s cu punct, la începutul cuvintelor), sau *ss* (la mijlocul cuvintelor: Iassi, mossie).

Dar Kogălniceanu nu persistă mult în susţinerea acestor erori ortografice. În 1848, recenzînd lucrarea lui Gheorghe Asachi, « Dochia şi Traian după zicerile populare a romînilor », acuză pe Asachi de neconsecvenţe ortografice în privinţa grupurilor *ce, ci*. Kogălniceanu spune să nu transcriem *tch* (tchetate), nici *tz* (Scăritzica), nici *cz* (Czeribuco), cum transcrie Asachi, ci să transcriem consecvent *ce, ci (cetate, Scăricica, Ceribucul)*.

---

[1] M. Kogălniceanu, Scrisori 1834—1849. Ed. P. V. Haneş. Bucureşti, 1915, p. 80, 163.

[2] Neofit Scriban aducea chiar în teologie idei de înnoire, de renunţare la unele absurdităţi tradiţional-creştine. Se ştie că el citea pe Voltaire şi că pentru această faptă « a fost pedepsit de cîrmuirea bisericească cu surghiunul la Mînăstirea Neamţului ». (N. Iorga, Ist. lit. rom. în sec. al XIX-lea, vol. I, p. 177).

[3] Ion Alexie, filolog transilvănean citat de Kogălniceanu, autorul operei Gramatica Daco-Romana sive Valachica, Viena, 1826.

În teorie, Kogălniceanu a fost un susținător al ortografiei cu litere latine, ceea ce se vede clar și în programul ziarului « Steaoa Dunării » (1855). În practică însă, el a procedat contrariu, tipărind operele sale pînă tîrziu, cu litere chirilice. El justifică această inconsecvență în programul ziarului « Steaoa Dunării », argumentînd că ziarul fiind foarte popular, ar risca să rămînă necitit în noile litere latine, necunoscute majorității cititorilor. În același program, Kogălniceanu scrie că « limba romînească este răstignită pe fel de fel de cruci, stropșită prin fel de fel de sisteme, întunecată prin fel de fel de ortografii, unele mai absurde decît altele ». Cuvintele acestea dovedesc că *Kogălniceanu dorea o unificare a sistemelor ortografice, dorea un singur sistem generalizat și comun*, pentru că acest sistem ortografic, alături de *o limbă literară comună*, alături de *o literatură comună*, contribuia la *unitatea națională a poporului* și deci la *unirea Principatelor*, ceea ce era și scopul principal politico-ideologic al ziarului « Steaoa Dunării ».

★

Kogălniceanu, ca teoretician al problemelor lingvistice, nu s-a mărginit numai la problemele ortografice, dar a susținut cu același interes și dezvoltarea studiilor lexicografice romîne. Astfel, reproduce în «Dacia literară » (1840) o propunere a lui Gh. Asachi, pe care o găsește vrednică de răspîndit, « prin interesantele sale observații ». Gh. Asachi, îndemnat de filologul Săulescu, propunea alcătuirea unui lexicon al limbii romîne, care să înregistreze cuvintele vechi ale limbii romîne. Se descoperise un exemplar din « Psaltirea » lui Coresi (1570) — iar nu 1568, cum greșit o datează Asachi — și vechile latinisme ale limbii coresiene deschideau orizonturi noi cărturarilor moldoveni. Kogălniceanu reproduce — după Asachi — expresii coresiene, în care figurează vechi latinisme, ca *zeul*, *miser*.

Tot în « Dacia literară », Kogălniceanu anunță apariția dicționarului lui I. A. Vaillant, « Vocabularul purtăreț rumînesc-franțozesc și franțozesc-rumînesc» (București, 1839), după cum laudă și inițiativa lui Asachi, a fizicianului T.Stamati și a altora, care voiau să publice la « Institutul Albinei », « cel dintâi lexicon de conversație în limba romînească ».

Din proiectul de probă tipărit de Asachi în 1840, discutat critic de Kogălniceanu, înțelegem că era vorba de un fel de enciclopedie pentru explicarea termenilor tehnici; ca exemplu, citează și discută cuvîntul *barometru*. Din citarea acestui singur exemplu, ne dăm seama că preocupările lexicografice ale lui Kogălniceanu erau legate de practică și de progresul tehnic [1].

☆

Începând cu anul 1840, Kogălniceanu, ca îndrumător al culturii și literaturii artistice, înțelege să amplifice concepțiile lui despre limbă. Chiar în « Intro-

[1] Lexiconul de conversație, proiectat de Asachi în 1839, a apărut abia în 1842, pînă la cuvîntul « Acton, Josef, cavaler ». El depășește, după cum a arătat Liviu Marian, cu mult planul inițial.

ducția » — program a « Daciei literare », el este preocupat de limba națională, dar sub alt aspect și anume, măsura în care ea servește, în general, exprimării scrise și, în special, literaturii beletristice. Kogălniceanu este preocupat teoretic de *problema limbii noastre literare* pînă în 1856. În rezolvarea teoretică a problemei, Kogălniceanu se alătură contemporanilor lui, Const. Negruzzi, Alecu Russo și V. Alecsandri, combătînd pe transilvăneni. Kogălniceanu folosește toate mijloacele pentru a duce « lupta împotriva jargoanelor savante care amenințau acum, prin școala lui Laurian, bunul stil tradițional, în Principate »[1].

La 1840, Kogălniceanu punea problema « ... ca romînii să aibă *o limbă și o literatură comună pentru toți* » (« Dacia literară » în « Introducție », cap. III). Unitatea limbii literare este susținută de Kogălniceanu, cu toată convingerea, și mai tîrziu. În «Propășirea» (nr. 2 din 16 ianuarie 1844), el publică o știre îmbucurătoare, anume că și la București, scriitorii munteni Voinescu, Bolliac, Eliade, Bălășescu, Bălcescu, Bolintineanu, împreună cu filologul transilvănean Laurian, cu artistul progresist Negulici, cu oameni politici ca Tell ș.a., constituiți în « Societate literară », au consacrat « cele mai multe dezbateri asupra limbii ». Kogălniceanu reproduce din scrisoarea acestor scriitori munteni următorul pasaj caracteristic: «*Am făcut o apropiere între deosebiții autori și deosebitele sisteme și căutăm să venim la unul* (sublinierea noastră), după care *să scriem toți*, ca să lipsească odată acest al doilea Babel... Stăpînirea ne lasă în pace, că politică nu vorbim ». Sub aspectul unității limbii, Kogălniceanu lua în considerație și aprecia nu numai limba « poetică » folosită de literatură, dar și limba folosită în știință, tehnică și biserică. Astfel, în propriile-i articole publicate între 1840 și 1845, pentru a populariza știința, el adoptă neologismele. În ce privește unitatea limbii cărților bisericești, el laudă activitatea unificatoare a lui Veniamin Costachi[2].

In calea unificării limbii noastre literare și artistice ședeau mai ales criticile și modul de exprimare al unora dintre scriitorii și filologii transilvăneni. De aceea, Kogălniceanu devine mai combativ, cînd apreciază scrierile în limba latinizantă a transilvănenilor. În proiectul de program al ziarului său « Unirea », Kogălniceanu spunea, în 1855, că va susține « apărarea limbii romînești despre exagerațiile neologismului ardelenesc, care în curînd va face să nu mai avem limbă ».

Sub influența curentului latinist, rupți de literatura orală a poporului, care singură, ne oferea o limbă comună întregului popor, se înfățișau și scriitorii bucovineni colaboratori la « Calendarele » lui Ekhard din Cernăuți. Kogălniceanu, cercetînd critic literatura și limba acestor scriitori, scrie cu ironie că ei creează o literatură de « ...povestiri care se deosebesc prin un stil latino-polono-ruteno-

---

[1] N. Iorga, Istoria literaturii romînești în secolul al XIX-lea. București, 1908, vol. III, p. 175.

[2] « Propășirea », nr. 10 din 12 martie 1844, sub titlul « Bibliografie ».

[3] Programul a fost publicat de N. Iorga, « M. Kogălniceanu ». București, f. a. p. 18.

ungaro-germano-romînesc, ce au caracterizat totdeauna literatura Bucovinei, afară de o singură excepție, jurnalul «Bucovina», răposat la 1849»[1].

Literatura și articolele scrise în revista «Foaie pentru minte, animă și literatură» în 1855, sub conducerea, atunci, a lui Iacob Mureșanu, sînt aspru condamnate de Kogălniceanu, care le găsește de un «stil greu, tăiat din topor și însușit de a dezgusta pentru eternitate de o asemine limbă»[2].

Kogălniceanu a folosit, pentru a-și răspîndi ideile lui despre limbă, numeroase mijloace: recenzii, notițe informativ-bibliografice, programele revistelor și ziarelor lui. Dar ceea ce nu s-a remarcat pînă acum este că el a folosit, în același scop, ironia și gluma satirico-literară la adresa jargonului cosmopolit greco-franțuzit, întrebuințat de boierimea și burghezia noastră în mediul saloanelor și al petrecerilor galante.

Astfel, într-o cronică glumeață «Voiajuri și plimbări»[3], Kogălniceanu se referă la acei boieri și burghezi, care «...au început a se face cosmopoliți de vreo câțiva ani; gustul voiajurilor s-a lățit atît de mult între ei, că nu-i primăvară în care să nu iasă din țară caravane întregi de tineri». Cu prilejul acestei satirice invective, el pune în gura unei frumoase doamne din societatea ieșeană următoarele cuvinte: «Astăzi am făcut un *voiaj* tare ostenitor, de la grădina publică pînă [illegible], dar peste o lună am să fac o *plimbare*, prin Italia și prin Franța». În cronică satirico-glumeață, intitulată «Un nume rar», ironizează termenul, [illegible] nou, (însă astăzi generalizat în limba noastră) *numerar* (fr. numéraire), care era întrebuințat în locul substantivului colectiv *bani*. Kogălniceanu face un joc de cuvinte spunînd că lipsind *banii*, s-a ajuns ca numele lor să fie într-adevăr un *nume rar* («Propășirea», 24 mai 1844). În schița sa umoristică «Adunări dănțuitoare» (1839), Kogălniceanu batjocorește burghezia care, în saloane, întrebuința expresii franțuzești, socotind limba poporului ca o limbă «grosolană». Cu aceleași tendințe satirice, el mai scrie și schița scurtă intitulată «Un bon mot franțuzesc de pe malurile Bahluiului sau les brèves et les longues» (Un cuvînt de haz... sau vocalele scurte și lungi): un industriaș, lacom a-și spori averea, «metalicescul său plan», printr-o căsătorie cu o femeie bogată, plin de îngîmfare, voi a-i spune în limba franceză că «el fusese la Paris un an și jumătate». Însă, printr-o greșeală de pronunțare a vocalelor, i-a spus că «la Paris a fost un măgar și jumătate» (fr. an=an (timpul); însă âne=măgar). Kogălniceanu și-a fixat ideile despre limba literară și artistică în strînsă legătură cu curentul literar popular și istoric al vremii sale[4]. În această perioadă (1840—1845), Kogălni-

---

[1] «Calendarele anului 1855», în «Romînia literară», 1855, p. 25.

[2] «D-lui Iacob Mureșanu» în «Romînia literară», 1855, p. 186.

[3] Vezi «Propășirea», 18 din 14 mai 1844.

[4] Despre normele impuse limbii literare de dezvoltarea și succesiunea școlilor și curentelor literare, vezi B. V. Tomașevschi, Limbă și literatură, în «Problemele științei literare sovietice în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică». Ed. Cartea Rusă, București, 1952, p. 235—246.

ceanu a folosit activ şi constructiv variate forme literare şi alte procedee pentru a combate tendinţa boierimii şi a burgheziei de a dispreţui limba poporului şi de a o schimonosi cu barbarisme.

La sfîrşitul anului 1855, Kogălniceanu scoate ziarul « Steaoa Dunării », care avea să susţină autonomia şi unirea Principatelor, precum şi dezvoltarea economiei burgheze în noul stat care se crea.

Conţinutul de idei al articolelor publicate în ziarul lui, obligă pe Kogălniceanu a nu mai lua ca normative gramaticale şi lexicale elementele limbii vorbite, ci de a face loc unei limbi literare tot mai bogate în neologisme. El teoretizează asupra noului său procedeu de îmbogăţire a limbii. Alecu Russo îl învinuieşte pe Kogălniceanu că în paginile ziarului « Steaoa Dunării » foloseşte o limbă neînţeleasă de popor: tocmai « ...acum — scrie Russo — este nevoie de înţălegere; şi neuniţi în vorbă, sînt toţi uniţi a cere ca « Steaoa » să scrie pentru obştie, *obştea* cea nepoliglotă, nelatină, nefranţuzescă, ca să poată bieţii oameni avea o legătură, un locşor pe pămîntul moldovenesc, unde să vorbească moldoveneşte »[1].

Am reprodus cuvintele lui Alecu Russo, pentru că ele dau soluţia unificării limbii noastre literare prin pătrunderea elementelor vii ale limbii întregului popor (« obştiea ») în sistemul limbii cărturăreşti (limba presei, ştiinţei şi literaturii artistice).

Kogălniceanu răspunde lui Alecu Russo cu argumente în favoarea folosirii neologismelor. Kogălniceanu justifică prezenţa neologismelor în paginile ziarului său, în funcţie de ideile « progresiste » pe care le propaga ziarul: « Acum sîntem calificat de p r o g r e s i s t... Şi credem că şi publicul nostru — deşi nepregătit şi unde era să se pregătească? — v a p r o g r e s a cu noi şi în stil şi mai ales în idei. Sînt atîtea idei care, dacă ar fi să nu întrebuinţăm cuvintele străine ce le exprimă şi să ne slujim de circonlocuţii romîneşti, ar rămîne mai neînţelese încă decît rostindu-le prin termene astăzi s t r ă i n e dar mai î m p ă m î n t e n i t e »[2]. Kogălniceanu recunoaşte, în continuare, că în ziarul său deseori ideile nu sînt exprimate cu destulă claritate, dar explicaţia acestei confuzii în stilul de exprimare o dă lipsa de libertate a tiparului, din vremea aceea: « Sînt apoi alte idei, care în deosebite împrejurări, ne silesc poate de a nu le exprima prea lămurit; acel ce are ochi, vadă; acel ce are minte, înţeleagă! Vie libertatea tiparului, care sperăm că... vom avea în curînd şi, atunce, făţiş, fără întorsături, fără cimilituri, vom căuta a vorbi într-un chip spre a fi înţăleşi de toţi. Însă şi atunce, tot credem că de multe ori noile idei vor cere neapărat şi noue cuvinte ».

Stilul acesta aluziv, folosit în regimurile aracceeviste, cu mare prudenţă, de frica cenzurii, a fost folosit şi de Lenin în scrierile sale tipărite în ilegalitate

---

[1] « Steaoa Dunării », 23/3 martie 1856, p. 91—92.

[2] Sublinierile spaţiate sînt ale lui M. Kogălniceanu.

şi a fost numit de el just ca « blestemat limbaj esopic »[1]. Aceasta înseamnă că libera exprimare a ideilor contribuie la claritatea cu care oamenii îşi pot comunica şi schimba între ei aceste idei.

În concluzie: Kogălniceanu a susţinut o limbă naţională şi unitară, comună întregului popor. Cu cîtă satisfacţie subliniază el, pînă şi într-un discurs politic, această unitate: « Eu, ca moldovan, cînd trec Oltul, cred că mă găsesc în Moldova, atît este de mare asemănarea între Oltenia şi Moldova. Chiar în limbă sînt expresiuni moldoveneşti care nu se găsesc decît în Oltenia »[2].

Ca teoretician, în probleme de limbă, Kogălniceanu a mers paralel cu idealurile politico-sociale ale vremii. A început cu deviaţii în sensul ortografiei italienizante şi latinizante, prin 1837 şi 1840, consecinţă a naţionalismului burghez. Între 1840 şi 1855, Kogălniceanu susţine cu consecvenţă lupta pentru crearea unei limbi literare naţionale şi unitare a întregului popor. În această a doua fază, Kogălniceanu îşi datoreşte realismul lingvistic şi superioritatea ideologică contactului său cu limba poporului din creaţia literară orală şi cu limba cronicelor care cuprindeau trecutul de luptă al poporului. Mai tîrziu, prin 1855 şi 1856, Kogălniceanu şi-a modificat ideile lui despre limbă, sub influenţa cerinţelor activităţii lui general progresiste şi democrate, pe linia unirii Principatelor, care avea să ajute dezvoltarea economiei burgheze în noul stat burghez care se crea.

---

[1] V. I. Lenin, Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului (*Opere alese*, Ed.P.M.R. vol. I, partea a 2-a, p. 392) şi Lenin despre literatură, Ed. P.M.R., 1948, p. 6.

[2] Programa de la Mazar-Paşa. . . cuvînt rostit în şedinţa Camerei deputaţilor din 26 şi 27 ianuarie 1883. Bucureşti, 1893, p. 11. Această analogie în portul, arta şi particularităţile lingvistice ale oamenilor din Oltenia şi « Moldova de Sus » a mai fost relevată şi de M. Sadoveanu, « Anii de ucenicie », 1944, p. 9 cît şi de filologul Alex. Philippide.

LINGVISTICA DE PESTE HOTARE

PROBLEME ŞI REALIZĂRI ALE LINGVISTICII BULGARE

După o vizită în Republica Populară Bulgaria

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

În cadrul acordului de colaborare culturală existent între Republica Populară Romînă şi Republica Populară Bulgaria, am făcut recent o vizită de trei săptămîni în ţara vecină şi prietenă din sudul Dunării. Bucuria mea de a vizita Republica Populară Bulgaria a fost deosebit de mare, deoarece mi s-a oferit prilejul să-mi formez o imagine justă asupra acestei ţări despre care, sub regimul burghezo-moşieresc s-a vorbit la noi prea puţin şi, în general, în mod tendenţios. Clasele exploatatoare din cele două ţări ridicaseră între poporul romîn şi bulgar zidul ignorării reciproce şi al şovinismului. Încordarea dintre cele două ţări a fost mereu alimentată de către puterile imperialiste, care le menţineau în acest fel în strînsă dependenţă economică şi politică de interesele capitalismului internaţional. Numai aşa se explică faptul că aceste popoare vecine şi cu adînci şi trainice legături istorice au trăit decenii întregi fără să-şi cunoască literatura şi arta şi fără cunoaşterea vieţii şi muncii lor, care ar fi putut să le apropie. Marii scriitori bulgari, ca Hristo Botev, Karavelov sau Ivan Vazov, erau necunoscuţi celei mai mari părţi a publicului nostru cititor, deşi aceşti scriitori au fost prieteni ai poporului romîn, la care au găsit adăpost şi sprijin în vremuri de răstrişte. Cele două popoare, înfrăţite timp de secole prin suferinţele comune îndurate sub jugul turcesc, care au trăit apoi laolaltă bucuria independenţei în urma victoriei de la Plevna, cîştigată de armatele ruso-romîne şi de poporul bulgar, şi-au putut relua legăturile de prietenie şi colaborare abia prin instaurarea în fruntea lor a regimului de democraţie populară. Prietenia celor două popoare a primit astăzi, după eliberarea lor de către glorioasa Armată sovietică, un nou conţinut, care îşi are tăria în principiul internaţionalismului proletar, în dorinţa sinceră de colaborare frăţească pentru apărarea păcii şi în prietenia şi recunoştinţa ambelor ţări pentru popoarele sovietice.

Felul în care sînt concepute astăzi legăturile dintre cele două țări se remarcă chiar din momentul cînd pășești pe teritoriul Republicii Populare Bulgaria, unde ești primit cu o căldură și o bucurie pe care ți-o poate da numai un sentiment de veche și adevărată prietenie.

Pentru întărirea acestei prietenii, cred că este instructiv să împărtășesc aici impresiile pe care le-am cules despre munca și viața de astăzi a poporului bulgar și îndeosebi despre activitatea rodnică din domeniul lingvisticii, care m-a preocupat în mod direct.

Cine călătorea acum 15—20 de ani în Bulgaria avea de admirat, ca și vizitatorul de astăzi, monumentele mărețe ale naturii ei: vîrfurile semețe ale Balcanilor, undele argintii ale Strumei, Iskerului, Mariței și Iantrei, dar îndeosebi vestita « Vale a trandafirilor », cu care Bulgaria se mîndrește nu numai pentru frumusețea și bogăția ei, ci și pentru faptul că în aceste locuri s-a format cultura modernă a poporului bulgar. Aici s-au născut eroii naționali al Bulgariei: Hristo Botev, Vasil Levski, Ivan Vazov. Aici au luptat pentru libertate Liuben Karavelov, Berkovski, Kobleskov și alții.

Vizitatorul de acum două decenii cerceta apoi, ca și cel de astăzi, vechile orașe istorice ale Bulgariei: Tîrnovo, fosta capitală a celui de al doilea imperiu bulgar, cetatea medievală Asengrad, centrele de cultură și de patriotism care au fost Karlovo și Vazovgrad sau frescele minunate ale bisericilor din Tîrnovo și ale mănăstirii Rila. Istoria a lăsat pe pămîntul Bulgariei numeroase urme demne de cunoscut și cercetat, iar prezentul a oferit totdeauna vizitatorului imaginea unui popor harnic și chibzuit, cu remarcabile virtuți civice și familiare.

Amintirea unui trecut de suferințe și de lupte și conștiința capacității lui creatoare au constituit totdeauna sursa puternicului patriotism al poporului bulgar. Acest patriotism a fost însă cu totul denaturat de către clasele exploatatoare din Bulgaria și folosit pentru scopurile lor șovine și provocatoare la adresa vecinilor, ceea ce a constituit « cauza esențială a nenorocirilor și catastrofelor naționale », așa cum a arătat marele fiu al poporului bulgar, Gheorghi Dimitrov. Abia prin cucerirea puterii de către clasa muncitoare s-a putut da patriotismului bulgar un adevărat conținut creator prin dirijarea lui spre mărețele construcții ale culturii, păcii și socialismului.

Străbătînd astăzi Bulgaria, ești impresionat de munca plină de avînt a acestui harnic popor care alungă întunericul neștiinței și nepăsării, construiește orașe noi, fabrici și uzine, măreațe baraje pentru captarea puterii apelor și o nouă cultură socialistă, învingînd starea de înapoiere economică și culturală în care a fost ținut de regimul monarhiei fasciste. Bulgaria de ieri nu era decît o anexă economică a statelor imperialiste. Industria ei nu depășea atelierele meșteșugărești, iar agricultura era de mică producție. În nouă ani de la eliberarea ei de sub jugul dominației exploatării imperialiste și a propriei burghezii, Bulgaria și-a creat o impunătoare industrie proprie. A fost creată industria de mașini, puternice hidro- și termo-

centrale, fabrici de celuloză, combinatul textil de la Plovdiv, combinatul metalurgic « V. I. Lenin » de lîngă Sofia, uzina de maşini agricole « Dimitrov » şi uzina de vagoane şi locomotive din oraşul Ruse, iar în Oraşul Stalin (fost Varna) noua industrie bulgară produce ciocane pneumatice şi motoare Diesel de care Bulgaria poate să şi exporte.

O puternică arteră economică a ţării este linia ferată Sofia—Burgas, care leagă sudul de nordul ţării şi care, deşi plănuită de mult, n-a putut fi construită decît în anii puterii populare.

Pe harta Bulgariei au apărut oraşe noi, ca Dimitrovgrad, primul oraş socialist al Bulgariei noi, aşezat în sudul ţării, pe valea Mariţei, oraş care, deşi în plină construcţie, are deja 30.000 de locuitori. Marele combinat de îngrăşăminte chimice « I. V. Stalin » din acest oraş, cea mai mare uzină de acest fel din Balcani, construită cu sprijinul Uniunii Sovietice, este o mărturie a rodnicei colaborări economice bulgaro-sovietice. Oraşul are în plină activitate o uzină de ciment, cea mai mare din ţară, o fabrică de conserve, o uzină de ţevi de eternit şi marea centrală termoelectrică « Mariţa III », care furnizează curent tuturor motoarelor din Dimitrovgrad.

Aceste construcţii sînt astăzi pe drept cuvînt mîndria poporului bulgar, care-şi făureşte astfel condiţiile vieţii înfloritoare de mîine.

Vechile oraşe ale Bulgariei au căpătat o înfăţişare nouă. Sofia nu mai are nici o urmă a bombardamentelor din ultimul război. Oraşul este plin cu schele. Oriunde te uiţi, vezi înălţîndu-se clădiri frumoase, mari şi solide. Pe bulevardul Stambolinski, blocurile muncitoreşti cu sute de apartamente arată grija Partidului Comunist Bulgar şi a Guvernului pentru constructorii socialismului. Blocuri muncitoreşti noi şi frumoase s-au construit şi în celelalte mari oraşe ale Bulgariei, Plovdiv, Ruse, Tîrnovo şi Stalin, precum şi parcuri şi stadioane sportive, care dau oraşelor un aspect din cele mai înviorătoare.

O deosebită impresie mi-au făcut lucrările pentru stăpînirea forţelor naturii şi punerea lor în slujba nevoilor omului. Marile baraje de la Rostroi, pe rîul Roşiţa, ca şi barajele de pe rîurile Isker, Struma sau Belisker, sînt un edificator exemplu de îndrăzneală şi încredere dat de oameni dîrji care transformă pămînturi sărace în terenuri fertile şi care duc lumina electrică în cele mai îndepărtate cătune.

★

Viaţa spirituală a poporului bulgar este astăzi puternic susţinută de măreţul elan al construirii socialismului, ca şi de puternicele tradiţii eroice ale luptelor din trecut pentru eliberarea de sub jugul otoman, a răscoalei populare din 1923 şi a acţiunii împotriva fascismului, care numai între anii 1942 şi 1944 a costat viaţa a 20.000 de eroi bulgari. Literatura şi arta bulgară de astăzi oglindesc în primul rînd marile lupte şi jertfe care au adus poporului libertatea şi independenţa de care se bucură acum şi înfăţişează viaţa plină de lumină şi elan patriotic a eroilor

naționali bulgari, ca Paisi Hilendarski, Vasil Levski, Karavelov, Hristo Botev, Stambolinski, G. Dimitrov, Vasil Kolarov sau Vîlko Cervenkov. Veneraţia pentru aceşti eroi, ca şi pentru scriitorii care au făcut din scrisul lor o armă pentru cauza libertăţii naţionale, este nemărginită. Poporul bulgar cinsteşte memoria marilor lui scriitori şi luptători prin înfiinţarea de mausolee şi muzee care le poartă numele: mausoleul Gheorghi Dimitrov, muzeul Vazov, muzeul Levski, muzeul Botev.

Din literatura bulgară care zugrăveşte suferinţele şi luptele poporului pentru libertate şi independenţă naţională s-au tradus şi în romîneşte cîteva opere ale lui Hristo Botev, Ivan Vazov, St. Daskalov şi Krum Velkov.

Salutînd cu bucurie acest început de cunoaştere a literaturii bulgare, trebuie să spunem că ceea ce s-a făcut pînă acum, atît din partea noastră cît şi din cea a prietenilor noştri bulgari, este prea puţin pentru a răspunde dorinţei de apropiere pe care o manifestă cele două popoare. Cred că traducerea în limba noastră a istoriei poporului bulgar şi a istoriei literaturii lui, ca şi traducerea în limba bulgară a istoriei R.P.R. şi a istoriei literaturii romîne, ar fi o contribuţie dintre cele mai utile pentru ca cele două popoare vecine şi prietene să-şi poată aprecia reciproc puterea lor creatoare.

Transformările revoluţionare petrecute în viaţa economică, politică şi socială a Republicii Populare Bulgaria au creat adevăratele condiţii pentru dezvoltarea culturii naţionale bulgare. Chiar numai din rigiditatea cîtorva cifre se poate aprecia marea distanţă care separă prezentul de trecutul cultural al Bulgariei.

Numărul şcolilor de învăţămînt superior a crescut de la 8 la 20, iar numărul secţiilor de specializare din ele a crescut de la 31 la 115. Numărul celor ce studiază în institutele de învăţămînt superior, inclusiv cursurile fără frecvenţă, a ajuns, în anul 1952, la 31.512. Faţă de anul 1939, numărul lor este de trei ori mai mare.

Astăzi, în Bulgaria, nu există oraş care să nu-şi aibă teatrul său. În întreaga ţară funcţionează 36 de teatre, 5 opere, 700 de ansambluri artistice şi un teatru ambulant popular pentru satele îndepărtate.

În cadrul acestui avînt cultural, stimulat şi susţinut de regimul de democraţie populară, lingvistica bulgară a păşit pe un drum nou, demn de tradiţia creată de L. Miletici, B. Ţonev, S. Arghirov, A. Teodorov Balan şi alţii, care s-au format în secolul trecut, în special sub influenţa şcolii lingvistice ruse de la Moscova a lui F. F. Fortunatov şi a celei din Kazan, condusă de I. A. Baudouin de Courtenay.

Între cele două războaie mondiale, lingvistica bulgară ajunsese să fie dominată de influenţa nefastă a şcolii idealiste a lui F. de Saussure şi a structuralismului, motiv care a determinat o stagnare păgubitoare a studiilor asupra limbii bulgare. Dominaţia şcolii lui N. I. Marr, care găsise în Bulgaria cîţiva adepţi activi, a fost de asemenea neprielnică pentru studiul limbii bulgare, deoarece premisele teoretice greşite ale teoriei marriste n-au permis alcătuirea de lucrări valoroase

din punct de vedere ştiinţific în domeniul istoriei limbii bulgare, dialectologiei sau limbii contemporane.

Prin introducerea marxismului în lingvistică, realizată de lucrarea clasică a lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii», lingvistica bulgară a primit adevărata orientare ştiinţifică şi a pornit cercetări rodnice în toate domeniile. Reorganizarea Institutului de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a Republicii Populare Bulgaria a creat premisele organizatorice pentru începerea cercetărilor lingvisticii bulgare pe baza trainică a învăţăturii marxist-leniniste.

Înainte de a înfăţişa problemele de bază ale lingvisticii bulgare, este necesar să arătăm felul cum este organizat Institutul de lingvistică şi care sînt cei mai activi lingvişti bulgari de astăzi.

Institutul de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a Republicii Populare Bulgaria îşi desfăşoară lucrările în şase secţii:

1. Secţia de lingvistică balcanică, condusă de Acad. Vladimir Gheorghiev, directorul Institutului şi rectorul Universităţii din Sofia, reputat elenist şi indo-europenist şi autor al unor valoroase lucrări asupra originii scrisului;

2. Secţia de lexicografie, condusă de Acad. Stoian Romanski, renumit lingvist şi etnograf, un vechi prieten al poporului romîn şi cunoscutul autor al celei mai bune lucrări despre «Învăţăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie»;

3. Secţia de slavistică, condusă de profesorii Ivan Lekov şi Kiril Mircev de la Universitatea din Sofia;

4. Secţia de dialectologie bulgară, condusă de Stoiko Stoikov, decanul Facultăţii de filologie de la Universitatea din Sofia;

5. Secţia de limbă bulgară contemporană, condusă de profesorul Liubomir Andreicin de la Universitatea din Sofia;

6. Secţia de lingvistică generală, condusă de Acad. St. Mladenov, cunoscut indo-europenist, autor al Dicţionarului etimologic al limbii bulgare şi al Gramaticii istorice a limbii bulgare.

Decanul lingviştilor bulgari este Acad. A. Teodorov Balan, un bun cunoscător al ţării şi limbii noastre, care, deşi în vîrstă de 96 de ani, este încă în plină activitate. Este specialistul necontestat în probleme de gramatică şi autor al celei mai mari Gramatici a limbii bulgare, pe care o reconsideră acum pentru o nouă ediţie.

După publicarea tezelor clasice ale lui I. V. Stalin, lingviştii bulgari şi-au fixat un bogat program de cercetări în lumina învăţăturii marxiste şi de combatere a tendinţelor idealiste, şovine şi rasiste care au dominat cercetările unor lingvişti bulgari din trecut.

Formularea sarcinilor concrete ale lingvisticii bulgare a fost făcută în sesiunea din decembrie 1950 a Academiei de Ştiinţe de către Acad. Vladimir Gheorghiev în următoarele zece puncte:

1. Periodizarea istoriei limbii bulgare;

2. Separarea limbii bulgare de slava comună; constituirea ei ca limbă de sine stătătoare; înrudirea ei cu celelalte limbi slave; fondul principal de cuvinte şi structura ei gramaticală;

3. Formarea limbii literare bulgare vechi; vocabularul ei; influenţa substratului balcanic şi a limbii greceşti;

4. Dezvoltarea limbii bulgare în perioada feudalismului; trecerea ei de la structura sintetică la cea analitică; apariţia articolului; dispariţia infinitivului; procedeele de vorbire indirectă; influenţa limbii turceşti şi influenţa mai nouă a limbii greceşti;

5. Apariţia, dezvoltarea şi particularităţile dialectelor bulgare; limba folclorului bulgar;

6. Formarea limbii naţionale bulgare în legătură cu dezvoltarea poporului bulgar în naţiune; contribuţia lui Karavelov şi Botev, P. R. Slaveikov şi Ivan Vazov la crearea limbii literare bulgare;

7. Marea influenţă a limbii ruse în formarea limbii literare bulgare contemporane; reducerea rapidă a numărului turcismelor; locul limbii bulgare printre celelalte limbi balcanice;

8. Structura limbii literare bulgare contemporane; structura ei gramaticală şi fondul ei principal de cuvinte; rolul scriitorilor, al lingviştilor şi al presei progresiste şi de partid în îmbogăţirea şi înfrumuseţarea limbii bulgare;

9. Schimbările din vocabularul limbii bulgare în perioada construirii bazelor socialismului în Bulgaria şi noua influenţă a limbii ruse de după 9 septembrie 1944;

10. Perspectivele dezvoltării limbii bulgare.

Ceea ce caracterizează acest cuprinzător program este îndeosebi interesul acordat cunoaşterii şi dezvoltării limbii contemporane, fapt care constituie un mare progres faţă de lingvistica bulgară din trecut, orientată mai ales spre studierea limbii bulgare vechi.

Păşind pe acest nou drum de realizări, lingviştii bulgari şi-au precizat poziţia lor teoretică şi şi-au fixat sarcinile lor concrete în numeroase studii care formează conţinutul a două culegeri întitulate « Probleme de lingvistică în lumina învăţăturii lui I. V. Stalin » şi « Sarcinile lingvisticii bulgare în lumina învăţăturii staliniste ».

Studiul ştiinţific al limbii bulgare şi-a găsit pînă acum realizarea în cîteva lucrări de seamă, printre care primul loc îl ocupă « Dicţionarul limbii bulgare literare contemporane » şi « Gramatica limbii bulgare ».

În ceea ce priveşte Gramatica, Academia de Ştiinţe a hotărît să republice în ediţii reconsiderate două lucrări individuale, pe cea a Acad. A. Teodorov Balan şi pe cea a lui Liubomir Andreicin. Pe lîngă acestea, Institutul de lingvistică a început elaborarea Gramaticii limbii bulgare sub conducerea lui L. Andreicin.

Dicționarul limbii bulgare literare contemporane, alcătuit de Institutul de lingvistică, este în plină elaborare. În prezent este gata de tipar primul volum, cuprinzînd literele A—D.

Studiul științific al limbii bulgare cuprinde, pe lîngă dicționar și gramatică, unele probleme strîns legate de istoria limbii romîne. Astfel, una din cele mai importante dintre aceste probleme este cea a formării articolului în limbile bulgară și romînă. Se știe că, dintre toate limbile slave, limba bulgară este singura în care există articol, el avînd aceeași poziție enclitică pe care o are în limba romînă, fapt care îndreptățește explicarea acestui fenomen prin evoluția comună a celor două limbi. Aceeași situație există și în ceea ce privește declinarea. Limba bulgară a pierdut numărul mare de cazuri existent în celelalte limbi slave, ajungînd să aibă declinarea la fel de simplă ca limba romînă. Lingviștii bulgari de astăzi, spre deosebire de cei din trecut, consideră că numai o colaborare strînsă cu lingviștii romîni poate să lămurească deplin astfel de probleme. Concretizînd forma acestei colaborări, Acad. Vladimir Gheorghiev crede că ar fi indicată ținerea unei ședințe comune a secțiilor de limbă ale celor două Academii pentru fixarea tuturor problemelor ce urmează a fi studiate în comun. Colaborarea strînsă dintre lingviștii celor două țări este privită cu vie simpatie în Bulgaria, așa cum am putut constata din numeroasele conversații avute cu lingviștii bulgari.

Printre realizările lingvisticii bulgare sînt demne de menționat studiile asupra limbii marilor scriitori bulgari. Remarcabile în această privință sînt studiile profesorului Liubomir Andreicin despre limba operelor lui Hristo Botev, Karavelov și Ivan Vazov.

În ceea ce privește munca în domeniul dialectologiei, rămasă mai în urmă decît celelalte ramuri lingvistice, ea a început să se desfășoare acum în mod organizat sub conducerea profesorului Stoiko Stoikov.

Institutul de lingvistică editează două publicații periodice: «Buletinul Institutului de lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Populare Bulgaria», revistă de studii și cercetări de specialitate, și «Limba bulgară», revistă pentru marile mase, asemănătoare cu «Limba romînă».

De un interes deosebit pentru spiritul nou în care se desfășoară astăzi relațiile bulgaro-romîne se impune să subliniem inițiativa luată de Comitetul de prietenie bulgaro-romîn de a alcătui un dicționar romîn-bulgar și unul bulgar-romîn. Cele două dicționare sînt gata redactate de către soții Arnăutov, ele urmînd să fie tipărite după revizia științifică a Institutului de lingvistică din Sofia.

★

Dezvoltarea lingvisticii bulgare este stimulată activ prin marele sprijin acordat de Partidul Comunist Bulgar, de Guvern și de Academia de Științe a Republicii Populare Bulgaria. Astfel, în februarie 1953, Vîlko Cervenkov, conducătorul poporului bulgar, adresîndu-se profesorului A. Pironkov printr-o scrisoare

apărută în întreaga presă bulgară, a arătat cu limpezime lingviştilor ce aşteaptă poporul bulgar de la ei.

Combătînd în mod hotărît spiritul dogmatic în ştiinţă, Vîlko Cervenkov susţine necesitatea luptei de opinii şi a libertăţii criticii ca principiu de bază al progresului în ştiinţă. Faţă de controversele ivite între lingviştii bulgari cu privire la calitatea «Dicţionarului limbii bulgare literare contemporane» ce se întocmeşte de către Institutul de lingvistică, Vîlko Cervenkov condamnă atitudinea acelora dintre lingvişti care voiesc să facă un monopol din cunoştinţele lingvistice. « Este necesar — scrie Vîlko Cervenkov — să fie folosite toate forţele, toate posibilităţile, să nu fie disprețuită munca creatoare a nimănui şi în primul rînd să nu se uite sau să nu se disprețuiască rolul poporului în făurirea şi dezvoltarea limbii ». Aceste preţioase îndrumări despre spiritul în care trebuie să se desfăşoare munca lingviştilor sînt completate cu alte indicaţii asupra unor teme concrete de care lingviştii sînt datori să se ocupe. Una dintre cele mai actuale teme este socotită lupta împotriva limbii sărace şi schematice a ziarelor şi împotriva celei folosite în scrisul oficial. « Sîntem datori — scrie în continuare Vîlko Cervenkov — să declarăm un crunt război împotriva limbii de cancelarie folosite în ziare şi în instituţii, la radio şi în rapoarte, limbă neîngrijită şi fără suflet, redusă numai la cîteva sute de cuvinte, care ameninţă să înăbuşe frumoasa limbă populară bulgată. Trebuie reluat şi urmat exemplul luptătorilor noştri neobosiţi pentru o limbă cît mai desăvîrşită, exemplul lui Hristo Botev şi Ivan Vazov, al lui Petko şi Pencio Slaveikov, al lui Peio Iovarov şi Nicolai Liliev, Hristo Smirneski şi Nikola Vapţarov. Nu poate învinge pe deplin revoluţia culturală începută după 9 septembrie 1944, dacă, paralel cu rezolvarea celorlalte sarcini ale ei, nu va fi ridicată la o mare înălţime limba noastră maternă, puritatea, bogăţia şi armonia ei, rolul ei ca mijloc de înţelegere între oameni, dacă nu va fi asigurată înflorirea fără seamăn a acestei limbi în toate domeniile, în literatură, în presă, la radio, în filme şi în viaţa de toate zilele ». « În acest scop — adaugă Vîlko Cervenkov — sînt necesare eforturi comune, eforturile savanţilor şi profesorilor, ale scriitorilor, ale lingviştilor, ale armatei numeroase a activiştilor în domeniul culturii naţionale ».

Aceste luminoase şi juste îndrumări pornite de la conducătorul poporului bulgar constituie un sprijin puternic dat lingviştilor în munca pentru cultivarea şi dezvoltarea limbii bulgare. Lingviştii bulgari, găsind tot sprijinul din partea statului democrat-popular, au păşit cu hotărîre şi încredere la îndeplinirea programului fixat, ale cărui prime roade, arătate mai sus, formează doar un început faţă de perspectivele măreţe ce stau deschise dezvoltării viitoare a lingvisticii bulgare.

Lingviştii romîni salută cu bucurie munca creatoare a lingviştilor bulgari, în care văd o contribuţie pozitivă la luminarea unor probleme comune din trecutul nostru cultural, ca şi de astăzi. Sprijinul reciproc romîno-bulgar pe teren ştiinţific, care are astăzi condiţiile cele mai favorabile de dezvoltare, corespunde

unei tradiții vechi a legăturilor dintre cele două popoare. În 1954 se va sărbători în Republica Populară Bulgaria împlinirea a 75 de ani de la înființarea «Societății literare bulgare», care a avut loc la Brăila, unde emigrația bulgară s-a bucurat de sprijinul și ospitalitatea poporului romîn. «Societatea literară bulgară» a fost nucleul actualei Academii de Științe a Republicii Populare Bulgaria. Aniversarea înființării pe pămîntul țării noastre a acestei mari instituții de cultură este un simbol al legăturilor culturale strînse și al colaborării din trecut între cele două popoare, unite astăzi indistructibil în lupta comună pentru crearea culturii socialiste.

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

ANALIZA MUNCII DE PREDARE A LIMBII ROMÎNE ÎN ŞCOLILE MEDII TEHNICE ÎN LUMINA REZULTATELOR EXAMENELOR DIN ANUL ŞCOLAR 1952-1953

DE

CONSTANT MANECA

Însuşirea şi stăpînirea limbii romîne înarmează pe elevii şcolilor tehnice — viitoarele cadre de specialişti din fabrici, uzine şi de pe ogoare — cu posibilităţi largi de cunoaştere a ultimelor cuceriri din domeniul ştiinţei, le formează şi le dezvoltă gîndirea, le deschide noi orizonturi în cultura lor generală, dîndu-le în acelaşi timp uşurinţă şi siguranţă în exprimare. Marea majoritate a elevilor care urmează aceste şcoli studiază pentru ultima dată organizat şi metodic limba romînă.

De la reforma învăţămîntului şi pînă astăzi, studiul limbii noastre în aceste şcoli s-a îmbunătăţit an de an. Pe baza hotărîrii Sesiunii lărgite a Secţiei a VI-a a Academiei R.P.R., s-a mărit numărul de ore la toţi anii, s-a introdus studiul temeinic al gramaticii, ortografiei şi ortoepiei, la care s-a adăugat şi un număr de ore rezervate studiului învăţăturii staliniste despre limbă.

Astăzi, programa şcolilor medii tehnice prevede studiul ştiinţific al literaturii romîne de la începuturile ei şi pînă în zilele noastre, cu privire specială asupra operelor marilor noştri scriitori clasici şi ale scriitorilor noştri luptători pentru libertate şi democraţie. Limbii şi stilului acestor opere le sînt consacrate ore speciale; se vede din alcătuirea întregii programe preocuparea de a da elevilor cunoştinţe valabile, folositoare, legate de viaţă şi de uriaşele construcţii care se înfăptuiesc astăzi în patria noastră. Gramatica limbii romîne, atît de neglijată în trecut, este astăzi studiată temeinic, în legătură strînsă cu operele literaturii noastre. Pe lîngă studiile de gramatică, programa şcolară pentru anul al III-lea prevede un număr de ore rezervate predării noţiunilor de bază despre limbă şi caracterul ei.

Cu toate părţile ei pozitive, programa pentru limba şi literatura romînă a şcolilor medii tehnice pe anul 1952—1953, alcătuită de Ministerul Învăţămîn-

tului Superior, nu corespunde în întregime specificului şcolilor pe care le serveşte, neräspunzînd uneori scopurilor şi caracterului învăţămîntului mediu tehnic. Astfel, această programă nu este în unele locuri decît o foarte sumară adaptare, o transpunere mecanică a programei de limbă şi literatură romînă pentru clasele a VIII-a — a XI-a ale şcolilor medii teoretice, făcută fără a se lua în considerare caracterul şi specificul şcolilor pentru care s-a făcut adaptarea. Programa şcolilor medii tehnice cuprinde întreaga materie prevăzută de programa şcolilor medii teoretice, repartizată pe un număr mult mai restrîns de ore.

Este ştiut însă că « supraîncărcarea programelor şcolare, ca şi tendinţa de a introduce în programele şcolare materie de învăţămînt inaccesibilă elevilor, dă naştere unei însuşiri superficiale şi şubrede a bazelor ştiinţelor »[1].

La întocmirea acestei programe nu s-a ţinut seama nici de pregătirea neuniformă a elevilor care intră în şcolile medii tehnice. Aceste şcoli sînt deschise tinerilor între 14 şi 25 ani care au absolvit cursul elementar şi dintre care mulţi se prezintă după o lungă perioadă de întrerupere a studiilor.

Pe lîngă aceste două lipsuri serioase, programa întocmită de Ministerul Învăţămîntului Superior păcătuieşte şi prin scurtimea ei (numai două pagini dactilografiate), prin stilul telegrafic şi chiar prin unele erori de redactare. Astfel, întîlnim în cele două pagini mai multe greşeli privind titlurile care se referă la programa pentru şcolile medii teoretice. Aşa, de exemplu, în loc de a scrie: « Literatura romînă în secolul al XIX-lea. Cultura şi literatura romînă în primul sfert al secolului al XIX-lea », programa Ministerului Învăţămîntului Superior scrie numai: « Literatura romînă în secolul al XIX-lea », sau în loc de: « Limba romînă în cel de al doilea sfert al secolului al XIX-lea », aceeaşi programă scrie: « Literatura romînă în cel de al doilea sfîrşit al secolului al XIX-lea ». Pe viitor va trebui să se dea mai multă atenţie condiţiilor de redactare a programei (din care nu lipsesc nici măcar greşelile de ortografie, de pildă *cunoştiinţe* în loc de *cunoştinţe* sau *Carageale* în loc de *Caragiale)*.

Programa şcolară pentru limba romînă trebuie să fie un îndreptar sigur, util şi potrivit cu scopurile învăţămîntului mediu tehnic, o călăuză bună în munca de predare. Extinderea ei, întocmirea cît mai amănunţită pe teme şi ore se impune mai ales acum, cînd învăţămîntul mediu tehnic este încă la început în ţara noastră şi cînd ducem lipsă de manuale şi metodici adecvate.

Să analizăm acum îndeaproape conţinutul programei analitice şi să vedem cum s-a făcut împărţirea materiei pe ani şi pe ore de curs.

În ceea ce priveşte anul I, programa este aproape la fel cu cea de clasa a VIII-a a şcolilor de zece ani, cu mici deosebiri, datorate numărului mai mic de ore (4 ore săptămînal în loc de 5, cîte sînt la clasa a VIII-a). Accentul cade

---

[1] Prof. I. T. Ogorodnikov şi Prof. P. N. Simbriev, Pedagogia, Ed. de stat didactică şi pedagogică, 1952, p. 114.

pe studiul literaturii: din 4 ore, 3 sînt rezervate literaturii şi numai una gramaticii. În cadrul orelor de literatură se prevede a se studia literatura romînă din secolul al XVI-lea pînă la Vasile Alecsandri. Pentru gramatică s-a rezervat o oră pe săptămînă, în care — scrie laconic programa — «se va preda morfologia».

Referindu-ne la programa de limba romînă pentru clasele a VIII-a — a XI-a, vedem că şi aici programa şcolilor medii tehnice are unele lipsuri, cum este omiterea studiului vocabularului, foneticii şi ortografiei, atît de importante în formarea deprinderii de a vorbi şi de a scrie corect.

Planul de învăţămînt prevede pentru anul al II-lea un număr de trei ore săptămînal, dintre care programa a rezervat două ore literaturii şi o oră gramaticii. In cadrul orelor de literatură se prevede predarea materiei prevăzute de programa pentru clasa a IX-a (de la N. Filimon pînă la D. Th. Neculuţă) într-un număr mult restrîns de ore, iar pentru gramatică se indică cu acelaşi laconism: «În anul al II-lea se va preda sintaxa».

Pentru anul al III-lea sînt prevăzute două ore de limba romînă săptămînal. Programa consacră ambele ore studiului literaturii, rezervînd abia la două săptămîni o oră pentru gramatică. Programa de gramatică este foarte încărcată; se prevăd: repetiţii, analize, cunoştinţe generale despre limbă în lumina învăţăturii staliniste, compoziţie şi stil. La literatură se prevede predarea literaturii romîne din secolul al XX-lea cu privire specială asupra scriitorilor noi. Este evident că, în raport cu volumul materiei, numărul de ore e prea mic. Aceeaşi materie se face în clasa a X-a a şcolilor de zece ani într-un număr dublu de ore. În special la anul al III-lea programa de limba romînă pentru şcolile medii tehnice se abate serios de la principiul didactic fundamental al însuşirii temeinice a materiei. Autorii programei lasă pe fiecare profesor în parte să-şi adapteze singur, cum va putea, programa analitică.

Avînd în vedere caracterul şi specificul şcolilor medii tehnice — care trebuie să pregătească tehnicieni pentru toate ramurile de producţie — simpla reducere la scară a programei unor şcoli deosebite ca structură nu este o bună soluţie. În şcoala medie tehnică, la predarea limbii şi literaturii romîne, accentul trebuie să cadă asupra studiului limbii cel puţin în primii ani, pentru a face pe elevi să-şi însuşească la perfecţie acest important instrument de comunicare şi dezvoltare. Studiul temeinic al gramaticii, foneticii şi vocabularului, ortografiei şi ortoepiei dă posibilităţi largi de dezvoltare elevilor. Stăpînind bine cunoştinţele din acest domeniu, ei vor deveni cadre bine pregătite, capabile să facă faţă însuşirii ultimelor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii.

De aceea, la alcătuirea programei de limba romînă pentru şcolile medii tehnice trebuie să se pună accentul pe cunoştinţele de limbă, cele de literatură urmînd să fie strîns legate de acestea.

Pentru a evita lipsurile programei din anul 1952—1953, Ministerul Învăţămîntului trebuie să întocmească o programă care să corespundă specificului şi caracterului şcolilor medii tehnice. Din această programă nu va trebui

să lipsească studiul foneticii, al ortografiei şi al ortoepiei. Tot astfel, volumul cunoştinţelor de istorie literară trebuie adaptat numărului de ore prevăzut de planul de învăţămînt şi raportat la importanţa materialului care se studiază. Nu va mai trebui să existe o simplă transpunere mecanică de la o programă la alta, dictată numai de reducerea numărului de ore; trebuie să se evite adaptări formale ca acelea făcute în cazul numărului de ore rezervat pentru studiul vieţii şi operei scriitorilor Vasile Alecsandri, Mihail Eminescu: pe cînd la Alecsandri numărul de ore s-a redus de la 20 de ore (cît era prevăzut în programa pentru şcolile teoretice) la 16 ore, la Eminescu acest număr a fost redus la mai mult de jumătate (de la 22 de ore la 10 ore). Transpunerea aceasta mecanică a dus la minimalizarea importanţei operei marelui nostru poet Eminescu, la imposibilitatea de a fi studiată temeinic. Toate aceste lipsuri ale programei analitice se datoresc nu numai Ministerului Învăţămîntului Superior, ci şi cabinetelor metodologice ale Ministerului Învăţămîntului Public, Secţiilor de învăţămînt din ministerele de resort, cît şi Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R.

În anul care s-a încheiat, metodica predării limbii romîne în şcolile medii tehnice s-a îmbunătăţit şi ea. Metodicile apărute, cursurile I.C.D., cercurile pedagogice şi materialul sovietic au fost ajutoare preţioase în munca zilnică a profesorilor. În general, predarea limbii romîne s-a făcut în mai bune condiţii. Cu toate acestea, s-a simţit lipsa unei metodici specifice şcolilor medii tehnice şi în special lipsa completă a unei metodici pentru predarea gramaticii. O metodică ştiinţifică pentru predarea gramaticii ar fi fost cu atît mai utilă, cu cît studiul gramaticii a fost lăsat pe ultimul plan de şcoala burgheză din trecut. De asemenea metodica este o călăuză folositoare şi pentru cadrele tinere care acum intră în învăţămînt.

În consecinţă, Ministerului Învăţămîntului şi institutelor de pedagogie le revine sarcina de a elabora metodici ştiinţifice pentru predarea limbii şi literaturii romîne în şcolile medii tehnice, acestea constituind un important ajutor pentru profesori şi pentru desfăşurarea muncii la catedră.

Trecînd la problema manualelor, se constată că, dacă la şcolile medii de zece ani au existat unele manuale şi antologii, în schimb pentru şcolile medii tehnice nu s-a tipărit nimic. În felul acesta, elevii şi profesorii acestor şcoli au fost lipsiţi cu desăvîrşire de ajutorul cel mai important în studiul limbii romîne.

Din această cauză, profesorii au trebuit să-şi dicteze lecţiile şi să recurgă la tot felul de ediţii pentru a face să le parvină elevilor textele alese din scriitorii studiaţi. Aceste dificultăţi au încetinit considerabil ritmul predării şi au îngreuiat asimilarea cunoştinţelor. Lipsa manualelor ar fi putut fi oarecum acoperită, dacă bibliotecile şcolilor respective ar fi fost bine înzestrate cu exemplare suficiente din operele prevăzute în programă. Aceasta însă nu s-a făcut pretutindeni şi, în felul acesta, unii elevi se mulţumesc cu puţinul material ce se citeşte în clasă.

Pe lîngă aceste greutăți, lipsa manualelor este și una din cauzele faptului că mulți dintre elevi nu știu să citească expresiv. Lipsa exercițiilor de lectură expresivă lasă un important gol în pregătirea elevilor.

Ministerului Învățămîntului îi revine sarcina de a publica manuale de limba romînă pentru școlile medii tehnice, pentru a acoperi cît mai curînd această serioasă deficiență din învățămîntul tehnic.

Rezultatele muncii din cursul anului au ieșit la iveală cu ocazia examenelor. Examenele de limba romînă de la școlile medii tehnice au arătat progresul mare care s-a făcut în acest an în predarea și asimilarea cunoștințelor de limbă și literatură, cu toate greutățile întîmpinate de profesori și elevi. La examene s-a văzut că majoritatea elevilor mînuiesc cu siguranță și ușurință limba, alcătuind fraze frumoase, corecte din punct de vedere gramatical și juste ca fond. Lucrările de control au fost în general bune, ortografic scrise și frumos compuse. S-a observat un real progres nu numai în modul de a scrie și de a se exprima al elevilor, ci și în cunoștințele lor de gramatică. Cei mai mulți dintre ei cunosc chestiunile de gramatică, știu să facă analiza gramaticală a unui text și dovedesc interes pentru aceste probleme.

Progresul făcut în asimilarea cunoștințelor de limbă se vede și în următoarele date: la Școala medie tehnică de electrificare « Iosif Rangheț » din București, la anii II și III, un procent de 85% din numărul elevilor scriu fără nici o greșeală de gramatică sau ortografie. De evidențiat sînt elevii greci de la această școală care scriu și se exprimă corect romînește, deși nu studiază limba noastră decît de doi ani. Acest fapt dovedește că la această școală s-a făcut un învățămînt de calitate, care a reușit să-și atingă scopul. O metodă demnă de urmat este aceea a profesorului I. Popescu, de la Școala medie tehnică de electrificare « Iosif Rangheț » din București, care a inițiat ore de lectură în afara programului, în care profesorul, împreună cu elevii, citea din operele marilor noștri scriitori.

Caietele elevilor sînt, în general, îngrijite, ele conțin lucrări bune, care dovedesc o serioasă pregătire.

Acolo unde profesorii și-au făcut conștiincios datoria și unde orele au fost integral folosite, rezultatele muncii au fost foarte bune.

Cu toate acestea, mai sînt încă lipsuri care nu au fost înlăturate, cele mai multe fiind rămășițe ale trecutului. Mai sînt încă profesori la materiile de specialitate care nu înțeleg să susțină activitatea profesorului de limba romînă și neglijează greșelile de exprimare și ortografie. Astfel, profesorul Luchian de la Școala medie tehnică veterinară din București nu are nici un fel de exigențe față de forma răspunsurilor elevilor săi. El îi și oprește să răspundă în fraze curgătoare, mai largi, și îi obligă să dea răspunsuri telegrafice, « precise », adică excesiv de schematice și rezumative.

Or, este imposibil ca elevul să capete deprinderea de a vorbi cursiv și frumos numai în cadrul orelor de limba romînă. Fără sprijinul tuturor profesorilor,

elevul nu se poate obișnui să vorbească corect și să se controleze permanent în vorbire. Un exemplu pozitiv în această direcție este profesoara Mioara Budaşcă, de la aceeași școală, care corectează permanent vorbirea elevilor și se preocupă mult de însușirea corectă a terminologiei științifice.

Atenția pe care profesorii de alte specialități o dau problemelor legate de scrierea și exprimarea elevilor constituie un ajutor foarte important pentru studiul limbii romîne în școlile medii tehnice, deoarece aici numărul de ore pentru limba romînă este mult mai redus decît la școlile teoretice.

O altă mentalitate greșită, de data aceasta din partea elevilor și — uneori — din partea unor profesori, este aceea de a socoti limba romînă ca un obiect secundar, căruia nu trebuie să i se dea prea multă importanță.

Pe lîngă acestea, mai sînt o serie de lipsuri care se datoresc deficiențelor programei, lipsei manualelor etc. Astfel, datorită faptului că studiul gramaticii foneticii și ortografiei este lăsat pe al doilea plan, unii elevi mai fac încă serioase greșeli de ortografie și gramatică. Așa de exemplu, în lucrările elevilor Școlii medii tehnice de comerț din Cluj s-au constatat grave greșeli de ortografie chiar la anul al III-lea. De exemplu: *lau* (în loc de *l-au*), *s-au* (în loc de *sau*), scrierea cu un singur *i* acolo unde trebuie cu doi *i* etc.

La Școala medie tehnică de metalurgie nr. 2 din București, cu ocazia examenelor de sfîrșit de an, s-au constatat de asemenea multe greșeli de ortografie în lucrările elevilor: *scriitori*, *muncitori* (pentru *scriitorii*, *muncitorii*), *revoluțiea patriea*, *poeziea* etc. Aceleași greșeli de limbă și ortografie se întîlnesc și la elevii Școlii medii tehnice de electrificare « Iosif Rangheț » din București. Este de remarcat că în tezele elevilor greci de la Școala « Iosif Rangheț », care au studiat temeinic în cadrul orelor speciale de pregătire, nu se întîlnesc astfel de greșeli.

Tot faptului că studiul gramaticii nu a fost suficient aprofundat se datoresc și exprimările telegrafice ale elevilor, greșelile de topică, lipsa acordului etc.

Lipsa manualelor și a exercițiilor de lectură expresivă s-a oglindit în lectura greoaie și inexpresivă a unor elevi.

În sfîrșit, o ultimă lipsă serioasă observată cu ocazia examenelor este imposibilitatea elevilor de a aplica la analiză cunoștințele lor de gramatică. S-a observat, că, deși cunosc teoretic problemele, unii elevi nu știu totuși să analizeze un text din punct de vedere gramatical. De asemenea, nu pot exemplifica regulile sau definițiile enunțate. Acest fapt reflectă, desigur, o predare formalistă, ruptă de practică, absența exercițiilor de analiză gramaticală și, în special, lipsa de preocupare permanentă a profesorului de modul cum elevul și-a însușit cunoștințele de gramatică. S-a observat că în special elevii care dovedeau a fi citit literatură erau și cei mai buni la analizele gramaticale.

De aici reiese rolul important pe care-l au bibliotecile școlare în susținerea cursului de limba romînă. Lectura operelor marilor noștri scriitori îmbogățește vocabularul elevului, îl face stăpîn pe gramatică, îi formează un limbaj ales.

Rezultatele examenelor de la şcolile medii tehnice arată progresul real făcut în predarea şi însuşirea cunoştinţelor de limba romînă. Atît din punct de vedere al conţinutului, cît şi din punct de vedere al metodelor, învăţămîntul limbii romîne în şcolile medii tehnice s-a îmbunătăţit în mod simţitor faţă de anii trecuţi.

În concluzie, cu toate aceste succese importante, au rămas totuşi unele lipsuri, care trebuie lichidate cît mai repede. Astfel trebuie revizuită programa analitică pentru limba romînă, urmînd să se întocmească o programă adecvată caracterului şi specificului şcolilor medii tehnice, în care să se pună accentul pe studiul limbii şi în care studiul literaturii să fie astfel repartizat, încît fiecărui autor să i se rezerve un număr de ore corespunzător cu locul pe care-l ocupă în literatură.

Trebuie întocmite manuale corespunzătoare programei analitice, care să fie un preţios ajutor în munca elevilor şi profesorilor.

Bibliotecile şcolilor medii tehnice, prin asigurarea unui număr suficient de cărţi din literatura noastră, au sarcina de a susţine efectiv munca de la catedra de limba romînă. Ministerul Învăţămîntului, ministerele de resort, Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., « Gazeta învăţămîntului » şi revista « Limba romînă » trebuie să se ocupe de modul cum se desfăşoară învăţămîntul în şcolile medii tehnice şi să ajute efectiv la întocmirea programelor, manualelor şi metodicilor.

Însă factorul hotărîtor care determină în ultimă instanţă calitatea procesului de învăţămînt sînt profesorii. Acestora le revine sarcina de onoare de a munci neobosit pentru a insufla tinerelor generaţii dragostea pentru limba noastră, de a forma tineri care să mînuiască cu siguranţă acest minunat mijloc de comunicare şi luptă, adevăraţi oameni noi, constructori ai comunismului.

Profesorii trebuie să aibă mereu în minte cuvintele rostite de tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul Învăţătorilor şi să se arate demni de înalta misiune ce le-a fost încredinţată:

« Statul de democraţie populară i-a încredinţat învăţătorului o misiune înălţătoare, aceea de a forma pe noul cetăţean al ţării noastre, ziditor al socialismului, de a făuri cadrele noi, necesare construcţiei socialiste, capabile să aplice în viaţă ştiinţa şi tehnica nouă » [1].

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele Institutelor de lingvistică)

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi cuvîntări. Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a, p. 604.

PREDAREA LIMBII ROMÎNE ÎN ŞCOLILE PROFESIONALE DIN SISTEMUL REZERVELOR DE MUNCĂ

Sarcinile construirii socialismului în patria noastră şi îndeosebi problemele organizării producţiei socialiste la un înalt nivel tehnic şi ştiinţific cer din partea noilor cadre de muncitori, în afara cunoştinţelor strict profesionale, o pregătire multilaterală care să le dea posibilitatea de a-şi manifesta din plin forţele şi talentul lor creator.

Şcolile profesionale ale Rezervelor de Muncă pregătesc tinere cadre de muncitori calificaţi pentru economia naţională şi în special pentru industria grea.

Pe lîngă pregătirea profesională primită în orele de instructaj practic din atelierele-şcoală, de pe şantiere sau din uzine, elevii îşi însuşesc şi o serie de cunoştinţe teoretice şi de cultură generală în legătură cu realizările tehnicii, ştiinţei, artei şi literaturii. Între obiectele de cultură generală predate în şcolile Rezervelor de Muncă, un loc principal îl ocupă limba romînă.

Elevii şcolilor profesionale sînt absolvenţi ai ciclului elementar, cei mai mulţi avînd la bază 7 clase elementare, iar restul 4, 5 sau 6 clase elementare. Durata învăţămîntului este în general de 2 ani şi, numai pentru anumite meserii, de 1 an sau 3 ani. Aceste fapte creează necesitatea de a se organiza cu grijă predarea orelor de limba romînă, în aşa fel încît la sfârşitul cursului toţi elevii să-şi cunoască perfect limba maternă, să stăpînească temeinic deprinderea citirii, scrierii şi a vorbirii corecte şi să aibă dezvoltat gustul pentru citit, pentru lărgirea orizontului lor cultural în viitor, să fie înarmaţi pentru cunoaşterea ştiinţifică a naturii şi a realităţilor sociale.

Planul de învăţămînt al şcolilor profesionale prevede pentru clasele formate din elevi absolvenţi a 6—7 clase elementare 2 ore de limba romînă, pentru clasele cu elevi absolvenţi a 4—5 clase elementare 3 ore de limba romînă săptămînal, iar în şcolile cu durata de 3 ani pentru elevii anului al III-lea numai o oră de limba romînă săptămînal.

La şcolile cu limba de predare a minorităţilor naţionale (maghiară şi germană) sînt prevăzute, pe lîngă orele de limba maternă şi 1—3 ore de limba romînă,

după cum elevii claselor respective au ca pregătire de bază 6—7 clase sau numai 4—5 clase elementare.

Bazate pe învățătura marxist-leninistă și folosind bogata experiență a Uniunii Sovietice, școlile profesionale din sistemul Rezervelor de Muncă au obținut în cursul anului școlar 1952/1953 o serie de succese în ceea ce privește studiul limbii romîne.

Elevii noștri au adîncit și și-au sporit cu mult cunoștințele căpătate în școala elementară. Ei au putut-o face prin:

— repetarea — în orele de curs — a materialului învățat în școala elementară;

— cunoștințele noi transmise de profesorul de limba romînă;

— munca independentă a elevilor.

În orele de gramatică și uneori chiar în cele de lectură, elevii repetă cele învățate în cursul elementar, de exemplu studiază la gramatică părțile de vorbire, sintaxa, punctuația, sau la lectură bucăți ca: « Amintiri din școală » de B. Delavrancea, « Boul și vițelul » sau « Vulpea liberală » de Gr. Alexandrescu și altele.

La Centrul școlar Păltiniș fixarea cunoștințelor de gramatică și a lecturilor însușite în școala elementară a fost bine organizată. Astfel, în afara privirii generale asupra cunoștințelor însușite anterior, în afară de reproducerea acestor cunoștințe și de generalizarea celor învățate prin conversații tematice făcute în clasă, s-au întocmit programe culturale speciale în cadrul activității extrașcolare, în care, sub diferite forme, elevii au reprodus operele pe care trebuiau să le fixeze, au folosit expresiile care prezentau dificultăți gramaticale.

În recapitularea materiei din școala elementară se mai adaugă și cunoștințe noi. Astfel, au fost introduse în programa școlară pe 1952/1953 teme din viața poporului muncitor, fie sub forma bucăților de lectură (de exemplu fragmente din romanul « Mitrea Cocor » de M. Sadoveanu, fragmentul « Să nu uiți, Darie », din romanul « Desculț » de Zaharia Stancu, fragmente din poemul « Lazăr de la Rusca » de D. Deșliu), fie sub formă de compuneri (de exemplu « Figuri de luptători ai clasei muncitoare », « Momente din lupta clasei muncitoare », « Viața oamenilor muncii în trecut și azi », « Lupta de clasă oglindită în literatură » etc.).

La cele mai multe școli, aceste teme au fost primite și tratate cu un deosebit interes de către elevi, care și-au arătat și în felul acesta atașamentul lor față de clasa muncitoare. Elevii Școlii profesionale nr. 1 siderurgie din Roman au alcătuit minunate compoziții în cadrul temelor amintite mai sus.

Elevii din anul al III-lea, în special, au primit o serie de cunoștințe noi în domeniul istoriei literare, în legătură cu folclorul, cu viața culturală pe teritoriul patriei noastre din secolul al XIV-lea și pînă în secolul al XVIII-lea, au studiat importanța revistei « Contemporanul » pentru dezvoltarea literaturii noastre și literatura romînă după 23 August 1944.

Roadele muncii noastre n-au întîrziat să apară. Verificînd cunoștințele, profesorii de limba romînă au constatat că elevii cunosc tot mai bine materia, fac progrese la scriere și la citire și studiază cu tot mai multă tragere de inimă.

Bilanțul asimilării cunoștințelor teoretice s-a făcut în urma examenelor de la finele anului (20—30 iunie 1953). La limba romînă elevii au dat probă scrisă și orală.

Cu aproximativ 12 zile înainte de perioada examenelor s-au făcut recapitulări și sintetizări, care au ajutat foarte mult elevilor să-și fixeze cunoștințele dobîndite în cursul anului școlar, mai ales dacă ținem seamă că elevii noștri n-au fost scutiți de munca din ateliere în acest răstimp.

Examenele au început într-un cadru festiv. Ele au constituit o adevărată întrecere socialistă între elevi, care au ținut neapărat să-și arate capacitatea și posibilitățile.

Dacă cercetăm situația pătrarelor pe graficele anuale, putem urmări progresele făcute de elevii școlilor din sistemul Rezervelor de Muncă. În fiecare pătrar a crescut numărul promovaților și a scăzut numărul celor rămași în urmă la învățătură.

Aruncînd o privire asupra sistemului de predare a limbii romîne în clasele sau școlile D.G.R.M. cu limba de predare maghiară sau germană, observăm o greutate mare provocată de diferențele de structură gramaticală. Conducerile acestor școli au căutat ca profesorii care predau limba romînă să cunoască și limba maternă respectivă, ca să-i poată ajuta mai mult pe elevi. În aceste cazuri, profesorii predau limba romînă folosind mai cu seamă metoda comparativă, care se dovedește foarte eficace, dar majoritatea elevilor nu cunosc bine nici gramatica limbii lor materne și de aceea învață destul de greu limba romînă.

Pentru a avea rezultate și mai bune, profesorii de limba romînă de la Școala profesională de construcții Tg.-Mureș, ținînd seama de trăsăturile caracteristice ale limbii maghiare și atrăgînd atenția elevilor asupra lor, au reușit să înlăture lipsa de pregătire și să lichideze greșelile frecvente în exprimare.

Rezultatele obținute în urma examenelor anuale la limba romînă, în școlile cu limba de predare germană sau maghiară, ne arată că 90% din elevii aparținînd naționalităților conlocuitoare pot vorbi mulțumitor limba romînă și cunosc fondul principal de cuvinte după un an de studii.

În școlile profesionale a fost introdusă planificarea învățămîntului, care se întocmește de profesori încă înainte de începerea anului școlar, pe baza programei de învățămînt. Planificarea calendaristică a materiei pe pătrare servește apoi profesorului pentru întocmirea planurilor de lecții. În general, în anul școlar 1952/1953 toți profesorii de limba romînă din școlile profesionale au predat pe baza unui plan calendaristic. Aceste planuri reflectă deosebite preocupări pentru problemele privind exprimarea corectă, construirea justă a unei fraze, formarea deprinderilor ortografice.

Un rol deosebit pentru ridicarea nivelului pregătirii de specialitate al profesorilor de limba romînă, cît și pentru cunoașterea unor tipuri de planuri de lecție conform cerințelor pedagogiei, l-au avut cursurile I.C.D., organizate în vara anului trecut prin grija D.G.R.M. pentru profesorii de limba romînă.

Profesorii întorşi de la aceste cursuri au simţit în munca lor un preţios ajutor şi au putut obţine în anul şcolar 1952/1953 rezultate cu mult mai bune. În regiunile Iaşi, Cluj şi Oraşul Stalin, profesorii întorşi de la cursurile I.C.D. au dus o muncă susţinută pentru introducerea metodelor ştiinţifice în predarea orelor de limba romînă şi pentru cunoaşterea ultimelor lucrări de specialitate în domeniul lingvisticii.

Tot pentru îndrumarea şi perfecţionarea cadrelor didactice, D.G.R.M. a organizat două cabinete metodice: unul la Bucureşti şi altul la Cluj. Ele au sarcina de a organiza activitatea metodică şi schimbul de experienţă între profesori şi conducerile locale ale şcolilor şi de a sprijini îmbunătăţirea sistematică a muncii instructiv-educative şi culturale de masă în şcoli. Ele asigură răspîndirea experienţei înaintate a pedagogiei sovietice şi a cadrelor didactice fruntaşe în şcolile noastre.

Cabinetele metodice au elaborat şi au prezentat propuneri privitoare la schimbările sau adăugirile necesare în programele de învăţămînt teoretic şi practic din anul şcolar 1953/1954. De asemenea ele au recenzat manualele şi materialele şcolare editate de D.G.R.M.

Cabinetele metodice au o secţie specială pentru limba romînă, în care activează cei mai buni profesori care predau acest obiect în şcolile profesionale din localitate.

În raioanele îndepărtate de cabinetele metodice au fost organizate cercuri metodice, care lucrează la fel ca şi secţiile metodice ale cabinetelor. O activitate deosebită în anul şcolar 1952/1953 au avut cercurile metodice de limba romînă din regiunea Timişoara. În pătrarul al II-lea al acestui an, în cadrul cercului de cultură generală Timişoara s-au ţinut 5 lecţii deschise, dintre care 4 lecţii de comunicare a noilor cunoştinţe (3 de gramatică, 1 de compunere) şi o lecţie de recapitulare şi sintetizare a materiei (gramatică).

Tot în cadrul acestui cerc s-au organizat 3 lecţii speciale cu scopul de a populariza experienţa profesorilor fruntaşi şi a înlesni schimbul de experienţă în domeniul predării limbii romîne în şcolile profesionale.

În şcolile profesionale există şi comisii metodice care grupează profesorii pe materii. Comisiile metodice de limba romînă din şcoli organizează, pe baza unui plan, lecţii deschise, referate, discuţii privind probleme metodice şi de specialitate, menite să contribuie la îmbunătăţirea metodelor de predare şi a învăţămîntului. În regiunea Ploieşti, comisiile metodice, deşi organizate de curînd, au avut realizări deosebite cu prilejul examenelor de sfîrşit de an din sesiunea iunie 1953. Ele au antrenat şi au îndrumat profesorii de limba romînă la întocmirea planurilor de recapitulare a materiei şi în pregătirea elevilor rămaşi în urmă la acest obiect. Aceşti elevi au fost grupaţi după specificul lipsurilor în: elevi care nu cunosc regulile ortografice, elevi care greşesc în construirea frazelor, elevi cu vocabular sărac etc. Pentru aceşti elevi s-au întocmit teme speciale ca: dictări de texte cu dificultăţi ortografice, analize ale greşelilor cu participarea

întregii grupe, compoziții, conversații pentru îmbogățirea vocabularului, lecturi tehnice pentru lărgirea vocabularului tehnic și altele.

O altă realizare importantă o constituie organizarea, începînd cu anul 1952, a cabinetelor școlare pe obiecte de învățămînt și pe meserii. Aproape în toate școlile noastre au fost organizate și cabinete de limba romînă, care de obicei funcționează în săli comune cu materii înrudite. Ele sînt înzestrate cu material didactic necesar predării. În aceste cabinete se desfășoară lecțiile teoretice, se dau consultații, se țin conferințe și referate, se organizează discuții. Cabinetele școlare din orașul Sibiu s-au evidențiat în ceea ce privește confecționarea materialului didactic pentru limba romînă.

La această muncă s-a pornit de la mobilizarea colectivului de elevi în procurarea și aranjarea materialului didactic. În cadrul gazetei de perete s-a rezervat un colț pentru rubrica: « Ce-ai făcut pentru cabinetul nostru de limba romînă? ». În acest colț erau înregistrate realizările și criticate atitudinile de indiferență și neglijențele privitoare la această problemă.

Înafara orelor de curs, profesorii de limba romînă de la școlile profesionale au căutat să completeze cunoștințele elevilor, să le îndrumeze studiul individual, să le dezvolte gustul pentru citit și pentru creația literară prin cercuri literare, concursuri, recenzii, articole la gazeta de perete și prin folosirea rodnică a bibliotecilor școlare. Cercuri literare au fost organizate la toate școlile profesionale. Prin referate și recenzii s-au dezvoltat teme ca: « Lupta pentru pace », « Construirea socialismului oglindită în literatură », « Viața de atelier », « Activitatea din școală » etc. și s-au prezentat operele unor scriitori romîni și sovietici care n-au putut fi cuprinse în orele de curs. Multe din aceste prezentări au fost însoțite de lecturi literare, discuții și chiar programe cultural-artistice, care au atras participarea largă a elevilor la ședințele cercurilor literare. Prelucrarea proiectului de ortografie, cu care prilej s-au făcut unele propuneri, s-a făcut tot în cadrul ședințelor literare ale cercului de limba romînă.

S-au organizat concursuri literare pe marginea romanelor « La periferia orașului » de Jozsef Jelan, « Tinerețe » de Boicenco și s-au scris compuneri în cinstea Festivalului mondial al tineretului, la care au participat 11.415 elevi.

În permanență a existat o strînsă colaborare între profesorii care au condus cercurile și elevii participanți, transformînd cercurile în mijloace active de apropiere între profesori și elevi. Ele au dezvoltat spiritul de observație, spiritul critic și autocritic și simțul artistic al elevilor, contribuind activ la formarea personalității lor. Participarea elevilor la articolele gazetelor de perete i-a obișnuit să folosească critica și autocritica.

O deosebită importanță au avut echipele artistice ale școlilor noastre, care au scos la iveală talente în domeniul literaturii, dramaturgiei, muzicii și coregrafiei. Aceste echipe artistice au funcționat tot în cadrul cercurilor și sub îndrumarea directă a profesorilor de limba romînă în colaborare cu specialiști de muzică și dans.

În cinstea celui de al IV-lea Festival mondial al tineretului şi studenţilor, echipele D.G.R.M. au dat 412 festivaluri cultural-artistice publice, la care au luat parte şi 62 de colective de teatru.

De mare ajutor în munca cultural-educativă a elevilor au fost bibliotecile, mult frecventate de elevii noştri. Ca un singur exemplu menţionăm că numai în cursul pătrarului al II-lea au fost consultate în peste 200 de biblioteci aproximativ 80.000 de volume de cărţi şi broşuri.

Unul dintre cercurile care s-au distins printr-o bogată activitate este cercul de la Şcoala profesională nr. 21 metal-feroviar Bucureşti.

★

Predarea limbii romîne în şcolile din sistemul Rezervelor de Muncă, pe lîngă atîtea rezultate pozitive, a avut o serie de lipsuri şi a întîmpinat unele greutăţi.

O greutate principală a predării limbii romîne au întîmpinat profesorii din şcolile profesionale datorită întocmirii defectuoase a programelor de învăţămînt.

Programa a fost alcătuită fără consultarea largă a profesorilor de limba romînă şi fără a ţine seama de realităţi. Iată cîteva exemple edificatoare: într-o oră (de 50 de minute) trebuie să se predea: « Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negruzzi », sau « fraza, punctuaţia propoziţiei şi a frazei », sau « verbul, cele 4 conjugări şi flexiunea verbelor auxiliare », sau « adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia, locuţiunile şi ortografia lor, punctuaţia interjecţiilor », sau « pronumele personal de întărire, reflexiv, posesiv şi demonstrativ ».

Respectînd această programă, profesorul nu numai că nu poate să adîncească materia, dar nici să verifice însuşirea ei, fiind obligat ca absolut în fiecare oră să explice mereu cunoştinţe noi. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît elevii învăţămîntului profesional rămîn mai ales cu noţiunile însuşite în clasă, fără a avea timpul să lucreze prea mult acasă.

Profesorul nu poate face, în această situaţie, lecţii conform cerinţelor pedagogice, care implică lectură (expresivă, fragmentară etc.), unele lămuriri de text, ilustrări de teme, explicarea noţiunilor gramaticale, exemplificare, aplicaţii şi aşa mai departe.

Activitatea profesorului este îngrădită prin programă şi nu i se dau la nici un capitol şi la nici o oră de curs posibilităţi de manifestare a iniţiativei sale, pentru a aplica programa la realităţile clasei. De exemplu semnalăm că şi subiectele de compuneri sînt fixate chiar prin programă şi în mod uniform.

O altă dovadă că programa a fost alcătuită fără a se ţine seama de realităţi este şi faptul că ea cuprinde toate noţiunile din programele şi manualele şcolilor învăţămîntului public, chiar amănunte şi subtilităţi gramaticale, de care nu e absolută nevoie în cadrul învăţămîntului profesional. Sînt omise însă aspecte specifice şi absolut necesare, ca de pildă copierile, dictările, compunerile de articole pentru gazeta de perete, recenzii, referate, scrisori, cereri etc.

În momentul actual, pentru noul an şcolar programa s-a îmbunătăţit prea puţin, deoarece a trebuit să se pornească de la noul manual. Aceasta nu este o metodă potrivită; ar fi trebuit ca mai întâi să se întocmească programa, şi apoi, pornind de la programă, să se alcătuiască manualele.

Profesorul de limba romînă din învăţămîntul profesional a întîmpinat şi altă greutate: lipsa manualelor. N-a avut de loc sau a avut doar 2, 3, 5 exemplare într-o clasă. În plus, aceste manuale erau ale învăţămîntului public, deci în concordanţă cu cerinţele acestei forme de învăţămînt şi nu cu specificul învăţămîntului profesional.

Catedrele de limba romînă suferă şi datorită lipsei de cadre pregătite. Se strecoară la aceste catedre elemente nepregătite şi există mentalitatea că profesor de limba romînă poate fi oricine şi cu orice pregătire.

Există şi greutăţi provenite din lipsurile unor profesori care nu-şi pregătesc lecţiile, nu-şi fac planuri de lecţii, se rezumă uneori la a copia planul de la un coleg de specialitate, nu-şi stabilesc o comunitate spirituală cu elevii pentru a le cunoaşte şi dezvolta înclinaţiile, nu stimulează în nici un fel pasiunea pentru carte, nu înfiinţează şi nu participă la cercurile literare, nu sînt permanent în miezul vieţii elevilor lor, rezumîndu-se de multe ori la predarea lecţiei.

Din controlul efectuat pe teren şi din planurile de lecţie înaintate direcţiei generale, reiese că mulţi profesori de limba romînă ai şcolilor noastre n-au acordat o atenţie suficientă acestor probleme. Se poate citi astfel în planul de lecţii al profesorului I.D. de la o şcoală profesională din Bucureşti un moment al lecţiei întitulat « Legătura cu lecţia nouă », sau într-un plan de lecţie cu titlul « Viaţa oamenilor muncii în trecut şi azi » figurează următoarele momente: « Introducere, tratare, îndrumări metodologice, material didactic ».

Întocmirea greşită a planurilor de lecţii, formularea greşită a scopurilor lecţiei (în planul de lecţie cu subiectul « punctuaţia frazei », înaintat de Şcoala nr. 12 metal din Bucureşti, scopul lecţiei era formulat astfel: « Scopul educativ reiese din exemplele date ») cer din partea profesorilor o documentare mai temeinică în problemele de metodică.

Unii profesori de limba romînă nu citesc cărţile noi care apar, nu sînt la curent cu frămîntările literare şi culturale, nu cunosc revistele de specialitate, nu merg la cabinetul metodic, nici la comisia metodică din şcoală, nu fac schimb de experienţă, nu cunosc biblioteca şcolii, nu sînt, cu un cuvînt, în centrul vieţii literare a societăţii şi a şcolii.

Alţi profesori organizează cu greu recenzii şi concursuri literare planificate pe diverse linii (A.R.L.U.S., U.T.M. etc.).

Este necesar ca D.G.R.M. să ia măsurile necesare pentru îmbunătăţirea studiului limbii romîne în şcolile profesionale. Examenele de admitere în aceste şcoli trebuie să fie un mijloc de apreciere şi de selecţionare justă a elevilor.

Se impune de asemenea cu necesitate ca D.G.R.M. să îmbunătăţească actuala programă şcolară pentru limba romînă pe baze reale şi apoi să

fie elaborate manuale corespunzătoare, pe care să le distribuie din timp şcolilor.

Controlul pe teren asupra desfăşurării învăţământului în şcolile Rezervelor de Muncă trebuie intensificat. Rezervele de Muncă îşi vor crea organe de inspecţie pe specialităţi, menite să contribuie la o îmbunătăţire calitativă a predării şi în ceea ce priveşte limba romînă. În acest fel se va putea ajunge ca în toate şcolile profesionale să se acorde atenţia cuvenită gramaticii, analizei gramaticale şi necesităţii de a lega morfologia de sintaxă prin urmărirea funcţiilor sintactice ale anumitor cuvinte în cadrul propoziţiei şi frazei, ceea ce va avea drept rezultat dezvoltarea gîndirii logice a elevilor.

Profesorii trebuie să cunoască temeinic programa şcolară, conţinutul manualelor şi lucrările de specialitate. De asemenea ei trebuie să ţină seama de pregătirea elevilor şi de posibilităţile lor individuale, să folosească un bogat şi variat material didactic, să lupte împotriva rămînerii în urmă la învăţătură, să organizeze just recapitularea şi sistematizarea materiei, să ajute pe elevi la aplicarea practică a noţiunilor teoretice însuşite.

O problemă importantă care nu trebuie neglijată în lupta pentru lichidarea lipsurilor şi greutăţilor se referă la pregătirea cadrelor didactice care predau limba romînă în şcolile profesionale. Orele de limba romînă trebuie predate de profesori cu o temeinică pregătire de specialitate şi cu o justă orientare ideologico-politică.

Cadrele didactice şi de conducere ale învăţământului profesional trebuie să fie pătrunse de adevărul că nu se poate vorbi numai despre pregătirea profesională a noii generaţii de muncitori. În educarea elevilor din sistemul Rezervelor de Muncă, o sarcină de căpetenie o constituie formarea unui larg orizont cultural şi politic şi dezvoltarea calităţilor personale ale tineretului. În această direcţie orele de limba romînă au o contribuţie deosebit de mare.

(Redactat de un colectiv de profesori
de la şcolile rezervelor de muncă din Bucureşti)

OBSERVAŢII ASUPRA PREDĂRII LIMBII RUSE ÎN ŞCOLILE MEDII ŞI SUPERIOARE

DE

L. NICULESCU

Limba rusă este limba primei ţări socialiste, care construieşte comunismul şi care merge în fruntea popoarelor din toată lumea în lupta pentru pace, libertate, democraţie.

Limba rusă este limba celei mai înaintate culturi, este limba în care sînt scrise genialele lucrări ale lui V. I. Lenin şi I. V. Stalin.

Lucrările ştiinţifice şi literare de importanţă mondială sînt scrise în limba rusă. Cunoscînd limba rusă, avem posibilitatea să ne însuşim bogata experienţă istorică a construirii socialismului în Uniunea Sovietică şi cele mai înaintate metode de muncă din toate domeniile de activitate, pe care le folosesc astăzi oamenii sovietici în construirea comunismului.

Cunoaşterea limbii ruse ajută oamenii muncii din ţara noastră să-şi ridice nivelul lor ideologic, politic, cultural şi profesional. Îndeplinirea primului nostru plan cincinal, industrializarea ţării, revoluţia noastră culturală necesită în orice clipă cunoaşterea cît mai largă a experienţei oamenilor sovietici, a realizărilor lor în toate domeniile vieţii. Cu cît îmbogăţirea noastră cu ştiinţa şi cultura sovietică este mai mare, cu atît şi mersul nostru pe drumul progresului este mai uşor şi mai sigur.

Studiind limba rusă, nu trebuie să ne limităm numai la citirea şi scrierea limbii, ci să căpătăm posibilitatea să vorbim cu oamenii sovietici şi să fim înţeleşi, să înţelegem o transmisiune radiofonică în limba rusă, un film sovietic ş.a.

În vederea atingerii acestor scopuri, limba rusă a fost introdusă în şcolile de toate gradele, începînd din clasa a IV-a elementară, odată cu reforma învăţămîntului din 1948. Pînă în 1950 însă învăţămîntul limbii ruse în şcolile noastre, ca şi studiul limbii materne şi al celorlalte limbi, a fost lipsit de o călăuză sigură. Această călăuză a fost oferită lingviştilor şi profesorilor de limbă de lucrările

lui I. V. Stalin cu privire la lingvistică, lucrări care au constituit baza teoretică necesară pentru restructurarea predării limbii ruse. Interesul pentru problemele de limbă, provocat de lucrările lui I. V. Stalin, a făcut ca de atunci încoace învățămîntul limbii ruse să fie continuu îmbunătățit.

Ministerul Învățămîntului a desfășurat o muncă intensă pentru lichidarea greșelilor făcute în predarea limbii ruse. În acest scop s-a organizat în primul rînd studierea temeinică de către profesorii de limba rusă a lucrărilor de lingvistică ale lui I. V. Stalin, studiu făcut pe școli și în cercurile pedagogice, cu lecții și seminarii ajutate de numeroasele articole publicate în presă.

Restructurarea predării limbii ruse a cerut restructurarea programelor școlare, în sensul măririi numărului de ore acordate acestui obiect la fiecare clasă, și editarea de manuale noi, traduse și în limba maternă a minorităților naționale. În afara manualelor, care constituie materialul didactic de bază, M.I. editează pentru școlile medii material suplimentar lexical și gramatical; de assemenea s-au luat măsuri de difuzare a unor norme de apreciere a cunoștințelor elevilor la limba rusă și a unei serii de articole metodice din experiența profesorilor de limba rusă din U.R.S.S.

M.I., urmărind același scop al îmbunătățirii predării limbii ruse în institutele de învățămînt superior, a înființat Biroul de predare a limbii ruse, care se ocupă cu probleme de organizare, îndrumare și control ale învățămîntului la catedrele de limba rusă, literatura rusă și sovietică.

Începînd din anul universitar trecut, M.I. a elaborat pentru școlile superioare programe de curs pe baza programelor sovietice, fiind consultate în acest scop comisii de specialiști. Aceste programe cuprind atît cursurile teoretice expozitive, cît și cele practice. Pentru bunul mers al învățămîntului de limba rusă au fost înființate catedre în locul vechilor colective, fiind numiți șefi de catedră profesori cu un nivel corespunzător.

În ce privește munca de formare a cadrelor didactice necesare, M.I. a îmbunătățit procesul de predare de la Institutul pedagogic « Maxim Gorki » din București, revizuind programa de studiu la limba rusă pe baza programei școlilor superioare sovietice. În scopul creșterii numărului de specialiști în limba rusă a fost înființată o secție de limbă rusă și la Facultatea de filologie a Universității « C. I. Parhon » din București.

Pentru ridicarea nivelului profesional al cadrelor de limba rusă din țară, M.I. a apelat la ajutorul Guvernului Sovietic, obținînd trimiterea specialiștilor necesari. Cu ajutorul acestor specialiști au fost organizate la Institutul « Maxim Gorki » cursuri ținute de metodicieni și lingviști sovietici.

Dar pe lîngă formarea de viitoare cadre, M.I. a oferit și cadrelor utilizate astăzi posibilitatea să-și ridice nivelul profesional, prin înscrierea la Institutul pedagogic « Maxim Gorki » în secția « scutiți de frecvență ». În același scop al creșterii profesionale a cadrelor existente, M.I. a înființat aspirantura cu termen redus, la care s-au înscris și unele cadre de limba rusă.

Nu trebuie uitat faptul că problema cadrelor este de cea mai mare importanţă la şcolile de toate gradele, cadrele didactice bine pregătite din punct de vedere ideologic şi profesional constituind condiţia de bază pentru îmbunătăţirea predării limbii ruse. În această privinţă există încă serioase lipsuri la şcolile elementare (clasele a IV-a şi a VII-a) şi la şcolile medii tehnice şi profesionale.

În învăţămîntul elementar se mai întîlnesc numeroşi profesori de limba rusă necalificaţi, cu cunoştinţe foarte reduse şi cu metode de predare necorespunzătoare. Se ştie însă că studiul limbii ruse se bazează îndeosebi pe cunoştinţele dobîndite de elevi în clasa a IV-a elementară. De pregătirea pe care o capătă elevii în clasa a IV-a la limba rusă depinde succesul învăţăturii viitoare, interesul elevilor pentru limba rusă în clasele următoare. De aceea, tocmai aici trebuie îndreptate cadre bine pregătite, iar învăţătorii care predau limba rusă în clasa a IV-a, fără să cunoască suficient limba, trebuie ajutaţi spre a-şi ridica nivelul profesional.

Tot astfel trebuie acordată o mai mare atenţie profesorilor de limba rusă încadraţi la şcolile profesionale şi medii tehnice, care sînt în mare parte cadre necalificate, cu o slabă pregătire profesională. Aceşti profesori nu sînt controlaţi de organele de resort, nu sînt organizaţi în cercuri pedagogice şi nici nu participă la cursurile de perfecţionare I.C.D., încît rezultatul slabei pregătiri a elevilor din aceste şcoli se resimte în învăţămîntul superior şi în munca lor profesională.

În anul şcolar 1952/1953, studiul limbii ruse a progresat mult în şcolile de toate gradele din întreaga ţară. Acest progres a fost evident la examenele de sfîrşit de an, la care s'a putut constata munca profesorilor şi interesul şi seriozitatea pentru învăţarea limbii ruse din partea elevilor.

În majoritatea şcolilor elementare şi medii, elevii cunosc astăzi terminologia gramaticală în limba rusă şi expun în această limbă regulile gramaticale; ei citesc curent şi pot răspunde la întrebările puse în legătură cu textul citit. De asemenea elevii fac bine analiza morfologică şi sintactică a unui text în limita programei lor. Asemenea exemple îmbucurătoare s-au constatat în desfăşurarea examenelor, de exemplu la Bucureşti, la Liceul de băieţi nr. 8, clasa a XI-a; Liceul de băieţi nr. 9, clasa a XI-a C; Liceul clasic mixt, clasa a X-a; Liceul nr. 1 băieţi, clasa a XI-a B; Şcoala elementară nr. 39 fete, clasa a V-a; Şcoala elementară nr. 20 fete, clasa a V-a.

În unele şcoli rezultatele sînt însă mai slabe. Elevii nu înţeleg cele scrise în bilet şi anexă. Citesc greşit, unii chiar aproape silabisind, cu greşeli de accentuare şi pronunţare. Nu înţeleg întrebările cele mai simple puse de profesor în limba rusă. Răspunsurile la gramatică sînt date în romîneşte şi întrebările profesorului sînt puse tot în limba romînă, ca de exemplu la Liceul nr. 1 băieţi, clasa a XI-a; Şcoala elementară nr. 27 fete, clasa a VI-a.

Dar chiar la şcolile care au obţinut rezultate mai bune, scopul predării limbii ruse n-a fost pe deplin atins, deoarece nu s-a făcut legătura necesară între teorie

şi practică în învăţarea limbii ruse. Una din lipsurile generale cele mai mari a fost neglijarea pronunţării corecte a limbii ruse şi a dezvoltării deprinderilor ortografice la elevi.

În institutele de învăţămînt superior, examenele au dat rezultate mulţumitoare, în unele locuri chiar bune, studenţii dovedind seriozitate şi preocupare în studiul limbii ruse. S'a constatat cu acest prilej că studenţii din anul al IV-lea pot traduce cu ajutorul dicţionarului texte uşoare de specialitate şi pot folosi material sovietic în limba rusă la lucrările pentru Examenul de Stat.

Cu toate acestea există şi aici lipsuri. Astfel, dacă în ceea ce priveşte vorbirea pe teme în prealabil studiate rezultatele sînt relativ bune, vorbirea liberă cu subiecte din viaţa de toate zilele este încă foarte dificilă şi puţin dezvoltată, studenţii aplicînd greu în practică regulile învăţate teoretic.

Se constată tendinţa de teoretizare excesivă a gramaticii în dauna dezvoltării vorbirii, gramatica fiind luată ca un scop în sine şi nu ca un mijloc de exprimare corectă a gîndirii sau ajutor pentru înţelegerea şi traducerea textului. Exemplele folosite pentru ilustrarea regulilor gramaticale nu sînt totdeauna bine alese, avînd cuvinte necunoscute sau rupte de textele parcurse; în asemenea cazuri legătura între lectură şi predarea gramaticii practice este inexistentă. Regulile ortoepice ale limbii ruse nu sînt respectate nici aici.

★

În lumina lucrărilor de lingvistică ale lui I. V. Stalin, în faţa profesorilor de limba rusă stau următoarele sarcini:

1) să-i facă pe elevi să-şi asimileze progresiv fondul principal de cuvinte al limbii ruse;

2) să-i facă să cunoască structura gramaticală a limbii ruse;

3) să dirijeze asimilarea corectă de către elevi a pronunţării sunetelor limbii ruse şi a accentuării cuvintelor.

Să analizăm pe rînd sarcinile indicate mai sus.

Însuşirea progresivă de către elevi a fondului principal de cuvinte al limbii ruse cere ca lexicul predat să fie introdus în mod sistematic: cuvintele noi nu trebuie să întreacă numărul de 12—15 de fiecare lecţie şi să fie încadrate într'o temă anumită. Avînd în vedere că manualele actuale au această lipsă de a nu dirija creşterea progresivă şi tematică a lexicului însuşit de elevi, profesorii trebuie să urmărească în cursul studiului cu elevii această dozare a cuvintelor noi, a căror asimilare şi fixare în memoria elevilor trebuie obţinută prin folosirea lor în exerciţii la lecţiile de gramatică. Elevii trebuie obişnuiţi să-şi întocmească liste de cuvinte (vocabulare) din textul citit. Cuvintele din fiecare lecţie trebuie repetate de cîteva ori în exerciţiile gramaticale, ceea ce face ca vocabularul textelor date în manualele existente să fie activ folosit şi însuşit de elevi.

Predarea gramaticii trebuie îndreptată în direcţia deprinderii elevilor de a aplica în practica vorbirii cunoştinţele teoretice însuşite. Elevii cunosc regulile

gramaticale care îi ajută să înțeleagă legătura dintre cuvinte, recunosc formele gramaticale, dar nu pot aplica cunoștințele teoretice din domeniul gramaticii în practică, în viu grai. În majoritatea cazurilor elevii folosesc cuvintele în forma tip (de exemplu nominativul la substantive), adică neținînd seama de cazul substantivelor și de timpul verbelor, ceea ce duce la neînțelegerea sensului vorbirii. Profesorii școlilor medii pot constata ușor din practica avută că dificultățile de aplicare a teoriei în practică se datoresc faptului că în manuale unele lecții conțin un număr exagerat de cuvinte și exerciții legate de un lexic deseori necunoscut.

În ceea ce privește problema pronunțării corecte a sunetelor limbii ruse, trebuie subliniat că numai obișnuindu-se să pronunțe corect rușește elevii vor învăța să înțeleagă limba rusă și vor fi înțeleși la rîndul lor de alții. Toate particularitățile de pronunțare prin care limba rusă se deosebește de limba maternă a elevului trebuie explicate cu multă atenție, și aplicarea acestor cunoștințe în practică trebuie urmărită cu răbdare în tot cursul studierii limbii ruse în școală. Avînd în vedere că accentul în limba rusă este mobil, profesorul trebuie să indice elevilor locul accentului în cuvintele noi ca să evite o pronunțare incorectă.

În această privință este necesar ca fiecare elev să fie în stare să îndrepte greșeala făcută de colegul lui, iar acel care a greșit să fie în stare să vadă în ce constă această greșeală.

În cei trei ani care au trecut dela publicarea lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la problemele lingvisticii, s'au conturat clar căile de restructurare a predării limbii ruse în școală pe baza învățăturii despre limbă a lui I. V. Stalin.

Profesorii au căutat să pună la baza cursului de limba rusă studiul conștient și temeinic al bazelor gramaticii, organizînd studiul limbii ruse în așa fel încît o mare parte a timpului în cadrul lecției să fie rezervată executării individuale de către elevi, sub conducerea profesorului, a diferitelor exerciții orale și scrise din domeniul gramaticii, ortografiei și punctuației.

Conținutul exercițiilor a devenit mai corespunzător din punct de vedere ideologic și mai strîns legat de gramatică și ortografie. A crescut considerabil rolul analizei gramaticale, ea fiind folosită în procesul studierii foneticii, morfologiei, sintaxei, ortografiei, punctuației și în recapitularea cunoștințelor elevilor la limba rusă.

Punînd în centrul atenției lor studiul gramaticii limbii ruse, mulți profesori au depus în același timp o muncă intensă în dezvoltarea deprinderii unei citiri corecte și expresive și în dezvoltarea vorbirii.

Totuși mai sînt mulți profesori care rămîn pe poziții greșite în ceea ce privește metoda predării. De exemplu unii profesori nu delimitează lecțiile de citire de lecțiile de gramatică și fac în aceeași oră și lectură și gramatică. Alții folosesc exclusiv metoda greșită a citirii și traducerii textului, fără să folosească și alte metode de verificare a înțelegerii textului citit. În loc să explice cuvintele noi, unii profesori dictează traducerea textului, pe care elevii o învață în mod me-

canic. Nu este de mirare că aceşti elevi nu pot să răspundă la întrebări, nu pot să redea conţinutul textului citit, nu ştiu să construiască propoziţii; în aceste condiţii nu ne putem aştepta la îmbogăţirea bagajului de cuvinte şi la dezvoltarea la elevi a unei vorbiri corecte în limba rusă.

O altă lipsă existentă încă este aceea că mulţi profesori nu acordă atenţia cuvenită greşelilor făcute în lucrările scrise, necorectînd caietele elevilor niciodată în decursul întregului an.

Din constatările făcute reiese clar că, pentru majoritatea elevilor şi studenţilor, procesul citirii este uşor, dar în traducere ei urmăresc numai sensul general al cuvintelor, fără să adîncească cuprinsul textului. De aici se vede că nu s-a dat suficientă atenţie vocabularului.

Problema vocabularului în predarea limbii ruse în şcolile noastre are multe lipsuri din punct de vedere calitativ şi cantitativ. Deseori profesorul se mulţumeşte cu simpla traducere a cuvintelor necunoscute, rupte de vorbire, de propoziţie, şi din această cauză elevii ajung să întrebuinţeze cuvinte nepotrivite. Nu s-a introdus în şcolile de toate gradele în mod obligatoriu vocabularul pe teme. Pentru a stîrni interes din partea elevilor şi studenţilor pentru aceste vocabulare, se recomandă dezvoltarea vorbirii în legătură cu subiecte libere: povestirea unui film, descrierea unei localităţi, a subiectului unei cărţi etc.

Avînd în vedere că în institutele de învăţămînt superior studenţii îşi îndreaptă atenţia în special asupra vocabularului de specialitate, sarcina şcolilor elementare şi medii este de a da elevilor un vocabular format din fondul principal de cuvinte, precum şi cunoştinţe necesare de gramatică.

Gramatica nu trebuie predată izolat, ci numai în strînsă legătură cu vocabularul însuşit pînă atunci de elevi.

Exerciţiile întocmite pe baza vocabularului cunoscut, analiza gramaticală, atît morfologică cît şi sintactică, constituie calea cea mai justă pentru trecerea de la teorie la practică. Morfologia trebuie însuşită în mod temeinic, întrucît lipsa cunoştinţelor de morfologie duce la greşeli de vorbire, de ortografie, confuzii la vocalele neaccentuate ale cuvintelor, la terminaţiile cazurilor substantivelor şi adjectivelor, la terminaţiile conjugărilor verbale, folosirea greşită a aspectelor verbale etc. Construirea greşită a frazei în vorbirea elevilor dovedeşte însuşirea slabă a cunoştinţelor de morfologie şi sintaxă.

S'a constatat că profesorii nu urmăresc în mod consecvent fixarea cunoştinţelor corecte ale elevilor în scris şi în vorbire, evitînd să îndrepte greşelile elevilor în vorbire şi necorectînd greşelile în scris cu toată atenţia necesară.

S'a constatat de asemenea neglijarea scrierii propriu-zise, adică a conturării corecte a literelor. Profesorii de limbă rusă trebuie să dezvolte la elevi simţul răspunderii pentru scrisul lor, deseori foarte neglijent.

În foarte puţine şcoli s'a dat atenţia cuvenită foneticii, deşi, după cum am arătat mai sus, pronunţarea şi accentul în studiul limbii ruse au o mare importanţă. Tineretul asimilează uşor pronunţarea unei limbi pe care o învaţă cu interes,

dar pentru aceasta pronunțarea și accentul trebuie urmărite din primul an al studiului limbii ruse, fiindcă elevul nelămurit suficient în această direcție se obișnuiește cu pronunțarea greșită, considerînd-o bună.

Multe exerciții de pronunțare a consoanei « л », de nesonorizare a lui « с » urmat de « в », de pronunțare tare a consoanelor « ж » și « ш », de înmuiere a consoanelor înaintea vocalei « е » etc. vor ajuta pe elevi să pronunțe corect cuvintele rusești.

Deoarece în limba rusă accentul cuvintelor este mobil, este necesar ca elevii să fie obișnuiți, la întocmirea vocabularelor, să pună accentele în cuvintele scrise, iar în prima etapă a studierii limbii ruse cartea trebuie să fie prevăzută cu litere accentuate.

Pronunțarea joacă un rol important și în legătură cu ortografia, întrucît numai prin însușirea regulilor fonetice se poate explica deosebirea existentă între sunet și literă.

Lipsuri se găsesc și în manualele existente de limba rusă. Astfel, o lipsă generală a manualelor actuale este aceea că textele cuprind deseori cuvinte la forme gramaticale necunoscute încă de elevi în momentul citirii textului respectiv.

În învățămîntul elementar, manualul de clasa a IV-a este potrivit, dar multe texte și poezii ar putea să aibă un conținut mai puțin copilăros. O greșeală gravă o constituie însă trecerea bruscă de la manualul de clasa a IV-a la cel de clasa a V-a: în manualul de clasa a V-a este introdusă de la început terminologia gramaticală în limba rusă, deși în clasa a IV-a elevii n-au căpătat deprinderi gramaticale decît pe calea practicii. Materialul gramatical în limba rusă nu poate anticipa cunoștințele gramaticale în limba maternă, încît introducerea terminologiei ruse trebuie făcută în așa fel ca ea să corespundă cunoștințelor gramaticale în limba maternă. Pentru clasa a VI-a manualul este potrivit și este însușit ușor de elevi.

În învățămîntul mediu se simte nevoia ca fiecare clasă să aibă un manual corespunzător, iar în școlile medii tehnice, în școlile profesionale și în școlile speciale de 2 ani manualele să fie adaptate specificului gradului de învățămînt.

În institutele de învățămînt superior, unde lipsesc manuale corespunzătoare, este nevoie de manuale speciale, potrivite nivelului studenților. În momentul de față, în multe școli superioare sînt folosite texte tehnice de specialitate, extrase de către profesori și scrise pe tablă în cursul seminariilor; acest procedeu cere însă prea mult timp și îngreuiază studierea textelor, deoarece ele sînt deseori copiate cu greșeli.

Examinarea situației actuale arată că în centrul atenției organelor învățămîntului public și superior trebuie să stea problema pregătirii și ridicării calificării profesionale a profesorilor de limba rusă.

În această privință este absolut necesară cuprinderea la studiile fără frecvență de la Institutul « Maxim Gorki » a tuturor cadrelor necalificate utilizate încă în învățămînt.

În cursul anului şcolar trebuie să se organizeze o muncă sistematică pentru ridicarea nivelului predării limbii ruse în şcoală. Profesorii de limba rusă au nevoie de un ajutor metodic permanent şi concret în legătură cu pregătirea lecţiilor pe teme (pornind dela manualele existente în şcoli), cu întocmirea planurilor de lecţii pentru diferite clase şi cu confruntarea elementelor limbii ruse cu limba maternă a elevilor.

Cu ajutorul îndrumătoarelor metodice elaborate de Ministerul Învăţământului prin frecventarea cursurilor fără frecvenţă dela Institutul pedagogic «Maxim Gorki» de către profesorii necalificaţi, prin audierea conferinţelor de specialitate de către profesorii din învăţământul mediu, se va putea îmbunătăţi învăţământul limbii ruse în şcoli.

Pentru lichidarea lipsurilor existente îndeosebi în ceea ce priveşte lipsa legăturii necesare dintre teorie şi practică, trebuie să se stabilească de la începutul anului şcolar o proporţie justă între lucrările teoretice şi practice la gramatică şi ortografie şi trebuie folosită pe o scară mult mai largă analiza gramaticală.

Este necesară o legătură permanentă între catedrele de limba rusă şi cele de limbă maternă. Pentru ca explicarea fenomenelor gramaticale ale limbii ruse să fie sprijinită de cunoştinţele de limba maternă ale elevului, trebuie să se facă o continuă comparaţie între aceste două limbi, să se arate asemănările şi deosebirile dintre ele. Profesorii de limba rusă trebuie să insiste asupra specificului gramaticii fiecărei limbi. Orice chestiune gramaticală greu înţeleasă de elevi trebuie să fie explicată şi în limba maternă a elevului, ca de exemplu întrebuinţarea unor prepoziţii: *y*, *k*, *в*, *из* şi *с*.

Temele pentru acasă ale elevilor trebuie riguros controlate, ţinîndu-se evidenţa greşelilor făcute de elevi.

De asemenea trebuie depusă o muncă permanentă pentru dezvoltarea sistematică a vocabularului elevilor şi pentru deprinderea lor cu pronunţarea corectă a cuvintelor învăţate.

În ceea ce priveşte învăţământul superior, este necesar ca munca individuală a studenţilor să fie mărită, studenţii fiind îndrumaţi să depună un efort mai mare în studiul lor individual. Indicarea precisă din partea M.I. a celor două obiective care stau în faţa învăţământului superior, şi anume: 1) dezvoltarea vorbirii şi 2) însuşirea terminologiei de specialitate, va contura mai uşor şi mai precis sarcinile cadrelor dela catedrele respective.

La aceasta mai adăugăm tipărirea de manuale acolo unde nu există şi îmbunătăţirea celor existente, conform indicaţiilor de mai sus.

Îndepărtînd unele greşeli şi lipsuri şi urmărind obiectivele expuse mai sus, se va putea ridica mult nivelul profesional al tuturor celor ce predau limba rusă, şi astfel se va obţine rezultatul dorit — învăţarea de către orice elev şi student a limbii ruse, mijloc de a studia ştiinţa, literatura şi tehnica cea mai înaintată din lume, ajutor preţios în munca noastră de construire a socialismului.

LIMBA ROMÎNĂ ÎN ŞCOLILE CU LIMBA DE PREDARE MAGHIARĂ

DE

G. SCRIDON şi GH. BULGĂR

În patria noastră, printr-o justă politică naţională, se sprijină în chip consecvent, pe baza deplinei egalităţi în drepturi, dezvoltarea culturii şi a limbii minorităţilor naţionale paralel cu studiul temeinic al limbii romîne ca limbă comună pentru toţi cetăţenii Republicii noastre.

« Cunoaşterea limbii romîne este necesară pentru fiecare om al muncii din R.P.R. aparţinînd oricărei naţionalităţi, pentru că ea ajută să se cimenteze şi mai bine unitatea politică şi socială a tuturor oamenilor muncii în ţara noastră » [1]. În vederea acestui scop, M.I. a elaborat numeroase manuale, metodici şi un bogat material didactic, informativ, ştiinţific care să faciliteze învăţarea limbii romîne.

În cele ce urmează ne propunem să analizăm pe scurt activitatea depusă în şcolile cu limba de predare maghiară în ceea ce priveşte studiul limbii romîne. Vom porni de la programe şi manuale, deci de la ceea ce se propune şi ar trebui să se facă, la ceea ce s-a realizat, la ceea ce se vede şi se poate constata mai ales în lumina examenelor de fine de an.

Trebuie să spunem de la început că atît în privinţa programelor, a manualelor şi a metodicii de predare a limbii romîne, cît şi a rezultatelor concrete obţinute pînă acum, s-au realizat progrese serioase. Astfel putem înregistra succese însemnate la studiul limbii romîne dobîndite de numeroase şcoli din Cluj şi de Liceul mixt maghiar din Bucureşti.

În întocmirea programelor şi a manualelor se vede preocuparea permanentă de a sistematiza materialul pe baze ştiinţifice şi, în acelaşi timp, potrivit cu posibilităţile de înţelegere ale elevilor. Se trece însă prea uşor peste unele probleme

[1] « Programa de limba romînă clasele I– IV pentru şcolile cu limba de predare a minorităţilor naţionale », Bucureşti, 1952.

esențiale, cum ar fi *metoda comparativă*, care trebuie să stea la baza studierii limbilor. Nu reiese suficient de clar că trebuie să pornim totdeauna dela materialul de limbă maternă cunoscut elevilor și să punem mereu în paralelă atît faptele de limbă care pot fi analizate pe bază de analogie, cît și cele care pot fi adîncite prin contrast. « Studierea limbii romîne în aceste școli (ale minorităților naționale) trebuie să se sprijine pe cunoașterea limbii materne de către elevi și pe studiul comparativ al fenomenelor gramaticale ale ambelor limbi» [1].

Programele accentuează asupra faptului că vocabularul trebuie să constituie o preocupare de bază în predarea limbii: « Prima sarcină a profesorului de limbă romînă este *îmbogățirea vocabularului*, care servește ca material de construcție pentru limbă, așa cum ne învață tovarășul Stalin » [2]. De fapt, tocmai în conformitate cu tezele staliniste se impune studiul temeinic al *fondului principal de cuvinte*, nu al vocabularului luat în întregimea lui. Studiul fondului principal de cuvinte și al gramaticii, care împreună alcătuiesc « esența specificului » unei limbi, trebuie adîncit cu toată seriozitatea, printr-o prelucrare metodică, continuă, bazată pe un material de fapte adecvat programului.

Din păcate, programele și manualele existente sînt uneori prea schematice și nu dau destule informații și material concret. În special programa claselor I-a—IV-a, pentru care nu există manuale, lasă pe seama învățătorului interpretarea problemelor de limbă, nu-i dă orientarea metodologică necesară și nici material suficient. Cadrele didactice simt nevoia unor modele de lecții prelucrate și de schițe de plan și cer indicații precise asupra materialului de limbă care urmează să fie folosit în conversații. Pentru a suplini lipsa manualelor, credem că programa ar trebui dezvoltată și îmbogățită cu material concret. În special la clasele I—II, unde nu se editează manuale, programa trebuie să cuprindă, eventual lista de cuvinte, propoziții, expresii etc. Paralel cu reținerea cuvintelor din fondul principal, elevii trebuie să acorde atenție și regulilor elementare de gramatică și ortoepie specifice limbii romîne, cum ar fi acordul, accentul sau pronunțarea anumitor sunete. Programa prevede însă 30—40 de ore pentru însușirea diferențelor dintre alfabetul nostru și cel maghiar (c = k; a = á; s = sz; ș = s etc.), ceea ce, categoric, e prea mult. În schimb se neglijează sunetele specifice limbii romîne (ă, î, ge, gi, ghe, ghi etc.), pe care elevii maghiari le învață destul de greu. Apoi unele formulări ale programei nu sînt tocmai juste: « Elevii vor întocmi *dicționare* cu cuvintele cele mai grele » (p. 23 programa claselor I—IV).

Credem că ar fi bine să se întocmească *programe speciale* pentru predarea limbii romîne în toate clasele școlilor maghiare, avînd în vedere specificul limbilor romînă și maghiară. Pentru clasele a V-a—a X-a, repartizarea liniară a materiei și dozarea ei în funcție de dificultăți constituie un considerabil progres.

---

[1] Hotărîrea sesiunii lărgite a Secției a VI-a (Știința limbii, literatură și arte) a Academiei R.P.R. (iulie 1951).

[2] M.I.P. Limba și literatura romînă, programa pentru școlile cu limba de predare a minorităților naționale, clasa a VIII-a—a XI-a.

În felul acesta şi prin numărul sporit de ore se evită repetarea monotonă a problemelor şi se adîncesc capitolele mai complicate. Nu înţelegem însă de ce programa de clasa a V-a prevede recapitularea cunoştinţelor de morfologie şi sintaxă însuşite în clasele a III-a—a IV-a numai în 3 ore. În asemenea condiţii, recapitularea se reduce la schematism şi nu aduce nici un rezultat practic. Socotim de asemenea că nu e justă proporţia orelor destinate diverselor capitole. Cele 18 ore consacrate verbului sînt insuficiente, mai ales în comparaţie cu numărul de ore destinate substantivului (12) şi pronumelui (14).

Ministerul Învăţămîntului trebuie să vegheze la aplicarea strictă şi creatoare a programelor şi manualelor. Lucrurile însă nu stau totdeauna aşa. De pildă, subiectele pentru lucrările scrise, trimise de minister, n-au fost totdeauna întocmite cu toată grija. S-au strecurat astfel probleme care nu sînt cuprinse în program. La clasa a X-a, bunăoară, unul din subiecte a fost «caracterizaţi personajul principal din Ciocoii vechi şi noi» de N. Filimon, deşi despre N. Filimon nu se învaţă nimic în şcolile cu limba de predare maghiară. Alt exemplu, în chestionarul pentru examen, în clasa a VII-a a figurat şi bucata «Ardealul» de N. Bălcescu, bucată care se găseşte în manualul de clasa a V-a.

Trecînd la problema manualelor, semnalăm unele lipsuri care fac dificilă îndeplinirea sarcinilor de învăţămînt. De pildă: *a)* manualele sînt prea voluminoase şi prea grele, încît chiar cele mai bune cadre didactice, în clasele cele mai bune, nu pot preda tot materialul. Aşa este bunăoară manualul pentru clasa a VII-a, care, de altfel, mai are o lipsă gravă prin faptul că exerciţiile de gramatică nu corespund lecturii pentru care sînt prescrise; *b)* textele alese sînt prea grele, stilul e dificil, sînt prea multe cuvinte necunoscute. Aşa e, de pildă, o parte din manualul pentru clasa a IV-a sau, în manualul pentru clasa a V-a, fragmentul din Vlahuţă (p. 39); *c)* se acordă prea puţină atenţie cultivării limbii literare; există prea multe bucăţi improvizate şi scrise într-un stil nu destul de îngrijit (mai ales în manualele pentru clasa a V-a şi a VI-a). Semnalăm numai cîteva cazuri: *Mişu şi Rodica duc caş la o mătuşă. Mătuşa e acasă. Mulţumeşte şi spune: caşul e bun.* Succesiunea aceasta de propoziţii ar putea fi stilizată aşa: *duc caş unei mătuşi. Mătuşa este acasă: ea le mulţumeşte şi le spune: caşul e bun* (manualul cl. a III-a, p.21); sau: *Vîntul leagănă o cireaşă* (p. 33), sau *zăpada acoperă* (?!) *copacii.* Uneori vocabularul şi metaforele sînt greu de înţeles de către elevi: *Plutonierul cu ochii injectaţi de ură* (manual cl. a V-a, p. 63); sau: *a pornit să cînte iară plugul pe ogor* (ibidem, p. 62). Se cuvine a acorda mai multă atenţie transcrierii corecte a numelui scriitorilor: Petru Dumitriu, nu Petre Dumitriu (manual cl. a VI-a, p. 96). De asemenea, în explicaţiile şi în exerciţiile date, timpurile verbale sînt folosite adesea arbitrar (vezi în acelaşi manual p. 97).

Pe de altă parte, nu este admisibil ca manualele care sînt puse în mîna elevilor pentru a-i învăţa corect limba romînă să cuprindă greşeli de traducere din limba romînă în limba maghiară sau invers. Manualul de clasa a VII-a traduce pe *a păli* prin magh. *elsápadni*, care înseamnă a deveni palid, pe cînd în fraza

din Creangă *bătea pămîntul sau păretele, sau vreun lemn de care mă păleam*, verbul *a păli* se traduce în magh. *megütni* « a se lovi », nu *elsápadni*.

Remedierea lipsurilor existente şi revizuirea atentă a programelor şi manualelor trebuie să preocupe în mod special forurile răspunzătoare de studiul limbii romîne în şcolile minorităţilor naţionale, pentru ca acest studiu să fie just orientat.

★

Analiza rezultatelor obţinute la examenele de fine de an cuprinde o serie de fapte pozitive. Există desigur încă destule dificultăţi şi lipsuri care se cer remediate. Pentru aceasta e necesar ca ele să fie semnalate şi privite mai îndeaproape, căci, dacă există unele şcoli în centre mari (Liceul mixt maghiar din Bucureşti sau liceele din Cluj), unde s-au realizat însemnate progrese, rămîn foarte numeroase şcoli, mai ales cele din provincie, unde studiul limbii romîne în şcolile maghiare nu e privit cu toată seriozitatea. Se întîmplă în unele şcoli să nu se dea nici o atenţie studiului limbii romîne. Elevii nu ştiu să vorbească deloc romîneşte, totuşi ei au note mari la acest obiect (Marghita, reg. Bihor). Fără îndoială că astfel de cazuri, credem izolate, trebuie să dispară cu desăvîrşire.

Ce dificultăţi şi lipsuri sînt de semnalat din materialul cules la examenele de limba romînă ? Înainte de toate, greutăţi însemnate pune pronunţarea corectă, accentul şi acordul în limba romînă. Printr-o muncă asiduă, prin repetiţii sistematice şi mai ales prin exemplul personal al învăţătorului, care înainte de toate trebuie să stăpînească bine limba romînă, se poate asigura un progres continuu în învăţarea limbii romîne şi în însuşirea celor mai dificile probleme de gramatică. Dovadă e faptul că elevii şcolii maghiare din capitală vorbesc foarte bine romîneşte, pronunţă corect şi construiesc just frazele romîneşti. Progrese bune au făcut şi Liceul de băieţi maghiar din Cluj, şi, desigur, elevii multor şcoli unde cadrele didactice muncesc cu zel şi devotament pentru formarea tinerelor cadre care ies de pe băncile şcolii.

Deşi teoretic se cunosc o mulţime de reguli gramaticale, aplicarea lor se face mai anevoios. Îndeosebi problema accentului constituie o dificultate serioasă, deoarece în romîneşte accentul e mobil, iar în maghiară cade totdeauna pe prima silabă. De asemenea pronunţarea lui *ă*, *î* — inexistente în maghiară — e adesea deformată de către elevii maghiari. Manualele şi mai ales munca în clasă cu elevii trebuie să acorde mai multă atenţie tratării sunetelor specifice limbii romîne.

Frecvente sînt greşelile de morfologie şi sintaxă mai ales la capitolele de gramatică care se deosebesc esenţial de respectivele capitole maghiare sau nu există în limba maghiară. Genul substantivelor e o problemă nouă pentru elevii maghiari. În scris şi în povestiri, la examene, s-a putut observa că ei spun: *un babă, o rezultat*, că fac greşit acordul între adjectiv şi substantiv sau nu-l fac deloc: *cărţi frumos, elevi numeroase* etc., desigur pentrucă nu s-au tratat îndeajuns aceste probleme în clasă. Nu mai vorbim de pronumele personal, în

special de formele lui scurte şi de articolul adjectival, unde adesea greşesc şi elevii romîni.

Folosirea timpurilor verbale implică dificultăţi şi se fac aici numeroase greşeli, tot pentru că nu s-au subliniat îndeajuns diferenţele ce există între limba romînă şi limba maghiară. De aceea elevii confundă între ele formele de perfect simplu, perfect compus şi mai mult ca perfect, inexistente în limba maghiară (care nu cunoaşte decît un singur perfect); de aceea, între *făcu, făcuse, făcea, a făcut*, adesea nu se face nicio deosebire (în maghiară le corespunde perfectul *csinált*). La conjugarea reflexivă elevii se deprind greu să folosească corect pronumele în acuzativ sau în dativ. Ei omit uneori pronumele reflexiv sau îl plasează greşit. Profesorul trebuie să fie foarte atent aici pentru a-i deprinde să construiască corect; exemplul bun trebuie să pornească de la profesor, care nu trebuie să încurajeze o exprimare greşită de felul acesteia: *Nu se există să fie aşa* (Liceul mixt maghiar, Bucureşti).

Capitolul prepoziţiilor e superficial tratat în programă şi în manual. Folosirea corectă a prepoziţiilor implică serioase dificultăţi tocmai pentru că e o parte de vorbire intraductibilă, care intră însă în variate construcţii sintactice, constituind un specific al limbii noastre. Într-o singură oră, cît prevede programa, nu se poate preda elevilor folosirea prepoziţiilor (care nu există în limba maghiară), a conjuncţiilor şi interjecţiilor. Tratînd în acest fel problema, nu e de mirare că elevii substituie adesea o prepoziţie alteia, fiindcă nu sînt lămuriţi asupra rolului ei sintactic: *jos la stradă; a luptat pe turci; a mers în Cluj*.

Sintaxa, ca un capitol complicat şi vast al gramaticii, cere eforturi susţinute pentru a o înţelege bine şi a o folosi corect în vorbire şi în scris. Pe bază de analogie şi de scoatere în evidenţă a diferenţelor dintre cele două limbi, se pot aprofunda cu folos capitolele cele mai dificile de sintaxă a limbii romîne. Aşa, bunăoară, complementul (în limba maghiară sînt vreo 13 feluri, pe cînd în limba romînă doar 7, după gramaticile existente pînă acum), atributul substantival (necunoscut în limba maghiară), fac pe elev să comită numeroase greşeli: *lingură lemn (fakanál)* în loc de *lingură de lemn* etc.

★

Cadrele didactice cărora le revine sarcina de a preda limba romînă în şcolile minorităţilor naţionale trebuie să-şi intensifice munca şi să obţină rezultate practice tot mai bune, avînd în vedere importanţa cunoaşterii limbii romîne pentru viaţa politică, socială şi culturală a patriei noastre, pentru ridicarea continuă a nivelului ideologic şi profesional al elevilor de toate gradele. Cultivarea limbii romîne literare, lupta împotriva greşelilor frecvente la elevii de naţionalitate maghiară, eliminarea lipsurilor şi învingerea tuturor dificultăţilor care stau în calea învăţării temeinice a limbii romîne sînt sarcini colective, dar în acelaşi timp şi sarcini de onoare, individuale, ale fiecărui dascăl de limba romînă. E regretabil că la examene, atît la Cluj cît şi la Bucureşti, s-a putut observa

prea puțină preocupare de a studia temeinic problemele limbii literare. E drept că elevii știu să povestească amănunte despre viața, opera, conținutul unui fragment ales dintr-un scriitor. Prea puțin însă se insistă asupra particularităților de limbă, a contribuției scriitorului la îmbogățirea limbii vorbite. Analiza stilistică e complet neglijată, încît elevii nu pot sezisa frumusețile imaginilor poetice, expresivitatea unor construcții alese cu grijă de către un artist al cuvîntului. Vocabularul elevilor și modul lor de a construi frazele rămîn mereu sărace; ei repetă adesea anumite formule stereotipe, învățate după notițele luate în școală, fapt care prejudiciază în chip serios însușirea bogată a formelor de limbă așa cum ni le oferă paginile de antologie din clasicii noștri. Simplificînd și schematizînd opera, viața și creația scriitorilor noștri, noi nu facem decît să eliminăm o parte esențială a operelor: modelul corect de limbă.

★

După cum reiese din constatările făcute, trebuie să se acorde o atenție și mai mare studierii limbii romîne în școlile minorităților naționale, rolul organizării, al controlului și al stimulării acestei activități revenindu-i în primul rînd ministerului respectiv prin secțiile de învățămînt ale sfaturilor populare.

Trebuie să se obțină ca învățătorii și profesorii în munca cu elevii în clasă să acorde cea mai mare atenție *studiului comparativ* al limbilor, aspectelor specifice limbii romîne, problemelor de vocabular, în special *fondului principal de cuvinte și gramaticii*. Trebuie părăsită cu desăvîrșire metoda retrogradă a memorizării mecanice, fără a înțelege pe deplin textul respectiv; teoria stearpă, definițiile vagi, comoditatea în predare sînt resturi vătămătoare ale concepției și practicii burgheze, care n-au ce căuta în școala nouă, pusă în slujba poporului muncitor. Elevul trebuie îndrumat, stimulat și controlat în studiul său pentru ca să capete cunoștințe temeinice de limbă.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de Colectivele Institutelor de lingvistică)

PREDAREA LIMBII MAGHIARE ÎN ŞCOLILE DIN CLUJ

Iniţiativa revistei « Limba romînă » de a analiza realizările şi lipsurile esenţiale semnalate în sectorul predării limbilor în şcoli va contribui desigur şi la îmbunătăţirea condiţiilor de predare a limbii maghiare. Vom încerca să arătăm în articolul nostru realizările înregistrate în această privinţă la şcolile din Cluj şi vom arăta ce credem că trebuie făcut. La baza concluziilor noastre stă experienţa cîştigată în şcolile elementare, medii şi superioare din Cluj cu limba de predare maghiară, iar materialul exemplificativ prezentat a fost cules din clasele I—a-IV-a de la Liceul de fete nr. 1, din clasele a V-a—a VII-a de la Şcoala elementară nr. 22, Liceul de băieţi nr. 2, din primele patru clase ale şcolii medii pedagogice, precum şi de la Facultatea de filologie şi pedagogie a Universităţii Bolyai.

Ne vom ocupa într-un capitol de problema predării limbii maghiare în şcolile elementare şi medii şi într-un capitol separat de aceeaşi problemă, aşa cum se prezintă la universitate.

I. Planul de învăţămînt schiţează scopul predării limbii în şcolile elementare şi medii în felul următor: « Trebuie să acordăm o mare atenţie predării gramaticii şi însuşirii cît mai temeinice a vocabularului limbii materne..., citirii corecte, conştiente, curgătoare şi expresive şi să avem grijă ca elevii să-şi redea corect ideile atît în scris cît şi în vorbire ». Pentru aceasta este nevoie să le dezvoltăm astfel de deprinderi în vorbire şi compunere încît « elevii să-şi exprime ideile într-o înlănţuire logică, conform regulilor gramaticii şi ortografiei ». Îndrumările programei pentru clasele a V-a—a VII-a aduc completări celor amintite mai sus, prevăzînd că profesorul trebuie să înfăţişeze « bogăţia vocabularuluilimbii, diferitele nuanţe ale posibilităţii de exprimare a gîndurilor şi sentimentelor, precizia, elasticitatea şi puterea de intuiţie a limbii. Cunoaşterea limbii materne dezvăluie elevilor forţa creatoare a poporului ».

Pentru a traduce în viaţă scopul propus, reforma învăţămîntului s-a străduit să asigure fiecărui grad de învăţămînt numărul de ore necesare. Contrar practicii de pînă atunci, s-a introdus şi la învăţămîntul mediu o oră de gra-

matică pe săptămînă. Deşi la început n-a existat o carte de gramatică destinată primelor clase, întocmită pe baza noului plan de învăţămînt, deşi în clasele superioare profesorii nu aveau nici măcar un plan, în sectorul predării limbii maghiare s-au înregistrat în ultimii ani succese serioase.

Învăţarea citirii şi scrierii corecte este una dintre sarcinile de bază în predarea limbii. Această sarcină se îndeplineşte în primul rînd în cele 7 clase elementare, unde elevii îşi însuşesc citirea curentă şi li se dezvoltă priceperea de a scrie cu uşurinţă. Se observă însă lipsuri serioase în acest domeniu; de pildă, în clasa a V-a mai sînt elevi care nu citesc destul de curgător. Mai mare este însă numărul celor care nu sînt destul de lămuriţi asupra legăturii dintre semnele de punctuaţie şi accentuarea propoziţiei după sens. Ei nu ştiu să-şi schimbe intonaţia vocii după cum compară, afirmă sau întreabă ceva. Pronunţarea incorectă a sunetelor lungi şi scurte este foarte frecventă. (De exemplu: *örül — őrül* « se bucură-înnebuneşte », *áll — al* « bărbie-fals », *emelet — emellett* « etaj — în afară de aceasta », *óra — orra* « ceas — nasul lui » etc. Mai ales ultima greşeală începe să se generalizeze. Aceasta se explică prin faptul că şi în vorbirea celor mari pronunţarea greşită este un fenomen destul de răspîndit. În primele 7 clase trebuie deci să punem mai mult accent pe pronunţarea, accentuarea şi intonaţia corectă. Trebuie de asemenea să luptăm şi împotriva particularităţilor dialectale care îngreuiază înţelegerea.

Greşelile de ortografie observate sînt încă mai supărătoare decît lipsurile constatate la lectură. În clasele a V-a—a VII-a mai sînt elevi care încă nu cunosc bine regulile elementare de ortografie. Ei nu despart propoziţiile conform vorbirii curente, clare. De exemplu: *Kukorica Jancsi csalogatta Iluskát. Hogy jöjjön ki a vizből* (Kukorica Jancsi o ademenea pe Ilenuţa. Ca să iasă din apă). Mulţi elevi nu întrebuinţează corect sufixul complementului direct şi caracteristica perfectului. De exemplu: *levelett ruhátt. vitéztt, zsiranytt* [1], *kiáltot, jőt, teték, legeltete* [2], *beszélit, mentt* [3]. Tot în acest stadiu elevii nu şi-au însuşit încă nici cunoştinţele privind asimilarea totală şi parţială a sunetelor. De exemplu: hoszta, szitta, szette, kardal, zsákal, madáral [4]. Adesea în loc de *ly* scriu *j*. De exemplu: *fojó*, ojan, hej (= fo*ly*o, o*ly*an, he*ly*). Nu fac deosebire nici între aceleaşi litere care pot indica sunete lungi sau scurte. De exemplu: ösze, visza, eggy, eggyezik, ellemi [5]. Desigur că aceste greşeli nu sînt generale şi exemplele amintite constituie cîteva din problemele grele ale ortografiei maghiare. Totuşi în clasele elementare ar trebui să se ajungă la un asemenea nivel, încît elevii să nu mai comită astfel de greşeli. Unul dintre cele mai eficace mijloace de combatere a lor este, pe de o parte, respectarea regulilor pronun-

[1] Toate aceste complemente directe se scriu cu un singur t.

[2] Corect: kiáltott, jött, tették, legeltette.

[3] Corect: beszélt, ment.

[4] Corect: hozta, szidta, szedte, karddal, zsákkal, madárral.

[5] Corect: össze, vissza, egy, egyezzik, elemi.

țării corecte, iar pe de altă parte sporirea numărului de exerciții de citire și de scriere.

În învățămîntul mediu s-a observat mai ales în anul școlar trecut o îmbunătățire simțitoare. Aceasta se explică în primul rînd prin faptul că s'a putut preda gramatica pe baza unui manual care corespundea cerințelor acestor clase. La îmbunătățirea situației a mai contribuit și faptul că înșiși profesorii care nu au ca specialitate limba maghiară se preocupă de ortografie și de redactarea compunerilor în timpul verificării temelor. Totuși se mai fac greșeli mai ales în clasele superioare, unde redactarea precisă și ortografia trec pe planul al doilea, din cauza grabei cu care se fac însemnările. Foarte des se ivește și aici scrierea incorectă a vocalelor lungi și scurte, confundarea caracteristicii perfectului cu sufixul complementului direct, precum și a sufixelor *-ban*, *-ben* cu sufixele *-ba*, *-be*, sau scrierea sunetului *ly* cu *j*, și al sunetului *lj* cu *ly*.

Se mai observă uneori scrierea urîtă și neglijentă a unor elevi, scriere pe care o păstrează pînă pe băncile școlilor superioare. O scriere frumoasă și ordonată ar contribui în mare măsură la îmbunătățirea ortografiei. În ciclul superior citirea este destul de curgătoare, dar nu destul de expresivă și de clară. Aceasta ne arată că elevii n-au făcut exerciții suficiente de lectură și că nu li se dă să învețe pe dinafară un număr satisfăcător de texte clasice în proză și mai ales versuri.

Experiența dobîndită în timpul examenelor de admitere la universitate ne confirmă că studenții vin la secția de limba maghiară cu cunoștințe foarte reduse în materie de versuri.

În privința exprimării corecte, literare a elevilor, rezultă din observațiile noastre că în această direcție nu am ajuns încă la nivelul dorit. Studenții știu să trateze în mod curgător diferitele probleme, dar au obiceiul, destul de răspîndit de altfel, de a întrebuința cuvintele la întîmplare. Nu deosebesc întotdeauna nuanțele de sens, nu se străduiesc să aleagă cuvintele cele mai potrivite, întrebuințează în timpul vorbirii imagini și comparații confuze; construcția frazei lor este neglijentă, dezlînată, adesea străină. Sînt greutăți și în ce privește topica. Un fenomen observat în general este întrebuințarea frazelor goale, lipsite de conținut. Toate aceste greșeli apar și la elevii din ultimii ani. În lucrările de sfîrșit de an am întîlnit fraze de felul următor: Petőfi ezekben a napokban sokszor áll a szonoki *allnonyon* (În aceste zile Petőfi stă adesea pe *etajera* oratorilor). Sau: Pongrácz István végül is rájőn arra, hogy ez nem valósitható meg a kapitalista társadalomban. Igy rőgeszméje elborul és öngyilkos lesz, (În cele din urmă Pongracz Istvan își dă seama că aceasta nu se poate realiza în societatea capitalistă. Astfel *ideea lui fixă i se întunecă* și se sinucide).

Predarea temeinică a gramaticii are o importanță foarte mare în dezvoltarea capacității elevilor de a vorbi corect, de a se exprima și de a compune corect.

În toate clasele predarea gramaticii se face în mod metodic. Desigur că rezultatele bune nu vor întîrzia să se arate. Dar pentru că în trecut s-a neglijat

predarea metodică a gramaticii la primele clase, iar în clasele superioare s'a introdus abia anul acesta, rezultatele obținute nu sînt încă satisfăcătoare. Elevii știu să identifice formele gramaticale mai simple, dar analiza propozițiilor mai complicate merge mai greu. Se mai poate observa că elevii posedă noțiunile gramaticale, dar le aplică cu nesiguranță. Ei identifică în general părțile de cuvînt, dar nu reușesc să identifice întotdeauna participiile, postpozițiile, formele adverbiale ale pronumelor personale. Elevii recunosc părțile componente ale cuvintelor compuse, dar nu știu întotdeauna să determine exact fiecare cuvînt. Trebuie să acordăm deci o atenție mai mare învățării gramaticii.

Faptul că elevii întrebuințează cuvintele la întîmplare, că nu iau în seamă conținutul lor exact, dovedește că atît la analiza operelor literare, cît și la orele de gramatică, nu acordăm atenția necesară întrebuințării corecte a cuvintelor.

Cunoașterea superficială și defectuoasă a gramaticii limbii materne îngreuiază și munca profesorilor de limba romînă și rusă, pentru că ei trebuie să predea baza cunoștințelor de gramatică a limbii materne. Pentru a cunoaște și înțelege structura gramaticală specifică a limbii materne este important să facem comparații cu particularitățile limbilor străine.

Pentru ca o compoziție să fie corectă, se cere în primul rînd să fie întocmită clar, logic și să distingă ceea ce este esențial de ceea ce este neesențial. Unele lipsuri semnalate în această privință arată că elevii n-au făcut exerciții de întocmire a planului și de redactare a compoziției pe baza unui plan pregătit și corectat în prealabil de profesor.

Rezumînd cele spuse pînă acum, constatăm că învățămîntul limbii maghiare în școlile elementare și medii din Cluj s-a îmbunătățit. Predarea metodică a limbii și a gramaticii dă rezultate din ce în ce mai bune la toate clasele. Capacitatea elevilor de a scrie, citi, vorbi și de a compune a crescut în mod simțitor. Se poate observa o creștere a interesului față de limbă. Aceste rezultate oglindesc și ridicarea nivelului muncii personalului didactic. Totuși lipsurile amintite mai există.

Care sînt cauzele acestor lipsuri? Una dintre cauze este că, înainte de reforma învățămîntului, studiul gramaticii se făcea numai în clasele inferioare, și nici acolo nu se prevedea un număr suficient de ore.

Învățarea gramaticii a fost împiedicată în mare măsură și de faptul că ani de-a-rîndul nu am avut manuale bune, și elevii se pregăteau pe baza notițelor luate în timpul orei. În ultimii ani s-au întocmit noi manuale și s'a lichidat și lipsa care făcea ca manualele de limba maghiară să abunde în traduceri nu întotdeauna la un nivel satisfăcător.

Sîntem încă lipsiți de manuale de istoria literaturii și de antologii. Editura cărților școlare nu a acordat atenția necesară limbii și stilului manualelor pentru celelalte obiecte. Învățătorii și profesorii noștri simt și lipsa unui manual de ortografie adecvat, care să poată fi mînuit cu ușurință.

O altă cauză a lipsurilor trebuie căutată în componența, pregătirea și atitudinea corpului didactic care predă limba maghiară. În multe școli limba maghiară nu este predată de un profesor de specialitate, deoarece universitatea încă nu poate asigura pregătirea numărului necesar de profesori. O parte dintre învățători urmează cursurile universitare, dobîndind astfel o calificare superioară, dar profesorii de altă specialitate care predau limba maghiară nu înțeleg să urmeze acest lăudabil exemplu și nu se înscriu la secția de limba maghiară a universității din localitate. Chiar la unii profesori de specialitate se poate observa încă un total dezinteres pentru gramatică. Cauza este bine cunoscută: la universitate, în regimul trecut, era pe primul plan predarea istoriei limbii, ruptă de limba actuală. Profesorii noștri de specialitate trebuie să părăsească această atitudine nejustă. Nici atitudinea profesorilor care predau celelalte materii nu este satisfăcătoare. Mulți acordă importanță numai conținutului, fie cînd aplică, fie cînd ascultă. Din punct de vedere lingvistic, expunerea lor nu este exemplară, și nici cînd ascultă nu pun accent pe dezvoltarea limbii și a capacității elevilor de a se exprima.

Munca și îndrumarea seminariilor de specialitate a avut și ea lipsuri. Aceste seminarii s-au ocupat mai ales de probleme de istorie literară, neglijînd problemele predării limbii. În anul școlar 1952—1953, s-a înregistrat o simțitoare îmbunătățire pe acest tărîm. Seminariile s-au ocupat în mod amănunțit de problema organizării orelor de gramatică și de literatură maghiară, precum și de problema compunerilor. S-au luat în discuție procedeele metodice de predare a ortografiei. Nefiind consultat în suficientă măsură, cabinetul pedagogic, organizat anul acesta, nu a putut contribui îndeajuns la ridicarea calificării profesionale a cadrelor didactice. Conferințele de producție organizate de sindicatul învățămîntului și inițiativa luată de secțiunea raională a învățămîntului, ca profesorii de specialitate să se viziteze reciproc, au avut ca urmare o îmbunătățire a situației și în acest sector.

Catedra de filologie maghiară a Universității Bolyai a participat la redactarea și verificarea manualelor de gramatică, dar nu a sprijinit munca seminariilor de specialitate a profesorilor și învățătorilor. Catedra a făcut foarte puțin în ce privește scrierea de articole care să se ocupe de probleme de gramatică. Nici ziarele și nici revistele noastre nu s-au ocupat de problema predării limbii. Din acest punct de vedere nu a fost satisfăcătoare nici activitatea «Gazetei învățămîntului». Gazeta nu a atras în colectivul colaboratorilor săi externi pe învățători și pe profesori. Nu a publicat articole privind metodica predării limbilor. În sfîrșit, trebuie amintit nivelul nesatisfăcător al literaturii pentru copii în limba maghiară, precum și lipsa unei publicații pentru copii în limba maghiară.

Multe dintre cauzele lipsurilor amintite mai sus au fost deja înlăturate. S-a acordat predării limbii locul ce i se cuvenea. Au luat ființă și formele organizatorice necesare (seminarii de specialitate, conferințe sindicale de producție,

vizite între profesorii de aceeaşi specialitate, cabinete pedagogice, cursuri I.C.D.). O sarcină importantă este să dăm acestor forme organizatorice un conţinut serios şi să mobilizăm pe învăţători şi pe profesori să-şi intensifice munca. Într-un timp scurt trebuie să ajungem ca limba maghiară să poată fi predată numai de către profesori cu o calificare profesională corespunzătoare. Pentru aceasta ar fi de dorit ca Ministerul învăţămîntului să sporească la universitate numărul studenţilor la secţia de limba maghiară. Cea mai mare parte dintre cei 20—25 de absolvenţi de la secţia maghiară este solicitată de diferitele ministere, edituri, Comitetul de radio, ziare şi reviste etc. De asemenea este foarte important ca şi profesorii care nu predau limba maghiară să acorde importanţa cuvenită dezvoltării capacităţii de exprimare şi de compunere a elevilor. Ziarele şi revistele noastre trebuie să se preocupe de problemele predării limbii, prin publicarea de articole şi studii. Trebuie să insistăm ca şcolile medii să fie înzestrate cu cărţile auxiliare necesare şi cu un material intuitiv corespunzător. Trebuie să publicăm manualul de istoria literaturii, antologia şi culegerea de texte ortografice pentru clasele superioare. « Editura tineretului » trebuie să sporească editarea cărţilor de literatură, destinate tineretului şi copiilor, şi să asigure ridicarea nivelului limbii şi stilului publicaţiilor sale. Ministerul trebuie să examineze posibilitatea de a spori numărul orelor. Trebuie să organizăm, mai bine decît am făcut-o pînă acum, îndrumarea şi controlul activităţii profesorilor şi învăţătorilor. Trebuie să publicăm imediat programa şi numărul orelor de limbă destinate claselor superioare. Trebuie examinată şi starea bibliotecilor şcolare, pentru a le asigura dezvoltarea necesară şi un număr cît mai mare de cititori.

II. Pe baza datelor statistice şi a observaţiilor noastre, am putut stabili că nivelul general al absolvenţilor şcolilor medii din Cluj în privinţa limbii maghiare poate fi calificat drept mijlociu. În general, am ajuns la constatări asemănătoare şi în ce priveşte absolvenţii şcolilor medii regionale. Cu ocazia examenului de admitere de anul trecut, am observat că situaţia s-a îmbunătăţit, dar că elevii nu cunosc materia în mod uniform în momentul absolvirii şcolii medii. Această inegalitate în însuşirea cunoştinţelor contribuie în mare măsură ca învăţarea gramaticii în anul I la universitate să înceapă la nivelul mijlociu al predării gramaticii în şcoala medie. Noul plan de învăţămînt întocmit pentru uzul studenţilor repartizaţi la secţia de limba maghiară a universităţii le dă posibilitatea să acumuleze cunoştinţe gramaticale şi de limbă corespunzătoare. În centrul studiilor de filologie maghiară stă cunoaşterea limbii contemporane. Istoria limbii are ca scop să-i facă pe studenţi să înţeleagă istoria dezvoltării ei, felul în care s-a ajuns la stadiul actual, pe baza cunoaşterii legilor de dezvoltare a limbii, a legăturii dintre limbă şi istoria societăţii. Cunoaşterea istoriei limbii literare joacă de asemenea un rol important în procesul de studiere a limbii. În pregătirea studenţilor din anul I şi al II-lea se constată o îmbunătăţire simţitoare. Ortografia şi compunerile studenţilor de la secţia maghiară

care au absolvit anul acesta anul I sînt în general satisfăcătoare şi doar cîteva lucrări s-au menţinut sub nivelul mijlociu. La anul II, în centrul studiului stă cunoaşterea ştiinţifică a limbii maghiare contemporane (vocabular şi structură gramaticală). Putem spune că rezultatele obţinute sînt bune atît din punct de vedere teoretic, cît şi din punct de vedere practic. Studenţii au făcut exerciţii de redactare şi compunere în scris, precum şi exerciţii de lectură. Rezultatele sînt destul de bune şi la cei care au terminat acum anul al III-lea. Rezultatele obţinute se datoresc planului de învăţămînt, care a fost bine întocmit şi a asigurat cadrul necesar predării limbii, precum şi faptului că studenţii au înţeles importanţa dobîndirii unei bune calificări profesionale. Ei studiază materia în mod sistematic, se străduiesc să adîncească problemele. Cercetează cu mult drag mai ales limba maghiară actuală, ceea ce dovedeşte că introducerea acestui obiect de studiu a fost justificată din toate punctele de vedere. De asemenea cercul ştiinţific de limbă maghiară a contribuit la deşteptarea interesului ştiinţific al studenţilor. La sporirea interesului manifestat faţă de problemele de limbă şi filologie au contribuit în mare măsură cursurile de ştiinţe sociale şi de lingvistică generală.

Pe lîngă succesele amintite există, fără îndoială, şi lipsuri. Astfel se poate observa că studenţii nu pot aplica totdeauna în practică cunoştinţele lor teoretice. Aceasta se poate observa mai ales în ce priveşte corectitudinea exprimării. Explicaţia o găsim, printre altele, în faptul că studenţii întîlnesc adesea în viaţa de toate zilele, şi chiar şi la universitate, expresii greşite. Nici predarea metodică a redactării şi compunerii nu este încă satisfăcătoare. În viitor va trebui să acordăm o mai mare atenţie acestui fapt, mai ales în cursul anului I.

Mai sînt lipsuri şi în privinţa îmbogăţirii vocabularului studenţilor, a modului de întrebuinţare a materialului lexical însuşit, a posibilităţii de a se exprima uşor. Vocabularul studenţilor noştri nu este destul de bogat, destul de expresiv, ei nu ştiu să folosească aşa cum trebuie materialul lexical cunoscut, în aşa fel încît stilul lor să devină mai variat, mai plin de viaţă. Ei înclină mai mult să folosească expresii seci, banale, iar în exprimarea studenţilor veniţi de la ţară persistă particularităţile dialectale.

Destul de frecvente sînt şi greşelile de pronunţare şi de accentuare, precum şi cele de intonaţie.

Pentru a lichida aceste lipsuri trebuie ca şi cadrele didactice care nu au ca specialitate filologia să acorde o atenţie mai mare dezvoltării pregătirii lingvistice a studenţilor.

Pregătirea studenţilor care au absolvit anul acesta secţia de limba maghiară a fost bună, aşa cum s-a văzut şi la lecţiile practice. Lipsurile dovedite în domeniul cunoştinţelor gramaticale se datoresc vechiului plan de învăţămînt, care nu prevedea predarea limbii maghiare contemporane, studenţii rămînînd cu cunoştinţele gramaticale dobîndite în anul I. Experienţa cîştigată cu ocazia

pregătirii lucrărilor pentru examenul de stat ne-a atras atenţia asupra faptului că studenţii nu şi-au însuşit în timpul celor patru ani de studii, în măsura cuvenită, metodele de lucru proprii filologiei şi nici tehnica redactării compunerilor. Aceasta s-a văzut mai ales cînd au trebuit să prelucreze materialul adunat. Cauza este că studenţii nu au destul timp să pregătească în mod temeinic lucrările de seminar, numărul lor fiind prea mare. Studenţii noştri s-au obişnuit să-şi întocmească lucrarea de seminar în cîteva zile.

Pe viitor trebuie să dăm o importanţă mai mare împărţirii juste a timpului acordat lucrărilor de seminar, îndrumărilor şi dicuţiilor privind aceste lucrări.

Predarea limbii maghiare studenţilor care nu au ca specialitate limba maghiară s-a făcut la secţia de limba rusă, de pedagogie şi de istorie şi filozofie. Aici ne-am propus ca scop însuşirea de către studenţi a cunoştinţelor de gramatică descriptivă, de ortografie şi de compunere. Nivelul predării a corespuns în general nivelului şcolilor medii, deoarece majoritatea studenţilor din anul I a fost relativ slab pregătită în această direcţie.

Rezultatele de sfîrşit de an ale studenţilor de la limba rusă au fost în general bune. Ei cunosc teoretic şi practic problemele gramaticii limbii maghiare, asemănările şi deosebirile esenţiale dintre limba maghiară şi limba rusă. Rezultatele au fost mai slabe la studenţii de la pedagogie şi psihologie, dar mai ales la cei de la istorie şi filozofie. Şi aceasta nu este numai o urmare a faptului că aici numărul studenţilor în general slab pregătiţi a fost mai mare, ci se datoreşte şi faptului că aceşti studenţi n-au înţeles importanţa învăţării limbii materne. Ei nu văd o legătură nemijlocită între specialitatea lor şi limba maghiară. Totuşi, în cursul anului, mai mulţi studenţi au realizat succese frumoase şi chiar cei mai slabi au făcut progrese. Una dintre lipsurile principale în predarea limbii maghiare, la studenţii care nu au ca specialitate limba maghiară, este că studenţii nu ştiu să lege îndeajuns teoria de practică, nu ştiu să aplice în practică cunoştinţele teoretice însuşite. Iese în evidenţă mai ales numărul mare de greşeli în legătură cu întrebuinţarea virgulei. În teorie ei ştiu că trebuie să pună virgulă între aceleaşi părţi de propoziţie, că părţile propoziţiilor compuse se despart prin virgulă, ştiu să analizeze corect propoziţia, totuşi în scris nu pun virgulă sau pun virgule de prisos. Au învăţat să folosească corect şi postpoziţiile, totuşi în practică greşesc adesea în această privinţă.

Pentru a îmbunătăţi predarea limbii maghiare în universitate, este necesar ca la examenul de admitere să examinăm, în afară de cunoştinţele de literatură, şi cunoştinţele de limbă şi de gramatică. Trebuie să examinăm, în afară de ortografie şi de priceperea în materie de compunere a candidaţilor, felul lor de a expune, precum şi capacitatea lor de a se exprima corect şi literar.

Atenţia profesorilor de literatură trebuie să se îndrepte şi asupra învăţării pe de rost a cît mai multe texte clasice. Trebuie să introducem în programul anilor I—al III-lea ore de lectură, de pronunţare corectă şi în genere ore puse în slujba dezvoltării capacităţii de predare a studenţilor. Credem că este necesar ca în

anul al IV-lea, în cadrul seminarului special, să repetăm în mod sistematic, în primul rînd pe baza istoriei, gramatica limbii maghiare contemporane.

În legătură cu predarea limbii maghiare studenţilor de la celelalte secţii, propunem să se introducă predarea limbii maghiare şi studenţilor care şi-au ales ca specialitate romîna. Pentru dezvoltarea continuă, pe viitor, a pregătirii lingvistice, atît a studenţilor de specialitate, cît şi a celor care nu sînt de specialitate, este deosebit de important ca însemnările şi cursurile profesorilor să fie exemplare şi din punct de vedere lingvistic. Profesorii trebuie deci să arate prin cursurile lor că o cunoaştere perfectă a limbii, întrebuinţarea unui limbaj colorat, a unui stil variat, contribuie în mare măsură la înţelegerea celor expuse, la deşteptarea interesului studenţilor, făcîndu-i să îndrăgească specialitatea respectivă. Membrii catedrei de limbă şi literatură trebuie să sublinieze cu orice ocazie, în timpul discutării operelor analizate, expresiile frumoase şi variate, posibilităţile de exprimare pe care le oferă limba, şi astfel să lupte împotriva schematizării şi inexpresivităţii limbii studenţilor. În lucrările scrise trebuie să pretindem studenţilor să folosească o limbă corectă şi să-şi dea osteneala să aibă un stil variat, plin de vigoare. Profesorii de alte specialităţi au datoria să controleze în mai mare măsură ortografia şi felul în care au fost redactate lucrările de seminar, dările de seamă şi rezumatele din lectura particulară.

În încheiere, am dori să subliniem încă o dată că o condiţie de importanţă fundamentală pentru îmbunătăţirea predării limbii atît în şcolile medii, cît şi în învăţămîntul superior, este cunoaşterea şi cultivarea limbii maselor largi muncitoare. Instituţiile noastre culturale, ziarele, revistele, institutele ştiinţifice trebuie să desfăşoare pe acest tărîm o vastă activitate educativă. În spiritul operelor lingvistice staliniste trebuie să facem cunoscut importantul rol social al limbii, importanţa formării culturii, socialistă în fond, naţională în formă. Numai astfel putem asigura o bază solidă predării limbii în şcoală.

★

La adunarea materialului şi la redactarea articolului de faţă au participat următorii tovarăşi din Cluj:

Bencze Lidia, învăţătoare la Liceul teoretic.

Molnár Emma, profesoară de limba maghiară la Şcoala elementară nr. 22, clasele V—VII.

Fejér Miklós, profesor de limba maghiară la Liceul de băieţi nr. 2 cu limba de predare maghiară;

Nagy Jenö, profesor de limbă maghiară la Şcoala medie pedagogică cu limba de predare maghiară;

Vámszer Márta, lector de limba maghiară la catedra de filologie maghiară a Universităţii Bolyai;

Gábffy Mózes, lector de limba maghiară la catedra de filologie maghiară a Universităţii Bolyai, şi

Márton Gyula, conferenţiar de limba maghiară la catedra de filologie maghiară a Universităţii Bolyai, responsabilul colectivului.

CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

ACTIVITATEA COLECTIVELOR DE DIALECTOLOGIE DE LA INSTITUTELE DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI ŞI CLUJ

În epoca de construire a socialismului, prin colectivizarea şi mecanizarea agriculturii, prin industrializarea ţării, precum şi prin răspîndirea bunurilor culturii în masele largi ale populaţiei, anumite regiuni izolate sau înapoiate în trecut se dezvoltă într-un ritm rapid. În aceste condiţii, influenţa nivelatoare a normelor limbii literare se face tot mai mult simţită, neologismele pătrund masiv la ţară, se tinde spre o unificare şi o modernizare a terminologiei folosite în unele ramuri de producţie: într-un cuvînt, se accelerează procesul de dispariţie a diverselor graiuri, fenomen care pune probleme deosebit de interesante pentru studiile de dialectologie.

Dialectologii au sarcina de a înregistra, atîta timp cît mai există, graiurile cu particularităţi arhaice, care prezintă un interes deosebit pentru gramatica istorică şi pentru istoria limbii, de a urmări împletirea şi lupta dintre formele vechi, locale, şi cele noi, literare.

Pentru a surprinde la timp schimbările amintite şi pentru a putea cerceta cît mai multe regiuni — care prezintă probleme multiple şi variate — e nevoie, în primul rînd, să se formeze numeroase cadre noi. În acest scop, la institutele de lingvistică din Bucureşti şi Cluj ale Academiei R.P.R. s-au organizat colective de dialectologie; în aceste colective, cadre cu experienţă se ocupă de pregătirea tinerilor, absolvenţi sau studenţi în ultimii ani ai facultăţilor de filologie. De asemenea, s-au luat măsuri ca, în scurt timp, colectivele să fie înzestrate cu aparatura necesară (magnetofoane, fonografe, aparate de fotografiat etc.).

În domeniul dialectologiei, cercetătorii se formează mai ales în munca pe teren şi, în vederea acestui scop, colectivele de la cele două institute au organizat o ieşire pe teren, în comun.

În conformitate cu planul de muncă pe anul 1953 al celor două institute, s-a ales pentru anchetă Valea Jiului, regiune care s-a dezvoltat mult şi rapid în ultimul timp, datorită mineritului şi avîntului industriei în general; această

regiune prezintă încă unele particularități arhaice în graiul băştinaşilor, dar limba oficială are numeroase posibilități de răspîndire prin contactul permanent al locuitorilor cu tehnicieni care vorbesc limba literară, prin şcoală, prin presa centrală şi cea locală, prin diversele forme de activitate politică şi sindicală, prin aparatele de radio şi prin difuzoarele foarte numeroase — regiunea fiind electrificată. Un interes special prezintă în Valea Jiului problema terminologiei miniere, care a suferit schimbări de dată recentă, în sensul modernizării ei, în legătură cu perfecționarea metodelor de lucru în această ramură de producție.

Ancheta din Valea Jiului s-a desfăşurat între 31 august şi 8 septembrie 1953. La efectuarea ei au participat echipe ale colectivelor de dialectologie de la cele două institute, precum şi o echipă de la Universitatea Bolyai din Cluj, cu următoarea componență: P. Neiescu, L. Onu, I. Pătruț (responsabil) şi R. Todoran, de la Institutul de lingvistică din Cluj; M. Gálffy (responsabil) şi J. Szábo, de la Universitatea Bolyai din Cluj, pentru anchetarea subiectelor cu limbă maternă maghiară; I. Calotă, B. Cazacu (responsabil), G. Ghițu, M. Grigorescu, C. Otobîcu şi M. Sala, de la Institutul de lingvistică din Bucureşti.

Între 24—31 august, echipa colectivului de dialectologie de la Institutul de lingvistică din Bucureşti, formată în majoritate din cadre tinere, luase un prim contact cu terenul în Valea Sebeşului (regiunea Hunedoara), unde a lucrat cu o altă echipă a Institutului de lingvistică din Cluj, condusă de M. Zdrenghea.

Ancheta din Valea Jiului a avut următoarele obiective: schimbul de experiență între colectivele de dialectologie de la cele două institute pentru unificarea transcrierii şi pentru experimentarea proiectului de chestionar; inițierea tinerelor cadre în tehnica cercetărilor pe teren; un sondaj cu privire la graiurile din această regiune în vederea anchetei definitive care se va face în vara anului 1954.

Pentru atingerea ultimului obiectiv — efectuarea anchetei preliminare — s-a urmărit cercetarea a cît mai multe localități, lăsîndu-se la o parte punctele care fuseseră anchetate pentru «Atlasul lingvistic romîn» (Cimpa, cătun al comunei Petrila, şi Livezeni; în Cîmpul-lui-Neag, care fusese anchetat pentru ALR, s-a făcut doar o scurtă anchetă de verificare a datelor). Localitățile cuprinse în anchetă au fost: Lupeni, Uricani, Dealul Babei, Iscroni, Bănița, Paroşeni, Aninoasa, Cîmpul-lui-Neag şi Lonea (ultima a fost cercetată numai de tovarăşii de la Universitatea Bolyai).

Cadrul geografic al aşezărilor nu e peste tot acelaşi. Unele sate cercetate sînt aşezate în vale, cu locuințele apropiate şi strînse una lîngă alta (de exemplu localitatea Paroşeni). Altele, ca Dealul Babei şi Bănița, sînt aşezate pe coaste muntoase, cu casele răsfirate la distanțe mari. În sfîrşit, în localități ca Lupeni sau Aninoasa, deşi aşezate în vale, casele băştinaşilor se întind, mai ales sus pe deal, depărtate unele de altele.

Regiunea prezintă un mare amestec de populație, din diferite regiuni ale țării, dezvoltarea industriei şi mai ales a mineritului, atrăgînd numeroşi oameni, în special în centrele mai importante (ca Lupeni, Petrila, Petroşani etc.). Din punctul

de vedere al naționalității, predomină romînii și maghiarii (în proporții diferite de la o localitate la alta), dar în mine lucrează și mineri de diverse alte naționalități: germani, cehi, polonezi etc.

Bătinașii romîni mai în vîrstă cunosc maghiara destul de bine, mai ales aceia care au făcut școală maghiară înainte de primul război mondial. Tinerii romîni au cunoștințe mult mai reduse de limba maghiară; aceia din localitățile cu populație numai romînească (Cîmpul-lui-Neag, Dealul Babei ș.a.) nici nu cunosc maghiara. În schimb tinerii maghiari vorbesc romîneşte mai bine decît bătrînii.

Ocupația principală a locuitorilor este mineritul — cu diversele lucrări anexe de suprafață; agricultură se face în foarte mică măsură; de asemenea mulți locuitori se ocupă cu cărăușia și cu creșterea vitelor. În ultimul timp s-au dezvoltat în regiune fabricile de textile și de materiale de construcție care absorb numeroase brațe de muncă, mai cu seamă din rîndul femeilor. Femeile casnice se ocupă cu prelucrarea cînepii și a lînii: tors, împletituri, țesături.

În munca pe teren, pentru ca schimbul de experiență să se realizeze în condiții cît mai bune, s-a stabilit și s-a respectat principiul ca în componența fiecărei echipe, care urma să facă un sondaj în graiul unei anumite localități, să intre tovarăși din ambele colective.

Culegerea materialului lingvistic s-a efectuat cu ajutorul mai multor chestionare (un chestionar fonetic, un «chestionar general», un chestionar sintactico-stilistic, un chestionar referitor la terminologia mineritului), precum și pe bază de convorbiri asupra unor anumite teme, cu subiectele de anchetat.

În cursul anchetei s-au observat unele lipsuri în ceea ce privește alcătuirea chestionarelor: ordinea în care urmau întrebările nu era întotdeauna cea mai potrivită; lipseau din chestionar unele întrebări speciale referitoare la particularitățile specifice graiului din regiunea cercetată; chestionarul întocmit în vederea urmăririi terminologiei miniere cuprindea, pe lîngă o serie de chestiuni legate de procesul de extracție a cărbunelui, și unele întrebări referitoare la procesul de extracție a aurului. Realitățile de pe teren au impus cercetătorilor, chiar în timpul desfășurării anchetei, simplificarea, în unele privințe, a chestionarelor și, în același timp, completarea lor cu anumite întrebări legate de specificul graiului din această regiune. Materialul adunat în cursul anchetei preliminare oferă posibilitatea punerii la punct a chestionarelor în vederea anchetei definitive din vara anului 1954.

Insuficiența — atît din punct de vedere cantitativ, cît și din punct de vedere calitativ, datorită primului contact al unor tovarăși cu terenul — a materialului cules nu permite o caracterizare completă a graiului din Valea Jiului. Ca atare, prezentăm mai jos doar cîteva observații sumare cu privire la particularitățile graiului vorbit în această regiune.

Din punctul de vedere al lexicului, graiul din localitățile cercetate prezintă o serie de termeni dialectali pe care îi întîlnim răspîndiți și în unele din regiunile învecinate: Țara Hațegului, părțile nord-estice ale Bănatului, Oltenia. Răs-

pîndirea acestor termeni poate fi pusă în legătură şi cu mişcarea de populaţie care a avut loc dinspre aceste ţinuturi spre centrele din Valea Jiului; nu trebuie uitate, de asemenea, legăturile mai mult sau mai puţin durabile care au existat încă înainte vreme între aceste ţinuturi pe de o parte şi regiunea Văii Jiului pe de altă parte. Iată o serie de termeni dialectali care apar şi în Banat sau în Oltenia: *bădiṋ* « putină în care se bate untul » (Ban.), *cliant* « stîncă prăpăstioasă » Ban.); *fiaụ̯ulare* «bulfeu la jug» (Ban., Olt., Trans.), *mătcă* « băţ cu care se alege laptele în putinei» (Ban., Olt., Trans.), *şt'omp* «ţăruş» (Ban., Olt.), *şt'ircă* «băţ cu care se amestecă zărul pus la fiert » (Olt.), *torişt'e, turişt'e* «ţarc» (Olt., Trans.) ş.a. Alături de aceste cuvinte găsim o serie de termeni de origine maghiară care ne îndreaptă mai ales spre o provenienţă transilvăneană: *astaluş* « tîmplar », *curdă* « turmă de vite », *ler* « rolă », *manoş* « arătătorul de la ceas ».

Se poate observa o varietate deosebită în ceea ce priveşte originea termenilor. Alături de termenii de origine maghiară, foarte răspîndiţi (la exemplele amintite mai sus se pot adăuga numeroase altele: *baị* « necaz », *biụ̯uşag* « belşug, recoltă bună », *tolcer* « pîlnie », *vig* « sul de pînză » etc.), întîlnim termeni de origine slavă (cei mai mulţi împrumutaţi din sîrbă (*cliant* « stîncă », *podrum* « pivniţă ») şi germană (*clupă* « compas forestier », *drot* « sîrmă », *glajă* « sticlă », *ştrimf* « ciorap » etc.).

Termenii germani se întîlnesc mai ales în domeniul terminologiei miniere, fapt care se explică prin aceea că procesul de exploatare a cărbunelui în Valea Jiului a fost început de societăţi germane, cu tehnicieni şi lucrători germani. Iată cîţiva termeni de acest fel: *corfă* « un fel de ascensor cu care se coboară în mină », *laụ̯făr* « vagonetar », *obăr* « maistru », *ort* « locul de muncă în mină », *pichamăr* « ciocan de abataj », *ştiţ* « partea îngustă a unei galerii », *ştaị̯găr* « şef de echipă » ş.a. Unele dintre aceste cuvinte încep să fie înlocuite cu termenii romîneşti corespunzători. Astfel, în loc de *corfă*, cei mai tineri spun *colivie*, în loc de *pichamăr*, se aude tot mai des *ciocan de abataj*.

În domeniul fonetismului sînt de remarcat unele particularităţi arhaice: păstrarea diftongului *ęa* (în cuvinte ca: *męasă* « masă », *pęană* « pană »; în unele cazuri acest diftong în loc de a evolua la *e*, s-a oprit la faza *ę* (deschis): *pęl'ĕ.* «piele », *lęmńĕ* « lemne »); păstrarea lui *ń* (în cuvinte ca: *rîńĕ* « râie », *calcâń* « călcîi », *cuń* « cui », fenomen care se întîlneşte şi în graiul bănăţean). Dintre celelalte particularităţi fonetice caracteristice graiului din această regiune amintim trecerea lui *ă* neaccentuat la a sau la o vocală de timbru intermediar între *ă* şi *a* (*paun* « păun », *calcîń* « călcîi »), păstrarea labialelor *(p, b, f, v, m)* în general nealterate, muierea consoanelor *t, d* urmate de *e, i d'esculţ, d'int'e, d'es, frat'e)*, trecerea africatei *ģ* la fricativa *j* (în cuvinte ca: *plînje* « plînge », *jeme* « geme », *jinjiĕ* «gingie») etc.

În domeniul morfologiei şi al sintaxei: alături de formele obişnuite, în limba literară, ale substantivelor feminine de declinarea I terminate în *ęa (stea, măsea)*, circulă, mai ales în vorbirea bătrînilor, şi formele *stęaụ̯ă, măsęaụ̯ă ;* de asemenea, pe lîngă forma veche de plural în *-e* a substantivelor feminine de declinarea I

(*talpe*, *stîne* etc.) apar şi formele mai noi (*tălpĭ*, *stînĭ*). În flexiunea verbală sînt de remarcat formele de indicativ prezent, caracteristice graiului transilvănean, fără dezinenţa *-ez*, *-ezi*, *-ează* (de ex.: *lucru*, *lucri*, *lucră*); pentru persoana a III-a plural a imperfectului indicativ s-a înregistrat mai des forma etimologică, fără *-u* (ei *cînta*, ei *lucra*); formele de persoana a III-a plural a mai mult ca perfectului indicativ apar fără *-ră* (ei *cîntasă*, ei *văzusă* etc.); conjunctivul perfect se formează cu ajutorul conjunctivului prezent al verbului *a fi*, cu forme deosebite pentru fiecare persoană: *să fiu cîntat*, *să fii cîntat*, *să fiie cîntat*, *să fim cîntat*, *să fiţ cîntat*, *să fiie cîntat*; la imperativul negativ s-au păstrat încă formele vechi în *-reţ* (*nu cîntareţ*, *nu fugireţ*).

În locul genitiv-dativului se întrebuinţează uneori construcţia prepoziţională cu *la*: *zestrea la mama* « zestrea mamei », *dau fîn la cal* « dau fîn calului », *dau calu la Toma* « dau lui Toma calul ».

Interesul pe care îl prezintă materialul lingvistic din regiunea cercetată îndreptăţeşte organizarea unei anchete pe plan mare; rezultatele acestei anchete vor permite redactarea unei monografii a graiurilor din Valea Jiului.

În realizarea acestei monografii, ancheta din vara anului 1953 constituie doar un punct de plecare în vederea unei cercetări amănunţite a graiului, pe baza unei documentări serioase, cu ajutorul aparaturii necesare şi cu cadre mai bine pregătite datorită experienţei câştigate pe teren.

Colectivele de dialectologie de la Institutele de lingvistică
din Bucureşti şi Cluj

ANALIZA
ACTIVITĂȚII REVISTEI «LIMBA ROMÎNĂ»

În dorința de a ridica nivelul științific și ideologic al revistei « Limba romînă » și de a o ajuta să-și îndeplinească sarcinile trasate de Prezidiul Academiei R.P.R., redacția revistei împreună cu direcția Institutului de lingvistică din București au organizat în ziua de 17 octombrie 1953 o dezbatere critică a numerelor apărute în acest an. La dezbatere au participat membri ai Consiliului științific al Institutului și un număr de colaboratori și invitați.

Referatul alcătuit de un colectiv de colaboratori ai Institutului a analizat în primul rînd revista « Limba romînă » în comparație cu publicațiile lingvistice care apăreau în trecut. Spre deosebire de aceste publicații, « Limba romînă » s-a preocupat în mod consecvent de a face cunoscute maselor largi o serie de probleme importante de lingvistică și de a lega permanent aceste probleme de practica predării limbilor în școlile de diferite grade.

O deosebită importanță o prezintă articolele de gramatică și vocabular (« Unele probleme de fonetică în lumina învățăturii staliniste despre limbă » și « Fondul principal de cuvinte al limbii romîne » de acad. Emil Petrovici etc.), precum și o serie de extrase din « Gramatica limbii romîne », elaborată de Institutul de lingvistică.

În lumina ultimelor lucrări ale lingviștilor sovietici, rubrica « Limbă și literatură » a publicat o serie de interesante articole cu privire la studiul limbii literare.

În sprijinul procesului de învățămînt, o importanță deosebită a dovedit rubrica « Metodica predării limbilor », la care colaborează în special cadre didactice. S-au publicat articole în legătură cu analiza gramaticală și stilistică în școală, precum și cu predarea comparativă a limbilor romînă și rusă. Este un fapt îmbucurător că unele articole (de ex. articolul despre morfeme) au dat naștere la discuții rodnice.

Viața științifică a Institutului a fost reflectată în bună parte în rubrica « Cronica științifică ».

În scopul informării maselor largi de cititori asupra ultimelor realizări ale lingvisticii sovietice, s-au recenzat numeroase lucrări de lingvistică şi publicaţii sovietice (de ex. revistele « Voprosî iazîkoznaniia », « Ruskii iazîk v şkole » etc.).

Analizând în felul acesta realizările obţinute pînă acum în activitatea revistei, referatul a scos în evidenţă şi latura negativă. Din lipsa unui plan tematic de perspectivă a rezultat o slabă legătură organică între articolele publicate la o anumită rubrică, în special între articolele de gramatică şi vocabular. Redacţia nu a reuşit să dea o orientare justă rubricii « Limbă şi literatură », neglijînd studiul limbii literare în operele scriitorilor clasici şi contemporani, precum şi problema terminologiei ştiinţifice şi tehnice. Neţinînd seama de criticile care i s-au adus în repetate rînduri, revista nu s-a preocupat de loc de reconsiderarea lingviştilor noştri progresişti din trecut. După aproape un an de activitate, revista nu a publicat încă nici un articol privitor la această problemă.

Referatul a arătat de asemenea că a existat o slabă legătură între redacţie şi autorii materialelor publicate, ceea ce explică nivelul ştiinţific scăzut al unor articole, precum şi folosirea nejustă a unor termeni de specialitate (de ex. « părţi de cuvînt » în loc de « părţi de vorbire »).

Redacţia nu s-a preocupat în măsură suficientă de o colaborare mai strînsă cu şcolile de toate gradele. Acestui fapt i se datoreşte caracterul prea general al unor articole şi neglijarea tocmai a problemelor mai actuale şi mai urgente ale învăţămîntului. S-a criticat de asemenea cu multă ascuţime superficialitatea cu care au fost redactate unele răspunsuri date cititorilor, la rubrica « Consultaţii ». În partea finală, referatul s-a ocupat de unele probleme de limbă, scoţînd în evidenţă numeroase greşeli în traduceri şi chiar în articole originale. Căutînd să se analizeze cauzele lipsurilor semnalate, referenţii au arătat şi unele deficienţe în organizarea muncii. Ei au criticat sistemul de « muncă în asalt » care se practică adesea, precum şi faptul că nu există colective de specialişti care să refere asupra articolelor primite la redacţie.

Referatul a prezentat în încheiere o serie de propuneri pentru îmbunătăţirea activităţii şi calităţii revistei, şi anume: întocmirea unui plan tematic pentru anul 1954; strîngerea legăturii între revistă şi învăţămînt (în special prin cercurile pedagogice), între revistă şi Uniunea scriitorilor din R.P.R., precum şi A.S.I.T.; pregătirea unei dezbateri cu caracter mai larg cu cititorii revistei, în primul trimestru al anului 1954; publicarea în diferite reviste şi ziare a unor articole de popularizare a noii ortografii etc.

Referatul a fost ascultat cu deosebit interes şi a prilejuit ample discuţii, la care au participat membri ai Consiliului ştiinţific, academicieni, colaboratori ştiinţifici etc.

Luînd cuvîntul la discuţii, acad. Emil Petrovici a subliniat necesitatea înfiinţării unor rubrici noi, corespunzătoare preocupărilor multiple ale revistei şi cerinţelor maselor largi cărora li se adresează ea. D-sa a propus înfiinţarea unei

rubrici: «Legătura dintre istoria limbii şi istoria poporului», unde s-ar putea publica studiile de toponimie, antroponomie etc. Referindu-se la criticile aduse articolelor publicate la rubrica «Limbă şi literatură», acad. Emil Petrovici a arătat în continuare că astfel de articole trebuie să se preocupe şi de studierea măiestriei artistice a scriitorilor, nu numai de aspectele pur lingvistice.

Exprimîndu-şi părerea asupra referatului prezentat în şedinţă, Em. Vasiliu consideră că s-a acordat prea multă atenţie aspectului tehnic al revistei, în dauna unor probleme de principiu, de orientare generală. Din lipsa unui plan tematic de perspectivă, redacţia n-a putut să-şi îndrume colaboratorii spre problemele actuale ale lingvisticii noastre. Pe viitor, ar trebui să se trateze o serie de probleme de gramatică, puţin studiate pînă acum, cum ar fi în primul rînd probleme de sintaxă istorică a limbii romîne. Pe lîngă aceasta, ar trebui publicate studii asupra limbii scriitorilor noştri, analizată din punct de vedere lingvistic. Cele două articole ale prof. T. Vianu s-au îndepărtat uneori de la acest principiu, tratînd cu deosebire probleme de estetică literară.

Prof. T. Vianu a prezentat punctul său de vedere asupra problemelor de măiestrie artistică în opera literară şi asupra locului lor în cadrul lingvisticii. Exprimarea literară a marilor scriitori este o dezvoltare a posibilităţilor artistice ale limbii. Tocmai de aceea studiile care analizează operele literare din acest punct de vedere nu depăşesc preocupările unei reviste de lingvistică. Cei care consideră că scopul unei astfel de publicaţii este numai să asigure o exprimare corectă a gîndirii nesocotesc în parte definiţia stalinistă a limbii, care arată că limba este nu numai un instrument de comunicare, ci şi un instrument de luptă, de dezvoltare a societăţii. Prof. T. Vianu a subliniat în continuare faptul că limba dobîndeşte însemnătate în cultura unei naţiuni nu numai pentru că ajunge să fie corectă, ci şi pentru că reuşeşte să cristalizeze în operele marilor scriitori acele lucrări cu care naţiunile depăşesc timpul limitat în care trăiesc.

Referitor la aceeaşi problemă a vorbit şi Theodor Delcev, student bulgar în anul al IV-lea la Facultatea de filologie din Bucureşti. Bazîndu-se în special pe lucrările savantului sovietic Efimov, el a arătat că studiul limbii unui scriitor trebuie să fie o sinteză între lingvistică şi ştiinţa literaturii. În lumina acestui principiu se văd limpede atît lipsurile articolelor prof. T. Vianu, care a dat precădere problemelor de estetică, cît şi ale articolului «Cuvinte de origine rusă în opera lui Ion Creangă» de I. Moise, care a neglijat cu totul specificul artistic al operii lui Creangă.

Theodor Delcev s-a ocupat în continuare de recenzia asupra volumului acad. Iorgu Iordan «Nume de locuri romîneşti în R.P.R.», recenzie apărută în nr. 1 al revistei. El a arătat că lipsurile cele mai importante ale lucrării n-au fost sezisate de recenzie, iar unele critici aduse n-au fost pe deplin justificate.

Pentru rezolvarea problemelor de limbă literară, Gh. Bulgăr propune să se stabilească un contact mai strîns între redacţia revistei şi Uniunea scriitorilor. Redacţia ar trebui de asemenea să colaboreze cu Societatea de ştiinţe istorice,

filologice şi folclor, care are filiale în toată ţara şi poate da un material interesant şi bogat.

În continuarea discuţiilor a luat cuvîntul L. Dănilă, profesor la o şcoală medie din Bistriţa, care a criticat referatul prezentat în şedinţă pentru că n-a atins problemele esenţiale, de principiu. Referindu-se la problema legăturii cu şcoala, d-sa a arătat că lucrătorii din învăţămînt aşteaptă mai mult de la revista « Limba romînă », în special în problemele de gramatică, întrucît manualele existente au încă lipsuri serioase. Revista trebuie să ajungă şi să fie citită în fiecare centru raional sau şcolar, iar membrii colectivului de redacţie trebuie să discute cît mai des cu profesorii pentru a vedea care sînt problemele cele mai urgente şi mai acute care îi frămîntă.

Cîţiva colaboratori ai Institutului s-au ocupat de necesitatea întocmirii unui plan tematic, şi în cadrul acestui plan au propus înfiinţarea unor rubrici noi, cum ar fi « Lingvistică generală » şi « Probleme de terminologie tehnică ». Articolele de la rubrica « Limbă şi literatură » trebuie să reprezinte, dacă nu soluţionări definitive, cel puţin încercări de a elabora o metodă ştiinţifică de studiere a limbii literare. S-a propus de asemenea ca toate articolele publicate să fie în prealabil discutate de un grup de referenţi specialişti, pentru a se evita pe viitor publicarea unor materiale necorespunzătoare.

Au adus de asemenea contribuţii în cadrul discuţiilor: acad. Iorgu Iordan, acad. Al. Rosetti, N. Dănilă şi alţii.

I. Rizescu, secretar de redacţie, a arătat că referatul n-a folosit în întregime articolul publicat în « Scînteia », unde au fost analizate lipsurile revistei « Limba romînă ». Aşa se explică de ce referatul a dat prea puţină importanţă problemei orientării ideologice marxiste a revistei.

O lipsă serioasă în activitatea redacţiei a fost faptul că n-a ţinut o legătură mai strînsă cu colaboratorii, că uneori n-a cercetat cu toată seriozitatea materialele trimise spre publicare. Au fost cazuri cînd un articol stătea şase-şapte luni în redacţie fără să fie luat în seamă.

După discuţii au urmat concluziile direcţiei Institutului. S-a arătat că referatul, deşi combativ, n-a reuşit să deosebească totdeauna esenţialul de neesenţial. Trecînd cu uşurinţă peste probleme de bază, neprezentînd revista în lumina progresului realizat, referatul n-a putut să orienteze just discuţiile. Cu toate că a arătat multe din realizările şi lipsurile revistei, referatul a omis totuşi unele aspecte esenţiale. Cea mai importantă lipsă a revistei este că ea nu a reuşit să oglindească pînă acum linia de dezvoltare a lingvisticii noastre. La aceasta se adaugă şi faptul că în coloanele revistei n-au apărut destule studii şi cercetări personale ale lingviştilor romîni. Revista « Limba romînă » trebuia să popularizeze problemele lingvisticii, să facă cunoscut marilor mase de cititori care este orientarea justă în diferite probleme de lingvistică. Altă lipsă a revistei este că ea nu reflectă problemele care preocupă în prezent Institutul. Lipsurile observate, din care unele s-au reflectat în referatul prezentat în şedinţă şi în discuţii, se da-

toresc faptului că revista nu a reuşit să aplice consecvent îndrumările date de Prezidiul Academiei R.P.R. Astfel, nu întreg comitetul de redacţie participă la lucrările de pregătire a fiecărui număr. Comitetul de redacţie ţine rar şedinţe în care să discute şi să aprobe materialul înainte de a fi dat la tipar. Direcţia Institutului şi redacţia trebuie să procedeze de îndată la reorganizarea şi lărgirea comitetului de redacţie şi la întocmirea unui plan tematic, pe baza căruia să organizeze pe viitor munca cu colaboratorii revistei.

Referatul prezentat în şedinţă, discuţiile ample purtate în jurul aspectelor esenţiale din activitatea revistei « Limba romînă », precum şi concluziile care au reieşit din dezbatere, vor ajuta redacţia revistei să lichideze lipsurile semnalate, să publice un material mai bogat şi mai interesant şi să-şi asigure o orientare ştiinţifică justă marxistă în problemele fundamentale ale lingvisticii. În felul acesta, nivelul calitativ al revistei se va îmbunătăţi simţitor, pentru a corespunde cerinţelor tot mai mari ale maselor largi de cititori.

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

«Problemele Lingvisticii Moldoveneşti»
Editura Academiei de Ştiinţe a U. R. S. S., 1953. (220 p.)

In decembrie 1951 a avut loc la Chişinău sesiunea ştiinţifică a Institutului de lingvistică al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. şi a Institutului de istorie, limbă şi literatură al filialei moldoveneşti a Academiei, care a avut ca obiect problemele lingvisticii moldoveneşti. Culegerea «Problemele lingvisticii moldoveneşti» cuprinde un număr de comunicări ţinute la această sesiune. In ele sînt tratate problemele de bază ale limbii moldoveneşti, ca de exemplu: structura gramaticală a limbii moldoveneşti, fondul ei principal de cuvinte, lexicul, originea limbii moldoveneşti, istoria, specificul ei, locul pe care-l ocupă limba moldovenească printre limbile romanice şi în special printre limbile romanice de răsărit, dialectele moldoveneşti, problema îmbunătăţirii ortografiei moldoveneşti, mijloacele de îmbogăţire a limbii literare moldoveneşti, influenţa slavă în limba moldovenească, importanţa şi rolul influenţei ruse asupra limbii moldoveneşti etc. Toate aceste probleme n-au putut fi rezolvate înainte de apariţia lucrării lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii», datorită dominaţiei marrismului în lingvistica moldovenească. Materialele sesiunii unite subliniază necesitatea studierii grabnice a acestor probleme şi arată căile de urmat în rezolvarea lor.

Culegerea începe cu comunicarea acad. V. V. Vinogradov: «Principalele sarcini ale ştiinţei sovietice despre limbă în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică». Acad. V. V. Vinogradov, subliniind importanţa lucrării lui I. V. Stalin «Marxismul şi problemele lingvisticii» pentru dezvoltarea lingvisticii sovietice, arată că ea constituie baza teoretică pentru orice cercetări în domeniul lingvisticii. Vorbind despre influenţa dăunătoare a marrismului, el arată că în lingvistica moldovenească aceasta s-a manifestat în teoria greşită a transformării limbii moldoveneşti dintr-o limbă romanică într-una slavă. Confundarea de către marrişti a limbii cu cultura a dus în lingvistica moldovenească la identificarea unor elemente din lexic, destul de depărtate de fondul principal de cuvinte, şi a unor fenomene de ortografie cu calităţile structurale ale limbii populare. Mai departe, autorul indică, pentru studierea istorică a unei limbi, pentru descoperirea legilor ei de dezvoltare, metoda studiului limbii în cadrul familiei de limbi înrudite. «Astfel, studiul limbii moldoveneşti — scrie V. V. Vinogradov — al apariţiei şi dezvoltării ei, al legilor ei interne de dezvoltare în sistemul celorlalte limbi romanice, în special al limbilor romanice de răsărit, în cadrul lingvisticii romanice istorico-comparative, ar ajuta pe lingviştii moldoveni să înţeleagă mai profund natura limbii moldoveneşti contemporane, particularităţile ei specifice, raporturile ei cu limba romînă, limitele şi formele în care ea îşi însuşeşte puternica influenţă a limbii ruse contemporane». Subliniind importanţa pe care o are baza dialectală populară pentru cristalizarea limbii naţio-

nale, autorul indică mai departe ca o sarcină a filologilor şi scriitorilor moldoveni studierea amănunţită şi aprofundată a graiurilor din jurul Chişinăului. Se arată apoi importanţa studiului pe plan istoric al structurii gramaticale, al fondului principal de cuvinte, pentru stabilirea legilor interne de dezvoltare a unei limbi. In ceea ce priveşte cultura limbii şi elaborarea normelor diferitelor limbi naţionale de pe teritoriul U.R.S.S., acad. V. V. Vinogradov scoate în relief necesitatea perfecţionării ortografiei şi a codificării terminologiei. În încheiere, autorul arată ca o sarcină de cinste pentru lingviştii sovietici studiul comparativ al legilor de dezvoltare a limbilor contemporane ale popoarelor U.R.S.S., studiu care să descopere ce este comun în aceste legi şi în care domenii ale limbilor naţionale se manifestă influenţa rusă.

Articolul lui B. A. Serebrennikov «Studiul istorico-comparativ al limbilor şi problemele lingvisticii moldoveneşti» este consacrat problemei studierii pe plan istorico-comparativ a limbii moldoveneşti în cadrul limbilor romanice, în special, şi a celor indo-europene, în general. Serebrennikov expune pe scurt principiile de bază ale metodei istorico-comparative. Această metodă nu se bazează până acum îndeajuns pe o legătură organică între complexul de sunete şi noţiunea exprimată. De aceea, cînd în limbi aparţinînd aceleiaşi familii se întîlnesc cuvinte sau forme asemănătoare, ele provin din aceeaşi sursă. «Criteriul cel mai sigur al înrudirii limbilor însă — spune Serebrennikov — este înrudirea materială a desinenţelor». Mai departe, autorul articolului supune unei critici necruţătoare teoriile marriste care negau existenţa unei *limbi-bază* şi arată că teoria limbii-bază se întemeiază pe scindarea colectivelor omeneşti. Orice limbă care se desparte în dialecte este faţă de ele o limbă-bază. O astfel de limbă-bază a fost limba daco-romanică din care provin dialectele limbii române şi ale limbii moldoveneşti. Limba moldovenească odinioară a fost un dialect al limbii-bază daco-romanice. «Existenţa ei separată de a limbii române — spune mai departe Serebrennikov —, influenţa diferitelor limbi slave, şi în primul rînd a limbii ruse, au dat limbii moldoveneşti un colorit specific, care trebuie să fie luat în consideraţie». Un loc important în articolul lui Serebrennikov îl ocupă metoda istorico-comparativă de studiere a limbilor indo-europene, expunerea amănunţită a metodei de reconstruire a etimologiilor. Autorul subliniază apoi importanţa cunoaşterii de către studenţii moldoveni a gramaticii comparate romanice, a dialectologiei moldavo-române, a limbii latine populare. Noi considerăm că e necesar să se includă printre materiile de studiu şi limba slavă veche, deoarece fără cunoaşterea acestei limbi nu se poate studia influenţa slavă în limba moldovenească, influenţă care are o importanţă deosebită. Pentru îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii moldoveneşti, Serebrennikov propune prelucrarea normelor stilistice de către scriitorii moldoveni, selecţionarea în spirit critic a celor mai expresive elemente din vorbirea populară (cu orientarea spre dialectele din jurul Chişinăului), completarea lexicului prin împrumuturi din limba rusă şi folosirea într-o oarecare măsură a realizărilor limbii surori române, care acum se dezvoltă într-o direcţie cu totul nouă. În încheiere, autorul arată că studiul dialectelor limbii române şi al graiurilor moldoveneşti, precum şi al monumentelor de limbă moldoveneşti, va aduce un material nou pentru compararea limbilor romanice de răsărit.

Expunerea situaţiei în care se găseşte lingvistica moldovenească în etapa actuală, precum şi sarcinile importante care-i revin, formează obiectul articolului lui D. E. Mihalci «Sarcinile lingvisticii moldoveneşti». Făcînd pe scurt istoricul dezvoltării lingvisticii moldoveneşti, Mihalci subliniază rolul lingvistului sovietic M. V. Serghievski în studierea limbii moldoveneşti. În lucrările sale, profesorul M. V. Serghievski, bazîndu-se pe cercetarea limbii moldoveneşti de pe malul stîng al Nistrului, ajunge primul la concluzia că aceasta este o limbă de sine stătătoare, limba naţiunii moldoveneşti. Serghievski arată în scrierile sale că limba moldovenească ca o limbă literară, e cunos-

cută din secolul al XVI-lea din monumentele de limbă, şi deşi e foarte apropiată de limba romînă, ea are istoria sa şi trebuie studiată istoric ca orice altă limbă romanică. D. E. Mihalci arată apoi că sarcinile imediate care revin lingviştilor moldoveni sînt: crearea gramaticii ştiinţifice a limbii moldoveneşti, refacerea şi completarea dicţionarului ruso-moldovenesc, crearea istoriei limbii moldoveneşti, domeniu de care se ocupă A. Borş şi cîţiva aspiranţi, precum şi rezolvarea problemelor teoretice ale limbii moldoveneşti contemporane, la care lucrează N. Corlăteanu. D. E. Mihalci subliniază de asemenea necesitatea cercetării dialectelor centrale moldoveneşti. În perfecţionarea ortografiei, Mihalci propune să se aibă în vedere şi experienţa lingviştilor romîni, care au discutat problemele reformei ortografiei şi le-au supus şi discuţiei publice în presă. Pentru îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii literare moldoveneşti se recomandă studiul clasicilor literaturii moldoveneşti, precum şi studiul limbii scriitorului romîn Mihail Sadoveanu, care foloseşte cu multă măiestrie tezaurul limbii populare. De un real folos ar fi şi folosirea în mod critic a literaturii clasice romîne. Mai departe, Mihalci afirmă că studiul limbii romîne în universitate este necesar, deoarece limba romînă e cea mai apropiată de limba moldovenească.

În articolul său « Limbile romanice din sud-estul Europei şi limba naţională a R.S.S. Moldoveneşti », marele romanist sovietic academicianul V. F. Şişmarev interpretează într-o lumină nouă probleme importante ca: locul de formare a limbilor romanice de răsărit, dezvoltarea lor, « comunitatea lingvistică balcanică », formarea limbii moldoveneşti, căile de îmbogăţire a limbii literare moldoveneşti. Acad. V. F. Şişmarev prezintă în mod critic istoricul studierii acestor probleme şi aduce în articolul său un bogat material comparativ din diferite limbi romanice şi balcanice. Arătînd importanţa elementelor slave din limba romînă, care au pătruns pînă în fondul principal de cuvinte, savantul sovietic afirmă că din aceasta nu trebuie să se tragă concluzii pripite, ci trebuie să se studieze datele limbii vorbite şi ale graiurilor populare. Trecînd în revistă vechile teorii despre « comunitatea lingvistică balcanică » (Kopitar, Schuhard, Puşcariu, Rosetti), acad. Şişmarev arată că nici una din ele nu ne poate satisface. Pe bază de exemple se arată că fenomenele de limbă ale aşa-zisei unităţi balcanice pot fi explicate prin legile interne de dezvoltare ale fiecărei limbi în parte şi că ele pot avea la bază cauze diferite. Trebuie să se aibă în vedere nu numai fenomenele înrudite ale acestor limbi, ci şi cele care le deosebesc. « Existenţa asemănării nu ne dă nici un drept — spune acad. V. F. Şişmarev — să ajungem la concluzia unităţii de dezvoltare, cu atât mai mult la cea condiţionată de unitatea substratului. Aici avem de-a face cu analogii susţinute în parte de bilingvism şi contact, care, pe lîngă aceasta, fac parte din domeniul unde sintaxa se mărgineşte cu frazeologia ». În ceea ce priveşte patria limbii balcano-romanice, academicianul Şişmarev susţine că ea a fost în Peninsula Balcanică, în Dacia Aureliană. În această privinţă, savantul sovietic e în bună parte de acord cu Al. Philippide. El se bazează pe două argumente: 1. datele arheologiei nu dovedesc continuitatea elementului romanic în Dacia, 2. fenomenele de limbă comune balcano-romanice şi albaneze nu puteau să se formeze decît dincolo de Dunăre.

Deplasarea romînilor la nordul Dunării a avut loc între secolele VII şi XIII. În această privinţă acad. Şişmarev este iarăşi de acord cu Philippide, dar nu admite popularea Munteniei prin deplasarea romînilor din sudul Dunării, ci susţine că aceasta s-a făcut prin coborîrea treptată a romînilor din munţi.

Romanistul sovietic nu e de acord cu O. Densuşianu şi Mutavciev, care susţin că se poate vorbi de limba romînă numai după contactul cu slavii. « Nu slavismele separă grupa balcano-romană de celelalte limbi romanice, ci acele trăsături care s-au dezvoltat în acest continuator al koiné-ului latin după ruperea lui de jumătatea de apus a imperiului, trăsăturile fondului principal de cuvinte şi ale structurii gramaticale » —

spune acad. V. F. Şişmarev. Vorbind despre istoria limbii romîne literare, autorul articolului subliniază tendinţa spre o limbă literară comună, în care s-au încadrat şi reprezentanţii scrisului moldovenesc. „ În acest proces de unificare — spune autorul — limba moldovenească a renunţat la o serie de particularităţi ale sale. Domeniul în care se deosebeşte mai mult de limba romînă este acela al lexicului ». În timp ce se ducea munca de creare a limbii literare comune, Basarabia a fost alipită la Rusia ţaristă şi de atunci limba moldovenească a început să se dezvolte pe alt făgaş. S-a accelerat formarea naţiunii moldoveneşti şi a limbii naţionale moldoveneşti. În ceea ce priveşte îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii literare moldoveneşti, acad. V. F. Şişmarev propune să se folosească tradiţia populară, cuceririle trecutului. Datorită faptului că Romînia este acum o ţară de democraţie populară, se pot folosi şi realizările ei din domeniul limbii literare, exceptînd cuvintele străine de prisos care împestriţează limba romînă.

Comunicarea profesorului R. A. Budagov « Limba moldovenească printre limbile romanice » e consacrată problemei locului pe care-l ocupă limba moldovenească printre limbile romanice, specificului acestei limbi, particularităţilor care o deosebesc de celelalte limbi romanice. Profesorul Budagov subliniază sarcinile lingviştilor moldoveni de a cerceta raporturile limbii moldoveneşti cu celelalte limbi romanice şi mai ales cu limba romînă, cu limbile slave şi cu albaneza, de a studia modul specific al limbii moldoveneşti de a folosi fondul principal de cuvinte romanic şi importanta influenţă rusă. Subliniind deosebirea care există în lexic între limba moldovenească şi limba romînă, profesorul Budagov ilustrează aceasta printr-o serie de exemple din operele lui M. V. Serghievski. Trebuie să spunem însă că o mare parte din aceste cuvinte se găsesc şi în dialectul moldovenesc al limbii romîne, unde se întrebuinţează curent, şi înafară de aceasta sînt cunoscute şi limbii romîne literare (de exemplu: iarmaroc, mîţă, ogradă, pleşuv, ciolan). Mai departe autorul arată că deosebirea limbii moldoveneşti de cea romînă se manifestă şi în caracterul mai accentuat al influenţei slave în limba moldovenească şi mai ales al influenţei ruseşti. Din domeniul influenţei ruse e interesant să subliniem astfel de cuvinte, ca: округ [1], отношение, провление, поштэ старшина, район, полк, поход, большиэ, пирог, пароход, клуб, кино, поликлиниа. În cadrul influenţei ruse, un rol important îl joacă calcurile şi derivaţia. De exemplu, cuvîntul « tot » în limba moldovenească formează mult mai multe cuvinte compuse decât în limba română. şi aceasta datorită influenţei ruse: всенародный — тетнародник, всесоюзный — тотунионал. Sub influenţa sufixelor ruseşti ость şi иность, sufixul moldovenesc инцэ (енцэ) « îşi lărgeşte productivitatea sa, de exemplu: неосторожность — несокотинцэ, видимость — путинцэ де ведере, готовиность — гэтинцэ, (пентру а контрола пе лок гэтинца оштирилор). Aici avem de făcut o observaţie: în limba romînă nu se întrebuinţează cuvîntul datorinţă, ci datorie.

Foarte interesantă şi documentată este comunicarea lui R. G. Piotrovski: « Raporturile de limbă slavo-moldoveneşti şi problemele specificului naţional al limbii moldoveneşti ». Tratînd prima etapă a influenţei slave asupra limbii moldoveneşti, Piotrovski arată că pînă în secolul al XIV-lea ea s-a manifestat în mod egal atît asupra limbii moldoveneşti, cît şi asupra limbii romîne, deoarece în acel timp acestea erau două ramuri dialectale ale limbii daco-romanice. Piotrovski subliniază strînsele legături de viaţă care au existat şi care au permis cuvintelor slave să pătrundă adînc aproape în toate sectoarele lexicului. Dar accentuînd importanţa cuvintelor slave în domeniul agriculturii, Piotrovski face afirmaţia că în prima perioadă a evului mediu daco-romanii se ocupau exclusiv cu creşterea vitelor, deoarece nu cunoşteau agricultura, pe care au învăţat-o mai tîrziu de la slavi. Cu această afirmaţie nu putem fi de acord. Într-adevăr, slavii cunoşteau o agricultură superioară,

[1] Folosesc ortografia moldovenească.

pe care şi-au însuşit-o şi daco-romanii (despre aceasta vorbesc şi datele de limbă), dar nu se scoate afirma că, înainte de a veni în contact cu slavii, populaţia romanică nu cunoştea de loc agricultura. Iată ce spune despre aceasta lingvistul Şişmarev în comunicarea prezentată mai sus: « Lipsa cuvîntului latin « aratrum », al cărui loc l-a ocupat cuvîntul slav « plug », nu poate dovedi că populaţia romanică a Peninsulei Balcanice nu cunoştea agricultura şi se compunea numai din crescători de vite. Cum se explică atunci prezenţa în limbă a verbului « a ara »? Pe lîngă aceasta, cercetările amănunţite ale dialectologiei contemporane au descoperit în aromînă cuvîntul « arat » — urmaşul vechiului latin « aratrum ».

În ceea ce priveşte scindarea limbii daco-romane şi formarea a două limbi diferite — limba moldovenească şi limba romînă — Piotrovski susţine că aceasta a avut loc în secolele XIII—XIV. Raporturile limbii moldoveneşti cu limba rusă, după cum arată Piotrovski, se încep cam din secolul al XV-lea cînd moldovenii vin în contact cu slavii de răsărit în Moldova, Bucovina şi Basarabia (toponimicele cu polnoglasie arată acest lucru: Voroneţ, Storojneţ, Soroca). Un număr însemnat de cuvinte ruseşti au pătruns în limba moldovenească prin contactul direct cu populaţia rusă, de exemplu: огиял, пожитие, кородкэ, (ruseşte), огел (rus.), отдел). покривал, сундун, табуреткэ După 1812 în limba moldovenească pătrund termeni din administraţie: волость « plasă », дворанин « nobil », налог « impozit », чиновник « funcţionar » etc. Mai departe, Piotrovski expune influenţa rusă exercitată pe calea scrisului, simţită mai ales în operele cronicarilor moldoveni. O importanţă deosebită şi un caracter nou are influenţa rusă din perioada sovietică. În acest timp, în limba moldovenească pătrund cuvinte care oglindesc viaţa nouă, luminoasă a poporului moldovenesc: колхоз, звено, совет вотани, дежурке, присилжал, пятилетка. Sînt interesante şi calcurile formate după modelele ruseşti, ca de exemplu: ынвентарул, ындеобштит, каса де културэ, колективизаря, зы де ходинэ.

Arătînd particularităţile care deosebesc limba moldovenească de limba romînă, Piotrovski se opreşte la unele deosebiri semantico-stilistice, de exemplu: mold. — зыдуреа сочиализмулуй rom. — construirea socialismului, mold. — бируинца деплинэ, rom. — victoria definitivă etc., şi la unele cuvinte împrumutate în moldovenească din rusă, iar în romînă din limbile apusene ca de exemplu:

moldovenească	romînă
противник	adversar
завод	uzină
авиобаза	bază aeronautică
контара	birou
штраф	amendă
стрэжуире	asigurare

În articolul său « Elementele slave în limba moldovenească » slavistul sovietic S. B. Bernstein se ocupă de importanţa influenţei slave pentru dezvoltarea limbii moldoveneşti. Această influenţă se manifestă în lexic, derivaţie şi în semantica unor cuvinte de origine latină. După cum arată Bernstein, nu elementul slav constituie specificul limbii moldoveneşti, ci structura sa gramaticală şi fondul său principal de cuvinte, care sînt romanice. Autorul subliniază apoi că studiul elementelor slave în limba moldovenească nu se poate baza pe numărătoarea mecanică a cuvintelor slave, ci trebuie să se bazeze pe învăţătura stalinistă despre fondul principal de cuvinte şi despre lexic. Arătînd că flexiunea este un domeniu impenetrabil al limbii, S. B. Bernstein critică punctul de vedere al lingvistului moldovean I. C. Vărticeanu, care, cu exemple din limba moldovenească a încercat să dovedească contrariul.

Articolul lui Ion D. Ciobanu « Situaţia actuală a studiului ştiinţific al limbii moldoveneşti şi al istoriei ei » expune starea în care se găseşte studiul limbii moldoveneşti şi sarcinile imediate ce revin lingviştilor moldoveni. Începutul studiului limbii moldoveneşti l-a pus M. V. Serghievski, care a cercetat dialectele limbii moldoveneşti de pe malul stîng al Nistrului şi istoria limbii

moldoveneşti [1]. În 1951 a apărut «Gramatica limbii moldoveneşti pentru şcolile medii ruseşti» de F. Cojocaru, au fost revăzute şi prelucrate manualele de limbă moldovenească pentru şcoala elementară şi medie, a apărut gramatica lui Ciobanu, Komarniţki şi Melniţkaia. Ion Ciobanu arată că pentru stabilirea normelor limbii literare moldoveneşti e necesară crearea istoriei limbii moldoveneşti, a gramaticii ştiinţifice şi normative, perfecţionarea ortografiei, rezolvarea problemelor terminologiei, alcătuirea de dicţionare. Pentru perfecţionarea ortografiei, autorul articolului socoteşte necesar să se ia ca bază normele de pronunţare ale limbii vorbite. De aceea el socoteşte că trebuie să se reflecte în scris palatalizarea consoanelor şi înaintea lui *e*, *i* (nu н, б, м, ф, в, ci к, г, н, ш, ж). De asemenea trebuie redată în scris pronunţarea масы, мыны (în loc de масэ, мынэ). Numirile geografice se pot scrie ca şi în limba rusă, de unde au fost împrumutate în limba moldovenească încă de pe vremea cronicarilor (Китай Швеумя, Крыл

În articolul său «Sarcinile cercetării fondului principal de cuvinte şi vocabularului limbii moldoveneşti», N. G. Corlăteanu tratează unele probleme importante de lexicologie. Corlăteanu afirmă în mod just că astfel de cuvinte aparţinînd fondului principal de cuvinte ca плуг, сытэ, рэвбой друг şi, a apa, a черне, a цэсе, a раде arată că moldovenii au împrumutat de la slavi tehnica superioară, şi cu ea cuvintele-denumiri, păstrînd ca numiri ale acţiunii cuvinte romanice. Acelaşi proces se observă în limba moldovenească şi astăzi, cînd multe cuvinte din domeniul tehnicii sînt împrumutate din limba rusă (de exemplu: a apa ку трактoрул, a триера ку комбайнул). Mai departe Corlăteanu arată că, din punct de vedere al originii cuvintelor, descoperim în fondul principal de cuvinte al limbii moldoveneşti trei straturi lexicale:

1) cuvinte comune tuturor limbilor romanice: мынэ, фрате, a фаче, a ведя etc.;

2) cuvinte comune limbilor romanice de răsărit: ажутор, албинэ, лингурэ, ом, пэмынт, пынзэ etc.

3) cuvinte de origine rusă şi ucraineană, care deosebesc limba moldovenească de celelalte limbi romanice de răsărit: ахота dorinţă, балеркэ butoiaşi, попушой, хулуб, колоатэ, чашкэ. Aici avem de făcut o mică observaţie: cuvintele чашкэ şi колоатэ sînt cunoscute şi limbii romîne — ceaşcă, gloată. Expunînd dezvoltarea fondului principal de cuvinte al limbii moldoveneşti în perioada sovietică, Corlăţeanu subliniază importanţa influenţei ruse în crearea terminologiei politice şi sociale, a cuvintelor care reflectă realitatea nouă sovietică. În încheiere, autorul arată necesitatea dezvoltării lexicografiei moldoveneşti prin îmbunătăţirea dicţionarului ruso-moldovenesc, prin crearea dicţionarului explicativ, a dicţionarelor terminologice pentru fiecare ramură de ştiinţă.

Culegerea se încheie cu articolul lui I. C. Vărticeanu «Cîteva legi de dezvoltare ale structurii gramaticale a limbii moldoveneşti». Din domeniul morfologiei Vărticeanu discută articolul, rolul alternanţei vocalelor şi consoanelor tari şi moi în formarea pluralului, derivaţia. Expunînd categoria pronumelui, autorul arată că, spre deosebire de limba romînă, limba moldovenească vorbită a pierdut formele pronumelui ынсыумь, ынсуць, ыншене, păstrînd numai forma ынсушь pentru toate persoanele, formă care se întrebuinţează alături de pronumele de origine rusă сом. Limba moldovenească se mai deosebeşte de limba romînă şi prin aceea că, în timp ce ultima păstrează perfectul simplu, în limba moldovenească acesta a dispărut. În ceea ce priveşte timpul viitor, Vărticeanu afirmă că în limba moldovenească există două timpuri viitoare:

1) viit. I ой кынта

2) viit. II. ам сэ кынт

După părerea noastră, acestea sînt două forme ale aceluiaşi timp — viitorul I. Ele se deosebesc numai prin formă, sensul lor fiind acelaşi, iar dacă există o oarecare deosebire de nuanţă, ea e prea puţin însemnată pentru a le socoti două timpuri diferite.

[1] М. В. Сергиевский — Молдавские Этюды.

Vărticeanu mai deosebește în limba moldovenească modul prezumtiv, care are două timpuri:

1) prezent — ой фи фэкынд

2) trecut — ой фи фэкут

Culegerea «Problemele lingvisticii moldovenești», conținînd un material bogat și variat, criticînd rămășițele marrismului și tratînd toate problemele limbii moldovenești în lumina învățăturii staliniste despre limbă, constituie un pas important înainte în dezvoltarea lingvisticii moldovenești.

Ion Moise

D. MACREA, «Probleme de fonetică» (Ed. Academiei Republicii Populare Romîne, 1953)

Lucrarea Prof. D. Macrea cuprinde trei studii: 1. *Învățătura lui I. V. Stalin despre limbă și aplicarea ei în fonetică* (p. 5 și urm.). 2. *Despre fizionomia fonetică a limbii romîne* (p. 33 și urm.), 3. *Palatalizarea labialelor în limba română* (p. 41 și urm.). Dintre acestea, ultimele două studii sînt mai vechi; ele au fost revizuite în lumina principiilor lingvisticii marxiste și a lucrărilor sovietice. După cum arată autorul în *Prefață*, publicarea acestor două studii de fonetică românească este justificată «prin faptul că primul întreprinde cercetarea fizionomiei fonetice și a sonorității limbii romîne pe baza unei metode științifice prea puțin folosite în trecut, statistica, iar al doilea prin faptul că este cel dintîi studiu mai mare de geografie lingvistică la noi. Atît metoda statistică, dar mai ales cea a geografiei lingvistice sînt larg folosite astăzi de lingvistica sovietică» (p. 4).

Primul dintre cele trei capitole — *Învățătura lui I. V. Stalin despre limbă și aplicarea ei în fonetică* — prezintă principiile fundamentale ale studiului marxist al limbii. Utilitatea acestei expuneri generale este determinată și de faptul că autorul folosește, în prezentarea ideilor de bază ale concepției lui I. V. Stalin despre limbă, un bogat material sovietic în legătură cu aceste probleme.

Autorul arată mai întîi însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin pentru dezvoltarea lingvisticii marxiste și face un tablou al bogatei activități lingvistice care a început în U.R.S.S. după apariția acestor lucrări. În lumina acestor teze s-a întreprins opera de revizuire și eliminare a greșelilor lui N. I. Marr, au început să apară numeroase lucrări noi; la Institutul de lingvistică din Moscova se alcătuiesc «Gramatica limbii ruse», «Atlasul lingvistic al limbii ruse», «Dicționarul limbii ruse literare contemporane», «Dicționarul limbii lui Puşkin». O dată cu aceasta a început să fie puternic combătute manifestările idealismului în lingvistică, și, în acest sens, sînt criticate saussure-ianismul, structuralismul și semanticismul, care, atît în concepție cît și în metodă, sînt incompatibile cu principiile marxiste care stau la baza științei sovietice despre limbă.

Ocupîndu-se de legile interne de dezvoltare a limbii, autorul, bazat pe o bogată bibliografie sovietică, arată ce sînt aceste legi, cum acționează ele în cursul istoriei limbii și cum ajută ele la studiul istoric al limbii. Tot odată este prezentată discuția care a avut loc în februarie 1953 la Institutul de lingvistică din Moscova precum și articolele lui V. V. Vinogradov («Vopr. Iazîk», I, 2) și V. A. Zveghințev («Izv. Akad. Nauk SSSR (otdel. lit. i iaz.)» X, 4, p. 319) ca și părerile lui A. S. Cikobava (în «Vvedenie v iazîkoznaniie», I, Moscova, 1952).

Examinînd importanța lucrărilor lui I. V. Stalin pentru studiul învelișului sonor al limbii, D. Macrea prezintă discuția foarte actuală care se duce în paginile revistei «Izvestiia Akademii Nauk SSSR (otdel. lit. i iaz».) cu privire la problemele de bază ale foneticii și fonologiei.

Cu toate că această discuție continuă încă (a se vedea contribuțiile lui G. G. Alekberli, E. A. Makaiev, N. R. Sliusaeva, Gottfried Kircher (Halle), I. A. Lukniţki, T. A. Bertagaiev, V. Panov în «Izv. Akad. Nauk. SSSR (otdel. lit. i iaz», XII, 4) autorul trage concluzia, justificată de stadiul actual al dezbaterilor, că sunetele limbii trebue să fie studiate de o singură disciplină științifică care va avea un conținut nou, preocu-

pîndu-se atît de analiza fiziologică-acustică cît şi de cea funcţională. În problema definiţiei fonemului, D. Macrea adoptă definiţia propusă de E. Petrovici (« SCLingv. », I, 1950, fasc. 2, p. 174): Fonemul este unitatea dialectică dintre un sunet oarecare al limbii, elaborat şi produs în mod conştient de societate, şi oglindirea, generalizarea lui în conştiinţa vorbitorilor, unitate înfăptuită în cursul întrebuinţării sunetelor ca mijloace tehnice în lexic şi morfologie, adică în funcţia lor de a identifica şi deosebi cuvintele şi morfemele (a se vedea în acest sens şi E. Petrovici, « Unele probleme de fonetică în lumina învăţăturii staliniste despre limbă», « Limba romînă », II, 3, p. 21—22).

D. Macrea analizează locul legilor, fonetice în cadrul legilor interne ale dezvoltării limbii, arătînd că, în această privinţă, lingviştii sovietici au păreri deosebite. N. V. Iarţeva şi V. A. Zveghinţev exclud legile fonetice din cadrul legilor interne de dezvoltare a limbii, în timp ce V. V. Vinogradov, V. N. Sidorov şi alţii susţin că legile fonetice trebuie să fie considerate în rîndul legilor dezvoltării limbii, pentru că procesul de perfecţionare a limbii se manifestă şi în învelişul ei sonor. Această din urmă părere este admisă şi de D. Macrea, care arată că dezvoltarea istorică a limbii este în strînsă legătură cu acţiunea legilor fonetice şi că cercetarea sistemului sonor al limbii este folositoare pentru istoria formelor gramaticale, istoria sintaxei şi istoria cuvintelor, ajutînd şi la stabilirea raporturilor între limbile înrudite.

Partea a doua a lucrării de faţă cuprinde studiul *Despre fizionomia fonetică a limbii romîne* (publicat mai întîi în « Dacoromania », X, partea I, p. 39 şi urm.). Studiul are drept scop să stabilească în ce măsură utilizează limba romînă sunetele de care dispune. Cercetarea frecvenţii sunetelor în vorbire ca şi studierea sunetelor specifice ale unei limbi serveşte la caracterizarea sistemului ei sonor.

Ca şi alţi cercetători, D. Macrea foloseşte metoda statistică, numărînd atît pentru limba literară veche cît şi pentru limba literară contemporană, numărul sunetelor de pe pagina 67 a unor lucrări literare[1], observînd frecvenţa lor. Pe baza acestor observaţii a întocmit un tablou (pag. 34—35) din care reies o serie de concluzii interesante. Mai întîi este de remarcat că diferenţa de fizionomie între cele două faze ale limbii noastre este foarte mică (limba veche: 48,42% vocale, 51,58% consoane; limba contemporană: 45,16% vocale, 54,84% consoane). O altă concluzie care se desprinde din stabilirea procentajului de vocale şi consoane este că limba romînă face parte dintre limbile cu mare frecvenţă vocalică, alături de italiană (47,74% vocale şi 52,27% consoane), de franceză (43,36% vocale şi 56,64% consoane) şi de sîrbo-croată (46,47% vocale şi 53,57% consoane).

Analizînd procentajul frecvenţei fiecărui sunet, D. Macrea constată că sunetul cu cea mai mare frecvenţă a fost, în limba literară veche ca şi în limba literară contemporană, vocala E, apoi consoana R, vocala I[1], consoana N, vocala A, vocala U etc. Se remarcă faptul că sunetele specifice ale limbii romîne Ă, Î, nu au o frecvenţă prea mare; de asemenea, diftongii, deşi numărul lor e destul de mare, au o frecvenţă redusă (0,5% — 2%). Studiind frecvenţa sunetelor[2] în limba romînă, autorul arată că limba romînă are o sonoritate nuanţată, şi expresivă, lipsită de monotonie.

★

În partea a treia a lucrării sale, autorul publică într-o nouă formă, *Palatalizarea labialelor în limba romînă*, studiu apărut mai întîi în « Dacoromania », IX, p. 92 şi urm. Faţă de vechea formă a acestei lucrări, autorul a căutat să explice faptele în lumina învăţăturii staliniste despre dialecte şi a lucrărilor de dialectologie sovietice şi să dezvolte

[1] D. Macrea consideră că, alături de consoana muiată, la finala unor cuvinte *(lupi, pomi)* se aude un *i* şoptit, perceptibil.

[2] Autorul întrebuinţează termenul « sunet », deşi procedeele folosite şi rezultatele la care ajunge, referindu-se mai ales la aspectul literar al limbii romîne, ar cere să se întrebuinţeze termenul « fonem ».

concluziile la care ajunsese în prima redactare.

După o « Introducere », în care arată importanța aplicării metodelor lingvistice marxiste în studiul dialectelor, referindu-se în special la articolul lui R. I. Avanesov, « Geografia lingvistică și istoria limbii ruse » (« Vopr. Iaz. » I, 6, p. 25 și urm.), autorul prezintă istoricul problemei, studiază răspîndirea geografică a fenomenului, stabilește evoluția lui fonetică, pentru a trage concluzii asupra vechimii palatalizării labialelor.

Făcînd istoricul problemei, autorul menționează cele mai importante păreri ale cercetătorilor acestui interesant fenomen de fonetică românească.

După ce arată că fenomenul a fost descris mai întîi de D. Cantemir în « Descriptio Moldaviae », și apoi de Petru Maior, I. Rădulescu, T. Cipariu, autorul citează lucrările lui Al. Lambrior, Fr. Miklosich, D. Onciul, M. Gaster, L. Șăineanu, B. P. Hașdeu, Al. Philippide, O. Densusianu, W. Meyer-Lübke și Al. Rosetti.

În partea a doua a lucrării, autorul examinează răspîndirea geografică a fenomenului pe baza hărților « Atlasului Lingvistic Român » și ale « Atlasului lingvistic al teritoriului dacoromîn » al lui G. Weigand. Deși autorul descrie și discută 55 de cărți, lucrarea de față nu publică decît cincisprezece din ele, ceea ce îngreuiază urmărirea prezentării faptelor. Ar fi fost folositoare publicarea hărților *lupi*, *aripi* (pentru a urmări palatalizarea lui *p* la finală), *lacrămi* (pentru palatalizarea lui *m* la finală) și, mai ales, a hărților *bine*, *mic* (pentru a explica întinderea ariei nepalatalizante a cîtorva cuvinte mult întrebuințate în limba literară).

Examinînd ariile diferitelor stadii, D. Macrea confirmă rezultatele cercetărilor lui Al. Lambrior, W. Meyer-Lübke și Al. Rosetti, care stabilesc în linii mari evoluția fonetică a fenomenului palatalizării labialelor, în modul următor: *pi* > *p (h') i* > *p (h't'k') i* > *pk'* > [*pt'* > *pč* > *(p) č* > *č*] *(p) k' (t')* > *k'*.

Aceste constatări îl fac pe autor să considere, bazîndu-se și pe cîteva atestări istorice, că ariile palatalizante din sud-vestul Olteniei și nordul Moldovei trebuie să fie de origine transilvăneană. Palatalizarea ar fi fost adusă în nordul Moldovei de emigranți din nord-estul Transilvaniei, iar în sudul Olteniei de păstori transilvăneni din regiunea Sibiului, Hunedoarei și Cîmpiei Transilvaniei, care coborau pentru iernat în șesul dunărean. Aceste emigrări ar explica stadiul static al palatalizării în aceste regiuni.

În lumina faptelor prezentate, D. Macrea trage o serie de concluzii asupra vechimei palatalizării labialelor în limba română. El este de părere că palatalizarea labialelor ar fi un fenomen vechi românesc, aparținînd românei primitive comune. În sprijinul acestei teze sînt aduse o serie de argumente: 1. Stadiul actual al palatalizării în Maramureș și în nordul Transilvaniei dovedește că palatalizarea în aceste regiuni este recentă, posterioară secolelor XV—XVI, data apariției primelor scrieri românești; 2. Stadiul evoluat al palatalizării în Moldova arată că « fenomenul trebuie să fie anterior chiar și timpului cînd a început a se scrie la noi în limba slavonă » (p. 98); 3. Răspîndirea geografică a fenomenulni este cu totul diferită de actuala împărțire dialectală a dacoromînei; 4. Situația palatalizării în dialectele sud-dunărene arată că fenomenul este caracteristic în elementele cele mai vechi ale limbii. Pentru a explica faptul că în primele noastre texte nu transpare această modificare fonetică, D. Macrea arată că aceasta se datorește în primul rînd apariției textelor într-o regiune care, în secolul al XVI-lea, nu cunoștea palatalizarea labialelor. În ceea ce privește textele provenite din Moldova, care, de asemenea, nu redau această transformare a labialelor, D. Macrea admite, ca și alți cercetători, că, în aceste cazuri, s-ar fi exercitat influența limbii dela curtea primilor descălecători, întemeietorii Moldovei, care, venind din Maramureș, regiune nepalatalizantă, și-ar fi impus limba lor scrierilor românești. Pe de altă parte, circulația textelor maramureșene, prin autoritatea cuvîntului scris, ar fi stabilit tradiția scrisului cu labialele nealterate. Acest lucru trebue să se fi întîmplat și în Muntenia, unde formele cu labiala nepalatalizată, caracteristice regiunilor

din vest, au pătruns încă dela început în scris. Spre deosebire de aceste păreri, Al. Rosetti (« Rech. phonét. XVI-ème siècle », p. 90 şi G. Weigand, « Balk. Archiv », II, p. 267), susţin că acest fenomen nu poate fi vechi, anterior despărţirii dialectelor limbii romîne comune pentru că, dacă ar fi aşa, ar trebui să existe aceeaşi situaţie în toate dialectele. Th. Capidan (« Aromînii », p. 310) şi W. Meyer Lübke (« Dacoromania », II p. 1 şi urm.), consideră la fel de posibile ambele ipoteze. Situaţia dialectului megleno-romîn, în ceea ce priveşte palatalizarea labialelor, este curioasă şi a stîrnit discuţii; graiurile din Ţîrnareca cunosc palatalizarea labialelor ca şi dialectul aromîn, iar în restul comunelor meglenite, este palatalizat în mod regulat numai *f*. Această situaţie l-a făcut pe Th. Capidan—şi teza a fost în general acceptată—să presupună că graiul palatalizant din Ţîrnareca este datorit unei puternice infiltraţii aromîne pe cînd, în rest, megleno-romîna ar dovedi că palatalizarea este recentă. Dimpotrivă D. Macrea susţine că palatalizarea labialelor în dialectul megleno-romîn este un fapt vechi, care a ajuns într-un stadiu stagnant, limitîndu-se numai la anumite cuvinte, fără a mai putea atinge întreg materialul lingvistic. Megleno-romînii trebuie să se fi aflat, după D. Macrea, într-o regiune marginală a ariei palatalizante a romînei primitive comune, în situaţia în care se găseşte azi aria palatalizantă din Crişana, sud-vestul Transilvaniei sau Oltenia de sud. Megleno-romînii trebuie să fi plecat în momentul în care palatalizarea nu atinsese decît o parte din cuvinte, în stadiul *pk'*, *bg'*, *mn'*; evoluţia s-a continuat numai în cuvintele care începuseră să fie palatalizate, în restul cuvintelor labialele rămînînd nealterate.

G. Weigand, Th. Capidan, W. Meyer-Lübke, Al. Rosetti au ajuns la concluzia că palatalizarea e un fenomen recent care ar fi putut apărea independent în fiecare dialect în parte, sau în locuri diferite ale unui teritoriu comun (Th. Capidan, « Aromînii », p. 309). În legătură cu faptul că palatalizarea este un fenomen recent, s-a susţinut că nenotarea lui în primele noastre scrieri corespunde realităţii. D. Macrea a admis această explicaţie pentru textele maramureşene şi sud-transilvănene. Nenotarea labialelor în textele din Moldova o explică însă prin influenţa graiului maramureşean nepalatalizant, limba de curte a întemeietorilor Moldovei, şi prin autoritatea primelor texte maramureşene asupra scrierilor de pe întreg teritoriul dacoromîn; această explicaţie este opusă părerilor lui Al. Rosetti (« Ist. lb. rom. », VI, p. 149).

Pentru a susţine vechimea fenomenului de palatalizare a labialelor, D. Macrea se sprijină pe constatarea că ariile de palatalizare nu corespund cu actuala împărţire în graiuri a dacoromînei, ceea ce nu poate fi explicat altfel decît admiţînd că « fenomenul depăşeşte cu mult în timp împărţirea în graiuri a dialectului dacoromîn » (p. 98). În argumentarea aceleiaşi teze, D. Macrea conferă valoare probantă şi atestărilor formelor *cheziş*, *chiscu*, *grochi* (1592), care ar dovedi că fenomenul palatalizării ajunsese în secolul al XVI-lea în unele cuvinte la stadiul final. De asemenea, autorul susţine că forma numelui propriu Τζιντζι ούκης [= ţinţi luk'], notată în 1156 de Niketas Akominates şi pusă în discuţie de Al. Philippide (« Orig. Rom. », II, 141) ar reflecta stadiul înaintat al palatalizării în secolul al XII-lea. Aşadar, în urma cercetărilor actuale, în detrimentul obiecţiilor aduse, D. Macrea îşi consolidează părerea adoptată mai de mult asupra vechimii fenomenului palatalizării labialelor, considerîndu-l ca un fapt de limbă romînă comună primitivă. Hărţile publicate de D. Macrea arată că evoluţia acestui fenomen este pe cale de a se opri. Restrîngerea teritoriului palatalizant trebue să fie pusă în directă legătură cu răspîndirea limbii literare, după cum se poate observa pe hărţile *mic*, *bine*, *picior*.

Studiul palatalizării labialelor este un capitol important al foneticii limbii romîne. Prof. D. Macrea a făcut un bun serviciu publicînd din nou această lucrare, remarcabilă printr-o conştiincioasă prezentare şi analiză a faptelor şi printr-o serie de concluzii interesante.

Expunînd pe larg tezele marxiste cu privire la studierea limbii, revizuind, în

lumina acestor principii şi în lumina ultimelor cercetări ale lingviştilor sovietici, lucrările ştiinţifice mai vechi, « Probleme de fonetică » răspunde la îndemnul publicat în articolul redacţional din « Scînteia » nr. 2100 din 25 iulie 1952, « Pentru înflorirea lingvisticii în patria noastră », şi constituie o contribuţie folositoare pentru cei ce studiază fonetica limbii romîne.

Alexandru Niculescu

V. A. AVRORIN, R. A. BUDAGOV, Î. D. DEŞERIEV, B. A. SEREBRENNIKOV, E. I. UBRIATOVA. N. I. ŞVEDOVA. **Problemele alcătuirii gramaticilor descriptive.** « Voprosî iazîcoznaniia » nr. 4/1953.

Articolul de faţă reprezintă un referat colectiv ţinut la consfătuirea din 18—23 mai 1953 cu privire la problemele alcătuirii gramaticilor descriptive, ale lexicografiei şi dialectologiei.

În acest articol sînt prezentate şi discutate problemele alcătuirii gramaticilor descriptive ştiinţifice ale limbilor literare vorbite de popoarele din Uniunea Sovietică.

În introducere autorii indică sarcina fundamentală a unei gramatici ştiinţifice: aceea de a da « o descriere cît mai completă şi multilaterală a structurii gramaticale a unei limbi literare în stadiul ei actual » ţinîndu-se seama atît de dezvoltarea limbii cît şi de tendinţele evoluţiei ei. O gramatică bună nu trebuie doar să colecţioneze faptele, ci să le clasifice după criterii ştiinţifice; nu trebuie să reflecte în mod mecanic structura gramaticală a limbii în epoca istorică actuală ci să facă o minuţioasă analiză a legilor limbii. Orice gramatică descriptivă ştiinţifică trebuie să fie normativă; doar astfel ea va deveni un bun instrument de comunicare şi o armă de luptă a culturii poporului.

Lingvistica sovietică stă în frunte în ceea ce priveşte descrierea structurii gramaticale a limbilor literare. Totuşi o serie de lipsuri se mai manifestă încă.

Un deosebit de mare rol negativ în această privinţă l-au jucat ideile lui N. I. Marr. Acad. V. V. Vinogradov a arătat că « cele mai groaznice ravagii le-a pricinuit aşa numita « nouă teorie » a limbii în gramatică » [1]. Autorii articolului întăresc această afirmaţie a lingvistului Vinogradov prin exemple extrase din lucrările adepţilor lui Marr. Astfel, în lucrarea sa apărută în 1940 « Lingvistica generală », I. I. Mescianninov confundă categoriile gramaticale şi lexicale. Desconsiderînd schema tradiţională a părţilor gramaticii, Mescianninov a propus o altă schemă de repartiţie a capitolelor gramaticii: fonetica, lexicul şi sintaxa. Din această schemă lipseşte morfologia; ea este integrată cu totul în sintaxă, după principiul priorităţii sintaxei faţă de morfologie. Mescianninov greşeşte şi pentru că lărgeşte hotarele gramaticii considerînd că face parte din gramatică nu numai fonetica ci şi lexicul.

O sarcină imediată a lingvisticii sovietice este de a înlătura rămăşiţele « noii teorii » a limbii şi de a alcătui gramatici descriptive ştiinţifice.

După ce arată că în gramatica fiecărei limbi se studiază atît structura gramaticală a cuvintelor, a îmbinărilor de cuvinte şi a propoziţiilor cît şi a diferitelor feluri de raporturi reciproce gramaticale dintre cuvinte, îmbinări de cuvinte şi propoziţii [2], autorii articolului discută fiecare parte a gramaticii în parte, delimitîndu-i conţinutul şi locul în cadrul gramaticii.

Fonetica, teoria structurii sonore a limbii, nu intră în componenţa gramaticii. De altfel domeniul foneticii nu este mărginit numai la gramatică ci se întinde şi asupra vocabularului în întregimea lui. Printre disciplinele lingvistice, fonetica trebuie să ocupe un loc de sine stătător; în mod obligator orice gramatică descriptivă trebuie să fie precedată de un capitol în care să fie prezentat sistemul fonetic al limbii respec-

[1] Importanţa lucrărilor tovarăşului Stalin pentru desvoltarea lingvisticii sovietice, Ed. Acad. de Ştiinţe a R. S. E. S. R., Moscova. 1950. p. 34.

[2] Ibidem, p. 9.

tive, cazurile specifice de alternanţă, de asimilare, disimilare etc.

În descrierea structurii gramaticale a fiecărei limbi trebuie să se acorde o deosebită atenţie raporturilor reciproce dintre gramatică şi fonetică. Astfel în morfologia limbilor în care acţionează legea armoniei vocalice este necesar să se analizeze procesul de formare şi modificare a cuvintelor deoarece natura vocalelor din afixe este determinată de caracterul vocalelor din rădăcină sau, mai rar, natura vocalelor din rădăcină se schimbă în funcţie de caracterul vocalei din afix.

Şi studiile de sintaxă beneficiază de pe urma foneticii; intonaţia este de mare importanţă pentru clarificarea tipurilor de propoziţie şi pentru exprimarea nuanţelor lor modale.

Mai departe, discutînd problema legăturii dintre gramatică pe de o parte şi semaseologie pe de altă parte, autorii arată că delimitarea dintre aceste domenii nu se poate baza decît pe deosebirile dintre abstracţiunea gramaticală şi abstracţiunea lexicală. Autorii fac distincţie între două feluri de abstracţiuni cu care operează gramatica: «Pe de o parte este abstracţiunea raporturilor concrete dintre obiecte şi fenomenele lumii obiective»[1]. Această abstracţiune stă la baza categoriilor gramaticale a cazului, persoanei, timpului etc. «Pe de altă parte, gramatica are de-a face cu abstracţiunea bazată pe generalizarea semnificaţiilor lexicale ale cuvintelor»[2]. Acest al doilea fel de abstractizare, care stă la baza clasificării cuvintelor în substantive ce denumesc obiecte, adjective ce denumesc calităţi etc., apropie într-o oarecare măsură gramatica de lexic.

Mai departe, trecînd la discutarea conţinutului celor două părţi constitutive ale gramaticii, autorii articolului indică sarcinile morfologiei şi sintaxei.

În morfologie, una dintre cele mai spinoase probleme este aceea a clasificării părţilor de vorbire. Deseori se observă că cercetătorii pornesc cu idei preconcepute şi astfel clasifică părţile de vorbire ale limbii respective după o schemă prestabilită, specifică limbii pe care ei o cunosc mai bine.

Procedeul de a impune limbilor categorii străine a dus pe cercetătorii limbilor turce la greşeli şi confuzii. Schemele gramaticale convenţionale au împiedicat pe lingvişti să vadă elementele specifice, originale, proprii limbilor studiate. Astfel în limbile turce nu s-au menţionat ca făcînd parte dintr-o categorie aparte cuvintele onomatopeice; ele erau puse, în mod eronat, alături de adverbe.

Autorii articolului aduc lămuriri şi precizări foarte utile în această problemă, indicînd că clasificarea părţilor de vorbire trebue să ia în consideraţie mai multe criterii. Ea trebue să se bazeze: 1) pe semnificaţia semantico-gramaticală a cuvîntului; 2) pe sistemul formelor lui; 3) pe specificul mijloacelor de formare a cuvintelor din categoria respectivă; 4) pe funcţiile sintactice ale cuvintelor.

Problema terminologiei gramaticale este strîns legată de problema clasificării cuvintelor. Se ştie că o terminologie ştiinţifică exactă contribuie în bună măsură la înţelegerea justă a fenomenelor. Problema aceasta se pune în special la limbile puţin studiate, la limbile cu scriere recentă şi la limbile lipsite încă de scriere. În cercetarea lui, lingvistul nu se poate baza la astfel de limbi pe o tradiţie; el are sarcina, întîi, de a scoate în relief specificul categoriilor gramaticale respective şi apoi de a le da o denumire adecvată.

Una dintre cele mai interesante probleme de sintaxă este aceea a îmbinării de cuvinte ca unitate sintactică specifică. Pînă acum nu s'au studiat suficient, printre problemele îmbinării de cuvinte, principalele procedee de legare a cuvintelor în propoziţii şi în frază: acordul, regimul, juxtapunerea. Cu ocazia studierii acestor probleme se constată că unele limbi cunosc mijloace de îmbinare a cuvintelor care lipsesc din altele, de exemplu încorporarea, specifică limbilor paleo-asiatice, ceea ce dovedeşte complexitatea problemei îmbinării de cuvinte.

---

[1] Ibidem, p. 12.
[2] Ibidem, p. 13.

O altă problemă de sintaxă care trebuie rezolvată urgent este a specificului frazei compuse prin subordonare. Chestiunea aceasta se referă în special la limbile în care subordonarea nu se exprimă în frază prin conjuncţii subordonatoare şi în care sînt larg dezvoltate şi deci des întrebuinţate construcţiile participiale şi gerundivale. În această categorie intră limbile turce, mongolice, tunguso-manciuriene etc.

Articolul atrage atenţia asupra specificului participiilor de a ţine atît de verb cît şi de nume. În mai multe limbi aparţinînd unei singure familii, aceleaşi forme participiale pot fi cînd mai aproape de formele verbale propriu-zise, cînd mai aproape de nume. Aceasta din cauză că ele sunt caracterizate printr-o mare mobilitate.

O sarcină de primă importanţă a gramaticii descriptive ştiinţifice este studierea problemelor formării cuvintelor. Pînă acum locul în gramatică al formării cuvintelor nu este pe deplin stabilit. După tradiţie, formarea cuvintelor este tratată la morfologie pentru că diversele categorii de formare a cuvintelor stau în legătură directă cu anumite părţi de vorbire. Învăţătura marxistă cu privire la raporturile reciproce dintre gramatică şi lexic ne trasează sarcina de a studia formarea cuvintelor într-un capitol de sine stătător, legat atît de morfologie cît şi de lexic. Iată ce ne spune în această privinţă V. V. Vinogradov: «Formarea cuvintelor constituie pe de o parte, veriga de legătură dintre fondul principal de cuvinte şi gramatica unei limbi, iar pe de altă parte, ea determină formele şi felurile de legături şi interacţiuni dintre fondul principal de cuvinte şi vocabularul limbii» [1].

O muncă susţinută de studiere amănunţită şi profundă a tuturor modurilor de formare a cuvintelor în diferite limbi şi de descriere a tuturor mijloacelor productive sau neproductive de formare a noilor cuvinte, va duce desigur la tratarea problemelor formării cuvintelor într-un capitol independent al lingvisticii.

În încheiere autorii articolului arată că pentru a se înţelege în mod just schimbările din structura gramaticală este necesar ca lucrările de gramatică descriptivă să nu se lipsească de elemente de istorie a limbii. Trebuie însă să se respecte anumite proporţii: incursiunile în istoria limbii să nu devină un scop în sine ci doar să ajute la o mai bună înţelegere a faptelor de limbă. Autorii amintesc aici cuvintele lui Engels care arată că «...o limbă se poate înţelege numai atunci cînd i se urmăreşte naşterea şi dezvoltarea ei treptată» şi că «lipsa fundamentului istoriei duce la renaşterea gramaticii de modă veche cu întreg arbitrariul ei» [1]. Engels a dat indicaţii preţioase şi în privinţa căilor de reconstituire a tabloului istoric al evoluţiei unei limbi: studierea formelor ieşite din uzul zilnic şi studierea comparativă a limbii, studiate cu limbile înrudite. Desigur că pentru limbile cu scriere recentă, lipsite de monumente scrise, istoria limbii nu se poate deduce decît pornind de la stadiul actual al limbii respective şi a limbilor înrudite, de la analizarea dialectelor proprii.

Studierea comparativ-genetică a limbilor întîmpină dificultăţi din cauza inegalităţii gradului de studiere a diferitelor limbi şi mai ales din cauză că adesea înrudirea genetică nu rezolvă toate problemele. În acest caz rezolvarea lor trebuie încercată prin compararea cu limbi din alte familii cu care limba studiată a venit în contact în decursul istoriei ei.

Metoda istorico-comparativă în studiul gramaticii descriptive are nu numai rolul de a ajuta la înţelegerea faptelor ci şi de a contribui la descoperirea elementelor productive, vii, pe de o parte, şi a elementelor neproductive, de altă parte.

Dezbaterile din U.R.S.S. privitoare la problemele gramaticii vor fi de un mare

[1] Formarea cuvintelor în raport cu gramatica şi lexicologia (pe baza materialului din limba rusă şi limbile înrudite), culegerea «Problemele teoriei şi istoriei limbilor în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin asupra lingvisticii». Ed. Acad. de Şt. a U.R.S.S., Moscova, 1952, p. 119.

[1] F. Engels, Anti-Dühring, Ed. P.M.R., 1952, ediţia a II-a, p. 378—379.

folos lingviştilor noştri în munca de elaborare a gramaticii descriptive a limbii romîne. Principiile expuse în referatul colectiv constituie un preţios îndreptar în întreaga activitate lingvistică de la noi. Cercetătorii noştri se conduc după bogata experienţă sovietică şi, ţinînd seama de principiul că doar materialul lingvistic real, faptele, pot să determine teoria gramaticală, vor da gramatica ştiinţifică a limbii noastre atît de aşteptată de întregul popor romîn.

Florica Dimitrescu

EFIMOV A. I. Cîteva probleme ale dezvoltării limbii literare ruse din secolul al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. «Voprozî iazîcoznaniia» nr. 4/1953.

Problemele dezvoltării limbii literare trezesc un viu interes mai ales în rîndurile lingviştilor, istoricilor literaturii şi ale «maeştrilor cuvîntului». A. I. Efimov arată că una dintre problemele complexe care stau în faţa istoricilor limbii literare este definirea specificului însuşi al acestei limbi şi a raportului ei faţă de limba întregului popor. La baza ei, limba literară este limba întregului popor, şlefuită şi îmbogăţită în mod creator de către «maeştrii cuvîntului». Deaceea, ea nu trebuie opusă limbii întregului popor, ci e necesar să fie considerată ca cea mai înaltă realizare a cultivării limbii poporului. «Limba literară — spune A. I. Efimov — este forma cea mai înaltă, floarea limbii întregului popor, rezultatul creaţiei de limbă a întregului popor, în frunte cu cei mai de seamă «maeştri ai cuvîntului». Mijloacele şi normele de exprimare literară nu numai că se creează de către toţi purtătorii limbii ci — ceea ce este foarte important — se păstrează de către societate ca o însemnată valoare culturală. Poporul este creatorul şi purtătorul limbii. Istoria limbii literare ruse ne convinge cu toată evidenţa că limba şi în primul rînd vocabularul ei, reacţionează foarte sensibil la diferitele schimbări din istoria poporului, din viaţa socială, că istoria apariţiei şi întrebuinţării multor cuvinte şi expresii este în strînsă legătură cu dezvoltarea gîndirii sociale. Diferiţi factori istorico-sociali au exercitat o mare influenţă asupra dezvoltării limbii. A. I. Efimov e de părere că cele mai importante sarcini legate de studierea istoriei limbii literare în legătură cu istoria societăţii sînt: 1) determinarea felului în care istoria poporului se reflectă în formarea mijloacelor de exprimare literară; 2) studierea influenţei pe care limba, ca mijloc de comunicare, ca instrument de luptă şi de dezvoltare a societăţii, o exercită asupra culturii, ştiinţei, literaturii şi artei; 3) lămurirea fenomenelor specifice determinate de legile interne ale limbii, ale dezvoltării şi perfecţionării structurii morfologice şi sintactice în care viaţa socială se reflectă indirect.

Precizarea însemnătăţii şi rolului «maeştrilor cuvîntului» în şlefuirea creatoare a limbii întregului popor este una dintre importantele sarcini ale istoriei limbii literare. Lingvistul sovietic arată că ar fi nejust să presupunem că prin «maeştri ai cuvîntului» trebuie să se înţeleagă numai poeţii şi scriitorii. Dacă am judeca astfel ar însemna să reducem prea mult sfera persoanelor care joacă un rol în dezvoltarea mijloacelor de exprimare literară şi am prezenta nejust şi unilateral însuşi procesul de dezvoltare a limbii literare. Limba literară cu cele două variante principale ale sale (varianta scrisă — cărturărească şi cea orală — de conversaţie) reprezintă un complex de stiluri (artistice, beletristice, social-publicistice, ştiinţifice, tehnice-profesionale, documentar-comerciale etc.), care se dezvoltă istoriceşte şi se află în neîntreruptă interacţiune. Scriitorii deţin un rol de seamă în dezvoltarea stilurilor poeziei şi prozei, dar nu numai ei sînt creatorii limbii literare. Nu trebuie diminuat rolul unor savanţi de seamă, al activiştilor şi publiciştilor social-progresişti (Herţen, Cernîşevski, Dobroliubov, Pisarev, etc.). Ei au luat şi iau partea cea mai activă la formarea şi perfecţionarea mijloacelor şi normelor limbii literare. Pentru a înţelege just rolul «maeştrilor cuvîntului» în dezvol-

tarea culturii şi în special a procesului denumit « şlefuire » creatoare a limbii naţionale, trebuie să ştim că această şlefuire se înfăptueşte de obicei prin: *a)* alegerea din rezerva imensă a limbii întregului popor a celor mai luminoase, viabile şi tipice mijloace de exprimare; *b)* îmbogăţirea şi dezvoltarea creatoare a acestor mijloace de exprimare, realizată de cei mai buni « maeştri ai cuvîntului ».

Procesul istoric al formării limbii literare ruse constituie o mărturie a completării neîntrerupte a mijloacelor de exprimare literară cu cele mai viabile şi mai cunoscute cuvinte, expresii, fraze şi construcţii, caracteristice pentru limba întregului popor. Specificul limbii literare constă în aceea că ea este o limbă normativă, atît în privinţa vocabularului, cît şi în privinţa gramaticii. Norma literară se schimbă în conformitate cu legile generale de dezvoltare a limbii. Ea nu poate fi antiistorică, nu poate merge împotriva curentului şi nu poate impune limbii ceea ce nu corespunde stadiului şi tendinţelor ei de dezvoltare. Ea trebuie să fie a întregului popor şi actuală, ea trebuie să reflecte dezvoltarea progresivă a limbii.

Lingvistul sovietic atinge apoi problema stilurilor literare şi spune în această privinţă că limba literară reprezintă un sistem de stiluri a căror corelaţie şi caracter de interacţiune se schimbă în diferite epoci în legătură cu dezvoltarea societăţii. V. V. Vinogradov arată că « ... stilul limbii este un sistem de mijloace de exprimare, determinat sub raport semantic, limitat din punct de vedere expresiv şi organizat în chip util, sistem care corespunde cutărei sau cutărei sfere a activităţii sociale, cutărei sau cutărei situaţii sociale etc. ». Dezvoltarea stilurilor limbii literare nu poate fi examinată izolat de dezvoltarea genurilor literare. Comună tuturor stilurilor este structura gramaticală a limbii şi fondul principal de cuvinte, care au rolul de legătură şi de cimentare. Pentru fiecare stil sînt caracteristice nuanţe semantice specifice. Caracterizarea structurii stilurilor limbii literare ruse şi a mijloacelor de exprimare, tipice lor, dovedeşte că istoria limbii literare se împleteşte strîns cu stilistica limbii literare. Sarcina cea mai importantă a stilisticii este studierea structurii şi funcţiilor acestor mijloace de exprimare, întrebuinţate în stilurile prozei, poeziei, ştiinţei, publicisticii etc. A. I. Efimov atrage apoi atenţia asupra problemelor legate de reflectarea intereselor de clasă în stilurile limbii literare, precum şi în stilurile scriitorului. Diferitele stiluri ale limbii literare sufăr într-un anumit grad tendinţa claselor de a folosi limba în scopurile lor, de a introduce în ea cuvinte şi expresii specifice. Dar gradul încărcării stilurilor cu asemenea cuvinte e departe de a fi omogen. Stilul scriitorului de asemenea nu poate fi nici el pus în legătură cu fenomenele suprastructurale şi de clasă. Prin stilul scriitorului se înţelege sistemul mijloacelor de exprimare alese de scriitor din limba întregului popor şi întrebuinţate în concordanţă cu specificul metodei sale de creaţie. Stilul scriitorului este maniera de exprimare favorită a scriitorului respectiv. În ceea ce priveşte structura mijloacelor de exprimare, adică lexicul, construcţiile sintactice şi în privinţa normelor de întrebuinţare a lor, stilul autorului aparţine întregului popor şi nu are caracter de clasă. Acest stil însă are un oarecare adaus de cuvinte şi de expresii specifice, înţelese în mod deosebit de diferitele clase. Rolul acestor elemente specifice, reprezentînd în limbă mai puţin de 1%, nu trebuie exagerat. În general, stilul scriitorului reprezintă o variantă individuală a limbii întregului popor.

Foarte interesantă este şi sfera problemelor legate de raportul limbii literare faţă de jargoanele sociale, pe care o atinge lingvistul sovietic A. I. Efimov. În procesul dezvoltării sale, limba literară poate să sufere o influenţă vremelnică chiar şi din partea jargoanelor sociale. În studierea lexicului de jargon se iveşte necesitatea de a scoate în relief şi de a caracteriza alegerea însăşi a cuvintelor specifice de jargon, precum şi de a stabili rolul acestor cuvinte în limba scriitorului şi a personajelor lui. În literatura beletristică, elementele din lexicul şi frazeologia jargoanelor au găsit o variată reflectare şi aplicare. Ele au consti-

tuit uneori cel mai ceracteristic material pentru crearea limbajului personajelor. Multe personaje create de scriitorii ruşi, spune A. I. Efimov, sînt tipice şi expresive tocmai prin faptul că limbajul lor era îmbîcsit de elemente din jargonul social, caracteristice pentru mediul din care ele ieşiseră.

O situaţie deosebită o au în limbă şi elementele de argou, adică elemente din vocabularul convenţional al unui mediu sau grup social oarecare. Ele nu trebuie confundate cu jargoanele. Lingvistul sovietic atrage atenţia că purtătorii jargoanelor sînt păturile superioare ale claselor avute; scopul urmărit prin crearea jargoanelor a fost de a opune poporului cultura lor mai rafinată dar de fapt sărăcită, limitată prin caracterul ei de castă şi uneori cosmopolită.

O altă problemă importantă este aceea a calităţilor artistico-estetice ale limbii literare, a unităţii funcţiei comunicative şi estetice caracteristică tuturor mijloacelor şi procedeelor de exprimare literară. Calităţile estetice sînt caracteristice în grad diferit tuturor stilurilor limbii literare. Calităţile estetice ale diferitelor stiluri ale limbii literare nu sînt aceleaşi, întocmai ca şi mijloacele de exprimare, care îndeplinesc funcţiile artistico-figurative.

O deosebită atenţie acordă A. I. Efimov caracterului popular al limbilor literare şi limbii scriitorului. Întruchiparea în limba literară şi în limba operelor literare a celor mai bune realizări ale limbii poporului, legătura organică a limbii scriitorului cu limba poporului întreg, iată esenţa şi conţinutul principal al noţiunii caracterului popular al limbii. Caracterul popular al limbii unui scriitor este o calitate care se creează în procesul prelucrării şi dezvoltării tuturor bogăţiilor limbii întregului popor. Una dintre cele mai importante trăsături ale caracterului popular al limbii unei opere literare este reproducerea de către scriitor a celor mai bune modele şi a celor mai înalte realizări ale culturii naţionale multiseculare a cuvîntului, folosirea celor mai viabile, tipice şi specific-naţionale mijloace şi procedee de exprimare, care dovedesc legătura autentică a limbii scriitorului cu limba întregului popor. Caracterul popular al limbii unui scriitor se determină, prin urmare, prin contribuţia adusă de autori la valorificarea literară a bogăţiilor limbii întregului popor, la prelucrarea şi şlefuirea lor, precum şi la completarea cu ajutorul propriei creaţii. Trăsătura caracterului popular a limbii unui scriitor o constituie folosirea creatoare a fondului principal de cuvinte şi a structurii gramaticale a limbii, care reprezintă temelia limbii. «Populară este — spune A. I. Efimov — limba unei opere literare, care, datorită calităţii ei estetico-artistice, poate să servească ca model şi exemplu al celor mai înalte realizări ale culturii poporului». Caracterul realist al mijloacelor şi procedeelor de exprimare, utilizarea lor în unitate şi legătură organică cu conţinutul ideologic al operei, simplitatea şi accesibilitatea stilului, specificul şi individualitatea lui, toate acestea sînt trăsături şi calităţi specifice ale caracterului popular al limbii operelor literare. Deosebit de importantă este şi răspîndirea mijloacelor şi procedeelor de exprimare individuale şi favorite în limba întregului popor, precum şi influenţa organizatorică pe care au exercitat-o asupra desvoltării limbii naţionale.

În încheiere, A. I. Efimov atinge problema dezvoltării limbii literare în legătură cu dezvoltarea limbii literaturii. Deoarece limba literară este în primul rînd limba literaturii în accepţia largă a acestui cuvînt (a literaturii artistice, ştiinţifice, publicistice şi a altora), istoria limbii literare, studiată în legătură cu istoria literaturii naţionale, nu se poate izola de limba folosită de cei mai însemnaţi scriitori. Relevarea mijloacelor utilizate de autor din limba întregului popor şi a elementelor noi, specific individuale, aduse de ele în mijloacele de exprimare, precum şi a modalităţilor de selectare şi întrebuinţare a cuvintelor, au o însemnătate de prim ordin pentru a înţelege procesul de formare şi de dezvoltare a limbii literare. Dezvăluirea corelaţiei dintre elementul propriu întregului popor şi cel individual în opera artistică, publicistică, ştiinţifică va ajuta la stabilirea: *a)* cine şi ce contribuţie creatoare a adus în domeniul limbii literare; *b)* care este

specificul individual al mijloacelor literar-artistice, care sînt procedeele favorite aplicate de scriitor în întrebuinţarea cuvintelor.

« Rolul scriitorului în dezvoltarea culturii limbii naţionale se defineşte — spune în concluzie A. I. Efimov — în primul rînd prin « descoperirea » şi folosirea unor noi mijloace de exprimare încă nevalorificate, care lărgesc limitele şi posibilităţile înseşi ale limbii literare; în al doilea rînd, prin valoarea, originalitatea şi specificul măestriei lui creatoare, al inovaţiilor lui în domeniul artei cuvîntului figurat ».

Luiza Seche

V. A. ZVEGHINŢEV. **Istoria poporului şi dezvoltarea limbii** din « Inostrannîe iazîki v şkole» nr. 3/1953.

Despre raporturile dintre dezvoltarea limbii şi factorii istorici s-a scris mult în literatura sovietică de specialitate. Articolul lui V. A. Zveghinţev reia şi adînceşte unele aspecte ale problemei şi aduce numeroase vederi noi, originale.

În tezele staliniste despre limbă se cuprind ndicaţii referitoare la cele două direcţii posibile în studierea problemei care ne interesează. Prima direcţie se leagă de ceea ce lingvistul sovietic numeşte « istoria exterioară » a limbii. Cercetările de acest fel arată că unele evenimente istorice, cum ar fi conflictele dintre diferite popoare, contactul lor economic, militar sau cultural îndelungat provoacă adeseori schimbări însemnate în compoziţia vocabularului. Aşa se explică prezenţa unui foarte mare număr de cuvinte romanice, slave, greceşti şi turceşti în limba albaneză sau de cuvinte romanice în limba engleză. La exemplele date de V. A. Zveghinţev putem adăuga şi limba romînă, al cărei vocabular e o vie mărturie a contactului îndelungat al poporului nostru cu popoarele slave.

Istoria poporului exercită o influenţă directă şi asupra schimbării semnificaţiei cuvintelor. Cuvîntul *casa*, de pildă, însemna în limba latină « colibă », iar *atom* însemna în limba greacă « ceea ce nu mai poate fi tăiat », « cea mai mică părticică de materie ». Progresul economic şi cultural a făcut ca sensul acestor cuvinte să fie mult diferit în limbile de astăzi.

A doua direcţie în studiul legăturii dintre dezvoltarea limbii şi istoria societăţii constă în determinarea raporturilor dintre legile de dezvoltare a limbii şi factorii istorici. Această problemă a fost semnalată de acad. V. V. Vinogradov în articolul « Noţiunea legilor interne de dezvoltare a limbii »[1], unde se spune: « Legile de dezvoltare a societăţii se reflectă asupra dezvoltării limbii, deşi legile de dezvoltare a limbii n-au nimic comun cu legile de înlocuire a bazelor şi a suprastructurilor ». V. A. Zveghinţev adînceşte această teză şi arată, în mod concret, pe bază de fapte, ce forme pot căpăta raporturile dintre legile de dezvoltare a limbii şi istoria poporului. Ceea ce este nou în studiul acestor raporturi este şi faptul că lingvistul sovietic tratează separat problema legăturii factorilor istorici cu cele trei categorii de legi ale dezvoltării limbilor.

1. Limba, fiind un fenomen social, se dezvoltă în primul rînd după legi comune tuturor fenomenelor sociale. E vorba de direcţii sau tendinţe generale, care se realizează în chip diferit, în concordanţă cu specificul fiecărui fenomen social în parte. I. V. Stalin a indicat o serie de fapte din istoria poporului care se reflectă în istoria limbilor: dezvoltarea continuă a producţiei, apariţia claselor, apariţia scrisului, naşterea statului, dezvoltarea comerţului, apariţia tiparului, dezvoltarea literaturii. În această categorie de legi intră şi tendinţele generale comune dezvoltării gîndirii şi limbii.

Limba, ca fenomen social, se află în legătură nu numai cu dezvoltarea societăţii, dar şi cu schimbările în gîndirea umană, privite ca rezultat al schimbării condiţiilor economice şi culturale din viaţa societăţii. E limpede că un popor aflat pe o treaptă înaltă de civilizaţie foloseşte în vorbire categorii lingvistice mai abstracte decît un popor cu o cul-

[1] « Voprosî iazîkoznaniia » nr. 2/1952.

tură mai înapoiată. Categoria *dualului* a dispărut într-o serie de limbi indo-europene şi hamito-semitice, în favoarea *pluralului* (categorie mai abstractă). Tot aşa se explică apariţia *timpurilor* (la verbe), înlocuind sau completînd *aspectele* care existau pînă atunci ca singure — şi insuficiente — mijloace de redare a nuanţelor temporale. Drumul de la concret la abstract e arătat şi de formarea categoriei *articolului* ca mijloc de individualizare a obiectului exprimat prin cuvînt. Totuşi, aplicarea acestui principiu nu trebuie să se facă în chip mecanic, întrucît ceea ce într-o limbă poate fi considerat ca expresie a unor tendinţe de progres logic şi gramatical, în alte limbi nu poate fi interpretat la fel.

2. Întrucît are o funcţie specifică, aceea de a servi societatea ca mijloc de comunicare între oameni, limba are şi legi proprii numai ei, şi în primul rînd *legi interne generale.* Astfel de legi sînt: legea trecerii limbii de la o calitate la alta prin acumularea treptată şi îndelungată a elementelor vechii calităţi şi legea inegalităţii dezvoltării părţilor limbii. « Toate legile care exprimă specificul limbii au fost generate de acest specific şi prin aceasta contribuie la distingerea limbii de alte fenomene sociale ». Ele nu pot suferi asupra lor influenţa legilor de dezvoltare a societăţii, întrucît « s-ar schimba însăşi esenţa specificului limbii, natura şi funcţiile sociale ale ei ». Legile interne generale capătă o concretizare în cadrul diverselor limbi, contopindu-se prin aceasta cu legile interne particulare.

3. Limbii îi sînt proprii deci şi o serie de *legi interne particulare*, caracteristice fiecărei limbi în parte. După definiţia dată de Zveghinţev, ele « caracterizează particularităţile calitative ale limbii respective, determină formele dezvoltării şi perfecţionării ei şi dau la iveală în legi particulare schimbările ei ». Aceste legi sînt puternic influenţate de factorii istorici. Legile interne particulare nu constituie *cauzele* dezvoltării limbii ci determină doar *forma* în care se produc schimbările. Dezvoltarea limbii e condiţionată de cerinţele comunicării, cerinţe care sporesc şi se complică paralel cu progresul economic, social şi cultural, adică în strînsă legătură cu istoria societăţii. Condiţiile schimbării limbii le creează istoria poporului, iar formele concrete ale schimbării, caracteristice pentru fiecare limbă în parte, se înfăptuiesc pe baza structurii existente a limbii, luînd forma legilor interne particulare. Cu acest prilej, în limbă se produc contradicţii între mijloacele existente de exprimare şi noile sarcini, mai complexe şi mai ample de comunicare, sarcini impuse limbii fără întrerupere de viaţa societăţii.

V. A. Zveghinţev precizează, în continuare, că diferitele sectoare ale limbii nu sînt la fel de sensibile la fapte şi evenimente istorice şi că, pe de altă parte, schimbări într-un anumit sector atrag după sine schimbări în celelalte sectoare. Pentru a ilustra teza expusă de lingvistul sovietic, am putea da exemplul modificării sistemului de declinare al limbii latine în trecerea spre limbile romanice. Declinarea latină se baza pe diferenţierea cazurilor prin dezinenţe diferite (pan*is*, pan*i*, pan*em* etc.), era o declinare de tip *sintetic.* În urma unor procese fonetice îndelungate, aceste dezinenţe s-au confundat şi n-au mai putut servi la distingerea cazurilor. Schimbări fonetice au atras după sine schimbări morfologice, pentru că rolul de distingere a cazurilor l-au preluat prepoziţiile. Declinarea a căpătat astfel un caracter *analitic.*

Dacă influenţa factorilor istorici asupra limbii este evidentă, uşor de determinat şi are un caracter mai mult sau mai puţin direct, atunci se poate vorbi despre o *motivare* externă a schimbărilor. Dacă însă această motivare externă duce la alte schimbări înlăuntrul limbii şi se transmite de la un sector la altul, ea reprezintă o influenţă reflectată a condiţiilor istorice şi se transformă într-o *motivare internă.* Delimitarea între motivarea externă şi cea internă se poate face cu destulă uşurinţă în explicarea unor schimbări lexicale, dar foarte greu în explicarea unei schimbări din structura gramaticală. Zveghinţev ilustrează această teză dînd ca exemplu concurenţa dintre verbele « tari » şi cele « slabe » (în istoria limbii germane) şi arătînd că victoria verbelor « slabe » (regulate) se explică atît

printr-o motivare internă cît şi printr-o motivare externă.

Pentru unele sectoare ale limbii (cum ar fi fonetica), nu sînt uşor de găsit motivările externe ale schimbărilor. Raporturi cu istoria societăţii există şi în evoluţia fonetismului unei limbi. Procesele fonetice sînt cu atît mai active cu cît sînt mai bogate evenimentele din istoria poporului. De pildă, procesul mutaţiei consonantice în limbile germanice s-a produs tocmai în perioada deplasării triburilor germanice în Europa.

Zveghinţev arată în încheiere că problema legăturii dintre procesele fonetice şi istoria poporului mai trebuie studiată şi adîncită.

Articolul lui V. A. Zveghinţev prezintă un deosebit interes pentru lingvişti, atît pentru claritatea vederilor originale cît şi pentru discutarea unui mare număr de fapte din istoria diferitelor limbi. El va folosi, fără îndoială, cercetătorilor noştri care vor studia legile de dezvoltare a limbii romîne şi istoria limbii noastre pe baze ştiinţifice.

Sorin Stati

CONSULTAŢII

RĂSPUNS CITITORILOR

CORNELIA ZAHARIA, Şcoala Floreasca, Bucureşti.

1. *Întrebare:* Există propoziţii eliptice şi de subiect şi de predicat? Dacă da, atunci orice cuvînt pronunţat izolat e o propoziţie *(Da!, Nu!, Desigur!, Bună ziua!*, interjecţii etc.)?

1. *Răspuns:* Deşi subiectul şi predicatul sînt părţile principale ale propoziţiei, propoziţiile pot fi eliptice şi de subiect şi de predicat. Elipsa este omiterea elementelor neesenţiale, nu secundare din punct de vedere gramatical, natura sintactică a părţilor eliminate variind de la caz la caz, în funcţie de momentul vorbirii şi după unicul criteriu al capacităţii lor de a fi subînţelese.

Astfel, se subînţeleg uşor şi deci se omit elementele care au apărut odată într-o propoziţie imediat anterioară sau foarte apropiată; de aceea răspunsurile la întrebări sînt în general eliptice, constînd în mod obişnuit numai din elementul nou. La o întrebare asupra subiectului, se răspunde numai cu acesta *(Cine bate la uşă? — Ion.);* la o întrebare asupra unui circumstanţial se răspunde cu circumstanţialul respectiv *(Unde ai fost? — La şcoală.).* Răspunsul afirmativ sau negativ la o întrebare se exprimă normal prin adverbe sau locuţiuni adverbiale de afirmaţie sau de negaţie, fără reluarea întrebării: *Vii la şedinţă? — Da* (sau: *Desigur*); *Cunoşti ordinea de zi? — Nu.* Răspunsul afirmativ poate consta şi din repetarea unei părţi din întrebare, de obicei a cuvîntului pe care cade accentul întrebării: *Sînt mulţi oameni în sală? — Mulţi.* În asemenea cazuri răspunsul poate fi redus şi la un singur element dintr-o formă verbală compusă *(Ai văzut dumneata cu ochii dumitale? — Văzut.* Sadoveanu, N. P. 15) sau chiar la o prepoziţie sau o conjuncţie.

Bineînţeles că elipsele nu se reduc la răspunsuri. Afară de cazurile în care elipsa se datoreşte tot renunţării la repetare *(Unii au învăţat pentru astăzi, alţii nu)*, există o serie de cazuri în care subînţelegerea elementelor eliminate este posibilă datorită prezenţei lor în mintea tuturor, ca noţiuni generale şi obişnuite. În această categorie intră şi formulele de salut la care vă referiţi în întrebare, *bună ziua* însemnînd, de fapt, *îţi doresc bună ziua.*

În toate exemplele de mai sus cuvintele sau grupurile de cuvinte date ca răspuns *(Ion, la şcoală, da, nu, mulţi, văzut)*, existente în altă propoziţie *(nu)* sau formula de salut *bună ziua* constituie bineînţeles propoziţii, dar numai în situaţia respectivă. Concluzia trasă din problema elipsei nu trebuie să fie în nici un caz aceea că orice cuvînt «izolat» e o propoziţie.

În sfîrşit trebuie să arătăm că interjecţiile nu intră în categoria exprimării eliptice: pe lîngă ele nu se subînţelege nimic, ele avînd prin sensul lor capacitatea de a exprima o diversitate de sentimente sau manifestări de voinţă echivalente cu comunicări întregi.

2. *Întrebare:* Există şi în limba romînă *predicat verbal compus* ca în limba rusă?

2. *Răspuns:* În limba rusă construcţia de tipul я стал читать (eu am început a citi) este considerată predicat verbal compus. Gramatica limbii romîne analizează construcţiile de acest fel în: verb predicativ *(încep)* + complement direct exprimat printr'un infinitiv *(a citi)*. De altfel, în romîneşte construcţia respectivă poate fi redată şi în două propoziţii: *încep să citesc*, unde nu se mai poate considera că avem a face cu o singură propoziţie, cu un predicat verbal compus [1]. *M. G.*

Insp. C. DINULESCU

Întrebare: Este incorect dacă se spune: *Se vinde cartofi* sau *Se poate transporta 100 de vagoane?*

Răspuns: În amîndouă construcţiile se oglindeşte folosirea diatezei reflexive cu înţeles pasiv. În asemenea situaţii, predicatul se acordă cu subiectul gramatical, nu cu subiectul logic. Se spune *Cărţile se citesc*, ca şi *Cărţile sînt citite* (de unul sau de mai mulţi cititori).

Subiectele gramaticale în propoziţiile care formează obiectul întrebării sînt *cartofi şi vagoane* Deci: *Se vînd cartofi* (ca şi *cartofii sînt vînduţi)* şi *Se pot transporta 100 de vagoane* (sau *100 de vagoane pot fi transportate)* sînt construcţiile corecte.

Nu se poate spune *cartofii se vinde* sau *se vinde cartofi*, după cum nu se poate spune *cărţile se citeşte* sau *se citeşte cărţi*. *C. O.*

GH. TRANDAFIR — Slobozia, regiunea Bucureşti.

1. *Întrebare:* Cum se explică provenienţa formelor *aş* şi *ar* de la auxiliarul optativului?

1. *Răspuns:* În auxiliarul optativului se vede prezenţa unor forme ale verbului *avea*, care astăzi s-au apropiat de formele auxiliare de la perfectul compus.

Prezenţa lui *ş* din *aş* nu a fost încă explicată. *Ar* se poate explica fie prin imperfectul conjunctivului latin *haberet*, reflectat şi în persoana a III-a a indicativului *are*, fie prin perfectul conjunctivului *habuerit* (ceea ce e mai plauzibil, fiindcă vechiul condiţional romînesc s-a dezvoltat din perfectul conjunctivului: lat. *intraverit* a devenit *intrare*.

Verbul latin a devenit *are* şi *ară*, aşa cum ne atestă textele mai vechi *(are putea, ară merge); ară* a devenit apoi *ar*, prin căderea lui *ă*, datorită poziţiei neaccentuate a auxiliarului.

2. *Întrebare:* Ce se înţelege prin auxiliar de mod?

2. *Răspuns:* Auxiliare de mod (sau modale) sînt verbele care, însoţind un alt verb, pot, în unele cazuri, să-şi piardă, în parte, sensul lor propriu şi să joace un rol asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise. Ele adaugă verbului principal o idee în plus, modală. În limba romînă, pot fi auxiliare de mod verbe ca *a trebui, a putea* etc.

De exemplu, în propoziţia *a trebuit să plec*, pe lîngă ideea de bază, exprimată de verbul principal *(să plec)*, se exprimă şi ideea de necesitate, cu ajutorul auxiliarului modal *a trebui.*

Un alt exemplu. Cînd spunem *(ei) vor veni*, cuvîntul *vor* (de la *a voi)* nu exprimă ideea de voinţă; în acest caz, *a voi* şi-a pierdut sensul propriu, servind doar ca auxiliar (propriu-zis) la formarea viitorului, singur *veni* e purtător al unui înţeles. Cînd spunem *(ei) pot veni*, ideea de bază rămîne aceeaşi (exprimată de *veni)*, dar la aceasta se adaugă ideea de posibilitate, exprimată de *pot*, care joacă aici rolul de auxiliar de mod.

3. *Întrebare:* Pot fi tratate ca subiecte logice cuvintele subliniate din următoarele propoziţii: «*Mă* doare capul», «*Imi* place literatura», «*Prietenului ţi* şade bine cu şapca cea nouă»?

3. *Răspuns:* În unele propoziţii cu construcţii sintactice caracteristice limbii noastre — cum sînt cele de mai sus — subiectul logic poate fi exprimat (ca în construcţiile pasive sau reflexive) printr-un cuvînt care nu este în cazul nominativ.

[1] Vezi şi consultaţiile din nr. 4 al revistei noastre.

Din punct de vedere g r a m a t i c a l, în propoziţia *mă doare capul*, subiectul e substantivul în nominativ *capul*; în a doua propoziţie — *literatura* (de asemenea, în nominativ); în ultima, subiectul lipseşte. Cuvintele subliniate sînt complemente; în primul caz, avem un complement direct, în celelalte două, complemente indirecte.

Din punct de vedere l o g i c însă, situaţia e alta. După definiţia din « Gramatica limbii romîne », « subiectul este partea de propoziţie care arată cine săvîrşeşte acţiunea, exprimată de predicatul verbal, sau cui i se atribuie o însuşire sau o caracteristică exprimată prin numele predicativ ». În exemplele de mai sus, *mă* şi *îmi* indică pe cel care are senzaţia de durere, respectiv de plăcere; *prietenului* arată cui i se atribuie o însuşire. Deci, cuvintele subliniate sînt subiecte logice.

A. A.

T. POPESCU-Cluj

Întrebare: Se mai folosesc în noua ortografie grupurile *qu* şi *gu*, în cuvinte ca *aquarelă, droguerie?*

Răspuns: În limba romînă au pătruns cuvinte străine, scrise cu *qu* în limba din care provin. În romîneşte, grupul *qu* se redă fie prin *cv* (acvariu, cvartet, cvintet), fie prin *cu (acuarelă, ecuaţie, ecuator)*, fie prin *ch (chintal, chintesenţă)*.

La fel este redat şi *gu* din unele cuvinte împrumutate din limbi străine: fie prin *gv (lingvistică)*, fie prin *gu (lingual, pinguin)*, fie prin *gh (drogherie)*.

E. V.

GH. IONAŞCU-Brăila.

Întrebare: Cum se scrie: *nu fii* sau *nu fi?*

Răspuns: Nu fii este o formă *greşită*, formată de la imperativul afirmativ al verbului *a fi: fii tare.*

Dar imperativul negativ al verbelor se formează de la infinitiv

a spune — nu spune
a merge — nu merge
a face — nu face
a fi — nu fi

De aceea trebuie să se scrie şi să se pronunţe *corect: nu fi.*

V. TEODORESCU-Bucureşti

Întrebare: Cînd se scrie *numai* şi cînd se scrie *nu mai?*

Răspuns: Numai se scrie într-un singur cuvînt cînd este adverb independent:

Un lucru numai am să-ţi spui. Ispirescu, L. 41.

Numai în grădina ursului se află sălăţi de acestea. Creangă, P. 211.

Nu se scrie despărţit de *mai*, atunci cînd adverbul *mai* este precedat de negaţia *nu:*

Ce viclenie. Să mă uite pentru că nu mai sînt de faţă. C. Negruzzi, I. 66.

Nu mai plînge, nu mai plînge. Eminescu, P. 190.

A. V.

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREŞTI

© 1801.

Preţul lei 2.—